

รายงานการวิจัย

โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องมือมาตรฐานและระบบการป้องกันคุ้มครองและเยียวยาตาม
พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565
และพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่น
ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี

Research Project for the Development of Tools, Standards, and Systems for
the Prevention, Protection, and Remediation in accordance with
the Prevention and Suppression of Torture and Enforced Disappearance Act
B.E. 2565 and the Optional Protocol to the Convention against Torture and
other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment

โดย

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ร่วมกับ

โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

สถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์

เดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2567

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ

ปีงบประมาณ 2566

รายงานการวิจัย

โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องมือมาตรฐานและระบบการป้องกันคุ้มครองและเยียวยาตาม
พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565
และพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่น
ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี

Research Project for the Development of Tools, Standards, and Systems for
the Prevention, Protection, and Remediation in accordance with
the Prevention and Suppression of Torture and Enforced Disappearance Act
B.E. 2565 and the Optional Protocol to the Convention against Torture and
other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment

โดย

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ร่วมกับ

โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

สถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์

เดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2567

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ

ปีงบประมาณ 2566

กิตติกรรมประกาศ

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (สำนักงาน กสม.) ในฐานะหน่วยงานที่บริหารโครงการวิจัยโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องมือ มาตรฐานและระบบการป้องกันคุ้มครองและเยียวยาตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 และพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี ขอขอบคุณสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่สนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ 2566 เพื่อดำเนินโครงการวิจัยนี้ และขอขอบคุณนักวิจัยจากโรงเรียนนายร้อยตำรวจ และสถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์ ที่ได้ลงแรงดำเนินการวิจัยอย่างแข็งขันจนงานวิจัยสำเร็จตามวัตถุประสงค์

สำนักงาน กสม. ขอขอบคุณหน่วยงานและบุคคลที่มีส่วนสนับสนุนและให้คำปรึกษาแก่โครงการวิจัยนี้ด้วยดีเสมอมา ได้แก่ กรมราชทัณฑ์ สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TIJ) สมาคมเพื่อการป้องกันการทรมาน (APT) สถาบันนิติวัชร์ สำนักงานอัยการสูงสุด กรมสอบสวนคดีพิเศษ และผู้ทรงคุณวุฒิอีกหลายท่านที่ไม่อาจเอ่ยนามได้ทั้งหมด ตลอดจนกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ที่ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนจนงานวิจัยสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ และขอขอบคุณเป็นอย่างสูงสำหรับผู้ให้ข้อมูลทั้งการสัมภาษณ์และประชุมกลุ่มทุกท่านที่เสียสละเวลามาให้ข้อมูลกับโครงการวิจัยนี้

สุดท้ายนี้ สำนักงาน กสม. ตั้งใจที่จะขับเคลื่อนเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ เพื่อให้คุ้มค่ากับเงินภาษีทุกบาททุกสตางค์ที่ใช้ไป และให้สมกับที่นักวิจัยและผู้มีส่วนร่วมทุกท่านได้ช่วยกันลงแรงกายแรงใจและแรงความคิดไปอย่างมากกับงานชิ้นนี้ โดยหวังว่าผลผลิตจากงานวิจัยจะช่วยสร้างประสิทธิภาพการบังคับใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 จนในที่สุดประเทศไทยปลอดจากการทรมานและการบังคับสูญหาย และผู้เสียหายทั้งหลายได้รับการคุ้มครองและเยียวยาอย่างมีประสิทธิภาพ

คณะนักวิจัย

กรกฎาคม 2567

ระยะเวลาทำวิจัย ตั้งแต่ เมษายน 2566 ถึง เมษายน 2567 ขอบข่ายถึง กรกฎาคม 2567

1. ความสำคัญและที่มาของการวิจัย

การทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหายเป็นอาชญากรรมร้ายแรงและต้องห้ามอย่างเด็ดขาดภายใต้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ โดยประเทศไทยให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ด้วยการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ และได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 งานวิจัยนี้จึงต้องการแสวงหาเครื่องมือเพื่อเสริมสร้างการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเน้นศึกษา 4 ประเด็น ได้แก่ การจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติและเครื่องมือตรวจเยี่ยมเรือนจำ การพัฒนาแนวทางการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชน การตรวจประเมินและการให้ความเห็นทางการแพทย์กรณีการทรมาน และการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับสูญหาย

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อเสนอแนะแนวทางจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติและจัดทำเครื่องมือการตรวจสถานที่ควบคุมตัวตามพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี
- 2) เพื่อจัดทำแนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ
- 3) เพื่อจัดทำแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน
- 4) เพื่อจัดทำแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย

3. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้จะใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการวิจัยเอกสาร (Documentary research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) และจะนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) และจัดทำรายงานการวิจัย พร้อมผลผลิตตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ซึ่งจะออกมาในรูปแบบของคู่มือหรือแนวปฏิบัติ สำหรับกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มจะเป็นการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) และแตกต่างกันไปตามกรอบการวิจัย โดยภาพรวมมีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งสิ้น 64 คน และมีการจัดสนทนากลุ่มทั้งสิ้นรวม 7 ครั้ง ผู้เข้าร่วมประชุมทั้งสิ้น 78 คน

4. ผลการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาเครื่องมือมาตรฐานและระบบการป้องกัน คุ้มครอง และเยียวยาตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 และพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ เพื่อให้สอดคล้องกับพันธกรณีระหว่างประเทศของประเทศไทยและหลักสิทธิมนุษยชนสากล โดยมุ่งศึกษาใน 4 ประเด็น ได้แก่

1) แนวทางจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติ (NPM) และจัดทำเครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำ

1.1) แนวทางจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติ (NPM) ตาม OPCAT

จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ พบว่า การเข้าเป็นภาคีเข้าเป็นภาคีพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี (OPCAT) และการจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติ (NPM) จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศไทยมากกว่าผลเสีย โดยเฉพาะการช่วยพัฒนาและยกระดับมาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง การช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับหลักนิติธรรมและสิทธิมนุษยชนของประเทศ และได้เป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายความร่วมมือระหว่างประเทศ ซึ่งจะสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และแนวปฏิบัติที่ดีจากประเทศอื่น ๆ ที่เป็นภาคี OPCAT และนำมาปรับใช้ในประเทศไทยได้

สำหรับแนวทางการจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติ (NPM) นั้น จากการศึกษาศึกษาเอกสารพบว่า OPCAT ไม่ได้กำหนดชัดเจนว่ารัฐภาคีจะต้องจัดตั้ง NPM ในรูปแบบใด แต่มีข้อกำหนดสำคัญว่า NPM จะต้องมีความเป็นอิสระ และมีอำนาจหน้าที่ครอบคลุมตามที่ OPCAT กำหนด โดยเฉพาะอำนาจหน้าที่หลัก 4 ประการ ได้แก่ 1) การตรวจเยี่ยม 2) การให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะ 3) การศึกษาและสร้างความตระหนัก และ 4) การให้ความร่วมมือ ทั้งนี้ NPM จะไม่มีอำนาจสืบสวนสอบสวนข้อร้องเรียน แต่จะเน้นแนวทางการป้องกัน และจากการศึกษารูปแบบการจัดตั้ง NPM ในต่างประเทศ พบว่า แต่ละประเทศมีการจัดตั้ง NPM ที่มีลักษณะเฉพาะตามบริบทของตน ซึ่งโดยทั่วไปแล้วสามารถแบ่งได้ 3 รูปแบบหลัก ได้แก่ 1) การจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะขึ้นใหม่ 2) การกำหนดให้สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติหรือผู้ตรวจการแผ่นดินทำหน้าที่ NPM และ 3) การมอบหมายให้หลายหน่วยงานร่วมกันทำหน้าที่เป็น NPM ซึ่งแต่ละรูปแบบมีข้อดีและข้อเสียต่างกัน และไม่สามารถชี้ชัดได้ว่ารูปแบบใดดีที่สุดที่สุด เพราะการจัดตั้ง NPM รูปแบบใดนั้น ขึ้นอยู่กับบริบทและทรัพยากรของประเทศนั้น ๆ เช่น ประเทศที่มีสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ หรือผู้ตรวจการแผ่นดินที่ทำหน้าที่ด้านสิทธิมนุษยชนอยู่แล้ว มักจะมอบหมายให้กับสถาบันเหล่านั้นทำหน้าที่เป็น NPM ด้วย หรือประเทศที่เป็นสหพันธรัฐ หรือมีการกระจายอำนาจการปกครอง หรือมีพื้นที่ขนาดใหญ่ หรือมีหน่วยงานหลายแห่งที่ทำหน้าที่ในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวเป็นปกติอยู่แล้ว มักจะมอบหมายให้หน่วยงานที่มีอยู่แล้วเหล่านั้นทำหน้าที่เป็น NPM

สำหรับประเทศไทย ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อดีและข้อจำกัดการจัดตั้ง NPM ในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 การจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะทางใหม่ มีข้อดีคือสามารถออกแบบหน่วยงานที่จะทำหน้าที่เป็น NPM ได้อย่างเปิดกว้าง ไม่ต้องติดกรอบโครงสร้างองค์กรเดิม แต่มีข้อจำกัดคือการใช้งบประมาณและทรัพยากรจำนวนมาก และการเริ่มต้นใหม่ อาจเผชิญกับความยากลำบากในเรื่องการจัดการ เช่น การหาพื้นที่สำนักงาน การหาพนักงาน เป็นต้น ทำให้เกิดความล่าช้าในการเริ่มต้นทำงาน และโดยธรรมชาติของหน่วยงานใหม่ มักขาดประสบการณ์ และไม่เป็นที่รู้จักในวงกว้าง จึงทำให้ขาดความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจทั้งจากสาธารณะชนและจากหน่วยงานที่จะถูกตรวจเยี่ยม นอกจากนี้ มีความเสี่ยงที่หน่วยงานที่ตั้งขึ้นใหม่ จะทำหน้าที่บางอย่างซ้ำซ้อนกับหน่วยงานที่มีอยู่แล้ว ทั้งนี้ จากการวิเคราะห์ข้อดีและข้อจำกัดข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่ารูปแบบการจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะขึ้นใหม่นั้น หากต้องจัดตั้งหน่วยงานหรือองค์กรอิสระแห่งใหม่ แยกออกมาเลยนั้น ค่อนข้างจะเป็นไปได้ยาก อย่างไรก็ตาม อาจเป็นไปได้หากเป็นการจัดตั้งหน่วยงานขึ้นเป็นส่วน

ราชการในสังกัดหน่วยงานฝ่ายบริหารที่มีภารกิจใกล้เคียงกับการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวเชิงป้องกัน เช่น การจัดตั้งเป็นส่วนราชการในสำนักนายกรัฐมนตรี หรือกระทรวงยุติธรรม หรือสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TJ) โดยมีการออกหรือแก้ไขกฎหมายเพื่อประกันความเป็นอิสระและมีการจัดตั้งคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นมาเป็นการเฉพาะเพื่อกำกับดูแล หรือให้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้อุทธรณ์ทุกข์ทรมาน กรณีจัดตั้งในกระทรวงยุติธรรม อย่างไรก็ตาม การเป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้ฝ่ายบริหาร ไม่อาจกล่าวได้ว่าหน่วยงานดังกล่าวมีความเป็นอิสระอย่างเต็มที่ เพราะยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมเชิงสถาบันของหน่วยงานรัฐบาล รัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรี¹ อีกทั้ง มีความเป็นไปได้ที่หน่วยงานตั้งใหม่จะทำหน้าที่บางอย่างทับซ้อนกับหน่วยงานที่มีอยู่แล้ว เช่น กสม. ผู้ตรวจการแผ่นดิน เป็นต้น

รูปแบบที่ 2 การมอบหมายคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติหรือผู้ตรวจการแผ่นดินทำหน้าที่ NPM ถือเป็นรูปแบบที่ประเทศส่วนใหญ่ที่เป็นภาคี OPCAT นำมาใช้ ซึ่งหากพิจารณาใช้ทางเลือกนี้ในบริบทของประเทศไทย พบว่า การมอบหมายให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) หรือผู้ตรวจการแผ่นดินทำหน้าที่ NPM มีข้อดีและข้อจำกัดคล้ายกัน เพราะต่างก็เป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญเหมือนกัน มีหน้าที่และอำนาจบางประการที่สอดคล้องกับที่ OPCAT กำหนดคล้ายกัน แต่มีความแตกต่างระหว่างสององค์กรเล็กน้อย กล่าวคือ กสม. ถูกมอบหมายให้ทำหน้าที่ด้านสิทธิมนุษยชนโดยเฉพาะและต้องถูกประเมินการปฏิบัติตามหลักการปารีส ซึ่งถือเป็นหนึ่งในหลักประกันความเป็นอิสระที่ OPCAT กำหนด ส่วนผู้ตรวจการแผ่นดินของไทย จะรับผิดชอบงานด้านการแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรมจากบริหารราชการแผ่นดิน ไม่ได้ถือเป็นสถาบันสิทธิมนุษยชนระดับชาติ จึงไม่ได้ถูกประเมินการปฏิบัติตามหลักการปารีส อย่างไรก็ดี ประเด็นที่กล่าวมาเป็นเรื่องที่สามารถพัฒนาต่อไปได้ ดังนั้น การกำหนดให้ กสม. และผู้ตรวจการแผ่นดินทำหน้าที่ NPM จึงเป็นทางเลือกที่เป็นไปได้

รูปแบบที่ 3 การกำหนดให้หลายหน่วยงานทำหน้าที่ NPM การกำหนดให้หลายหน่วยงาน รวมถึง กสม. ผู้ตรวจการแผ่นดิน หรือหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นใหม่ ทำหน้าที่ NPM เป็นรูปแบบที่ใช้ในหลายประเทศ ซึ่งมีข้อดีคือเปิดโอกาสให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะและทำหน้าที่ในการเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวอยู่แล้ว ได้มีส่วนร่วมโดยใช้ประโยชน์จากความรู้ความเชี่ยวชาญที่มีอยู่ของหน่วยงานเหล่านั้นมาสนับสนุนการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว และยังเอื้อให้เกิดการกระจายอำนาจการตรวจเยี่ยม ซึ่งจะช่วยเพิ่มการตรวจเยี่ยมทั้งในเชิงปริมาณและเชิงลึก ส่วนในด้านข้อจำกัด อาจเป็นเรื่องอุปสรรคในการประสานงานและการกำกับดูแลเพื่อให้หน่วยงานต่าง ๆ สามารถทำงานได้อย่างมีมาตรฐานเดียวกันและไม่ซ้ำซ้อน ทั้งนี้ ในระยะยาว ผู้วิจัยมองว่าการกำหนดให้ตั้ง NPM แบบหลายหน่วยงานร่วมกันทำหน้าที่ เป็นทางเลือกหนึ่งที่น่าพิจารณาสำหรับประเทศไทย

จากการวิเคราะห์ข้อดีและข้อจำกัดของการจัดตั้ง NPM ทั้ง 3 รูปแบบ ผู้วิจัยเห็นว่าในระยะเริ่มต้น การมอบหมายให้ กสม. ทำหน้าที่เป็น NPM เป็นแนวทางที่เป็นไปได้และเหมาะสมมากที่สุด เพราะ กสม. มีอำนาจหน้าที่บางประการที่อาจสอดคล้องกับหน้าที่ของ NPM ตาม OPCAT อยู่แล้ว โดยเฉพาะ

¹Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, (2018), Preventing Torture : The Role of National Preventive Mechanisms - A Practical Guide Professional Training Series No. 21, p. 15.

หน้าที่ในการให้ข้อเสนอแนะ อีกทั้ง กสม. มีคุณสมบัติในเรื่องของความเป็นอิสระ เนื่องจากมีสถานะเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญและได้ปฏิบัติตามหลักการปารีสอย่างเต็มที่ โดยปัจจุบันได้รับสถานะ A อีกทั้ง กสม. ได้มีการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวอย่างต่อเนื่อง จึงมีความพร้อมที่จะเริ่มต้นเป็น NPM เมื่อรัฐบาลไทยเข้าเป็นภาคี OPCAT

ข้อเสนอแนะต่อแนวทางการจัดตั้ง NPM ในประเทศไทย

- กรณีมอบหมายให้ กสม. ทำหน้าที่ NPM จำเป็นต้องแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 เพื่อเพิ่มอำนาจหน้าที่ให้ครอบคลุมตามที่ OPCAT กำหนด โดยเฉพาะอำนาจหน้าที่ในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวทุกแห่งเป็นประจำโดยไม่ต้องแจ้งล่วงหน้า และรัฐบาลต้องสนับสนุนทรัพยากรในการดำเนินการ ทั้งในด้านงบประมาณและบุคลากร เพื่อให้การตรวจเยี่ยมครอบคลุมสถานที่ควบคุมตัวที่มีอยู่และสามารถดำเนินการได้เป็นประจำ ส่วนในเชิงโครงสร้างองค์กรของ กสม. ควรจัดตั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่ NPM เป็นหน่วยงานระดับสำนัก และต้องแยกบทบาทระหว่างการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนกับการตรวจเยี่ยมเชิงป้องกันให้ชัดเจน อีกทั้ง ควรตั้งอนุกรรมการฯ ซึ่งประกอบด้วยผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ที่หลากหลายสาขาและจำเป็นต้องงานตรวจเยี่ยมเชิงป้องกัน เพื่อให้คำแนะนำ กำกับดูแล และร่วมดำเนินการตรวจเยี่ยม นอกจากนี้ กสม. ควรร่วมมือกับหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญ เช่น สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TIJ) พัฒนาทีมตรวจเยี่ยมอย่างเป็นระบบ

- ในอนาคต ควรพิจารณากำหนดให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะและมีการดำเนินการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวประเภทต่าง ๆ อยู่แล้ว ได้ร่วมกันทำหน้าที่ NPM ซึ่งจะเป็นการเปิดโอกาสให้หน่วยงานอื่นที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะและทำหน้าที่ในการเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวอยู่แล้ว ได้มีส่วนร่วมหรือใช้ประโยชน์จากความรู้ความเชี่ยวชาญที่มีอยู่ของหน่วยงานเหล่านั้นมาสนับสนุนระบบการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวของประเทศ โดยกำหนดหลักประกันความเป็นอิสระและอำนาจหน้าที่ในการตรวจเยี่ยมของหน่วยงานเหล่านั้นไว้ในกฎหมาย และกำหนดกลประสานงานระหว่างหน่วยงาน NPM ต่าง ๆ เพื่อให้การทำงานของ NPM มีความเป็นระบบ ได้มาตรฐานและมีทิศทางเดียวกัน

1.2) เครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำ

ในส่วนของการจัดทำเครื่องมือตรวจเยี่ยมเรือนจำ จากผลการศึกษาได้ข้อสรุปว่า เครื่องมือดังกล่าวจะร่างขึ้นโดยอิงกรอบ Mandela Rules และ Bangkok Rules และคู่มือปฏิบัติการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวของสมาคมเพื่อการป้องกันการทรมาน (APT) และได้ปรับแก้เครื่องมือตามความเห็นของการสนทนากลุ่มอดีตผู้ต้องขัง เจ้าหน้าที่เรือนจำและผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้เครื่องมือเหมาะสมกับบริบทเรือนจำประเทศไทยมากขึ้น โดยใช้เครื่องมือการวิจัยเป็นแบบเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย 8 หมวดหลัก ได้แก่ 1) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ 2) การติดต่อกับภายนอก 3) หลักประกันการคุ้มครอง 4) การดูแลสุขภาพ 5) กิจกรรมประจำวัน 6) บุคลากรของเรือนจำ 7) ความปลอดภัย ระเบียบ และวินัย และ 8) การป้องกันความรุนแรง โดยแต่ละหมวดจะประกอบด้วยคำอธิบายโดยย่อ พร้อมคำถามสำหรับตรวจเยี่ยม

2) แนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิผล

2.1) ผลการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรค รวมถึงแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชน

ผู้วิจัยเห็นว่าแม้โรงเรียนนายร้อยตำรวจจะมีการเรียนการสอนหลายวิชาทั้งวิชากฎหมาย วิชาสอบสวน และวิชาที่เกี่ยวกับการฝึกปฏิบัติ ซึ่งหลักการเรียนการสอนและการฝึกอบรมดังกล่าว โดยเฉพาะวิธีการสอบสวนยังเป็นรูปแบบเดิมคือการถามตอบ ซึ่งขาดความต่อเนื่องในการให้ข้อมูลของผู้ให้ปากคำ อีกทั้งการสอบสวนแบบเดิม ๆ พนักงานสอบสวนไม่สามารถที่จะสอบสวนและรวบรวมรายละเอียดของข้อมูลจากผู้ให้ปากคำให้ข้อมูลไว้ได้อย่างครบถ้วน รวมถึงไม่สามารถที่จะบันทึกภาพและเสียงที่สามารถเห็นอากัปกิริยาของผู้ให้ปากคำระหว่างการสัมภาษณ์ได้ ถึงแม้ในกฎหมายของประเทศไทยจะมีระบุเพียงแต่การบันทึกภาพและเสียงในคดีความผิดที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนเท่านั้น แต่ถ้าหากนำหลักการและการฝึกปฏิบัติตามวิธีการนี้มาใช้เพื่อปรับปรุงระบบสอบสวนให้ดีขึ้นส่งผลให้พนักงานสอบสวนและเจ้าหน้าที่ตำรวจของไทยมีความเป็นมืออาชีพมากยิ่งขึ้นสามารถที่จะมีสมาธิจดจ่ออยู่กับข้อมูลและการถามผู้ให้ปากคำ ไม่มีการขัดจังหวะและการตัดข้อมูลจากการพิมพ์บันทึกไม่ทันหรือการตัดสรุปข้อความของพนักงานสอบสวน ซึ่งหากริเริ่มและผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงนำหลักการนี้มาใช้จะเป็นรูปเป็นร่างผ่านนโยบายที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติเห็นชอบแล้วก็จะส่งผลให้การทำงานของพนักงานสอบสวนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ผู้วิจัยศึกษามุมมองของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจในสายงานสืบสวนและสอบสวน ประชาชน บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ประกอบด้วย ทนายความ พนักงานอัยการ ศาลยุติธรรม และอาจารย์หรือผู้ทรงคุณวุฒิในด้านที่เกี่ยวข้อง และได้ข้อสรุปว่าแนวทางการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิผลและเคารพสิทธิมนุษยชน ต้องประกอบด้วย 3 ประเด็น ดังนี้

(1) ผู้ปฏิบัติหน้าที่สืบสวนสอบสวนจะต้องผ่านการอบรมเพื่อให้มีความรู้ทางด้านจิตวิทยามนุษย์อย่างเพียงพอ และให้ความสำคัญกับผู้เกี่ยวข้องในคดีในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง มิใช่เป็นเพียงวัตถุที่ทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลอันเป็นการมองแต่ที่เป้าหมายเท่านั้น

(2) ผู้ปฏิบัติหน้าที่สืบสวนสอบสวนจะต้องได้รับการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์อย่างเพียงพอ มีการจัดสรรห้องสอบสวนที่ได้มาตรฐานและมีจำนวนมากเพียงพอ ได้รับการสนับสนุนพนักงานสอบสวนให้เหมาะสมกับภาระงานที่เกิดขึ้น ไม่มีการะงานมากเกินไป ซึ่งจะทำให้ไม่เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน

(3) ผู้ปฏิบัติหน้าที่สืบสวนสอบสวนควรนำหลักการสืบสวนสอบสวนแบบ PEACE Model มาประยุกต์ใช้ในการสืบสวนสอบสวนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นโมเดลที่ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติว่าจะช่วยให้ผู้ให้ปากคำให้ข้อมูลได้ครบถ้วน ผู้สอบปากคำสามารถได้ข้อมูลมากกว่าในแบบที่ใช้อยู่ โดยไม่ต้องไปบีบบังคับเอาข้อมูลจากผู้ให้ปากคำ โดยอย่างน้อยที่สุดต้องทำให้ผู้ปฏิบัติหน้าที่สืบสวนสอบสวนรู้หลักการเพื่อให้สามารถปฏิบัติได้ตามเหมาะสมแก่สถานการณ์ โดยจะต้องมีการเตรียมตัวที่ดี มีการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่เหมาะสม รู้หลักจิตวิทยาการถามปากคำ ใช้คำถามที่เหมาะสม สร้างความศรัทธาโดยการปิดการสอบสวนอย่างมืออาชีพ และมีการประเมินผล และสำคัญที่สุดคือต้องบันทึกภาพและเสียงทุกครั้งที่ทำสอบสวน

2.2) ผลลัพธ์ของการสร้างหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิผลและเคารพสิทธิมนุษยชน

ผู้วิจัยพบว่าการให้ความสำคัญกับแนวปฏิบัติที่ถูกต้องในการสืบสวนสอบสวนเพื่อค้นหาความจริงนั้น มีองค์ประกอบสำคัญ 2 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นด้านจิตวิทยา และประเด็นด้านแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวน ดังนี้

(1) ประเด็นด้านจิตวิทยา

การปฏิบัติหน้าที่ถามปากคำในชั้นการสอบสวนจะต้องอาศัยความรู้ทางด้านจิตวิทยา เพื่อให้สามารถเข้าใจความเป็นมนุษย์ ความรู้สึกนึกคิด ปรับอารมณ์ให้เหมาะสม และเข้าถึงตัวตนของผู้ให้ปากคำได้มากที่สุด ทำให้เมื่อได้รับความไว้วางใจ ปรับสภาพอารมณ์ และเกิดศรัทธาในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานแล้ว ผู้ให้ปากคำจะยินดีให้ข้อมูลแก่เจ้าพนักงานอย่างเต็มที่ และให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ ทำให้เจ้าพนักงานได้ข้อมูลครบถ้วน ตรงตามความเป็นจริงไม่บิดเบือน

(2) ประเด็นด้านแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวน

พนักงานสอบสวนควรมีแนวปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานในการถามปากคำ โดยประยุกต์ใช้หลักการ PEACE Model ซึ่งเกิดมาจากแนวความคิด Investigative Interviewing ซึ่งเมื่อนำมาประยุกต์ใช้ในประเทศไทย เป็นแนวปฏิบัติ “ส.อ.บ.ส.วน.” ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 5 ขั้นตอน กล่าวคือ 1) สร้างความพร้อม (ส) ทั้งเรื่องคน อุปกรณ์และสถานที่ จะทำให้เกิดการวางแผนที่ดี ทำให้การถามปากคำมีประสิทธิภาพมากที่สุดเท่าที่สามารถจะเป็นไปได้ 2) อธิบายและสร้างสัมพันธ์ (อ) เมื่อแรกพบปะกับผู้ให้ปากคำ เจ้าพนักงานจะสร้างความสัมพันธ์ที่เหมาะสม ทำให้ผู้ให้ปากคำพร้อมที่จะให้การอย่างเต็มที่ โดยมีความพร้อมทั้งทางกายจิตใจ 3) บริหารจัดการคำถาม (บ) ในขั้นตอนการถามปากคำเจ้าพนักงานจะใช้คำถามที่ถูกต้องเหมาะสม ไม่ส่งเสริมให้เกิดความทรงจำเท็จ กระตุ้นให้ผู้ให้ปากคำให้ข้อมูลอย่างเต็มที่ และให้การอย่างเป็นระบบ ทำให้ได้ข้อมูลครบถ้วน 4) สร้างความเชื่อมั่นศรัทธา (ส) เมื่อได้ข้อมูลจากผู้ให้ปากคำแล้ว ผู้ถามปากคำจะมีแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการพูดคุยทำความเข้าใจกับผู้ให้ปากคำ เพื่อให้ผู้ให้ปากคำทราบว่าต้องปฏิบัติอย่างไรต่อไป ขั้นตอนกระบวนการทางกฎหมายจะเป็นอย่างไร เพื่อให้เขาเตรียมความพร้อมได้อย่างเหมาะสม และ 5) วินิจฉัย (วน) เป็นการประเมินผลการปฏิบัติ ทั้งทางด้านข้อมูลทางคดี และการปฏิบัติของผู้ให้ปากคำ ทำให้เกิดการทำงานเป็นทีมพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้ได้มาซึ่งหลักสูตรการเรียนการสอนการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิผลและเคารพสิทธิมนุษยชน ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ควรกระเปียบกำหนดแนวทางการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิผลและเคารพสิทธิมนุษยชน โดยประยุกต์ใช้หลักการ PEACE Model ในการถามปากคำในชั้นการสืบสวนสอบสวน

1.2) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ควรเพิ่มบุคลากรที่ทำหน้าที่สอบสวน เพื่อให้ปริมาณงานสัมพันธ์กับจำนวนบุคลากรผู้ปฏิบัติหน้าที่

1.3) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ต้องจัดสรรงบประมาณในการสร้างห้องสอบสวนที่ได้มาตรฐานให้แก่สถานีตำรวจทั่วประเทศ จัดซื้อกล้องบันทึกภาพและเสียงให้เพียงพอ

1.4) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ควรจัดทำทำเนียบที่ปรึกษาหรือผู้เชี่ยวชาญด้านการถามปากคำ เพื่อสามารถให้คำแนะนำแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้ปฏิบัติหน้าที่สืบสวนสอบสวนได้

1.5) โรงเรียนนายร้อยตำรวจ ควรบรรจุหลักสูตรการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชน ไว้ในหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (การตำรวจ) และหลักสูตรนักเรียนอบรม โดยมุ่งเน้นการฝึกปฏิบัติจริงในชั้นเรียน มีการประเมินและวัดผลที่ได้มาตรฐาน

2) ข้อเสนอแนะการนำไปใช้ประโยชน์

2.1) เจ้าหน้าที่ตำรวจในระดับสถานีตำรวจ นำเอาแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชน ไปใช้ในการถามปากคำในชั้นสืบสวนสอบสวน

2.2) คณาจารย์โรงเรียนนายร้อยตำรวจ จัดการเรียนการสอนในวิชาการสืบสวนสอบสวน โดยใช้หลักสูตรการเรียนการสอนที่มีการบูรณาการกับจิตวิทยา และแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชน เน้นให้ฝึกปฏิบัติควบคู่ไปกับทฤษฎี เพื่อให้นักเรียนเกิดความเข้าใจและมองเห็นภาพได้ชัดเจน

3) แนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

ผลการวิจัยได้แนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน ประกอบด้วยเนื้อหาสำคัญดังต่อไปนี้ 1) นิยามศัพท์ 2) บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3) การเลือกและแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ (คตพ.) 4) วิธีการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ 5) ผังการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน 6) การตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน 7) วัตถุประสงค์ของการตรวจและให้ความเห็น 8) การตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ 9) การให้ความเห็นทางการแพทย์ 10) หลักเกณฑ์และวิธีการในการรายงานผลการตรวจวินิจฉัยและประเมินอาการ พร้อมแบบฟอร์มที่เกี่ยวข้อง

แนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานได้พัฒนาขึ้นมาอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยข้อมูลจากแพทย์ทางนิติเวช จิตแพทย์ แพทย์เวชศาสตร์ครอบครัว และแพทย์ทั่วไปซึ่งเป็นผู้ที่เคยมีประสบการณ์ในการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมานระหว่าง 6 - 10 ครั้ง (Mean = 18.8, SD =22.66) เคยมีประสบการณ์การให้ความเห็นทางการแพทย์จากผลการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมาน คิดเป็นร้อยละ 70.00 และมีจำนวนการให้ความเห็นทางการแพทย์จากผลการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจาก

การทรมาน จำนวน 1- 5 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 42.86 (Mean = 7.71, SD =6.37) และมีกระบวนการตรวจสอบร่างแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์กรณีผู้เสียหายจากการทรมานผ่านการสนทนากลุ่ม (Focus Group) รวมทั้งมีกระบวนการประเมินแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์ฯ โดยผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เกี่ยวกับการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์ฯ ผ่านการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานฉบับนี้ ได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้มีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง

อย่างไรก็ตาม แนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์ฯ ดังกล่าว ยังมีข้อจำกัดเนื่องจากการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ รวมทั้งการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานนั้นต้องใช้ทีมผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน มีค่าใช้จ่ายส่วนเกินจากงบประมาณที่ได้รับ รวมทั้งเกี่ยวข้องกับหน่วยงานหลายหน่วยงาน อาทิ กระทรวงสาธารณสุข สำนักงานอัยการสูงสุด กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ โดยเฉพาะกระทรวงสาธารณสุขซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่มีบุคลากรผู้เชี่ยวชาญในการให้บริการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมาน แต่กลับพบว่าปลัดกระทรวงสาธารณสุขไม่ได้ถูกกำหนดให้เป็นกรรมการตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 ฉบับนี้ ขณะเดียวกันพบว่า แพทย์ผู้ที่มีหน้าที่ในการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมาน ก็ไม่ได้เรียนหรืออบรมเกี่ยวกับการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมาน เนื่องจากการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เฉพาะ ดังนั้น จึงยังมีข้อจำกัดในการนำแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานฉบับนี้ไปทดลองใช้หรือปฏิบัติจริง

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า แนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น สามารถนำไปใช้เป็นต้นร่างให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปพัฒนาต่อยอดให้สามารถทำการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานได้จริงตามบริบทของประเทศไทยต่อไป

4) จัดทำแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย

ผลการวิจัยได้แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย ประกอบด้วยเนื้อหาสำคัญดังนี้ 1) แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 2) นิยามศัพท์ 3) บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 4) ผังไหลการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการถูกกระทำให้สูญหาย 5) การเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหาย 6) แบบรายงานผลการพิจารณาช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหาย (แบบ ยส.1) 7) แบบรายงานผลการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหาย (แบบ ยส.2)

แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายได้พัฒนาขึ้นมาอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้เสียหายจากการบังคับสูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยตรง พบว่าผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐมีความต้องการความช่วยเหลือเยียวยา ได้แก่ ด้านการรักษาพยาบาล ด้านหลักฐานการตรวจสภาพร่างกายและสภาพจิตใจ ด้านการเงิน ด้านอาชีพ ด้านกระบวนการขอรับการช่วยเหลือเยียวยา ด้านกฎหมาย ด้านการประกันว่าจะไม่เกิดขึ้นอีก และรัฐบาลควรให้การช่วยเหลือเยียวยาแก่ผู้เสียหายจากการถูกกระทำทรมานและครอบครัวทันทีที่เกิดเหตุการณ์ โดยเฉพาะการเยียวยาด้านการรักษาพยาบาลทั้งการเจ็บป่วยทางกายและจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของสิทธิในการได้รับการชดเชยเยียวยาของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการทรมาน กำหนดขอบเขตของสิทธิที่จะได้รับการเยียวยา ประกอบด้วย การทำให้คืนสู่สภาพเดิม การได้รับสินไหมทดแทน การบำบัดฟื้นฟูสภาพ การทำให้พอใจและสิทธิที่จะเข้าถึงความจริง และการประกันว่าจะไม่เกิดขึ้นอีก

ในส่วนของผู้เสียหายจากการบังคับสูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ พบว่า มีความต้องการการช่วยเหลือเยียวยา ได้แก่ ด้านการรับรู้ความจริง ด้านการรักษาพยาบาล ด้านการเงิน ด้านอาชีพ ด้านกระบวนการขอรับการช่วยเหลือเยียวยา ด้านการให้คำปรึกษา ด้านกฎหมาย ด้านความปลอดภัย และรัฐบาลควรให้การช่วยเหลือเยียวยาแก่ผู้เสียหายจากการถูกกระทำทรมานและครอบครัวทันทีที่เกิดเหตุการณ์ โดยเฉพาะการดูแลด้านจิตใจและค่าใช้จ่ายต่างๆที่เกิดขึ้น สอดคล้องกับสิทธิในการได้รับการชดเชยเยียวยาของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการทรมานตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำแย่ศักดิ์ศรี ค.ศ. 2012 ประกอบด้วย การรับรู้ความจริงเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ ความก้าวหน้าและผลจากการสืบสวนและชะตากรรมของบุคคลที่หายสาบสูญ การค้นหา จัดหาที่พัก และปล่อยตัวบุคคลที่หายสาบสูญ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการเยียวยาผู้เสียหายจากการบังคับบุคคลให้สูญหายในประเทศไทย ประกอบด้วย การเยียวยาด้านตุลาการ สิทธิที่จะได้ทราบความจริง สิทธิที่จะได้รับการชดเชยค่าสินไหมทดแทน การฟื้นฟูและความพึงพอใจ และสิทธิในการระงับ หลักประกันว่าจะไม่เกิดซ้ำ และการป้องกัน

แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายที่พัฒนาขึ้น มีกระบวนการตรวจสอบร่างแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายผ่านการสนทนากลุ่ม (Focus Group) รวมทั้งมีกระบวนการประเมินแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายโดยผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายผ่านการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายฉบับนี้ ได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้มีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายที่พัฒนาขึ้น มีความน่าเชื่อถือ ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายได้ และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง แต่ในทางปฏิบัติยังต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน โดยเฉพาะ

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ รวมทั้งต้องอาศัยผลการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อเป็นหลักฐานในการพิจารณาช่วยเหลือเยียวยาต่อผู้เสียหายจากการทรมานดังกล่าว ซึ่งต้องอาศัยบุคลากรทางการแพทย์จากกระทรวงสาธารณสุขเป็นหลัก ดังนั้น จึงยังมีข้อจำกัดในการนำแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายฉบับนี้ไปทดลองใช้หรือปฏิบัติจริง

จึงสรุปได้ว่า แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้เป็นตัวร่างให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปพัฒนาต่อยอดให้สามารถทำการช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายได้จริงตามบริบทของประเทศไทยต่อไป

5. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

รายงานได้เสนอแนะแนวทางการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนและนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนากฎหมาย ระเบียบ และแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องต่อไป ดังนี้

1) แนวทางการขับเคลื่อนผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในภาพรวม

สำนักงาน กสม. ส่งเคราะห์งานวิจัยและจัดทำเป็นข้อเสนอแนะเสนอ กสม. เพื่อพิจารณาเสนอต่อกระทรวงยุติธรรม คณะรัฐมนตรี และรัฐสภา เพื่อแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย กฎ ระเบียบ และแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการป้องกัน คุ้มครอง และเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการกระทำให้สูญหาย รวมถึงเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาเข้าเป็นภาคีของพิธีสาร OPCAT

2) แนวทางจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติและจัดทำเครื่องมือการตรวจสอบสถานที่ควบคุมตัวตามพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรี มีแนวทางการดำเนินการดังนี้

2.1) สำนักงาน กสม. จัดทำเอกสารข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และจัดประชุมปรึกษาหารือกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องทั้งระดับนโยบายและปฏิบัติ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง รวมถึงองค์กรภาคประชาสังคม เพื่อขับเคลื่อนข้อเสนอแนะการวิจัยไปสู่การปฏิบัติ

2.2) สำนักงาน กสม. นำข้อเสนอแนะไปปรับปรุงโครงสร้างและวิธีการทำงานของกลุ่มงานตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมและการป้องกันการทรมาน ของสำนักงาน กสม.

2.3) สำนักงาน กสม. นำเครื่องมือตรวจเยี่ยมเรือนจำไปทดลองใช้ในการตรวจเยี่ยมเรือนจำ ซึ่งปัจจุบันกลุ่มงานตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมและการป้องกันการทรมาน ได้มีการนำเครื่องมือดังกล่าวไปใช้สำหรับการตรวจเยี่ยมเรือนจำและทัณฑสถานแล้วหลายแห่ง และระยะต่อไปจะมีการถอดบทเรียนและปรับปรุงเครื่องมือให้ดียิ่งขึ้น รวมทั้งจะร่วมกับสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TIJ) เพื่อออกแบบหลักสูตรการอบรมสำหรับผู้ทำหน้าที่ตรวจเยี่ยมเรือนจำต่อไป

2.4) สำนักงาน กสม. นำองค์ความรู้จากการวิจัยไปต่อยอดจัดทำเครื่องมือตรวจเยี่ยมสำหรับสถานที่ควบคุมตัวอื่น ๆ เช่น สถานที่ควบคุมตัวของตำรวจ สถานที่ควบคุมตัวของทหาร สถาบันบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด

3) แนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิผล
มีแนวทางการดำเนินการดังนี้

สำนักงาน กสม. ร่วมมือกับโรงเรียนนายร้อยตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมสอบสวนคดีพิเศษ สำนักงานอัยการสูงสุด เป็นต้น นำแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิผล ไปทดลองใช้ในการอบรม พร้อมทั้งติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานสืบสวนสอบสวนของผู้เข้ารับการอบรม โดยใช้การประเมินทั้งจากผู้บังคับบัญชาและจากประชาชน เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงและพัฒนา และขยายผลสู่การจัดการฝึกอบรมแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิผล (Reskills) รวมถึงต่อยอดนำผลผลิตโครงการสู่การฝึกอบรมให้แก่หลักสูตรการฝึกอบรมนายตำรวจของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่ต่อไป

4) แนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน มีแนวทางการดำเนินการดังนี้

4.1) สำนักงาน กสม.หารือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ กระทรวงยุติธรรม กระทรวงสาธารณสุข คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำบุคคลสูญหาย แพทยสภา ศาลยุติธรรม สำนักงานอัยการสูงสุด และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เพื่อผลักดันการนำแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานไปใช้ประโยชน์ รวมถึงการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องเพื่อรองรับแนวทางดังกล่าว

4.2) สำนักงาน กสม. ร่วมกับนักวิจัยจากสถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามข้อ 4.1 นำแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานไปทดลองใช้ในพื้นที่นำร่อง และนำผลการทดลองปฏิบัติดังกล่าวมาปรับปรุงแนวทางให้ดียิ่งขึ้น

5) แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย มีแนวทางการดำเนินการดังนี้

5.1) สำนักงาน กสม.หารือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ กระทรวงยุติธรรม คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำบุคคลสูญหาย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อผลักดันการนำแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหายไปใช้ประโยชน์ รวมถึงการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องเพื่อรองรับแนวทางดังกล่าว

5.2) สำนักงาน กสม. ร่วมกับนักวิจัยจากสถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามข้อ 5.1 นำแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหายไปทดลองใช้ในพื้นที่นำร่อง และนำผลการทดลองปฏิบัติดังกล่าวมาปรับปรุงแนวทางให้ดียิ่งขึ้น

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการบังคับใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 ที่สอดคล้องกับพันธกรณีระหว่างประเทศของไทยและหลักสิทธิมนุษยชนสากล โดยมุ่งศึกษาใน 4 ประเด็น ได้แก่ 1) รูปแบบของระบบการป้องกันการทรมานตามพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ (พิธีสาร OPCAT) ที่รัฐภาคีต้องจัดให้มีกลไกป้องกันระดับชาติ (National preventive mechanism: NPM) ซึ่งเป็นกลไกอิสระในการตรวจเยี่ยมสถานที่ที่บุคคลถูกกักขังหรือถูกคุมขัง รวมถึงการพัฒนาเครื่องมือตรวจเยี่ยมเรือนจำที่สอดคล้องกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากล 2) แนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ และพัฒนาเป็นหลักสูตรการอบรมเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย 3) แนวทางการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการถูกทรมาน และการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อนำมาใช้เป็นหลักฐานในการพิสูจน์การกระทำทรมาน และเป็นข้อมูลสำหรับกำหนดแนวทางการเยียวยาแก่ผู้เสียหายจากการทรมาน และ 4) แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหายตามหลักสิทธิมนุษยชน

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม และนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) และจัดทำรายงานการวิจัยพร้อมผลผลิตตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ซึ่งจะออกมาในรูปแบบของคู่มือหรือแนวปฏิบัติ

ผลการวิจัยพบว่า 1) การจัดตั้งกลไก NPM ในประเทศไทย ในระยะแรกควรให้ กสม. ทำหน้าที่ดังกล่าว เพราะมีความเป็นอิสระตามบรรทัดฐานระหว่างประเทศและมีอำนาจหน้าที่บางประการที่สอดคล้องกับหน้าที่ของ NPM แต่ควรมีการแก้ไขหน้าที่ตามกฎหมายให้ครอบคลุมยิ่งขึ้น และได้รับการจัดสรรทรัพยากรที่เพียงพอ ส่วนเครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำได้จัดทำโดยอ้างอิงกรอบ Mandela และ Bangkok Rules และมีการปรับให้เหมาะสมกับบริบทเรือนจำของไทย 2) แนวทางการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ เสนอให้นำ PEACE model มาประยุกต์ใช้ โดยผู้ปฏิบัติต้องมีความรู้ด้านจิตวิทยามนุษย์ ได้รับการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ที่เพียงพอ และเจ้าหน้าที่ต้องไม่มีการงานมากเกินไป และควรพัฒนาเป็นหลักสูตรของโรงเรียนนายร้อยตำรวจ 3) การตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบการทรมาน ต้องใช้แพทย์ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านหรือแพทย์ที่ได้รับการอบรมเป็นการเฉพาะ และ 4) แนวทางการเยียวยา พบว่า ผู้เสียหายต้องการการเยียวยาด้านการรับรู้ความจริง การรักษาพยาบาล การเงิน อาชีพ กระบวนการขอรับการช่วยเหลือ เยียวยา ค่าปรึกษา ด้านกฎหมาย และด้านความปลอดภัย ซึ่งสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนสากล ได้แก่ การทำให้คืนสู่สภาพเดิม การได้รับสินไหมทดแทน การบำบัดฟื้นฟูสภาพ การทำให้พอใจ และการประกันว่าจะไม่เกิดขึ้นอีก ทั้งนี้ การนำแนวทางดังกล่าวไปดำเนินการให้เกิดผลจริงต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน รวมถึงต้องมีการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบปฏิบัติบางส่วนให้สอดคล้องกับข้อเสนอดังกล่าว

คำสำคัญ การทรมาน, การกระทำทำให้บุคคลสูญหาย, กลไกป้องกันระดับชาติ, การตรวจเยี่ยมเรือนจำ, การสืบสวนสอบสวน, การให้ความเห็นทางการแพทย์, การเยียวยา

Abstract

This research project aims to contribute to the effective implementation of the Prevention and Suppression of Torture and Enforced Disappearance Act B.E.2565 in accordance with international human rights obligations. It focuses on four areas of study: 1) Model of the National Preventive Mechanism (NPM) required to be set up by the Optional Protocol to the Convention against Torture (OPCAT), as an independent mechanism for inspection of detention facilities, and the development of standardised prison visitation tools in line with human rights principles; 2) Guidelines of effective interviewing aimed at preventing torture and the development of training curriculum for law enforcement officers; 3) Guidelines for the physical and mental examination of torture victims to support criminal investigations and inform remedial measures; and 4) Guidelines on remedial measures for victims of torture and enforced disappearance in compliance with human rights principles.

This study employs a qualitative research methodology, conducting documentary reviews, in-depth interviews, and focus group discussions. The gathered data is subjected to content analysis, and the findings are compiled into a report together with research outputs comprising manuals and guidelines.

The research findings on the 4 study areas are: 1) The National Human Rights Commission of Thailand (NHRCT) is apt to assume the role of the NPM in the initial stage given its independence in accordance with international standards and concurrence of some of its duties with those of the NPM. However, the NHRCT enabling law needs to be amended and sufficient resources be provided to ensure effective functioning as NPM. Prison visiting tools have been developed based on the Mandela Rules and Bangkok Rules, and tailored to fit the specific contexts of prisons in Thailand; 2) The guidelines for effective interviewing with human rights respect should be based on the PEACE model. Practitioners should have a comprehensive understanding of human psychology and not be too burdened with workloads, while necessary tools and facilities must be provided. This approach should be further developed into a training curriculum for the police academy; 3) The medical examination and rendering of opinions to support investigation of torture cases must be conducted by specialised or specifically trained medical professionals; and 4) The guidelines on remedy for torture and enforced disappearance victims are based on their needs which include being informed of the truth, medical treatment, financial support, securing employment, accessing legal aid, and ensuring safety. These are in line with international human rights standards of 4 types of remedy, namely restitution, compensation, satisfaction, and guarantees of non-repetition. Effective execution of guidelines requires coordination of various competent authorities. The research results can be further developed for practical use.

Keywords: Torture, Enforced Disappearance, National Preventive Mechanism, Prison Visitation, Investigation, Medical Examination, Remedy

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทสรุปผู้บริหาร	ข
บทคัดย่อภาษาไทย	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฅ
สารบัญ	ณ
สารบัญตาราง	ท
สารบัญภาพ	ธ
บทที่ 1 : บทนำ	1
1.1 หลักการและเหตุผล	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	6
1.3 ขอบเขตการวิจัย	6
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
1.5 แนวทางการนำไปใช้ประโยชน์	7
1.6 แผนการดำเนินการ	8
บทที่ 2 : การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	9
2.1 กรอบกฎหมายสิทธิมนุษยชนเกี่ยวกับการต่อต้านการทรมานฯ และการบังคับบุคคลให้สูญหาย	9
2.2 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมาน และการกระทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565	15
2.3 พิธีสารเลือกรับอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี	18
2.4 การสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ	26
2.5 การตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อการตรวจสอบ และเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน	52
2.6 การเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย	65
บทที่ 3 : ระเบียบวิธีวิจัย	79
3.1 แนวทางการจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติ และเครื่องมือตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว	79
3.1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	79
3.1.2 เกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักออก	82
3.1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	82
3.1.4 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	84
3.1.5 ขั้นตอนดำเนินการวิจัย	85

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

3.1.6 สถานที่ในการรวบรวมข้อมูล	86
3.1.7 การวิเคราะห์ข้อมูล	86
3.1.8 การพิทักษ์สิทธิ์	86
3.1.9 ข้อจำกัดในการวิจัย	86
3.2 แนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิผล	87
3.2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	87
3.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	88
3.2.3 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	89
3.2.4 ขั้นตอนดำเนินการวิจัย	89
3.2.5 สถานที่ในการรวบรวมข้อมูล	90
3.2.6 การวิเคราะห์ข้อมูล	90
3.2.7 การพิทักษ์สิทธิ์	91
3.3 แนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์	91
เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน	
3.3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	91
3.3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	94
3.3.3 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	95
3.3.4 ขั้นตอนดำเนินการวิจัย	95
3.3.5 สถานที่ในการรวบรวมข้อมูล	98
3.3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล	99
3.3.7 การพิทักษ์สิทธิ์	99
3.4 แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย	99
3.4.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	99
3.4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	102
3.4.3 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	104
3.4.4 ขั้นตอนดำเนินการวิจัย	104
3.4.5 สถานที่ในการรวบรวมข้อมูล	107
3.4.6 การวิเคราะห์ข้อมูล	107
3.4.7 การพิทักษ์สิทธิ์	108

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 : ผลการวิจัย	109
4.1 แนวทางการจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติ (NPM)	109
และเครื่องมือการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว	
4.1.1 แนวทางในการจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติ	110
4.1.2 การจัดทำเครื่องมือตรวจเยี่ยมเรือนจำ	157
4.2 แนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชน	237
และมีประสิทธิผล	
4.2.1 ผลการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรค ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวปฏิบัติ	237
การถามปากคำในชั้นการสอบสวนของพนักงานสอบสวนในปัจจุบัน	
4.2.1 ผลการสร้างและพัฒนาแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชน	287
และมีประสิทธิผล	
4.2.3 การสร้าง (ร่าง) หลักสูตรการเรียนการสอนเรื่องสืบสวนสอบสวน	293
ที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิผลสำหรับนักเรียนนายร้อยตำรวจ	
4.3 แนวทางการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์	304
เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน	
4.3.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง	304
4.3.2 ผลการพัฒนาแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์	307
เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน	
4.4 แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย	321
4.4.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง	321
4.4.2 ผลการพัฒนาแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย	323
บทที่ 5 : สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	344
5.1 แนวทางจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติ (NPM)	345
และจัดทำเครื่องมือการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว	
5.1.1 แนวทางจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติ (NPM) ตาม OPCAT	345
5.1.2 เครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำ	359
5.2 แนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิผล	362
5.2.1 สรุปผลการวิจัย	363
5.2.2 การอภิปรายผลการวิจัย	367
5.2.3 ข้อเสนอแนะ	367

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.3 แนวทางการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์	368
เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน	
5.3.1 สรุปผลการวิจัย	370
5.3.2 การอภิปรายผลการวิจัย	371
5.4 แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย	374
5.4.1 สรุปผลการวิจัย	377
5.4.2 การอภิปรายผลการวิจัย	377
5.5 การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์	379
บรรณานุกรม	382
ภาคผนวก	390
ภาคผนวก ก : แบบฟอร์มสรุปผลงานวิจัย/โครงการวิจัย 1 หน้ากระดาษ A4	391
ภาคผนวก ข : แบบฟอร์มสรุปผลงานวิจัย/โครงการวิจัย 5 บรรทัด	393
ภาคผนวก ค : แบบฟอร์มประเมินผลการวิจัยในการนำไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม	395
ภาคผนวก ง : คู่มือการตรวจเยี่ยมเรือนจำฯ	398
ภาคผนวก จ : แนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์	450
เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน	
ภาคผนวก ฉ : แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย	498
ภาคผนวก ช : เอกสารรับรองจริยธรรมการวิจัยเกี่ยวกับมนุษย์	525
ภาคผนวก ซ : รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย	528
ภาคผนวก ฌ : เครื่องมือการวิจัย	530
ภาคผนวก ญ : ภาพกิจกรรม	558
ภาคผนวก ณ : รายชื่อคณะทำงานโครงการวิจัย	565

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 3.1 แสดงขนาดของกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์เชิงลึก	80
ตารางที่ 3.2 แสดงขนาดของกลุ่มตัวอย่างในการสนทนากลุ่ม	81
ตารางที่ 4.1 ภาพรวมสถานที่ควบคุมตัวและการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวในประเทศไทย	112
ตารางที่ 4.2 ประเด็นการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว โดยสมาคมเพื่อการป้องกันการทรมาน	160
ตารางที่ 4.3 สรุปความเห็นจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับกรอบประเด็นการตรวจเยี่ยม	162
ตารางที่ 4.4 กรอบประเด็นการตรวจเยี่ยมในร่างเครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำ	190
ตารางที่ 4.5 สรุปความเห็นจากการประชุมกลุ่มต่อร่างเครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำ	192
ตารางที่ 4.6 ปัญหา/อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการใช้แนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวน ที่มีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชน	290
ตารางที่ 4.7 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง (n = 10)	305
ตารางที่ 4.8 ข้อมูลทั่วไปของผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ (n = 10)	321
ตารางที่ 4.9 ข้อมูลทั่วไปของผู้เสียหายจากการบังคับสูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ (n = 10)	322
ตารางที่ 5.1 ข้อเสนอแนะแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560	356

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 4.1 แนวโน้มรูปแบบของการจัดตั้ง NPM	135
ภาพที่ 4.2 ผังขั้นตอนการดำเนินการก่อนการตรวจเยี่ยม	184
ภาพที่ 4.3 ผังขั้นตอนการดำเนินการตรวจเยี่ยม	188
ภาพที่ 4.4 (ร่าง) แนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิผล	287

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ได้รับเรื่องร้องเรียนกรณีการซ้อมทรมานระหว่างปี พ.ศ. 2554 - 2565 จำนวน 160 เรื่อง¹ ส่วนการบังคับบุคคลให้สูญหายในรายงานของคณะทำงานว่าด้วยการบังคับบุคคลให้สูญหายหรือการสูญหายโดยไม่สมัครใจที่เผยแพร่ในเดือนสิงหาคม 2565 ระบุว่า ระหว่างปี 2523 - 2565 มีกรณีเรื่องร้องเรียนการบังคับบุคคลให้สูญหายที่ถูกส่งไปยังรัฐบาลรวม 92 กรณี โดยได้รับการแก้ไขแล้ว 8 กรณี²

การทรมานและการบังคับให้บุคคลสูญหายมีสาเหตุและผลกระทบที่ซับซ้อน การทรมานมักถูกใช้เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการรีดเค้นเอาข้อมูลหรือบังคับเอาคำรับสารภาพจากบุคคลที่ถูกควบคุมตัว เจ้าหน้าที่รัฐอาจใช้วิธีการทรมานเพื่อให้ผู้ต้องสงสัยสารภาพความผิดหรือให้ข้อมูลที่ต้องการ โดยความเสี่ยงที่จะเกิดการทรมานและการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมอื่น ๆ มักอยู่ในช่วงการสืบสวนคดีอาญา การจับกุม ระหว่างการขนส่งไปยังสถานีตำรวจ และระหว่างการควบคุมตัวของตำรวจ เช่น กรณีฤทธิ์รงค์ หรือกรณีผู้กำกับโจ้ เป็นต้น โดยคดีที่มีความเสี่ยงว่าผู้ต้องสงสัยหรือผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับการทรมานหรือบังคับให้สูญหายจากเจ้าหน้าที่รัฐ คือ 1) คดีที่เป็นผลจากนโยบาย เช่น คดียาเสพติด ที่เพิ่มกระบวนการพิเศษในชั้นการสืบสวนสอบสวน หรือคดีความมั่นคงในพื้นที่ชายแดนใต้ที่มีการใช้กฎหมายพิเศษ เช่น พ.ร.ก.ฉุกเฉิน หรือ กฎอัยการศึก 2) คดีฆาตกรรมอันโหดร้าย หรือคดีที่มีผู้ต้องสงสัยหรือผู้ถูกกล่าวหาเป็นชาวต่างชาติ และ 3) คดีทางการเมืองที่เกิดขึ้นหลังการรัฐประหาร³

ส่วนการกระทำให้บุคคลสูญหาย มักเกิดขึ้นเมื่อเจ้าหน้าที่รัฐต้องการปกปิดชะตากรรมของผู้ที่ถูกจับกุมหรือผู้ที่ถูกทรมาน เพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบทางกฎหมาย นอกจากนี้ การบังคับสูญหายมักจะเกิดจากการพยายามกำจัดคู่แข่ง และสร้างความกลัวและบรรยากาศที่ไม่ปลอดภัยในสังคม เพื่อหยุดยั้งการเคลื่อนไหวของกลุ่มต่าง ๆ เช่น นักปกป้องสิทธิมนุษยชนหรือผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหวทางสังคม และสนับสนุนสิทธิมนุษยชน เป็นตัว ซึ่งการกระทำดังกล่าวจะส่งผลต่อเนื่องให้ประชาชนไม่กล้าต่อต้านหรือแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งกับรัฐ⁴

การทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหายเป็นอาชญากรรมร้ายแรงซึ่งต้องห้ามอย่างเด็ดขาดภายใต้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ โดยเฉพาะกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

¹ กลุ่มงานศูนย์ข้อมูลและสารบบสำนวน, สำนักับเรื่องร้องเรียนและประสานการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

² Human Rights Council, Report of the Working Group on Enforced or Involuntary Disappearances, A/HRC/51/31, 12 August 2022, P.28

³ พสิษฐ์ คงคุณากรกุล, (2564), ทางสถิติ 'ซ้อมทรมาน' ผ่านเรื่องร้องเรียน ปฎิรูปตำรวจ-พ.ร.บ.อัมพญาฯ ช่วยได้แค่ไหน?, The Standard, <https://thestandard.co/prevent-forced-disappearance-act/> ; The Active, (2564), ทำไมเราต้องมีกฎหมายป้องกันการทรมานและอัมพญาฯ?, <https://theactive.net/data/torture-and-enforced-disappearances-law/>

⁴ มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ, (2555), การบังคับบุคคลให้สูญหายในประเทศไทย, https://crcfthailand.org/wp-content/uploads/2016/03/enforced_disappearances_in-thailand_thai_version.pdf

เมือง (International Covenant on Civil and Political Rights : ICCPR) อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (International Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 1970 : CAT) และอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ (International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance, 2006 : CED)

ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ด้วยการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญา CAT และได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำบุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 เพื่อคุ้มครองบุคคลจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย โดยกฎหมายกำหนดให้การกระทำทรมาน การปฏิบัติที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการบังคับบุคคลให้สูญหายเป็นความผิดทางอาญา และกำหนดมาตรการป้องกันการกระทำความผิดดังกล่าวไว้หลายประการ อาทิ กำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้รับผิดชอบทำการบันทึกภาพและเสียงในขณะจับและควบคุมตัวบุคคล กำหนดกลไกการรับเรื่องร้องเรียน การสอบสวนสอบสวนและดำเนินคดี โดยให้พนักงานอัยการเข้าตรวจสอบหรือกำกับ การสอบสวน และให้ศาลทุจริตประพฤติมิชอบเป็นศาลที่มีอำนาจในการพิจารณาคดี

เพื่อให้เกิดการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวในการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหายอย่างมีประสิทธิภาพ จึงเห็นควรให้มีเครื่องมือ และแนวทางในการป้องกัน คุ้มครอง และเยียวยา ผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหายสำหรับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการบังคับใช้กฎหมาย ได้ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายและอนุสัญญาระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดกรอบการวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องมือและระบบในการป้องกัน คุ้มครอง และเยียวยา ดังกล่าว 3 กรอบหลัก ดังนี้

กรอบการวิจัยที่ 1 การป้องกันการทรมานและบังคับบุคคลให้สูญหาย มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำเครื่องมือและแนวทางในการป้องกันการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหายตามมาตรฐานสากล โดยเน้นศึกษา 2 ประเด็นย่อย ได้แก่

1) การศึกษาแนวทางการจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติ (NPM) และเครื่องมือการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวตามพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (Optional Protocol to the United Nations Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment of Punishment : OPCAT) (ต่อไปเรียก OPCAT) ซึ่งมีวัตถุประสงค์สำคัญในการสร้างกลไกระดับชาติเพื่อป้องกันการทรมานและการปฏิบัติที่ไม่ดีต่อผู้ที่อยู่ในสถานที่ควบคุมตัว โดยการกำหนดให้รัฐภาคีของ OPCAT จัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติ (National Preventive Mechanism: NPM) ขึ้นเพื่อตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวประเภทต่าง ๆ เป็นประจำ โดยที่ผ่านมา ในการรายงานทบทวนสถานการณ์สิทธิมนุษยชนของไทยภายใต้กลไก Universal Periodic Review (UPR) ทั้งรอบแรก (ปี 2554) รอบที่ 2 (ปี 2559) และรอบที่ 3 (ปี 2564) รัฐบาลไทยได้แสดงเจตจำนงด้วยการตอบรับข้อเสนอแนะของรัฐต่าง ๆ ในประเด็นการให้สัตยาบัน OPCAT รวมถึงจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติที่มีความเป็นอิสระและได้รับทรัพยากรสนับสนุนอย่างดี ดังนั้น เพื่อให้เกิดการป้องกันการ

ทราบอย่างครอบคลุมทั้งระบบ และประเมินความพร้อมของรัฐบาลในการเตรียมความพร้อมในการเข้าเป็นภาคีของ OPCAT จึงควรศึกษารูปแบบและแนวทางในการจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติภายใต้กรอบของ OPCAT และพัฒนาเครื่องมือในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลในการป้องกันการทรมาน

2) การพัฒนาแนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ

สืบเนื่องจากการสอบสวนในปัจจุบันยังพบปัญหาการปฏิบัติที่ไม่ดีต่อผู้ถูกสอบสวนหรือสอบปากคำ รวมถึงการซ้อมทรมานเพื่อคาดคั้นเอาคำรับสารภาพจากผู้ต้องหา⁵ ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการถามปากคำ โดยเฉพาะประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตลอดจนระเบียบข้อบังคับของสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่เกี่ยวข้อง จะเห็นว่ากฎหมายไม่ได้กำหนดแนวปฏิบัติของพนักงานสอบสวนไว้อย่างชัดเจนว่าพนักงานสอบสวนจะต้องตั้งประเด็นคำถามอย่างไร มีลำดับการถามก่อนหลังอย่างไร ไม่ได้ระบุว่าพนักงานสอบสวนควรเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาให้การถึงรายละเอียดในมุมมองของผู้ต้องหาเสียก่อน จึงจะถามว่าให้การรับสารภาพหรือปฏิเสธข้อเท็จจริงที่กล่าวหา ไม่ได้ระบุว่าสภาพบรรยากาศในการสอบสวนว่าควรเป็นอย่างไร ห้องสอบสวนบางแห่งไม่เหมาะสมต่อการค้นหาความจริง และอาจถึงขั้นไม่ปลอดภัย การที่กฎหมายและระเบียบไม่ได้คำนึงถึงหรือไม่ได้ระบุระเบียบปฏิบัติในเรื่องเหล่านี้ไว้ อาจเปิดโอกาสให้พนักงานสอบสวนแต่ละคนใช้ดุลยพินิจดำเนินการตามความเหมาะสม ตามความรู้และความเข้าใจส่วนตัว ซึ่งมักจะแตกต่างกัน ทำให้การสอบสวนไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน และมีโอกาสที่การสอบสวนจะได้ข้อมูลที่ไม่ถูกต้องและน่าเชื่อถือ ซึ่งในประเทศที่พัฒนาแล้วจำนวนมากถึงเห็นปัญหาของการสอบสวนในรูปแบบเดิม จึงได้ปรับปรุงการถามปากคำเป็นแบบ Investigative Interviewing⁶ ซึ่งพบว่าได้ผลลัพธ์ที่ดี ทำให้ได้คำให้การที่น่าเชื่อถือ มีรายละเอียดครบถ้วนสามารถใช้ยืนยันข้อเท็จจริงได้ นอกจากนี้ การสอบสวนแบบ Investigative Interviewing คำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชน ไม่มีการบังคับ ชูเชิญ เพื่อให้ได้มาซึ่งคำรับสารภาพและพยานหลักฐาน⁷ อย่างไรก็ดี ปัจจุบันแนวคิดเรื่อง Investigative Interviewing ในประเทศไทย ยังไม่เป็นที่แพร่หลาย ยังไม่มีการทำวิจัยแสดงให้เห็นประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม จึงเห็นควรศึกษาแนวทางการสอบสวนแบบ Investigative Interviewing เปรียบเทียบกับรูปแบบการสอบสวนคดีอาญาของพนักงานสอบสวนไทยในปัจจุบัน จากนั้นวิเคราะห์ว่าสามารถนำมาปรับใช้กับบริบทกฎหมายและสังคมในประเทศไทยได้มากน้อยเพียงใด มีข้อจำกัด ปัญหาอุปสรรคอย่างไรบ้าง เพื่อนำเสนอแนวปฏิบัติการสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ และจัดทำหลักสูตรการการเรียนการสอนและการฝึกอบรมสำหรับผู้เกี่ยวข้องต่อไป

⁵ Thairath Online, เปิดปากเหยื่อช็อตไฟฟ้า บังคับสารภาพ | ถามตรง ๆ กับจอมขวัญ (9 มิ.ย. 2017) https://www.youtube.com/watch?v=DtXF_svZi0 ; Thairath Online, ญาติโยตร. ซ้อมหลาน บังคับรับคำยา | ชาวเที่ยงไทยรัฐ (21 ธ.ค. 2018) ระบบออนไลน์ <https://www.youtube.com/watch?v=lit2YeSYb4I> ; Amarintv, เปิดนาที่หนุ่มถูก ตร. นอกรีต ซ้อม ยัดยา ลั่นฟ้อง 30 ล้าน ทำชาดิสภาพติดคุกปีกว่า (คลิป) ระบบออนไลน์ <https://www.amarintv.com/news/detail/9321> ; CH7HD News, แพะคดีฉกเพชร 15 ล้าน เข้าแจ้งความเอาผิด “ตำรวจชุดจับกุม” หลังศาลยกฟ้อง (3 ต.ค. 2000) ระบบออนไลน์ <https://www.youtube.com/watch?v=KvpDddA8VNE> ; Thairath Online, คุณตลอดชีวิต ผู้กำกับโจ้ ฝูงคลุมหัว (8 มิ.ย. 2022) ระบบออนไลน์ <https://www.youtube.com/watch?v=CqIHdWNzoc&t=5s>

⁶ Davis, D., & Leo, R. A. (2014). The problem of interrogation-induced false confession: Sources of failure in prevention and detection. *Handbook of forensic sociology and psychology*, 47-75.

⁷ Kremer, J. Criminal investigations and the art of the interview; Has investigative interviewing kept up with the science?.

กรอบการวิจัยที่ 2 การตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการทรมาน เนื่องจากที่ผ่านมา เมื่อมีการร้องเรียนหรือฟ้องร้องดำเนินคดีเกี่ยวกับการทรมาน ส่วนใหญ่มักจะไม่สามารถสืบเสาะหาหลักฐานที่จะพิสูจน์ความจริงและนำผิดต่อผู้กระทำผิดได้ เพราะการทรมานนั้นมีหลากหลายรูปแบบ และบางรูปแบบไม่ปรากฏร่องรอยที่ชัดเจนทางกายภาพ หรือมีร่องรอยเพียงเล็กน้อย เช่น การใช้ผ้าปิดใบหน้าแล้วค่อย ๆ หยดน้ำลงบนผ้า เมื่อผ้าเปียกชื้นจะทำให้ผ้าติดใบหน้าทำให้หายใจไม่ออก (waterboarding) การใช้ถุงพลาสติกคลุมศีรษะให้ขาดอากาศหายใจ การบังคับให้เปลี่ยนกายและให้อยู่ในอากาศที่หนาวจัด การทุบด้วยของแข็งซึ่งพันด้วยผ้า การบังคับให้ยืนกางแขนออกและยืนด้วยนิ้วเท้าเป็นระยะเวลานาน การให้อยู่ในห้องที่มีเสียงดังและรบกวนอย่างต่อเนื่อง การบังคับให้อดนอน การเปิดไฟให้สว่างตลอด 24 ชั่วโมง เป็นต้น⁸ ยิ่งบุคคลถูกควบคุมเป็นเวลานานกว่าจะถูกปล่อยออกมาเรียกร้องเรียนได้ พยานหลักฐานบนร่างกายก็ยากที่จะตรวจพบได้ อันเป็นอุปสรรคต่อการตรวจสอบค้นหาความจริง การนำผู้กระทำผิดมาลงโทษ และการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหาเครื่องมือที่น่าเชื่อถือที่ได้รับการยอมรับเพื่อมาสนับสนุนการตรวจพิสูจน์ดังกล่าว โดยงานวิจัยชิ้นนี้จะศึกษาถึงบทบาทของแพทย์ในการเข้ามาตรวจประเมินและให้ความเห็น ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 มาตรา 27 ที่กำหนดให้เพื่อประโยชน์ในการยุติการกระทำทรมานและให้มีการเยียวยาความเสียหายเบื้องต้น ศาลอาจมีคำสั่งให้มีการประเมินโดยแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ และแพทย์ทางจิตเวชศาสตร์ที่รับรองโดยแพทยสภา รวมทั้งให้มีการจัดทำบันทึกทางการแพทย์

การตรวจสอบและให้ความเห็นโดยแพทย์ จึงเป็นกระบวนการที่จำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งในการตรวจสอบความจริงและให้การเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน การปฏิบัติที่โหดร้าย ไร้นุชยธรรม หรือ ย่ำยีศักดิ์ศรี โดยแนวทางหรือระบบการตรวจสอบและให้ความเห็นโดยบุคลากรทางการแพทย์ที่มีมาตรฐานเป็นระบบ ครอบคลุม และมีแบบฟอร์มการรายงานผลไปยังผู้เกี่ยวข้องอย่างเป็นรูปธรรม ก็จะช่วยให้การตรวจสอบข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการกระทำทรมานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และสามารถช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายได้อย่างเป็นระบบ และทันท่วงที ดังนั้น จึงเห็นควรพัฒนาแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานที่ถูกยอมรับจากทั้งผู้เสียหาย หน่วยงานที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำการทรมานและหน่วยงานที่ต้องใช้หลักฐานและความเห็นทางการแพทย์ในการพิสูจน์ความจริงและให้การเยียวยาผู้เสียหาย ทั้งนี้ กรอบการวิจัยที่ 2 นี้มีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับกรอบการวิจัยที่ 3 เพราะแพทย์จะมีบทบาทสำคัญในการตรวจประเมินและให้ความเห็นเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดจากการทรมาน รวมถึงผลกระทบทางจิตใจและอารมณ์ เพื่อกำหนดแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายอย่างเหมาะสมต่อไป

กรอบการวิจัยที่ 3 การเยียวยาผู้เสียหาย มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับบุคคลให้สูญหายตามมาตรฐานสากลในทุกมิติ ทั้งการเยียวยาด้านร่างกาย จิตใจ การทำให้กลับคืนสู่สภาพเดิม และด้านอื่น ๆ เนื่องจากผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับบุคคลให้สูญหาย

⁸ Redress Trust. คู่มือสำหรับเจ้าพนักงานของรัฐ ยุติการทรมาน แสวงหาการชดเชยให้แก่ผู้รอดชีวิตจากการทรมาน, แปลจัดพิมพ์ภาษาไทยโดยมูลนิธิผสานวัฒนธรรม

มักได้รับผลกระทบหลายมิติ โดยเฉพาะด้านร่างกายและจิตใจ บางรายเกิดบาดแผลทางใจที่ไม่มีวันหาย มีความหวาดระแวง หรืออาการเครียดจากเหตุการณ์ร้ายแรง (Post Traumatic Stress Disorder : PTSD) ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต การเข้าสังคม และการทำงาน ส่วนผู้เสียหายจากการกระทำให้บุคคลสูญหาย ครอบครัวของพวกเขาเกิดความวิตกกังวลและได้รับผลกระทบทางจิตใจจากคนที่รักหายไป ซึ่งผ่านมาผู้เสียหายทั้งสองกรณีมักจะไม่ได้รับการเยียวยาอย่างมีประสิทธิภาพหรือมีการเยียวยาที่ล่าช้า⁹ เพราะประเทศไทยยังไม่มีระบบงานที่ชัดเจนด้านการช่วยเหลือดูแลผู้เสียหายเหล่านี้ ซึ่งมักได้รับความกระทบกระเทือนทางร่างกาย จิตใจ หรือถึงกับประสบปัญหาด้านสุขภาพจิต แม้ปัจจุบัน กฎหมายบางฉบับจะกำหนดการเยียวยาโดยรัฐไว้ เช่น พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 และพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 แต่การเยียวยาตามกฎหมายยังจำกัดอยู่ที่การเยียวยาทางร่างกาย และเน้นการเยียวยาที่เป็นตัวเงิน จึงไม่ครอบคลุมความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะความจำเป็นในการฟื้นฟูผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบจากภาวะ PTSD¹⁰

ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 มาตรา 19 กำหนดให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปราม การทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหาย มีหน้าที่และอำนาจในการฟื้นฟู ช่วยเหลือและเยียวยาผู้เสียหาย ด้วยการกำหนดนโยบายและมาตรการฟื้นฟูและเยียวยา ด้านร่างกายและจิตใจแก่ผู้เสียหายอย่างครอบคลุม โดยคำนึงถึงการทำให้กลับสู่สภาพเดิมเท่าที่จะเป็นไปได้ และกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการช่วยเหลือและเยียวยาผู้เสียหายด้านการเงินและจิตใจ รวมถึงการฟื้นฟูระยะยาวทางการแพทย์ให้แก่ผู้เสียหาย และมาตรา 27 กำหนดว่าเพื่อประโยชน์ในการยุติการกระทำความผิดและเยียวยาความเสียหายเบื้องต้น ศาลอาญามีคำสั่งให้มีการฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ หรือเยียวยาความเสียหายเบื้องต้นให้แก่ผู้เสียหาย ดังนั้น เพื่อให้มีแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหายที่ครอบคลุม จึงเห็นควรพัฒนาแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับบุคคลให้สูญหาย เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้เป็นแนวทางในการช่วยเหลือ ฟื้นฟู และเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับบุคคลให้สูญหาย อันจะส่งผลให้ผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหายได้รับการดูแล ช่วยเหลือ ฟื้นฟู และเยียวยาได้อย่างทันท่วงที เป็นระบบ ครอบคลุม สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้ ตลอดจนส่งผลให้เกิดการขับเคลื่อนการบังคับใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 อย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

จากกรอบการวิจัยทั้ง 3 กรอบ รวม 4 ประเด็นดังกล่าวมา สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ซึ่งมีหน้าที่สนับสนุนภารกิจของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน จึงเห็นควรศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องมือ มาตรฐานและระบบการป้องกัน คุ้มครองและเยียวยาตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 และพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม

⁹ แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ประเทศไทย, ทำไม่ต้องมีกฎหมายป้องกันและปราบปรามการทรมานและอุ้มหายในประเทศไทย, เข้าถึงวันที่ 6 เมษายน 2566 ที่ <https://www.amnesty.or.th/latest/blog/812>

¹⁰ กลุ่มด้วยใจ, รายงานการศึกษผลกระทบจากการทรมาน : Social Support for Detainee's Families in Songkla Prison Center Torture Affected

หรือที่ย้ายยศศักดิ์ศรี เพื่อประโยชน์ในการขับเคลื่อนพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นักโทษพลเรือน พ.ศ. 2565 เพื่อให้มีเครื่องมือ ระบบและกลไกที่จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งในการบังคับใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นักโทษพลเรือน พ.ศ. 2565 ซึ่งจะก่อให้เกิดการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของบุคคลที่เข้าไปเกี่ยวข้อง ขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่รัฐก็สามารถสืบสวนสอบสวนและดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดในคดีต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ต้องใช้วิธีการที่รุนแรงหรือการทรมาน นอกจากนี้ ผู้เสียหายที่ถูกทรมานหรือครอบครัวของผู้ถูกบังคับบุคคลให้สูญหายก็จะได้รับการดูแลเยียวยาอย่างครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ อันจะนำไปสู่การสร้างความปลอดภัยและความสงบสุขในสังคม และช่วยปรับปรุงภาพลักษณ์ของประเทศไทยในด้านสิทธิมนุษยชนให้ดีขึ้นต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อเสนอแนะแนวทางจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติและจัดทำเครื่องมือการตรวจสอบที่ควบคุมตัวตามพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี
- 2) เพื่อจัดทำแนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ
- 3) เพื่อจัดทำแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน
- 4) เพื่อจัดทำแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย

1.3 ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้ศึกษาแนวและเครื่องมือในการป้องกันการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย คุ้มครองและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการบังคับใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นักโทษพลเรือน พ.ศ. 2565 โดยเน้นไปที่ 4 ประเด็นหลัก ได้แก่

- 1) การจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติและเครื่องมือการตรวจสอบที่ควบคุมตัวตามพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี
- 2) แนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ
- 3) แนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน
- 4) แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย

การวิจัยนี้จะใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการวิจัยเอกสาร (Documentary research) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และสนทนากลุ่ม (Focus Group) และจะนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) และจัดทำรายงานการวิจัย

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) เครื่องมือหรือแนวปฏิบัติ 4 เรื่อง ได้แก่

1.1) เครื่องมือในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว (เรือนจำ) ตามพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี

1.2) แนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ

1.3) แนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

1.4) แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย

2) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 4 เรื่อง ได้แก่

2.1 ข้อเสนอแนะในการจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติตามพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี

2.2) ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องเพื่อรับรองแนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ

2.3) ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องเพื่อรับรองแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

2.4) ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องเพื่อรับรองแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย

1.5 แนวทางการนำไปใช้ประโยชน์

1) บทความวิจัยเผยแพร่ผ่านวารสารวิชาการที่ได้รับการยอมรับ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างองค์ความรู้พื้นฐานเพื่อการศึกษาต่อยอดงานวิจัยในประเทศไทย

2) จัดทำเป็นเอกสารข้อเสนอเชิงนโยบายเสนอแนะต่อผู้เกี่ยวข้อง และติดตามผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามข้อเสนอแนะ

3) สื่อสารสร้างความตระหนักรู้ให้กับบุคลากรของสำนักงาน กสม. หน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องมือ มาตรฐานและระบบการป้องกัน คัดกรองและเฝ้าระวังตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 และพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี กำหนดประเด็นการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องไว้ 4 หัวข้อดังนี้

1. กรอบกฎหมายสิทธิมนุษยชนเกี่ยวกับการต่อต้านการทรมาน และการประติบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี และการบังคับบุคคลให้สูญหาย
2. พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565
3. พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี
4. การสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ
5. การให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเฝ้าระวังผู้เสียหายจากการทรมาน
6. การเฝ้าระวังผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายอย่างครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ

2.1 กรอบกฎหมายสิทธิมนุษยชนเกี่ยวกับการต่อต้านการทรมานฯ และการบังคับบุคคลให้สูญหาย

สิทธิที่จะไม่ถูกกระทำการทรมานและบังคับสูญหายได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายระหว่างประเทศ ทั้งปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และอนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทรมานและการประติบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี นอกจากนี้ ยังมีตราสารต่าง ๆ ในระดับภูมิภาค อาทิ อนุสัญญาอเมริกันว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กฎบัตรแอฟริกันว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและสิทธิของประชาชนและอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานแห่งยุโรป

อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการประติบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (CAT) และอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ (CED) กำหนดแนวทางการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหายไว้ดังนี้

1) สิทธิของบุคคลที่จะไม่ถูกกระทำการทรมานเป็นสิทธิเด็ดขาด (Absolute Rights)

สิทธิของบุคคลที่จะไม่ถูกกระทำการทรมานหรือบังคับสูญหายเป็นสิทธิเด็ดขาด (Absolute Rights) และไม่สามารถทำการเพิกถอน/รอนสิทธิได้ (Non-Derogable Rights) ธรรมชาติของอนุสัญญาไม่อาจยกพหุติการณ์หรือสถานการณ์พิเศษใด ไม่ว่าจะเป็นภาวะสงคราม หรือสภาพคุกคามที่จะเกิดสงคราม การขาดเสรีภาพ

ทางการเมืองในประเทศ หรือสภาวะฉุกเฉินสาธารณะอื่นใดขึ้นมาเป็นข้ออ้างสำหรับการทรมาน¹ หรือการกระทำให้บุคคลหายสาบสูญโดยการถูกบังคับได้²

ตามอนุสัญญา CAT³ และอนุสัญญา CED⁴ กำหนดให้รัฐภาคีประกันว่า “การทรมานทั้งปวง” และ “การหายสาบสูญโดยถูกบังคับ” จะถูกกำหนดให้เป็นความผิดทางอาญาตามกฎหมายภายในของรัฐและมีการกำหนดโทษที่เหมาะสมกับความร้ายแรงของการกระทำ

อนุสัญญา CAT กล่าวถึงการกระทำที่เข้าข่ายเป็นความผิดตามอนุสัญญาไว้ 2 ลักษณะ คือ “การทรมาน” และ “การประทุษร้ายหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี”

อนุสัญญา CAT ข้อ 1 ระบุว่า “การทรมาน” หมายถึง “การกระทำใดก็ตามโดยเจตนาที่ทำให้เกิดความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานอย่างสาหัส ไม่ว่าจะทางกายหรือทางจิตใจต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งเพื่อความมุ่งประสงค์ที่จะให้ได้มาซึ่งข้อสนเทศหรือคำสารภาพจากบุคคลนั้น หรือจากบุคคลที่สาม การลงโทษบุคคลนั้นสำหรับการกระทำซึ่งบุคคลนั้นหรือบุคคลที่สามกระทำหรือถูกสงสัยว่าได้กระทำ หรือเป็นการข่มขู่ให้กลัว หรือเป็นการบังคับขู่เข็ญบุคคลนั้น หรือบุคคลที่สามหรือเพราะเหตุผลใดใดบนพื้นฐานของการเลือกประทุษร้ายไม่ว่าจะเป็นในรูปใด เมื่อความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานนั้นกระทำโดยหรือด้วยการยุยงหรือโดยความยินยอมหรือรู้เห็นเป็นใจของเจ้าพนักงานของรัฐหรือของบุคคลอื่น ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งทางการ ทั้งนี้ ไม่รวมถึงความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานที่เกิดจากหรืออันเป็นผลปกติจากหรืออันสืบเนื่องมาจากการลงโทษทั้งปวงที่ชอบด้วยกฎหมาย”

คู่มือสำหรับเจ้าพนักงานของรัฐในเรื่องยุติการทรมานได้ยกตัวอย่างการกระทำที่ถือว่าเป็นการทรมาน ได้แก่ การตี การถอดเล็บ การเผาผลาญไฟ การจี้ด้วยกระแสไฟฟ้า การแขวนร่างกาย การทำให้ขาดอากาศหายใจ การบังคับให้อยู่ในแสงสว่าง ในภาวะเสียงดัง ในที่ที่มีความร้อนหรือความหนาว การละเมิดทางเพศ เช่น การข่มขืนหรือการละเมิดทางเพศอื่น ๆ การบังคับให้ใช้ยาในระหว่างการถูกคุมขังหรือสถานบำบัดโรคทางจิตเวช การบังคับไม่ให้พัก ให้อดนอนหรือให้อดอาหาร การขาดสุขอนามัยที่ดีพอ การไม่ได้รับการรักษาพยาบาล การขังเดี่ยวหรือการทำให้ไม่มีความรู้สึก การควบคุมตัวในสถานที่ลับ การข่มขู่ว่าจะทรมานหรือฆ่าญาติ การปล่อยทิ้งหรือการขู่ด้วยการจำลองการถูกฆ่า⁵

ส่วนความผิดกระทำอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือการประทุษร้าย หรือการลงโทษที่ย่ำยีศักดิ์ศรี ในข้อบทที่ 16 ของอนุสัญญาต่อต้านการทรมาน กำหนดให้รัฐป้องกันไม่ให้มีการกระทำอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือการประทุษร้ายหรือการลงโทษที่ย่ำยีศักดิ์ศรีที่ไม่ถึงกับเป็นการทรมาน เมื่อการกระทำนั้นกระทำด้วยความยุยงหรือความยินยอมหรือความรู้เห็นเป็นใจของเจ้าหน้าที่รัฐหรือบุคคลอื่นซึ่งปฏิบัติหน้าที่

¹ อนุสัญญา CAT ข้อ 2 (2)

² อนุสัญญา CED ข้อ 1 (2)

³ อนุสัญญา CAT ข้อ 4

⁴ อนุสัญญา CED ข้อ 4 และ 7

⁵ คู่มือสำหรับเจ้าพนักงานของรัฐ ยุติการทรมาน แสวงหาการชดเชยให้แก่ผู้รอดชีวิตจากการทรมาน พิมพ์โดย Redress Trust แปลจัดพิมพ์ภาษาไทยโดยมูลนิธิสันติวัฒนธรรม, หน้า 10

ในตำแหน่งทางการเมือง แต่ต่างจากการกระทำที่อนุสัญญาไม่ได้กำหนดให้รัฐภาคีต้องกำหนดให้การกระทำในลักษณะดังกล่าวเป็นความผิดทางอาญา และอนุสัญญาก็ไม่ได้คำนึงถึงข้อเท็จจริง เนื่องจากต้องพิจารณาจากลักษณะของการกระทำ ระดับความรุนแรงและปัจจัยอื่น ๆ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ได้พิจารณาความแตกต่างระหว่าง “การทรมาน” และ “การปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรี” ว่า “ขึ้นอยู่กับธรรมชาติวัตถุประสงค์และระดับการใช้กำลังประกอบ” ซึ่งตรงกับความเห็นของ Nigel Rodley ผู้เชี่ยวชาญพิเศษด้านการทรมานแห่งสหประชาชาติ ซึ่งได้ให้คำจำกัดความไว้โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ 1) การทรมานของเจ้าหน้าที่รัฐต้องมีความสัมพันธ์กับระดับความเจ็บปวดและทนทุกข์ทรมาน 2) การทรมานของเจ้าหน้าที่รัฐต้องมีวัตถุประสงค์ชัดเจน 3) สถานภาพของผู้กระทำความผิดต้องเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปและคณะกรรมการต่อต้านการทรมานเห็นพ้องกับหลักการแบ่งคำจำกัดความดังกล่าว⁶

คณะกรรมการต่อต้านการทรมานเห็นว่า “กระทำอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษที่ย่ำยีศักดิ์ศรี” ตามข้อ 16 ไม่อาจแบ่งแยก แต่อิงอาศัยและมีความสัมพันธ์กับการทรมานภาระหน้าที่ในการป้องกันการกระทำอื่นที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรมฯ จึงคาบเกี่ยวและสอดคล้องกับภาระที่จะต้องป้องกันไม่ให้เกิดการทรมาน ดังนั้น การใช้มาตรการป้องกันการทรมานจะต้องนำมาใช้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการปฏิบัติที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมด้วย⁷

ส่วนการบังคับสูญหายนั้น อนุสัญญา CED ข้อ 1. กำหนดนิยามว่า “การหายสาบสูญโดยถูกบังคับ” หมายถึง “การจับกุม กักขัง ลักพาตัว หรือการกระทำในรูปแบบใด ๆ ก็ตามที่เป็นไปตามที่เป็นการจำกัดเสรีภาพโดยเจ้าหน้าที่รัฐหรือบุคคลหรือกลุ่มบุคคลซึ่งดำเนินการโดยได้รับการอนุญาต การสนับสนุนหรือการยอมรับโดยปริยายของรัฐ ตามมาด้วยการปฏิเสธที่จะยอมรับว่าได้มีการจำกัดเสรีภาพ หรือการปกปิดชะตากรรมหรือที่อยู่ของบุคคลที่หายสาบสูญซึ่งบุคคลดังกล่าวตกอยู่ภายนอกคุ้มครองกฎหมาย”

มีข้อสังเกตตามมติที่ประชุมใหญ่สมัชชาแห่งสภายุโรป (Parliamentary Assembly of Council of Europe) ที่ 1463 (2005) เสนอแนะการให้คำจำกัดความ “การบังคับให้หายสาบสูญ” ว่าควรครอบคลุมถึงการกระทำของตัวตนที่ไม่ใช่รัฐ (non-state actors) เช่น กลุ่มติดอาวุธผิดกฎหมาย (paramilitary groups) กลุ่มล่าสังหาร (death squads) กลุ่มกบฏ (rebel fighters) หรือกลุ่มองค์กรอาชญากรรม (organised criminal groups)⁸ ด้วย นอกจากนี้ Mr. Bernard Kessedjian ประธานคณะทำงานพิจารณาบัญชีรายชื่อของร่างอนุสัญญาการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ ให้ความเห็นว่า รัฐควรมีมาตรการ

⁶ Christian M. De Vos, Mind the Gap : Purpose, Pain, and the Difference between Torture and Inhuman Treatment, p.4.

⁷ United Nations Document, General Comment No.2, Implementation of Article 2 by States parties, CAT/C/GC/2, 24 January 2008, para.3.

⁸ Council of Europe, Parliamentary Assembly, Resolution 1463 (2005) on Enforced Disappearances, 3 October 2005, para. 10.1.1, <http://www.refworld.org/docid/43f5d47b4.html> [accessed 5 August 2015]

ที่เหมือนกันสำหรับจัดการกับความผิดอาญาฐานบังคับให้หายสาบสูญที่กระทำโดยองค์กร กลุ่มบุคคล หรือ บุคคลธรรมดา ซึ่งไม่ได้อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐ⁹

2) การห้ามส่งกลับ (non-refoulement)

รัฐภาคีไม่สามารถขับไล่ ส่งกลับ หรือส่งบุคคลเป็นผู้ร้ายข้ามแดนไปยังรัฐอื่นได้หากมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าบุคคลนั้นจะตกอยู่ภายใต้อันตรายที่จะถูกทรมาน¹⁰ หรือการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ¹¹

3) เขตอำนาจสากล (Universal Jurisdiction)

เขตอำนาจสากลเป็นองค์ประกอบสำคัญในการช่วยลดความเสี่ยงที่ผู้กระทำการทรมานจะหลบหนีความผิดไปยังรัฐอื่น เป็นหลักการที่ให้รัฐทุกรัฐมีอำนาจที่จะลงโทษการกระทำที่กระทบถึงผลประโยชน์ร่วมกันของรัฐได้ทุกกรณี โดยไม่คำนึงถึงสัญชาติของบุคคลผู้กระทำความผิด ผู้เสียหายและสถานที่กระทำความผิด ทั้งนี้เพื่อให้รัฐทุกรัฐได้ร่วมกันต่อสู้กับอาชญากรรมข้ามประเทศ หลักอำนาจลงโทษสากล โดยกำหนดให้รัฐดำเนินการต่าง ๆ ที่ให้ตนมีเขตอำนาจเหนือความผิดเกี่ยวกับการทรมาน¹² หรือการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ¹³ ในกรณีต่อไปนี้

(ก) เมื่อความผิดเหล่านั้นเกิดขึ้นในอาณาเขตใดที่อยู่ภายใต้เขตอำนาจของตน หรือบนเรือ หรืออากาศยานที่จดทะเบียนในรัฐนั้น

(ข) เมื่อผู้ถูกกล่าวหาเป็นพลเมืองของรัฐนั้น

(ค) เมื่อผู้เสียหายเป็นพลเมืองของรัฐนั้นหากรัฐนั้นเห็นเป็นการสมควร

และรัฐภาคีต้องดำเนินการให้การทรมาน หรือการทำให้บุคคลสูญหายโดยถูกบังคับเป็นความผิดที่สามารถส่งผู้ร้ายข้ามแดนได้ และเสนอมาตรการให้ความช่วยเหลือกันและกันให้มากที่สุดในเรื่องการพิจารณาคดีอาญาที่เกี่ยวกับการทรมาน หรือการทำให้บุคคลสูญหายโดยถูกบังคับ¹⁴

4) การป้องกัน

อนุสัญญา CAT กำหนดให้รัฐภาคีแต่ละรัฐ “จะต้องใช้มาตรการทางกฎหมาย การบริหาร การพิจารณาคดี หรือมาตรการอื่น ๆ ที่มีประสิทธิภาพเพื่อป้องกันการกระทำที่เป็นการทรมาน”¹⁵

อนุสัญญา CED กำหนดมาตรการในการป้องกันการบังคับบุคคลให้หายสาบสูญที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากกว่าอนุสัญญา CAT เช่น ห้ามการควบคุมตัวในสถานที่ลับ¹⁶ การบันทึกข้อมูลผู้ถูกจำกัดเสรีภาพ¹⁷

⁹ United Nations Document, E/CN.4/2004/59, 23 February 2004, para.35.

¹⁰ อนุสัญญา CAT ข้อ 3 (1)

¹¹ อนุสัญญา CED ข้อ 16 (1)

¹² อนุสัญญา CAT ข้อ 5 (1)

¹³ อนุสัญญา CED ข้อ 9 (1)

¹⁴ อนุสัญญา CAT ข้อ 8 และ 9 และอนุสัญญา CED ข้อ 13

¹⁵ อนุสัญญา CAT ข้อ 2 (1)

¹⁶ อนุสัญญา CED ข้อ 17

¹⁷ อนุสัญญา CED ข้อ 17

สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลของญาติผู้หายสาบสูญและหลักประกันในการเข้าถึงข้อมูลดังกล่าว¹⁸ ขณะที่อนุสัญญา CAT ไม่ได้ระบุเรื่องดังกล่าวไว้ อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการต่อต้านการทรมาน แนะนำให้มีการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานบางอย่างกับบุคคลทุกคนที่ถูกลิดรอนเสรีภาพ การรับประกันดังกล่าวรวมถึงการรักษาที่เบียบอย่าง เป็นทางการของผู้ถูกควบคุมตัว การจัดตั้งกลไกที่เป็นกลางสำหรับการตรวจสอบและเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว และคุมขัง และการช่วยให้ผู้ถูกควบคุมตัวและบุคคลที่เสี่ยงต่อการถูกทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายสามารถ ร้องเรียนอย่างทันท่วงทีและมีการตรวจสอบอย่างเป็นกลาง เพื่อปกป้องสิทธิ และตรวจสอบความชอบด้วย กฎหมายของการควบคุมตัว¹⁹

ผู้รายงานพิเศษว่าด้วยการป้องกันการทรมานฯ เห็นว่า การป้องกันต้องเน้นการตรวจสอบในทุก สถานะที่เกี่ยวข้องกับการกระทำทรมานและควบคุมตัวผู้ถูกควบคุมตัว โดยให้หน่วยงานต่าง ๆ สามารถเข้าไป ตรวจสอบได้ ไม่ว่าจะเป็นผู้พิพากษา อัยการ ผู้ตรวจการแผ่นดิน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ คณะกรรมการกาชาดสากล และในส่วนของความโปร่งใส เสนอให้มีการให้ปิดสถานที่คุมขังลับ และให้สามารถ ตรวจสอบได้ทุกสถานที่²⁰

สำหรับประเด็นอื่น ๆ เช่น การฝึกอบรมและการเสริมสร้างศักยภาพซึ่งถือเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน ในการป้องกันการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายนั้น อนุสัญญา CAT กำหนดให้รัฐต้องประกันว่าการศึกษา และข้อมูลเกี่ยวกับการห้ามการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายนั้นรวมอยู่ในการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่บังคับใช้ กฎหมาย พลเรือนหรือทหาร บุคลากรทางการแพทย์ เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับการควบคุม ตัว การสอบปากคำ หรือการควบคุมตัว และรวมถึงข้อห้ามการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายในกฎหรือ คำแนะนำของวิชาชีพดังกล่าว²¹

5) การห้ามรับฟังพยานที่ได้มาจากการทรมาน

อนุสัญญา CAT ข้อ 15 กำหนดว่า “ให้รัฐภาคีแต่ละรัฐประกันว่าจะยกคำให้การใดที่พิสูจน์ได้ว่าได้ให้ การโดยเป็นผลจากการทรมานขึ้นอ้างเป็นหลักฐานในการดำเนินคดีใดมิได้ เว้นแต่จะใช้เป็นหลักฐานผูกมัด บุคคลที่ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำการทรมาน ในฐานะเป็นหลักฐานว่าคำให้การได้มาโดยวิธีนั้น”

คณะกรรมการต่อต้านการทรมานให้ความสำคัญกับหลักการห้ามรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาจากการ ทรมาน เพื่อป้องกันการทรมานและการปฏิบัติที่ไม่ชอบ โดยเฉพาะในระหว่างการควบคุมตัวของเจ้าพนักงานรัฐ และถือเป็นข้อห้ามเด็ดขาดที่ไม่อาจเพิกถอนได้²²

¹⁸ อนุสัญญา CED ข้อ 18

¹⁹ UN Committee against Torture’s General Comment No. 3 (2007): Implementation of article 2 by States parties, p.13.

²⁰ United Nations Document, General Assembly of 56th session on Human Rights Questions : Implementation of human rights instrument, A/56/156, 3 July 2001.

²¹ อนุสัญญา CAT ข้อ 10

²² United Nations Document, General Comment No.2, Implementation of Article 2 by States parties, CAT/C/GC/2, 24 January 2008.

6) การร้องเรียน การสอบสวน และการดำเนินคดี

อนุสัญญา CAT และอนุสัญญา CED เรียกร้องให้รัฐประกันสิทธิของผู้เสียหายในการร้องเรียน และต้องมีการพิจารณาข้อร้องเรียนโดยพลันและเป็นกลาง รวมทั้งประกันว่าผู้ร้องเรียนและพยานจะได้รับการคุ้มครองให้พ้นจากการประทุษร้ายหรือข่มขู่ให้หวาดกลัวอันเป็นผลจากการร้องเรียนหรือการให้พยานหลักฐานของบุคคลนั้น ซึ่งอนุสัญญา CED ขยายการคุ้มครองรวมไปถึงญาติ ญาติความ ตลอดจนบุคคลอื่น ๆ ที่มีส่วนร่วมในการสอบสวนด้วย²³

7) การเยียวยา

อนุสัญญาทั้งสองฉบับกำหนดให้รัฐประกันในระบบกฎหมายของตนว่าเหยื่อจากการกระทำความผิด จะได้รับการเยียวยา โดยเฉพาะการได้รับค่าเสียหายและค่าสินไหมทดแทนอย่างเป็นธรรม เพียงพอ โดยพลัน และมีประสิทธิผล²⁴ โดยอนุสัญญา CED กำหนดการชดเชยค่าเสียหายครอบคลุมถึงค่าเสียหายรูปแบบอื่น อาทิ การทำให้กลับคืนสภาพเดิม (Restitution) การฟื้นฟู (Rehabilitation) การทำให้พอใจ (Satisfaction) รวมถึงการคืนศักดิ์ศรีและชื่อเสียง (restoration of dignity and reputation) การประกันว่าจะไม่เกิดขึ้นอีก (Guarantees of non-repetition)

คณะกรรมการต่อต้านการทรมาน เห็นว่าคำว่า "การชดเชย (redress)" ในข้อ 14 ของอนุสัญญา CAT ครอบคลุมถึงแนวคิดของ "การเยียวยาอย่างมีประสิทธิภาพ (effective remedy)" และ "การชดเชย (reparation)" ครอบคลุมการทำให้กลับคืนสู่สภาพเดิม (restitution) ค่าสินไหมทดแทน (compensation) การฟื้นฟู (rehabilitation) การทำให้พอใจ (satisfaction) และการประกันว่าจะไม่เกิดซ้ำ และหมายถึงขอบเขตทั้งหมดของมาตรการที่จำเป็นในการชดเชยการละเมิดภายใต้อนุสัญญา²⁵ คณะกรรมการเน้นย้ำถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของเหยื่อในกระบวนการเยียวยา และว่าการฟื้นฟูศักดิ์ศรีของเหยื่อคือวัตถุประสงค์สูงสุดในการจัดเตรียมการชดเชย²⁶

การฟื้นฟูสมรรถภาพควรมีเป้าหมายเพื่อฟื้นฟูความเป็นอิสระ ความสามารถทางร่างกาย จิตใจ สังคม และอาชีพของเหยื่อทรมาน เท่าที่เป็นไปได้ รวมถึงการอยู่ร่วมกันอย่างเต็มที่และการมีส่วนร่วมในสังคม²⁷ โดยรัฐหรือผ่านการให้ทุนสนับสนุนบริการทางการแพทย์ กฎหมาย และอื่นๆ ของเอกชน รวมถึงบริการที่ดำเนินการโดยองค์กรพัฒนาเอกชน²⁸

²³ อนุสัญญา CAT ข้อ 12 และ 13 และอนุสัญญา CED ข้อ 12

²⁴ อนุสัญญา CAT ข้อ 14 และอนุสัญญา CED ข้อ 8 (2) และ 24

²⁵ UN Committee against Torture's General Comment No. 3 (2012): Implementation of article 14 by States parties, p.2.

²⁶ Ibid, p.4.

²⁷ Ibid, p.11.

²⁸ Ibid, p.15.

2.2 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้อับชยสุญหาย พ.ศ. 2565

ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาการทรมานดังกล่าว โดยได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้อับชยสุญหาย พ.ศ. 2565²⁹ เพื่อการคุ้มครองบุคคลจากการทรมานและการกระทำให้อับชยสุญหายซึ่งกระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1) การกำหนดข้อห้าม

กฎหมายกำหนดให้การกระทำทรมาน³⁰ การกระทำที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์³¹ และการกระทำให้อับชยสุญหาย³² เป็นความผิดทางอาญา รวมถึงการห้ามกระทำความผิดดังกล่าวไม่ว่าในสถานการณ์ใด ๆ³³ และห้ามขับไล่ ส่งกลับ หรือส่งบุคคลเป็นผู้ร้ายข้ามแดนไปยังอีกรัฐหนึ่ง หากมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่า บุคคลนั้นจะถูกกระทำทรมาน ถูกกระทำการที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือถูกกระทำให้อับชยสุญหาย³⁴

2) มาตรการป้องกัน

กฎหมายกำหนดมาตรการป้องกันไว้หลายประการ โดยบางเรื่องกำหนดสิทธิและหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องไว้ชัดเจน เช่น กำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้รับผิดชอบทำการบันทึกภาพและเสียงในขณะจับและควบคุมตัว³⁵ และบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับผู้ถูกควบคุมตัว³⁶ การให้สิทธิผู้มีส่วนได้เสียโดยชอบด้วยกฎหมายสามารถเข้าถึงข้อมูลของผู้ถูกควบคุมตัว³⁷ และการให้สิทธิผู้เสียหายหรือผู้เกี่ยวข้องสามารถยื่นคำร้องให้ศาลตรวจสอบการควบคุมตัวโดยมิชอบและสั่งยุติการกระทำที่มีชอบเหล่านั้น³⁸ และบางเรื่อง กฎหมายก็ไม่ได้ให้รายละเอียดไว้ แต่ให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้อับชยสุญหาย (ต่อไปเรียก คณะกรรมการ) ในการกำหนดรายละเอียด เช่น มาตรการป้องกันการกระทำความผิดและการปกปิดการควบคุมตัวบุคคล รวมทั้งมาตรการคุ้มครองผู้แจ้งข้อมูลการกระทำความผิด³⁹ เป็นต้น

²⁹ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 139 ตอนที่ 66 ก ราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2565 และมีผลบังคับใช้ 22 กุมภาพันธ์ 2566

³⁰ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานฯ มาตรา 5

³¹ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานฯ มาตรา 6

³² พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานฯ มาตรา 7

³³ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานฯ มาตรา 12

³⁴ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานฯ มาตรา 13

³⁵ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานฯ มาตรา 22

³⁶ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานฯ มาตรา 23

³⁷ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานฯ มาตรา 24

³⁸ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานฯ มาตรา 26

³⁹ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานฯ มาตรา 19 (5)

3) การรับเรื่องร้องเรียน การสอบสวนสอบสวนและดำเนินคดี

กฎหมายกำหนดให้คณะกรรมการ มีหน้าที่ตรวจสอบข้อมูลและข้อเท็จจริง รวมทั้งรับและติดตาม ตรวจสอบข้อร้องเรียนเกี่ยวกับการทรมาน การกระทำที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือการกระทำที่บุคคลสูญหาย⁴⁰

ส่วนในการสอบสวน กฎหมายกำหนดให้หลายหน่วยงาน ทั้งฝ่ายตำรวจ ฝ่ายปกครองสังกัดกรมการปกครอง พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ และพนักงานอัยการ มีอำนาจสอบสวน และให้พนักงานอัยการเข้าตรวจสอบหรือกำกับการสอบสวน⁴¹ และให้ศาลทุจริตประพฤติมิชอบเป็นศาลที่มีอำนาจในการพิจารณาคดีรวมถึงคดีของบุคคลซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร⁴²

4) การเยียวยา กฎหมายกำหนดการเยียวยาผู้เสียหายไว้ในหลายมาตรา ได้แก่

4.1) หากเป็นกรณีที่เป็นการตรวจสอบการควบคุมตัวโดยศาล ศาลมีอำนาจในการสั่งยุติการควบคุมดังกล่าวได้ และมีอำนาจสั่งให้ดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการเยียวยาความเสียหายเบื้องต้น รวมถึงให้มีการรักษาพยาบาล และการประเมินโดยแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ และแพทย์ทางจิตเวชศาสตร์ที่รับรองโดยแพทยสภา รวมทั้งให้มีการจัดทำบันทึกทางการแพทย์ ตลอดจนการฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ และกำหนดมาตรการอื่นใดที่เหมาะสมเพื่อเยียวยาความเสียหายเบื้องต้นให้แก่ผู้เสียหาย⁴³

4.2) กำหนดให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องรายงานให้ผู้เสียหายทราบถึงผลความคืบหน้าของคดีอย่างต่อเนื่อง และติดตามผลความคืบหน้าของคดีและดำเนินมาตรการต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพและความปลอดภัย ชดเชย เยียวยา และฟื้นฟูความเสียหายทางร่างกายและจิตใจ⁴⁴

4.3) กำหนดให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการแจ้งผู้เสียหายทราบในโอกาสแรกถึงสิทธิที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทน และสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย และให้พนักงานอัยการเรียกค่าสินไหมทดแทนแทนผู้เสียหาย หากผู้เสียหายมีสิทธิและต้องการ⁴⁵

4.4) นอกจากนี้ กฎหมายยังกำหนดให้คณะกรรมการฯ มีหน้าที่กำหนดนโยบายและมาตรการฟื้นฟูและเยียวยา ด้านร่างกายและจิตใจแก่ผู้เสียหายอย่างครอบคลุม โดยคำนึงถึงการทำให้กลับสู่สภาพเดิมเท่าที่จะเป็นไปได้ และกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการช่วยเหลือและเยียวยาผู้เสียหายด้านการเงินและจิตใจ รวมถึงการฟื้นฟูระยะยาวทางการแพทย์ให้แก่ผู้เสียหาย⁴⁶

⁴⁰ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานฯ มาตรา 19 (6)

⁴¹ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานฯ มาตรา 31

⁴² พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานฯ มาตรา 34

⁴³ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานฯ มาตรา 27

⁴⁴ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานฯ มาตรา 32

⁴⁵ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานฯ มาตรา 33

⁴⁶ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานฯ มาตรา 19 (3) และ (4)

5) กลไกตามกฎหมาย

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานฯ กำหนดให้มีคณะกรรมการป้องกันและปราบปราม การทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย โดยมีองค์ประกอบดังนี้

(1) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เป็นประธานกรรมการ

(2) ปลัดกระทรวงยุติธรรม เป็นรองประธานกรรมการ

(3) กรรมการโดยตำแหน่ง ได้แก่ ปลัดกระทรวงกลาโหม ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ปลัดกระทรวงมหาดไทย อัยการสูงสุด ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ อธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษ นายกสภ าทนายนความ และประธานสภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ

(4) กรรมการซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งจำนวน 6 คน ดังนี้

(ก) ผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์เป็นที่ประจักษ์ในด้านสิทธิมนุษยชนจำนวนสองคน ด้านกฎหมาย และด้านนิติวิทยาศาสตร์ ด้านละหนึ่งคน

(ข) แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์จำนวนหนึ่งคน และแพทย์ทางจิตเวชศาสตร์จำนวนหนึ่งคน โดยมีอธิบดี กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเป็นกรรมการและเลขานุการ และกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพรับผิดชอบงาน ธุรการของคณะกรรมการ⁴⁷

คณะกรรมการชุดดังกล่าวมีหน้าที่และอำนาจหลัก ๆ ดังต่อไปนี้

(1) เสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีหรือหน่วยงานของรัฐให้มีการปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ หรือมาตรการอื่นที่จำเป็นตามพระราชบัญญัตินี้

(2) กำหนดนโยบาย แผนงาน และมาตรการเพื่อป้องกันและปราบปรามการทรมาน การกระทำหรือ การลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย

(3) กำหนดนโยบายและมาตรการฟื้นฟูและเยียวยาตัวร่างกายและจิตใจแก่ผู้เสียหายอย่าง ครอบคลุม โดยคำนึงถึงการทำให้กลับสู่สภาพเดิมเท่าที่จะเป็นไปได้

(4) กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการช่วยเหลือและเยียวยาผู้เสียหายด้านการเงินและจิตใจ รวมถึงการ ฟื้นฟูระยะยาวทางการแพทย์ให้แก่ผู้เสียหาย โดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

(5) กำหนดมาตรการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำและการปกปิดการควบคุมตัวบุคคล รวมทั้ง มาตรการคุ้มครองผู้แจ้งข้อมูลการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้

(6) ตรวจสอบข้อมูลและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการทรมาน การกระทำที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำ ยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือการกระทำทำให้บุคคลสูญหายตามพระราชบัญญัตินี้ รวมทั้งรับและติดตาม ตรวจสอบข้อร้องเรียน

⁴⁷ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานฯ มาตรา 14 และ 21

(7) พิจารณารายงานสถานการณ์เกี่ยวกับการทรมาน การกระทำที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการกระทำให้บุคคลสูญหาย และรายงานผลการดำเนินการประจำปี เสนอต่อคณะรัฐมนตรี เพื่อเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา และเผยแพร่ให้ประชาชนทราบเป็นการทั่วไป

2.3 พินิจการเลือกรับอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (OPCAT)

1) ความเป็นมาของ OPCAT

พินิจการเลือกรับอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (Optional Protocol to the United Nations Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment- OPCAT) ต่อไปนี้ เรียก OPCAT ถูกรับรองโดยที่ประชุมสหประชาชาติเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2545⁴⁸ มีผลบังคับใช้เมื่อ 22 มิถุนายน 2549 โดยข้อมูล ณ วันที่ 30 พฤษภาคม 2567 มีรัฐที่เข้าเป็นภาคีแล้ว 93 รัฐ และมี 78 รัฐที่ก่อตั้งและกำลังริเริ่มก่อตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติ (National Preventive Mechanism หรือ NPM)⁴⁹

OPCAT ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อช่วยให้รัฐภาคีปฏิบัติตามพันธกรณีด้านการป้องกันตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ โดยมีวัตถุประสงค์ของพินิจการฉบับนี้คือการพัฒนาระบบการตรวจเยี่ยมสถานที่ซึ่งบุคคลถูกกักขังโดยหน่วยงานระหว่างประเทศและระดับประเทศที่เป็นอิสระอย่างสม่ำเสมอ เพื่อป้องกันการทรมาน การปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี⁵⁰

OPCAT เน้นเรื่องการป้องกันก่อนที่การละเมิดจะเกิดขึ้น ซึ่งเป็นแนวคิดค่อนข้างใหม่ในแวดวงสิทธิมนุษยชน ที่ปกติแล้วการแทรกแซงมักเกิดขึ้นเมื่อมีการละเมิดเกิดขึ้นแล้ว (ex post facto) ดังนั้น OPCAT จึงเป็นวิธีการใหม่ที่มุ่งแก้ปัญหาการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายอื่นที่รากเหง้า และส่งเสริมความสัมพันธ์เชิงความร่วมมือเพื่อลดโอกาสที่จะเกิดการละเมิด⁵¹

2) เหตุผลที่รัฐควรเข้าเป็นภาคีของ OPCAT

สมาคมป้องกันการทรมาน (APT) นำเสนอเหตุผลหลักที่แต่ละรัฐควรให้สัตยาบัน OPCAT ไว้ดังนี้⁵²

⁴⁸ ได้รับการรับรองเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2545 ในการประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติสมัยที่ห้าสิบเจ็ดโดยมติ A/RES/57/199 ซึ่งมีผลใช้บังคับ วันที่ 22 มิถุนายน 2549 ดูได้ที่: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/OPCAT.aspx>.

⁴⁹ Association for the prevention of torture, Association for the Prevention of Torture OPCAT database. สืบค้นใน <https://www.appt.ch/knowledge-hub/opcat> เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2567

⁵⁰ OPCAT ข้อ 1

⁵¹ สมาคมเพื่อป้องกันการทรมาน, พินิจการเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมาน : คู่มือการปฏิบัติ ฉบับปรับปรุงใหม่, 2553, หน้า 47

⁵² Association for the prevention of torture, Why ratify the Optional Protocol to the UN Convention against Torture?, สืบค้นใน https://www.appt.ch/sites/default/files/publications/why-ratify-the-opcat_en.pdf เมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2566

1) เป็นการปฏิบัติตามพันธกรณีที่มีอยู่ โดย OPCAT ไม่ได้กำหนดมาตรฐานสร้างสิทธิใหม่ แต่เป็นการช่วยให้รัฐสามารถปฏิบัติตามพันธกรณีที่มีอยู่ของตนในการห้ามและป้องกันการทรมานตามอนุสัญญา CAT อย่างเป็นรูปธรรม

2) สร้างความไว้วางใจในรัฐ การให้สัตยาบัน OPCAT จะทำให้รัฐมีการดำเนินการที่เป็นรูปธรรมเพื่อปกป้องบุคคลที่ถูกลิดรอนเสรีภาพ การประกันความโปร่งใสและการตรวจสอบอย่างเป็นอิสระในสถานที่ควบคุมตัวทุกแห่ง ซึ่งจะช่วยลดความเสี่ยงของการถูกละเมิด การทุจริต และฟื้นฟูความไว้วางใจภายในสังคม

3) การให้สัตยาบัน OPCAT จะทำให้รัฐกลายเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลกในการป้องกันการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายในรูปแบบอื่นในเชิงรุก หน่วยงานของรัฐและกลไกป้องกันระดับชาติ (NPM) ได้รับประโยชน์จากคำแนะนำและความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมจากคณะอนุกรรมการป้องกันการทรมาน (SPT) เพื่อปรับปรุงสภาพแวดล้อมและเงื่อนไขในสถานที่ควบคุมตัว

4) เกี่ยวข้องกับรัฐใด ๆ ได้ตลอดเวลา ไม่มีรัฐใดรอดพ้นจากอันตรายของการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายในรูปแบบอื่น โดย OPCAT มุ่งหวังที่จะลดความเสี่ยงของการละเมิดในสถานที่ควบคุมตัว ดังนั้นจึงเกี่ยวข้องกับรัฐใด ๆ ได้ตลอดเวลา แม้ว่าจะไม่มีการรายงานการละเมิดก็ตาม

5) เพิ่มความน่าเชื่อถือในระดับสากล การให้สัตยาบัน OPCAT และปฏิบัติตามพันธกรณีด้านสิทธิมนุษยชนอย่างจริงจัง จะช่วยยกระดับสถานะของรัฐในประชาคมระหว่างประเทศ และอาจได้รับประโยชน์จากความร่วมมือที่ดีขึ้นในระดับระหว่างประเทศด้วย

3) พันธกรณีของรัฐตาม OPCAT

พันธกรณีของรัฐภาคีภายใต้ OPCAT สามารถจำแนกได้เป็น 7 ประเภทหลัก ดังนี้⁵³

(1) จัดตั้ง มอบหมายบทบาทหน้าที่และสนับสนุนการดำเนินของกลไกป้องกันระดับชาติ (NPM) หนึ่งแห่งหรือหลายแห่ง

(2) เปิดโอกาสให้หน่วยงานภายนอกทั้ง NPM และ SPT สามารถตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวที่อยู่ภายใต้เขตอำนาจและการควบคุมของรัฐได้

(3) ประสานงานให้มีการติดต่อระหว่าง NPM และ SPT

(4) ให้ข้อมูลกับ NPM และ SPT เกี่ยวกับขั้นตอนปฏิบัติในการควบคุมตัวในประเทศและมาตรการป้องกัน

(5) พิจารณาข้อเสนอแนะของ NPM และ SPT และร่วมมือกับ NPM และ SPT ตลอดจนจัดพิมพ์รายงานประจำปีของ NPM ในประเทศของตน

⁵³ อ้างแล้ว, 2553, หน้า 33.

พันธกรณีเหล่านี้ยังมีเป้าหมายโดยรวมเพื่อสนับสนุนความร่วมมือแบบสามฝ่ายระหว่างรัฐภาคีกับ SPT และ NPM ในการสื่อสารและประสานงานเพื่อสร้างระบบที่จะให้ความคุ้มครองสูงสุดแก่บุคคลที่ถูกกลั่นแกล้ง เสรีภาพในลักษณะต่าง ๆ

4) หน่วยงานตาม OPCAT

OPCAT ได้เสนอรูปแบบการตรวจเยี่ยมเชิงป้องกัน โดยการผสมผสานการติดตามเฝ้าระวังในระดับสากล ซึ่งดำเนินการโดยอนุกรรมการเพื่อป้องกันการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment - SPT) และกลไกในระดับชาติ ซึ่งดำเนินการโดยกลไกการป้องกันระดับชาติ (National Preventive Mechanism - NPM) ด้วยการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวบุคคลหรือที่บุคคลถูกกลั่นแกล้งโดยไม่มีแจ้งล่วงหน้า กลไกเหล่านี้และการร่วมมือกันจะมีศักยภาพในการลดการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายในรัฐภาคีได้

(1) อนุกรรมการเพื่อป้องกันการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี หรืออนุกรรมการเพื่อการป้องกัน (ต่อไปนี้จะเรียก SPT)⁵⁴

SPT ชุดแรกก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2549 โดยรัฐภาคีเป็นผู้เลือกตั้งผู้ชำนาญการขึ้นมา 10 คนแรก ภายหลังการให้สัตยาบัน OPCAT จนครบ 50 ประเทศ SPT จะประกอบด้วยสมาชิก 25 คน⁵⁵ โดยมีอำนาจหน้าที่ในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว และให้ข้อเสนอแนะต่อรัฐภาคีในเรื่องของการคุ้มครองบุคคลที่ถูกกลั่นแกล้งเพื่อให้ปลอดจากการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี นอกจากนี้ SPT ยังมีบทบาทสำคัญในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ NPM ดังนี้⁵⁶

- ให้คำแนะนำและช่วยเหลือรัฐภาคีในการจัดตั้ง NPM เมื่อจำเป็น
- รักษาการติดต่ออย่างเป็นความลับกับ NPM หากเป็นไปได้
- เสนอการจัดอบรมและให้ความช่วยเหลือทางเทคนิคเพื่อเพิ่มศักยภาพแก่ NPM
- ให้คำแนะนำและช่วยเหลือ NPM ในการประเมินความต้องการและวิธีการที่จำเป็นเพื่อส่งเสริมการคุ้มครองบุคคลที่ถูกกลั่นแกล้ง
- ให้ข้อเสนอแนะและข้อสังเกตต่อรัฐภาคีเพื่อส่งเสริมศักยภาพและอำนาจหน้าที่ของ NPM ในการป้องกันการทรมาน

(2) กลไกป้องกันระดับชาติ (National Preventive Mechanism: NPMs)

กลไกป้องกันระดับชาติ หรือเรียกโดยย่อว่า NPM เป็นหน่วยงานอิสระที่จัดตั้งขึ้นในระดับประเทศตาม OPCAT ซึ่งกำหนดให้รัฐภาคีจัดตั้ง มอบหมายอำนาจหน้าที่ หรือส่งเสริมให้มีหน่วยงานตรวจเยี่ยม

⁵⁴ OPCAT ข้อ 2

⁵⁵ OPCAT ข้อ 5 (1)

⁵⁶ OPCAT ข้อ 11

ระดับประเทศหนึ่งแห่งหรือหลายแห่ง เพื่อป้องกันการทรมานและการลงโทษและการปฏิบัติที่หรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี

4) กลไกป้องกันระดับชาติ (National Preventive Mechanism: NPM)

4.1) NPM คืออะไร

ข้อ 3 ของ OPCAT กำหนดให้รัฐภาคีจัดตั้ง กำหนดบทบาทหน้าที่หรือส่งเสริมให้มีหน่วยงานตรวจเยี่ยมระดับชาติหนึ่งหรือหลายแห่ง เพื่อป้องกันการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี โดยอำนาจหน้าที่ของ NPM ควรเป็นไปตามบทบัญญัติของ OPCAT โดยเฉพาะข้อ 3, 4, 17-23, 29 และ 35 โดย NPM จะมุ่งระบุรูปแบบและตรวจจับความเสี่ยงเชิงระบบของการทรมานเป็นสำคัญ⁵⁷

4.2) หลักการสำคัญที่ประกันการทำงานที่มีประสิทธิภาพของ NPM

หลักเกณฑ์สำคัญเพื่อประกันการทำงานของ NPM ที่มีประสิทธิภาพ มีดังนี้

(1) **ความเป็นอิสระ** การรับประกันความเป็นอิสระเชิงอำนาจหน้าที่ของ NPM และความเป็นอิสระของบุคลากรเป็นความผูกพันทางกฎหมายตาม OPCAT ของรัฐภาคี⁵⁸ โดยรัฐภาคีต้องเคารพต่อหลักการว่าด้วยสถานะของสถาบันระดับชาติเพื่อการส่งเสริมและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน หรือหลักการปารีส (the Paris Principles) ด้วย⁵⁹

รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายภายในประเทศ ควรรับรองสถานภาพของ NPM โดยกำหนดองค์ประกอบหลัก รวมถึงอำนาจหน้าที่ของหน่วยงาน กระบวนการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่และสมาชิก ระยะเวลาของการดำรงตำแหน่ง ข้อกำหนดของสำนักงาน โครงสร้างของเงินทุน แนวทางความรับผิดชอบ เอกสิทธิ์และความคุ้มกันที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติหน้าที่⁶⁰

กฎหมายจัดตั้ง NPM ไม่ควรกำหนดให้ NPM หรือสมาชิกอยู่ภายใต้การควบคุมเชิงสถาบันของหน่วยงานรัฐบาล รัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรี และการเปลี่ยนแปลงข้อบัญญัติว่าด้วยการจัดตั้งอำนาจหน้าที่ของ NPM จะทำได้ก็ต่อเมื่อมีการออกกฎหมายรับรองเท่านั้น และเฉพาะ NPM เท่านั้นที่ควรมีอำนาจในการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ของตนเอง และสมาชิกหรือเจ้าหน้าที่แต่ละคนควรเป็นอิสระทั้งในทางส่วนตัวและเชิงสถาบันจากหน่วยงานของรัฐ โดยทั่วไปแล้ว NPM ไม่ควรประกอบด้วยบุคคลที่ดำรงตำแหน่งในรัฐบาล ระบบยุติธรรมทางอาญา หรือหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายอยู่ในปัจจุบัน⁶¹ และเพื่อประกันความเป็นอิสระในการปฏิบัติงาน NPM ควรมีอำนาจแต่เพียงผู้เดียวในการพัฒนากฎเกณฑ์ในการดำเนินงานของตน⁶²

⁵⁷ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Preventing Torture : The Role of National Preventive Mechanisms - A Practical Guide Professional Training Series No. 21, 2018, p. 5.

⁵⁸ OPCAT ข้อ 18 (1)

⁵⁹ OPCAT ข้อ 18 (4)

⁶⁰ SPT, CAT/OP/12/5, 9 December 2010, paras 7 - 9 ; NPM assessment matrix for NPMs, SPT, paras 55-90.

⁶¹ Ibid, 2018, p. 15.

⁶² Ibid, 2018, p. 17 - 18.

ความเป็นอิสระทางการเงิน ข้อ 18 (3) ของOPCAT กำหนดให้รัฐภาคีต้องดำเนินการเพื่อให้มีทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการทำงานของกลไกป้องกันระดับชาติ ความเป็นอิสระทางการเงินจึงเป็นข้อกำหนดขั้นพื้นฐานของความเป็นอิสระ⁶³ กฎหมายที่กำหนดให้จัดตั้ง NPM ควรมีบทบัญญัติเกี่ยวกับแหล่งที่มาและลักษณะของเงินทุน และกระบวนการสำหรับการจัดสรรเงินทุนประจำปีให้กับ NPM กรณีหากมีการจัดตั้ง NPM ภายในสถาบันที่มีอยู่แล้ว ควรมีการจัดทำงบประมาณและส่งแยกต่างหากจากสถาบันเหล่านั้น นอกจากนี้ NPM ควรมีอิสระในการระดมทุนจากแหล่งอื่น เช่น หน่วยงานผู้บริจาคเอกชนหรือต่างประเทศ เป็นต้น⁶⁴

กลไกป้องกันระดับชาติกับสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ NPM และสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติสามารถทำหน้าที่เอื้อกันและกันได้ อย่างไรก็ดี ในกรณีที่สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (NHRI) ถูกกำหนดให้เป็น NPM ควรมีการจัดตั้งเป็นหน่วยหรือแผนกที่แยกต่างหากจากส่วนงานอื่น โดยมีเจ้าหน้าที่และงบประมาณของตนเอง⁶⁵ และมีโครงสร้างองค์กรที่สะท้อนถึงข้อกำหนดของพิธีสารเลือกรับ รวมถึงการดำเนินงานที่เป็นอิสระในด้านทรัพยากร แผนงาน ข้อค้นพบ ข้อเสนอแนะ และการติดต่อโดยตรงกับ SPT⁶⁶

(2) สมาชิกของ NPM

ความเชี่ยวชาญและความเป็นอิสระ สมาชิกของ NPM จะต้องมีความรู้ความเชี่ยวชาญแบบมืออาชีพ รวมถึงมีความสมดุลด้านเพศสภาพและมีตัวแทนของกลุ่มชาติพันธุ์และชนกลุ่มน้อยในประเทศอย่างเพียงพอ⁶⁷ ดังนั้น สมาชิกของ NPM จึงควรมีภูมิหลัง ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ทางวิชาชีพที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นด้านกฎหมาย การแพทย์ จิตวิทยา เกี่ยวกับเด็ก และเพศสภาพ เพื่อให้ NPM สามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในลักษณะที่มีข้อมูลครบถ้วนและสหวิทยาการ⁶⁸

สมาชิกของ NPM ควรเป็นอิสระจากหน่วยงานของรัฐทั้งในทางส่วนตัวและเชิงสถาบัน รัฐไม่ควรแต่งตั้งสมาชิกผู้ดำรงตำแหน่งที่อาจก่อให้เกิดคำถามเกี่ยวกับความขัดกันแห่งผลประโยชน์ และสมาชิกของ NPM ก็ควรรับประกันตนเองว่าไม่ได้ดำรงตำแหน่งที่ก่อให้เกิดคำถามเกี่ยวกับความขัดกันแห่งผลประโยชน์ เช่น อัยการ ผู้ประกอบอาชีพด้านเรือนจำ บุคคลที่มีความสัมพันธ์ทางการเมืองหรือมีความสัมพันธ์ส่วนตัวใกล้ชิดกับรัฐบาล ตลอดจนผู้พิพากษาหรือทนายฝ่ายจำเลย⁶⁹

วาระการดำรงตำแหน่ง ความมั่นคงในการดำรงตำแหน่ง และค่าตอบแทนควรเพียงพอที่จะส่งเสริมการทำงานที่เป็นอิสระของ NPM รวมถึงดึงดูดผู้ที่มีประสบการณ์ในด้านป้องกันการทรมานทำงาน⁷⁰

⁶³ SPT, CAT/OP/12/5, 9 December 2010, para 12.

⁶⁴ Ibid, 2018, p. 16 – 17.

⁶⁵ SPT, CAT/OP/12/5, 9 December 2010, para 32.

⁶⁶ Ibid, 2018, p. 16.

⁶⁷ OPCAT ข้อ 18 (2)

⁶⁸ SPT, CAT/OP/12/5, 9 December 2010, para 20.

⁶⁹ Ibid, 2018, p. 17. ; SPT, CAT/OP/12/5, 9 December 2010, paras 18 – 19.

⁷⁰ Ibid, 2018, p. 17.

กระบวนการคัดเลือก การคัดเลือกสมาชิกของ NPM ควรมีกระบวนการที่เปิดกว้าง โปร่งใส และครอบคลุม ซึ่งเกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้เสียในวงกว้าง และควรเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ถูกเผยแพร่ ทั้งนี้ กฎหมายควรกำหนดกระบวนการคัดเลือกสมาชิก รวมถึงวิธีการและหลักเกณฑ์การแต่งตั้ง ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งของสมาชิก เหตุของการพ้นจากตำแหน่ง ขั้นตอนการอุทธรณ์ และกระบวนการคัดเลือกควรปรึกษาหารือกับกลุ่มประชาสังคมที่หลากหลาย เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรทางสังคมและวิชาชีพ มหาวิทยาลัย ตลอดจนผู้เชี่ยวชาญอื่นๆ และกระบวนการคัดเลือกอาจดำเนินการโดยหน่วยงานที่แต่งตั้งพิเศษ คณะกรรมการรัฐสภา หรือคณะกรรมการตุลาการอิสระ หรือหน่วยงานที่คล้ายกันได้⁷¹

เจ้าหน้าที่ NPM ควรเลือกเจ้าหน้าที่ของตนเองโดยไม่มีการแทรกแซงจากภายนอก และเจ้าหน้าที่ที่ควรมีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงด้านกฎหมายและสาธารณสุข และความหลากหลายของภูมิหลัง ความสามารถ และความรู้ทางวิชาชีพที่จำเป็น เพื่อให้ NPM สามารถปฏิบัติหน้าที่และอำนาจของตนได้ ในกรณีที่ขาดแคลนทรัพยากรบุคคลหรือมีช่องว่างด้านความเชี่ยวชาญ NPM ควรสามารถทำหน้าที่ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญภายนอก เช่น มหาวิทยาลัย ภาคประชาสังคมหรือหน่วยงานที่ทำหน้าที่คล้ายกัน⁷²

เอกสิทธิ์และความคุ้มกัน (Privileges and immunities) สมาชิกและเจ้าหน้าที่ของ NPM ควรมีเอกสิทธิ์และความคุ้มกันเพื่อการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างอิสระ⁷³ โดยเฉพาะความคุ้มกันจากการจับกุมและควบคุมตัว ความคุ้มกันจากการยึดสัมภาระส่วนตัว ความคุ้มกันจากการยึดหรือสอดแนมรายงานและเอกสาร การห้ามรบกวนการสื่อสาร ความคุ้มกันจากการดำเนินคดีเกี่ยวกับการพูดหรือการเขียนหรือการกระทำในช่วงเวลาของการปฏิบัติหน้าที่ NPM⁷⁴ และต้องมีการคุ้มครองข้อมูลที่เป็นความลับที่รวบรวมโดย NPM ไม่ให้ถูกเปิดเผยโดยไม่ได้รับความยินยอมอย่างชัดแจ้งจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง⁷⁵ รัฐภาคีไม่ควรออกกฎหมายที่อนุญาตให้มีการค้นหาหรือยึดหรือบังคับให้เปิดเผยข้อมูลที่เป็นความลับ หรือแหล่งที่มาของข้อมูลดังกล่าว

การคุ้มครองจากการตอบโต้ กฎหมายที่เกี่ยวข้องควรประกันการห้ามออกคำสั่ง บังคับใช้ อนุญาต หรือยอมให้มีการลงโทษใด ๆ ต่อบุคคลหรือองค์กรที่ให้ข้อมูลกับ NPM ไม่ว่าข้อมูลนั้นจะเป็นจริงหรือเท็จ และจะต้องไม่มีการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลหรือองค์กรดังกล่าวในลักษณะใดก็ตาม⁷⁶ ทั้งนี้ เพื่อประกันว่าทุกคนที่ให้ข้อมูลกับ NPM ไม่ว่าจะเป็นผู้ถูกควบคุมตัว พนักงานของสถานที่ควบคุมตัว สมาชิกภาคประชาสังคม ตัวแทนของรัฐ และอื่นๆ จะไม่ถูกตอบโต้จากการให้ข้อมูล รวมถึงประกันว่าข้อมูลที่ให้ไว้ยังคงเป็นความลับ

⁷¹ Ibid, 2018, p. 18. ; SPT, CAT/OP/12/5, 9 December 2010, para 16.

⁷² Ibid, 2018, p. 17.

⁷³ OPCAT ข้อ 35

⁷⁴ Ibid, 2018, p. 19.

⁷⁵ OPCAT ข้อ 21 (2)

⁷⁶ OPCAT ข้อ 21 (1)

4.3) อำนาจหน้าที่ของ NPM

(1) หน้าที่ในการตรวจเยี่ยม (Visit Function)

NPM มีอำนาจหน้าที่ในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวใด ๆ ภายใต้อำนาจหรือการควบคุมที่มีประสิทธิภาพของรัฐบาลเป็นประจำ เพื่อส่งเสริมการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และหากจำเป็นให้มีการคุ้มครองเพื่อให้ปลอดภัยจากการทรมานและการปฏิบัติหรือลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี รวมถึงให้ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อปรับปรุงการปฏิบัติหรือสภาพการควบคุมตัว⁷⁷

(2) หน้าที่ในการให้คำปรึกษา (Advisory function)

OPCAT กำหนด NPM จะมีอำนาจหน้าที่ในการให้คำปรึกษา อย่างน้อยดังนี้⁷⁸

(2.1) การให้ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อปรับปรุงการปฏิบัติและสภาพของบุคคลที่ถูกกักขังหรือถูกทรมาน และเพื่อป้องกันการทรมาน และการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี โดยคำนึงถึงบรรทัดฐานที่เกี่ยวข้องขององค์การสหประชาชาติ โดย NPM อาจส่งความคิดเห็น คำแนะนำ ข้อเสนอ และรายงานทั้งหมดต่อรัฐบาล รัฐบาล และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคคลที่ถูกกักขังหรือถูกทรมานและประเด็นอื่น ๆ ภายใต้อำนาจหน้าที่ของ NPM⁷⁹

(2.2) การยื่นข้อเสนอและข้อสังเกตเกี่ยวกับกฎหมายที่มีอยู่หรือกฎหมายที่กำลังร่างโดยรัฐบาลควรมีแนวปฏิบัติในเชิงรุก ด้วยการแจ้งให้ NPM ทราบถึงร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของ NPM ซึ่งอยู่ระหว่างการพิจารณา และอนุญาตให้ NPM ยื่นข้อเสนอหรือข้อสังเกตเกี่ยวกับนโยบายหรือกฎหมายที่มีอยู่หรือฉบับร่างได้ และรัฐควรคำนึงถึงข้อเสนอหรือข้อสังเกตเกี่ยวกับกฎหมายดังกล่าวที่ได้รับจาก NPM⁸⁰ และ NPM ควรพัฒนาขั้นตอนปฏิบัติเพื่อที่จะได้รับการแจ้งข้อเสนอทางกฎหมายอย่างเป็นระบบ⁸¹

(3) หน้าที่ด้านความร่วมมือ (Cooperative function)

หน้าที่ด้านความร่วมมือครอบคลุมการมีส่วนร่วมผ่านการเจรจาระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องอื่น รวมถึงการสร้างเครือข่ายเพื่อแบ่งปันประสบการณ์และเสริมประสิทธิภาพทำงานร่วมกับ SPT โดย NPM ควรสร้างและรักษาการติดต่อกับ SPT ผ่านการประชุมและการแลกเปลี่ยนข้อมูลเป็นประจำ⁸² รวมถึงพิจารณาสร้างและรักษาการติดต่อกับ NPM อื่นในภูมิภาคของตน เพื่อแบ่งปันประสบการณ์และเสริมสร้างประสิทธิภาพการทำงาน⁸³

⁷⁷ OPCAT ข้อ 4 และ 19

⁷⁸ OPCAT ข้อ 19 (ก) และ (ค)

⁷⁹ Ibid, 2018, p. 28.

⁸⁰ SPT, CAT/OP/12/5, 9 December 2010, para 28.

⁸¹ Ibid, 2018, p. 27.

⁸² OPCAT ข้อ 11 (ก) (2)

⁸³ SPT, CAT/OP/12/5, 9 December 2010, para 39 – 40.

(4) หน้าที่ด้านการศึกษาและการสื่อสาร

NPM ควรเผยแพร่ความคิดเห็น ข้อค้นพบ และข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการเผยแพร่รายงานประจำปี และรายงานเฉพาะเรื่องและรายงานการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว เพื่อเพิ่มความตระหนักรู้ของสาธารณชนเกี่ยวกับการป้องกันการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้าย และหากเป็นไปได้ ควรมีสันนิบาตการให้ข้อมูลแก่ผู้ที่อยู่ในสถานที่ควบคุมตัว รวมถึงเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับพิธีสารเลือกรับ แนวคิดในการป้องกันการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้าย อำนาจหน้าที่ของ NPM และพันธกรณีที่เกี่ยวข้องของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ NPM ควรพัฒนาศาสตร์ในการทำให้อำนาจหน้าที่และงานของตนเป็นที่รู้จักต่อสาธารณชนในวงกว้าง และพัฒนากระบวนการที่ง่ายและเข้าถึงได้ ซึ่งประชาชนทั่วไปสามารถให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องแก่ NPM ได้⁸⁴

NPM ควรช่วยเหลือโรงเรียน มหาวิทยาลัย และองค์กรวิชาชีพในการจัดทำโปรแกรมการสอนเกี่ยวกับการห้ามและป้องกันการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี ตลอดจนการดำเนินการวิจัยและมีส่วนร่วมในการจัดโปรแกรมการศึกษา รวมถึงควรตรวจสอบหลักสูตรของสถาบันการศึกษาสำหรับผู้ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมตัว การสอบสวน หรือการปฏิบัติต่อบุคคลที่ถูกควบคุมตัว เช่น เจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย พลเรือน หรือทหาร บุคลากรทางการแพทย์ ข้าราชการ ตุลาการ สมาชิกรัฐสภา สมาคมวิชาชีพ (ทนายความ) เป็นต้น⁸⁵

4.4) รูปแบบของ NPM

OPCAT ไม่ได้กำหนดว่า NPM จะต้องมียุทธศาสตร์แบบใด โดยรัฐภาคีอาจเลือกที่จะจัดตั้งเป็นหน่วยงานพิเศษหนึ่งแห่งหรือหลายแห่ง หรืออาจมอบหมายหน้าที่ให้กับหน่วยงานที่มีอยู่แล้วหนึ่งแห่งหรือหลายแห่ง หรือเลือกสรรหน่วยงานทั้งสองประเภทเพื่อทำหน้าที่เป็นกลไกป้องกันระดับประเทศก็ได้ ทั้งนี้ NPM จะมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของแต่ละประเทศนั้น ๆ โดยบางรูปแบบอาจจะมีเหมาะสมและมีประสิทธิภาพกับอีกประเทศหนึ่ง แต่อาจจะไม่เหมาะสมหรือไม่มีประสิทธิภาพสำหรับอีกประเทศหนึ่ง ดังนั้น การจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติจึงจำเป็นต้องพิจารณาจากบริบทของแต่ละประเทศนั้น ๆ อย่างไรก็ดี สิ่งสำคัญคือจะต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดของ OPCAT ⁸⁶

จากฐานข้อมูลที่รวบรวมโดยสมาคมเพื่อการป้องกันการทรมาน (APT) จำแนกรูปแบบการจัดตั้ง NPM ทั่วโลกอยู่ออก 3 รูปแบบหลัก ได้แก่ จัดตั้งในสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ/ผู้ตรวจการแผ่นดิน (national human rights institutions (NHRIs)/ Ombuds institutions) จัดตั้งหน่วยงานชำนาญการขึ้นใหม่ (new specialised bodies) และรูปแบบที่มีหลายหน่วยงานทำหน้าที่ NPM (multiple bodies)⁸⁷

⁸⁴ Ibid, 2018, p. 30.

⁸⁵ Ibid, 2018, p. 30.

⁸⁶ สมาคมป้องกันการทรมาน, พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมาน: คู่มือการปฏิบัติ ฉบับปรับปรุงใหม่, 2553, หน้า 57

⁸⁷ Association for the Prevention of Torture, 2023, OPCAT Database : Key information on OPCAT ratification and implementation by country, สืบค้นจาก <https://www.ap.torture.ch/knowledge-hub/opcat> เข้าถึงเมื่อ 22 พฤษภาคม 2566

2.4 การสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิผล

ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ความหมายการสืบสวน และวิธีการสืบสวน ความหมายการสอบสวน และวิธีการสอบสวน หลักกฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวกับแนวทางการถามคำถามให้การของพนักงานสอบสวนไทยในปัจจุบัน แนวปฏิบัติการถามปากคำในชั้นการสอบสวนของพนักงานสอบสวนไทยในปัจจุบัน พัฒนาการแนวปฏิบัติการถามคำถามให้การของศาล และแนวทางการซักถามที่มีประสิทธิภาพ (Effective Interviewing)

1) พัฒนาการแนวปฏิบัติการถามคำถามให้การของศาล

1.1) Reid Techniques of Interrogation

เทคนิคการถามปากคำแบบรีด (Reid Techniques of Interrogation) คิดค้นและพัฒนาโดย John E. Reid ในช่วงทศวรรษที่ 1940 ถูกนำมาใช้แทนที่วิธีการทำร้ายร่างกายผู้ต้องสงสัยเพื่อให้ยอมเปิดเผยความจริง⁸⁸ นาย John Reid เป็นอดีตเจ้าหน้าที่ตำรวจ เคยปฏิบัติหน้าที่อยู่ในเมืองชิคาโก สนใจวิธีเรื่องจิตวิทยาถามปากคำ เป็นผู้เชี่ยวชาญเรื่องการทำสำเนาภาพ⁸⁹ เทคนิคนี้ขึ้นชื่อในเรื่องการสร้างบรรยากาศและสถานการณ์กดดันอย่างสูงแก่ผู้ถูกสัมภาษณ์

ในปี พ.ศ.2489 นาย Darrel Parker เป็นผู้ต้องหาในคดีที่กล่าวหาว่าได้ก่อเหตุฆ่าภรรยาของตน⁹⁰ ภายหลังจากเจ้าหน้าที่ตำรวจคนอื่นใช้เวลาสอบปากคานานหลายวัน นาย John Reid ใช้เวลาสอบสวนปากคำผู้ต้องหาเพียง 9 ชั่วโมง ก็ทำให้ผู้ต้องหาให้การรับสารภาพ⁹¹ เรื่องนี้ทำให้นาย John Reid มีชื่อเสียงโด่งดังมากในบรรดานักสืบ ถึงแม้ว่านาย Darrel Parker จะให้การปฏิเสธต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจคนอื่นในวันถัดไป⁹² แต่คำรับสารภาพของเขาถูกรวมเข้าไว้ในสำนวน ศาลพิจารณานาย Darrel Parker ได้กระทำผิดจริง พิพากษาจำคุกตลอดชีวิต ต่อมาชายคนหนึ่งออกมายอมรับว่าตนเป็นผู้ก่อเหตุฆ่าภรรยานาย Darrel Parker และได้รับการพิสูจน์แล้วว่าเป็นจริง นาย Darrel Parker ได้พ้นโทษออกมา เขาได้ฟ้องเรียกค่าเสียหายต่อรัฐฐานกระบวนการยุติธรรมผิดพลาด และได้รับการชดใช้เป็นเงินจำนวน 5 แสนดอลลาร์⁹³

ถึงแม้ว่าจะเป็นข้อประจักษ์ถึงความผิดพลาดในเรื่องคำรับสารภาพอันเป็นเท็จในคดีของนาย Darrel Parker นาย John Reid ได้เขียนหนังสืออธิบายเทคนิคการสืบสวนของเขา และก่อตั้งบริษัทที่ชื่อว่า

⁸⁸ Hager, E. (2017). The seismic change in police interrogations. *The Marshall Project*.

⁸⁹ Reid, J. E. (1947). A revised questioning technique in lie-detection tests. *Journal of Criminal Law and Criminology* (1931-1951), 37(6), 542-547.

⁹⁰ Vrij, A., Meissner, C. A., & Kassin, S. M. (2015). Problems in expert deception detection and the risk of false confessions: No proof to the contrary in Levine et al.(2014). *Psychology, Crime & Law*, 21(9), 901-909.

⁹¹ Kozinski, W. (2017). The Reid interrogation technique and false confessions: A time for change. *Seattle J. Soc. Just.*, 16, 301.

⁹² Kolar, K. (2021). The Seismic Injustices Faced by Juveniles in the Criminal Justice System: The Impact of the Failed Reid Technique.

⁹³ Starr, D. (2013). The interview. *The New Yorker*, 89.

John E. Reid And Associates⁹⁴ เพื่อเผยแพร่ความรู้เทคนิคการสืบสวน และในปี พ.ศ.2557 นิตยสาร The New Yorker ได้กล่าวว่าบริษัทของนาย John Reid ได้ให้ความรู้และฝึกฝนนักถามปากคำมากกว่าบริษัทใด ๆ ในโลก⁹⁵ นอกจากนี้ เทคนิคการสืบสวนยังได้รับการปรับใช้โดยองค์กรบังคับใช้กฎหมายในหลายประเทศในทวีปอเมริกาเหนือ และประเทศที่ได้รับอิทธิพลจากทวีปอเมริกาเหนือ⁹⁶

มีนักวิจารณ์จำนวนหนึ่งให้ความเห็นว่า เทคนิคของนาย John Reid ทำให้เกิดคำรับสารภาพเท็จ ในอัตราที่สูงมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากเยาวชนและผู้ที่มีประสบการณ์ทางด้านจิตใจและการรับรู้ นักวิจารณ์บางคนเห็นว่าการนำเทคนิคนี้มาใช้ อาจทำให้เกิดผลเสีย คือผู้ให้ข้อมูลจะหยุดพูดและไม่ให้ข้อมูลใด ๆ กับผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งส่งผลร้ายยิ่งกว่าการให้การเท็จ

เทคนิค John Reid ประกอบไปด้วย 3 กระบวน ได้แก่ 1. การวิเคราะห์ข้อเท็จจริง 2. การอ่านพฤติกรรม และ 3. ขั้นตอน 9 ข้อ สำหรับขั้นตอนที่ 1 เป็นการพิจารณาจากข้อมูลพื้นฐานทางคดีที่เจ้าพนักงานมีอยู่ ส่วนขั้นตอนที่ 2 เป็นการสัมภาษณ์เพื่อดูว่ามีพฤติกรรมที่ผิดไปจากปกติหรือไม่ โดยในขั้นตอนที่ 1 และ 2 จะไม่มีลักษณะของการกล่าวหาว่าได้กระทำความผิด

การดำเนินการขั้นตอนที่ 3 จะกระทำต่อเมื่อมีเจ้าพนักงานเห็นว่ามีความพยานหลักฐานว่าผู้ต้องสงสัยเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเท่านั้น และในขั้นตอนที่ 3 จะมีลักษณะของการกล่าวหาอย่างเต็มที่ เจ้าพนักงานจะบอกแก่ผู้ต้องสงสัยว่าจากการสืบสวนได้พยานหลักฐานชี้ชัดว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิด พร้อมทั้งสร้างบรรยากาศกดดันอย่างเต็มที่ เป้าหมายของเทคนิคนี้คือการทำให้ผู้ต้องสงสัยรับรู้ว่าความกดดันจะลดลงถ้ายอมพูดความจริงหรือยอมรับสารภาพว่าได้กระทำความผิด โดยเจ้าพนักงานจะจินตนาการทางเลือกขึ้นมาให้ผู้ต้องสงสัยตัดสินใจเลือก หรืออธิบายเรื่องราวให้สอดคล้องกับทางเลือกที่เจ้าพนักงานกำหนดขึ้น

นักวิจารณ์ลงความเห็นว่าเทคนิคนี้ทำให้เกิดคำรับสารภาพเท็จอย่างง่ายดาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเด็กหรือเยาวชน⁹⁷ หรือบุคคลต่างภาษา หรือคนปัญญาอ่อน หรือมีปัญหาทางสุขภาพจิต นอกจากนี้ พบว่าตำรวจยังมักใช้วิธีการนี้กับคดีที่ไม่ชัดเจนว่าผู้ต้องสงสัยเป็นผู้กระทำความผิด ซึ่งควรสามารถได้มาซึ่งข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่กดดันและสามารถยืนยันความผิดและทำให้ผู้บริสุทธิ์พ้นมลทินได้

การสอบสวนโดยปฏิบัติอย่างก้าวร้าวต่อผู้ต้องสงสัย ประกอบกับการหลอกลวงว่าเจ้าพนักงานมีพยานหลักฐานที่พิสูจน์ความผิด และการขู่เชิญว่าจะได้รับอันตราย หรือให้คำมั่นสัญญาว่าจะมีการลดหย่อนผ่อนโทษ ทำให้ผู้ต้องสงสัยที่เป็นผู้บริสุทธิ์เกิดจุดแตกหักทางจิตใจได้⁹⁸

⁹⁴ Inbau, F. E., Reid, J. E., Buckley, J. P., & Jayne, B. C. (2013). *Essentials of the Reid technique: Criminal interrogation and confessions*. Jones & Bartlett Publishers.

⁹⁵ Starr, D. (2013). The interview: Do police interrogation tactics produce false confessions. *The New Yorker*.

⁹⁶ Gallini, B. R. (2009). Police science in the interrogation room: Seventy years of Pseudo-Psychological interrogation methods to obtain inadmissible confessions. *Hastings LJ*, 61, 529.

⁹⁷ Meyer, J. R., & Reppucci, N. D. (2007). Police practices and perceptions regarding juvenile interrogation and interrogative suggestibility. *Behavioral Sciences & the Law*, 25(6), 757-780.

⁹⁸ Ehrlich, J. A. (1997). *The experience of feeling overwhelmed: A phenomenological investigation* (Doctoral dissertation, Duquesne University).

Reid Technique ได้รับการนำไปใช้ในประเทศสหรัฐอเมริกาอย่างกว้างขวาง และทำให้ได้มาซึ่งคำรับสารภาพจำนวนมาก แต่งานวิจัยในระยะหลังพบว่า คำรับสารภาพส่วนใหญ่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เทคนิควิธีดังกล่าวต้องอาศัยการหลอกลวง บังคับขู่เข็ญ การเผชิญหน้าที่ก้าวร้าว เพื่อบังคับให้รับสารภาพ แต่กลับได้ข้อเท็จจริงจากปากคำน้อย และเกิดคำรับสารภาพเท็จ มากกว่าวิธีการสอบสวนที่ไม่เผชิญหน้ากันอย่างก้าวร้าว⁹⁹

ในปี ค.ศ.2017 Wicklander-Zulawski & Associates บริษัทเอกชนที่ได้ฝึกเจ้าหน้าที่ตำรวจและผู้บังคับใช้กฎหมายที่ใหญ่ที่สุดในสหรัฐอเมริกาแห่งหนึ่ง ได้ประกาศว่า จะไม่ใช่ Reid Techniques ในการเรียนการสอนอีกต่อไป เนื่องจากเทคนิคดังกล่าวใช้วิธีการบังคับขู่เข็ญ¹⁰⁰

1.2) Innocence Project

The Innocence Project¹⁰¹ ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ.1992 โดยกลุ่มผู้ก่อตั้งได้พัฒนาจากคลินิกกฎหมายในโรงเรียนกฎหมาย Benjamin N. Cardozo รัฐนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นองค์กรอิสระที่ไม่แสวงหากำไร ที่มุ่งมั่นปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม โดยใช้ DNA ตลอดจนความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ในการพิสูจน์ว่ามีการลงโทษผู้บริสุทธิ์หรือไม่

ปัจจุบัน Innocence Project เป็นศูนย์ใหญ่ของเครือข่าย Innocence Network ซึ่งมีเกือบ 70 องค์กรทั่วโลก¹⁰² Innocence Project ให้ความสนใจอย่างมากกับคดีมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วที่สามารถตรวจหลักฐาน DNA เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงหรือตรวจซ้ำได้ โดยทั่วไปแล้วการตรวจ DNA จะทำได้ประมาณร้อยละ 5 – 10 ของคดีทั้งหมด ขณะที่ Innocence Network จะเข้ามามีบทบาทในคดีที่ไม่สามารถตรวจพิสูจน์ด้วย DNA ได้¹⁰³ Innocence Network ได้ช่วยเหลือผู้บริสุทธิ์ไปแล้วกว่า 625 คน

ตั้งแต่ปี ค.ศ.1989 จนถึงปี ค.ศ. 2014 มีผู้บริสุทธิ์ได้รับการปล่อยตัวออกจากเรือนจำในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยผลงานของ Innocence Project จำนวน 325 คน¹⁰⁴ ในบรรดาผู้บริสุทธิ์จำนวนดังกล่าว 21 คนถูกพิพากษาให้ประหารชีวิต โทษจำคุกรวมกันทั้งสิ้นกว่า 25,000 ปี ข้อมูลที่น่าสนใจคือผู้บริสุทธิ์ร้อยละ 99 เป็นชาย และร้อยละ 70 เป็นชนกลุ่มน้อย เช่น แอฟริกันอเมริกัน ลาติน เป็นต้น¹⁰⁵

⁹⁹ Vrij, A. (2019). Deception and truth detection when analyzing nonverbal and verbal cues. *Applied Cognitive Psychology*, 33(2), 160-167.

¹⁰⁰ Kozinski, W. (2017). The Reid interrogation technique and false confessions: A time for change. *Seattle J. Soc. Just.*, 16, 301.

¹⁰¹ About - Innocence Project. (2023, May 2). Innocence Project. <https://innocenceproject.org/about/>

¹⁰² Findley, K. A., & Golden, L. (2014). The innocence movement, the innocence network, and policy reform. *Wrongful conviction and criminal justice reform: Making justice*, 93-110.

¹⁰³ Singh, S., & Majumdar, R. (2018). Innocence Project-Righting a Wrong. *Nirma ULJ*, 7, 11.

¹⁰⁴ West, E., & Meterko, V. (2015). Innocence project: DNA exoneration, 1989-2014: review of data and findings from the first 25 years. *Alb. L. Rev.*, 79, 717.

¹⁰⁵ The National Registry of Exonerations - Exoneration Registry. (n.d.). <https://www.law.umich.edu/special/exoneration/Pages/about.aspx>

จากการศึกษาพบว่า การพิพากษาคดีผิดพลาดเกิดจากคำให้การพยานที่ผิดพลาด พยานชี้ตัวบุคคลผิด มีงานวิจัยพบว่าผู้คนส่วนใหญ่ที่เป็นพยานในคดีไม่ได้มีความสามารถที่จะจดจำได้อย่างเที่ยงตรง Innocence Project เชื่อว่าปัจจัยกว่าร้อยละ 70 ที่ทำให้เกิดการตัดสินผิดพลาดคือการชี้ตัวผิด¹⁰⁶ เมื่อมาตรวจดูคำให้การย้อนหลังก็พบว่าคำให้การเหล่านั้นไม่น่าเชื่อถือเลย แต่กลุ่มส่วนใหญ่มีปัญหาในการพิจารณาความน่าเชื่อถือของพยานบุคคล โดยมีแนวโน้มที่จะเชื่อประจักษ์พยานมากเกินไป โดยลืมนึกถึงว่าพยานอาจผิดพลาดได้¹⁰⁷ เรื่องการชี้ตัวพยานในชั้นตำรวจก็พบว่ามียอดอยู่มาก พยานมักชี้ตัวคนร้ายบนพื้นฐานของบุคลิกภาพและจากตำแหน่งจุดยืนของคนที่มาให้ชี้ตัวซึ่งอยู่ตรงหน้าพยาน และจากผลงานของ Innocence Project พบว่าร้อยละ 52 ของคดีตัดสินผิดพลาดเกิดจากการใช้พยานนิติวิทยาศาสตร์ผิดพลาด¹⁰⁸ เช่น การตรวจเปรียบเทียบเส้นผม หรือการตรวจเปรียบเทียบหัวกระสุนที่ผิดพลาด อีกประการหนึ่ง พบว่า ร้อยละ 26 ของคดีที่ศาลลงโทษผู้บริสุทธิ์นั้น¹⁰⁹ ผู้บริสุทธิ์ถูกบังคับให้รับสารภาพในชั้นตำรวจ ซึ่งคำให้การรับสารภาพนั้นจะถูกส่งไปในชั้นพิจารณาของศาล และศาลมีแนวโน้มที่จะเชื่อคำรับสารภาพนั้น นอกจากนี้ ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการลงโทษผิดคนคือพยานให้การปรักปรำจำเลย

2) แนวทางการซักถามที่มีประสิทธิภาพ (Effective Interviewing)

ถ้าการบังคับใช้กฎหมายคือหัวใจของนิติศาสตร์ หัวใจของการบังคับใช้กฎหมายก็คือการซักถามโดยเจ้าพนักงาน วิธีการซักถามส่งผลกระทบต่อผลของการสืบสวนสอบสวน ภาพลักษณ์ของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เจ้าหน้าที่ผู้ซักถามจะต้องเคารพศักดิ์ศรีขั้นพื้นฐาน ดูแลความปลอดภัยทางร่างกายและจิตใจของผู้ถูกซักถาม หน่วยงานต้องมั่นใจว่ามีมาตรการคุ้มครองชัดเจน ในระหว่างการซักถามบุคคลใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหาย พยาน หรือผู้ต้องหา จะต้องปราศจากการทรมาน การบังคับขู่เข็ญ ตลอดจนการปฏิบัติที่ไม่ชอบด้วยวิธีใด ๆ อย่างไรก็ดี การบังคับขู่เข็ญไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมแก่ผู้ถูกซักถาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่ผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมในชั้นเจ้าพนักงาน ยังคงเกิดขึ้นอยู่เสมอทั่วโลก เจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมายจำนวนมากยังคงยึดมั่นวัฒนธรรมในการเค้นเอาคำรับสารภาพจากตัวผู้ต้องหา โดยไม่ตระหนักว่าการมุ่งแต่จะเค้นเอาคำรับสารภาพนั้นส่งผลเสียต่อรูปคดีมากเพียงใด จึงจำเป็นที่เจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมายจะต้องมีความรู้และมีเครื่องมือที่เหมาะสม การฝึกฝนที่มีรูปแบบเพื่อสร้างทักษะความเชี่ยวชาญบนพื้นฐานการซักถามโดยใช้วิธีที่มีมนุษยธรรม

เครื่องมือ “การซักถามปากคำที่มีประสิทธิภาพ”¹¹⁰ นี้ นำเสนอแนวคิดและวิธีปฏิบัติเบื้องต้นสำหรับใช้ในการซักถามของเจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมาย สามารถใช้ได้กับผู้เสียหาย พยาน ตลอดจนผู้ต้องหา เป็นเทคนิคที่ถูกพัฒนาขึ้นมาภายหลังจากข้อค้นพบเชิงประจักษ์ถึงความผิดพลาดของการใช้วิธีการสอบสวน

¹⁰⁶ WALKER, B. (2011). IN THE SUPREME COURT OF PENNSYLVANIA EASTERN DISTRICT.

¹⁰⁷ Webster, E. (2020). The prosecutor as a final safeguard against false convictions: How prosecutors assist with exoneration. *J. Crim. L. & Criminology*, 110, 245.

¹⁰⁸ Findley, K. A. (2020). The absence or misuse of statistics in forensic science as a contributor to wrongful convictions: From pattern matching to medical opinions about child abuse. *Dickinson L. Rev.*, 125, 615.

¹⁰⁹ Kassir, S. M. (2015). The social psychology of false confessions. *Social Issues and Policy Review*, 9(1), 25-51.

¹¹⁰ Gordon, N. J., & Fleisher, W. L. (2010). *Effective interviewing and interrogation techniques*. Academic Press.

รูปแบบเก่า ๆ โดยความร่วมมือของนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านจิตวิทยา แพทย์ผู้เชี่ยวชาญเรื่องการทำงาน ของสมอง และเจ้าพนักงานผู้ปฏิบัติงานจริง บนพื้นฐานของหลักการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการทำร้าย ร่างกาย การบีบบังคับให้รับสารภาพ การกระทำทารุณโหดร้าย และการบังคับขู่เข็ญ ไม่ทำให้ได้ข้อมูลที่แท้จริง และไม่น่าเชื่อถือ¹¹¹ เทคนิคนี้สามารถนำไปใช้ได้ในทุกสถานการณ์ ไม่ว่าจะเป็นคดีก่อการร้าย ฆาตกรรมต่อเนื่อง ตลอดจนความผิดหลุโทษ นอกจากนี้ ยังสามารถนำแนวคิดและวิธีการซักถามไปปรับใช้ในการดำเนินการ ทางการข่าว หรือความมั่นคง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการรวบรวมข้อมูลอย่างมีระบบ และสร้างความน่าเชื่อถือ ของข้อมูล ทำให้เกิดผลดีคือ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชนเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม องค์กร และ เจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรม

วัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการสอบสวนปากคำผู้เสียหาย พยาน ผู้ต้องหา คืออะไร เจ้าพนักงานทำ การซักถามปากคำ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ สามารถใช้รับฟังได้ในชั้นศาล ไม่ใช่เพียงเพื่อยืนยันความ เชื่อหรือทฤษฎีที่เจ้าพนักงานสันนิษฐานขึ้นมา หรือต้องการให้ผู้ต้องหารับสารภาพหรือยอมเปิดเผยข้อมูลที่ ไม่น่าเชื่อถือว่าจะเป็นความจริงมากน้อยเพียงใด การสอบปากคำต้องไม่เป็นเครื่องมือที่สร้างให้เกิดคำรับสารภาพ อันเป็นเท็จ ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด

การสร้างระบบการซักถามขึ้นมา เพื่อให้เจ้าหน้าที่ผู้ถามปากคำเปิดใจรับฟังด้วยใจกว้าง ไม่ด่วนสรุป ไปตามความคิดเห็นส่วนตัวของตนซึ่งมีโอกาสผิดพลาดได้มาก การมีแนวคิดและวิธีการที่เหมาะสมจะกระตุ้นให้ ผู้ให้ถ้อยคำอยากให้ความร่วมมือ สามารถรื้อฟื้นความทรงจำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดการลื่นไหลของ ข้อมูล เพิ่มโอกาสในการได้มาซึ่งตัวผู้กระทำความผิด และพยานหลักฐานที่พิสูจน์การกระทำผิดในที่สุด ใน มุมมองด้านสิทธิมนุษยชน การซักถามปากคำที่มีประสิทธิภาพ เป็นการนำหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้ บริสุทธิ์ใจจนกว่าจะมีคำพิพากษาว่าเป็นผู้กระทำความผิด (Presumption of Innocence)¹¹²

หน่วยงานของรัฐควรปรับปรุงและทบทวนกฎเกณฑ์ และหลักปฏิบัติต่าง ๆ ที่ใช้ในกระบวนการ ซักถามของเจ้าหน้าที่ เพื่อให้มั่นใจได้ว่าเจ้าหน้าที่ปฏิบัติหน้าที่ซักถามปากคำโดยยึดหลักปฏิบัติตามมาตรฐาน สูงสุด¹¹³ เจ้าหน้าที่ต้องเปลี่ยนแปลงทัศนคติในการแสวงหาความจริง โดยไม่ใช้การทรมาน เนื่องจากการใช้ วิธีการดังกล่าวจะส่งผลตรงกันข้ามกับที่ต้องการ¹¹⁴

วิธีการซักถามปากคำที่มีประสิทธิภาพนั้นมีความน่าเชื่อถือสูง เกิดจากงานวิจัยที่นักวิชาการ และ ผู้ปฏิบัติงานร่วมกันจัดทำ มานานกว่า 30 ปี¹¹⁵ ปัจจุบันวิธีการซักถามในลักษณะนี้ ได้รับการยอมรับและ ประยุกต์ไปใช้ในการซักถามอย่างแพร่หลายโดยหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งกิจการด้านความ

¹¹¹ Vrij, A., Meissner, C. A., Fisher, R. P., Kassin, S. M., Morgan III, C. A., & Kleinman, S. M. (2017). Psychological perspectives on interrogation. *Perspectives on Psychological Science*, 12(6), 927-955.

¹¹² Baradaran, S. (2011). Restoring the presumption of innocence. *Ohio St. LJ*, 72, 723.

¹¹³ Evans, M. D., & Haenni-Dale, C. (2004). Preventing torture-The development of the optional protocol to the UN convention against torture. *Hum. Rts. L. Rev.*, 4, 19.

¹¹⁴ Suedfeld, P. (2007). Torture, interrogation, security, and psychology: Absolutistic versus complex thinking. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 7(1), 55-63.

¹¹⁵ Williamson, T. (Ed.). (2013). *Investigative interviewing*. Routledge.

มั่นคงและการข่าว สามารถใช้ได้จริงในทางปฏิบัติ มีประสิทธิภาพ สอดคล้องต่อหลักจริยธรรมเนื่องจากไม่มีการหลอกลวง บีบบังคับ หรือทรมาน

นอกจากนี้ วิธีการนี้ส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติไม่ใช้ความคิดเห็นส่วนตัวเข้ามาใช้ในการทำงาน ไม่ใช้อคติมองหายานหลักฐานเฉพาะที่สนับสนุนความเชื่อหรือทฤษฎีของตน (Confirmation Bias)¹¹⁶ และวิสัยทัศน์อันคับแคบ (Tunnel Vision)¹¹⁷ ทำให้ข้อมูลที่ได้รับจากการซักถามมีความน่าเชื่อถือมาก และสามารถรับฟังได้ในชั้นศาล กระบวนการบันทึกภาพและเสียงขณะซักถามยังทำให้พยานหลักฐานที่สำคัญที่สุดคือสิ่งที่ผู้ให้ถ้อยคำพูด ถูกเก็บรักษาไว้อย่างปลอดภัย ป้องกันกระบวนการยุติธรรมผิดพลาด การใส่ร้ายเจ้าพนักงานว่าไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือใช้วิธีการซักถามที่ไม่เหมาะสม

อย่างไรก็ดี การซักถามปากคำพยานหรือผู้ต้องหาในคดีอาญา เป็นงานที่ต้องอาศัยความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง ดังนั้นจึงจำเป็นจะต้องได้รับการฝึกอบรมเฉพาะด้าน เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่เป็นไปตามมาตรฐาน¹¹⁸ การปฏิบัติหน้าที่ที่มีมาตรฐาน จะช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ ความไว้วางใจระหว่างตำรวจกับประชาชน ส่งเสริมการใช้หลักนิติรัฐนิติธรรม

จากแนวคิดการซักถามที่มีประสิทธิภาพ พิจารณาประกอบกับทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก ทำให้เกิดรูปแบบการซักถามคำให้การที่มีชื่อว่า “PEACE Model”¹¹⁹ คิดค้นโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจและนักวิชาการของสหราชอาณาจักร หลังจากเกิดปัญหาการบีบบังคับให้รับสารภาพโดยไม่สมัครใจซึ่งส่งผลให้เกิดการลงโทษผู้บริสุทธิ์จำนวนมาก ในช่วงทศวรรษที่ 1980 - 1990 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศสหรัฐอเมริกา หลังจากปรับปรุงพัฒนารูปแบบจนมีความน่าเชื่อถือ หลายประเทศได้นำรูปแบบการสอบสวน PEACE Model ไปประยุกต์ใช้ในประเทศตน ๆ หลายประเทศอยู่ระหว่างการทดลองใช้ หรือมีแนวความคิดว่าควรนำไปใช้¹²⁰

คำว่า “PEACE” ประกอบด้วยตัวอักษร 5 ตัว แต่ละตัวเป็นคำย่อของขั้นตอนการปฏิบัติ โดย P ย่อมาจาก Planning and Preparation แปลว่า การวางแผนและเตรียมความพร้อม E ตัวแรก ย่อมาจาก Engage and Explain แปลว่า การมีส่วนร่วมและอธิบาย A ย่อมาจาก Account แปลว่า การให้การ C ย่อมาจาก Closure แปลว่าการปิดการซักถาม และ E ตัวท้าย ย่อมาจาก Evaluation แปลว่า การประเมินผล

ความมุ่งหมายที่แท้จริงของการซักถามปากคำผู้เสียหาย พยาน หรือผู้ต้องหา คือการได้มาซึ่งคำให้การที่ถูกต้องตามความเป็นจริง เชื่อถือได้ และทำให้ศาลรับฟังได้ แต่การรีดเอาข้อมูล การต้องการเพียงคำรับสารภาพ การกระตุ้นให้เกิดความเครียด ส่งผลร้ายต่อระบบความคิดของผู้ถูกซักถาม ทั้งลดแรงจูงใจ ส่งผล

¹¹⁶ Rassin, E., Eerland, A., & Kuijpers, I. (2010). Let's find the evidence: An analogue study of confirmation bias in criminal investigations. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 7(3), 231-246.

¹¹⁷ Salet, R., & Terpstra, J. (2014). Critical review in criminal investigation: evaluation of a measure to prevent tunnel vision. *Policing: a journal of policy and practice*, 8(1), 43-50.

¹¹⁸ (The European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) 12th General Report, para, 34, 2002

¹¹⁹ Williamson, T. (Ed.). (2013). *Investigative interviewing*. Routledge.

¹²⁰ Schollum, M. (2017). Bringing PEACE to the United States. POLICE CHIEF.

เสียต่ออารมณ์ ความจำ และกระบวนการรับรู้อื่น ๆ ของผู้ให้ถ้อยคำ ซึ่งบ่อนทำลายประสิทธิภาพการสืบสวนสอบสวน¹²¹

การซักถามที่มีประสิทธิภาพลดความเสี่ยงอันเกิดจากความผิดพลาดของผู้ปฏิบัติซึ่งเป็นมนุษย์ โดยธรรมชาติของมนุษย์ก็มีความเอนเอียงอยู่แล้ว เจ้าพนักงานมักมีข้อสันนิษฐานส่วนตัวเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในคดี เมื่อรับฟังคำให้การ มีแนวโน้มที่จะไม่รับฟังอย่างเป็นกลาง หากแต่พินิจพิเคราะห์เฉพาะข้อมูลที่ตรงกับความเชื่อของตน เพิกเฉยต่อข้อมูลที่ไม่สอดคล้องกับความคิดของตน เมื่อประกอบกับแนวทางการปฏิบัติที่มีการบังคับขู่เข็ญ การใช้อำนาจเกินขอบเขตของเจ้าหน้าที่ เพิ่มความเสี่ยงที่จะทำให้ผู้ให้ถ้อยคำให้การรับสารภาพโดยที่ตนมิได้กระทำความผิด การใช้คำถามที่ไม่เหมาะสมอาจทำให้เกิดความทรงจำเท็จแก่ผู้ให้ถ้อยคำ ซึ่งส่งผลร้ายทำให้พยานชี้ตัวคนร้ายผิดพลาดได้

การสัมภาษณ์ที่มีประสิทธิภาพ สร้างแนวทางการซักถามเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานอย่างเป็นระบบระเบียบ ช่วยกำหนดแนวทาง ทิศทางการสอบสวน ช่วยประหยัดเวลาการดำเนินคดีและทรัพยากรอื่น ๆ ส่งผลให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม

การซักถามที่มีประสิทธิภาพต้องไม่ใช้วิธีการบีบบังคับ โดยเจ้าพนักงานใช้คำถามปลายเปิดเป็นส่วนใหญ่เพื่อกระตุ้นการสื่อสารและทำให้การให้ข้อมูลสั้นไหล คำถามต่าง ๆ ที่มีใช้คำถามปลายเปิดจะต้องจัดเตรียมไว้ล่วงหน้าเป็นอย่างดี เพื่อให้มั่นใจว่าคำถามนั้นจะไม่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิด หรือเป็นคำถามที่กำกวม เมื่อเจ้าพนักงานได้ถามรายละเอียดข้อเท็จจริงครบถ้วนแล้ว เจ้าพนักงานอาจใช้กลยุทธ์การเปิดเผยพยานหลักฐาน แล้วให้ผู้ให้ถ้อยคำอธิบายว่าเพราะเหตุใดพยานหลักฐานที่เจ้าพนักงานได้มาจึงปรากฏอยู่ หรือเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ กลยุทธ์เปิดเผยพยานหลักฐานจะทำให้เจ้าพนักงานผู้ถามสามารถแยกข้อมูลเท็จออกจากข้อมูลจริงได้ และสามารถนำข้อมูลที่ได้ไปตรวจสอบต่อไป

อย่างไรก็ดี เราไม่สามารถแยกแต่ละขั้นตอนของ PEACE Model อย่างเป็นอิสระต่อกันได้ เพราะการปฏิบัติที่ถูกต้องในขั้นตอนหนึ่ง จะส่งผลดีต่อการปฏิบัติในขั้นตอนอื่น ๆ ในทางกลับกัน การเพิกเฉยไม่ให้ความสำคัญกับขั้นตอนหนึ่ง อาจส่งผลเสียต่อขั้นตอนอื่น ๆ หรือแม้กระทั่งทำลายการสัมภาษณ์ทั้งหมดก็เป็นได้ และทิศทางการถามปากคำก็มีได้กำหนดไว้ว่าจะต้องเป็นไปตามลำดับ คือ จาก P ไป E ไป A ไป C ไป E ตามลำดับ เท่านั้น สามารถวนกลับมาปฏิบัติในขั้นตอนก่อนหน้าได้เสมอ ถ้าเกิดมีปรากฏพฤติการณ์จำเป็นระหว่างการซักถาม

เราอาจเปรียบเทียบการซักถามได้กับปฏิกิริยาลูกโซ่ ซึ่งเหตุการณ์ในลำดับท้าย ๆ จะไม่เกิดขึ้นถ้าปฏิกิริยาดั้งต้นหรือปฏิกิริยาก่อนหน้านั้นไม่สมบูรณ์หรือมีข้อบกพร่อง เช่นเดียวกัน การวางแผนและการเตรียมความพร้อมอย่างรอบคอบและเป็นระบบ จะเพิ่มโอกาสที่จะประสบความสำเร็จในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างผู้ซักถามและผู้ให้ข้อมูล

¹²¹ Shane O'Mara, Professor of Experimental Brain Research, Trinity College Dublin, and author of Why Torture Doesn't Work (Harvard University Press, 2015).

การเกริ่นนำถึงที่มาที่ไป การอธิบายถึงรูปแบบวิธีการซักถามให้เข้าใจ และการสร้างความคุ้นเคยระหว่างกัน จะทำให้ผู้ให้ถ้อยคำมีความเชื่อมั่นในความปลอดภัยของตน ไม่วิตกกังวล สามารถระลึกถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นจากความทรงจำได้ละเอียดถี่ถ้วน ซึ่งอยู่ในขั้นตอนการให้ถ้อยคำโดยอิสระ

การวางแผนที่ไม่ดี ทำให้การเตรียมสมมุติฐานไม่ครอบคลุม และการใช้คำถามที่ไม่ถูกต้อง ทำให้ข้อมูลที่ได้รับไม่ครบถ้วน ผู้ให้ข้อมูลอาจตัดสินใจไม่เปิดเผยข้อมูล หรือได้รับความทรงจำอันเป็นเท็จ หรือในกรณีที่เจ้าหน้าที่ตัดสินใจเปิดเผยพยานหลักฐาน การเปิดเผยพยานหลักฐานทั้งที่ยังได้รายละเอียดไม่ครบถ้วน ทำให้ผู้กระทำความผิดสามารถคิดหาข้อแก้ตัวขึ้นมาได้ และข้ออ้างบางประการเป็นเรื่องที่ยากต่อการพิสูจน์ เป็นการเพิ่มภาระงานให้แก่เจ้าหน้าที่โดยไม่จำเป็น หรือเลวร้ายยิ่งกว่านั้น ข้ออ้างบางประการเป็นเรื่องที่พิสูจน์ไม่ได้เลย คดีเกิดความเสียหายจากการเปิดเผยพยานหลักฐานที่เจ้าหน้าที่เตรียมตัวไม่รอบคอบ

การปิดการสัมภาษณ์ที่ดี ทำให้สร้างโอกาสในการสื่อสารต่อไปในอนาคต ทั้งยังช่วยพัฒนาและรักษาสายสัมพันธ์ที่ดีระหว่างตำรวจกับประชาชน และการประเมินผลการปฏิบัติอย่างเป็นมืออาชีพจะช่วยให้การสัมภาษณ์ในครั้งต่อไปหรือในคดีต่อไปมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จมากขึ้น พร้อมทั้งช่วยให้ผู้ปฏิบัติหน้าที่ได้ปรับปรุงตนเอง พัฒนาทักษะในการสัมภาษณ์จากข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น

ประโยชน์ของการบันทึกภาพและเสียงระหว่างการสัมภาษณ์

การบันทึกภาพและเสียง หรือแม้แต่การบันทึกเสียงเพียงอย่างเดียว ในระหว่างขั้นตอนการสัมภาษณ์ ก่อให้เกิดผลดีหลายประการ ได้แก่ 1.การบันทึกภาพและเสียงโดยตลอด หรือแม้แต่บางช่วงของการสัมภาษณ์ ช่วยป้องกันการบังคับขู่เข็ญ การทำร้ายร่างกาย ตลอดจนการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมายประการอื่นของเจ้าพนักงาน 2.ลดภาระหนักของกระบวนการรับรู้ของผู้สัมภาษณ์ (Cognitive Overload)¹²² เจ้าพนักงานไม่ต้องฟังไปพร้อมกับนึกถ้อยคำที่จะบันทึก และลงมือบันทึก เป็นภาระที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน 3.สืบเนื่องจากการไม่ต้องนึกถึงถ้อยคำที่จะใช้บันทึก และต้องลงมือบันทึกไปพร้อมกัน ทำให้เจ้าพนักงานสามารถรับฟังผู้ให้ถ้อยคำอย่างตั้งใจ และเมื่อผู้ฟังรับรู้ได้ถึงความตั้งใจฟังของเจ้าพนักงาน ผู้ฟังก็จะมีส่วนร่วม พร้อมให้ความร่วมมือมากขึ้น และการไม่ต้องให้ผู้พูดหยุดพูดเพื่อรอบันทึก ทำให้การสื่อสารเป็นไปด้วยความต่อเนื่อง เรื่องราวที่เล่ามีความลื่นไหล ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น 4.เก็บรักษาพยานหลักฐานที่สำคัญที่สุดในการสัมภาษณ์ คือ สิ่งให้ผู้ให้สัมภาษณ์พูด ท่าทางการแสดงออก สีหน้าท่าทาง เป็นต้น ถ้าไม่มีการบันทึกไว้ พยานหลักฐานเหล่านี้สูญหายไปทันที การบันทึกของเจ้าพนักงานก็มีได้เป็นหลักประกันแน่ชัดหรือทำให้เชื่อโดยปราศจากข้อสงสัยว่าบันทึกตรงตามที่ผู้ให้ถ้อยคำพูด 5.คุ้มครองมิให้ผู้ใดกล่าวหาอย่างเป็นเท็จและไม่เป็นธรรมว่าเจ้าพนักงานได้กระทำการทารุณกรรม บังคับขู่เข็ญ หลอกลวง ให้คำมั่นสัญญา กระทำการโดยมิชอบประการอื่น หรือกล่าวหาว่ามีได้ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด เช่น ไม่ได้แจ้งสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน ไม่แจ้งสิทธิเกี่ยวกับการมีทนายความ ไม่มีการแจ้งข้อหา และถ้ามีการกล่าวหาเช่นนั้น ศาลสามารถตรวจสอบได้จากวิดิทัศน์ที่ได้บันทึกไว้ได้ และ 6.ปัจจุบันเทคโนโลยีซอฟต์แวร์พัฒนาไปมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

¹²² Westera, N. J., Powell, M. B., & Milne, B. (2017). Lost in the detail: Prosecutors' perceptions of the utility of video recorded police interviews as rape complainant evidence. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 50(2), 252-268.

ความก้าวหน้าเรื่องปัญญาประดิษฐ์ สามารถนำภาพและเสียงที่บันทึกไว้ไปวิเคราะห์ประมวลผล เพื่อประโยชน์ในทางคดี และเพื่อใช้ปรับปรุงพัฒนาทักษะการสัมภาษณ์ของเจ้าพนักงานได้

ปัจจุบันเทคโนโลยีมีความก้าวหน้ามาก และการเข้าถึงเทคโนโลยีก็เป็นไปโดยง่าย มีราคาไม่สูง พกพาได้สะดวก ใช้งานได้ง่าย เจ้าหน้าที่ผู้สัมภาษณ์จึงควรใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีให้เป็นประโยชน์ในทางคดีสูงสุด

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผนและการเตรียมความพร้อม

การวางแผนและการเตรียมความพร้อมเป็นหนึ่งในขั้นตอนที่สำคัญที่สุดในการซักถามที่มีประสิทธิภาพ ถ้าไม่มีการวางแผนเลย กระบวนการสัมภาษณ์ทั้งหมดอาจล้มเหลวได้ การวางแผนที่ไม่ดีทำให้สิ้นเปลืองเวลา ไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้ให้สัมภาษณ์ สูญเสียโอกาสที่จะได้รับพยานหลักฐานสำคัญจากผู้ให้ข้อมูล ตลอดจนการสูญเสียความเชื่อมั่นศรัทธาจากประชาชน

อย่างไรก็ดี เจ้าหน้าที่ตำรวจมีข้ออ้างว่ามีคดีอยู่ในความรับผิดชอบจำนวนมาก มีจำนวนเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติไม่เพียงพอ และเห็นว่าการเตรียมตัวและวางแผนจะต้องใช้เวลานาน ไม่คุ้มค่าเมื่อเทียบกับผลที่ได้รับ แต่แท้จริงแล้วการเตรียมตัวและวางแผนที่ดีนั้นช่วยประหยัดเวลา ทำให้การสัมภาษณ์เป็นไปโดยราบรื่น ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในทางคดีและตรงประเด็น เจ้าหน้าที่ไม่ต้องเรียกผู้ให้ข้อมูลมาสัมภาษณ์หลายครั้ง นอกจากนี้ การเตรียมตัวที่ดียังแสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่ทำงานอย่างเป็นมืออาชีพ สร้างความเชื่อมั่นให้เกิดแก่ผู้เสียหาย พยาน หรือผู้ต้องหาในคดีอาญาได้ สำหรับประเด็นเรื่องความคุ้มค่านั้น การวางแผนและเตรียมตัวทำให้อคดีได้มาซึ่งพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือ มีคุณค่าในเชิงพิสูจน์ และสามารถยืนยันข้อเท็จจริงได้ จะเกิดประโยชน์อันใดถ้าได้ลงทุนโดยนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาจำกัดมาใช้เพียงเพื่อในที่สุดแล้วศาลยกฟ้องเนื่องจากพยานหลักฐานในคดีไม่น่าเชื่อถือ พยานหลักฐานอ่อน หรือเหตุผลทางด้านเทคนิค เช่น การไม่ได้แจ้งสิทธิของผู้ต้องหา หรือการแจ้งข้อหาไม่ถูกต้อง ซึ่งนับว่าปฏิบัติไม่ถูกต้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การวางแผนและเตรียมความพร้อมที่ดี เจ้าพนักงานจะต้อง 1) แสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ตลอดจนข้อมูลทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับบุคคลซึ่งจะถูกซักถาม 2) ตรวจสอบสมมติฐานที่เป็นไปได้ทั้งหมด (Possible Hypothesis)¹²³ ซึ่งรวมถึงความเป็นไปได้ว่าผู้ต้องหาหรือผู้ต้องสงสัยอาจเป็นผู้บริสุทธิ์ 3) ประเมินว่ามีข้อมูลใดที่ควรแสวงหาเพิ่มเติม และวิธีใดคือวิธีการหรือเทคนิคการซักถามที่ดีที่สุดในการที่จะได้ข้อมูลเช่นนั้นมา โดยถูกต้องตามกฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง 4) เตรียมความพร้อมของสถานที่ การจัดวางที่นั่ง เครื่องดื่ม ไฟฟ้า เครื่องมืออุปกรณ์ที่จำเป็นจะต้องใช้ เครื่องบันทึกภาพและเสียง ตลอดจนของกลางที่จะต้องนำมาแสดงหรือเปิดเผยพยานหลักฐาน 5) ความพร้อมของผู้ซักถาม ผู้ถูกซักถาม และผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ทนายความ ล่าม ถ้าจำเป็นจะต้องใช้ ผู้เกี่ยวข้องควรได้รับการพักผ่อนเพียงพอ มีสภาพทางกายและจิตใจที่พร้อมปฏิบัติหน้าที่

ตัวอย่างการตรวจสอบสมมติฐานที่เป็นไปได้ทั้งหมด ข้อเท็จจริงในคดีฆาตกรรม คือมีลายนิ้วมือแฝงของผู้ต้องหาค้นพบบนขวดน้ำดื่มที่วางอยู่บนโต๊ะในห้องของผู้เสียหาย เฉพาะในประเด็นลายนิ้วมือแฝงนี้ เจ้าพนักงาน

¹²³ Schum, D. A. (2002). Species of abductive reasoning in fact investigation in law. In *The Dynamics of Judicial Proof: Computation, Logic, and Common Sense* (pp. 307-336). Heidelberg: Physica-Verlag HD.

อาจตั้งข้อสมมุติฐานได้ดังนี้ 1. ผู้ต้องหาได้รับอนุญาตให้เข้าไปในห้องที่เกิดเหตุหรือไม่ 2. ผู้ต้องหาอาจเคยเข้าไปในห้องที่เกิดเหตุหรือไม่ 3. ผู้ต้องหาประกอบอาชีพอะไร เป็นไปได้ว่าจะเกี่ยวข้องกับขวดน้ำดังกล่าว เช่น ผู้ต้องหาเป็นพนักงานขายของอยู่ที่ร้านขายของชำใกล้เคียงที่เกิดเหตุ ได้หยิบขวดน้ำส่งให้ผู้เสียหาย เป็นต้น

สิ่งที่ต้องปฏิบัติทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วจะต้องปฏิบัติให้แล้วเสร็จก่อนที่เจ้าพนักงานจะพบปะและเริ่มการสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างความสัมพันธ์ที่เหมาะสม และอธิบาย

ลำดับแรกสุด เมื่อผู้ถูกสัมภาษณ์เข้ามาในสถานที่สัมภาษณ์ เจ้าพนักงานต้องทำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์รู้สึกปลอดภัย รับรู้ว่าเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่ด้วยความโปร่งใส มีความเป็นมืออาชีพ ถ้าผู้ถูกสัมภาษณ์ยังตื่นตกใจหรือหวาดผวากับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เจ้าพนักงานต้องใช้เวลาในการปลอบประโลม (Building Rapport)¹²⁴ ตามความเหมาะสม เพื่อให้สภาพจิตกลับมาสู่สภาวะปกติ พร้อมทั้งจะระลึกถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จากนั้นเริ่มทำความรู้จักคุ้นเคยกับผู้ถูกซักถาม สร้างความรู้สึกมีส่วนร่วม ทำให้ตระหนักว่าสิ่งที่ผู้ให้สัมภาษณ์พูดนั้นสำคัญ และต้องใช้ความพยายามอย่างยิ่งยวดที่จะระลึกถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยละเอียด

เจ้าหน้าที่จะต้องทำการประเมินในตัวผู้ถูกสัมภาษณ์ในเบื้องต้น ว่าผู้ถูกสัมภาษณ์อยู่ในกลุ่มเสี่ยงที่จะมีสภาวะเปราะบางหรือไม่¹²⁵ ผู้ถูกสัมภาษณ์ที่เป็นเด็ก หรือบุคคลที่มีสภาพจิตไม่ปกติ หรืออ่อนด้อยทางสติปัญญา เสี่ยงที่จะมีสภาวะเปราะบาง ซึ่งความเปราะบางส่งผลต่อการรับรู้ไม่ถูกต้อง การให้ข้อมูลไม่ตรงตามความเป็นจริง การถูกชักจูงหรือได้รับอิทธิพลจากถ้อยคำหรืออาการปฏิกิริยาของผู้สัมภาษณ์ หรือแม้กระทั่งทำคำรับสารภาพอันเป็นเท็จ เมื่อเห็นว่าผู้ถูกสัมภาษณ์อาจมีความเปราะบาง เจ้าหน้าที่จะต้องใช้ความระมัดระวังในทุกการกระทำในกระบวนการสัมภาษณ์

ในทุกขั้นตอนการซักถาม เจ้าหน้าที่จะต้องตระหนักอยู่เสมอว่าระหว่างซักถาม ไม่ว่าระยะใด เมื่อผู้ถูกสัมภาษณ์ได้คิดถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น อาจรู้สึกหวาดกลัว วิตกกังวล หรือตื่นตระหนกได้ เจ้าพนักงานผู้ซักถามจึงอาจจำเป็นต้องพักการซักถามระยะสั้น ๆ เพื่อปลอบประโลมทำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์รู้สึกผ่อนคลาย เมื่อผู้ถูกสัมภาษณ์สามารถตั้งสติได้อีกครั้ง และผู้สัมภาษณ์เห็นว่าเหมาะสมแล้ว ก็สามารถสัมภาษณ์ต่อไปได้ โดยสัมภาษณ์อาจต้องตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับประเด็นหรือเรื่องราวที่ทำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ไม่สบายใจ แล้วเพิ่มความระมัดระวังในเรื่องดังกล่าวเมื่อจำเป็นจะต้องกล่าวถึงต่อไปในการสัมภาษณ์

จากนั้น ผู้ซักถามจะต้องแจ้งให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ทราบถึงเหตุผลที่ทำให้เขามาอยู่ในกระบวนการซักถาม เขาเป็นผู้รู้เห็นเหตุการณ์ใด หรือเขามีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องใดอันอาจเกิดประโยชน์ต่อคดี หรือเขาถูกกล่าวหาว่าได้กระทำการอย่างใดอันกฎหมายบัญญัติไว้ว่าเป็นความผิด แล้วอธิบายให้ทราบว่าขั้นตอนการปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานของเจ้าหน้าที่จะเป็นอย่างไร แจ้งให้ทราบถึงการบันทึกภาพและเสียงระหว่างการสัมภาษณ์ ผู้ถูกซักถามควรปฏิบัติอย่างไร จะพูดคุยกันอย่างไร ใช้วิธีซักถามอย่างไร กฎเกณฑ์ที่มีร่วมกันคือ

¹²⁴ Vallano, J. P., & Compo, N. S. (2011). A comfortable witness is a good witness: Rapport-building and susceptibility to misinformation in an investigative mock-crime interview. *Applied cognitive psychology*, 25 (6), 960-970.

¹²⁵ Perloff, L. S. (1983). Perceptions of vulnerability to victimization. *Journal of Social Issues*, 39(2), 41-61.

อะไร การซักถามจะใช้เวลาเท่าใด จากนั้นเจ้าพนักงานถามผู้ถูกซักถามว่ามีข้อสงสัยประการใดหรือไม่ ถ้าผู้ถูกสัมภาษณ์สามารถซักถามเจ้าหน้าที่ได้

จากการศึกษาวิจัยสำรวจข้อมูลจากนักโทษ จำนวน 83 คน¹²⁶ ซึ่งถูกศาลประเทศสวีเดนพิพากษาว่ามีความผิดข้อหาฆาตกรรมหรือความผิดเกี่ยวกับเพศ พบว่าผู้กระทำผิดจำนวนมากซึ่งได้กระทำความผิดจริงพร้อมจะให้ปากคำอย่างเที่ยงตรง หรือแม้แต่รับสารภาพอย่างง่ายดาย ในขณะที่สำหรับผู้กระทำผิดบางส่วนซึ่งยังไม่สามารถตัดสินใจได้ว่าจะให้การอย่างไร เมื่อได้รับการปฏิบัติอย่างก้าวร้าว แสดงอาการดูหมิ่น หรือสื่อถึงความเป็นปฏิกิริยา กลับมีโอกาสนี้จะไม่ให้ความร่วมมือและปฏิเสธที่จะให้ข้อมูลใด ๆ แก่เจ้าพนักงานที่ไม่เคารพในความเป็นมนุษย์ ขณะที่หากได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นมืออาชีพ ไม่นำความรู้สึกหรืออคติส่วนตัวเข้ามาใช้ในการสัมภาษณ์ กลับทำให้ผู้ถูกกล่าวหาให้ความร่วมมือ หรือให้การรับสารภาพในทันที, เช่นเดียวกับงานวิจัยในลักษณะเดียวกันของประเทศออสเตรเลีย¹²⁷

จากนั้นเจ้าหน้าที่จะต้องแจ้งและอธิบายสิทธิของผู้ให้ถ้อยคำตามที่กฎหมายบัญญัติ ถ้ากฎหมายกำหนดว่าจะต้องแจ้งเกี่ยวกับทนายความหรือบุคคลที่ผู้ให้ถ้อยคำไว้วางใจ หรือเป็นคนที่จะต้องมีทนายความร่วมฟังการสอบสวนด้วย หรือคดีที่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ล่าม เจ้าหน้าที่จะต้องดำเนินการให้ถูกต้องและครบถ้วน

เรื่องการมีทนายความร่วมอยู่ด้วยในระหว่างการสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์ที่เป็นมืออาชีพควรจะมองว่าการมีทนายความเข้าร่วมในการสัมภาษณ์เป็นประโยชน์ในการสัมภาษณ์ ทนายความช่วยยืนยันความโปร่งใสในการปฏิบัติหน้าที่ ช่วยป้องกันไม่ให้เกิดความเข้าใจผิด หรือการสื่อสารผิดพลาดซึ่งนำไปสู่ข้ออ้างว่าให้ข้อมูลไปโดยไม่เข้าใจ และปรากฏว่าเมื่อเจ้าพนักงานใช้วิธีการสัมภาษณ์ที่มีประสิทธิภาพ ข้อพิพาทระหว่างทนายความกับผู้สัมภาษณ์ที่เป็นตำรวจลดลงอย่างมีนัยสำคัญ หรือกระทั่งไม่มีข้อพิพาทเลย

ก่อนเริ่มสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์จะต้องกำหนดกฎเกณฑ์พื้นฐานในการสัมภาษณ์ โดยแจ้งให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ทราบว่า สิ่งที่ถูกสัมภาษณ์จะพูดมีความสำคัญมาก ดังนั้นผู้ถูกสัมภาษณ์จำเป็นจะต้องบอกทุกสิ่งทุกอย่างเท่าที่จะสามารถทำได้ โดยต้องใช้ความพยายามอย่างถึงที่สุด ต้องรวบรวมสมาธิให้มาก เพราะการระลึกถึงความทรงจำเป็นเรื่องที่ยากลำบาก ไม่ปล่อยรายละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ ให้ผ่านไปโดยไม่พูดเนื่องจากคิดว่าไม่สำคัญ และผู้ถูกสัมภาษณ์จะต้องไม่ปรับเปลี่ยนข้อเท็จจริงบางอย่างแม้ส่วนตัวเชื่อว่าไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นในทางคดี เพราะทุกสิ่งทุกอย่างที่พูดมีความสำคัญทั้งสิ้น ถ้าผู้ถูกสัมภาษณ์เห็นว่าเจ้าหน้าที่ผู้สัมภาษณ์ได้ถามคำถามที่กำกวม คำถามที่ไม่เข้าใจ ถามคำถามที่ไม่รู้ว่าจะตอบอย่างไร คำถามที่เป็นการชี้นำหรือคำถามที่เห็นว่าไม่เหมาะสม ผู้ถูกสัมภาษณ์สามารถบอกแก่ผู้สัมภาษณ์ได้ทันที สิ่งสำคัญคือผู้สัมภาษณ์จะต้องมั่นใจว่าผู้ถูกสัมภาษณ์เข้าใจทุกข้อที่กล่าวมาข้างต้น

¹²⁶ Holmberg, U., & Christianson, S. Å. (2002). Murderers' and sexual offenders' experiences of police interviews and their inclination to admit or deny crimes. *Behavioral sciences & the law*, 20(1-2), 31-45.

¹²⁷ Kebbell, M., Hurren, E., & Mazerolle, P. (2006). An investigation into the effective and ethical interviewing of suspected sex offenders.

ขั้นตอนดังกล่าวข้างต้นยังเปิดโอกาสให้ผู้สัมภาษณ์ประเมินความสามารถในการสื่อสารของผู้ถูกสัมภาษณ์ สามารถปรับการสื่อสารให้การสื่อสารเป็นไปด้วยความราบรื่น เพื่อให้มั่นใจว่าความเข้าใจตรงกันระหว่างสองฝ่าย

ถ้าผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ที่จะให้การใด ๆ หรือไม่ยอมให้ความร่วมมือ เจ้าพนักงานผู้สัมภาษณ์ก็บันทึกไว้ โดยไม่ต้องคาดคั้นเอาข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์ แต่การเตรียมตัวและการวางแผนล่วงหน้าไม่ไร้ประโยชน์ เพราะถึงอย่างไรก็ดี เจ้าพนักงานจะต้องแสวงหาพยานหลักฐานในส่วน of เจ้าพนักงานและตรวจสอบความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐาน เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในคดี คำให้การในส่วนของผู้ต้องหาหรือผู้ถูกสัมภาษณ์เป็นเพียงส่วนประกอบเท่านั้น ไม่ใช่ส่วนสำคัญที่จะยืนยันความผิดของผู้ต้องหาถึงกระนั้น การเตรียมตัวและการวางแผนที่ดีที่ได้ดำเนินการมาในขั้นตอนแรกยังคงไม่สูญเปล่า เจ้าหน้าที่จะต้องใช้ฐานข้อมูลที่ได้มาจากการวางแผนไปใช้ประโยชน์ในการสืบสวนสอบสวนหาความจริงต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การเล่าโดยอิสระ ลงรายละเอียดในประเด็น และการใช้กลยุทธ์เปิดเผยพยานหลักฐาน

เมื่อเห็นว่าสมควรเริ่มต้นการสัมภาษณ์แล้ว ประการแรกสุด ผู้สัมภาษณ์จะต้องเปิดโอกาสให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เล่าเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับคดีในมุมมองของผู้ถูกสัมภาษณ์โดยอิสระ¹²⁸ ไม่ถูกขัดจังหวะเป็นสิ่งสำคัญมากที่ผู้ถูกสอบปากคำ จะต้องได้รับโอกาสในการให้ปากคำ สำคัญตรงที่เล่าจากมุมมองของผู้ถูกสัมภาษณ์ต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ถ้าผู้สัมภาษณ์ปฏิบัติอย่างถูกต้องขณะฟังคำบอกเล่าโดยอิสระ จะเพิ่มโอกาสทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เที่ยงตรงและครบถ้วน ในการนี้ ผู้ถูกสัมภาษณ์ควร 1. แจ้งข้อมูลเบื้องต้น รูปแบบ และวัตถุประสงค์ของการให้การอย่างอิสระโดยที่ผู้สัมภาษณ์จะไม่ขัดจังหวะ 2. เปิดโอกาสให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เป็นผู้นำการสนทนา ตามที่ผู้สัมภาษณ์เห็นว่าเหมาะสม 3. ผู้สัมภาษณ์จะตั้งใจฟัง

ถ้อยคำหรือคำถามที่ผู้สัมภาษณ์สมควรใช้ คือหลัก “TED'S PIE” อันประกอบไปด้วย บอก (Tell) อธิบาย (Explain) บรรยาย (Describe) แสดงให้เห็น (Show me) อย่างตรง (Precisely) ลงรายละเอียด (In detail) และตามที่เกิดขึ้นจริง (Exactly) หรือการใช้ถ้อยคำอื่น ๆ ที่มีประสงค์ช่วยให้กำลังใจ หรือช่วยกระตุ้นให้ผู้ให้สัมภาษณ์เล่าเหตุการณ์ได้อย่างต่อเนื่อง แต่จะต้องมิใช่ถ้อยคำที่บอกกล่าวถึงข้อเท็จจริงหรือความเห็นส่วนตัวของผู้สัมภาษณ์

การถามคำถามปลายปิดหรือการใช้คำถามนำ สร้างความเสี่ยงที่จะทำให้ข้อมูลจากผู้สัมภาษณ์มีอยู่ ไปปะปนกับข้อมูลในความทรงจำของผู้ถูกสัมภาษณ์ อาจทำให้เกิดความทรงจำอันเป็นเท็จ หรือไม่สามารถนึกถึงข้อมูลดั้งเดิมได้ ตลอดจนความน่าเชื่อถือของผู้สัมภาษณ์ในมุมมองของผู้ถูกสัมภาษณ์ อาจทำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ตัดสินใจไม่ให้ความร่วมมือ หรือไม่บอกความจริงทั้งหมด ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อการสืบสวนสอบสวนเลย

สิ่งสำคัญที่สุดนอกจากการใช้คำถามที่เหมาะสม คือการตั้งใจฟัง เป็นทักษะที่ผู้คนมองข้าม แต่เป็นทักษะที่สำคัญที่สุด การฟังนั้นต่างจากการได้ยิน ทุกคนที่ประสาทหูยังคงทำงานได้ตามปกติสามารถได้ยินได้

¹²⁸ Baum, R. M. (2010). Communicating science. *Chemical & Engineering News*, 88, 3-3.

แต่การเป็นผู้ฟังที่ดีนั้นจะต้องแสดงออกมาอย่างชัดเจนว่าตั้งใจและสนใจที่จะฟังเรื่องที่ผู้พูดกำลังเล่าหลังจากผู้ให้สัมภาษณ์ได้เล่าเหตุการณ์ในมุมมองของผู้ให้สัมภาษณ์

ในระหว่างฟังอย่างตั้งใจนั้น ผู้สัมภาษณ์อาจจดข้อมูลที่เห็นว่าสำคัญไว้ในสมุดโน้ต โดยจดเฉพาะสิ่งที่เป็นข้อความสำคัญ (Keywords) เท่านั้น หรืออาจจดเป็นแผนภาพแสดงความเกี่ยวพันกันระหว่างเรื่องราวหรือข้อเท็จจริง เพื่อที่จะได้ถามให้ลึกซึ้งต่อไป

เมื่อผู้ให้สัมภาษณ์หมดเรื่องราวที่เล่าแล้ว ผู้สัมภาษณ์จะต้องวิเคราะห์ว่ามีประเด็นใดที่ยังไม่กระจ่างหรือเชื่อว่าผู้ให้สัมภาษณ์ยังเล่าได้ไม่ละเอียด หรือผู้ให้สัมภาษณ์มีเจตนาหลบเลี่ยงที่จะไม่เล่า ผู้ให้สัมภาษณ์จะถามทีละประเด็น

เรื่องราวข้อเท็จจริงในคดีอาญาจะมีประเด็นสำคัญ ๆ อยู่ ยกตัวอย่างเช่น ในคดีฆ่าผู้อื่น ประเด็นที่เกี่ยวข้องอาจได้แก่ เกี่ยวกับตัวคนร้าย เกี่ยวกับตัวผู้ตาย ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้อง สถานที่เกิดเหตุ อาวุธที่ใช้ก่อเหตุ รถยนต์ที่ใช้หลบหนี โทรศัพท์มือถือ(ซึ่งมีข้อมูลการติดต่อ) เป็นต้น

ประเด็นเกี่ยวกับตัวคนร้ายหรือผู้ตาย เช่น อาชีพ กิจกรรมประจำวัน สิ่งที่ทำในวันเกิดเหตุ หรือก่อนเกิดเหตุ เป็นต้น ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ เช่น มีเหตุทะเลาะเบาะแว้งกันหรือไม่ สถานะความสัมพันธ์เป็นอย่างไร มีเรื่องชู้สาวหรือไม่ เป็นต้น ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสถานที่เกิดเหตุ เช่น ใครเป็นเจ้าของ ใครมีสิทธิเข้าออกที่เกิดเหตุบ้าง ใครสามารถเข้าถึงสถานที่เกิดเหตุได้เพราะมีกุญแจ สภาพที่เกิดเหตุเป็นอย่างไร มีร่องรอยการรื้อค้นหรือไม่ มีร่องรอยการบุกรุกหรือทำลายทรัพย์สินหรือไม่ เป็นต้น ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอาวุธที่เกิดเหตุ เช่น ใครเป็นเจ้าของ มีเครื่องหมายทะเบียนหรือไม่ อาวุธมีตำหนิรูปพรรณอย่างไร อาวุธไปอยู่ในที่เกิดเหตุได้อย่างไร ใครสามารถใช้อาวุธดังกล่าวได้ เป็นต้น ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับรถยนต์ที่ใช้หลบหนี ได้แก่ ใครเป็นเจ้าของ ใครบ้างมีกุญแจ ใครบ้างได้รับอนุญาตให้ใช้ รถไปอยู่ในที่เกิดเหตุได้อย่างไร รถดังกล่าวถูกใช้สอยอย่างไร มีใครเคยโดยสารรถดังกล่าวหรือไม่ เป็นต้น ประเด็นเกี่ยวกับโทรศัพท์มือถือ เช่น ใครเป็นเจ้าของ ใครเป็นผู้ติดต่อกับผู้ตาย ติดต่อกันอย่างไร เงินจำนวนมากที่โอนเข้ามาในบัญชีมีที่มาที่ไปอย่างไร เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ในแต่ละคดีมีพฤติการณ์การกระทำความผิดแตกต่างกันออกไป ดังนั้น ผู้สืบสวนสอบสวนจะต้องมีประสบการณ์ สามารถแยกแยะและกำหนดประเด็นได้อย่างเหมาะสมและครบถ้วน เมื่อได้ประเด็นมาแล้ว ผู้สัมภาษณ์จะต้องสอบถามทีละประเด็น โดยใช้คำถามปลายเปิดเป็นหลัก การใช้เพียงคำถามปลายปิดจะกระตุ้นให้ผู้ให้สัมภาษณ์ลงรายละเอียดลึกมากยิ่งขึ้น ในประเด็นที่ยังตกหล่นอยู่ในการให้การอย่างอิสระ แต่ผู้สัมภาษณ์จะต้องใช้คำถามให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะทุกครั้งที่มีการถามคำถาม จะเพิ่มความเสี่ยงที่จะทำให้เกิดการชี้นำ เป็นการแสดงความคิดเห็นส่วนตัวเข้าไปในคำถาม หรือทำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เข้าใจได้ว่าผู้สัมภาษณ์ต้องการคำตอบอย่างไร

อย่างไรก็ดี ประเภทคำถามที่ต้องห้ามมิให้ถาม คือ การใช้คำถามนำ ซึ่งเป็นคำถามที่แนะนำคำตอบไว้ในตัวคำถาม หรือเป็นคำถามที่บังคับให้เลือกตอบข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่ง มีลักษณะเป็นการชี้นำ ไม่ใช่เป็นคำถามเพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เล่าข้อเท็จจริง ยกตัวอย่างคำถามนำ คุณเห็นนายดำถือมีดเดินมาทางด้านหลังห้องนอนที่เกิดเหตุแล้วใช้มีดแทงสันสีขาวแทงเข้าที่บริเวณลำตัวของนายแดง ใช่หรือไม่

ในการสอบสวนปากคำผู้ต้องหานั้น เจ้าพนักงานตำรวจจะต้องมีพยานหลักฐานตามสมควรว่ามีเหตุอันควรสงสัยว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิด มิเช่นนั้น การจับกุมหรือการแจ้งข้อกล่าวหาจะเกิดขึ้นไม่ได้ และถ้าเกิดก็เป็นการอันมิชอบด้วยกฎหมาย

เจ้าพนักงานจะใช้กลยุทธ์การเปิดเผยพยานหลักฐาน (Disclosing Evidence)¹²⁹ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาอธิบายว่า เพราะเหตุใดพยานหลักฐานชิ้นนี้จึงปรากฏขึ้น ต้องใช้ดุลยพินิจอย่างรอบคอบ ว่าควรเปิดเผยพยานหลักฐานหรือไม่ การเปิดเผยจะได้ประโยชน์ในทางคดีอย่างไร หรือมีข้อเสียอย่างไร ถ้าตัดสินใจว่าควรเปิดเผยพยานหลักฐาน จะต้องกระทำในเวลาที่เหมาะสม คือหลังจากได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยละเอียดแล้วเท่านั้น

การเปิดเผยพยานหลักฐานโดยที่ยังไม่มีข้อมูลมีรายละเอียดครบถ้วนเพียงพอ อาจทำให้ผู้ต้องหาซึ่งเป็นผู้กระทำความผิดมีโอกาสปรับแต่งคำให้การของเขาเพื่ออธิบายให้สอดคล้องกับพยานหลักฐานที่เจ้าพนักงานเปิดเผย ซึ่งส่งผลให้เจ้าพนักงานเสียโอกาสที่จะใช้ประโยชน์จากการเปิดเผยพยานหลักฐาน และต้องไปพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่กล่าวหาอันอาจยากต่อการพิสูจน์หรือเป็นไปได้ที่จะพิสูจน์ และอาจทำให้ผู้ต้องหาที่เป็นผู้บริสุทธิ์เสียโอกาสพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของเขาไป

ยกตัวอย่างกรณีเหตุฆาตกรรมที่พบลายนิ้วมือแฝงของผู้ต้องหาอยู่ในห้องที่เกิดเหตุ ถ้าเจ้าพนักงานไม่ได้ถามประเด็นความเกี่ยวข้องของผู้ต้องหากับชวบน้ำไว้ แล้วจึงเปิดเผยพยานหลักฐานคือลายนิ้วมือแฝงของผู้ต้องหาบนชวบน้ำ ผู้ต้องหาสามารถให้การได้ว่า เขาเป็นพนักงานขายของอยู่ที่ร้านค้าแห่งหนึ่งใกล้เคียงที่เกิดเหตุ ได้ส่งมอบชวบน้ำให้แก่ผู้ตาย จึงมีลายนิ้วมือแฝงของเขาติดบนชวน้ำดังกล่าว กรณีเช่นนี้ เจ้าพนักงานต้องไปตรวจสอบต่อไปว่าเขาเป็นพนักงานขายของอยู่ที่ร้านค้าจริงหรือไม่ ร้านค้ามีกล้องวงจรปิดหรือไม่ ซึ่งเป็นการเพิ่มภาระหน้าที่โดยไม่จำเป็น แต่ถ้าเจ้าพนักงานได้ให้ผู้ต้องหาอธิบายโดยละเอียดว่าผู้ต้องหาทำอะไรมาบ้าง แล้วผู้ต้องหาไม่ได้กล่าวถึงการทำงานเป็นพนักงานขายของในร้านขายของชำ โดยไปทำอย่างอื่น ในขั้นตอนการเปิดเผยพยานหลักฐานนี้ผู้ต้องหาก็คงไม่สามารถอ้างได้ว่าเขาขายชวบน้ำให้ผู้เสียหาย เพราะขัดกับสิ่งที่เขาเล่ามาก่อนหน้านี้

มาถึงขั้นตอนนี้จะเห็นได้ชัดเจนว่า ขั้นตอนการเตรียมความพร้อมมีความสำคัญมากน้อยเพียงใด การเตรียมพร้อมในข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคดี การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ทั้งหมดที่จะเกิดขึ้นในคดี รวมถึงความเป็นไปได้ที่ผู้ต้องหาจะเป็นผู้บริสุทธิ์ ตลอดจนการใช้คำถามที่เหมาะสมเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล จะทำให้การใช้กลยุทธ์การเปิดเผยพยานหลักฐานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ในขั้นตอนการให้การโดยอิสระ เจ้าพนักงานจะต้องสอบถามเพื่อค้นหาข้อมูลที่อาจพิสูจน์คำอธิบายที่เป็นไปได้ต่าง ๆ ตามที่ได้ตั้งข้อสันนิษฐานไว้ รวมทั้งความเป็นไปได้ที่ผู้ต้องสงสัยจะเป็นผู้บริสุทธิ์

ก่อนเปิดเผยพยานหลักฐาน ผู้สัมภาษณ์ควรสรุปข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ เพื่อให้มั่นใจว่าข้อมูลที่ผู้สัมภาษณ์เข้าใจนั้นตรงกับสิ่งที่ผู้สัมภาษณ์ได้สื่อสารออกมาจริง โดยในขั้นตอนนี้อาจใช้คำถามนำได้ แต่ต้อง

¹²⁹ Walsh, D., & Bull, R. (2015). Interviewing suspects: Examining the association between skills, questioning, evidence disclosure, and interview outcomes. *Psychology, Crime & Law*, 21(7), 661-680.

เปิดโอกาสให้ผู้ให้สัมภาษณ์ยืนยัน ปฏิเสธ หรือแก้ไขข้อมูล ถ้าผู้ถูกสัมภาษณ์เห็นว่าไม่ถูกต้องหรือผู้สัมภาษณ์เข้าใจคลาดเคลื่อน ยกตัวอย่างเช่น “ผมเข้าใจถูกต้องหรือไม่ คุณยืนยันว่าไม่เคยไปที่สถานที่เกิดเหตุมาก่อน ใช่หรือไม่ครับ”

การสรุปข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของผู้ถูกสัมภาษณ์มีประโยชน์ทั้งกรณีที่ผู้ถูกสัมภาษณ์เป็นผู้บริสุทธิ์ และเป็นผู้กระทำผิด กรณีผู้บริสุทธิ์จะช่วยไม่ให้เกิดความเข้าใจผิดซึ่งส่งผลร้ายแรง ในขณะเดียวกันถ้าผู้ถูกสัมภาษณ์เป็นคนร้าย การสรุปข้อมูลจะช่วยป้องกันไม่ให้ผู้ถูกสัมภาษณ์กล่าวอ้างในภายหลังว่าเข้าใจผิด

ในขณะที่มีการเปิดเผยพยานหลักฐาน ผู้สัมภาษณ์จะต้องแสดงออกถึงความเป็นมืออาชีพ โดยรักษาอารมณ์ให้เรียบเฉย ไม่แสดงอาการเกลียดชัง โมโห ดุหมั่นเหยียดหยาม หรือโอ้อวดความเก่งกาจของตน ซึ่งบ่อนทำลายการสื่อสาร จากนั้นให้ผู้ถูกสัมภาษณ์อธิบายถึงการมีอยู่ของพยานหลักฐาน เพื่อความโปร่งใสในการเปิดเผยพยานหลักฐาน ผู้สัมภาษณ์ควรเปิดเผยด้วยว่าได้พยานหลักฐานนี้มาอย่างไร และได้มาเมื่อใด เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ถูกสัมภาษณ์หรือทนายความของผู้ถูกสัมภาษณ์ ตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการได้มาซึ่งพยานหลักฐาน และความถูกต้องของพยานหลักฐานที่เปิดเผยนั้นด้วย

ผู้สัมภาษณ์ควรใช้เวลาให้ผู้ถูกสัมภาษณ์อธิบายเกี่ยวกับพยานหลักฐาน ถ้าผู้ถูกสัมภาษณ์เป็นผู้บริสุทธิ์ เขาย่อมสามารถอธิบายเกี่ยวกับพยานหลักฐานนั้นได้ แต่ถ้าผู้ถูกสัมภาษณ์ได้กระทำความผิด เขจะมีตัวเลือกคือ ยอมให้การตามความเป็นจริง หรือคิดหาคำอธิบายอื่นที่ไม่เคยได้บอกไปก่อนหน้านี้ แต่การวางแผนอย่างรอบคอบรัดกุม จะช่วยมิให้ผู้ถูกสัมภาษณ์คิดหาคำอธิบายอื่นได้โดยง่ายในเวลาที่จำกัด และเพิ่มโอกาสที่จะทำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ที่กระทำความผิดจริงยอมให้การรับสารภาพ ตัวอย่างการเปิดเผยพยานหลักฐาน เช่น “พวกเราพบลายนิ้วมือแฝงอยู่ในห้องที่เกิดเหตุ ได้ตรวจสอบแล้ว เป็นลายนิ้วมือแฝงของคุณ ขอให้ช่วยอธิบายว่าลายนิ้วมือแฝงของคุณไปอยู่ในที่เกิดเหตุได้อย่างไร”

ขั้นตอนที่ 4 การปิดการสัมภาษณ์ (Closure)

เจ้าหน้าที่มักไม่เห็นความสำคัญของการปิดการสัมภาษณ์ เมื่อได้ข้อมูลที่ครบถ้วนแล้ว ก็จะทำอย่างรีบเร่ง ให้ผู้ถูกสัมภาษณ์กลับไป โดยอ้างว่าเจ้าหน้าที่มีภารกิจอื่นจะต้องปฏิบัติต่อ อย่างไรก็ตาม การปิดการสัมภาษณ์ที่ดี จะทำให้ 1) สร้างความมั่นใจว่า ทั้งสองฝ่ายเข้าใจข้อมูลตรงกัน 2) ตรวจสอบว่าได้ข้อมูลครบถ้วน ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้ให้ข้อมูลที่เขาคิดว่าให้ทั้งหมดแล้ว 3) เจ้าหน้าที่งานแจ้งให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ทราบว่าขั้นตอนกระบวนการทางกฎหมายต่อไปเป็นอย่างไร เจ้าหน้าที่งานจะดำเนินการอย่างไรต่อไป กรณีผู้ถูกสัมภาษณ์เป็นพยานหรือผู้เสียหาย จะได้รับแจ้งความคืบหน้าทางคดีเป็นระยะ จะต้องเตรียมตัวไปเบิกความเป็นพยานที่ศาล เป็นต้น กรณีผู้ถูกสัมภาษณ์เป็นผู้ต้องหา จะต้องถูกควบคุมหรือไม่ สามารถขอประกันตัวได้หรือไม่ อย่างไร และ 4) รักษาการสื่อสารที่อาจเกิดขึ้นอีกในอนาคต ถ้าเจ้าหน้าที่งานสามารถสร้างความศรัทธาจากผู้ถูกสัมภาษณ์แล้ว หากจำเป็นจะต้องสัมภาษณ์เพิ่มเติม หรือขอความร่วมมือในทางใด ๆ เกี่ยวกับคดี ก็จะได้รับความร่วมมือจากผู้ถูกสัมภาษณ์เป็นอย่างดี

ท้ายที่สุด ผู้สัมภาษณ์จะต้องสอบถามผู้ถูกสัมภาษณ์ ว่าเขามีเรื่องสงสัยจะสอบถามเจ้าพนักงานหรือไม่ ซึ่งคำถามนี้ทำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์รู้สึกว่าเขาได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและเคารพถึงความเป็นมนุษย์

แต่คำถามนี้จะไม่เกิดประโยชน์เลยถ้ากระบวนการขั้นตอนที่ผ่านมาเป็นไปด้วยการบังคับขู่เข็ญ ถูกเกลียดชัง หรือไม่เคารพซึ่งกันและกัน

ขั้นตอนที่ 5 การประเมินผล (Evaluation)

การซักถามที่มีประสิทธิภาพเป็นทักษะที่ต้องเรียนรู้ ฝึกฝน และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เจ้าพนักงานผู้ปฏิบัติจะต้องมีไหวพริบดี มีความรู้เกี่ยวกับคน พฤติกรรมและการกระทำผิดในแต่ละลักษณะคดี มีความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนและกระบวนการทางกฎหมาย และต้องมีทักษะการแสดงออกและสื่อสารที่ดี การประเมินผลคือขั้นตอนที่ผู้สัมภาษณ์อาชุโสหรือผู้สัมภาษณ์ที่มีประสบการณ์ช่วยตรวจสอบว่า การสัมภาษณ์ในครั้งนี้ 1) บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ก่อนหน้านี้ หรือไม่ 2) ทบทวนข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ เปรียบเทียบกับข้อมูลที่มีอยู่ในทางคดี และ 3) ผู้สัมภาษณ์ทำการสัมภาษณ์มีข้อเด่น สิ่งที่ต้องปรับปรุงพัฒนา อย่างไรบ้าง พร้อมเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงแก้ไข¹³⁰ โดยควรให้ผู้สัมภาษณ์ทำการประเมินตนเองตามหัวข้อดังกล่าวข้างต้นก่อน¹³¹ จากนั้นให้ผู้มีประสบการณ์หรือเพื่อนร่วมงานช่วยกันวิจารณ์ โดยเปิดย่อนดูการบันทึกภาพและเสียงการสัมภาษณ์ เพื่อให้เกิดการปรับปรุงพัฒนาต่อไป ผู้ประเมินจะต้องทำหน้าที่โดยซื่อสัตย์ ตรงไปตรงมา มีเจตนาดี เก็บผลการประเมินไว้เป็นความลับ

3) แนวทางการถามคำให้การของพนักงานสอบสวนไทยในปัจจุบัน

3.1) หลักกฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดวิธีการ สืบหา และสิ่งที่ปฏิบัติได้หรือแม้แต่ผลของการปฏิบัติสิ่งนั้นว่าชอบด้วยกฎหมายหรือระเบียบคำสั่งที่มีอยู่หรือไม่ สำหรับในส่วนของสำนักงานตำรวจแห่งชาติยังไม่มีระเบียบที่ชัดเจนเกี่ยวกับแนวทางการถามคำให้การของพนักงานสอบสวน แต่มีระเบียบ คำสั่ง บันทึกรายข้อความ ข้อสั่งการต่าง ๆ ที่ออกมาแนะนำ แกไขกระบวนการทำงานที่ผู้บังคับบัญชาเห็นว่าผู้ปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะต้องทราบและปฏิบัติที่จะได้ทำการศึกษากันไป ดังนี้

3.1.1) หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการถามคำให้การของพนักงานสอบสวน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 130 กำหนดว่า เมื่อกระบวนการสอบได้เริ่มต้นขึ้นแล้วจะต้องทำโดยมิชักช้าและจะทำการในที่ใด เวลาใด แล้วแต่จะเห็นสมควร โดยผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วย ยกตัวอย่างเช่น การสอบถามข้อเท็จจริงบางประการจากผู้เสียหายที่โรงพยาบาลแล้วจดลงในคำให้การของผู้เสียหายที่สถานีตำรวจอันเป็นที่ทำการของพนักงานสอบสวนภายหลัง¹³² และโดยทั่วไปแล้วพนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่จะกระทำได้ เพื่อทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อที่จะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 และสำหรับพยานหลักฐานตามมาตรา

¹³⁰ O'Hearn, G. T. (1982). What is the Purpose of Evaluation?.

¹³¹ Taylor, S. E., Neter, E., & Wayment, H. A. (1995). Self-evaluation processes. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21 (12), 1278-1287.

¹³² คำพิพากษาฎีกาที่ 1680/2532

131 อาจารย์รวมไปถึงพยาบาลทางวิทยาศาสตร์ด้วย ซึ่งกฎหมายให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจตรวจพิสูจน์บุคคล วัตถุหรือเอกสารใด โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ได้ด้วยตามมาตรา 131/1 วรรคหนึ่ง

มีข้อสังเกตในกรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสามปีตามมาตรา 131/1 วรรคสอง หากพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบมีความจำเป็นต้องเก็บตัวอย่างเลือด เนื้อเยื่อ เส้นผมหรือขน น้ำลาย จากผู้ต้องหา ผู้เสียหาย บุคคลที่เกี่ยวข้อง พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบย่อมมีอำนาจให้แพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญดำเนินการได้ด้วย แต่มีเงื่อนไขสำคัญคือ ผู้ต้องหา ผู้เสียหาย หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องดังกล่าวต้องให้ความยินยอมด้วย หากไม่ยินยอมโดยไม่มีเหตุอันสมควรหรือกระทำการป้องกันขัดขวางโดยไม่มีเหตุอันสมควร การกระทำดังกล่าวย่อมมีผลทางกฎหมาย คือ ให้สันนิษฐานไว้เบื้องต้นว่าข้อเท็จจริงเป็นไปตามผลการตรวจพิสูจน์ที่หากได้พิสูจน์แล้วจะเป็นผลเสียต่อผู้ต้องหาหรือผู้เสียหายนั้นแล้วแต่กรณี นอกจากนี้ พนักงานสอบสวนยังมีอำนาจอื่น ๆ เช่น การตรวจตัวผู้เสียหาย ตรวจตัวผู้ต้องหา ค้น หรือหมายเรียกบุคคล หรือยึดสิ่งของตามมาตรา 132 (1) (2) (3) (4)

สำหรับหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการถามคำให้การของพนักงานสอบสวนถูกบัญญัติไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยจะประกอบไปด้วย

(1) วิธีการสอบสวนผู้ต้องหา โดยทั่วไปพนักงานสอบสวนอาจส่งหมายเรียกผู้ต้องหา¹³³ เพื่อเรียกให้ผู้ต้องหามาพบพนักงานสอบสวน แต่บางกรณีผู้ต้องหาอาจถูกส่งตัวมายังพนักงานสอบสวนเมื่อเจ้าพนักงานหรือราษฎรเป็นผู้จับแล้วแต่กรณี¹³⁴ หรือกรณีที่ผู้ต้องหาเข้าพบพนักงานสอบสวนเอง¹³⁵

(1.1) การแจ้งข้อหาแก่ผู้ต้องหา กรณีที่ผู้ต้องหาอยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวน พนักงานสอบสวนต้องถามชื่อตัว ชื่อรอง ชื่อสกุล และแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด เช่น ข้อเท็จจริงที่แสดงว่าการกระทำของผู้ต้องหาเป็นความผิด¹³⁶ หลังจากนั้นจึงแจ้งข้อหาให้ทราบ¹³⁷ สำหรับการแจ้งข้อหา นั้น จะต้อง มีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดตามข้อหา นั้น¹³⁸ ส่วนผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะได้รับการสอบสวนด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่องและเป็นธรรม¹³⁹ อีกทั้งพนักงานสอบสวนต้องให้โอกาสผู้ต้องหาที่จะแก้ข้อหาและที่จะแสดงข้อเท็จจริงอันเป็นประโยชน์แก่ตนได้¹⁴⁰ เมื่อได้แจ้งข้อกล่าวหาแล้ว ถ้าผู้ต้องหาไม่ใช่ผู้ถูกจับและยังไม่ได้มีการออกหมายจับ พนักงานสอบสวนมีอำนาจสั่งให้ผู้ต้องหาไปศาลเพื่อออกหมายจับโดยทันที¹⁴¹ โดยมีข้อสังเกตเกี่ยวกับการแจ้งข้อหาแก่ผู้ต้องหาจากตัวอย่างดังนี้

¹³³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 55

¹³⁴ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 และ 84 ประกอบ

¹³⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134

¹³⁶ คำพิพากษาฎีกาที่ 15247/2553 เปรียบเทียบกับ คำพิพากษาฎีกาที่ 11742/2553

¹³⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 วรรคหนึ่ง

¹³⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 วรรคสอง

¹³⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 วรรคสาม

¹⁴⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 วรรคสี่

¹⁴¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 วรรคห้า

- การที่ผู้ต้องหาถูกจับในคดีอื่นและมีการแจ้งข้อหาแล้ว ยังไม่ถือว่าผู้ต้องหาถูกจับ¹⁴²
- การที่ผู้ต้องหาปรากฏอยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวน ยังถือไม่ได้ว่าผู้ต้องหาถูกจับ¹⁴³
- การดำเนินคดีอาญาแก่นิติบุคคล สามารถแจ้งข้อหาแก่หุ้นส่วนกรรมการผู้จัดการได้¹⁴⁴
- การสอบปากคำบุคคลในฐานะพยานก่อนตกเป็นผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องแจ้งข้อหา¹⁴⁵
- การแจ้งข้อหาเป็นขั้นตอนหนึ่งของการสอบสวนเพื่อต้องการให้ผู้ต้องหารู้ตัวก่อนว่าตนจะถูกสอบสวนในคดีอาญาเรื่องใดเท่านั้น แม้เดิมจะแจ้งข้อหาหนึ่งแต่เมื่อสอบสวนไปแล้วปรากฏว่าการกระทำของผู้ต้องหาเป็นความผิดฐานอื่น ก็ถือได้ว่าการสอบสวนในความผิดดังกล่าวแล้ว พนักงานอัยการจึงมีอำนาจฟ้อง¹⁴⁶

- ก่อนพนักงานสอบสวนจะแจ้งข้อหาแก่ผู้ต้องหา พนักงานสอบสวนเคยเรียกผู้ต้องหามาสอบถามเรื่องราวที่เกิดขึ้นแล้ว บันทึกถ้อยคำรับสารภาพที่เขียนด้วยลายมือของผู้ต้องหาเองย่อมแสดงว่าผู้ต้องหาต่างรู้ถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้น ทั้งในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหาแก่ผู้ต้องหา ผู้ต้องหาให้การว่าทราบและเข้าใจข้อหาที่พนักงานสอบสวนแจ้งดีแล้ว ดังนั้น การที่พนักงานสอบสวนไม่ได้กล่าวอ้างถึงข้อเท็จจริงและรายละเอียดของเรื่องราวที่กล่าวหาผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดอีกครั้งหนึ่ง ก็ไม่ทำให้การสอบสวนไม่ชอบด้วยกฎหมาย พนักงานอัยการจึงมีอำนาจฟ้อง¹⁴⁷

(1.2) การแจ้งสิทธิแก่ผู้ต้องหา ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบว่า 1) ผู้ต้องหาสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้น อาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ 2) ผู้ต้องหาสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้¹⁴⁸ หากพนักงานสอบสวนไม่แจ้งสิทธิดังกล่าวให้ผู้ต้องหาทราบ ย่อมส่งผลให้ถ้อยคำใด ๆ ที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนก่อนมีการแจ้งสิทธิตามวรรคหนึ่ง ... จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นได้¹⁴⁹ แต่ไม่ถึงกับส่งผลให้การสอบสวนคดีนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมายไปได้¹⁵⁰ เมื่อผู้ต้องหาเต็มใจให้การอย่างใดต่อพนักงานสอบสวนก็ให้จดคำให้การไว้ ถ้าผู้ต้องหาไม่เต็มใจให้การเลยก็ให้บันทึกไว้¹⁵¹ และพนักงานสอบสวนจะถามคำให้การโดยมีลักษณะให้คำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง ทรมาณ

¹⁴² คำพิพากษาฎีกาที่ 8458/2551

¹⁴³ คำพิพากษาฎีกาที่ 3952/2549

¹⁴⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 935/2537

¹⁴⁵ คำพิพากษาฎีกาที่ 2449/2521ม คำพิพากษาฎีกาที่ 1581/2531

¹⁴⁶ คำพิพากษาฎีกาที่ 7422/2547

¹⁴⁷ คำพิพากษาฎีกาที่ 10704/2553

¹⁴⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/4 วรรคหนึ่ง

¹⁴⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/4 วรรคท้าย

¹⁵⁰ คำพิพากษาฎีกาที่ 3119/2550ม คำพิพากษาฎีกาที่ 1130/2553

¹⁵¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/4 วรรคสอง

ใช้กำลังบังคับ หรือกระทำโดยมิชอบประการใด ๆ เพื่อจูงใจให้ผู้ต้องหาให้การอย่างใด ๆ ในเรื่องที่ต้องหา นั้น ไม่ได้¹⁵² อย่างไรก็ดี หากฝ่าฝืน ก็ไม่มีผลถึงกับทำให้การสอบสวนไม่ชอบและพนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้อง¹⁵³

(1.3) การตั้งทนายความให้ผู้ต้องหา สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กรณี คือ

กรณีที่ 1 ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาไม่อายุไม่เกินสิบแปดปี ในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การ ให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาให้¹⁵⁴ กรณีนี้พนักงานสอบสวนไม่ต้องถามความต้องการของผู้ต้องหาโดยพนักงานสอบสวนต้องจัดหาทนายความให้โดยเด็ดขาด แม้ผู้ต้องหาจะปฏิเสธก็ตาม¹⁵⁵

กรณีที่ 2 ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มถามคำให้การ ให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความให้รัฐจัดหาทนายความให้¹⁵⁶ กรณีนี้พนักงานสอบสวนต้องถามความต้องการของผู้ต้องหาประกอบด้วย

สิ่งที่ควรสังเกตเพิ่มเติมคือ มาตรา 134/3 ได้บัญญัติให้ผู้ต้องหาสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังปากคำตนได้ด้วย แต่หากพนักงานสอบสวนไม่ได้ปฏิบัติตาม จะมีส่งผลเพียงแค่อัยคำใดๆ ที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนก่อนที่จะดำเนินการตามมาตรา 134/3 จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นไม่ได้¹⁵⁷ ไม่ได้ทำให้การสอบสวนคดีไม่ชอบ¹⁵⁸ และหากเป็นกรณีจำเป็นเร่งด่วนที่ทนายความไม่อาจมาพบผู้ต้องหาได้ พนักงานสอบสวนก็อาจทำการสอบสวนผู้ต้องหาไปได้โดยไม่ต้องรอทนายความ¹⁵⁹

(1.4) การสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นเด็ก ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายอันมิใช่ความผิดที่เกิดจากการข่มขืนต่อสู้อย่างรุนแรง ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพ ความผิดฐานกรรโชกชิงทรัพย์และปล้นทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญา ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ หรือคดีความผิดอื่นที่มีอัตราโทษจำคุก ซึ่งผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีร้องขอ การถามปากคำผู้ต้องหาต้องแยกกระทำเป็นส่วนสัดส่วนในสถานที่ ที่เหมาะสมสำหรับเด็กและให้มี 1) นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ 2) บุคคลที่เด็กร้องขอ และ 3) พนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการถามปากคำผู้ต้องหาที่เป็นเด็ก¹⁶⁰ ในกรณีที่จำเป็นเร่งด่วนพนักงานสอบสวนอาจถามปากคำผู้ต้องหาเด็กโดยมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งข้างต้นร่วมด้วยก็ได้ แต่ต้องเป็นเหตุจำเป็นอันเนื่องมาจากตัวเด็กมิได้เกิด

¹⁵² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 135

¹⁵³ คำพิพากษาฎีกาที่ 4020/2540

¹⁵⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1 วรรคหนึ่ง

¹⁵⁵ คำพิพากษาฎีกาที่ 1130/2553

¹⁵⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1 วรรคสอง

¹⁵⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/4 วรรคท้าย

¹⁵⁸ คำพิพากษาฎีกาที่ 1130/2553

¹⁵⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1 วรรคสี่

¹⁶⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/2 ประกอบมาตรา 133 ทวิ

จากเจ้าพนักงาน เช่น กรณีเด็กกำลังไล่จะตาย เป็นต้น¹⁶¹ การที่พนักงานสอบสวนไม่ปฏิบัติตามข้างต้น จะมีผลให้ถ้อยคำใด ๆ ที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนก่อนที่จะดำเนินการตามกฎหมาย จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของ ผู้นั้นไม่ได้¹⁶² แต่ไม่ได้ทำให้คำให้การสอบสวนเสียไปทั้งหมด

(2) วิธีการสอบสวนผู้เสียหายหรือพยาน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 วรรคหนึ่ง บัญญัติให้พนักงานสอบสวนย่อมมีอำนาจออกหมายเรียกผู้เสียหายหรือบุคคลใด ซึ่งมีเหตุอันควรที่เชื่อว่าถ้อยคำของเขาอาจเป็นประโยชน์แก่คดีให้มาตามเวลาและสถานที่ในหมาย แล้วถามปากคำบุคคลนั้นไว้ สำหรับในการถามปากคำผู้เสียหายหรือบุคคลดังกล่าวนั้นตามมาตรา 133 วรรคสอง พนักงานสอบสวนจะให้ผู้ให้ถ้อยคำนั้นสาบานหรือปฏิญาณตัวเสียก่อนก็ได้ แต่ถ้าไม่มีการสาบานหรือปฏิญาณตัวดังกล่าวแล้วการสอบสวนไม่เสียไป¹⁶³

สิ่งสำคัญก็คือ ตามมาตรา 133 วรรคสามนั้น ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนดักเตือน พูดให้ ท้อใจหรือใช้กลอุบายอื่นเพื่อป้องกันมิให้บุคคลใดให้ถ้อยคำซึ่งอยากจะได้ด้วยความเต็มใจ สำหรับความผิดเกี่ยวกับเพศ การถามปากคำผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงตามมาตรา 133 วรรคสี่ กำหนดให้พนักงานสอบสวนซึ่งเป็นหญิงเป็นผู้สอบสวน เว้นแต่ผู้เสียหายนั้นยินยอมหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่น ก็ให้บันทึกความยินยอมหรือเหตุจำเป็นนั้นไว้ ทั้งนี้ ผู้เสียหายจะขอให้บุคคลใดอยู่ร่วมในการถามปากคำนั้นด้วยก็ได้ ซึ่งการที่พนักงานสอบสวนไม่ปฏิบัติให้ถูกต้องตามบทบัญญัตินี้ แม้เป็นการไม่ชอบ แต่ก็ไม่มีผลทำให้การสอบสวนเสียไปทั้งหมด จึงไม่ส่งผลถึงขั้นที่จะทำให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้อง¹⁶⁴

ในความผิดเกี่ยวกับเพศ สำนักงานอัยการสูงสุดได้มีหนังสือเวียนที่ อส 0007 (พท)/ว 218 วันที่ 12 มิถุนายน 2560 เห็นว่า แม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ทวิจะมีได้ กำหนดให้พนักงานอัยการผู้เข้าร่วมการถามปากคำในการสอบสวนผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กหญิงอายุไม่เกินสิบแปดปีจะต้องเป็น พนักงานอัยการหญิง แต่สำนักงานอัยการสูงสุดก็กำหนดให้ศูนย์อำนวยการคุ้มครองเด็กในคดีอาญาทั้งในส่วนกรุงเทพมหานครและในจังหวัดอื่น พิจารณาจัดให้พนักงานอัยการหญิงเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการเข้าร่วมถามปากคำผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นหญิงหรือเด็กในคดีดังกล่าว¹⁶⁵

(2.1) การสอบสวนผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็ก ในกรณีที่เป็นการติดตามที่ระบุไว้ในมาตรา 133 ทวิ หากเป็นการสอบสวนผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี การถามปากคำผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กดังกล่าวต้องแยกเป็นส่วนสัดส่วนในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็กและให้มี 1) นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ 2) บุคคลที่เด็กร้องขอ และ 3) พนักงานอัยการ ร่วมอยู่ด้วยในการถามปากคำผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็ก แต่ในกรณีจำเป็นเร่งด่วน พนักงานสอบสวนอาจถามปากคำผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กโดยมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งข้างต้นร่วมด้วยก็ได้ และการที่พนักงานสอบสวนไม่ปฏิบัติตาม

¹⁶¹ ณรงค์ ใจหาญ. (2556) *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1* พิมพ์ครั้งที่ 12. (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา) หน้า 359.

¹⁶² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/4 วรรคท้าย

¹⁶³ คำพิพากษาฎีกาที่ 614/2486

¹⁶⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 3419/2559 เนติบัณฑิต ตอนที่ 3 หน้า 832

¹⁶⁵ ที่ อส 0007(พท)/ว218 ลง 12 มิถุนายน 2560 เรื่อง กำหนดแนวทางคุ้มครองหญิงผู้เสียหายที่เข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จาก <https://drive.google.com/file/d/1AaBff6VU7MCZGjA4JGEM8zhTlmYj1w4/view>

มาตรา 133 ทวิ จะไม่ส่งผลให้การสอบสวนเสียไปทั้งหมดและถือว่ามี การสอบสวนตามมาตรา 120 แล้ว เพียงแต่คำให้การของผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กที่ได้มาไม่อาจรับฟังเป็นพยานหลักฐานในคดีได้เท่านั้น¹⁶⁶

(2.2) การชี้ตัวผู้ต้องหาในคดีอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแบ่ง การชี้ตัวผู้ต้องหาในคดีอาญาเป็น 2 กรณีหลัก ได้แก่

กรณีของผู้ใหญ่ พนักงานสอบสวนต้องจัดสถานที่ที่เหมาะสมและสามารถป้องกันมิให้ ผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องหาเห็นตัวผู้เสียหายหรือพยานผู้ทำหน้าที่ยืนยันหรือชี้ตัวผู้ต้องหาดังกล่าว¹⁶⁷

กรณีของเด็ก กฎหมายได้แบ่งแยกกรณีย่อยลงไปเป็น 2 กรณี ดังต่อไปนี้

- เมื่อเด็กเป็นผู้เสียหายหรือพยานต้องชี้ตัวบุคคลใด นอกจากพนักงานสอบสวน ต้องจัดให้มีการชี้ตัวในสถานที่ที่เหมาะสมและสามารถป้องกันมิให้บุคคลซึ่งจะถูกชี้ตัวนั้นเห็นตัวเด็กแล้ว ยังต้อง จัดให้มี 1) นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ 2) บุคคลที่เด็กร้องขอ 3) พนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการชี้ ตัวบุคคลนั้น เว้นแต่มีเหตุจำเป็นไม่อาจหาหรือรอบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้และเด็กไม่ประสงค์จะให้มีหรือรอบุคคล ดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ ให้พนักงานสอบสวนบันทึกเหตุดังกล่าวไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย¹⁶⁸

- เมื่อเด็กที่เป็นผู้ต้องหาต้องถูกชี้ตัว พนักงานสอบสวนต้องจัดให้มีการชี้ตัวใน สถานที่ที่เหมาะสมและสามารถป้องกันมิให้ผู้ต้องหาที่เป็นเด็กเห็นตัวบุคคลที่จะทำการชี้ตัว¹⁶⁹

การจัดให้มีการชี้ตัวเป็นดุลพินิจของพนักงานสอบสวนที่จะจัดให้มีหรือไม่ก็ได้ แต่หาก จัดให้มีการชี้ตัว ต้องดำเนินการตามที่กฎหมายบัญญัติ ดังนั้น แม้พนักงานสอบสวนไม่ได้จัดให้มีการชี้ตัว การสอบสวนย่อมชอบด้วยกฎหมาย¹⁷⁰

3.1.2) ระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวกับแนวทางการถามคำให้การของพนักงานสอบสวน

สำนักงานตำรวจแห่งชาติยังไม่ได้ออกระเบียบหรือข้อบังคับเกี่ยวกับแนวทางในการถาม ปากคำบุคคลที่เป็นผู้ต้องหา ผู้เสียหายหรือพยาน ไม่ว่าจะจะเป็นบุคคลทั่วไปหรือที่เป็นเด็กไว้เป็น การเฉพาะเจาะจง แต่มีคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่ 419/2556 ลงวันที่ 1 กรกฎาคม 2556 เรื่อง การอำนวยความสะดวกในคดีอาญา การทำสำนวนการสอบสวน และมาตรการควบคุม ตรวจสอบ เฝ้าระวังการ สอบสวนคดีอาญา ซึ่งแม้จะมีรายละเอียดของกระบวนการต่าง ๆ ของการสอบสวนมากขึ้น แต่ก็ไม่ได้กล่าวถึง แนวทางการถามคำให้การของพนักงานสอบสวนอย่างตรงไปตรงมา

ตามคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ 419/2556 บทที่ 2 การอำนวยความสะดวกใน คดีอาญาข้อ 6 การสอบสวน¹⁷¹ ที่ได้กล่าวไว้ว่าให้การสอบสวนของพนักงานสอบสวนปฏิบัติตามหลักเกณฑ์

¹⁶⁶ คำพิพากษาฎีกาที่ 2594/2549, คำพิพากษาฎีกาที่ 8908/2550, คำพิพากษาฎีกาที่ 10265/2551 , คำพิพากษาฎีกาที่ 9071/2553

¹⁶⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 วรรคห้า

¹⁶⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ตรี วรรคหนึ่ง

¹⁶⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ตรี วรรคสอง

¹⁷⁰ คำพิพากษาฎีกาที่ 28/2550

¹⁷¹ คำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ 419/2556 จาก https://www.khokkram-policestation.com/picture/219_ตร.ที่_419-2556.pdf

ที่เกี่ยวข้อง ประมวลระเบียบเกี่ยวกับคดี ลักษณะ 8 ตลอดจนระเบียบ และคำสั่งของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เป็นสำคัญ และคำสั่งนี้ยังมีการกล่าวถึงการทำสำนวนการสอบสวนไว้ในบทที่ 3 เรื่องการทำสำนวนการสอบสวน¹⁷² โดยมีแนวทางที่ไม่ละเอียดมากนักในการบันทึกคำให้การของบุคคลในข้อ 3.1 ได้แก่ (ก) การบันทึกคำให้การผู้กล่าวหา พยาน ได้วางแนวทางไว้พอสังเขปในข้อ 3.1.1.1 และ (ข) การบันทึกคำให้การผู้ต้องหา ได้วางแนวทางไว้พอสังเขปเกี่ยวกับแนวการถามคำให้การเพิ่มเติมไว้ในข้อ 3.1.2.1 ดังนี้

- มีทนายความหรือไม่
- ทราบและเข้าใจข้อหาที่พนักงานสอบสวนแจ้งให้ทราบหรือไม่ จะให้การอย่างไร
- ก่อนคดีนี้เคยต้องโทษคดีอาญามาก่อนหรือไม่
- สอบถามเกี่ยวกับรายละเอียดเรื่องภูมิลำเนาและที่พักอาศัย บ้านบิดา มารดา ญาติ พี่น้องอยู่ที่ใด และจะย้ายไปที่ใด สถานที่ทำงานอยู่ที่ใด และช่องทางในการติดต่อทั้งหมด
- กระทำผิดจริงตามที่ถูกกล่าวหาหรือไม่
- จะอ้างผู้ใด เอกสารใด หรือวัตถุใดเป็นพยานหลักฐานในคดี หรือไม่ ถ้ามีการอ้างให้พนักงานสอบสวนบันทึกไว้ในคำให้การและดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานเข้าสู่สำนวนการสอบสวน
- คำถามอื่น ๆ เพื่อให้ครบถ้วนสมบูรณ์
- เคยรู้จักหรือมีสาเหตุโกรธเคืองกับผู้หนึ่งผู้ใดในคดีมาก่อนหรือไม่

3.2) แนวปฏิบัติการถามปากคำในชั้นการสอบสวนของพนักงานสอบสวนในปัจจุบัน

การที่พนักงานสอบสวนจะรับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ จะต้องพิจารณาว่าตามพฤติการณ์แห่งคดีการกระทำของผู้ต่อนั้นเป็นความผิดตามกฎหมายฐานใด หรือกฎหมายฉบับใด หรือบทบัญญัติมาตราใดที่เกี่ยวข้อง หรือแม้แต่การจะพิจารณาว่าเป็นความผิดทางอาญาหรือไม่ อีกทั้งพนักงานสอบสวนต้องพิจารณาประกอบกับบทบัญญัติของกฎหมายที่กำหนดว่าการกระทำใดเป็นความผิดและได้กำหนดโทษไว้และต้องอยู่ภายใต้ข้อจำกัดเรื่องอายุความในการฟ้องร้องคดีอีกด้วย หลังจากนั้นพนักงานสอบสวนจึงพิจารณาในการแยกองค์ประกอบความผิดของแต่ละคดีแล้วจึงตั้งรูปคดีพร้อมทั้งเตรียมประเด็นต่าง ๆ ในการสอบสวน แล้วจึงมุ่งที่จะแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพื่อสนับสนุนข้อกล่าวหา

นอกจากนี้ ก่อนที่จะรับคำร้องทุกข์ให้พนักงานสอบสวนตรวจสอบให้แน่ชัดว่าผู้เสียหายนั้นเคยมาร้องทุกข์ ถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้อง หรือยอมความกันโดยถูกต้องตามกฎหมายมาก่อนหรือไม่ มิเช่นนั้นแล้วหากผู้เสียหายเคยมีการดำเนินการดังกล่าวมาก่อนแล้วพนักงานสอบสวนจะต้องชี้แจงให้ผู้เสียหายทราบว่าสิทธิการนำคดีอาญาดังกล่าวมาฟ้องย่อมระงับไป ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (2) จึงไม่อาจดำเนินการตามคำร้องทุกข์ได้ แต่ถ้าหากผู้เสียหายยังคงยืนยันจะร้องทุกข์ให้ดำเนินคดีต่อไปก็ให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีต่อไป

¹⁷² เรื่องเดียวกัน

เมื่อผ่านกระบวนการดังกล่าวแล้ว พนักงานสอบสวนย่อมมีอำนาจเรียกผู้เสียหายหรือบุคคลใด ซึ่งมีเหตุอันควรเชื่อว่าถ้อยคำใดของเขานั้นอาจเป็นประโยชน์แก่คดีเพื่อมาถามปากคำ¹⁷³ และมีอำนาจแจ้งข้อหากับผู้ต้องหา¹⁷⁴ เมื่อมีพยานหลักฐานตามสมควรในการถามปากคำนั้น ทั้งนี้ตามประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะ 8 บทที่ 5 ได้วางแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับการถามปากคำไว้

(1) การสอบสวนผู้เสียหาย¹⁷⁵ การสอบสวนผู้เสียหายสามารถแยกได้ 2 กรณี คือ กรณีเอกชนเป็นผู้เสียหายในความผิดส่วนตัว กับรัฐเป็นผู้เสียหายในความผิดอาญาแผ่นดิน ในกรณีของความผิดอาญาแผ่นดินบางคดีที่ทั้งเอกชนและรัฐเป็นผู้เสียหายด้วยกันนั้น ในกรณีที่ผู้เสียหายที่เป็นเอกชนมาแจ้งความต่อพนักงานสอบสวนเพื่อให้ดำเนินคดีกับผู้ต้องหาไม่ว่าความผิดนั้นจะเป็นความผิดส่วนตัวหรือความผิดอาญาแผ่นดินก็ตาม กรณีเช่นนี้จะเรียกว่าเป็นการร้องทุกข์¹⁷⁶ ส่วนกรณีที่เอกชนผู้อื่นที่มีได้เป็นผู้เสียหายหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่นำคดีความผิดอาญาแผ่นดินมาแจ้งความต่อพนักงานสอบสวนเพื่อให้ดำเนินคดีกับผู้ต้องหา เช่นนี้เรียกว่าการกล่าวโทษ¹⁷⁷ อย่างไรก็ตามทั้งสองกรณีดังกล่าวนี้เมื่อพนักงานสอบสวนรับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษไว้แล้ว พนักงานสอบสวนต้องดำเนินการสอบปากคำไว้เป็นผู้กล่าวหาโดยใช้แบบพิมพ์บันทึกคำให้การผู้กล่าวหาหรือพยาน¹⁷⁸

ในประเด็นที่เกี่ยวกับการสอบสวน ได้มีประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะ 8 การสอบสวน บทที่ 5 การถามปากคำ ข้อ 245 ก. หลักการถามปากคำผู้ร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ ข้อ 246 ประกอบกับหนังสือกองคดี สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่ 0004.6/10940 ลง 3 ก.ย. 45 เรื่อง แนวทางปฏิบัติในการทำสำนวนการสอบสวนเพิ่มเติม อีกทั้งในคู่มือปฏิบัติงานสอบสวน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2564 ได้เพิ่มเติมประเด็นที่ยังขาดอยู่ให้มีความสมบูรณ์ขึ้น โดยกำหนดแนวทางในการถามปากคำผู้เสียหาย ได้แก่ กรณีประเด็นหรือคำถามทั่วไป การแจ้งสิทธิของผู้เสียหาย การถามคำถามกรณีผู้กล่าวหาเป็นเจ้าพนักงานของรัฐ การถามประเด็นหรือคำถามที่เกี่ยวกับคดี ซึ่งเป็นประเด็นคำถามที่พนักงานสอบสวนได้พิจารณาถามคำถามที่ตนได้พิจารณาตั้งรูปคดีไว้

(2) การสอบสวนพยาน¹⁷⁹ กรณีของการสอบสวนประจักษ์พยาน ให้พนักงานสอบสวนตั้งประเด็นเช่นเดียวกับผู้เสียหายตาม 2.5.1 เท่าที่เกี่ยวข้องกับพยาน หรือกรณีที่เป็นการสอบสวนพยานแวดล้อมกรณี ให้พนักงานสอบสวนตั้งประเด็นคำถามเช่นเดียวกับผู้เสียหายตาม 2.5.1 เท่าที่เกี่ยวข้องกับพยาน

¹⁷³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133

¹⁷⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134

¹⁷⁵ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. (2564) คู่มือปฏิบัติงานสอบสวน

¹⁷⁶ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(7) คำร้องทุกข์ หมายความว่า “การที่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่ามีผู้กระทำความผิดขึ้น จะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม ซึ่งจะทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย และการกล่าวหาเช่นนั้นได้กล่าวโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ”

¹⁷⁷ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(8) คำกล่าวโทษ หมายความว่า “การที่บุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ว่ามีบุคคลรู้ตัวหรือไม่ก็ได้ กระทำความผิดอย่างหนึ่งขึ้น”

¹⁷⁸ แบบ ส 56-4 ตามคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ 419/2556

¹⁷⁹ คู่มือปฏิบัติงานสอบสวน, หน้า 98

(3) การสอบสวนผู้ต้องหา¹⁸⁰ หลังจากที่ได้มีการสอบสวนและมีพยานหลักฐานพอสมควรแล้วว่าผู้ใช้นั้นจะได้กระทำความผิดตามข้อหาแล้ว พนักงานสอบสวนจะแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหากระทำความผิดแล้วจึงได้แจ้งข้อหาให้ทราบเมื่อผู้ต้องหาอยู่ในอำนาจการสอบสวน ซึ่งอาจจะถูกเรียก หรือถูกส่งตัวมา หรือเข้าหาพนักงานสอบสวนเอง หรือแม้แต่ปรากฏตัวต่อหน้าพนักงานสอบสวน¹⁸¹ ซึ่งการถามคำให้การของผู้ต้องหาห้ามมิให้พนักงานสอบสวนทำหรือจัดให้ทำการใด ๆ ซึ่งเป็นการให้คำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง ทรมาน ใช้กำลังบังคับ หรือกระทำโดยมิชอบประการใด ๆ เพื่อจูงใจให้ผู้ต้องหานั้นให้การอย่างใด ๆ ในเรื่องที่ต้องหา¹⁸²

ในประเด็นที่เกี่ยวกับการสอบสวน ได้มีประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะ 8 การสอบสวน บทที่ 5 การถามปากคำ ข้อ 245 ข. หลักการถามปากคำผู้ต้องหา ข้อ 247 ประกอบกับหนังสือ กองคดี สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่ 0004.6/10940 ลง 3 ก.ย. 45 เรื่อง แนวทางปฏิบัติในการทำสำนวนการสอบสวนเพิ่มเติม อีกทั้งในคู่มือปฏิบัติงานสอบสวน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2564 ได้เพิ่มเติมประเด็นที่ยังขาดอยู่ให้มีความสมบูรณ์ขึ้น โดยกำหนดแนวทางการถามปากคำผู้ต้องหาไว้ ได้แก่ การถามปากคำกรณี ประเด็นหรือคำถามทั่วไป การแจ้งสิทธิผู้ต้องหา การถามประเด็นหรือคำถามเกี่ยวกับคดี ซึ่งเป็นประเด็นคำถามที่พนักงานสอบสวนได้พิจารณาถามคำถามที่ได้พิจารณาตั้งรูปคดีไว้แล้วดังนี้

- พนักงานสอบสวนควรเริ่มจากคำถามที่ถามว่า ตามที่ถูกกล่าวหาแล้วนั้น จริงหรือไม่
- ในกรณีที่ไม่ว่าจริง พนักงานสอบสวนต้องถามให้ทราบรายละเอียดว่าในวันเวลาเกิดเหตุผู้ต้องหาทำอะไร อยู่ที่ไหน มีหลักฐานที่อ้างอย่างไร คือใครบ้างและเพื่อประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐาน พนักงานสอบสวนอาจตรวจสอบย้อนเวลาก่อนเกิดเหตุและตรวจสอบภายหลังเกิดเหตุด้วย
- ในกรณีที่ผู้ต้องหาให้การรับสารภาพ พนักงานสอบสวนไม่ควรเชื่อว่าในชั้นศาลจะให้การรับสารภาพเหมือนชั้นสอบสวน ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเสมือนว่าผู้ต้องหาให้การปฏิเสธและพิสูจน์คำรับของผู้ต้องหาว่าสิ่งที่ได้ให้ปากคำนั้นเป็นความจริงทุกประการ โดยต้องสอบปากคำบุคคลที่เกี่ยวข้องที่ถูกอ้างถึงหรือพาดพิงถึงทุกรายเท่าที่สามารถทำได้ในประเด็นแห่งคดีตลอดจนประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเว้นแต่ในคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลแขวงที่พนักงานสอบสวนต้องส่งตัวไปให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องด้วยจากต่อศาลภายใน 48 ชั่วโมง นับแต่เวลาจับกุม และต้องสอบถามถึงมูลเหตุจูงใจในการกระทำผิดประกอบด้วย
- สำหรับกรณีการรับสารภาพของผู้ต้องหา หากเป็นการกล่าวหาที่มีหลายข้อหาโดยบางข้อหาใช้คำว่าหรือ เช่น ลักทรัพย์หรือรับของโจร เวลาถามปากคำผู้ต้องหาให้ถามให้ชัดเจนว่าผู้ต้องหารับสารภาพในข้อหาใดและปฏิเสธในข้อหาใด เพื่อมิให้ผู้ต้องหาหลงข้อต่อสู้

¹⁸⁰ เรื่องเดียวกัน

¹⁸¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134

¹⁸² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 135

- การพิสูจน์คำรับสารภาพของผู้ต้องหา นั้น นอกจากการสอบปากคำบุคคลแล้ว ยังต้องพิสูจน์ติดตามตรวจยึดสิ่งของหรือของกลางพยานวัตถุ เช่น อาวุธ สิ่งของผิดกฎหมาย ยานพาหนะที่ใช้ หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ ตลอดจนพยานเอกสารทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อเป็นหลักฐานยืนยันการกระทำผิด

- ในกรณีที่มีการกล่าวอ้างเกี่ยวกับใช้โทรศัพท์หรือไลน์หรือมีการสื่อสารทางออนไลน์หรือสื่อสารสารสนเทศหรืออิเล็กทรอนิกส์ไปถึงหน่วยงานหรือถึงบุคคลใด ให้ตรวจสอบและขอหลักฐานการสื่อสารจากบริษัทผู้ให้บริการหรือหน่วยงานใดมาประกอบสำนวนและสอบปากคำบุคคลที่ติดต่อถึงกันตามรูปคดี

- หากมีการอ้างถึงบุคคลหรือสถานที่ให้นำข้อมูลหรือภาพถ่ายประกอบสำนวนการสอบสวน หากมีการโอนเงินให้พนักงานสอบสวนขอหลักฐานการโอนเงินไปยังสถาบันการเงินและสอบปากคำผู้เกี่ยวข้อง

- ในคดีที่ไม่ต้องฟ้องด้วยวาจา หากผู้ต้องหาสมัครใจนำชี้ที่เกิดเหตุ ให้พนักงานสอบสวนจัดให้ผู้ต้องหานำชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพ กรณีที่ต้องตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ เส้นทางเข้าออกสถานที่เกิดเหตุ เส้นทางหลบหนี สำรวจว่ามีกล้องวงจรปิดหรือไม่ ถ้าหากมีให้นำภาพจากกล้องวงจรปิดประกอบสำนวนการสอบสวน

- ในกรณีที่ผู้ต้องหาปฏิเสธขอให้การในชั้นศาล ให้พนักงานสอบสวนไม่ควรถามคำถามเดียว และให้ผู้ต้องหาตอบคำถามว่า ปฏิเสธขอให้การชั้นศาล แต่ควรมีการถามโดยแตกประเด็นคำถามให้ผู้ต้องหาตอบไล่ไปที่ละประเด็นตามรูปคดีและประเด็นคำถาม พนักงานสอบสวนต้องแสวงหาพยานหลักฐานทุกชนิดเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นโดยจะต้องมีการแจ้งสิทธิที่เกี่ยวข้องตามกฎหมายให้ทราบก่อนการดำเนินการเรื่องดังกล่าว

- ในการถามปากคำผู้ต้องหา ไม่จำเป็นต้องถามเรียงลำดับเหตุการณ์ก็ได้ ในกรณีที่ผู้ต้องหาไม่ให้ความร่วมมือและสอบปากคำผู้ต้องหาจะไม่ได้ความจริง การหลีกเลี่ยงลำดับคำถามจะทำให้ผู้ต้องหาปรุงแต่งคำให้การได้ยากขึ้น

- พนักงานสอบสวนควรถามผู้ต้องหาว่า จะอ้างพยานบุคคล พยานเอกสารหรือพยานวัตถุใดเป็นพยานหลักฐานบ้างหรือไม่อย่างไร

(4) การสอบสวนในประเด็นเพิ่มเติมที่เกี่ยวกับความผิดในกลุ่มคดีที่เกิดขึ้นเป็นประจำ¹⁸³

สำหรับประเด็นคำถามอื่น ๆ ที่ต้องถามเพิ่มเติมแตกต่างกันออกไปตามกลุ่มความผิดแต่ละประเภทเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงและหลักฐานว่าครอบครองประกอบความผิดในฐานใด หรือเพื่อจะได้แจ้งข้อหากับผู้ต้องหาได้ถูกต้องครบถ้วน ซึ่งจะกล่าวถึงแนวทางการถามโดยสังเขป ดังต่อไปนี้

¹⁸³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 101

(4.1) ความผิดเกี่ยวกับชีวิตร่างกาย¹⁸⁴

ก) การพิจารณาการกระทำว่าเป็นการกระทำโดยมีเจตนาฆ่าหรือเจตนาทำร้าย จะพิจารณาจากผลที่เกิดขึ้นหรือจะเรียกว่าการใช้กรรมเป็นเครื่องชี้เจตนา โดยพิจารณาจากอาวุธที่ใช้ อวัยวะที่ถูกกระทำต่อ อาการบาดเจ็บของผู้ถูกกระทำ อาการปฏิกิริยาของผู้กระทำประกอบกัน

ข) การพิจารณาการกระทำว่าเป็นการกระทำโดยประมาทหรือไม่ ในการรวบรวมพยานหลักฐานในความผิดที่เกี่ยวกับความประมาทนั้น พนักงานสอบสวนต้องตั้งคำถามและรวบรวมพยานหลักฐานแยกเช่นเดียวกับคดีที่กระทำผิดด้วยเจตนา ซึ่งพนักงานสอบสวนจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างตรงที่ว่าความประมาทไม่มีมูลเหตุจูงใจในการกระทำความผิด ไม่ได้ประสงค์ต่อผลหรือเจตนาเล็งเห็นผลเพื่อให้เกิดผลแห่งการกระทำนั้น

การที่พนักงานสอบสวนจะตั้งรูปคดี ประเด็นคำถามของพนักงานสอบสวนจะต้องพิจารณาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 วรรคสี่ เช่น

- การกระทำผิดฐานขับขีรถโดยประมาทในคดีจราจร ประเด็นที่พนักงานสอบสวนต้องถาม อาทิ ประเด็นเกี่ยวกับตัวคนขับ เช่น สภาพร่างกายของผู้ขับขี่ ความชำนาญเส้นทางและความรู้เกี่ยวกับกฎจราจร การใช้ความเร็ว สภาพเส้นทาง เป็นต้น ประเด็นเกี่ยวกับรถหรือยานพาหนะที่ขับขี่ เช่น การตรวจสอบสภาพของรถก่อนการขับขี่ สภาพของอุปกรณ์ส่วนควบ

- การกระทำโดยประมาทในความผิดเกี่ยวกับชีวิตร่างกาย ประเด็นที่พนักงานสอบสวนต้องถาม อาทิ ประเด็นเกี่ยวกับอาวุธที่ใช้ เช่น ถ้าเป็นอาวุธปืน ควรมีการสอบถามเกี่ยวกับความระมัดระวังของเจ้าของอาวุธปืน เป็นต้น บางกรณีเป็นการกระทำผิดโดยเจตนาแต่อ้างว่าเกิดจากอุบัติเหตุหรือเกิดจากความประมาท เช่น กรณีกระทำผิดโดยมีเจตนาโดยใช้รถเป็นเครื่องมือในการกระทำผิดขับขีรถเฉี่ยวชนผู้เสียหายจนถึงแก่ความตาย เช่นนี้พนักงานสอบสวนต้องตรวจสอบว่าคู่กรณีมีมูลเหตุจูงใจใดหรือไม่ หรือมีความขัดแย้งกันมาก่อนหรือไม่ มีการวางแผนก่อเหตุหรือไม่ โดยต้องมีการตรวจสอบความเชื่อมโยงของพยานหลักฐานทั้งก่อนเกิดเหตุ ขณะเกิดเหตุและหลังเกิดเหตุให้ครบถ้วนสมบูรณ์ก่อนที่จะพิจารณาว่ากรณีที่จะมีการพิจารณาซึ่งน้ำหนักพยานว่าเกิดจากความประมาทหรือเกิดจากเจตนา

(4.2) ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์¹⁸⁵ เป็นกรณีที่กระทำความผิดถึงกรรมสิทธิ์หรือสิทธิ

ครอบครองของบุคคลที่มีอยู่เหนือทรัพย์ ฉะนั้นพนักงานสอบสวนควรตั้งประเด็นคำถามเพื่อพิสูจน์ให้ได้ว่าใครเป็นเจ้าของทรัพย์หรือเป็นผู้ครอบครองหรือผู้ดูแลทรัพย์

¹⁸⁴ เรื่องเดียวกัน

¹⁸⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 105

(4.3) ความผิดเกี่ยวกับเพศ¹⁸⁶

ก) **กระทำผิดฐานอนาจาร** พนักงานสอบสวนจะต้องตั้งประเด็นคำถามที่ให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับลักษณะการกระทำที่ไม่เหมาะสมทางเพศของผู้กระทำประกอบกับให้ทราบถึงว่ามีความยินยอมของผู้ถูกกระทำปรากฏอยู่หรือไม่

ข) **กระทำผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา** พนักงานสอบสวนควรมีการตั้งคำถามและรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ ดูอายุของผู้เสียหายและผู้ต้องหาเป็นสาระสำคัญเกี่ยวกับประเด็นที่จะต้องรับผิดชอบตามกฎหมาย ดูความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายเป็นอย่างไร ดูเรื่องความยินยอม ควรสอบถามเพื่อให้ทราบถึงวิธีการข่มขืนกระทำชำเราว่ากระทำอย่างไร กรณีที่มีการกระทำผิดหลายคน จะต้องบอกรายละเอียดว่าแต่ละคนกระทำผิดอย่างไรบ้าง ผู้ถูกกระทำได้รับอันตรายแก่กายหรือไม่ อย่างไร หรือหลบหนีไปทางใด หลังเกิดเหตุนานเท่าใดและได้เล่นเหตุการณ์ให้ใครทราบบ้าง แจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือฝ่ายปกครองคนใด เมื่อใด เวลาใด และควรสอบถามให้ทราบว่าก่อนเกิดเหตุขณะเกิดเหตุ และหลังเกิดเหตุ มีใครเข้ามาเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมช่วยเหลือ สนับสนุนการกระทำผิดหรือไม่อย่างไร

(4.4) **ความผิดในคดีจำหน่ายยาเสพติด**¹⁸⁷ พนักงานสอบสวนจะต้องใช้ความละเอียดรอบคอบในการรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการทำความผิดของผู้ต้องหาทั้งก่อนเกิดเหตุ ขณะเกิดเหตุ และหลังเกิดเหตุ โดยอาจมีการตั้งประเด็นคำถาม อาทิ ก่อนการจับกุม มีการสืบสวนให้ทราบมาก่อนหรือไม่ ควรสอบถามผู้นำชุมชนหรือผู้นำหมู่บ้านเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด การวางแผนและเข้าล้อมซื้อ การตรวจค้นจับกุมตัวผู้ต้องหา การแจ้งสิทธิตามกฎหมายให้ผู้ต้องหาทราบ การให้การของผู้ต้องหาในชั้นจับกุม หากมีกรณีที่ผู้ต้องหาให้การขัดท้าวว่าซื้อยาเสพติดให้โทษมาจากใครให้สอบให้ได้ความละเอียดที่สุดเพื่อสอบสวนขยายผลดำเนินคดีต่อไป

2.5 การตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

ส่วนนี้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องครอบคลุมหัวข้อการตรวจสอบร่างกายและสภาพจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมาน การให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน และการให้ความเห็นทางการแพทย์ในกรณีการทรมานตามระบบกฎหมายไทย

1) รูปแบบและความเสียหายจากการทรมาน

การทรมานอาจทำให้เกิดการบาดเจ็บทางร่างกายและจิตใจ การทรมานมักเกิดขึ้นในที่ลับ ซึ่งไม่มีพยานอยู่ และวิธีการทรมานหลายวิธีที่ใช้ก็มีความซับซ้อนมากขึ้นเรื่อย ๆ และได้รับการออกแบบมาให้เจ็บปวดมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้โดยไม่ทิ้งร่องรอยใดๆ ไว้ วิธีการเหล่านี้ประกอบด้วย¹⁸⁸

(1) การบาดเจ็บจากการถูกระแทก เช่น ต่อย เตะ ตบ ฟาด ตีด้วยลวดหรือกระบอง หรือหกล้ม

¹⁸⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 108

¹⁸⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 109

¹⁸⁸ American Bar Association Rule of Law Initiative, อ้างแล้ว, ย่อหน้า 145.

(2) การทรมานในท่าแบบต่าง ๆ โดยการแขวน การถ่วงแขนและขาออกจากกัน การจำกัดการเคลื่อนไหวเป็นเวลานานการถูกบังคับให้อยู่ในท่าต่าง ๆ

(3) การไหม้จากการถูกจี้ด้วยบุหรี เครื่องมือที่มีความร้อน ของเหลวลวกหรือน้ำกรด

(4) การจี้ด้วยไฟฟ้า

(5) การขาดอากาศหายใจจากวิธีเปียกและแห้ง การจมน้ำ การสำลักหรือใช้สารเคมี

(6) การบาดเจ็บจากการถูกบีบ กดทับ เช่น การทุบนิ้วมือ การใช้เครื่องบดหนักทำร้ายโคนขา

(7) การบาดเจ็บจากการทิ่มแทง เช่น แผลจากการถูกแทงหรือจากกระสุนปืน การสอดลวดไปได้แล้ว

(8) การใช้สารเคมี เช่น เกลือ พริกไทย น้ำมันเชื้อเพลิงใส่ลงในแผลและช่องเปิดของร่างกาย

(9) การทรมานทางเพศต่ออวัยวะสืบพันธุ์ การคุมคามทางเพศ การใช้เครื่องมือ การข่มขืน

(10) การบาดเจ็บจากการบดหรือการเคลื่อนไหวอย่างรุนแรงของนิ้วและแขนขา

(11) การตัดนิ้วมือหรือแขนขาออกโดยวิธีทางการแพทย์ การผ่าตัดเอาอวัยวะออก

(12) การทรมานทางเภสัชวิทยา โดยใช้ยากดประสาทยาระงับประสาทที่ทำให้เป็นอัมพาต

(13) สภาพของการควบคุมตัว เช่น ห้องขังที่มีขนาดเล็กหรือแออัดเกินไปการขังเดี่ยว สภาพแวดล้อมที่ไม่ถูกสุขลักษณะ การได้ใช้ห้องน้ำ อาหารผิดธรรมดาหรืออาหารที่มีสารปนเปื้อนและน้ำดื่ม การอยู่ในอุณหภูมิสูงสุดการถูกปฏิเสธความเป็นส่วนตัวและการถูกบังคับให้เปลือย

(14) การถูกกีดกันจากภาวะรับรู้ปกติหรือสูญเสียประสาทสัมผัส เช่น เสียง แสง การรับรู้เวลา การถูกขังแยก การบดบังความสว่างในห้องขัง การข่มเหงความต้องการทางจิตใจ การจำกัดระยะเวลาในการนอน อาหาร น้ำดื่ม การใช้ห้องน้ำ การอาบน้ำ กิจกรรมที่มีความเคลื่อนไหว การรักษาทางการแพทย์ การติดต่อกับผู้อื่น ความเป็นส่วนตัวภายในเรือนจำ การขาดการติดต่อกับโลกภายนอก (ผู้เสียหายมักจะถูกปล่อยให้อยู่อย่างโดดเดี่ยวเพื่อป้องกันการสานสัมพันธ์และการระบุตัวซึ่งกันและกัน รวมทั้งเพื่อให้หวาดกลัวผู้ทรมาน)

(15) การทำให้อับอายขายหน้า เช่น การทำร้ายด้วยคำพูด การแสดงท่าทางดูถูกเหยียดหยาม

(16) การขู่ว่าจะฆ่าจะทำอันตรายต่อครอบครัว จะทำการทรมานเพิ่มขึ้น จะถูกจำคุก การจำลองสถานการณ์การถูกประหารชีวิต

(17) การขู่ว่าจะใช้สัตว์ทำร้าย เช่น สุนัข แมว หนูหรือแมงป่อง

(18) การใช้กลวิธีทางจิตวิทยาในการทำลายบุคคล รวมถึงการบังคับให้ทรยศ การเน้นย้ำถึงการหมดหนทาง การเผชิญสถานการณ์ที่คลุมเครือหรือข่าวที่ขัดแย้งกัน

(19) การละเมิดข้อห้ามทางสังคม

(20) การบีบบังคับพฤติกรรม เช่น การถูกบังคับให้กระทำในเรื่องที่ขัดต่อศาสนาของผู้เสียหาย (เช่น การบังคับให้ชาวมุสลิมกินเนื้อหมู) ให้ทำร้ายผู้อื่นผ่านการทรมานหรือการปฏิบัติที่โหดร้ายอื่น ๆ ให้ทำลายทรัพย์สิน การบังคับให้ทรยศต่อผู้อื่นเพื่อให้ผู้นั้นตกอยู่ในความเสี่ยงที่จะเกิดอันตราย

(21) บังคับให้ผู้เสียหายดูการทรมานหรือการกระทำที่โหดร้ายต่อผู้อื่น

ร่องรอยการทรมานอาจแตกต่างกันไปตามรูปแบบ ความหนักหน่วง ความถี่และระยะเวลาในการทำร้าย รวมถึงความสามารถของผู้รอดชีวิตจากการทรมานในการปกป้องตนเองและสภาพทางร่างกายก่อนถูกทรมาน วิธีการบางอย่างที่ใช้ในการทรมานอาจไม่ทิ้งพยานหลักฐานทางร่างกายไว้ แต่อาจเกี่ยวข้องกับสภาพอย่างอื่นที่พบในภายหลัง เช่น การถูกตีศีรษะที่ส่งผลให้หมดสติอาจก่อให้เกิดโรคลมบ้าหมูหรือภาวะสมองทำงานบกพร่องในภายหลัง สิ่งที่จะต้องตระหนักคือผู้ทรมานอาจพยายามที่จะปกปิดการกระทำของตน โดยหลีกเลี่ยงการทิ้งพยานหลักฐาน¹⁸⁹ ด้วยเหตุนี้ วิธีการทรมานที่ไม่ทิ้งร่องรอยจึงเป็นความท้าทายในการนำผู้กระทำความผิดมารับโทษ และเยียวยาผู้เสียหาย

2) บทบาทของบุคลากรทางการแพทย์ในการตรวจสอบการทรมาน

รัฐทุกรัฐมีพันธกรณีที่ชัดเจนในการสืบสวนสอบสวนการกระทำทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี (การปฏิบัติที่โหดร้าย) โดยไม่ชักช้าและเป็นธรรม¹⁹⁰ การสอบสวนควรรวมถึงการประเมินทางการแพทย์ ทั้งหลักฐานทางร่างกายและจิตใจตามพิธีสารและหลักการอิสตันบูล โดยควรดำเนินการประเมินทันทีโดยผู้เชี่ยวชาญที่มีคุณสมบัติ¹⁹¹

ผู้ประกอบการวิชาชีพด้านการแพทย์จึงมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการตามพันธกรณีของรัฐดังกล่าว เอกสารทางการแพทย์และนิติเวช และความเห็นที่มีประสิทธิภาพ จะช่วยเปิดเผยหลักฐานการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายเพื่อให้เกิดการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ และเพิ่มความเป็นไปได้ของผู้เสียหายที่จะได้รับความช่วยเหลือทางการแพทย์และการเยียวยาและการชดใช้ในรูปแบบอื่น ๆ โดยทันที

คู่มือการสืบสวนสอบสวนและบันทึกข้อมูลหลักฐานอย่างมีประสิทธิภาพการทรมาน และการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี (พิธีสารอิสตันบูล) ถือเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับใช้เป็นแนวทางสืบสวนสอบสวนข้อกล่าวหาเรื่องการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้าย พิธีสารดังกล่าวเป็นมาตรฐานและแนวทางสากลชุดแรกสำหรับผู้ประกอบการวิชาชีพทางการแพทย์และกฎหมายในการบันทึกข้อมูลการทรมานเพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานในคดี¹⁹² นอกจากนี้ ยังมีชุดหลักการอิสตันบูล

¹⁸⁹ American Bar Association Rule of Law Initiative, อ้างแล้ว, ย่อหน้า 159.

¹⁹⁰ อนุสัญญา CAT ข้อ 12

¹⁹¹ the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), Ibid, para 629.

¹⁹² มาตรฐานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เกี่ยวกับเอกสารทางนิติเวชและทางการแพทย์เกี่ยวกับการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้าย อาทิ the United Nations Manual on the Effective Prevention and Investigation of Extra-Legal, Arbitrary and Summary Executions (Minnesota Protocol) หรือพิธีสารมินนิโซตา.

ซึ่งประกอบด้วยมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติตามของรัฐ เพื่อให้ประกันการสอบสวนและการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายอย่างมีประสิทธิภาพด้วย¹⁹³

เมื่อมีการกล่าวหาว่ามีการทรมานหรือการปฏิบัติที่โหดร้าย หรือมีเหตุให้เชื่อได้ว่าการทรมานหรือการปฏิบัติที่โหดร้ายเกิดขึ้น ผู้เสียหายควรได้รับการตรวจค้นที่โดยแพทย์ที่สามารถตรวจร่างกายได้ การประเมินทางนิติเวชต้องเป็นไปตามมาตรฐานทางการแพทย์ที่กำหนดไว้ และดำเนินการโดยได้รับความยินยอมล่วงหน้า ดำเนินการเป็นการส่วนตัว และคำนึงถึงคำให้การของเหยื่ออย่างครบถ้วน การดำเนินการประเมินดังกล่าวไม่ควรขึ้นอยู่กับการเริ่มต้นการสอบสวนอย่างเป็นทางการ หรือต้องได้รับอนุญาตล่วงหน้าจากหน่วยงานสืบสวน¹⁹⁴

ผู้ประกอบการวิชาชีพทางการแพทย์สามารถให้การค้นพบทางการแพทย์และจิตวิทยาที่สำคัญและหลักฐานที่สามารถสื่อสารไปยังฝ่ายตุลาการและหน่วยงานอื่น ๆ ที่ตัดสินใจ รวมถึงมีส่วนช่วยในการประเมินการดูแลและการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์และจิตวิทยาเฉียบพลันและระยะยาว ตามที่ผู้เสียหายต้องการ นอกจากนี้ เอกสารทางการแพทย์และจิตวิทยาสามารถช่วยติดตามและรวบรวมเป็นสถิติเกี่ยวกับการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้าย เพื่อพัฒนานโยบายสาธารณะที่เหมาะสมเพื่อป้องกันการทรมานต่อไปด้วย¹⁹⁵

ผู้ประกอบการวิชาชีพทางการแพทย์ ควรพิจารณาบันทึกข้อมูลและรายงานการทรมานหรือการปฏิบัติที่โหดร้ายภายใต้คำแนะนำดังต่อไปนี้¹⁹⁶

(ก) ขอรับความยินยอม การตรวจประเมินทางการแพทย์ต่อผู้เสียหายจากการทรมานต้องได้รับความยินยอมที่ได้รับคำบอกกล่าวจากผู้เสียหายก่อนที่จะดำเนินการตรวจใด ๆ รวมถึงต้องมีการเปิดเผยข้อกำหนดการรายงานที่จำเป็นต่าง ๆ ก่อนการประเมิน

(ข) ให้นำบุคคลภายนอกออกจากห้องประเมินเพื่อความเป็นส่วนตัว

(ค) สอบถามถึงสาเหตุของการบาดเจ็บหรือความทุกข์ทางจิตใจ

(ง) บันทึกและประเมินผลทางกายภาพและ/หรืออาการทางจิตหรือความพิการที่อาจเกี่ยวข้องกับ การถูกทรมาน

(จ) ตรวจร่างกายโดยตรงของระบบอวัยวะทั้งหมดที่อาจเกี่ยวข้องกับข้อกล่าวหาเรื่องการละเมิด รวมถึงการตรวจสภาพจิตใจโดยรวบรัด และประเมินความเสี่ยงที่จะเกิดอันตรายต่อตนเองและต่อและจากผู้อื่น

(ฉ) บันทึกการบาดเจ็บทั้งหมดที่ตรวจพบ รวมถึงสิ่งที่อาจเกี่ยวข้องกับการละเมิดที่ถูกกล่าวหาหรือต้องสงสัย พร้อมแผนภาพร่างกาย และรูปถ่าย หากเป็นไปได้

¹⁹³ General Assembly resolution 55/89, Ibid.

¹⁹⁴ Méndez, Juan E. ; UN. Human Rights Council. Special Rapporteur on Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment ; UN. Secretary-General, Ibid, para 40.

¹⁹⁵ Méndez, Juan E. ; UN. Human Rights Council. Special Rapporteur on Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment ; UN. Secretary-General, Interim report of the Special Rapporteur on Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, A/69/387, 2014, para 47.

¹⁹⁶ the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), Ibid, para 634.

(ข) หากถูกกล่าวหาหรือสงสัยว่ามีการปฏิบัติที่โหดร้ายบนพื้นฐานของการสังเกตทางการแพทย์หรือการค้นพบทางการแพทย์ และภายใต้เงื่อนไขว่าผู้เสียหายต้องให้ความยินยอมโดยแจ้งให้ทราบ ผู้ประกอบวิชาชีพด้านสาธารณสุขจะต้อง 1) ทำการส่งต่ออย่างเหมาะสมเพื่อดำเนินการให้คำปรึกษา การประเมิน และการประเมินทางนิติเวชศาสตร์ (medico-legal evaluation) ของการปฏิบัติที่โหดร้ายตามที่กล่าวหาหรือต้องสงสัยและเพื่อการรักษาทางการแพทย์และจิตใจ และ 2) แจ้งหน่วยงานที่เหมาะสมและแจ้งบุคคลเกี่ยวกับสิทธิในการประเมินทางการแพทย์โดยผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์อิสระที่ไม่ใช่รัฐ และส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญที่ไม่ใช่รัฐเฉพาะในขอบเขตที่เป็นไปได้

(ช) แพทย์ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการใช้พินิจและหลักการอิสตันบูลอาจพิจารณาจัดให้มีการตีความระดับความสอดคล้องระหว่างสิ่งที่ค้นพบทางการแพทย์และวิธีการที่ถูกกล่าวหาของการบาดเจ็บตลอดจนความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของการทรมานหรือการปฏิบัติที่โหดร้าย ตามที่นิยามไว้ในอนุสัญญาต่อต้านการทรมาน

(ฌ) จัดเตรียมสำเนาเอกสาร/การประเมินให้กับหน่วยงานทางกฎหมายที่เหมาะสมและผู้ป่วย หากได้รับการร้องขอ และ/หรือตัวแทนทางกฎหมายของผู้ป่วย แต่ไม่ใช่ให้กับเจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย ผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์ควรเก็บสำเนาผลการประเมินไว้หนึ่งชุด และเอกสารสำหรับตนเองในแฟ้มทางการแพทย์ที่ปลอดภัย

(ญ) หากผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์ไม่สามารถดำเนินการสำหรับองค์ประกอบ (components) บางส่วนหรือทั้งหมดของการประเมินนี้ได้ แพทย์ควรระบุเหตุผลในการประเมินนี้ในเอกสารประกอบและดำเนินการตามแนวทางอื่น

(ฎ) หากมีสัญญาณของการทรมานหรือการปฏิบัติที่โหดร้าย แพทย์ควรใช้ความพยายามอย่างเต็มที่และใช้มาตรการทั้งหมดเพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้มีการส่งผู้เสียหายกลับไปยังสถานที่ที่มีการกล่าวหาหรือสงสัยว่ามีการทรมานหรือการปฏิบัติที่โหดร้าย

การประเมินทางการแพทย์เพื่อวัตถุประสงค์ด้านกฎหมาย ควรกระทำด้วยความเที่ยงตรงและเป็นกลาง การประเมินควรอาศัยความชำนาญด้านการแพทย์และประสบการณ์ทางวิชาชีพของแพทย์เป็นสำคัญ หากเป็นไปได้ แพทย์ผู้ทำหน้าที่ตรวจร่างกายผู้ถูกควบคุมตัว ควรได้รับการฝึกอบรมด้านการบันทึกข้อมูลทางนิติเวชสำหรับกรณีการทรมานและรูปแบบการทำร้ายทางร่างกายและจิตใจ และควรมีความรู้เกี่ยวกับสภาพของเรือนจำ รวมถึงวิธีที่ใช้ในการทรมานในแต่ละพื้นที่ที่ผู้ป่วยถูกควบคุมตัวและผลลัพธ์ที่พบได้บ่อยที่เกิดหลังจากถูกทรมาน¹⁹⁷

การประเมินทางการแพทย์ ต้องเป็นไปตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการแพทย์ที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะการตรวจ ต้องกระทำในสถานที่ที่เป็นส่วนตัวภายใต้การควบคุมดูแลของผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์

¹⁹⁷ American Bar Association Rule of Law Initiative, อ้างแล้ว, ย่อหน้า 162.

และไม่มีเจ้าหน้าที่รักษาความมั่นคงและเจ้าพนักงานของรัฐอื่น ๆ ปรากฏอยู่ ณ ที่นั้น¹⁹⁸ เว้นแต่เมื่อแพทย์ผู้ทำการตรวจเห็นว่ามียาพิษหลักฐานชัดเจนที่แสดงว่าผู้ถูกควบคุมตัวสามารถทำอันตรายอย่างร้ายแรงแก่เจ้าหน้าที่การแพทย์ได้ ในสถานการณ์เช่นนี้ ควรมีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยของสถานที่ตรวจเตรียมพร้อมอยู่ หากมีการร้องขอความช่วยเหลือจากแพทย์ผู้ทำการตรวจ แต่จะต้องไม่ใช่เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายอื่น ๆ ในกรณีนี้เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยควรอยู่ห่างจากผู้ป่วยเกินกว่าระยะที่สามารถได้ยินผู้ป่วยได้¹⁹⁹

การปรากฏตัวของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหาร เจ้าหน้าที่เรือนจำหรือเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายอื่น ๆ ในห้องตรวจร่างกาย ควรได้รับการจดบันทึกไว้ในรายงานอย่างเป็นทางการของแพทย์ การปรากฏตัวของบุคคลเหล่านั้นระหว่างการตรวจอาจใช้เป็นเหตุผลในการไม่ยอมรับรายงานทางการแพทย์ที่เป็นลบต่อผู้รับการตรวจ (negative medical report) ชื่อและตำแหน่งของบุคคลอื่น ๆ ที่ปรากฏตัวในห้องตรวจระหว่างการตรวจร่างกาย ควรได้ระบุไว้ในรายงานเช่นกัน²⁰⁰

ผู้รายงานพิเศษว่าด้วยการทรมานฯ ได้เสนอแนะเกี่ยวกับการคุ้มครองการประเมินทางการแพทย์ที่มีประสิทธิภาพต่อข้อกล่าวหาการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายในสถานที่ควบคุมตัว ดังนี้²⁰¹

(1) จัดให้มีระบบการตรวจสุขภาพภาคบังคับของผู้ถูกควบคุมตัว ซึ่งสามารถตรวจร่างกายและจิตใจเมื่อมีการเข้า การย้าย และออกจากสถานที่ควบคุมตัวเป็นระยะ ๆ ระหว่างการคุมขังและเมื่อมีการร้องขอ

(2) กำหนดว่าหากผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์มีเหตุผลที่จะสันนิษฐานได้ว่าการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายเกิดขึ้น ต้องแจ้งเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจโดยได้รับความยินยอมจากผู้เสียหาย และส่งคดีไปสอบสวนอย่างเต็มที่ รวมทั้งประเมินทางนิติวิทยาศาสตร์อย่างครบถ้วนตามข้อ 12 ของอนุสัญญาต่อต้านการทรมาน

(3) ประกันการเข้าถึงความเชี่ยวชาญทางการแพทย์และนิติวิทยาศาสตร์อย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ต้องได้รับการอนุญาตล่วงหน้าจากหน่วยงานสืบสวน

(4) กำหนดสิทธิของบุคคลที่จะได้รับการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ที่ไม่ใช่ภาครัฐตามที่ตนเลือกได้ตลอดเวลา ระหว่างและหลังถูกควบคุมตัว รวมถึงในสถานที่ควบคุมตัวที่ต้องมีการตรวจสอบความปลอดภัย

(5) ประกันการได้รับความยินยอมล่วงหน้าโดยแจ้งให้ทราบจากผู้เสียหาย รวมถึงการแจ้งวัตถุประสงค์ของการประเมิน คำอธิบายกระบวนการ วิธีใช้ข้อมูล สิทธิในการปฏิเสธการประเมิน ตัวเลือกใน

¹⁹⁸ General Assembly resolution 55/89, annex ; Principles on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, A/RES/55/89, 22 February 2001, para 6 (a)

¹⁹⁹ American Bar Association Rule of Law Initiative, อ้างแล้ว, ย่อหน้า 124.

²⁰⁰ American Bar Association Rule of Law Initiative, อ้างแล้ว, ย่อหน้า 125

²⁰¹ Méndez, Juan E. ; UN. Human Rights Council. Special Rapporteur on Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment ; UN. Secretary-General, Ibid, para 69.

การขอการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ที่เลือกและข้อจำกัดใด ๆ เกี่ยวกับการรักษาความลับของข้อมูลที่ให้ไว้ในประเมิน

(6) ประกันว่าผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ในศูนย์กักกันสามารถเข้าถึงหลักฐานที่เกี่ยวข้องได้อย่างไม่จำกัด รวมถึงหลักฐานสำคัญ พยาน และเอกสารทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนบันทึกการสอบสวนและบันทึกทางการแพทย์

(7) ประกันว่าการตรวจสอบสุขภาพและการสัมภาษณ์ผู้ถูกควบคุมตัวในสถานที่ควบคุมตัวทั้งหมด ดำเนินการโดยใช้อุปกรณ์เสียง วิดีโอ และภาพถ่าย

(8) ห้ามการส่งต่อรายงานทางการแพทย์ไปยังเจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย ยกเว้นตามคำสั่งและอยู่ภายใต้การดูแลของผู้พิพากษา และได้รับความยินยอมจากผู้เสียหาย

(9) ประกันว่าผู้ถูกควบคุมตัวมีสิทธิที่จะตรวจสอบและมีสำเนาเวชระเบียนของตนเอง และสิทธิในการโอนย้ายไปกับผู้ถูกควบคุมตัวทันทีหากเธอหรือเขาถูกย้ายไปสถานที่อื่น

(10) ประกันว่าพิธีสารอิสตันบูลถูกใช้ในการตรวจสอบข้อกล่าวหาเรื่องการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายอื่นทั้งหมด และรายงานทางกฎหมายทางการแพทย์ที่ดำเนินการตามมาตรฐานและหลักการของพิธีสารอิสตันบูล และมีความเป็นอิสระและความเป็นกลาง เป็นหลักฐานที่เชื่อถือได้

(11) ประกันว่ามีการรับรายงานทางการแพทย์และจิตวิทยาของผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์อิสระเป็นหลักฐานในคดีอาญา แพ่ง และปกครอง

(12) ประกันว่าบริการทางการแพทย์ทางนิติวิทยาศาสตร์สาธารณะไม่มีการผูกขาดหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ของผู้เชี่ยวชาญเพื่อวัตถุประสงค์ในการพิจารณาคดี

(13) จัดทำมาตรการป้องกันและกลไกเพื่อให้ผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์สามารถรายงานข้อกล่าวหาและหลักฐานของการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายในสภาพแวดล้อมที่ปราศจากการคุกคาม การข่มขู่ หรือการตอบโต้ใดๆ และในลักษณะที่สอดคล้องกับหน้าที่ในการรักษาความลับของพวกเขา

3) การตรวจประเมินทางด้านร่างกาย

ผู้สืบสวนสอบสวนควรจัดให้ผู้เสียหายได้รับการตรวจร่างกายทางการแพทย์โดยทันที การตรวจร่างกายที่เหมาะสม ทันเวลา มีความสำคัญอย่างมาก โดยควรจะต้องกระทำโดยด่วนก่อนที่ร่องรอยการบาดเจ็บจะจางหายไป การตรวจร่างกายควรรวมการวิเคราะห์ถึงความจำเป็นในการรักษาอาการบาดเจ็บหรืออาการป่วย และการประเมินสภาพจิตใจของบุคคลผู้กล่าวอ้างว่าถูกทรมานเป็นสิ่งจำเป็นเสมอและอาจเป็นส่วนหนึ่งของการตรวจร่างกายก็ได้หรืออาจกระทำการประเมินสภาพจิตใจเพียงอย่างเดียวในกรณีที่ไม่มีบาดแผลตามร่างกาย²⁰²

²⁰² American Bar Association Rule of Law Initiative, อ้างแล้ว, ย่อหน้า 104.

การพบพยานหลักฐานการทรมานทางร่างกาย จะเป็นหลักฐานยืนยันที่สำคัญว่าบุคคลถูกทรมาน แต่การไม่พบพยานหลักฐานทางร่างกายก็ไม่ควรถูกตีความว่าไม่มีการทรมานเกิดขึ้น เพราะดังกล่าวก่อนหน้านี้ว่า บ่อยครั้งที่การทรมานไม่ทิ้งร่องรอยหรือแผลใด ๆ

หลังจากการเก็บข้อมูลภูมิหลังและผู้ป่วยให้ความยินยอมแล้ว ควรมีการตรวจร่างกายอย่างละเอียด โดยแพทย์ผู้มีความรู้ที่เหมาะสม หากสามารถดำเนินการได้ ผู้ป่วยควรมีสิทธิเลือกเพศของแพทย์ ถ้าแพทย์ไม่ใช่เพศเดียวกับผู้ป่วยก็ควรมีการจัดพี่เลี้ยงให้ หากผู้ป่วยไม่คัดค้าน ผู้ป่วยจะต้องทราบว่าผู้ป่วยเป็นผู้กำหนดและมีสิทธิที่จะจำกัดการตรวจหรือสั่งให้หยุดได้ตลอดเวลา²⁰³

ในกรณีที่มีการกล่าวหาเรื่องทรมานซึ่งเพิ่งเกิดขึ้นและบุคคลผู้รอดชีวิตจากการทรมานยังใส่เสื้อผ้าที่ใส่ระหว่างการถูกทรมาน เสื้อผ้าเหล่านี้ควรถูกเก็บไปตรวจสอบโดยไม่มีการชักล้างใด ๆ หากเป็นไปได้ห้องตรวจร่างกายควรมีแสงสว่างและอุปกรณ์ทางการแพทย์อย่างเพียงพอเพื่อใช้ในการตรวจร่างกาย สิ่งที่น่าตกใจและควรระบุไว้ในรายงาน ผู้ตรวจควรบันทึกสิ่งตรวจพบทั้งบวกและลบ โดยการใช้แผนภาพร่างกายเพื่อบันทึกตำแหน่งและลักษณะของการบาดเจ็บ²⁰⁴ โดยการบรรยายลักษณะบาดแผลจากการทรมานควรแสดงตำแหน่ง ความสมดุล รูปร่าง ขนาดสีและผิว รวมถึงการแบ่งแยกของผิวในระดับที่เทียบกับผิวรอบ ๆ การถ่ายภาพเป็นสิ่งสำคัญเมื่อมีโอกาสในท้ายที่สุดผู้ตรวจต้องเสนอความคิดเห็นเรื่องต้นตอของรอยโรคว่าถูกกระทำหรือกระทำตนเอง เกิดจากอุบัติเหตุหรือเป็นผลจากขั้นตอนการดำเนินของโรค²⁰⁵

ในการประเมินผลที่ได้รับจากการทรมาน แพทย์ควรระบุระดับความสอดคล้องระหว่างรอยโรคที่ตรวจพบและข้อมูลที่ได้จากผู้ป่วย โดยใช้ถ้อยคำที่มักใช้ต่อไปนี้²⁰⁶

(ก) ไม่สอดคล้อง คือ บาดแผลหรือรอยโรคไม่น่าจะเกิดจากการบาดเจ็บตามที่บรรยาย

(ข) สอดคล้อง คือ บาดแผลหรือรอยโรคอาจจะเกิดจากการบาดเจ็บตามที่บรรยายแต่ยังไม่เจาะจง เพราะมีสาเหตุอื่นอีกหลายอย่างที่ทำให้เกิดแผลดังกล่าว

(ค) สอดคล้องมาก คือ บาดแผลหรือรอยโรคอาจจะเกิดจากการบาดเจ็บตามที่บรรยายและมีสาเหตุอื่นเพียงไม่กี่อย่างที่ทำให้เกิดแผลดังกล่าว

(ง) ตรงกับลักษณะเฉพาะ คือ ลักษณะบาดแผลหรือรอยโรคที่เกิดจากการทรมานชนิดที่กล่าวถึง แต่มีสาเหตุอื่นได้เช่นกัน

(จ) วินิจฉัยได้ คือ บาดแผลหรือรอยโรคที่พบไม่อาจเกิดจากสาเหตุอื่นได้นอกจากการบาดเจ็บที่บรรยาย

ท้ายที่สุดสิ่งสำคัญในการประเมินข้อมูลเหตุการณ์เกี่ยวกับการทรมานทั้งหมด จะต้องประเมินผลโดยรวมจากบาดแผล อาการบาดเจ็บหรือความผิดปกติของอวัยวะที่เป็นผลจากการบาดเจ็บหรืออาการเจ็บป่วย

²⁰³ American Bar Association Rule of Law Initiative, อ้างแล้ว, ย่อหน้า 173.

²⁰⁴ American Bar Association Rule of Law Initiative, อ้างแล้ว, ย่อหน้า 175.

²⁰⁵ American Bar Association Rule of Law Initiative, อ้างแล้ว, ย่อหน้า 176.

²⁰⁶ American Bar Association Rule of Law Initiative, อ้างแล้ว, ย่อหน้า 178.

ทั้งหลาย มิใช่พิจารณาเฉพาะอาการใดอาการหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบการทรมานชนิดใดชนิดหนึ่งเท่านั้น²⁰⁷

4) การตรวจประเมินทางจิตใจ

การประเมินทางจิตวิทยาสามารถช่วยหาพยานหลักฐานการทำร้ายที่สำคัญจากผู้เสียหาย เพราะบ่อยครั้งวิธีการทรมานมักเป็นวิธีที่ไม่ทิ้งร่องรอยบาดแผลทางร่างกาย และการทรมานต่อร่างกายนั้นทำให้เกิดบาดแผลซึ่งหายไปได้เองหรือทำให้ไม่สามารถตรวจสอบได้อย่างชัดเจน และการทรมานมักทำให้เกิดอาการทางจิตที่ร้ายแรง มีผู้เคราะห์ร้ายจำนวนมากที่มีปฏิกิริยาตอบสนองทางอารมณ์แบบฝังลึกและมีอาการทางจิตอื่น ๆ ความผิดปกติทางจิตเวชหลัก ๆ ที่สัมพันธ์กับการทรมาน คือภาวะเครียดหลังจากการประสบเหตุการณ์ร้ายแรง (PTSD)²⁰⁸

เป้าหมายโดยรวมของการประเมินทางจิตวิทยาเพื่อวิเคราะห์ระดับความสอดคล้องระหว่างคำบอกเล่าของบุคคลเรื่องการถูกทรมานกับผลตรวจทางจิตวิทยาที่พบระหว่างการประเมิน ด้วยเหตุนี้ การประเมินควรประกอบด้วยรายละเอียดเกี่ยวกับประวัติบุคคล การตรวจสภาพจิต การประเมินบทบาทในสังคม และการรวบรวมข้อมูลทั้งหมดเพื่อตั้งสมมติฐานทางคลินิก ควรทำการวินิจฉัยโรคทางจิตด้วยหากเห็นสมควร เนื่องจากอาการทางจิตนั้นมักเกิดในผู้รอดชีวิตจากการทรมาน จึงสมควรอย่างยิ่งที่การตรวจสอบกรณีทรมานควรรวมการประเมินทางจิตวิทยาไว้ด้วย²⁰⁹ และการประเมินสภาพจิตและการรวบรวมข้อมูลเพื่อการวินิจฉัยทางคลินิก ควรกระทำด้วยความเข้าใจบริบททางวัฒนธรรม²¹⁰

แพทย์ควรมีการอธิบายกระบวนการสัมภาษณ์และบอกรายละเอียดขั้นตอนของการสัมภาษณ์ และช่วยเตรียมให้บุคคลได้รับมือกับปฏิกิริยาตอบสนองทางอารมณ์ที่อาจถูกกระตุ้นด้วยคำถามในการสัมภาษณ์ ในการสัมภาษณ์จะต้องให้ผู้ถูกสัมภาษณ์สามารถขอพักได้สามารถยุติการสัมภาษณ์ได้ตลอดเวลา หากมีความเครียดมากเกินไป แพทย์ต้องมีความละเอียดอ่อนและความเข้าใจในการตั้งคำถามโดยที่ยังดำรงวัตถุประสงค์ในการประเมินทางการแพทย์อยู่ ในขณะเดียวกันผู้สัมภาษณ์ก็ควรตระหนักถึงการตอบสนองต่อผู้เสียหายและรายละเอียดของการทรมานที่อาจมีผลต่อการรับรู้และการลงความเห็นของผู้สัมภาษณ์²¹¹

องค์ประกอบของการประเมินทางจิตวิทยา/จิตเวช ควรประกอบด้วย

- การกล่าวถึงแหล่งข้อมูลอ้างอิง บทสรุปของข้อมูลเสริม เช่น บันทึกทางการแพทย์ ทางกฎหมาย และจิตเวช เป็นต้น
- รายละเอียดของวิธีในการประเมินที่ใช้

²⁰⁷ American Bar Association Rule of Law Initiative, อ้างแล้ว, ย่อหน้า 188.

²⁰⁸ American Bar Association Rule of Law Initiative, อ้างแล้ว, ย่อหน้า 260.

²⁰⁹ American Bar Association Rule of Law Initiative, อ้างแล้ว, ย่อหน้า 261.

²¹⁰ American Bar Association Rule of Law Initiative, อ้างแล้ว, ย่อหน้า 262

²¹¹ American Bar Association Rule of Law Initiative, อ้างแล้ว, ย่อหน้า 263

- การประเมินในประเด็นต่าง ๆ รวมถึงประวัติการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายต่าง ๆ อาการทางจิตในปัจจุบัน ประวัติภายหลังการทรมาน ประวัติก่อนการทรมาน ประวัติทางการแพทย์ ประวัติทางจิตเวช ประวัติการใช้และการติดสารเสพติด การตรวจสภาพจิต การประเมินบทบาททางสังคม การทดสอบทางจิตวิทยาและการใช้รายการเลือกหัวข้อและแบบสอบถาม การสันนิษฐานทางคลินิก²¹²

โดยในการสรุปผลการตรวจทางคลินิกเพื่อใช้ในการรายงานพยานหลักฐานทางจิตวิทยาจากการทรมานควรจะต้องคำถามสำคัญดังต่อไปนี้²¹³

- (1) ผลการตรวจสอบสภาพจิตใจสอดคล้องกับการกล่าวหาเรื่องทรมานหรือไม่
- (2) ผลตรวจสภาพจิตใจเป็นไปตามคาดการณ์หรือไม่ หรือเป็นเพียงปฏิกิริยาตอบสนองอันเกิดจากภาวะเครียดอย่างรุนแรงจนถึงขีดสุดตามบริบททางวัฒนธรรมและสังคมของบุคคลนั้น
- (3) จากช่วงผันผวนของความผิดปกติทางจิตที่เกี่ยวข้องกับความบอบช้ำทางจิตใจตามเวลา ที่ผ่านไประยะใดคือกรอบเวลาที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์การทรมานต่าง ๆ และบุคคลนั้นอยู่ในช่วงใดของการฟื้นคืนสู่สภาพปกติ
- (4) อะไรคือปัจจัยร่วมในการทำให้เกิดความเครียดที่กระทบต่อบุคคลนั้น อะไรคือผลกระทบที่ปัจจัยเหล่านี้ต่อบุคคลนั้น
- (5) สภาพทางร่างกายใดที่ทำให้เกิดความผิดปกติทางการแพทย์ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการบาดเจ็บที่ศีรษะซึ่งเกิดขึ้นระหว่างการทรมานหรือการควบคุมตัว
- (6) ภาพรวมทางการแพทย์ทำให้เห็นถึงข้อกล่าวหาการทรมานที่เป็นเท็จหรือไม่

แพทย์ควรให้ความเห็นเรื่องความสอดคล้องระหว่างผลการตรวจที่เชื่อมโยงการถูกทำร้ายร่างกายตามที่กล่าวหาในรายงาน ควรบรรยายถึงสภาวะทางอารมณ์และการแสดงออกทางอารมณ์ของบุคคลระหว่างการสัมภาษณ์ อาการที่ปรากฏ ประวัติการถูกจับกุมควบคุมตัวและการทรมาน รวมทั้งข้อมูลส่วนตัวก่อนการถูกทรมาน ความเฉพาะเจาะจงของผลการตรวจสภาพจิตและรูปแบบของการปฏิบัติทางจิตวิทยา ควรได้รับการบันทึกไว้เช่นกัน ปัจจัยเพิ่มเติมก็ควรได้รับการพิจารณาด้วย เช่น การถูกบังคับให้ย้ายถิ่นฐาน การปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรม ปัญหาด้านภาษา การตกงาน การสูญเสียบ้าน ครอบครัวและสถานะทางสังคม นอกจากนั้น ความสอดคล้องระหว่างเหตุการณ์ร้ายแรงที่เผชิญมากับอาการที่เป็นอยู่ ควรได้รับการประเมินและกล่าวถึงไว้สภาพทางร่างกาย เช่น บาดแผลที่ศีรษะหรือบาดแผลทางสมอง อาจต้องได้รับการประเมินเพิ่มเติมโดยอาจเสนอแนะให้มีการประเมินทางประสาทวิทยาหรือประสาทจิตวิทยาเพิ่มเติม²¹⁴

หากผู้รอดชีวิตจากการทรมานมีระดับอาการซึ่งสอดคล้องกับเกณฑ์วินิจฉัยอาการทางจิตเวชตาม DSM-IV หรือ ICD-10 การวินิจฉัยนั้นก็ควรได้รับการระบุถึงไว้ด้วย และอาจทำการวินิจฉัยได้มากกว่าหนึ่งประเภท ทั้งนี้ หากการวินิจฉัยอาการผิดปกติทางจิตอันเกี่ยวข้องกับความบอบช้ำทางจิตใจอาจสอดคล้องกับ

²¹² American Bar Association Rule of Law Initiative, อ้างแล้ว, ย่อหน้า 275 – 287.

²¹³ American Bar Association Rule of Law Initiative, อ้างแล้ว, ย่อหน้า 287.

²¹⁴ American Bar Association Rule of Law Initiative, อ้างแล้ว, ย่อหน้า 288.

เหตุการณ์ที่ทรมาณที่เกิดขึ้น แต่อาการไม่เข้าหลักเกณฑ์การวินิจฉัยทางจิตเวชก็ไม่ได้หมายความว่าบุคคลนั้นไม่ได้ถูกทรมาณ ผู้รอดชีวิตจากการทรมาณอาจไม่มีอาการในระดับที่เข้าหลักเกณฑ์การวินิจฉัยตาม DSM-IV หรือ ICD-10 อย่างครบถ้วน ในกรณีเหล่านี้และเช่นเดียวกับกรณีอื่น ๆ อาการที่ผู้รอดชีวิตมีอยู่และเหตุการณ์การทรมาณที่ผู้รอดชีวิตกล่าวอ้างควรได้รับการพิจารณาร่วมกันทั้งหมด อีกทั้งระดับความสอดคล้องระหว่างเรื่องการทรมาณกับอาการที่บุคคลกล่าวถึงก็ควรได้รับการประเมินและกล่าวไว้ในรายงานด้วย²¹⁵

5) การให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาณ

5.1) การจัดทำรายงานทางการแพทย์

รายงานทางการแพทย์ควรแสดงข้อเท็จจริงและใช้ถ้อยคำอย่างระมัดระวัง ไม่ควรใช้ศัพท์เฉพาะทาง กรณีศัพท์ทางการแพทย์ควรได้รับการอธิบายให้ประชาชนทั่วไปเข้าใจได้ แพทย์ไม่ควรสันนิษฐานว่าข้อมูลที่เจ้าหน้าที่ให้มานั้นตรงกับความเป็นจริง เป็นหน้าที่ของแพทย์ในการค้นหา และรายงานสิ่งที่พบซึ่งคิดว่าเป็นความเกี่ยวข้อง แม้ว่าสิ่งเหล่านี้อาจถูกมองว่าไม่มีความเกี่ยวข้องหรืออาจเป็นปฏิกิริยาต่อรูปคดีของผู้ร้องขอให้ดำเนินการตรวจสอบทางการแพทย์ก็ตาม สิ่งตรงพบบที่สอดคล้องกับการทรมาณหรือการปฏิบัติที่โหดร้ายต่าง ๆ จะต้องไม่ถูกตัดออกจากรายงานนิติเวชไม่ว่ากรณีใด ๆ²¹⁶

ผู้รายงานพิเศษว่าด้วยการทรมาณฯ เน้นย้ำว่าการประเมินหลักฐานทางการแพทย์และจิตวิทยา และความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ รวมถึงหลักฐานทางจิตเวชและจิตวิทยา จะต้องมุ่งสู่แนวทางที่เป็นระบบมากขึ้น และประกันว่ารายงานทางนิติเวชและการแพทย์มีคุณภาพเพียงพอ โดยกำหนดให้ต้องใช้แบบฟอร์มรายงานการประเมินทางกฎหมายด้านการแพทย์ที่ได้มาตรฐานซึ่งสอดคล้องกับแนวปฏิบัติของพิธีสารอิสตันบูล²¹⁷

โดยแนวทางการจัดทำรายงานตามพิธีสารอิสตันบูล กำหนดให้ผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ (Clinical experts) ควรจัดทำรายงานเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างถูกต้องชัดเจนโดยทันที และควรจัดให้มีการตีความสิ่งที่ค้นพบทั้งหมดและความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของการทรมาณหรือการปฏิบัติที่โหดร้าย²¹⁸ ซึ่งอย่างน้อยที่สุดรายงานต้องประกอบด้วยรายละเอียดดังต่อไปนี้²¹⁹

(1) สภาพแวดล้อมของการสัมภาษณ์ ได้แก่ ชื่อผู้รับการตรวจ ชื่อและความเกี่ยวข้องของผู้ที่อยู่ร่วมในการตรวจ วันและเวลาที่ถูกต้อง สถานที่ ลักษณะและที่อยู่ของสถาบัน (หากเหมาะสมให้บอกหมายเลขห้อง) ที่กระทำการตรวจ พฤติการณ์แวดล้อมในขณะทำการตรวจ (เช่น ลักษณะการควบคุมตัวเมื่อมาถึงหรือระหว่างการตรวจ การอยู่ร่วมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงในระหว่างการตรวจ อากัปกิริยาของผู้ที่มาพร้อมกับผู้ถูกควบคุมตัว การกล่าวคำข่มขู่ต่อผู้ทำหน้าที่ตรวจ เป็นต้น) และปัจจัยที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ

²¹⁵ American Bar Association Rule of Law Initiative, อ้างแล้ว, ย่อหน้า 289.

²¹⁶ American Bar Association Rule of Law Initiative, อ้างแล้ว, ย่อหน้า 162.

²¹⁷ Méndez, Juan E. ; UN. Human Rights Council. Special Rapporteur on Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment ; UN. Secretary-General, Ibid, Para 68.

²¹⁸ the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), Ibid, para 629.

²¹⁹ General Assembly resolution 55/89, Ibid, para 6 (b)

(2) ภูมิหลัง ได้แก่ บันทึกเรื่องราวอย่างละเอียดจากผู้รับการตรวจ รวมถึงวิธีการทรมานหรือการปฏิบัติที่โหดร้ายต่าง ๆ ตามที่กล่าวหา เวลาที่การทรมานหรือการทารุณเกิดขึ้น และข้อร้องเรียนทั้งหมดเกี่ยวกับอาการทางร่างกายและจิตใจ

(3) การตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ ได้แก่ บันทึกผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการของร่างกายและจิตใจทั้งหมด รวมถึงผลการตรวจวินิจฉัยโรคและรูปถ่ายสีของบาดแผลทุกชนิดหากเป็นไปได้

(4) ความเห็น ได้แก่ การตีความเกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่น่าจะเป็นระหว่างผลการตรวจร่างกายและจิตใจกับการกล่าวหาว่ามีการทรมานหรือการปฏิบัติที่โหดร้ายต่าง ๆ ตลอดจนให้คำแนะนำสำหรับการรักษาทางร่างกายและจิตใจที่จำเป็นหรือการตรวจร่างกายเพิ่มเติม

(5) บันทึกของผู้จัดทำรายงาน ได้แก่ รายงานฉบับนี้ควรระบุชื่อบุคคลที่ทำการตรวจไว้อย่างชัดเจน พร้อมทั้งลงลายมือชื่อ

รายงานทางการแพทย์ควรเป็นความลับและมีการแจ้งให้ผู้รับการตรวจหรือตัวแทนที่ได้รับการแต่งตั้งทราบ ควรมีการสอบถามความเห็นของผู้รับการตรวจและตัวแทนเกี่ยวกับกระบวนการการตรวจและบันทึกไว้ในรายงาน หากเห็นว่าเหมาะสม ควรนำเสนอรายงานดังกล่าวเป็นลายลักษณ์อักษรต่อเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในการสืบสวนสอบสวนข้อกล่าวหากรณีการทรมานหรือการปฏิบัติที่โหดร้ายต่าง ๆ โดยรัฐมีหน้าที่ความรับผิดชอบในการรับประกันว่ารายงานดังกล่าวจะส่งมอบแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างปลอดภัย โดยต้องไม่มีการเปิดเผยรายงานต่อผู้อื่น โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย ยกเว้นเมื่อผู้รับการตรวจให้ความยินยอมหรือเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลที่มีอำนาจ²²⁰

5.2) การให้ความเห็นทางการแพทย์

ในการให้ความคิดเห็นในฐานะผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับความเชื่อมโยงระหว่างผลการตรวจพบทางการแพทย์กับข้อกล่าวหาของผู้ป่วยว่าถูกทำร้ายและเพื่อนำเสนอผลดังกล่าว พร้อมทั้งการแปลผลอย่างมีประสิทธิภาพต่อศาลหรือหน่วยงานอื่นที่เหมาะสม ผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ควรเตรียมดำเนินการดังต่อไปนี้²²¹

(ก) วิเคราะห์การบาดเจ็บและการทำร้ายที่อาจเกิดขึ้น แม้ว่าจะไม่มีการกล่าวหาอย่างเจาะจงของบุคคลเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายหรือเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม

(ข) บันทึกข้อมูลพยานหลักฐานการบาดเจ็บและการทำร้ายร่างกายและจิตใจ

(ค) ทหารดับความสัมพันธ์ระหว่างผลการตรวจทางการแพทย์และข้อกล่าวหาเรื่องการถูกทำร้ายของผู้ป่วย

²²⁰ General Assembly resolution 55/89, Ibid, para 6 (c) ; the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), Ibid, para 639.

²²¹ American Bar Association Rule of Law Initiative, อ้างแล้ว, ย่อหน้า 121.

(ง) หาระดับความสอดคล้องระหว่างผลการตรวจบุคคลและความรู้เกี่ยวกับวิธีการทรมานที่ใช้ในแต่ละภูมิภาค โดยเฉพาะกับผลของการทรมานที่เกิดขึ้นเป็นอย่างเดียวกัน

(จ) แปลผลหรือตีความจากการประเมินทางนิติเวชของผู้เชี่ยวชาญ รวมถึงให้ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับสาเหตุที่เป็นไปได้ของการบาดเจ็บในการพิจารณาเรื่องการขอลี้ภัย และการดำเนินคดี

(ฉ) ใช้ข้อมูลที่ได้มาอย่างถูกต้องเหมาะสมเพื่อสนับสนุนการรวบรวมข้อมูลเพื่อพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลข้อเท็จจริงและการบันทึกเรื่องการทรมานเพิ่มเติม

6) บทบาทแพทย์ในกรณีการทรมานตามระบบกฎหมายไทย

6.1) พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 มาตรา 27 (4) กำหนดให้เพื่อประโยชน์ในการยุติกระทำความทรมาน ถูกกระทำการที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือถูกกระทำให้สูญหาย และเย้ยอา ความเสียหายเบื้องต้น ศาลอาจมีคำสั่งให้มีการรักษาพยาบาล และการประเมินโดยแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ และแพทย์ ทางจิตเวชศาสตร์ที่รับรองโดยแพทยสภา รวมทั้งให้มีการจัดทำบันทึกทางการแพทย์ ตลอดจน การฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ

6.2) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นกฎหมายทั่วไปที่ใช้กับคดีอาญาทุกประเภท ซึ่งรวมถึงคดีที่เกี่ยวข้องกับการทรมานด้วย

- ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่มีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย²²²

- กำหนดให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจให้ทำการตรวจพิสูจน์บุคคล วัตถุ หรือเอกสารใด ๆ โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ และในกรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสามปี หากการตรวจพิสูจน์ดังกล่าว จำเป็นต้องตรวจเก็บตัวอย่างเลือด เนื้อเยื่อ ผิวหนัง เส้นผมหรือขน น้ำลาย ปัสสาวะ อุจจาระ สารคัดหลั่ง สารพันธุกรรมหรือส่วนประกอบของร่างกายจากผู้ต้องหา ผู้เสียหายหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง ให้พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบมีอำนาจให้แพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญดำเนินการตรวจดังกล่าวได้ แต่ต้องกระทำเพียงเท่าที่จำเป็นและสมควรโดยใช้วิธีการที่ก่อให้เกิดความเจ็บปวดน้อยที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ ทั้งจะต้องไม่เป็นอันตรายต่อร่างกายหรืออนามัยของบุคคลนั้น และผู้ต้องหา ผู้เสียหาย หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องต้องให้ความยินยอม หากผู้ต้องหาหรือผู้เสียหายไม่ยินยอมโดยไม่มีเหตุอันสมควรหรือผู้ต้องหาหรือผู้เสียหายกระทำการป้องกันขัดขวางมิให้บุคคลที่เกี่ยวข้องให้ความยินยอมโดยไม่มีเหตุอันสมควร ให้สันนิษฐานไว้เบื้องต้นว่าข้อเท็จจริงเป็นไปตามผลการตรวจพิสูจน์ที่หากได้ตรวจพิสูจน์แล้วจะเป็นผลเสียต่อผู้ต้องหาหรือผู้เสียหายนั้น แล้วแต่กรณี²²³

- การเป็นพยานผู้เชี่ยวชาญในศาล กำหนดให้ผู้ใดโดยอาชีพหรือมิใช่ก็ตาม มีความเชี่ยวชาญในการทางการแพทย์ และซึ่งความเห็นอาจมีประโยชน์ในการวินิจฉัยคดี ในการสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณา อาจเป็นพยานในเรื่องต่าง ๆ เป็นต้นว่า ตรวจร่างกายหรือจิตของผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือจำเลย ตรวจลายมือ ทำการทดลองหรือกิจการอย่างอื่น ๆ และผู้เชี่ยวชาญอาจความเห็นเป็นหนังสือก็ได้แต่ต้องส่งสำเนาหนังสือดังกล่าวให้ศาลและคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งทราบ และต้องมาเบิกความประกอบหนังสือนั้น เว้นแต่มี

²²² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 (4)

²²³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131/1

เหตุจำเป็น หรือคู่ความไม่ตั้งใจซักถามผู้เชี่ยวชาญนั้น ศาลจะให้รับฟังความเห็นเป็นหนังสือดังกล่าวโดยผู้เชี่ยวชาญไม่ต้องมาเบิกความประกอบก็ได้²²⁴

2.6 การเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย

ส่วนนี้นำเสนอครอบคลุมหัวข้อกรอบหลักการสากลเกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

1) กรอบหลักการสากลเกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย

1.1) การเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

ข้อ 14 ข้อนุสัญญาต่อต้านการทรมาน กำหนดให้รัฐภาคีทุกแห่ง “ประกันในระบบกฎหมายของตนว่าผู้ถูกทำร้ายจากการกระทำการทรมานได้รับการชดเชยทดแทนและมีสิทธิซึ่งสามารถบังคับคดีได้ ที่จะได้รับสินไหมทดแทนที่เป็นธรรมและเพียงพอ รวมทั้งวิถีทางที่จะได้รับการบำบัดฟื้นฟูสภาพอย่างเต็มรูปแบบที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ในกรณีที่ผู้ถูกทำร้ายเสียชีวิตอันเป็นผลจากการกระทำการทรมาน ให้ผู้อยู่ในอุปการะของบุคคลนั้นมีสิทธิที่จะได้รับสินไหมทดแทน

ในความเห็นทั่วไป ฉบับที่ 3 ได้อธิบายเนื้อหาและขอบเขตของพันธกรณีตามข้อ 14 ของอนุสัญญาต่อต้านการทรมาน โดยคณะกรรมการต่อต้านการทรมานได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสิทธิในการได้รับการชดเชยเยียวยาของผู้ได้รับผลกระทบจากการทรมานไว้โดยสรุปดังนี้²²⁵

(1) การชดเชยเยียวยาตามข้อ 14 ของอนุสัญญาต่อต้านการทรมาน

ข้อ 14 ของอนุสัญญาต่อต้านการทรมาน มีผลบังคับใช้กับผู้เสียหายจากการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (การปฏิบัติที่โหดร้าย) โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติไม่ว่าในกรณีใดๆ

คำว่า “การชดเชยเยียวยา” (Redress) ครอบคลุมแนวคิดของ “การเยียวยาอย่างเป็นผล” (Effective Remedy) และ “การชดเชย” (Reparation) แนวคิดการชดเชยอย่างรอบด้านดังกล่าวกำหนดให้มีการทำให้กลับคืนสู่สภาพเดิม (Entailed Restitution) สินไหมทดแทน (Compensation) การบำบัดฟื้นฟูสภาพ (Rehabilitation) การทำให้พึงพอใจ (Satisfactions) และการประกันว่าจะไม่เกิดขึ้นอีก

ส่วน “ผู้เสียหาย” หมายถึง บุคคลทั้งที่เป็นปัจเจกหรือกลุ่ม ซึ่งได้รับอันตรายทั้งทางด้านร่างกายหรือจิตใจ ความทุกข์ด้านอารมณ์ ความเสียหายด้านเศรษฐกิจ หรือความเสียหายต่อสิทธิพื้นฐาน

²²⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 247

²²⁵ UN Committee Against Torture (CAT), General comment no. 3, 2012 : Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment : implementation of article 14 by States parties, 13 December 2012, available at: <https://www.refworld.org/docid/5437cc274.html> [accessed 14 October 2023]

โดยเป็นผลมาจากการกระทำหรือการละเว้นการกระทำอันเป็นองค์ประกอบความผิดตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมาน โดยควรพิจารณาว่าบุคคลดังกล่าวเป็นผู้เสียหายไม่ว่าจะสามารถระบุตัว จับกุม ฟ้องร้องคดี หรือลงโทษต่อผู้ละเมิดได้หรือไม่ก็ตาม และไม่ว่าผู้ละเมิดกับผู้เสียหายจะมีความสัมพันธ์ในทางครอบครัวหรือความสัมพันธ์อื่นใดก็ตาม และยังหมายถึง สมาชิกในครอบครัวหรือผู้อยู่ในความดูแล (Dependents) ของผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบด้วย รวมทั้งบุคคลที่ได้รับอันตรายจากการเข้าไปแทรกแซงเพื่อช่วยเหลือผู้เสียหายหรือป้องกันไม่ให้ตกเป็นผู้เสียหาย

ทั้งนี้ การให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของผู้เสียหายในกระบวนการชดใช้เยียวยา และการฟื้นฟูศักดิ์ศรีของผู้เสียหายซึ่งเป็นวัตถุประสงค์สูงสุดของข้อบัญญัติว่าด้วยการชดใช้เยียวยา

(2) พันธกรณีทางสาระบัญญัติ: ขอบเขตของสิทธิที่จะได้รับการเยียวยา

รัฐภาคีต้องกำหนดในกฎหมายว่าผู้เสียหายได้รับการชดใช้เยียวยา การชดเชยอย่างเต็มที่และอย่างเป็นผล รวมทั้งสินไหมทดแทนและช่องทางเพื่อการบำบัดฟื้นฟูสภาพอย่างเต็มที่เท่าที่จะเป็นไปได้ โดยยอมรับองค์ประกอบของการชดใช้เยียวยาอย่างเต็มที่ตามกฎหมายและแนวปฏิบัติระหว่างประเทศ เช่น หลักการและแนวปฏิบัติพื้นฐานว่าด้วยสิทธิในการเยียวยาและการชดเชยสำหรับผู้เสียหายจากการละเมิดร้ายแรงต่อกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและการละเมิดที่รุนแรงต่อกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ (Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law)

การชดเชย ต้องมีจำนวนเพียงพอ เป็นผล และครอบคลุม โดยรัฐภาคีพึงระลึกว่าในการกำหนดมาตรการชดใช้เยียวยาและการชดเชยสำหรับผู้เสียหาย จะต้องมีการพิจารณาเงื่อนไขเฉพาะและพฤติการณ์ของแต่ละกรณี และการชดใช้เยียวยาควรมีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เสียหาย และมีสัดส่วนที่เหมาะสมเมื่อคำนึงถึงความรุนแรงของการละเมิดที่เกิดขึ้น

กรณีที่เจ้าพนักงานของรัฐหรือบุคคลอื่นที่ปฏิบัติหน้าที่ทางการ หรือมีเหตุผลอันควรที่เชื่อได้ว่าการกระทำที่เป็นการทรมานหรือการปฏิบัติที่โหดร้ายเกิดขึ้นจากผู้ที่ไม่ได้เป็นเจ้าพนักงานของรัฐ หรือที่เป็นเอกชน แต่รัฐไม่ได้ทำหน้าที่ตรวจสอบอย่างเหมาะสมเพื่อป้องกัน สืบสวนสอบสวน ฟ้องร้องดำเนินคดี และลงโทษผู้ที่ไม่ได้เป็นเจ้าพนักงานของรัฐ หรือที่เป็นเอกชนดังกล่าวให้สอดคล้องกับอนุสัญญาต่อต้านการทรมาน ย่อมถือได้ว่ารัฐมีความรับผิดชอบต้องจัดให้มีชดใช้เยียวยาสำหรับผู้เสียหาย

การทำให้คืนสู่สภาพเดิม เป็นรูปแบบหนึ่งของการชดใช้เยียวยา เพื่อช่วยให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่สภาพเดิมของตนก่อนที่การละเมิดจะเกิดขึ้น ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงลักษณะเฉพาะของแต่ละกรณี รัฐภาคีต้องประกันว่า ผู้เสียหายที่ได้รับการทำให้คืนสู่สภาพเดิมและจะไม่ตกอยู่ในสภาพเสี่ยงที่จะถูกทรมานหรือได้รับการปฏิบัติที่โหดร้ายซ้ำอีก และพยายามแก้ไขสาเหตุในเชิงโครงสร้างที่นำไปสู่การละเมิดนั้น รวมทั้งการเลือกปฏิบัติไม่ว่าด้วยสาเหตุใด

สินไหมทดแทน สินไหมทดแทนที่เป็นเงินเพียงอย่างเดียวไม่ถือเป็นการเยียวยาที่เพียงพอ สินไหมทดแทนที่ให้กับผู้เสียหายควรมีจำนวนเพียงพอเพื่อชดเชยต่อความเสียหายที่สามารถประเมินได้ในเชิงเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นในรูปตัวเงินหรืออื่นใดก็ตาม ทั้งนี้ อาจครอบคลุมค่ารักษาพยาบาล และการมีกองทุนเพื่อรับภาระค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลหรือการบำบัดเพื่อฟื้นฟูสภาพที่จำเป็นในอนาคต และเพื่อประกันให้เกิดการบำบัดฟื้นฟูสภาพอย่างสมบูรณ์เท่าที่จะเป็นไปได้ รวมถึงครอบคลุมความเสียหายทั้งที่ประเมินเป็นเงินได้และที่ประเมินเป็นเงินไม่ได้ การสูญเสียรายได้ที่มีอยู่และรายได้ที่ควรจะได้รับ และการสูญเสียโอกาส นอกจากนั้น การให้สินไหมทดแทนที่เพียงพอ ควรครอบคลุมความช่วยเหลือด้านกฎหมายหรือความช่วยเหลือเฉพาะทางด้านอื่น และค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับกรณีที่ต้องมีการฟ้องร้องคดีเพื่อเรียกร้องการชดเชยเยียวยาด้วย

การบำบัดฟื้นฟูสภาพ ควรมีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนให้ผู้เสียหายพึ่งตนเองได้ ทั้งด้านสมรรถนะทางร่างกาย จิตใจ สังคม และอาชีพ และการกลับเข้าไปมีส่วนร่วมและเป็นส่วนหนึ่งของสังคม โดยรัฐภาคีต้องจัดให้มีช่องทางเพื่อการบำบัดฟื้นฟูสภาพอย่างสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยควรนำแนวทางในระยะยาวและเป็นองค์รวมมาใช้ และจัดให้มีบริการเฉพาะทางสำหรับผู้เสียหาย และให้สามารถเข้าถึงได้อย่างเหมาะสมและทันทั่วถึง ทั้งนี้ควรครอบคลุมถึงแนวปฏิบัติเพื่อประเมินและจำแนกความต้องการในการรักษาและความต้องการด้านอื่น ๆ ของผู้เสียหาย และอาจครอบคลุมถึงมาตรการเชิงสหวิทยาการอื่นๆ เช่น บริการบำบัดฟื้นฟูสภาพทางการแพทย์ ด้านกายภาพ และด้านจิตใจ บริการสนับสนุนให้กลับคืนสู่สังคมและบริการด้านสังคมอื่นๆ ความช่วยเหลือและบริการเฉพาะสำหรับครอบครัว การฝึกอาชีพ การให้ความรู้ ฯลฯ แนวทางการบำบัดฟื้นฟูสภาพอย่างเป็นองค์รวมที่คำนึงถึงความเข้มแข็งและความยืดหยุ่นของผู้เสียหายมีความสำคัญมากที่สุด นอกจากนั้น มีความเป็นไปได้ว่าผู้เสียหายอาจประสบอาการเจ็บปวดทางจิตใจซ้ำ เมื่อมีการเตือนให้ระลึกถึงการทรมานหรือการปฏิบัติที่โหดร้ายที่ได้ประสบมา จึงควรให้ความสำคัญต่อการสร้างบรรยากาศที่ช่วยให้เกิดความมั่นใจและความไว้วางใจเพื่อปูทางไปสู่การให้ความช่วยเหลือ รวมถึงควรมีการให้บริการอย่างการเก็บข้อมูลเป็นความลับด้วย

กฎหมายของรัฐภาคีควรกำหนดให้มีมาตรการและโครงการอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อการบำบัดฟื้นฟูสภาพของผู้เสียหาย ผู้เสียหายควรสามารถเข้าถึงโครงการบำบัดฟื้นฟูสภาพโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ หลังจากมีการประเมินของแพทย์ที่เป็นอิสระและมีคุณสมบัติเหมาะสม ซึ่งการจัดให้มีการบำบัดฟื้นฟูสภาพอย่างสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ อาจเป็นกรณีที่รัฐจัดให้มีบริการบำบัดฟื้นฟูโดยตรง หรือสนับสนุนเงินทุนให้หน่วยงานแพทย์ หน่วยงานกฎหมาย และหน่วยงานอื่นๆ ของเอกชนให้บริการเหล่านี้แทน รวมทั้งบริการขององค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งรัฐต้องดูแลไม่ให้มีการตอบโต้หรือคุกคามต่อหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือเหล่านี้ การมีส่วนร่วมของผู้เสียหายในการคัดเลือกผู้ให้บริการเป็นสิ่งจำเป็น

การทำให้พอใจและสิทธิที่จะเข้าถึงความจริง ครอบคลุมถึงการต้องสืบสวนสอบสวนและฟ้องร้องคดีทางอาญา และการเยียวยาใด ๆ ได้แก่ มาตรการที่เป็นผลที่มุ่งให้การละเมิดยุติลง การตรวจสอบข้อเท็จจริง และการเปิดเผยความจริงที่ค้นพบอย่างเต็มที่ต่อสาธารณะ ในลักษณะที่การเปิดเผยข้อมูลเช่นนั้นจะไม่ทำให้เกิดความเสียหายเพิ่มเติม หรือเป็นการคุกคามต่อความปลอดภัยและผลประโยชน์ของผู้เสียหาย ญาติของผู้เสียหาย พยานบุคคล หรือผู้ที่ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือผู้เสียหาย หรือผู้ที่ช่วยป้องกันไม่ให้เกิดการละเมิด

เพิ่มเติม ควรมีการสืบสวนสอบสวนหาที่อยู่ของผู้ที่ถูกลักพาตัว และตามสืบค้นซากศพของผู้ที่ถูกสังหาร และการช่วยเหลือในการค้นหา และการทำพิธีฝังศพของผู้เสียหายให้สอดคล้องกับความต้องการที่แจ้งไว้หรือที่ควรจะเป็นของผู้เสียหายหรือครอบครัวที่ได้รับผลกระทบ มีการประกาศคำตัดสินของศาลอย่างเป็นทางการเพื่อฟื้นฟูศักดิ์ศรี เกียรติยศ และสิทธิของผู้เสียหายและของบุคคลผู้ใกล้ชิด มีมาตรการลงโทษทางศาลและทางบริหารต่อบุคคลที่ทำการละเมิด มีการขอโทษต่อสาธารณะ โดยให้ยอมรับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นและยอมรับความรับผิดชอบของตนเอง ตลอดจนมีการจัดงานรำลึกและอุทิศส่วนบุญให้กับผู้เสียหาย

การประกันว่าจะไม่เกิดขึ้นอีก รัฐภาคีควรดำเนินมาตรการเพื่อแก้ปัญหาการลอยนวลพ้นผิด รวมถึงมาตรการอื่น ๆ อาทิ การกำหนดให้พลเรือนเป็นฝ่ายกำกับดูแลการทำงานของทหารและฝ่ายความมั่นคง การประกันให้กระบวนการยุติธรรมทุกขั้นตอนเป็นไปตามมาตรฐานระหว่างประเทศ มีความเป็นธรรมและไม่ลำเอียง การส่งเสริมความเป็นอิสระของตุลาการ การกำหนดให้มีระบบการตรวจเยี่ยมอย่างอิสระเพื่อตรวจสอบสถานควบคุมตัวทุกแห่งอย่างสม่ำเสมอ การจัดอบรมเจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมายทั้งทหารและหน่วยงานความมั่นคงอย่างจริงจังและต่อเนื่อง การส่งเสริมให้ข้าราชการปฏิบัติตามมาตรฐานและจริยธรรมระหว่างประเทศ การทบทวนและปฏิรูปกฎหมายที่มีส่วนสนับสนุนหรือเปิดช่องให้มีการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้าย เป็นต้น

(3) พันธกรณีวิธีสบัญญัติ: การปฏิบัติตามสิทธิในการรับการชดใช้เยียวยา

(3.1) กฎหมาย

รัฐภาคีจะต้องกำหนดความผิดทางอาญาให้กับการทรมานให้สอดคล้องกับองค์ประกอบความผิดของการทรมานตามที่ได้นิยามไว้ในข้อ 1 ของอนุสัญญาต่อต้านการทรมาน และข้อกำหนดอื่น ๆ

รัฐภาคีจะต้องออกกฎหมายกำหนดให้ผู้เสียหายจากการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายได้รับการเยียวยาอย่างเป็นผล และมีสิทธิที่จะได้รับการชดใช้เยียวยาอย่างพอเพียงและเหมาะสม ทั้งในรูปของสินไหมทดแทนและการบำบัดฟื้นฟูสภาพอย่างสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

รัฐภาคีควรประกันว่ากฎหมายในประเทศกำหนดให้ผู้เสียหาย ซึ่งได้รับผลกระทบจากความรุนแรงหรือได้รับความเจ็บปวดทางจิตใจ ได้รับการดูแลและการคุ้มครองอย่างเพียงพอเพื่อไม่ให้ตกอยู่ในสภาพความทุกข์ใจซ้ำเติมอีกในระหว่างการดำเนินตามกระบวนการทางกฎหมาย และกระบวนการของฝ่ายบริหารเพื่อนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษและเพื่อการชดใช้เยียวยา

รัฐภาคีจะต้องฟ้องร้องคดีหรือส่งตัวเป็นผู้ร้ายข้ามแดนต่อผู้ถูกกล่าวหาว่าทรมานผู้อื่น หากพบตัวคนดังกล่าวในอาณาเขตใดภายใต้เขตอำนาจของตน และควรช่วยผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่อการทรมานหรือการปฏิบัติที่โหดร้ายที่อยู่นอกเขตอำนาจรัฐของตน ให้ได้รับการเยียวยาในทางแพ่ง ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญมาก โดยเฉพาะกรณีที่ผู้เสียหายไม่สามารถใช้สิทธิของตนในดินแดนซึ่งเป็นที่เกิดเหตุการละเมิดขึ้น

(3.2) กลไกการร้องเรียนร้องทุกข์และการสืบสวนสอบสวนที่เป็นผล

รัฐภาคีจะต้องดำเนินการสืบสวนสอบสวนโดยพลัน อย่างเป็นผลและไม่ล่าเอียง ทันทีที่มีเหตุผลเชื่อได้ว่าได้เกิดการทรมานขึ้นในเขตอำนาจรัฐของตน โดยการสืบสวนสอบสวนควรครอบคลุมมาตรการที่เป็น การปฏิบัติตามปกติ ทั้งการตรวจทางนิติเวชอย่างเป็นอิสระ ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ตามเนื้อหาที่สอดคล้องกับพิธีสารอิสตันบูล ความล่าช้าที่ไม่เหมาะสมในการเริ่มการสืบสวนสอบสวน ย่อมกระทบต่อสิทธิของผู้เสียหายที่จะได้รับการชดเชยเยียวยา

รัฐภาคีจะต้องประกันให้มีกลไกร้องเรียนร้องทุกข์อย่างเป็นผล และไม่ล่าเอียง โดยรัฐต้องทำให้สาธารณะทราบถึงเครื่องมือของกลไกร้องเรียนร้องทุกข์และเป็นกลไกที่สามารถเข้าถึงได้ รวมทั้งการเข้าถึงโดยผู้ที่ถูกควบคุมตัว ทั้งนี้การร้องเรียนร้องทุกข์ควรทำได้ง่าย และมีการเก็บข้อมูลเป็นความลับ หรือการเปิดโอกาสให้กับกลุ่มคนชายขอบหรือผู้เสียเปรียบ รวมทั้งผู้ที่มีความสามารถจำกัดในการสื่อสารได้ด้วย

รัฐภาคีต้องประกันให้มีสถาบันที่มีอำนาจและหน้าที่ และมีคำตัดสินที่มีผลบังคับใช้ทางกฎหมาย โดยมีกระบวนการตามกฎหมายที่ช่วยให้ผู้เสียหายเข้าถึงการชดเชยทดแทน รวมทั้งสินไหมทดแทนและการบำบัดฟื้นฟูสภาพอย่างเพียงพอ

ทั้งนี้ ไม่ควรมีการชะลอการสิทธิในการได้รับการชดเชยเยียวยาออกไป เนื่องจากรอให้มีการตัดสินความผิดทางอาญาเสียก่อน การรับผิดทางแพ่งควรเกิดขึ้นได้อย่างเป็นอิสระจากกระบวนการทางอาญา และควรมีกฎหมายและหน่วยงานที่จำเป็นเพื่อดูแลให้มีการชดเชยทางแพ่งด้วย และการลงโทษทางวินัยเพียงอย่างเดียวก็ไม่ถือว่าเป็นการเยียวยาอย่างเป็นผล

(3.3) การเข้าถึงกลไกเพื่อให้ได้รับการชดเชยเยียวยา

รัฐภาคีต้องประกันว่าผู้เสียหายและครอบครัวได้รับแจ้งอย่างเพียงพอเกี่ยวกับสิทธิของตนที่จะได้รับการชดเชยเยียวยา และขั้นตอนปฏิบัติเพื่อเรียกร้องการชดเชยควรมีความโปร่งใส โดยรัฐภาคีควรให้ความช่วยเหลือเพื่อให้ตัวแทนของผู้เสียหายยื่นเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ได้อย่างสะดวกที่สุด

ไม่ควรกำหนดให้ผู้เสียหายต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายในการร้องเรียนร้องทุกข์ทางแพ่งหรือด้านอื่น ๆ เนื่องจากจะขัดขวางหรือทำให้ผู้เสียหายไม่ต้องการเรียกร้องการชดเชยเยียวยา ทั้งนี้ ควรให้มีการจัดตั้งกองทุนระดับชาติเพื่อช่วยในการชดเชยเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน และควรนำมาตรการพิเศษมาใช้เพื่อประกันว่ากลุ่มคนชายขอบหรือกลุ่มเปราะบางสามารถเข้าถึงความช่วยเหลือเหล่านั้นได้

ผู้เสียหายจะต้องเข้าถึงการเยียวยาทางศาลได้เสมอ ไม่ว่าจะมีการเยียวยาแบบอื่น ๆ อยู่หรือไม่ก็ตาม และควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เสียหาย โดยรัฐภาคีควรให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายอย่างเพียงพอต่อผู้เสียหาย ซึ่งไม่มีทรัพยากรที่จำเป็นที่ช่วยให้ฟ้องคดีและเรียกร้องการชดเชยเยียวยาได้ ต้องดูแลให้ผู้เสียหายเข้าถึงพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการทรมานหรือการปฏิบัติที่โหดร้ายตามคำร้องขอของผู้เสียหาย หนายความของผู้เสียหายหรือผู้พิพากษา

รัฐภาคีควรใช้มาตรการเพื่อป้องกันการแทรกแซงความเป็นส่วนตัวของผู้เสียหายและการคุ้มครองผู้เสียหาย ครอบครัวของพวกเขา พยานบุคคลและบุคคลอื่นๆ ที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือ เพื่อไม่ให้

ถูกคุกคามหรือถูกตอบโต้ทั้งในช่วงก่อน ระหว่าง และภายหลังกระบวนการทางศาล กระบวนการของฝ่ายบริหารและกระบวนการอื่นใดที่กระทบต่อประโยชน์ของผู้เสียหาย

กระบวนการทางศาลและกระบวนการอื่นๆ ควรเป็นกระบวนการที่มีความอ่อนไหวต่อเพศสภาพ ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้เสียหายตกเป็นเหยื่ออีกครั้งและเป็นตราบาป ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการทางแพ่งหรือทางอาญา หลักเกณฑ์การรับฟังพยานหลักฐาน ต้องป้องกันไม่ให้มีการนำพยานหลักฐานแบบเลือกปฏิบัติและการสร้างความอับอายให้กับผู้เสียหายและพยานมาใช้ โดยมาตรการเชิงคุ้มครองดังกล่าว จะต้องนำมาใช้อย่างเท่าเทียมกันสำหรับคนชายขอบหรือกลุ่มเปราะบาง

เจ้าหน้าที่ควรได้รับการฝึกอบรมเพื่อให้เข้าใจแง่มุมต่าง ๆ ของกลุ่มต่าง ๆ และมีความอ่อนไหวต่อผู้เสียหายจากการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้าย รวมทั้งการเลือกปฏิบัติทางเพศ ทั้งนี้ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเป็นเหยื่ออีกครั้งและเป็นตราบาป

นอกจากนี้ ควรมีขั้นตอนปฏิบัติที่เหมาะสม เพื่อตอบสนองความต้องการของเด็ก การใส่ใจต่อประโยชน์สูงสุดของเด็กและสิทธิเด็กที่จะแสดงความเห็นอย่างเสรีเกี่ยวกับทุกเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อตนเอง รวมทั้งกระบวนการยุติธรรมและกระบวนการฝ่ายบริหาร โดยรัฐภาคีควรประกันให้มีมาตรการที่เป็นมิตรกับเด็กในแง่การชดเชย โดยมุ่งส่งเสริมสุขภาพและคุ้มครองศักดิ์ศรีของเด็ก

(3.4) การขจัดอุปสรรคต่อสิทธิที่จะได้รับการชดเชยเยียวยา

รัฐภาคีไม่อาจใช้มาตรการพัฒนาหรือให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมเพียงเพื่อหลีกเลี่ยงที่จะให้การเยียวยาแก่ผู้เสียหายจากการทรมานหรือการปฏิบัติที่โหดร้าย

รัฐภาคีไม่สามารถอ้างระดับการพัฒนาประเทศของตน เพื่อเป็นเหตุผลอธิบายถึงเหตุที่ไม่สามารถช่วยเหลือให้ผู้เสียหายจากการทรมานได้รับการชดเชยเยียวยา

รัฐภาคีไม่ควรนำหลักอายุความมาใช้เพราะเป็นการปิดกั้นไม่ให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยเยียวยา เพราะสำหรับผู้เสียหายจำนวนมาก ระยะเวลาที่ผ่านไปอาจไม่ได้ช่วยลดผลกระทบที่เกิดขึ้น และในบางกรณีผลกระทบเหล่านั้นอาจเพิ่มขึ้นในลักษณะความเครียดหลังภาวะเจ็บช้ำน้ำใจ เป็นเหตุให้ต้องได้รับความช่วยเหลือทางการแพทย์ ทางจิตใจและทางสังคม และพวกเขามักไม่สามารถเข้าถึงบริการเหล่านี้หากยังไม่เคยได้รับการชดเชยเยียวยามาก่อน ดังนั้น รัฐภาคีต้องประกันว่าผู้เสียหายจากการทรมานหรือการปฏิบัติที่โหดร้ายทุกคน ไม่ว่าการละเมิดนั้นจะเกิดขึ้นเมื่อใด หรือไม่ว่าเป็นการกระทำหรือการรู้เห็นเป็นใจของรัฐบาลชุดที่แล้ว พวกเขาควรสามารถเข้าถึงสิทธิที่จะได้รับการชดเชยเยียวยาและการแก้ไขปัญหา

การรื้อถอนหรือการนิรโทษกรรมให้กับความผิดฐานการทรมาน ไม่สอดคล้องกับพันธกรณีของรัฐภาคีตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมาน และเป็นอุปสรรคที่ไม่อาจยอมรับได้และขัดขวางไม่ให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยา ทั้งยังส่งเสริมบรรยากาศของการล่อนวลพินิจ

การให้ความคุ้มกันกับเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรของรัฐหรือบุคลากรอื่นๆ ทำให้ไม่ต้องรับผิดชอบจากการละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการทรมานหรือการปฏิบัติที่โหดร้าย มีความขัดแย้งโดยตรงกับพันธกรณีที่รัฐจะต้องให้การชดเชยเยียวยาแก่ผู้เสียหาย

1.2) การเยียวยาผู้เสียหายจากการบังคับสูญหาย

สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาของผู้เสียหายจากการบังคับสูญหาย ไม่ได้ต่างจากผู้เสียหายจากการทรมานหรือปฏิบัติที่โหดร้ายมากนัก โดยอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ (CED)²²⁶ กำหนดสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาของผู้เสียหายจากการบังคับสูญหาย ดังนี้

ผู้เสียหาย หมายถึง บุคคลที่หายสาบสูญและบุคคลที่ได้รับความทรมานจากภัยอันเป็นผลโดยตรงของการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ

สิทธิในการรับรู้ความจริง (Right to the Truth) โดยผู้เสียหายแต่ละรายมีสิทธิที่จะรู้ความจริงเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ ความก้าวหน้าและผลจากการสืบสวนและชะตากรรมของบุคคลที่หายสาบสูญ แต่ละรัฐภาคีจะต้องดำเนินการในเรื่องนี้

รัฐภาคีแต่ละรัฐจะต้องดำเนินการที่เหมาะสมในการค้นหา จัดหาที่พัก และปล่อยตัวบุคคลที่หายสาบสูญ และในกรณีที่มีการเสียชีวิต ให้ดำเนินการในการจัดหาที่เก็บ แสดงความเคารพและคืนซากศพของผู้เสียชีวิต

รัฐภาคีจะต้องรับรองในระบบกฎหมายของตนว่าเหยื่อจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับมีสิทธิที่จะได้รับการชดเชยค่าเสียหายและค่าสินไหมทดแทนอย่างยุติธรรม เพียงพอและโดยพลัน ซึ่งครอบคลุมความเสียหายที่เป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรมและ หากเหมาะสม การชดเชยค่าเสียหายในรูปแบบอื่น อาทิ

- (ก) การทำให้กลับคืนสภาพเดิม
- (ข) การฟื้นฟู
- (ค) การทำให้พอใจ รวมถึงการคืนศักดิ์ศรีและชื่อเสียง
- (ง) การประกันว่าจะไม่ให้เกิดขึ้นอีก

รัฐภาคีแต่ละรัฐจะต้องดำเนินขั้นตอนที่เหมาะสมเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของบุคคลที่หายสาบสูญซึ่งยังไม่ทราบชะตากรรม และสถานะของญาติของบุคคลดังกล่าวในด้านต่าง ๆ เช่น สวัสดิการ สังคม การเงิน กฎหมายครอบครัวและสิทธิในทรัพย์สิน ทั้งนี้ โดยไม่กระทบต่อพันธกรณีในอันที่จะดำเนินการการสืบสวนต่อไปจนกว่าจะทราบชะตากรรมของบุคคลที่หายสาบสูญโดยแน่ชัด

รัฐภาคีแต่ละรัฐจะต้องประกันสิทธิที่จะจัดตั้งและมีส่วนร่วมอย่างเสรีในองค์กรหรือสมาคมที่พยายามจะสืบหาสภาพแวดล้อมและชะตากรรมของบุคคลหายสาบสูญและเพื่อช่วยเหลือเหยื่อจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ

²²⁶ ไทยลงนามแล้ว เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2555 และอยู่ระหว่างการดำเนินการเพื่อให้สัตยาบันเข้าเป็นภาคี

2) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 25 วรรคท้ายรับรองว่า “บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ”

กฎหมายไทย โดยเฉพาะประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้รับรองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาไว้หลายประการ อาทิ สิทธิในการเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา²²⁷ สิทธิในการร้องทุกข์และถอนการร้องทุกข์²²⁸ สิทธิในการฟ้องคดี²²⁹ สิทธิได้รับการช่วยเหลือด้านล่าม²³⁰ สิทธิในการคัดค้านการตั้งผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในสถานที่อื่นนอกเรือนจำ²³¹ การให้ความเห็นในการจำคุกด้วยวิธีอื่น²³² การคัดค้านการปล่อยชั่วคราว²³³ การให้ความยินยอมในการให้ตรวจพิสูจน์เนื้อตัวร่างกาย²³⁴ การคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นเด็ก²³⁵ การถามปากคำผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงในความผิดเกี่ยวกับเพศโดยพนักงานสอบสวนที่เป็นหญิง²³⁶ การคุ้มครองผู้เสียหายในการชี้ตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย²³⁷ การได้รับแจ้งคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องและการได้ทราบการสรุปพยานหลักฐานพร้อมความเห็นของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการสั่งคดี²³⁸ การห้ามจำเลยนำสืบด้วยพยานหลักฐานหรือถามค้านด้วยคำถามอันเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศของผู้เสียหายกับบุคคลอื่น²³⁹ การร้องขอให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลให้สืบพยานล่วงหน้า²⁴⁰ การขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาล²⁴¹ เป็นต้น

การชดเชยเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายในระบบกฎหมายไทยนั้น อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะหลัก ได้แก่ การแสวงหาการเยียวยาโดยผู้เสียหาย และการเยียวยาโดยรัฐ

2.1) การแสวงหาการเยียวยาโดยผู้เสียหาย โดยทั่วไป เมื่อบุคคลใดได้รับความเสียหายย่อมสามารถที่จะดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งการชดเชยเยียวยาความเสียหายได้ผ่านกลไกทางกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดให้ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย

²²⁷ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43, 44/1

²²⁸ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 126

²²⁹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4 – 6 และ มาตรา 28, 30 , 32, 34, 36

²³⁰ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13

²³¹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 89/1

²³²ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 89/2

²³³ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108

²³⁴ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131/1, 132

²³⁵ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 124, 133 ทวิ, 133 ตี, 172 ตี

²³⁶ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 วรรคสี่

²³⁷ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 วรรคห้า

²³⁸ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 146

²³⁹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226/4

²⁴⁰ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 237 ทวิ, 237 ตี

²⁴¹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 254

ชื่อเสียงหรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ตนก็ได้ โดยยื่นก่อนศาลพิจารณา และศาลจะพิจารณาพิพากษาให้จำเลยชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายตามสมควร²⁴²

หากเป็นกรณีการดำเนินคดีอาญาไม่มีความคืบหน้า หรือกรณีเป็นการได้รับความเสียหายที่ไม่ได้เกิดจากการกระทำความผิดทางอาญา ผู้เสียหายก็อาจดำเนินการเรียกร้องการเยียวยาผ่านการดำเนินคดีละเมิดทางแพ่ง ตามเงื่อนไขของมาตรา 420 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือหากเป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่รัฐกระทำความผิดในการปฏิบัติหน้าที่ ก็อาจฟ้องหน่วยงานของรัฐให้รับผิดชอบต่อความเสียหายนั้นได้ตามเงื่อนไขของพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539

2.2) การเยียวยาโดยรัฐ มีกฎหมาย 2 ฉบับที่รับรองสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาโดยรัฐ คือ พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 และพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559

(1) พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 กำหนดให้มีการเยียวยาใน 2 กรณี คือ

(1.1) กรณีเป็นผู้เสียหายคดีอาญา

กฎหมายกำหนดนิยามของ “ผู้เสียหาย” หมายความว่า บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือร่างกายหรือจิตใจเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น

โดยกำหนดให้ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับค่าตอบแทน หากเป็นผู้เสียหายจากการกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ดังนี้²⁴³ ความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดภัยอันตรายต่อประชาชน ความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดต่อชีวิต ความผิดต่อร่างกาย ความผิดฐานทำให้แท้งลูก ความผิดฐานทอดทิ้งเด็ก คนป่วย เจ็บ หรือคนชรา ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพและชื่อเสียง ความผิดฐานลักทรัพย์และวิ่งราวทรัพย์ ความผิดฐานกรรโชก ริดเอาทรัพย์ ชิงทรัพย์ และปล้นทรัพย์ และความผิดฐานบุกรุก

สำหรับค่าตอบแทน²⁴⁴ ที่ผู้เสียหายอาจจะได้รับตามกฎหมายมีดังนี้²⁴⁵

- ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาล ให้จ่ายเท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกินสี่หมื่นบาท โดยให้รวมถึงค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าห้องและค่าอาหารในอัตราวันละไม่เกินหนึ่งพันบาท

²⁴² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1, 44/2

²⁴³ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มาตรา 17

²⁴⁴ “ค่าตอบแทน” หมายความว่า เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดที่ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับ เพื่อตอบแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นจากหรือเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น

²⁴⁵ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2559 มาตรา 18 และกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2546 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 ข้อ 3 - 4

- ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ ให้จ่ายเท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกินสองหมื่นบาท โดยรวมถึงค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าห้องและค่าอาหารในอัตราวันละไม่เกินหนึ่งพันบาท

- ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ในระหว่างที่ไม่สามารถประกอบกิจการงานได้ตามปกติ ให้จ่ายในอัตราค่าจ้างขั้นต่ำในท้องที่จังหวัดที่ประกอบกิจการงาน ณ วันที่ไม่สามารถประกอบกิจการงานได้เป็นระยะเวลาไม่เกินหนึ่งปีนับแต่วันที่ไม่สามารถประกอบกิจการงานได้ตามปกติ

- ค่าตอบแทนความเสียหายอื่นนอกจากที่กล่าวมา ให้จ่ายเป็นเงินตามจำนวนที่คณะกรรมการเห็นสมควร แต่ไม่เกินห้าหมื่นบาท

สำหรับค่าตอบแทนในกรณีที่ผู้เสียหายถึงแก่ความตาย ให้คณะกรรมการพิจารณาจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ผู้เสียหายนั้น ดังต่อไปนี้

- ค่าตอบแทน ให้จ่ายเป็นเงินจำนวนตั้งแต่สามหมื่นบาท แต่ไม่เกินหนึ่งแสนบาท
- ค่าจัดการศพ ให้จ่ายเป็นเงินจำนวนสองหมื่นบาท
- ค่าขาดอุปการะเลี้ยงดู ให้จ่ายเป็นเงินจำนวนไม่เกินสี่หมื่นบาท
- ค่าเสียหายอื่นนอกจากที่กล่าวมา ให้จ่ายเป็นเงินตามจำนวนที่คณะกรรมการเห็นสมควร แต่ไม่เกินสี่หมื่นบาท

โดยการจะกำหนดให้ผู้เสียหายได้รับค่าตอบแทนเพียงใด เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ซึ่งมีปลัดกระทรวงยุติธรรมเป็นประธานกรรมการ เป็นกลไกในการพิจารณา โดยในการพิจารณา กฎหมายให้คำนึงถึงพฤติการณ์และความร้ายแรงของการกระทำความผิด และสภาพความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ รวมทั้งโอกาสที่ผู้เสียหายจะได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่นด้วย

(1.2) กรณีจำเลยในคดีอาญาที่เป็นผู้ถูกละเมิดโดยกระบวนการยุติธรรม

กฎหมายกำหนดนิยามของ “จำเลย” หมายความว่า “บุคคลซึ่งถูกฟ้องต่อศาลว่าได้กระทำความผิดอาญา” โดยจำเลยที่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนต้องเป็นจำเลยที่ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการ และถูกคุมขังในระหว่างพิจารณาคดี และปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดี หรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในคดีนั้นว่าไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำไม่เป็นความผิด²⁴⁶

สำหรับการกำหนดค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายให้แก่จำเลยที่มีสิทธิได้รับนั้น กฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ดังนี้²⁴⁷

²⁴⁶ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2559 มาตรา 10

²⁴⁷ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2559 มาตรา 21 และและกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2546 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 ข้อ 6 - 7

- ค่าทดแทนการถูกคุมขัง ให้คำนวณจากจำนวนวันที่ถูกคุมขังในอัตราที่กำหนดไว้สำหรับการกักขังแทนค่าปรับตามประมวลกฎหมายอาญา ปัจจุบันใช้อัตราห้าร้อยบาทต่อหนึ่งวัน

- ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาล ให้จ่ายเท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกินสี่หมื่นบาทหากความเจ็บป่วยของจำเลยเป็นผลโดยตรงจากการถูกดำเนินคดี โดยรวมถึงค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าห้องและค่าอาหารในอัตรารวันละไม่เกินหนึ่งพันบาท

- ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ ให้จ่ายเท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกินห้าหมื่นบาทหากความเจ็บป่วยของจำเลยเป็นผลโดยตรงจากการถูกดำเนินคดี โดยรวมถึงค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าห้องและค่าอาหารในอัตรารวันละไม่เกินหนึ่งพันบาท

- ค่าทดแทนในกรณีที่จำเลยถึงแก่ความตาย และความตายนั้นเป็นผลโดยตรงจากการถูกดำเนินคดี จำนวนไม่เกินที่กำหนดไว้ในกฎหมาย

- ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ในระหว่างถูกดำเนินคดี ให้จ่ายในอัตราค่าจ้างขั้นต่ำในท้องที่จังหวัดที่ประกอบกิจการ ณ วันที่ไม่สามารถประกอบกิจการได้ นับแต่วันที่ไม่สามารถประกอบกิจการได้ตามปกติ

- ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการดำเนินคดี ได้แก่ ค่าทนายความ ให้จ่ายเท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกินอัตราที่กำหนดในตารางท้ายกฎกระทรวง และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ในการดำเนินคดี ให้จ่ายเท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกินสามหมื่นบาท

ในกรณีที่จำเลยในคดีอาญาถึงแก่ความตาย อันเป็นผลโดยตรงจากการถูกดำเนินคดี ให้คณะกรรมการพิจารณาจ่ายค่าทดแทนให้แก่จำเลยนั้น ดังต่อไปนี้

- ค่าทดแทน ให้จ่ายเป็นเงินจำนวนหนึ่งแสนบาท
- ค่าจัดการศพ ให้จ่ายเป็นเงินจำนวนสองหมื่นบาท
- ค่าขาดอุปการะเลี้ยงดู ให้จ่ายเป็นเงินจำนวนไม่เกินสี่หมื่นบาท
- ค่าเสียหายอื่นนอกจากที่กล่าวมา ให้จ่ายเป็นเงินตามจำนวนที่คณะกรรมการเห็นสมควร แต่ไม่เกินสี่หมื่นบาท

ในกรณีที่มีคำขอให้ได้รับสิทธิที่เสียไปอันเป็นผลโดยตรงจากคำพิพากษานั้นคืน การสั่งให้ได้รับสิทธิคืนตามคำขอดังกล่าว ถ้าไม่สามารถคืนสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดเช่นนั้นได้ ให้คณะกรรมการกำหนดค่าทดแทนเพื่อสิทธินั้นให้ตามที่เห็นสมควร

คณะกรรมการอาจกำหนดให้จำเลยได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายเพียงใดหรือไม่ก็ได้ โดยคำนึงถึงพฤติการณ์แห่งคดี ความเดือดร้อนที่จำเลยได้รับและโอกาสที่จำเลยจะได้รับการชดเชยความเสียหายจากทางอื่นด้วย

(2) พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558

พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 ประกอบระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือประชาชนในการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2559 กำหนดให้ผู้ได้รับความเสียหายหรือได้รับผลกระทบจากการที่ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนในกรณี ดังต่อไปนี้ เป็นผู้ที่มีสิทธิขอรับความช่วยเหลือ²⁴⁸

- เป็นผู้เสียหายจากการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย
 - เป็นจำเลยที่ถูกคุมขังตามคำพิพากษาเกินกำหนด
 - เป็นจำเลยที่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามกฎหมายว่าด้วยค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา และถูกคุมขังในระหว่างสอบสวน
 - เป็นผู้ได้รับความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือเสรีภาพจากการทำละเมิดของ เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐ
 - การละเมิดสิทธิมนุษยชนในกรณีอื่นใดตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร
- สำหรับการเยียวยาที่อาจได้รับมีดังนี้²⁴⁹
- ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาล เท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกิน 40,000 บาท
 - ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ เท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกิน 20,000 บาท
 - ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ในระหว่างที่ไม่สามารถประกอบการทำงานได้ตามปกติ ตามอัตรา ค่าจ้างขั้นต่ำในท้องที่จังหวัดที่ทำงาน
 - เงินช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน ในกรณีที่ผู้ถูกละเมิด สิทธิมนุษยชนถึงแก่ความตาย ไม่เกิน 100,000 บาท
 - ค่าทนายความในชั้นสอบสวนเท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกิน 5,000 บาท
 - เงินช่วยเหลือเยียวยาความเสียหายอื่น นอกจาก (1) – (5) ตามที่คณะกรรมการกำหนด

อย่างไรก็ดี การเยียวยาดังกล่าวในทางปฏิบัติสำหรับผู้เสียหายจากการทรมานนั้น ยังถือว่า มีข้อจำกัดอยู่ค่อนข้างมาก โดยในข้อสังเกตเชิงสรุปสำหรับรายงานฉบับแรกของประเทศไทย คณะกรรมการ ต่อต้านการทรมานเคยแสดงความกังวลเกี่ยวกับการเยียวยาในหลายประเด็น ได้แก่²⁵⁰

²⁴⁸ ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือประชาชนในการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2564 ข้อ 3 แก่ข้อ 9 ตามระเบียบเดิม

²⁴⁹ พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 มาตรา 31 และระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือประชาชนในการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2559 ข้อ 10 และประกาศคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม เรื่อง หลักเกณฑ์ เงื่อนไข และอัตราค่าให้ความช่วยเหลือการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน และ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562

²⁵⁰ ข้อสังเกตเชิงสรุปสำหรับรายงานฉบับแรกของประเทศไทย (Concluding Observation) ของคณะกรรมการต่อต้านการทรมาน (UNCAT Committee), พฤษภาคม 2557, ย่อหน้า 27.

- การที่ประเทศไทยยังไม่มีบทบัญญัติของรัฐว่าด้วยการฟื้นฟูและการชดเชยผลกระทบทางร่างกายและจิตใจจากการถูกระทำทรมานอย่างเป็นระบบ รวมถึงการดูแลทางการแพทย์และสุขภาพจิตที่เหมาะสม

- ยังคงมีอุปสรรคต่อผู้ตกเป็นเหยื่อการกระทำทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายที่จะได้รับการเยียวยา รวมทั้งการชดเชยและการฟื้นฟูสมรรถภาพอย่างเพียงพอ คณะกรรมการได้แนะนำให้รัฐภาคีใช้ขั้นตอนที่จำเป็นเพื่อประกันว่าผู้ตกเป็นเหยื่อการกระทำทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายได้รับการเยียวยา รวมถึงค่าชดเชยที่เป็นธรรมและเพียงพอ ตลอดจนมีวิธีการฟื้นฟูอย่างเต็มรูปแบบให้มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้

มีงานวิจัยจำนวนไม่น้อยที่ศึกษาเกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา โดยเฉพาะงานวิจัยในมิติของกฎหมาย ซึ่งส่วนใหญ่มุ่งไปที่การศึกษาปัญหาหรือข้อจำกัดของพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 อาทิ งานวิจัยของณรงค์ ใจหาญ และคณะ (ม.ป.ป.) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานคุ้มครองช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา รวมทั้ง ผู้ต้องหา และเหยื่ออาชญากรรมอย่างเป็นระบบ ครบวงจร โดยวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานคุ้มครองช่วยเหลือ เยียวยา ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา รวมทั้ง ผู้ต้องหา และเหยื่ออาชญากรรม ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทน ผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 งานชิ้นนี้ได้เสนอทางแก้ปัญหาในการให้ความช่วยเหลือเยียวยาแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาหลายประการ อาทิ การความไม่รู้ถึงสิทธิในการได้รับการช่วยเหลือเยียวยาจากรัฐของผู้เสียหาย การยื่นคำขอเพื่อขอรับค่าตอบแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาเกินรอบกำหนดเวลา การแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่ายของกระบวนการในการพิจารณาจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา แก้ปัญหาเกี่ยวกับแหล่งงบประมาณในการจ่ายเงินช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญา รวมถึงการจัดตั้งกองทุน และที่สำคัญได้เสนอแนะการแก้ปัญหาเกี่ยวกับช่องว่างของกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา รวมถึงการเยียวยาทางจิตใจ การกำหนดกลไกการเยียวยาผู้เสียหายในด้านอื่นนอกเหนือจากการจ่ายเงินเป็นค่าตอบแทนความเสียหาย เป็นต้น²⁵¹

ส่วนงานของปกป้อง ศรีสนิท และคณะ (2555) ชี้ให้เห็นว่า พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ยังไม่ครอบคลุมถึงการเยียวยาเหยื่อที่เป็นผู้ต้องหาที่อัยการสั่งไม่ฟ้อง แต่ถูกคุมขังระหว่างการสอบสวน ส่วนกรณีที่เป็นจำเลยนั้นแม้จะได้รับสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาตามพระราชบัญญัติดังกล่าว ภายใต้เงื่อนไขที่จำเลยต้อง (1) ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการ (2) ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดี และ (3) ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดี หรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด ซึ่งในข้อ (3) นี้เองที่มีปัญหาในเรื่องการตีความเกี่ยวกับการจ่ายค่าทดแทน เนื่องจากมีการตีความกันว่าความใน (3) จะไม่รวมถึงกรณีศาลพิพากษาโดยการยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย²⁵²

²⁵¹ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. [ม.ป.ป.]. โครงการพัฒนากฎหมายและประสิทธิภาพการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย ผู้ต้องหา และจำเลยในคดีอาญา ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และมาตรฐานสากล รายงานฉบับสมบูรณ์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. คณะนิติศาสตร์.

²⁵² ปกป้อง ศรีสนิท และคณะ, โครงการวิจัยเรื่อง กระบวนการยุติธรรมกับสถานการณ์ทางการเมืองที่มีความรุนแรง: ปัญหาและแนวทางแก้ไข, เสนอคณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ (คอป.), 2555

งานของกฤตพร รัตนพรพิพัฒน์ (2561) ศึกษาปัญหาการเยียวยาอันเกิดจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 พบว่า การเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการดำเนินกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดโดยการจ่ายเป็นเงินในทุกกรณีนั้น ไม่สามารถชดเชยความเสียหายให้ตรงกับความต้องการของผู้เสียหายหรือจำเลยผู้บริสุทธิ์ได้ เป็นเพียงการใช้เงินของรัฐเพื่อปลอบขวัญให้กับผู้เสียหายหรือจำเลยผู้บริสุทธิ์มากกว่าการเยียวยาให้กลับสู่ฐานะเดิม เนื่องจากเงินที่จ่ายให้กับผู้เสียหายหรือจำเลยผู้บริสุทธิ์นั้น เป็นเงินเพียงก้อนเดียว ซึ่งไม่สามารถเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นได้ทั้งหมด และไม่เป็นการเพียงพอต่อผลกระทบที่ผู้เสียหายหรือจำเลยผู้บริสุทธิ์ได้รับ โดยความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นอาจจะเป็นความเสียหายในด้านชื่อเสียงและความเสียหายในด้านหน้าที่การงาน เป็นต้น งานชิ้นนี้จึงเสนอแนะให้เพิ่มช่องทางการเยียวยาด้านชื่อเสียงโดยการประกาศโฆษณาคำวินิจฉัยของคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนฯ ที่ว่าจำเลยสมควรได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนเงินเท่าไรนั้น และรัฐต้องมีหน้าที่ประสานงานกันระหว่างองค์กรเพื่อร่วมกันเยียวยาผู้ที่ได้รับความเสียหายให้ได้กลับเข้าทำงาน รัฐจะต้องเป็นผู้รับรองบุคคลนั้นเพื่อให้สถานที่ทำงานเดิมหรือสถานที่ทำงานใหม่มั่นใจและรับเข้าทำงาน ซึ่งการเยียวยาทั้งสองลักษณะนี้ ยังเป็นการตอบสนองความต้องการของผู้เสียหายได้เป็นอย่างดีและเป็นการเยียวยาแบบกลับสู่ฐานะเดิมก่อนการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา²⁵³ นอกจากนี้ งานของณัฐธิดา ศิริวัฒน์ (2562) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับปัญหาของกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดซึ่งเกิดผลกระทบต่อผู้ถูกดำเนินคดี ก็พบปัญหาในทำนองเดียวกันคือ การชดเชยด้วยเงินอย่างเดียวไม่อาจชดเชยความเสียหายทั้งหมดที่เกิดขึ้นได้ และไม่ได้ครอบคลุมผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมในทุกกรณี จึงเสนอให้นำหลักการเยียวยาผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนทั้งห้ารูปแบบมาปรับใช้เพื่อพัฒนาการเยียวยาผู้ถูกดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดของประเทศไทย ได้แก่ การทำให้กลับคืนสู่สภาพเดิม การชดใช้สินไหมทดแทน การบำบัดฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจ การทำให้พอใจ และหลักประกันว่าจะไม่เกิดขึ้นอีก²⁵⁴

²⁵³ กฤตพร รัตนพรพิพัฒน์. 2561. "การเยียวยาความเสียหายที่มีใช้เงิน จากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ผิดพลาด." วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ กลุ่มวิชากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

²⁵⁴ ณัฐธิดา ศิริวัฒน์ (2562). การเยียวยาผู้ถูกดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด: ศึกษาการเยียวยาเชิงจิตใจและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องมือมาตรฐานและระบบการป้องกันคุ้มครองและเยียวยาตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 และพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี มุ่งตอบคำถามของการวิจัยที่กำหนดไว้ คือ 1) แนวทางจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติและจัดทำเครื่องมือการตรวจสอบสถานที่ควบคุมตัวตามพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี 2) แนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ 3) แนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน และ 4) แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย โดยแต่ละกรอบการวิจัยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

3.1 แนวทางการจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติ และเครื่องมือตรวจสอบสถานที่ควบคุมตัว

3.1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่จะให้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก

ประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่

กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่ดูแลสถานที่ควบคุมตัว

กลุ่มที่ 2 ผู้บริหารหรือผู้แทนจากหน่วยงานที่ดำเนินการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว

กลุ่มที่ 3 ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญด้านการป้องกันการทรมานและการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว

กลุ่มตัวอย่าง เมื่อทำการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากประชากรที่มีทั้งหมด 3 กลุ่มแล้ว ในการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจะวางอยู่บนหลักการความพอเพียงของข้อมูล (data sufficiency) ไม่มีขนาดใหญ่เกินไปที่ทำให้ยากต่อการวิเคราะห์ข้อมูล ขณะเดียวกันก็ไม่ได้มีขนาดเล็กเกินไปจนไม่สามารถไปถึงจุดอิ่มตัวของข้อมูล (data saturation) โดย Nastasi and Schensul (2005) นำเสนอว่า ขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมเมื่อพิจารณาตามระเบียบวิธีวิจัยและยึดหลักการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลตามการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก มีหลักการเบื้องต้นว่าควรสัมภาษณ์ประมาณ 5-30 บุคคล โดยการพิจารณากลุ่มเป้าหมายตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเป็นกลุ่มที่สามารถเป็นตัวแทนในการตอบคำถามการวิจัย

ตารางที่ 3.1 แสดงขนาดของกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์เชิงลึก

กลุ่มเป้าหมาย	จำนวน (คน)
1. ผู้บริหารหรือผู้แทนจากหน่วยงานที่ดูแลสถานที่ควบคุมตัว ได้แก่ 1.1 กรมราชทัณฑ์ 1.2 กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน 1.3 สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ในส่วนที่ดูแลสถานที่คุมขังตามสถานีดำรวจ 1.4 สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด 1.5 กองทัพบก ในส่วนที่ดูแลเรือนจำทหาร 1.6 กองทัพเรือ ในส่วนที่ดูแลเรือนจำทหาร 1.7 กองทัพอากาศ ในส่วนที่ดูแลเรือนจำทหาร 1.8 กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในส่วนที่ดูแลสถานสงเคราะห์ 1.9 สถาบันบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดแห่งชาติบรมราชชนนี 1.10 สถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์	10
2. ผู้บริหารหรือผู้แทนหน่วยงานที่ตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 2.1 กลไกการตรวจราชการภายในของหน่วยงานที่ดูแลสถานที่ควบคุมตัวตามข้อ 1. 2.2 กลไกตรวจสอบภายนอก ได้แก่ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน	11
3. ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญด้านการป้องกันการทรมานและการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว ได้แก่ สมาคมป้องกันการทรมาน มูลนิธิผสานวัฒนธรรม สมาคมสิทธิและเสรีภาพของประชาชน คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากล สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย คณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ และสำนักงานอัยการสูงสุด	7
รวมทั้งสิ้น	28

2) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่จะให้ข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม (focus group)

ในส่วนของการสนทนากลุ่ม (focus group) จะเป็นการให้ความเห็นและข้อเสนอแนะในการจัดทำเครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำ จึงกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่

กลุ่มที่ 1 ผู้ที่มีประสบการณ์ถูกขังในเรือนจำหรือทัณฑสถาน

กลุ่มที่ 2 เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในเรือนจำและทัณฑสถาน

กลุ่มที่ 3 ผู้เชี่ยวชาญด้านงานราชทัณฑ์และการตรวจเยี่ยมเรือนจำหรือทัณฑสถาน

กลุ่มตัวอย่าง เมื่อทำการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากประชากรที่มีทั้งหมด 3 กลุ่มแล้ว ในการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจะวางอยู่บนหลักการความพอเพียงของข้อมูล (data sufficiency) ไม่มีขนาดใหญ่

เกินไปที่ทำให้ยากต่อการวิเคราะห์ข้อมูล ขณะเดียวกันก็ไม่ได้มีขนาดเล็กเกินไปจนไม่สามารถไปถึงจุดอิ่มตัวของข้อมูล (data saturation) โดย Nastasi and Schensul (2005) นำเสนอว่า ขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมเมื่อพิจารณาตามระเบียบวิธีวิจัยและยึดหลักการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลตามการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม มีหลักการเบื้องต้นว่าควรมีประมาณ 1-3 กลุ่ม ในแต่ละกลุ่มมีประมาณ 5-10 คน โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างจะใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และตามความสนใจของผู้ให้ข้อมูล

ตารางที่ 3.2 แสดงขนาดของกลุ่มตัวอย่างในการสนทนากลุ่ม

กลุ่มเป้าหมาย	จำนวน (คน)
1. ผู้ที่มีประสบการณ์ถูกขังในเรือนจำหรือทัณฑสถาน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยเลือกจากภูมิหลังทางเพศสภาพ คดี และประเภทเรือนจำที่ถูกคุมขัง	5
2. เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในเรือนจำและทัณฑสถานในพื้นที่กรุงเทพมหานคร นนทบุรี และ ปทุมธานี โดยเลือกประเภทเรือนจำหรือทัณฑสถานที่มีขนาด ประเภท และการคุมขัง บุคคลที่แตกต่างกัน ได้แก่ 2.1 เรือนจำกลางคลองเปรม 2.2 ทัณฑสถานโรงพยาบาลราชทัณฑ์ 2.3 เรือนจำกลางบางขวาง 2.4 เรือนจำพิเศษกรุงเทพ 2.5 ทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง 2.6 ทัณฑสถานวัยหนุ่มกลาง 2.7 ทัณฑสถานหญิงกลาง 2.8 เรือนจำพิเศษมีนบุรี 2.9 ทัณฑสถานหญิงธนบุรี 2.10 เรือนจำจังหวัดนนทบุรี 2.11 เรือนจำอำเภोधัญบุรี 2.12 ทัณฑสถานบำบัดพิเศษปทุมธานี 2.13 สถานกักขังกลางจังหวัดปทุมธานี 2.14 เรือนจำจังหวัดปทุมธานี 2.15 กรมราชทัณฑ์	15
3. ผู้เชี่ยวชาญด้านงานราชทัณฑ์และการตรวจเยี่ยมเรือนจำหรือทัณฑสถาน	10
รวมทั้งสิ้น	30

3.1.2 เกณฑ์การคัดผู้ให้ข้อมูลหลักออก (Exclusion Criteria)

เกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักออกสำหรับการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ให้ข้อมูลไม่ยินดีหรือไม่สามารถให้ข้อมูลได้ในช่วงที่ดำเนินการเก็บข้อมูล

3.1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือที่ใช้กับการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบคำถามสัมภาษณ์ (Interview Questions) แบบกึ่งโครงสร้าง และประเด็นนำการสนทนากลุ่ม (Leading Issues for Focus Group Discussion) โดยสร้างขึ้นมาจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นข้อมูลมือสอง (Secondary Data) โดยเครื่องมือแต่ละประเภทจะมีลักษณะที่จำเพาะตามกลุ่มตัวอย่างเป้าหมาย ตลอดจนแนวทางการพัฒนา ปรับปรุง และนำไปใช้ ดังนี้

1) แบบสัมภาษณ์แบบมีกึ่งโครงสร้าง ประกอบด้วยชุดคำถามปลายเปิด เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยโครงสร้างของแบบสัมภาษณ์แต่ละกลุ่มถูกพัฒนาและสร้างมาจากกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญ ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 2 ข้อมูล ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อแนวทางการจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติ (National Preventive Mechanism - NPMs) และการจัดทำเครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำ ซึ่งส่วนนี้จะแบ่งแนวคำถามออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

(1) ประเด็นคำถามสำหรับผู้บริหารหรือผู้แทนหน่วยงานที่ดูแลสถานที่ควบคุมตัว

(1.1) สถานการณ์โดยรวมเกี่ยวกับสถานที่ควบคุมตัวและผู้ถูกควบคุมตัวในความดูแลของหน่วยงานท่านเป็นอย่างไร

(1.2) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ควบคุมตัวและการปฏิบัติต่อผู้ถูกควบคุมตัวในความดูแลของหน่วยงานท่านมีอะไรบ้าง อย่างไร

(1.3) มีหน่วยงานหรือกลไกใดบ้างที่เข้าไปตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวที่อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานท่าน

(1.4) วัตถุประสงค์ของแต่ละหน่วยงานที่ทำการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวที่อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานท่านมีอะไรบ้าง

(1.5) กระบวนการและประเด็นการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวที่อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานท่านของแต่ละหน่วยงานเป็นอย่างไรบ้าง

(1.6) ท่านคิดว่าเครื่องมือและวิธีการดำเนินการในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวควรเป็นอย่างไร และควรตรวจประเด็นใดบ้าง

(1.7) ท่านเห็นว่อย่างไรหากประเทศไทยจะเข้าเป็นภาคีพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี (OPCAT) และท่านมองว่าประเทศไทยพร้อมเข้าเป็นภาคีหรือไม่ และควรเตรียมความพร้อมอย่างไร

(1.8) หากต้องจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติ (National Preventive Mechanism หรือ NPM) เพื่อทำหน้าที่ตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวในประเทศไทย ท่านคิดว่าควรมีจัดตั้งในรูปแบบใดและควรมีแนวทางในการดำเนินการอย่างไร

(2) ประเด็นคำถามสำหรับผู้บริหารหรือผู้แทนหน่วยงานที่ตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว

(2.1) กฎหมายหรือกฎระเบียบที่ให้อำนาจในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวของท่านมีอะไรบ้าง

(2.2) วัตถุประสงค์ของการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวของหน่วยงานท่านมีอะไรบ้าง

(2.3) วิธีการ เครื่องมือ และกรอบประเด็นในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวของหน่วยงานท่านเป็นอย่างไร

(2.4) เครื่องมือในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวของหน่วยงานท่านพัฒนาขึ้นมามีอย่างไร และอ้างอิงบรรทัดฐานหรือมาตรฐานใด

(2.5) หน่วยงานของท่านเคยตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวประเภทใดบ้าง และพบปัญหาอุปสรรค หรือข้อจำกัดในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวหรือไม่ อย่างไร

(2.6) ท่านสามารถแนะนำแนวปฏิบัติที่ดีในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวได้หรือไม่ อย่างไร

(2.7) ท่านคิดว่าเครื่องมือและวิธีการดำเนินการในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวของกลไกป้องกันระดับชาติควรเป็นอย่างไร และควรตรวจประเด็นใด

(2.8) ท่านเห็นว่อย่างไรหากประเทศไทยจะเข้าเป็นภาคีพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี (OPCAT) และท่านมองว่าประเทศไทยพร้อมเข้าเป็นภาคีหรือไม่ และควรเตรียมความพร้อมอย่างไร

(2.9) ท่านคิดว่าหากต้องจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติเพื่อทำหน้าที่ตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวในประเทศไทย ควรมีจัดตั้งในรูปแบบใดและควรมีแนวทางในการดำเนินการอย่างไร

(3) ประเด็นคำถามสำหรับกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญ/นักวิชาการ

(3.1) ท่านมีประสบการณ์ในงานด้านการป้องกันการทรมานและตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวอย่างไรบ้าง

(3.2) การตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวของท่าน มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายอย่างไร

(3.3) ท่านมีกระบวนการ เครื่องมือ และประเด็นในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวอย่างไรบ้าง และพัน

(3.5) ท่านเคยตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวประเภทใดบ้าง และพบปัญหา อุปสรรค หรือข้อจำกัด ในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวหรือไม่ อย่างไร

(3.6) ท่านพัฒนาเครื่องมือในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวขึ้นมาอย่างไร และอ้างอิงบรรทัดฐานหรือมาตรฐานใด

(3.7) ท่านสามารถแนะนำแนวปฏิบัติที่ดีในการเข้าตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวได้หรือไม่ อย่างไร

(3.8) ท่านคิดว่าเครื่องมือและวิธีการดำเนินการในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวควรเป็นอย่างไร และควรตรวจประเด็นใดบ้าง

(3.9) ท่านเห็นว่าอย่างไรหากประเทศไทยจะเข้าเป็นภาคีพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้าน การทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี (OPCAT) และท่านมอง ว่าประเทศไทยพร้อมเข้าเป็นภาคีหรือไม่ และควรเตรียมความพร้อมอย่างไร

(3.10) หากต้องจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติเพื่อมาทำหน้าที่ตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวใน ประเทศไทย ท่านคิดว่าควรมีจัดตั้งในรูปแบบใดและควรมีแนวทางในการดำเนินการอย่างไร

(3.11) ท่านพอจะแนะนำตัวแบบหรือตัวอย่างที่ดีของกลไกป้องกันระดับชาติในต่างประเทศได้หรือไม่ หากได้ กลไกของประเทศอะไร และเหตุใดท่านจึงมองว่าเป็นตัวอย่างที่ดีของกลไกป้องกันระดับชาติ

2) แนวคำถามการสนทนากลุ่มการจัดทำเครื่องมือและแนวทางในการตรวจสถานที่ควบคุมตัว

2.1) ท่านคิดว่าประเด็นในการตรวจเยี่ยมเรือนจำควรเป็นอย่างไร และควรอ้างอิงจากบรรทัดฐาน หรือมาตรฐานใด

2.2) ท่านคิดว่าควรมีกระบวนการในการตรวจเยี่ยมเรือนจำอย่างไรบ้าง

2.3) จากเครื่องมือที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้นมา ท่านเห็นว่าควรปรับปรุงและแก้ไขในเรื่องใดบ้าง และ อย่างไร

3.1.4 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยหาคุณภาพเครื่องมือวิจัย โดยการหาความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยให้ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน (รายนามตามภาคผนวก ค) ตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหา ความเหมาะสม ของข้อคำถาม และการใช้ภาษา หาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามปฏิบัติการของตัวแปร (Item Objective Congruence; IOC) ให้คะแนนแต่ละข้อคำถาม (1: แทน ข้อคำถามสอดคล้องกับนิยามปฏิบัติการ ของตัวแปร 0: แทน ไม่แน่ใจว่าข้อคำถามสอดคล้องกับนิยามปฏิบัติการของตัวแปร และ -1: แทน ข้อคำถามไม่ สอดคล้องกับนิยามปฏิบัติการของตัวแปร) และหาค่าเฉลี่ยของแต่ละข้อคำถาม นำคะแนนเฉลี่ยที่ได้เปรียบ เทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้คือ $0.50 < \text{คะแนนเฉลี่ยรายข้อ} \leq 1$ จึงจะเป็นข้อคำถามที่สอดคล้องกับนิยามปฏิบัติการ ของตัวแปรนั้น ข้อคำถามที่ไม่สอดคล้องกับนิยามปฏิบัติการของตัวแปร ผู้วิจัยนำมาพิจารณาและปรับปรุงแก้ไข

3.1.5 ขั้นตอนดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผนการทำงาน โดยการประชุมคณะทำงานเป็นระยะเพื่อวางแผนและปรับการทำงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์

ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) โดยการใช้การทบทวนวรรณกรรมเพื่อทบทวนแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิธีสารเลือกรับอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี กลไกการป้องกันระดับชาติ และการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว

สำหรับเกณฑ์การเลือกตัวแบบกลไกการป้องกันระดับชาติในต่างประเทศเพื่อเป็นกรณีศึกษานั้น ผู้วิจัยจะศึกษาตัวแบบกลไกการป้องกันระดับชาติที่ครอบคลุม 3 ตัวแบบ ได้แก่ การจัดตั้งในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ การจัดตั้งกลไกเป็นการเฉพาะขึ้นใหม่ และการมอบหมายให้หลายหน่วยงานทำหน้าที่กลไกป้องกันระดับชาติ โดยการเลือกตัวแบบใดจากประเทศใดนั้น จะพิจารณาตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญจากสมาคมเพื่อการป้องกันการทรมาน (APT) ซึ่งได้แนะนำไว้ 3 ประเทศ ได้แก่ 1) นอร์เวย์ ซึ่งดำเนินการด้วยทีมขนาดเล็ก 2) มัลดีฟส์ ซึ่งเป็น NPM ที่จัดตั้งในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน และ 3) มองโกเลีย ซึ่งเป็น NPM ที่ก่อตั้งได้ไม่นาน

ขั้นตอนที่ 3 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยก่อนการสัมภาษณ์ทุกครั้ง ผู้วิจัยจะประสานนัดหมายวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลล่วงหน้า โดยการส่งหนังสือราชการ การประสานงานทางโทรศัพท์ รวมถึงการประสานผ่านแอปพลิเคชันไลน์ (line) และในการสัมภาษณ์ จะใช้แบบสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือ โดยผู้วิจัยก่อนเริ่มสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะแนะนำตัว บทบาทนักวิจัย ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย เหตุผลในการเลือกสัมภาษณ์ดังกล่าว รวมถึงสิทธิที่ผู้ให้ข้อมูลหลักต้องทราบและตัดสินใจลงนาม อาจปฏิเสธ หรือให้ความยินยอม ก่อนการเข้าร่วมการวิจัยตามเอกสารชี้แจงข้อมูลแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย อันเป็นไปตามหลักความเคารพในบุคคล ที่ต้องขอความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลเป้าหมายของการวิจัยให้เข้าร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย และหนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย ทั้งนี้ ในการบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ จะใช้การจดบันทึกร่วมกับการใช้เทปบันทึกเสียง

ขั้นตอนที่ 4 การยกร่างเครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำ โดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในขั้นตอนที่ 2 และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกในขั้นตอนที่ 3 มาสังเคราะห์และยกร่างเครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำ

ขั้นตอนที่ 5 การสนทนากลุ่ม (focus group) เพื่อปรับปรุงร่างเครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำ โดยผู้วิจัยกำหนดจัดสนทนากลุ่มจำนวน 3 ครั้งตามกลุ่มตัวอย่างที่ระบุไว้ โดยก่อนการประชุมผู้วิจัยจะมีหนังสือเชิญอย่างเป็นทางการ พร้อมทั้งส่งประเด็นการสนทนากลุ่ม พร้อมเอกสารที่เกี่ยวข้องให้ผู้เข้าร่วมได้ทราบเป็นการล่วงหน้า และในการประชุม จะมีการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการจัดสนทนากลุ่ม อธิบายเกี่ยวกับการบันทึก และการนำข้อมูลไปใช้ พร้อมตอบคำถามและข้อสงสัยของผู้เข้าร่วมการประชุม

ขั้นตอนที่ 6 ปรับปรุงร่างเครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือน และจัดทำร่างรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

3.1.6 สถานที่ในการรวบรวมข้อมูล

การคัดเลือกพื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้ ใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive cases) โดยเลือกพื้นที่กรุงเทพมหานครเป็นสถานที่ในการรวบรวมข้อมูล

3.1.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและตีความข้อมูล ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่ม โดยนำข้อมูลมาประมวลเข้าด้วยกันและจัดแบ่งประเภทข้อมูล ออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ และใช้วิธีการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบเชิงพรรณนา ตามแนวคิดทฤษฎีและกรอบแนวคิดการศึกษา โดยมีการนำเสนอในรูปแบบตารางและแผนภาพประกอบเพื่อความครบถ้วนสมบูรณ์ของข้อมูลและความเข้าใจต่อประเด็นที่ทำการศึกษา

3.1.8 การพิทักษ์สิทธิ์

1. กลุ่มตัวอย่างสมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัย โดยไม่มีข้อบังคับใดๆ และสามารถยุติการร่วมโครงการวิจัยได้ตลอดเวลาเมื่อต้องการโดยไม่ต้องแจ้งเหตุผลกับผู้วิจัย และการถอนตัวออกจากการวิจัยจะไม่มีผลกระทบทางลบใดๆ ต่อผู้เข้าร่วมแต่อย่างใด

2. การนัดวัน เวลา และสถานที่ เพื่อสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่ยินดีเข้าร่วมโครงการวิจัยในครั้งนี้ จะยึดตามความสะดวกของกลุ่มตัวอย่างเป็นสำคัญ โดยกลุ่มตัวอย่างสามารถเลือกสถานที่สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลด้วยตัวเอง โดยกลุ่มตัวอย่างสามารถเลือกสถานที่สัมภาษณ์ที่มีความเป็นส่วนตัว เป็นห้องมิดชิด ไม่มีคนพลุกพล่าน เงียบสงบ และรู้สึกปลอดภัย โดยคณะผู้วิจัยจะเดินทางไปพบกลุ่มตัวอย่างด้วยตัวเอง

3. จะไม่ระบุชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ ไม่ระบุชื่อผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม ที่จะนำไปสู่ความเสี่ยงหรืออันตรายจากการให้ข้อมูล เพื่อป้องกันให้เกิดผลกระทบต่อตัวผู้ให้ข้อมูลน้อยที่สุด ดังนั้นผลของการศึกษาจะใช้ภาพรวมของข้อมูลในการรายงานผล ทั้งนี้ หากมีการระบุชื่อจะเป็นไปโดยความยินยอมของผู้ให้ข้อมูล หากผู้ให้ข้อมูลไม่ประสงค์จะให้ชื่อปรากฏโครงการฯ จะใช้นามสมมุติแทน และผู้ให้ข้อมูลสามารถยุติการเข้าร่วม

3.1.9 ข้อจำกัดในการวิจัย

1) ด้านการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก เนื่องด้วยโครงการมีระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายระหว่างเดือนมกราคม - มีนาคม พ.ศ. 2567 โดยทางคณะผู้วิจัยได้มีการส่งหนังสือเพื่อขอสัมภาษณ์และการประสานงานทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการไปยังแต่ละกลุ่มเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ รวม 30 หน่วยงาน/บุคคล ซึ่งมีหน่วยงานที่ตอบรับการให้สัมภาษณ์ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว จำนวนทั้งสิ้น 17 หน่วยงาน โดยอีก 11 หน่วยงานไม่ได้ตอบรับหรือไม่สะดวกในการให้สัมภาษณ์ อย่างไรก็ตามข้อมูลที่ได้รวบรวมจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายนั้นครอบคลุมและเพียงพอต่อการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้อย่างครบถ้วน

2) ด้านระยะเวลาและงบประมาณของการดำเนินโครงการ เนื่องด้วยข้อจำกัดด้านระยะเวลาและงบประมาณในการวิจัยครั้งนี้จึงยังไม่สามารถดำเนินการจัดทำเครื่องมือในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวที่ครอบคลุมทุกประเภทของสถานที่ควบคุมตัวตามหลักการนิยามของพิธีสารเลือกรับฯ ได้ เพราะฉะนั้นการดำเนินงานครั้งนี้จึงมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาเครื่องมือการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวประเภทเรือนจำและทัณฑสถานก่อน อย่างไรก็ตาม เครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำและทัณฑสถานที่ได้พัฒนาขึ้นมานั้นจะเป็นตัวแบบสำคัญเพื่อนำไปปรับใช้เป็นแนวทางในการจัดทำเครื่องมือการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวประเภทอื่นๆ ของประเทศไทยที่เป็นไปตามมาตรฐานของพิธีสารเลือกรับฯ ต่อไป และในขณะเดียวกันด้วยระยะเวลาอันจำกัดนี้จึงยังไม่สามารถนำเครื่องมือการตรวจเยี่ยมที่ได้พัฒนาขึ้นไปดำเนินการทดลองใช้และเก็บข้อมูลกับทางเรือนจำและทัณฑสถานได้ทันตามช่วงระยะของการศึกษาครั้งนี้

3.2 แนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ

การวิจัยเพื่อสร้างแนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ เป็นการวิจัยและพัฒนา โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรค แนวปฏิบัติการถามปากคำในชั้นการสอบสวนของพนักงานสอบสวนในปัจจุบัน 2) สร้างและพัฒนาแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ และ 3) สร้างหลักสูตรการเรียนการสอนเรื่องสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ โดยผู้วิจัยนำเสนอวิธีดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

3.2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย 4 กลุ่ม คือ

1) ประชาชนที่เป็นหรือเคยเป็นผู้เสียหาย พยาน หรือผู้ต้องหาในคดีอาญา ในเขตอำนาจการสอบสวนของเจ้าพนักงานตำรวจสังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ จำนวน 5 คน

2) เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่สอบสวนที่มีประสบการณ์ด้านการสืบสวนสอบสวนปฏิบัติหน้าที่ในสถานีตำรวจที่มีภาระงานปานกลางจนถึงมาก ซึ่งสะท้อนถึงการปฏิบัติงานจริงของพนักงานสอบสวนส่วนใหญ่ของไทย จำนวน 4 คน

3) บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม รวมจำนวน 4 คน ประกอบด้วย

3.1) เจ้าพนักงานที่มีอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวน ในองค์กรยุติธรรมอื่นนอกเหนือจากสังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่มีประสบการณ์ทำงานมาอย่างน้อย 3 ปีขึ้นไป จำนวน 1 คน

3.2) พนักงานอัยการ ตั้งแต่ระดับอัยการจังหวัดผู้ช่วยขึ้นไป ที่มีประสบการณ์ในการทำงานตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไป จำนวน 1 คน

3.3) ผู้พิพากษา ที่มีประสบการณ์ในการทำงานไม่ต่ำกว่า 3 ปี จำนวน 1 คน

3.4) นักสิทธิมนุษยชน ที่ปฏิบัติหน้าที่ในองค์กรระหว่างประเทศ และมีประสบการณ์การทำงานไม่น้อยกว่า 3 ปี จำนวน 1 คน

4) อาจารย์ผู้มีความรู้เชี่ยวชาญในเรื่องเทคนิคการสอบสวน และอาจารย์ผู้สอนวิชาจิตวิทยา รวมจำนวน 4 คน

3.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์แนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ จำนวน 4 ชุด ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ประชาชน มีข้อความรวม 2 ข้อ แบบสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตำรวจ มีข้อความรวม 4 ข้อ แบบสัมภาษณ์บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม มีข้อความรวม 2 ข้อ และแบบสัมภาษณ์อาจารย์ มีข้อความรวม 4 ข้อ รวมข้อความทั้งหมด 12 ข้อ เพื่อวิเคราะห์ปัญหา/ แนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ประเด็นข้อความในแต่ละชุดมีดังนี้

(1) แบบสัมภาษณ์ประชาชน มีข้อความ 2 ข้อ ประกอบด้วย

(1.1) ท่านพบปัญหาและอุปสรรค ในขั้นตอนการสอบสวนปากคำของเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้เกี่ยวข้องในคดีของท่าน หรือไม่ อย่างไร (1) ประเด็นเกี่ยวกับความพร้อมของบุคคล สถานที่ (2) ประเด็นเกี่ยวกับวิธีการสอบสวน วิธีการใช้คำถาม และ (3) ประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการขั้นตอนในการสืบสวนสอบสวน

(1.2) ท่านมีข้อเสนอแนะในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ในขั้นตอนการสอบสวนปากคำ ในคดีของท่านอย่างไรบ้าง

(2) แบบสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตำรวจสายงานสืบสวนและสอบสวน มีข้อความ 4 ข้อ ประกอบด้วย

(2.1) กระบวนการถามปากคำผู้เสียหาย พยาน หรือผู้ต้องหาที่ท่านใช้ในขั้นตอนสอบสวนมีอย่างไรบ้าง

(2.2) ท่านพบปัญหาและอุปสรรคใดบ้างในกระบวนการถามปากคำที่ท่านปฏิบัติอยู่

(2.3) ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรเกี่ยวกับ แนวปฏิบัติในการถามปากคำผู้เสียหาย พยาน หรือผู้ต้องหา ซึ่งเคารพสิทธิมนุษยชน

(2.4) ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรเกี่ยวกับ แนวปฏิบัติในการถามปากคำผู้เสียหาย พยาน หรือผู้ต้องหา ซึ่งมีประสิทธิภาพ

(3) แบบสัมภาษณ์บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม มีข้อความ 2 ข้อ ประกอบด้วย

(3.1) ท่านพบปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับวิธีการถามปากคำในขั้นตอนสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือไม่ และในประเด็นใดบ้าง

(3.2) ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับวิธีการถามปากคำในขั้นตอนสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ อย่างไรบ้าง

(4) อาจารย์ผู้มีความรู้เชี่ยวชาญในเรื่องเทคนิคการสอบสวน อาจารย์ผู้สอนวิชาสถิติมนุษยชน และอาจารย์ผู้สอนวิชาจิตวิทยา มีข้อคำถาม 4 ข้อ ประกอบด้วย

(4.1) กฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้องได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนจะต้องปฏิบัติอย่างไร ในการถามปากคำผู้เสียหาย พยาน หรือผู้ต้องหา ในชั้นสอบสวน

(4.2) ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับวิธีการถามปากคำในชั้นสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ อย่างไร อันเป็นการเคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ

(4.3) การจัดเรียนการสอนที่ใช้ในปัจจุบันส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าใจและปฏิบัติตามแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพหรือไม่ อย่างไร

(4.4) ควรจัดรูปแบบการเรียนการสอนอย่างไร เพื่อให้ผู้เรียนปฏิบัติตามแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ

3.2.3 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยหาคุณภาพเครื่องมือวิจัย โดยการหาความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหา ความเหมาะสมของข้อคำถาม และการใช้ภาษา หาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามปฏิบัติการของตัวแปร (Item Objective Congruence; IOC) ให้คะแนนแต่ละข้อคำถาม (1: แทน ข้อคำถามสอดคล้องกับนิยามปฏิบัติการของตัวแปร 0: แทน ไม่แน่ใจว่าข้อคำถามสอดคล้องกับนิยามปฏิบัติการของตัวแปร และ -1: แทน ข้อคำถามไม่สอดคล้องกับนิยามปฏิบัติการของตัวแปร) และหาค่าเฉลี่ยของแต่ละข้อคำถาม นำคะแนนเฉลี่ยที่ได้เปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้คือ $0.50 < \text{คะแนนเฉลี่ยรายข้อ} \leq 1$ จึงจะเป็นข้อคำถามที่สอดคล้องกับนิยามปฏิบัติการของตัวแปรนั้น ข้อคำถามที่ไม่สอดคล้องกับนิยามปฏิบัติการของตัวแปร ผู้วิจัยนำมาพิจารณาและปรับปรุงแก้ไข

3.2.4 ขั้นตอนดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล 3 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่ 1 เก็บรวบรวมข้อมูลปัจจัยนำเข้า มีรายละเอียดดังนี้

1) ศึกษาแนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสืบสวนสอบสวน วิธีการสอบสวนปากคำผู้เสียหาย พยาน และผู้ต้องหา ในชั้นการสอบสวน แนวทางการสัมภาษณ์เพื่อค้นหาความจริงจากต่างประเทศ สร้างและทดสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย และยื่นขอรับรองจริยธรรมการวิจัยเกี่ยวกับมนุษย์ ก่อนดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล

2) เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อวิเคราะห์ปัญหา/ แนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ เปรียบเทียบแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนของไทยและต่างประเทศ วิเคราะห์และลงข้อสรุปจากข้อค้นพบ เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 1

ขั้นตอนที่ 2 เก็บรวบรวมข้อมูลปัจจัยกระบวนการ มีรายละเอียดดังนี้

1) คณะผู้วิจัยพัฒนาพัฒนา (ร่าง) แนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ

2) ทดลองใช้ (Try Out) ในสถานการณ์คดีอาญาที่สมมติขึ้นมา วิเคราะห์ข้อดี ข้อเสีย ปัญหาและอุปสรรค เปรียบเทียบกับแนวทางการสืบสวนสอบสวนที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงและพัฒนา เพื่อสรุปข้อมูล ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 และส่งมอบผลผลิตคือ แนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนที่ 3 เก็บรวบรวมข้อมูลกิจกรรมปลายน้ำ มีรายละเอียดดังนี้

1) ทดสอบแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพกับคดีอาญาที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ที่เป็นกลุ่มทดลอง (Pilot Group) คือพื้นที่จังหวัดนครปฐม ได้แก่ สถานีตำรวจภูธรสามพราน (Research ครั้งที่ 3: R3) จากนั้นนำข้อมูลมาปรับปรุงและพัฒนา (Development3: D3)

2) ทดสอบความพร้อมใช้ และถ่ายทอดแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ (Reskills) ผู้วิจัยสรุปข้อค้นพบ จัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ นำเสนอผลการวิจัยถ่ายทอดสู่การใช้ประโยชน์ ตามแผนการนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

2.1) ประสานผู้บริหารสถานีตำรวจ เพื่อติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานสืบสวนสอบสวนจากผู้บังคับบัญชา และประชาชนที่รับบริการ เพื่อนำข้อมูลมาพัฒนา

2.2) นำเสนอและเผยแพร่แนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ ไปยังโรงเรียนนายร้อยตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และติดตามความก้าวหน้าเพื่อขยายผลสู่การจัดการฝึกอบรมทักษะการสืบสวนสอบสวนแบบเบ็ดเสร็จ (Reskills)

2.3) ต่อยอดเผยแพร่องค์ความรู้แนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ ให้แก่สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

3.2.5 สถานที่ในการรวบรวมข้อมูล

ในพื้นที่ศึกษาคือ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล

3.2.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตีความ (Interpretation) จากข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การตอบคำถาม ในการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ การทดลองใช้ และการทดสอบประสิทธิภาพ ตรวจสอบข้อมูล ด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation Technique) โดยใช้การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัยหรือผู้เก็บข้อมูล (Investigator Triangulation) นำข้อมูลที่ได้สร้างข้อสรุปเพื่อตอบคำถามการวิจัย

3.2.7 การพิทักษ์สิทธิ์

โครงการวิจัยนี้ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยเกี่ยวกับมนุษย์ คณะนิติวิทยาศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ (เอกสารรับรองดังภาคผนวก ข) ก่อนดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3 แนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา เพื่อพัฒนาแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์ เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน โดยผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

3.3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

ประชากร คือ แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์หรือแพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน ผู้ที่ทำการตรวจสภาพร่างกาย และจิตแพทย์ผู้ที่ทำการตรวจสภาพจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ พร้อมทั้งให้ความเห็นทางการแพทย์จากผลการตรวจดังกล่าว ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่นๆ

กลุ่มตัวอย่าง คือ แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์หรือแพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน ผู้ที่ทำการตรวจสภาพร่างกาย และจิตแพทย์ผู้ที่ทำการตรวจสภาพจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ พร้อมทั้งให้ความเห็นทางการแพทย์จากผลการตรวจดังกล่าว ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่น ๆ ระหว่างเดือนมกราคม ถึง เดือนเมษายน พ.ศ. 2567

คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) จำนวน 10 คน ประกอบด้วย แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์หรือแพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จำนวน 5 ราย และจิตแพทย์ จำนวน 5 ราย

โดยในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะประสานประสานสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพื่อขอรายชื่อและสถานที่ทำงานของแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์หรือแพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉินผู้ที่ทำการตรวจสภาพร่างกาย และจิตแพทย์ผู้ที่ทำการตรวจสภาพจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ หลังจากนั้นผู้วิจัยจะเขียนรายชื่อแพทย์ทั้งหมดที่ได้มา แยกใส่กล่อง จำนวน 2 กล่อง ดังนี้

กล่องที่ 1 รายชื่อแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์หรือแพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน แล้วทำการสุ่มรายชื่อแพทย์ขึ้นมา จำนวน 5 รายชื่อ หลังจากนั้น ผู้วิจัยโทรศัพท์ไปยังที่ทำงานของแพทย์ทีละคน เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และรายละเอียดการวิจัย พร้อมทั้งขออนุญาตสัมภาษณ์แพทย์ทั้ง 5 คน หากมีท่านใดปฏิเสธ ก็ทำการสุ่มรายชื่อในกล่องขึ้นมาใหม่ และดำเนินการโทรศัพท์ขออนุญาตสัมภาษณ์ จนได้แพทย์ครบจำนวน 5 คน ตามที่กำหนด

กล่องที่ 2 รายชื่อจิตแพทย์ แล้วทำการสุ่มรายชื่อแพทย์ขึ้นมา จำนวน 5 รายชื่อ หลังจากนั้น ผู้วิจัย โทรศัพท์ไปยังที่ทำงานของแพทย์ทีละคน เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และรายละเอียดการวิจัย พร้อมทั้งขออนุญาต สัมภาษณ์แพทย์ทั้ง 5 ท่าน หากมีท่านใดปฏิเสธ ก็ทำการสุ่มรายชื่อในกล่องขึ้นมาใหม่ และดำเนินการ โทรศัพท์ขออนุญาตสัมภาษณ์ จนได้แพทย์ครบจำนวน 5 คน ตามที่กำหนด

เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง มีคุณสมบัติดังนี้

1. เป็นแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์หรือแพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน ผู้ที่เคยตรวจสภาพร่างกาย และ จิตแพทย์ผู้ที่เคยตรวจสภาพจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ พร้อมทั้งให้ความเห็น ทางการแพทย์จากผลการตรวจสอบดังกล่าว อย่างน้อย 1 ราย ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่น ๆ
2. ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข หรือสังกัดหน่วยงานอื่นๆ
3. ยินดีให้ความร่วมมือในการทำวิจัย

เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างออก

ไม่สามารถให้ข้อมูลได้ในขณะที่ดำเนินการเก็บข้อมูล

2) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อตรวจสอบ ร่องแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยา ผู้เสียหายจากการทรมาน

ประชากร คือ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเข้าใจ มีประสบการณ์ หรือเคยมีส่วนเกี่ยวข้องกับการ ตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน รวมทั้งเคยเป็นผู้ที่เคยใช้ประโยชน์จากผลการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์ดังกล่าว เพื่อประเมิน ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุน การตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ประกอบด้วย ผู้ พิพากษา อัยการ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จิตแพทย์ ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และผู้แทนจาก องค์กรนอกภาครัฐ (Non-Governmental Organization: NGO) ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่นๆ

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเข้าใจ มีประสบการณ์ หรือเคยมีส่วนเกี่ยวข้องกับการ ตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน รวมทั้งเคยเป็นผู้ที่เคยใช้ประโยชน์จากผลการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์ดังกล่าว เพื่อประเมิน ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุน การตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ประกอบด้วย ผู้ พิพากษา อัยการ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จิตแพทย์ ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และผู้แทนจาก องค์กรนอกภาครัฐ (Non-Governmental Organization: NGO) ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่นๆ ระหว่างเดือนมกราคม ถึง เดือนเมษายน พ.ศ. 2567

คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ผู้พิพากษา จำนวน 1 คน อัยการ จำนวน 1 คน พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ จำนวน 1 คน แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ จำนวน 1 คน แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จำนวน 1 คน จิตแพทย์ จำนวน 1 คน ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน จำนวน 1 คน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จำนวน 1 คน และผู้แทนจากองค์การนอกภาครัฐ (Non-Governmental Organization: NGO) จำนวน 1 คน

โดยในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยจะดำเนินการรวบรวมรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละสาขาตามจำนวนที่กำหนด หลังจากนั้นจะดำเนินการโทรศัพท์เพื่อเรียนเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการวิจัยครั้งนี้ทีละท่าน หากท่านใดไม่สะดวก ผู้วิจัยจะดำเนินการค้นหารายชื่อเพิ่มเติม และดำเนินการโทรศัพท์เพื่อเรียนเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการวิจัยครั้งนี้จนครบจำนวนในแต่ละสาขาตามที่กำหนด

3) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลจากการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) เพื่อประเมินร่างแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

ประชากร คือ ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความเข้าใจ และมีประสบการณ์ในการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน หรือเคยเป็นผู้ที่เคยใช้ประโยชน์จากผลการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์ดังกล่าว เพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริงของแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน โดยการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ประกอบด้วย ผู้พิพากษา อัยการ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จิตแพทย์ ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และผู้แทนจากองค์การนอกภาครัฐ (Non-Governmental Organization: NGO) ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่นๆ

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความเข้าใจ และมีประสบการณ์ในการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน หรือเคยเป็นผู้ที่เคยใช้ประโยชน์จากผลการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์ดังกล่าว เพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริงของแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน โดยการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ประกอบด้วย ผู้พิพากษา อัยการ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จิตแพทย์ ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และผู้แทนจากองค์การนอกภาครัฐ (Non-Governmental Organization: NGO) ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่นๆ ระหว่างเดือนมกราคม ถึง เดือนเมษายน พ.ศ. 2567

คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ผู้พิพากษา จำนวน 1 คน อัยการ จำนวน 1 คน พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ จำนวน 1 คน แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ จำนวน 1 คน แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จำนวน 1 คน จิตแพทย์ จำนวน 1 คน ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการ

สิทธิมนุษยชน จำนวน 1 คน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จำนวน 1 คน และผู้แทนจากองค์การนอกภาครัฐ (Non-Governmental Organization: NGO) จำนวน 1 คน

โดยในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยจะดำเนินการรวบรวมรายชื่อผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาตามจำนวนที่กำหนด หลังจากนั้นจะดำเนินการโทรศัพท์เพื่อเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญในการวิจัยครั้งนี้ทีละท่าน หากท่านใดไม่สะดวก ผู้วิจัยจะดำเนินการค้นหารายชื่อเพิ่มเติม และดำเนินการโทรศัพท์เพื่อเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญในการวิจัยครั้งนี้จนครบจำนวนในแต่ละสาขาตามที่กำหนด

3.3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) **แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป** เป็นแบบสอบถามสำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน ได้แก่ เพศ อายุ ประวัติการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ การให้ความเห็นทางการแพทย์จากผลการตรวจสอบ

2) **แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน** เป็นแบบสัมภาษณ์สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น กำหนดกรอบคำถามโดยอาศัยแนวคิดการสืบสวนสอบสวนและบันทึกข้อมูลหลักฐานอย่างมีประสิทธิภาพ กรณีการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอย่างโหดร้าย ไร้มนุษยธรรมและย่ำยีศักดิ์ศรี ตามหลักการของพิธีสารอิสตันบูล ร่วมกับการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จำนวน 8 คำถาม ดังนี้

(1) สภาพร่างกาย/สภาพจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมานที่ท่านเคยตรวจมีลักษณะเป็นอย่างไรบ้าง

(2) ท่านทำการตรวจสภาพร่างกาย/สภาพจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมาน อะไรบ้าง อย่างไร และคิดว่าควรตรวจอะไรเพิ่มเติมบ้าง

(3) ท่านได้ทำการส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการหรือการตรวจพิเศษอื่นๆ/การตรวจทางจิตวิทยาหรือจิตเวช อะไรบ้าง อย่างไร และคิดว่าควรตรวจอะไรเพิ่มเติมบ้าง

(4) ท่านรายงานผลการตรวจสภาพร่างกาย/สภาพจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมาน ให้ผู้นำส่งหรือผู้เสียหายที่มารับการตรวจในประเด็นใดบ้าง มีรายละเอียดอย่างไร? และคิดว่าควรรายงานอะไรเพิ่มเติมบ้าง

(5) ท่านทราบว่าผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำรายงานผลการตรวจสภาพร่างกาย/สภาพจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมานของท่านไปใช้ประโยชน์ในการพิจารณาคดีหรือเยียวยาช่วยเหลือหรือไม่ อย่างไร

(6) ปัญหาอุปสรรคที่ท่านพบจากการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานมีอะไรบ้าง

(7) ท่านต้องการความช่วยเหลืออะไร จากหน่วยงานไหน อย่างไรบ้าง

(8) ท่านมีข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานอะไรบ้าง อย่างไร

3.3.3 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ จำนวน 1 ท่าน จิตแพทย์ จำนวน 1 ท่าน และ แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จำนวน 1 ท่าน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการตรวจสอบและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหาย พิจารณาตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหาและความสอดคล้องของจุดมุ่งหมายกับเนื้อหา ได้ค่าความตรงเชิงเนื้อหา (CVI) เท่ากับ .93 แล้วนำไปทดลองใช้กับแพทย์ผู้ที่เคยตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ พร้อมทั้งให้ความเห็นทางการแพทย์จากผลการตรวจสอบดังกล่าวที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 1 คน เพื่อดูความเหมาะสมของเนื้อหา จากนั้นจึงนำมาแก้ไขปรับปรุงก่อนนำไปใช้จริง

3.3.4 ขั้นตอนดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน เป็นการศึกษาข้อมูลการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน ดำเนินการดังต่อไปนี้

1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำการวิเคราะห์เนื้อหา โดยการจัดกลุ่มข้อมูล แล้วสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

2) สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง เพื่อรวบรวมข้อมูลมาใช้ในการจัดทำร่างแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน ร่วมกับการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

2.1) กำหนดกลุ่มตัวอย่างที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์หรือแพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน ผู้ที่ทำการตรวจสภาพร่างกาย และจิตแพทย์ผู้ที่ทำการตรวจสภาพจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ พร้อมทั้งให้ความเห็นทางการแพทย์จากผลการตรวจดังกล่าวมาแล้วอย่างน้อย 1 ราย

2.2) พัฒนาแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง พัฒนาโดยผู้วิจัย กำหนดกรอบคำถามโดยอาศัยแนวคิดการสืบสวนสอบสวนและบันทึกข้อมูลหลักฐานอย่างมีประสิทธิภาพ กรณีการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอย่างโหดร้าย ไร้มนุษยธรรมและย่ำยีศักดิ์ศรี ตามหลักการพิธีสารอิสตันบูล: คู่มือการสืบสวนสอบสวนและบันทึกข้อมูลหลักฐานอย่างมีประสิทธิภาพ กรณีการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอย่างโหดร้าย ไร้มนุษยธรรมและย่ำยีศักดิ์ศรี ร่วมกับการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2.3) นำแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างที่พัฒนาขึ้นในข้อ 2.2 ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการตรวจสอบและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการ

ประมาณ จำนวน 3 ท่าน พิจารณาตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหาและความสอดคล้องของจุดมุ่งหมายกับเนื้อหา และปรับแก้ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง จำนวน 8 ข้อ

2.4) สัมภาษณ์แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์หรือแพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน ผู้ที่เคยตรวจสภาพร่างกาย และ จิตแพทย์ผู้ที่เคยตรวจสภาพจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ พร้อมทั้งให้ความเห็น ทางการแพทย์จากผลการตรวจดังกล่าว จำนวน 10 คน (แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์หรือแพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จำนวน 5 คน และ จิตแพทย์ จำนวน 5 คน) โดยใช้เวลาคนละประมาณ 1 ชั่วโมง จำนวน 1 ครั้ง

การสัมภาษณ์ดังกล่าว จะทำการสัมภาษณ์โดยผู้วิจัยหลักซึ่งเป็นจิตแพทย์ที่มีความรู้ความเข้าใจใน การสัมภาษณ์ผู้ป่วยเพื่อรวบรวมข้อมูลมาเป็นอย่างดี และพยาบาลจิตเวชซึ่งเป็นผู้ร่วมวิจัยที่มีความรู้ความ เข้าใจในการสัมภาษณ์ผู้ป่วยเพื่อรวบรวมข้อมูลมาเป็นอย่างดี รวมทั้งผ่านการเรียนวิชาการวิจัยเชิงคุณภาพใน ระดับปริญญาโทหลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลสุขภาพจิตและการพยาบาลจิตเวช คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จำนวน 2 หน่วยกิต

2.5) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

2.5.1) ผู้วิจัยประสานสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพื่อขอรายชื่อและสถานที่ ทำงานของแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์หรือแพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉินผู้ทำการตรวจสภาพร่างกาย และจิตแพทย์ผู้ ที่ทำการตรวจสภาพจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ และดำเนินการคัดเลือกกลุ่ม ตัวอย่างตามรายละเอียดที่กำหนดไว้ในหัวข้อ การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง จนได้กลุ่มตัวอย่างครบตามจำนวนที่ กำหนด คือ แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์หรือแพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จำนวน 5 คน และจิตแพทย์ จำนวน 5 คน

2.5.2) ผู้วิจัยโทรศัพท์ถึงแพทย์ที่ได้รับการอนุญาตให้ติดต่อได้แล้วตามข้อ 1 ขออนุญาตนัดวัน เวลา และสถานที่ เพื่อสัมภาษณ์แพทย์ที่ยินดีเข้าร่วมโครงการวิจัยในครั้งนี้ โดยยึดตามความสะดวกของกลุ่มตัวอย่าง เป็นสำคัญ ทั้งนี้คณะผู้วิจัยจะเดินทางไปพบกลุ่มตัวอย่างในแต่ละจังหวัดด้วยตัวเอง

2.5.3) ผู้วิจัยสัมภาษณ์แพทย์ที่ยินดีเข้าร่วมโครงการวิจัยในครั้งนี้ตามวัน เวลา และสถานที่ที่นัด หมาย พร้อมทั้งขออนุญาตให้ผู้ร่วมวิจัย จำนวน 2 คน บันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์โดยการจดบันทึกลงในสมุด

2.6) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างมาทำการวิเคราะห์เนื้อหา โดยการจัดกลุ่มข้อมูล แล้วสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการ แพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

ขั้นตอนที่ 2 จัดทำต้นร่างแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการ ตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน เป็นการจัดทำต้นร่างแนวทางการตรวจและการให้ความเห็น ทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน ดำเนินการดังต่อไปนี้

1) จัดทำต้นร่างแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบ และเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากขั้นตอนที่ 1 มาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาต้นร่างแนวทางการตรวจ และการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

2) จัดทำร่างแบบฟอร์มรายงานการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

3) นำร่างแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน และร่างแบบฟอร์มรายงานการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน เสนอต่อคณะที่ปรึกษางานวิจัย เพื่อพิจารณาปรับปรุงแก้ไข

4) ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของคณะที่ปรึกษางานวิจัย เพื่อนำไปใช้ในขั้นตอนที่ 3 ต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน เป็นการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ผู้พิพากษา จำนวน 1 คน อัยการ จำนวน 1 คน พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ จำนวน 1 คน แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ จำนวน 1 คน แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จำนวน 1 คน จิตแพทย์ จำนวน 1 คน ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน จำนวน 1 คน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จำนวน 1 คน และผู้แทนจากองค์กรนอกภาครัฐ (NGO) จำนวน 1 คน ดำเนินการดังต่อไปนี้

1) กำหนดประเด็นการสนทนากลุ่ม ได้แก่ รูปแบบ ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความสอดคล้อง และความเป็นประโยชน์ของแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน และความคิดเห็นที่มีต่อแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน รวมทั้งแบบฟอร์มรายงานการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

2) กำหนดวัน เวลา สถานที่ และการดำเนินการสนทนากลุ่ม

3) ดำเนินการสนทนากลุ่ม โดยนำเสนอร่างแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน และร่างแบบฟอร์มรายงานการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานต่อผู้ทรงคุณวุฒิ

4) ปรับปรุงแก้ไขร่างแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน และร่างแบบฟอร์มรายงานการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้จากการสนทนากลุ่มในข้อ 3)

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน เป็นการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริงของแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน โดยการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) โดยกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ผู้พิพากษา จำนวน 1 คน อัยการ จำนวน 1 คน พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ จำนวน 1 คน แพทย์

ทางนิติเวชศาสตร์ จำนวน 1 คน แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จำนวน 1 คน จิตแพทย์ จำนวน 1 คน ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน จำนวน 1 คน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จำนวน 1 คน และผู้แทนจากองค์การนอกภาครัฐ (NGO) จำนวน 1 คน ดำเนินการดังต่อไปนี้

1) กำหนดประเด็นการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ได้แก่ รูปแบบ ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความสอดคล้อง และความเป็นประโยชน์ของแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน และความคิดเห็นที่มีต่อแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน รวมทั้งแบบฟอร์มรายงานการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

2) กำหนดวัน เวลา สถานที่ และการดำเนินการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ

3) ดำเนินการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ โดยนำเสนอร่างแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน และร่างแบบฟอร์มรายงานการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานต่อผู้เชี่ยวชาญ

4) ปรับปรุงแก้ไขร่างแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน และร่างแบบฟอร์มรายงานการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญที่ได้จากการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญในข้อ 3)

ขั้นตอนที่ 5 จัดทำแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานฉบับสมบูรณ์ ดำเนินการดังต่อไปนี้

1) จัดทำแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานฉบับสมบูรณ์

2) วางแผนดำเนินการวิจัยระยะที่ 2 ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2567-2568 เพื่อประเมินผลการนำแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานไปทดลองใช้ในพื้นที่นำร่อง

3) เตรียมนำเสนอแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานฉบับสมบูรณ์ต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุคคลสูญหาย ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 เพื่อพิจารณาประกาศใช้ต่อไป

3.3.5. สถานที่ในการรวบรวมข้อมูล

ณ พื้นที่กรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่น ๆ

3.3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลตามระเบียบวิธีทางสถิติ ตามลำดับดังนี้

- 1) ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ด้วยการแจกแจงความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และร้อยละ
- 2) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง นำมาวิเคราะห์เนื้อหา โดยการจัดกลุ่มข้อมูล แล้วสังเคราะห์ข้อมูล หลังจากนั้นนำมาพัฒนาเป็นแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานร่วมกับการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

3.3.7 การพิทักษ์สิทธิ์

- 1) ผู้วิจัยทำหนังสือขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในคนก่อนดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 2) ใช้รหัสแทนการระบุชื่อสกุลกลุ่มตัวอย่าง และเอกสารที่เกี่ยวข้องจะเก็บไว้ในตู้ที่มีกุญแจปิด เพื่อปกปิดข้อมูลผู้ป่วยไว้เป็นความลับและไม่สามารถสืบค้นไปยังชื่อกลุ่มตัวอย่าง ได้
- 3) กลุ่มตัวอย่างสมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัย โดยไม่มีข้อบังคับใดๆ และสามารถยุติการร่วมโครงการวิจัยได้ตลอดเวลาเมื่อต้องการโดยไม่ต้องแจ้งเหตุผลกับผู้วิจัย
- 4) การนัดวัน เวลา และสถานที่ เพื่อสัมภาษณ์แพทย์ที่ยินดีเข้าร่วมโครงการวิจัยในครั้งนี้ จะยึดตามความสะดวกของกลุ่มตัวอย่างเป็นสำคัญ
- 5) ไฟล์ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างจะบันทึกลงในคอมพิวเตอร์ของหัวหน้าโครงการวิจัย และต้องใช้ password ในการเปิดเครื่อง ซึ่งมีเพียงหัวหน้าโครงการวิจัยและผู้ร่วมวิจัยเท่านั้นที่ทราบ
- 6) ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยเท่านั้นที่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้และนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวม
- 7) ผู้วิจัยจะทำลายข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างทั้งในรูปแบบเอกสารและไฟล์ข้อมูลที่บันทึกไว้ในคอมพิวเตอร์ และข้อมูลการสัมภาษณ์ที่จัดบันทึกลงในสมุด เมื่อดำเนินการวิจัยแล้วเสร็จภายใน 2 ปี

3.4 แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา เพื่อพัฒนาแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย โดยผู้วิจัยนำเสนอวิธีดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

3.4.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

- 1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย

ประชากร คือ 1) ผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ และ 2) ผู้เสียหายจากการบังคับสูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้แก่ สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้ซึ่งอยู่กินกันฉันสามีภริยา ซึ่งมีได้จดทะเบียนสมรส ผู้อุปการะและผู้อยู่ในอุปการะของผู้ถูกระทำให้สูญหายในกรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่น ๆ

กลุ่มตัวอย่าง คือ 1) ผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ และ 2) ผู้เสียหายจากการบังคับสูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้แก่ สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้ซึ่งอยู่กินกันฉันสามีภริยา ซึ่งมีได้จดทะเบียนสมรส ผู้อุปการะและผู้อยู่ในอุปการะของผู้ถูกระทำให้สูญหายในกรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่นๆ ระหว่างเดือนมกราคม ถึง เดือนเมษายน พ.ศ. 2567

คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) จำนวน 20 คนประกอบด้วย 1) ผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ จำนวน 10 คน และ 2) ผู้เสียหายจากการบังคับสูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้แก่ สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้ซึ่งอยู่กินกันฉันสามีภริยา ซึ่งมีได้จดทะเบียนสมรส ผู้อุปการะและผู้อยู่ในอุปการะของผู้ถูกระทำให้สูญหาย จำนวน 10 คน เนื่องจากผู้วิจัยไม่พบการรายงานข้อมูลสถิติของผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นปัจจุบัน และสามารถนำมาคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างได้ รวมทั้งกลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มเปราะบาง เข้าถึงยาก ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวนขั้นต่ำที่คิดว่าสามารถเชิญชวนและยินดีมาเข้าร่วมการวิจัยในครั้งนี้ได้

เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

(1) ผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีคุณสมบัติดังนี้

(1.1) ถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำด้วยวิธีการใดก็ตามให้เกิดความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานอย่างร้ายแรงแก่ร่างกายหรือจิตใจ เพื่อวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(1.1.1) ให้ได้มาซึ่งข้อมูลหรือคำรับสารภาพจากผู้ถูกระทำหรือบุคคลที่สาม

(1.1.2) ลงโทษผู้ถูกระทำเพราะเหตุอันเกิดจากการกระทำหรือสงสัยว่ากระทำของผู้นั้นหรือบุคคลที่สาม

(1.1.3) ข่มขู่หรือขู่เชิญผู้ถูกระทำหรือบุคคลที่สาม

(1.1.4) เลือกปฏิบัติไม่ว่ารูปแบบใด

(1.2) ถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐลงโทษหรือกระทำด้วยประการใดที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อันเป็นเหตุให้ผู้อื่นถูกลดทอนคุณค่าหรือละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน ความเป็นมนุษย์ หรือเกิดความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานแก่ร่างกายหรือจิตใจที่มีใช้การกระทำตามที่ระบุไว้ในข้อ 1.1

(1.3) ยินดีให้ความร่วมมือในการทำวิจัย

(2) ผู้เสียหายจากการบังคับสูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีคุณสมบัติดังนี้

(2.1) เป็น สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้ซึ่งอยู่กินกันฉันสามีภริยาซึ่งมิได้จดทะเบียนสมรส ผู้อุปการะและผู้อยู่ในอุปการะของผู้ถูกระทำให้สูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ

(2.2) ยินดีให้ความร่วมมือในการทำวิจัย

เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างออก

- (1) ผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐมีอาการเจ็บป่วยจนไม่สามารถให้ข้อมูลได้ในช่วงที่ดำเนินการเก็บข้อมูล
- (2) ผู้เสียหายจากการบังคับสูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐมีอาการเจ็บป่วยจนไม่สามารถให้ข้อมูลได้ในช่วงที่ดำเนินการเก็บข้อมูล

2) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อตรวจสอบร่างแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย

ประชากร คือ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเข้าใจ มีประสบการณ์ หรือเคยมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย เพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ประกอบด้วย ผู้พิพากษา อัยการ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จิตแพทย์ ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และผู้แทนจากองค์กรนอกภาครัฐ (NGO) ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่นๆ

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเข้าใจ มีประสบการณ์ หรือเคยมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย เพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ประกอบด้วย ผู้พิพากษา อัยการ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จิตแพทย์ ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และผู้แทนจากองค์กรนอกภาครัฐ (NGO) ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่นๆ ระหว่างเดือนมกราคม ถึงเดือนเมษายน พ.ศ. 2567

คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) จำนวน 9 คน ได้แก่ ผู้พิพากษา จำนวน 1 คน อัยการ จำนวน 1 คน พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ จำนวน 1 คน แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ จำนวน 1 คน จิตแพทย์ จำนวน 1 คน แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จำนวน 1 คน ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน จำนวน 1 คน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จำนวน 1 คน และผู้แทนจากองค์กรนอกภาครัฐ (NGO) จำนวน 1 คน

3) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) เพื่อตรวจสอบร่างแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย

ประชากร คือ ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความเข้าใจ และมีประสบการณ์ในการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย เพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริงของแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ประกอบด้วย ผู้พิพากษา อัยการ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน

จิตแพทย์ ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และผู้แทนจากองค์การนอกภาครัฐ (NGO) ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่นๆ

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความเข้าใจ และมีประสบการณ์ในการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย เพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริงของแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ประกอบด้วย ผู้พิพากษา อัยการ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จิตแพทย์ ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และผู้แทนจากองค์การนอกภาครัฐ (NGO) ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่นๆ ระหว่างเดือนมกราคม ถึง เดือนเมษายน พ.ศ. 2567

คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) จำนวน 9 คน ได้แก่ ผู้พิพากษา จำนวน 1 คน อัยการ จำนวน 1 คน พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ จำนวน 1 คน แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ จำนวน 1 คน จิตแพทย์ จำนวน 1 คน แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จำนวน 1 คน ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน จำนวน 1 คน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จำนวน 1 คน และผู้แทนจากองค์การนอกภาครัฐ (NGO) จำนวน 1 คน

3.4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) **แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป** เป็นแบบสอบถามสำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส อาชีพ การศึกษา

2) **แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง** เป็นแบบสัมภาษณ์สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น กำหนดกรอบคำถามโดยอาศัยแนวคิดสิทธิในการได้รับการชดเชยเยียวยาของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการทรมาน ร่วมกับการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.1) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างความต้องการการเยียวยาของผู้เสียหายจากการทรมาน
จำนวน 10 ข้อ

(1) ท่านได้รับบาดเจ็บทางร่างกายจากการถูกทำร้าย หรือถูกกระทำทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐอะไรบ้าง อย่างไร

(2) ท่านได้รับการดูแล บำบัดรักษา และฟื้นฟูการบาดเจ็บทางร่างกายเมื่อไร จากใครบ้าง ที่ไหน อย่างไร และผลการรักษาเป็นอย่างไร

(3) ปัจจุบันนี้อาการบาดเจ็บทางร่างกายเป็นอย่างไร และต้องการรับการช่วยเหลืออะไรเพิ่มเติมบ้าง

(4) ในขณะนั้นสภาพจิตใจของท่านเป็นอย่างไรบ้าง รู้สึกอย่างไร และมีอาการอย่างไร

(5) ท่านจัดการกับความรู้สึกหรืออาการทางจิตใจอย่างไร และได้รับการช่วยเหลือด้านจิตใจเมื่อไร จากใครบ้าง ที่ไหน อย่างไร และผลเป็นอย่างไร

(6) ปัจจุบันนี้อาการทางจิตใจเป็นอย่างไร และต้องการได้รับการช่วยเหลืออะไรเพิ่มเติมบ้าง

(7) ท่านได้รับผลกระทบด้านอื่น ๆ อะไรอีกบ้าง (เช่น ครอบครัว อาชีพ รายได้ การดำเนินชีวิต) ได้รับความช่วยเหลืออย่างไร และต้องการได้รับการช่วยเหลืออะไรเพิ่มเติมบ้าง

(8) ที่ผ่านมามีท่านได้รับความช่วยเหลืออื่นๆ อะไรบ้าง จากใคร อย่างไร

(9) ท่านต้องการได้รับความช่วยเหลือเพิ่มเติมอะไรอีกบ้าง จากใคร อย่างไร (เช่น ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ/อารมณ์ ด้านสังคม ด้านกระบวนการทางกฎหมาย ด้านการได้รับทราบความจริง การประกันว่าจะไม่เกิดขึ้นอีก หรือด้านอื่นๆ)

(10) ท่านคิดว่าการเยียวยาช่วยเหลือควรเริ่มตั้งแต่เมื่อไหร่ โดยใคร และมีขั้นตอนอย่างไรบ้าง

2.2) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างความต้องการการเยียวยาของญาติหรือบุคคลใกล้ชิด ผู้เสียหายจากการบังคับสูญหาย จำนวน 10 ข้อ

(1) ท่านพอจะบอกได้ไหมว่าญาติหรือบุคคลใกล้ชิดของท่านหายตัวไปตั้งแต่เมื่อไหร่ ที่ไหน และอย่างไร

(2) ตั้งแต่ญาติหรือบุคคลใกล้ชิดของท่านหายตัวไปท่านได้รับทราบข่าวคราวบ้างหรือไม่ จากใคร อย่างไร

(3) วันแรกหรือในช่วงแรกที่ทราบข่าวว่าญาติหรือบุคคลใกล้ชิดของท่านหายตัวไป สภาพจิตใจของท่านเป็นอย่างไรบ้าง รู้สึกอย่างไร และมีอาการอย่างไรบ้าง แล้วท่านจัดการอย่างไร

(4) วันแรกหรือในช่วงแรกท่านได้รับการช่วยเหลือด้านจิตใจจากใครบ้าง ที่ไหน อย่างไร และผลเป็นอย่างไร และต้องการได้รับการช่วยเหลืออะไรเพิ่มเติมบ้าง

(5) ปัจจุบัน/ตอนนี้สภาพจิตใจของท่านเป็นอย่างไรบ้าง รู้สึกอย่างไร และมีอาการอย่างไร แล้วท่านจัดการอย่างไร

(6) ปัจจุบัน/ตอนนี้ท่านได้รับการช่วยเหลือด้านจิตใจจากใครบ้าง ที่ไหน อย่างไร และผลเป็นอย่างไร และต้องการได้รับการช่วยเหลืออะไรเพิ่มเติมบ้าง

(7) ท่านได้รับผลกระทบด้านอื่น ๆ อะไรอีกบ้าง (เช่น ครอบครัว อาชีพ รายได้ การดำเนินชีวิต) ได้รับความช่วยเหลืออย่างไร และคิดว่าควรได้รับการช่วยเหลืออะไรเพิ่มเติมบ้าง

(8) ที่ผ่านมามีท่านได้รับความช่วยเหลืออื่นๆ อะไรบ้าง จากใคร อย่างไร

(9) ท่านต้องการได้รับความช่วยเหลือเพิ่มเติมอะไรอีกบ้าง จากใคร อย่างไร เช่น ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ/อารมณ์ ด้านสังคม ด้านกระบวนการทางกฎหมาย ด้านการได้รับทราบความจริง การประกันว่าจะไม่เกิดขึ้นอีก หรือด้านอื่นๆ)

(10) ท่านคิดว่าการเยียวยาช่วยเหลือควรเริ่มตั้งแต่เมื่อไหร่ โดยใคร และมีขั้นตอนอย่างไรบ้าง

3.4.3 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างความต้องการการเยียวยาของผู้เสียหายจากการทรมาน จำนวน 10 ข้อ ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน จำนวน 1 ท่าน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จำนวน 1 ท่าน จิตแพทย์ 1 ท่าน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย พิจารณาตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหาและความสอดคล้องของจุดมุ่งหมายกับเนื้อหา ได้ค่าความตรงเชิงเนื้อหา (CVI) เท่ากับ .89 แล้วนำไปทดลองใช้กับผู้เสียหายจากการทรมาน จำนวน 1 คน ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อดูความเหมาะสมของเนื้อหา จากนั้นจึงนำมาแก้ไขปรับปรุงก่อนนำไปใช้จริง

2) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างความต้องการการเยียวยาของญาติหรือบุคคลใกล้ชิดผู้เสียหายจากการบังคับสูญหาย จำนวน 10 ข้อ ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน จำนวน 1 ท่าน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จำนวน 1 ท่าน จิตแพทย์ 1 ท่าน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย พิจารณาตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหาและความสอดคล้องของจุดมุ่งหมายกับเนื้อหา ได้ค่าความตรงเชิงเนื้อหา (CVI) เท่ากับ .90 แล้วนำไปทดลองใช้กับญาติหรือบุคคลใกล้ชิดผู้เสียหายจากการบังคับสูญหาย จำนวน 1 คน ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อดูความเหมาะสมของเนื้อหา จากนั้นจึงนำมาแก้ไขปรับปรุงก่อนนำไปใช้จริง

3.4.4 ขั้นตอนการดำเนินการ

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย เป็นการศึกษาข้อมูลการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย ดำเนินการดังต่อไปนี้

1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำการวิเคราะห์เนื้อหา โดยการจัดกลุ่มข้อมูล แล้วสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาแนวการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย

2) สัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษาแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย ดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

2.1) กำหนดกลุ่มตัวอย่างที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) ผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ และ 2) ผู้เสียหายจากการบังคับสูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้แก่ สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้ซึ่งอยู่กินกันฉันสามีภริยา ซึ่งมีได้จดทะเบียนสมรส ผู้อุปการะและผู้อยู่ในอุปการะของผู้ถูกระทำให้สูญหาย

2.2) พัฒนาแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง พัฒนาโดยผู้วิจัย กำหนดกรอบคำถามแนวคิดสิทธิในการได้รับการชดเชยเยียวยาของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการทรมาน ร่วมกับการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2.3) นำแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างที่พัฒนาขึ้นในข้อ 2.2 ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย จำนวน 3 ท่าน พิจารณาตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหาและความสอดคล้องของจุดมุ่งหมายกับเนื้อหา และปรับแก้ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง จำนวน 20 ข้อ

(1) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างความต้องการการเยียวยาของผู้เสียหายจากการทรมาน จำนวน 10 ข้อ และ

(2) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างความต้องการการเยียวยาของญาติหรือบุคคลใกล้ชิดผู้เสียหายจากการบังคับสูญหาย จำนวน 10 ข้อ)

2.4) สัมภาษณ์ผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ จำนวน 10 คน และ ผู้เสียหายจากการบังคับสูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้แก่ สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้ซึ่งอยู่กินกันฉันสามีภริยา ซึ่งมีได้จดทะเบียนสมรส ผู้อุปการะและผู้อยู่ในอุปการะของผู้ถูกกระทำให้สูญหาย จำนวน 10 คน โดยใช้เวลาคนละประมาณ 1 ชั่วโมง จำนวน 1 ครั้ง

การสัมภาษณ์ดังกล่าว จะทำการสัมภาษณ์โดยผู้วิจัยหลักซึ่งเป็นจิตแพทย์ที่มีความรู้ความเข้าใจในการสัมภาษณ์ผู้ป่วยเพื่อรวบรวมข้อมูลมาเป็นอย่างดี และพยาบาลจิตเวชซึ่งเป็นผู้ร่วมวิจัยที่มีความรู้ความเข้าใจในการสัมภาษณ์ผู้ป่วยเพื่อรวบรวมข้อมูลมาเป็นอย่างดี รวมทั้งผ่านการเรียนวิชาการวิจัยเชิงคุณภาพในระดับปริญญาโทหลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลสุขภาพจิตและการพยาบาลจิตเวช คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จำนวน 2 หน่วยกิต

2.5) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

(1) ผู้วิจัยประสานสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพื่อขอรายชื่อและหมายเลขโทรศัพท์ของกลุ่มตัวอย่าง ทั้งนี้ต้องได้รับการอนุญาตจากกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

(2) ผู้วิจัยโทรศัพท์ถึงกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการอนุญาตให้ติดต่อได้แล้วตามข้อ 1 เพื่อขอเชิญเข้าร่วมโครงการวิจัย

(3) เมื่อกลุ่มตัวอย่างตามข้อ 2 ยินดีเข้าร่วมโครงการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยนัดวัน เวลา และสถานที่เพื่อสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่ยินดีเข้าร่วมโครงการวิจัยในครั้งนี้ โดยยึดตามความสะดวกของกลุ่มตัวอย่างเป็นสำคัญ โดยใช้เวลาคนละประมาณ 1 ชั่วโมง จำนวน 1 ครั้ง

(4) ผู้วิจัยสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่ยินดีเข้าร่วมโครงการวิจัยในครั้งนี้ตามวัน เวลา และสถานที่ที่นัดหมาย พร้อมทั้งขออนุญาตให้ผู้ร่วมวิจัย จำนวน 2 คน บันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์โดยการจดบันทึกลงในสมุด

2.6) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างมาทำการวิเคราะห์เนื้อหา โดยการจัดกลุ่มข้อมูลแล้วสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย

ขั้นตอนที่ 2 จัดทำต้นร่างแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย เป็นการจัดทำต้นร่างแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย ดำเนินการดังต่อไปนี้

1) จัดทำต้นร่างแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากขั้นตอนที่ 1 มาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาต้นร่างแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย

2) นำร่างแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายเสนอต่อคณะที่ปรึกษางานวิจัย เพื่อพิจารณาปรับปรุงแก้ไข

3) ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของคณะที่ปรึกษางานวิจัย เพื่อนำไปใช้ในขั้นตอนที่ 3 ต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย เป็นการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ได้แก่ ผู้พิพากษา จำนวน 1 คน อัยการ จำนวน 1 คน พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ จำนวน 1 คน แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ จำนวน 1 คน แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จำนวน 1 คน จิตแพทย์ จำนวน 1 คน ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน จำนวน 1 คน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จำนวน 1 คน และผู้แทนจากองค์กรการนอกภาครัฐ (NGO) จำนวน 1 คนดำเนินการดังต่อไปนี้

1) กำหนดประเด็นการสนทนากลุ่ม ได้แก่ รูปแบบ ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความสอดคล้อง และความเป็นประโยชน์ของแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย และความคิดเห็นที่มีต่อแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย

2) กำหนดวัน เวลา สถานที่ และการดำเนินการสนทนากลุ่ม

3) ดำเนินการสนทนากลุ่ม โดยนำเสนอร่างแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายต่อผู้ทรงคุณวุฒิ

4) ปรับปรุงแก้ไขร่างแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้จากการสนทนากลุ่มในข้อ 3)

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย เป็นการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริงของแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน ได้แก่ ผู้พิพากษา จำนวน 1 คน อัยการ จำนวน 1 คน พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ จำนวน 1 คน แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ จำนวน 1 คน แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จำนวน 1 คน จิตแพทย์ จำนวน 1 คน ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน จำนวน 1 คน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จำนวน 1 คน และผู้แทนจากองค์กรการนอกภาครัฐ (NGO) จำนวน 1 คน ดำเนินการดังต่อไปนี้

1) กำหนดประเด็นการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ได้แก่ รูปแบบ ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความสอดคล้อง และความเป็นประโยชน์ของแนวทางการเฝ้าระวังผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย และความคิดเห็นที่มีต่อแนวทางการเฝ้าระวังผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย

2) กำหนดวัน เวลา สถานที่ และการดำเนินการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ

3) ดำเนินการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ โดยนำเสนอร่างแนวทางการเฝ้าระวังผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายต่อผู้เชี่ยวชาญ

4) ปรับปรุงแก้ไขร่างแนวทางการเฝ้าระวังผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญที่ได้จากการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญในข้อ 3)

ขั้นตอนที่ 5 จัดทำแนวทางการเฝ้าระวังผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายฉบับสมบูรณ์
ดำเนินการดังต่อไปนี้

1) จัดทำแนวทางการเฝ้าระวังผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายฉบับสมบูรณ์

2) วางแผนดำเนินการวิจัยระยะที่ 2 ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2567-2568 เพื่อประเมินผลการนำแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเฝ้าระวังผู้เสียหายจากการทรมานไปทดลองใช้ในพื้นที่นำร่อง

3) เตรียมนำเสนอแนวทางการเฝ้าระวังผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายฉบับสมบูรณ์ต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้อับชยตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้อับชย พ.ศ. 2565 เพื่อพิจารณาประกาศใช้ต่อไป

3.4.5 สถานที่ในการรวบรวมข้อมูล

ณ พื้นที่กรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่น ๆ

3.4.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลตามระเบียบวิธีทางสถิติ ตามลำดับดังนี้

1) ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ด้วยการแจกแจงความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และร้อยละ

2) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง นำมาวิเคราะห์เนื้อหา โดยการจัดกลุ่มข้อมูล แล้วสังเคราะห์ข้อมูล หลังจากนั้นนำมาพัฒนาเป็นแนวทางการเฝ้าระวังผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายร่วมกับการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

3.4.7 การพิทักษ์สิทธิ์

- 1) ผู้วิจัยขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในคนก่อนดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 2) ใช้รหัสแทนการระบุชื่อสกุลกลุ่มตัวอย่าง ไม่ถามชื่อ สกุลของบุคคลที่สูญหาย รวมทั้งคดีหรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้อง และเอกสารที่เกี่ยวข้องจะเก็บไว้ในตู้ที่มีกุญแจปิด เพื่อปกปิดข้อมูลกลุ่มตัวอย่างไว้เป็นความลับและไม่สามารถสืบค้นไปยังชื่อสกุลของกลุ่มตัวอย่างได้
- 3) กลุ่มตัวอย่างสมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัย โดยไม่มีข้อบังคับใดๆ และสามารถยุติการร่วมโครงการวิจัยได้ตลอดเวลาเมื่อต้องการโดยไม่ต้องแจ้งเหตุผลกับผู้วิจัย
- 4) การนัดวัน เวลา และสถานที่ เพื่อสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่ยินดีเข้าร่วมโครงการวิจัยในครั้งนี้ จะยึดตามความสะดวกของกลุ่มตัวอย่างเป็นสำคัญ โดยกลุ่มตัวอย่างสามารถเลือกสถานที่สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลด้วยตัวเอง โดยกลุ่มตัวอย่างสามารถเลือกสถานที่สัมภาษณ์ที่มีความเป็นส่วนตัว เป็นห้องมิดชิด ไม่มีคนพลุกพล่าน เงียบสงบ และรู้สึกปลอดภัย โดยคณะผู้วิจัยจะเดินทางไปพบกลุ่มตัวอย่างด้วยตัวเอง
- 5) ขณะดำเนินการสัมภาษณ์ หากพบว่ากลุ่มตัวอย่าง เกิดความรู้สึกไม่สบายใจ มีอารมณ์เศร้า และอาจร้องไห้ หรือในกรณีที่ผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีความต้องการการช่วยเหลือด้านจิตใจไม่ว่าจะเกิดจากการดำเนินการวิจัยหรือไม่ก็ตาม ผู้วิจัยจะให้การช่วยเหลือในเบื้องต้น และหากมีอาการมาก จำเป็นต้องพบจิตแพทย์ จะประสานการดูแลไปยังโรงพยาบาลในพื้นที่เพื่อให้ได้รับการรักษาต่อไป
- 6) ไฟล์ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างจะบันทึกลงในคอมพิวเตอร์ของหัวหน้าโครงการวิจัย และต้องใช้ password ในการเปิดเครื่อง ซึ่งมีเพียงหัวหน้าโครงการวิจัยและผู้ร่วมวิจัยเท่านั้นที่ทราบ
- 7) ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยเท่านั้นที่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้และนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวม
- 8) ผู้วิจัยจะทำลายข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างทั้งในรูปแบบเอกสารและไฟล์ข้อมูลที่บันทึกไว้ในคอมพิวเตอร์ และข้อมูลการสัมภาษณ์ที่จัดบันทึกลงในสมุด ภายหลังเสร็จสิ้นการวิจัยทันที

บทที่ 4

ผลการวิจัย

บทนี้จะนำเสนอผลการวิจัยตามกรอบการวิจัยที่กำหนดไว้ 4 กรอบ ได้แก่ 1) แนวทางจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติและจัดทำเครื่องมือการตรวจสถานที่ควบคุมตัวตามพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี 2) แนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ 3) แนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน และ 4) แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย โดยแต่ละกรอบการวิจัยมีผลการวิจัย ดังนี้

4.1 แนวทางการจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติ (NPM) และเครื่องมือการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว

การวิจัยแนวทางการจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติ (NPM) และเครื่องมือการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวตามพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (OPCAT) มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษารูปแบบและแนวทางในการจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติภายใต้ OPCAT และ 2) เพื่อพัฒนาเครื่องมือและกระบวนการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวที่สอดคล้องกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนและ OPCAT

โดยผู้วิจัยใช้การศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 กลุ่ม รวมจำนวน 17 คน ได้แก่ 1) ผู้บริหารหรือผู้แทนหน่วยงานที่ดูแลสถานที่ควบคุมตัว 2) ผู้บริหารหรือผู้แทนหน่วยงานที่ดำเนินการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว และ 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านการป้องกันการทรมานและการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว และจัดสนทนากลุ่ม 4 ครั้ง เพื่อออกแบบและจัดทำร่างเครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำ ได้แก่

1) การจัดประชุมผู้บริหารเรือนจำและทัณฑสถาน หน่วยงานตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว และผู้ทรงคุณวุฒิ เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2566 ณ ห้อง Learning studio 2 ชั้น 1 สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร มีผู้เข้าร่วม 7 คน

2) การสนทนากลุ่มอดีตผู้ต้องขัง เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2566 ณ ห้องเสวนา ชั้น 6 สำนักงาน กสม. มีผู้เข้าร่วม 4 คน

3) การสนทนากลุ่มเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในเรือนจำและทัณฑสถานในพื้นที่กรุงเทพมหานคร นนทบุรี และปทุมธานี โดยเลือกประเภทเรือนจำหรือทัณฑสถานที่มีขนาด ประเภท และการคุมขังบุคคลที่แตกต่างกัน เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2567 ณ โรมแรม ที.เค. พาเลซ แจ้งวัฒนะ โดยมีผู้เข้าร่วม 14 คน

4) การสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านงานราชทัณฑ์และการตรวจเยี่ยมเรือนจำหรือทัณฑสถาน เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2567 ณ ห้องประชุม 606 ชั้น 6 สำนักงาน กสม. มีผู้เข้าร่วม 7 คน

จากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และตีความ (Interpretation) โดยตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ด้วยการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการเก็บข้อมูลและแหล่งข้อมูล และผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 แนวทางในการจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติ

ส่วนที่ 2 การจัดทำเครื่องมือตรวจเยี่ยมเรือนจำ

4.1.1 แนวทางในการจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติ

1) สถานที่ควบคุมตัวและการตรวจเยี่ยมในประเทศไทย

1.1) สถานที่ควบคุมตัวในประเทศไทย

OPCAT ได้กำหนดนิยาม "สถานที่ควบคุมตัว" ไว้อย่างกว้างเพื่อให้การคุ้มครองมากที่สุดสำหรับผู้ถูกควบคุมตัว องค์ประกอบสำคัญของคำนิยามนี้เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงที่ว่าบุคคลซึ่งถูกกักขังหรือกักขังจะไม่สามารถออกจากสถานที่ควบคุมตัวได้ตามความปรารถนาของตน และการควบคุมตัวนั้นย่อมมีส่วนเชื่อมโยงทั้งโดยตรงหรือทางอ้อมกับหน่วยงานของรัฐ¹ ดังนั้น การตีความ "สถานที่ควบคุมตัว" จึงควรครอบคลุมมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ รวมถึงสถานีดำรวจ ศูนย์ควบคุมตัวก่อนการพิจารณาคดี เรือนจำ สถานพินิจเด็กและเยาวชน กองบัญชาการตำรวจชายแดน ศูนย์กักตัวผู้เข้าเมืองและผู้ลี้ภัย สถาบันจิตเวช สถานสงเคราะห์ หน่วยงานความมั่นคงหรือข่าวกรอง สถานที่ควบคุมตัวภายในเขตอำนาจของทหาร พาหนะที่ใช้ขนย้ายผู้ถูกควบคุมตัว ศูนย์บำบัดยาเสพติดแบบปิด สถานที่ควบคุมที่ไม่เป็นทางการหรือปิดลับ²

ข้อ 4 (1) ของ OPCAT กำหนดให้หน่วยงานตาม OPCAT สามารถเข้าถึงสถานที่ใด ๆ ที่บุคคลอยู่หรืออาจถูกกักขังหรือกักขัง ไม่ว่าจะโดยอาศัยอำนาจตามคำสั่งหรือการยุ้งหรือโดยความยินยอมหรือรู้เห็นเป็นใจของหน่วยงานของรัฐ” โดยคำว่า “ยุ้ง” หมายถึง การกระตุ่น การขัง หรือชักชวน ทั้งนี้ โดยจะต้องมี “การมีส่วนร่วมและการเข้าร่วมของเจ้าพนักงานของรัฐทั้งโดยตรงหรือทางอ้อม” และคำว่า “ยินยอม” และ “รู้เห็นเป็นใจ” ครอบคลุมพฤติกรรมที่หลากหลาย รวมถึงสถานที่ควบคุมตัวที่ดำเนินการโดยบุคคลซึ่งทำหน้าที่ในตำแหน่งทางการหรือในนามของรัฐ และเคหสถานของเอกชน เช่น โรงพยาบาลเอกชน สถานสงเคราะห์หรือสถานเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งมีการควบคุมตัวบุคคลโดยไม่สมัครใจด้วย³ อำนาจหน้าที่ในการตรวจเยี่ยมยังครอบคลุมสถานที่ควบคุมตัวภายใต้ “เขตอำนาจและการควบคุมของรัฐภาคี” รวมถึงในเรือหรืออากาศยานที่จอด

¹ สหประชาชาติ, พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมาน : คู่มือการปฏิบัติ ฉบับปรับปรุงใหม่, 2553, หน้า 58

² สหประชาชาติ, พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมาน : คู่มือการปฏิบัติ ฉบับปรับปรุงใหม่, 2553, หน้า 59

³ สหประชาชาติ, OPCAT ของอนุสัญญา CAT: คู่มือการปฏิบัติ ฉบับปรับปรุงใหม่, 2553, หน้า 61

ทะเบียนในรัฐภาคีนั้นด้วย และขยายไปถึงสถานที่ทั้งหมดซึ่งมีการควบคุมอย่างมีประสิทธิภาพของรัฐ⁴ พื้นที่ที่อยู่นอกอาณาเขตอธิปไตยของรัฐ แต่ยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมในทางพฤตินัยของรัฐ โดยรัฐนั้นสามารถใช้ทั้งอำนาจทางทหารหรือพลเรือนเพื่อเข้าควบคุมพื้นที่นั้นได้ เช่น ฐานทัพทหารของรัฐในต่างประเทศ⁵

ประเทศไทยมีสถานที่ที่เข้าข่ายเป็นสถานที่ควบคุมตัวหรือสถานที่ที่ลิดรอนเสรีภาพหลายประเภท อาทิ ห้องควบคุมตัวสถานีตำรวจ ค่ายทหาร เรือนจำ สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ส่วนโรงพยาบาลจิตเวช สถานที่ดูแลหรือสงเคราะห์ทางสังคมต่าง ๆ หรือสถานพยาบาลที่ดูแลผู้ป่วยยาเสพติด หรือผู้ป่วยจิตเวช รายละเอียดปรากฏตามตาราง 4.1

⁴ SPT, CAT/OP/12/5, 9 December 2010, para 24.

⁵ สมาคมป้องกันการทรมาน, OPCAT ของอนุสัญญา CAT: คู่มือการปฏิบัติ ฉบับปรับปรุงใหม่, 2553, หน้า 61

ตารางที่ 4.1 ภาพรวมสถานที่ควบคุมตัวและการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวในประเทศไทย

ประเภทสถานที่	รายละเอียดโดยสังเขป	กฎหมายที่ให้อำนาจ	หน่วยงานรับผิดชอบ	การตรวจเยี่ยม	
				กลไกภายใน	กลไกภายนอก
สถานที่ควบคุมตัวที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม					
สถานที่ควบคุมตัวตามกฎหมายพิเศษด้านความมั่นคง	เป็นสถานที่ควบคุมตัวบุคคลโดยเจ้าหน้าที่ทหารหรือตำรวจ ในพื้นที่ที่มีการประกาศใช้กฎอัยการศึก และพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 ตัวอย่างที่ชัดเจนคือ "ศูนย์ซักถาม" ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีทั้งหมด 6 ศูนย์ด้วยกัน ประกอบด้วย 1. ศูนย์ซักถาม หน่วยเฉพาะกิจกรมทหารพรานที่ 43 (ฉก.ทพ.43) ค่ายอิงคยุทธบริหาร อ.หนองจิก จ.ปัตตานี 2. ศูนย์ซักถาม หน่วยข่าวกรองทางทหารส่วนหน้า จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ชกท.สน.จชต.) ค่ายอิงคยุทธบริหาร 3. ศูนย์ซักถาม หน่วยเฉพาะกิจนาวิกโยธิน กองทัพเรือ (ฉก.นย.ทร.) ต.โคกเคียน อ.เมือง จ.นราธิวาส 4. ศูนย์ซักถาม หน่วยเฉพาะกิจกรมทหารพรานที่ 46 (ฉก.ทพ.46) ต.กะลุวอเหนือ อ.เมือง จ.นราธิวาส	กฎอัยการศึก ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ทหารควบคุมตัวบุคคลเป็นเวลา 7 วันได้โดยไม่ต้องมีหมายศาล บุคคลที่ควบคุมตัวตกอยู่ในฐานะผู้ต้องสงสัย ยังไม่ใช่ผู้ต้องหา พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 ให้อำนาจควบคุมตัวบุคคลไว้ได้ไม่เกิน 7 วัน แต่สามารถขอขยายระยะเวลาได้ทุก 7 วัน โดยต้องขออนุญาตจากศาล แต่รวมระยะเวลาการควบคุมตัวแล้วต้องไม่เกิน 30 วัน	หน่วยงานด้านความมั่นคง โดยทั่วไปจะเป็นหน่วยงานทหาร	ไม่มีข้อมูล เช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ	

ประเภทสถานที่	รายละเอียดโดยสังเขป	กฎหมายที่ให้อำนาจ	หน่วยงานรับผิดชอบ	การตรวจเยี่ยม	
				กลไกภายใน	กลไกภายนอก
	5. ศูนย์ซักถาม หน่วยเฉพาะกิจกรรมทหารพรานที่ 41 (ฉก.ทพ.41) ค่ายวังพญา อ.รามัน จ.ยะลา 6. ศูนย์ซักถาม ศูนย์พิทักษ์สันติ ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ โรงเรียนตำรวจภูธร 9 หรือศูนย์ปฏิบัติการตำรวจจังหวัดชายแดนภาคใต้				
สถานที่ควบคุมตัวภายใต้กฎหมายยาเสพติด	สำนักงาน ป.ป.ส. กรุงเทพมหานคร และ 9 ภูมิภาค ได้แก่ ภาค 1 (ปทุมธานี) ภาค 2 (ชลบุรี) ภาค 3 (นครราชสีมา) ภาค 4 (ขอนแก่น) ภาค 5 (เชียงใหม่) ภาค 6 (พิษณุโลก) ภาค 7 (สมุทรสาคร) ภาค 8 (สุราษฎร์ธานี) ภาค 9 (สงขลา) นอกจากนี้ ยังมีสถานที่ควบคุมตัวที่ไม่เป็นทางการหรือที่เรียกว่า “เซฟเฮาส์” คือ สถานที่สำหรับสอบปากคำผู้ต้องหาหรือบุคคลต้องสงสัยที่ยังไม่ถูกแจ้งข้อหาตามกฎหมายโดยไม่ใช้สถานที่ปกติของ	พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาชญา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2564 มาตรา 11/6 ให้อำนาจกรรมการ ป.ป.ส. เลขาธิการ ป.ป.ส. รองเลขาธิการ ป.ป.ส. และเจ้าพนักงาน ป.ป.ส. ซึ่งได้รับมอบหมายให้อำนาจจับกุมบุคคลที่กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด มีอำนาจควบคุมผู้ถูกจับ ซึ่งกระทำความผิดร้ายแรงเกี่ยวกับยาเสพติดตามประมวลกฎหมายยาเสพติดไว้เพื่อทำการสืบสวนสอบสวนได้เป็นเวลาไม่เกิน 3 วัน	กรรมการ ป.ป.ส. เลขาธิการ ป.ป.ส. รองเลขาธิการ ป.ป.ส. และเจ้าพนักงาน ป.ป.ส.	ไม่มี	ไม่มีข้อมูล

ประเภทสถานที่	รายละเอียดโดยสังเขป	กฎหมายที่ให้อำนาจ	หน่วยงานรับผิดชอบ	การตรวจเยี่ยม	
				กลไกภายใน	กลไกภายนอก
	ทางราชการ เช่น ใช้โรงแรม รีสอร์ท ฯลฯ ดังนั้น เชฟเฮาส์นี้อาจจะเกิดจากเจ้าหน้าที่ตำรวจหลายฝ่าย เช่น ฝ่ายสืบสวน ฝ่ายปราบปราม เจ้าหน้าที่ตำรวจ ตชด. ฯลฯ ที่ทำหน้าที่สืบสวนปราบปรามยาเสพติด				
ห้องคุมขังผู้ต้องหาของสถานีตำรวจ	อยู่ตามสถานีตำรวจทั่วประเทศ ประมาณ 1,482 แห่ง (ข้อมูล ณ 30 พ.ค. 2559)	ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 ให้อำนาจพนักงานสอบสวนควบคุมตัวบุคคลที่ถูกจับหรือผู้ต้องหาไว้ได้ไม่เกิน 48 ชั่วโมง นับตั้งแต่ไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน	สำนักงานตำรวจแห่งชาติ	ไม่มีข้อมูล	เช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
เรือนจำและทัณฑสถาน	เรือนจำ/ทัณฑสถาน รวม 143 แห่ง - เรือนจำจังหวัด 50 แห่ง - เรือนจำอำเภอ 26 แห่ง - เรือนจำกลาง 33 แห่ง - ทัณฑสถาน 24 แห่ง - เรือนจำพิเศษ 4 แห่ง - สถานกักขัง 5 แห่ง - สถานกักกัน 1 แห่ง	ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้อำนาจควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ระหว่างการสอบสวนและการพิจารณาคดี พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 กำหนดเกี่ยวกับการควบคุมดูแล การปฏิบัติ การจัดการหรือบริหารโทษของผู้ต้องขังที่เป็นผู้ใหญ่	กรมราชทัณฑ์	การตรวจราชการ 2 ระดับ ได้แก่ ผู้ตรวจราชการระดับกรม และผู้ตรวจราชการระดับกระทรวง	เช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TIJ) ผ่านโครงการเรือนจำต้นแบบตามข้อกำหนดกรุงเทพ (หญิง)

ประเภทสถานที่	รายละเอียดโดยสังเขป	กฎหมายที่ให้อำนาจ	หน่วยงานรับผิดชอบ	การตรวจเยี่ยม	
				กลไกภายใน	กลไกภายนอก
สถานที่ควบคุมตัวเด็กและเยาวชน	สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน มี 77 แห่ง (ทุกจังหวัด) ใช้สำหรับควบคุมเด็กและเยาวชนก่อนมีคำพิพากษา ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน 21 แห่ง ใช้สำหรับควบคุมเด็กที่ถูกพิพากษาแล้ว	พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดเกี่ยวกับการควบคุมดูแล การปฏิบัติ การจัดการหรือบริหารโทษของผู้ต้องขังที่เป็นเด็กและเยาวชน พระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด พ.ศ. 2561	กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน	การตรวจราชการ 2 ระดับ ได้แก่ ผู้ตรวจราชการระดับกรม และผู้ตรวจราชการระดับกระทรวง	เช่น กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านเด็ก เยาวชน และครอบครัว และกระบวนการยุติธรรม
สถานที่กักตัวคนเข้าเมือง	สถานกักกันของสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง (ตม.) จำนวน 22 แห่ง	พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดให้มีการกักตัวคนต่างด้าวไว้ 2 กรณี ได้แก่ กรณีกักตัวเพื่อสอบสวน (มาตรา 19 และ 20) ให้พนักงานเจ้าหน้าที่กักตัวคนต่างด้าวได้เท่าที่จำเป็นตามพฤติการณ์แห่งกรณี แต่ห้ามเกิน 48 ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกกักตัวมาถึงที่ทำการของพนักงาน	สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง สำนักงานตำรวจแห่งชาติ	ไม่มีข้อมูล	เช่น กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ประเภทสถานที่	รายละเอียดโดยสังเขป	กฎหมายที่ให้อำนาจ	หน่วยงานรับผิดชอบ	การตรวจเยี่ยม	
				กลไกภายใน	กลไกภายนอก
		เจ้าหน้าที่ ในกรณีที่มีเหตุจำเป็น จะยืดเวลาเกิน 48 ชั่วโมงก็ได้ แต่มีให้เกิน 7 วัน แต่ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นต้องกักตัวคนต่างด้าวผู้ใดไว้เกินกำหนดเวลา ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ยื่นคำร้องต่อศาลขอให้ให้อำนาจกักตัวคนต่างด้าวผู้นั้นไว้ต่อไปอีกได้ และศาลอาจสั่งให้อำนาจกักตัวไว้เท่าที่จำเป็นครั้งละไม่เกิน 12 วัน กรณีกักตัวเพื่อรอส่งกลับ (มาตรา 54) ให้อำนาจกักตัวคนต่างด้าวไว้ ณ สถานที่ใดเป็นเวลานานเท่าใด ตามความจำเป็นก็ได้			
เรือนจำทหาร	เรือนจำทหารมีการจัดตั้งขึ้นตามหน่วย กรมกองทหารหรือในมณฑลทหาร ทั้ง กองทัพบก กองทัพเรือ และ กองทัพอากาศ	พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 46 กำหนดให้ในกรณีที่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นทำให้ไม่อาจร้องขอให้ศาลทหารที่มีอำนาจสั่งขังผู้ต้องหาซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารได้ ให้	กองทัพ	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล

ประเภทสถานที่	รายละเอียดโดยสังเขป	กฎหมายที่ให้อำนาจ	หน่วยงานรับผิดชอบ	การตรวจเยี่ยม	
				กลไกภายใน	กลไกภายนอก
		ผู้บังคับบัญชาทหาร เป็นผู้มีอำนาจสั่งควบคุมผู้ต้องหาไว้ตามความจำเป็นและกำหนดระยะเวลาตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการขังพระราชบัญญัติเรือนจำทหาร พุทธศักราช 2479 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดเกี่ยวกับการควบคุมดูแล การปฏิบัติ การจัดการหรือบริหารโทษของผู้ต้องขังที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร			
ห้องควบคุมตัวในบริเวณศาล	ห้องควบคุมตัวในบริเวณศาล หรือห้องควบคุมตัวใต้ถุนศาล จะมีอยู่ประจำศาลทุกศาล เพื่อเป็นสถานที่ควบคุมตัวเพื่อรอคำสั่งฝากขัง หรือรอการพิจารณาคดี		สำนักงานศาลยุติธรรม	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล
สถานที่ลิดรอนเสรีภาพของบุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม					
สถานที่ดูแลทางสังคม	บ้านพักเด็กและครอบครัว 77 แห่ง	พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546	กรมกิจการเด็กและเยาวชน	มีกลไกตรวจราชการของกระทรวง	มีบุคคลภายนอกมาตรวจมาตรฐาน

ประเภทสถานที่	รายละเอียดโดยสังเขป	กฎหมายที่ให้อำนาจ	หน่วยงานรับผิดชอบ	การตรวจเยี่ยม	
				กลไกภายใน	กลไกภายนอก
	สถานแรกรับ /สถานสงเคราะห์/สถานคุ้มครองสวัสดิภาพ/สถานพัฒนาและฟื้นฟู 30 แห่ง	พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546	กรมกิจการเด็กและเยาวชน	มีกลไกตรวจราชการของกระทรวง	มีบุคคลภายนอกมาตรวจมาตรฐาน
	สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง 11 แห่ง ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง 76 แห่ง	พระราชบัญญัติการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ. 2557	กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ	มีกลไกตรวจราชการของกระทรวง	มีบุคคลภายนอกมาตรวจมาตรฐาน
	สถานคุ้มครองและพัฒนาคนพิการ 11 แห่ง	พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546	กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ	มีกลไกตรวจราชการของกระทรวง	มีบุคคลภายนอกมาตรวจมาตรฐาน
สถานที่ควบคุมตัวภายใต้กฎหมายสุขภาพจิต	โรงพยาบาล/สถาบันจิตเวช 19 แห่ง	พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติมปี 2562	กรมสุขภาพจิต	มีกลไกตรวจราชการภายใน	มีการตรวจรับรองมาตรฐาน
สถานพยาบาลยาเสพติด	สถานพยาบาลสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข 903 แห่ง	ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564	กระทรวงสาธารณสุข	มีหน่วยงานตรวจรับรองมาตรฐาน ภายในภายใต้กรมการแพทย์	มีกลไกตรวจรับรองมาตรฐาน โดยสถาบันบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดแห่งชาติบรมราชชนนี - สปช.
	สถานพยาบาลของรัฐ หรือ รัฐวิสาหกิจ 137 แห่ง		กำกับดูแลโดยกระทรวงสาธารณสุข		
สถานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด	สถานฟื้นฟูสมรรถภาพภาครัฐ 82 แห่ง - กรมการปกครอง 29 แห่ง - สำนักอนามัย กทม. 1 แห่ง - กองบัญชาการกองทัพไทย 3 แห่ง - กองทัพบก 33 แห่ง - กองทัพเรือ 3 แห่ง	ประมวลกฎหมายยาเสพติด	กระจายในหลายหน่วยงาน อาทิ กรมการปกครอง สำนักอนามัย กทม. กองบัญชาการกองทัพไทย กองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ		

ประเภทสถานที่	รายละเอียดโดยสังเขป	กฎหมายที่ให้อำนาจ	หน่วยงานรับผิดชอบ	การตรวจเยี่ยม	
				กลไกภายใน	กลไกภายนอก
	- กองทัพอากาศ 13 แห่ง				
	สถานฟื้นฟูสมรรถภาพเอกชน หรือ องค์กรการกุศล 52 แห่ง - เอกชน 35 แห่ง - องค์กรการกุศล 17 แห่ง		กระจายในหลาย หน่วยงาน		
ค่ายผู้ลี้ภัย	ค่ายผู้ลี้ภัย หรือพื้นที่พักพิงชั่วคราว 9 แห่ง ใน 4 จังหวัดตามแนวชายแดนในประเทศไทย คือ แม่ฮ่องสอน ตาก ราชบุรี กาญจนบุรี (ข้อมูล ณ 30 มิถุนายน 2567) ⁶		กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล

ที่มา ผู้วิจัยประมวลจากเอกสารและการสัมภาษณ์

⁶ UNHCR Thailand, ผู้ลี้ภัยในประเทศไทย, https://www.unhcr.org/th/wp-content/uploads/sites/91/2024/07/Thailand_Myanmar_Border_Refugee_Population_Overview_June2024.pdf
 เข้าถึงวันที่ 13 กรกฎาคม 2567

ผู้ให้สัมภาษณ์แสดงความเห็นต่อการกำหนดขอบเขตสถานที่ควบคุมตัวที่ NPM ควรมีอำนาจเข้าตรวจเยี่ยมไว้ดังนี้

(1) การกำหนดนิยามสถานที่ควบคุมตัวไว้อย่างกว้าง ผู้เชี่ยวชาญจากสมาคมเพื่อการป้องกันการทรมาน (APT) แนะนำว่า วิธีการให้คำจำกัดความ “สถานที่ควบคุมตัว” ควรกำหนดเป็นรายการโดยสังเขป เช่น สถานีตำรวจ เรือนจำ โรงพยาบาลจิตเวช สถานที่ต่างๆ และสถานที่อื่น ๆ ที่คล้ายกัน หรือถ้อยคำที่แสดงว่ากว้างกว่านี้ได้ (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.4)

(2) สถานที่ควบคุมตัวแต่ละแห่งมีความเสี่ยงไม่เท่ากัน และบางสถานที่อาจต้องพิจารณาเป็นรายกรณีว่าเข้าข่ายสถานที่ควบคุมตัวหรือไม่ ในประเด็นความเสี่ยงของสถานที่ควบคุมตัว ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ในการจัดลำดับความสำคัญในการตรวจเยี่ยมของกลไก NPM ที่จะจัดตั้งขึ้นในอนาคตนั้น ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่า สถานที่ควบคุมตัวแต่ละประเภทมีความเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิแตกต่างกันไปดังนี้

เรือนจำหรือทัณฑสถาน เป็นสถานที่ควบคุมตัวผู้ต้องขังในคดีอาญา ทั้งผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างการดำเนินคดีและไม่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว และผู้ต้องขังที่คดีถึงที่สุดโดยศาลพิพากษาให้จำคุก ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีกระบวนปัญหาคำถามเกี่ยวกับความแออัดของสถานที่ ซึ่งทำให้ยากต่อการดูแลผู้ต้องขัง อย่างไรก็ตาม ผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนทั้งที่เป็นผู้แทนของกรมราชทัณฑ์เองและที่เป็นผู้เชี่ยวชาญซึ่งเกี่ยวข้องกับกรมราชทัณฑ์ มองว่าสภาพของเรือนจำและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังของเรือนจำมีแนวโน้มที่ดีขึ้นหากเทียบกับในอดีต

“ราชทัณฑ์เขามีระบบของเขา ระบบการตรวจเยี่ยมก็เป็นอีกแบบหนึ่งพัฒนาให้ดีขึ้น แต่ระบบการตรวจเยี่ยมมึนมีมิติ ยังต้องทำนะไม่ใช่ไปทำราชทัณฑ์ก่อน อาจจะต้องทำไปพร้อมๆ กัน อาจจะมีลักษณะส่งต่อระบบราชทัณฑ์ที่พัฒนามาเป็นร้อย ๆ ปี” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.1)

“การควบคุมตัวในราชทัณฑ์ โดยปกติไม่ค่อยมีปัญหาอะไรมาก เป็นกระบวนการปกติทางกฎหมายที่มีการจับกุมตัวก็ต้องส่งตัวไปฝากขัง” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.8)

“กรมราชทัณฑ์มีการปฏิบัติตามมาตรฐานสากล โดยเฉพาะข้อกำหนดแมนเดลา...เรือนจำในยุคหลังมีปัญหาค่อนข้างน้อย สังเกตจากแทบไม่มีเรื่องร้องเรียนจากผู้ต้องขังขึ้นมาถึงกระทรวง” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.9)

อย่างไรก็ดี ผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนตั้งข้อสังเกตว่า แม้เรือนจำบางแห่งจะมีแนวโน้มที่ดี แต่บางเรือนจำอาจจะยังไม่ได้การพัฒนามากนัก โดยเฉพาะเรือนจำในจังหวัดต่างจังหวัด รวมถึงในจังหวัดชายแดนภาคใต้

“เรือนจำบางที่ก็ดีมาก เหมือนเรือนจำในกรุงเทพฯ แทบจะเป็นเรือนจำต้นแบบ รู้สึกเลยว่าพยายามจะเอาข้อกำหนดกรุงเทพลงไป เอากฎหมายเดาลงไป รู้สึกว่าเขามีความเข้าใจ แต่เรือนจำในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ก็ยังคล้ายเดิมอยู่” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.13)

นอกจากนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์บางคนให้ข้อสังเกตว่า “สถานกักขัง” ซึ่งอยู่ในการกำกับของกรมราชทัณฑ์เป็นสถานที่ควบคุมตัวหนึ่งที่มีความเสี่ยง

“สถานกักขังนี้ก็ค่อนข้างน่ากลัว แล้วคนถูกขังบางครั้งนี่มันจะมีลักษณะประเภทแบบเมาแล้วขับ ซึ่งจะเป็นลักษณะของคนที่ไม่ค่อยปกติ ก่อความวุ่นวาย พอก่อความวุ่นวาย ก็มีความเสี่ยงที่จะถูกทรมานสูง (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.7)

สถานที่ควบคุมตัวเด็กและเยาวชน ผู้ให้สัมภาษณ์จากกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนมองว่าปัจจุบันถูกมองว่าเป็นสถานที่ควบคุมตัวที่มีความเสี่ยงต่ำที่จะเกิดการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้าย เพราะมีกฎหมายและระบบการกำกับดูแลทั้งภายในและภายนอกที่เปิดกว้าง

“เราเปลี่ยนผ่านสู่ยุคใหม่ เป็นยุคที่ห้ามใช้กำลัง มีเรื่องสิทธิเด็กเข้ามา และไม่สามารถใช้ความรุนแรงได้...เรามีบุคคลภายนอกที่เป็นเครือข่ายอยู่ ไม่ว่าจะเป็นกรรมการสงเคราะห์ ผู้พิพากษาสมทบ แม้แต่คณะกรรมการคุ้มครองเด็กจังหวัด เราเปิดโอกาสให้เข้ามาสถานที่เราควบคุม 24 ชั่วโมง โดยไม่ต้องแจ้งล่วงหน้า เรามีเป็นแนวปฏิบัติอยู่แล้ว สามารถเข้ามาได้เลย ไม่ต้องแจ้งเลย แต่ต้องเป็นกลุ่มพวกนี้ ถ้าเป็นกลุ่มทั่วไป เราก็ไม่ให้เข้า” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.12)

สถานที่ควบคุมตัวคนเข้าเมือง ผู้ให้สัมภาษณ์หลายคนแสดงกังวลเกี่ยวกับสถานที่ควบคุมตัวคนเข้าเมืองของสำนักงานตำรวจตรวจคนเข้าเมือง (ตม.) เนื่องจากการควบคุมตัวได้หลายวันแ จึงมีความเสี่ยงที่จะมีการละเมิดสิทธิสูง

“สนใจการควบคุมตัวแบบไม่มีกำหนด เช่นใน ตม. ซึ่งส่วนมากก็จะเป็นชาวต่างชาติ ไม่มีใครไปดูเขาเลย มาจากปากีสถาน ไนจีเรีย ถ้าเราในฐานะ NPM ไม่เอาสายตาไปมองเรื่องของการควบคุมตัวในมุมนั้น ไม่มีองค์กรไหนทำได้ ดังนั้น เราอยากลงไปมองในมุมที่มืดกว่า (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.1)

“ที่ค่อนข้างสุ่มเสี่ยงเลย ก็น่าจะเป็นเรือนจำของ IDC (ตม.) เพราะว่าสามารถจับคนไว้ได้ในระยะยาว มีประเด็นตามกฎหมายระหว่างประเทศว่าเรือนจำ IDC ตาม พรบ.คนเข้าเมือง สามารถจับคนไปได้เพื่อรอการส่งกลับ ทำให้คนกลุ่มนี้มีความสุ่มเสี่ยงเป็นพิเศษ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.3)

สถานที่ควบคุมตัวในค่ายทหาร ผู้ให้สัมภาษณ์มองว่าสถานที่ควบคุมตัวในค่ายทหารเป็นสถานที่ควบคุมตัวที่ไม่ได้อยู่ภายใต้กฎหมายหรือระเบียบที่ชัดเจน ทำให้มีความเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิอย่าง

มาก ผู้ให้สัมภาษณ์บางคนเล่าถึงประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับการควบคุมตัวที่ไม่เป็นธรรมและพบกรณีผู้ถูกควบคุมตัวเสียชีวิตในศูนย์ซักถามในค่ายทหารที่ใช้ควบคุมตัวบุคคลภายใต้กฎหมายพิเศษด้านความมั่นคง

“อยากให้ลงไปมองในมุมที่มีดีกว่า เช่น เรือนจำทหาร มีกรณีหนึ่งเป็นเคสทหารถูกขังโดยคำสั่งลงโทษทางวินัย จำได้ไม่ถนัด แต่เห็นโซ่ เห็นสภาพที่ไม่ดีเลย แต่ไม่เห็นตัวคน แล้วก็อีกกรณีหนึ่ง เคยไปช่วยเหลือคดีทหารถูกทำร้ายเสียชีวิตในเรือนจำทหารที่จังหวัดสุรินทร์.... มีโอกาสได้ไปตรวจศูนย์ซักถามอยู่ที่ยะลา ซึ่งอยู่ในค่ายทหาร ซึ่งใช้ควบคุมตัวตามกฎหมายพิเศษ ไม่มีมาตรฐานแบบเรือนจำเลย ไม่ว่าจะเป็นรายชื่อกันอยู่กี่คน ใครควบคุมลักษณะห้องอะไรพวกนี้ ระหว่างที่เราตรวจตราแล้วก็ให้คนเสียชีวิตอย่างน้อยสองคน โดยที่ระบบกลไกตอนนั้นไม่สามารถตรวจสอบได้ว่าสาเหตุการตายปีคือการฆ่าตัวตายจริงไหมหรือว่าถูกทำให้ตาย การตรวจทำได้ยาก สมัยก่อนไม่สามารถเข้าไปได้ง่าย ๆ ทุกอย่างจะต้องผ่านแม่ทัพหมด” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.1)

“อีกกลุ่มคือเรือนจำตามค่ายทหาร เพราะว่าเป็นการคุมขังที่ไม่ได้มีการรับรองสิทธิทางกฎหมายไว้ เพราะเขาก็จะบอกว่ามาเชิญตัว ไม่ใช่ผู้ต้องหา ดังนั้น ก็เลยไม่ได้ไปใช้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งทำให้เป็นสุญญากาศ โดยปกติเรือนจำที่ควรจะมีการตรวจเยี่ยมมากคือเรือนจำที่อยู่ในกลุ่มสุญญากาศในช่วงที่แบบไม่มีกฎหมาย มีอะไรมารองรับ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.3)

สถานที่บำบัดผู้ติดยาเสพติด ผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนแสดงความกังวลเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิในสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติด

“เรื่องของ การควบคุมตัวบังคับบำบัด ก็คือในสถานที่ควบคุมตัวบุคคลที่ต้องสงสัยเรื่องยาเสพติด ก็เป็นอีกมุมมืดหนึ่ง ซึ่งเราก็คิดว่าหลายที่มีการขออนุญาตเป็นที่บำบัดยาเสพติด แล้วก็มีกรณีการตาย การเจ็บ การใส่โซ่ตรวนอะไรอย่างนี้ด้วย แต่ไม่มีใครตรวจ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.1)

อย่างไรก็ดี ผู้ให้สัมภาษณ์จากสถาบันบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดแห่งชาติบรมราชชนนี (สบยช.) ที่เป็นสถานพยาบาลที่มีการรับผู้ป่วยยาเสพติดไว้ดูแล มองว่าสถานพยาบาลยาเสพติดมีความเสี่ยงต่ำที่จะเกิดการละเมิดสิทธิ เพราะโดยทั่วไปสถานพยาบาลจะให้ความสำคัญกับการเคารพสิทธิของผู้ป่วย แม้จะมีการจำกัดสิทธิบางประการ เช่น การห้ามซื้อของจากข้างนอก การจำกัดคนเข้าเยี่ยม เป็นต้น แต่การจำกัดดังกล่าวเป็นไปเพื่อประโยชน์ในการรักษาและการป้องกันอันตรายต่อผู้อื่น

“แม้สถานพยาบาลจะมีการจำกัดสิทธิผู้ป่วยบางประการ เช่น ห้ามใช้เงินสด แต่ให้ฝากเข้าบัญชีไว้และจะให้ใช้ได้วันละ 200 บาท ห้ามซื้อของจากภายนอก แต่ให้ญาติสามารถฝากของให้ผู้ป่วยได้ โดยต้องสามารถให้ตรวจค้นได้ มีการจำกัดคนเข้าเยี่ยมซึ่งต้องไม่เกี่ยวข้องกับสารเสพติด และไม่ได้ให้เยี่ยมตลอดจะมีระยะเวลาการเยี่ยม แต่เป็นการจำกัดเพื่อประโยชน์ในการรักษาและการป้องกันอันตรายต่อผู้อื่น อีกทั้ง

การเข้ามาเป็นผู้ป่วยในปัจจุบันใช้ระบบสมัครใจ ผู้ป่วยสามารถกลับออกไปได้ หากไม่ต้องการรักษาแล้ว” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.14)

นอกจากนี้ สถานพยาบาลยาเสพติด สถานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด และศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ต้องดำเนินการตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด และจะอยู่ภายใต้กลไกการกำกับดูแล และการตรวจรับรองคุณภาพทั้งจากภายในและภายนอกอย่างเข้มข้น

“ทุกสถานพยาบาล สถานฟื้นฟู จะอยู่ภายใต้คณะกรรมการทั้งหมด ซึ่งจะมีการกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการเงื่อนไขการดูแลตามบทบาทหน้าที่ที่อนุญาตว่าบทบาทหน้าที่ของสถานพยาบาลทำอะไรบ้าง สถานฟื้นฟูทำอะไรบ้าง หรือศูนย์คัดกรองอะไรบ้าง ซึ่งจะอยู่ในรายละเอียดของอนุญาตทั้งหมด อนุกรรมการที่ดูแลเรื่องนี้ จะอยู่ที่กรมการแพทย์ถ้าคณะกรรมการตรวจเยี่ยมไปเจอ ก็จะต้องมีการให้การปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการตรวจเยี่ยม นอกจากนี้ จะมีการรับรองคุณภาพ มาตรฐานที่ใช้อยู่ก็คือ มาตรฐานของสถาบันรับรองคุณภาพสถานพยาบาล (สรพ.) (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.14)

สถานที่ควบคุมตัวของ ป.ป.ส. ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ดูแลสถานที่ดังกล่าว มองว่าสถานที่ควบคุมตัวของ ป.ป.ส. มีความปลอดภัยและผู้ถูกควบคุมตัวได้รับการดูแลอย่างดี และไม่มีความเสี่ยงที่จะมีการหลบหนี

“การอยู่กับ ป.ป.ส. ทนายเข้าพบไม่ได้ เพราะยังไม่ถึงขั้นตอนที่ทนายจะมาพบ เป็นขั้นตอนการจับกุมและเขียนบันทึกจับกุม ทนายจะไปพบได้ตอนที่อยู่พนักงานสอบสวน แต่ตอนนี้เราก็ถ่ายวิดีโอไว้ แล้วก็ส่งพนักงานสอบสวนเก็บวิดีโอไว้เพื่อคดีถึงที่สุดแล้วก็ลบ ผมว่าของ ป.ป.ส. ปลอดภัยมากนะ มีข้าวมีน้ำให้กิน อยากกินอะไรผมให้กินหมด” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.13)

สถานที่ควบคุมตัวอย่างแบบปิดลับ หรือเซฟเฮ้าส์ ผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนมองว่าสถานที่ดังกล่าวเป็นสถานที่เสี่ยงอย่างมากและยากแก่การตรวจสอบ เพราะมักไม่ทราบว่สถานที่ดังกล่าวอยู่ที่ไหนบ้าง

“จะมีที่ถูกควบคุมบางอย่างที่เราไม่รู้ว่าจะอยู่ตรงไหน เช่นทหาร ตำรวจ จะมีเซฟเฮ้าส์ที่เอาไว้ควบคุม เราไม่รู้ว่าจะอยู่ตรงไหน แต่ในตัวพิธีสารคงรวมถึงสิ่งเหล่านี้อยู่แล้ว ซึ่งตรงนี้คงต้องแก้ไขปัญหาดูด้วยว่าถ้าไปรวมถึงพวกเซฟเฮ้าส์ต่าง ๆ ที่เอาไปควบคุมตัว จะทำตรงนี้ยังไง คือจะเข้าไปอีกอาณาจักรหนึ่งที่เราเชื่อว่าหน่วยงานเหล่านั้นน่าจะไม่มียอมบอกด้วยซ้ำว่าอยู่ตรงไหนหรือต่อให้รู้ เขาอาจจะไม่อยากให้เข้าไปยุ่ง” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.8)

สถานสงเคราะห์และสถานคุ้มครองทางสังคม ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นหน่วยงานดูแลสถานที่ดังกล่าว มองว่าสถานที่เหล่านี้ไม่ได้เป็นสถานที่ควบคุมตัว แต่เป็นการให้ความคุ้มครองและพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยผู้ที่เข้ามาอยู่ในสถานที่ต่าง ๆ มาโดยสมัครใจ สามารถเข้าออกสถานที่ได้ ทั้งยังเปิดให้มีการตรวจสอบจากภายนอกอย่างเต็มที่ (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.15 และ A.16)

“ในส่วนของการทรงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ไม่ได้มีการกิจในเรื่องของสถานควบคุมแต่อย่างใด แต่เป็นลักษณะของการคุ้มครองสวัสดิภาพกลุ่มต่าง ๆ ตั้งแต่เด็กก่อน คนไร้ที่พึ่ง คนพิการ ผู้สูงอายุหรือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ โดยดูแลเขาในเรื่องของปัจจัย 4 เรื่องของงานสังคม สงเคราะห์ การศึกษา การพัฒนาศักยภาพ การพัฒนาอาชีพ.... พม. จะไม่มีปัญหาในเรื่องของการลิดรอนสิทธิ ถึงแม้บางคนอาจจะมองว่าเป็นสถานกักกัน แต่ไม่ใช่ คุณสมบัติคนที่จะเข้าอยู่ เบื้องต้นเลยคือความสมัครใจ เด็กก็ออกไปเรียนข้างนอก ใช้ชีวิตปกติ เพียงแต่ว่าเข้ามาพักข้างในสถานคุ้มครอง ส่วนกลุ่มเป้าหมายอื่น ๆ อย่างเช่น คนไร้ที่พึ่ง ก็ต้องถามความสมัครใจว่าจะอยู่หรือเปล่า กลุ่มคนพิการก็เหมือนกัน.....และเราพร้อมให้บุคคลภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องของการพัฒนาทุกกลุ่มเป้าหมายเราเปิดเต็มที่ องค์กรภาคเอกชน องค์กรภาคประชาสังคมหรืออะไรก็ได้แล้วแต่” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.15)

สถานพยาบาลด้านจิตเวช ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นหน่วยงานดูแลโรงพยาบาลที่รักษาผู้ป่วยจิตเวช ซึ่งเป็นโรงบาลที่ดูแลด้านนิติจิตเวชเป็นการเฉพาะได้สะท้อนว่า โรงพยาบาลด้านจิตเวชจำเป็นต้องมีการควบคุมตัวผู้ป่วยบางกรณี โดยเฉพาะที่มีพฤติกรรมอาละวาดก้าวร้าว เพื่อให้สามารถทำการบำบัดรักษาได้ ซึ่งการควบคุมตัวมีทั้งที่เป็นทางกายภาพและทางเคมี โดยผู้ให้สัมภาษณ์มองว่านิยามการควบคุมตัวเพื่อการบำบัดรักษานี้ยังไม่ชัดเจน

“โรงพยาบาลจิตเวชจะมีการควบคุมตัวทั้งที่ผู้ป่วยนอกที่มีพฤติกรรมอาละวาดก้าวร้าวในห้องฉุกเฉินเป็นระยะเวลาอันสั้น และบางกรณีจะมีการควบคุมตัวทางเคมี (chemical restraint) เป็นการฉีดยาเพื่อให้สงบ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการบำบัดรักษา ส่วนของผู้ป่วยใน ก็ต้องควบคุมตัวเหมือนกัน เพื่อป้องกันเผื่อระวังการหลบหนี แต่ไม่ได้ควบคุมป้องกันแน่นหนาแบบเรือนจำ อาจจะมีการควบคุมการเข้าออก การตรวจตรา การล็อกไว้ การจัดเวรยาม หากมีอาการก็อาจจะมีการใช้ผ้าผูกมัดเป็นการชั่วคราว ตอนนี้เรามีการนิยามเรื่องของการควบคุมตัวค่อนข้างชัดเจน แต่การควบคุมตัวที่เป็นส่วนหนึ่งของการบำบัดรักษา ยังไม่ชัดเจน ตรงนี้จะต้องมีการนิยามที่ชัดเจน ไม่เช่นนั้นแล้ว การบำบัดรักษาเพื่อเป็นการรักษาลิทธิของเขา” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.17)

สถานที่อื่น ๆ ผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนเสนอว่าควรมีการตรวจสอบสถานที่อื่น ๆ ที่อาจมีการควบคุมตัว เช่น โรงงาน บ้านเรือน หรือแม้แต่คนที่ได้รับการปล่อยตัวและติดกัก EM

“สถานที่ที่จะเข้าไปดูอาจเป็นโรงงานก็ได้ ถ้าเกิดมีการคุมขังหรือว่าพื้นที่ที่เป็นโกดังอะไรที่สงสัยว่าจะมีการกักขังคน ผมก็อาจจะต้องเข้าไปดูก็ได้ รวมทั้งในบ้านด้วย บ้านเรือนที่อาจจะขังเด็ก ขังคนในครอบครัวที่อาจจะไม่สามารถที่จะดูแลตัวเองได้ เป็นปัญหาทางจิตใจหรือทางสมอง บางคนก็ไม่อยากให้ลูกหลานหรือญาติพี่น้อง พ่อแม่ออกมา แบบนี้ต้องเข้าไปดูดูแล” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.2)

“คนที่ปล่อยตัวจากเรือนจำ แต่ยังติด EM อยู่ อาจจะมองว่าในเชิงกายภาพ ไม่ใช่สถานคุมขัง แต่ว่าถ้าเป็นเชิงสเตตัส บุคคลเหล่านี้ยังเป็นกลุ่มคนที่ยังถูกรัฐจำกัดสิทธิเสรีภาพอยู่ สิ่งที่น่าสนใจก็คือว่าเงื่อนไขที่กลุ่มคนเหล่านี้เจอ มีการลิดรอนสิทธิเสรีภาพจนเกินไปหรือไม่ การติด EM ปัจจุบันใช้แทบจะ 90% แทบทุกคดี เราเจออย่างเช่นคนที่อยู่บนขาบนดอยหรืออยู่ไกล ๆ ไฟฟ้า ไม่สามารถชาร์จ EM ได้ตลอดเวลา เขาต้องกะเลื่อกะสนที่จะทำให้เป็นไปตามเงื่อนไขที่รัฐตั้งให้ได้ ในสภาพความเป็นอยู่ที่เขาเองไม่สามารถทำอย่างนั้นได้ พูดถึงเรื่องของการคุมขังที่ไม่ได้อิงกับสถานที่ เพื่อว่ามีประเด็นที่จะช่วยกันคิดต่อได้” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.6)

1.2) การตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวในประเทศไทย

ปัจจุบันประเทศไทย มีหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวซึ่งป้องกันตามบทบาทและอำนาจหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน ทั้งการตรวจเยี่ยมโดยหน่วยงานภายในและจากหน่วยงานภายนอก เช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ คณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ (ICRC) สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TIJ) เป็นต้น โดยในส่วนนี้จะนำเสนอตัวอย่างการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว ดังนี้

(1) การตรวจราชการโดยกลไกภายใน การตรวจราชการโดยกลไกภายใน เป็นการตรวจเยี่ยมโดยผู้ตรวจราชการของกระทรวงหรือกรมที่ดูแลสถานที่ควบคุมตัวนั้น ๆ เพื่อดูแลการปฏิบัติงานของหน่วยงานในสังกัดให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ มาตรฐานและนโยบายของหน่วยงานและของรัฐบาล ซึ่งส่วนหนึ่งอาจจะเกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนทั่วไป เช่น มาตรฐานการครองชีพ เป็นต้น แต่ไม่ได้มุ่งไปที่มิติของการป้องกันการทรมาน ทั้งนี้ จากข้อมูลที่แสดงในตาราง 4.1 แสดงให้เห็นว่าสถานที่ควบคุมตัวหลายแห่งมีระบบการตรวจสอบภายใน แต่บางแห่งก็ไม่มี

เรือนจำและทัณฑสถาน ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม มีระบบการตรวจราชการทั้งโดยผู้ตรวจราชการระดับกรมและระดับกระทรวง โดยการตรวจมีเป้าหมายเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของการปฏิบัติงานตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ การดำเนินงานตามนโยบายของหน่วยงาน และการตรวจสอบความโปร่งใสในการทำงาน โดยวิธีการตรวจ มีทั้งการตรวจทั่วไปตามรอบ โดยจะมีช่วงเวลาตรวจเยี่ยมที่ชัดเจน เหมาะสำหรับการติดตามผลการดำเนินงานของสถานที่ควบคุมตัว และการตรวจแบบไม่แจ้งล่วงหน้า ซึ่งเหมาะสำหรับการต้องการทราบสภาพจริงของสถานที่ควบคุมตัว สำหรับการรอบประเด็นในการตรวจ จะมีมาตรฐานมาตรฐานเรือนจำ 10 ด้าน ซึ่งส่วนใหญ่่นำมาจากข้อกำหนดขอสหประชาชาติที่เกี่ยวข้องกับเรือนจำ นอกจากนั้น ยังมีการตรวจตามมาตรฐานความโปร่งใส 5 ด้าน

สถานที่ควบคุมตัวเด็กและเยาวชน หรือที่เรียกว่าสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน อยู่ในความรับผิดชอบของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและ

เยาวชน กระทรวงยุติธรรม ซึ่งมีกลไกการตรวจทำนองเดียวกับเรือนจำและทัณฑสถาน คือมีระบบการตรวจราชการทั้งโดยผู้ตรวจราชการระดับกรมและระดับกระทรวง โดยการตรวจเยี่ยมจะเป็นประเมินตามมาตรฐานการดูแลเด็กและเยาวชนในสถานที่ควบคุมตัวตามมาตรฐานสากล เช่น มาตรฐาน 4 ด้าน (กินอยู่หลับนอน การศึกษา งานด้านสามัญและวิชาชีพ สภาพแวดล้อม)

สถาบันบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดแห่งชาติบรมราชชนนี (สบยช.)

กรมการแพทย์ เป็นการตรวจสอบมาตรฐานภายในของหน่วยงาน เพื่อให้การดูแลผู้ถูกควบคุมตัวเป็นไปตามมาตรฐานวิชาชีพและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และเพื่อให้การดูแลผู้ป่วยเป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพของสถานพยาบาล

สถานดูแลทางสังคม โดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เน้นการตรวจสอบการดำเนินงานตามมาตรฐานของสถานสงเคราะห์แต่ละแห่ง

สถานที่ดูแลด้านสุขภาพจิต เป็นการตรวจสอบเพื่อรับรองคุณภาพและมาตรฐานการปฏิบัติงานของหน่วยงานในสังกัด

(2) การตรวจเยี่ยมโดยหน่วยงานภายนอก ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึงการตรวจสอบภายนอกหลายประเภท ซึ่งมีวัตถุประสงค์แตกต่างกันไป เช่น

การตรวจประเมินเพื่อรับรองคุณภาพ เป็นการตรวจสอบมาตรฐานโดยหน่วยงานภายนอก เพื่อรับรองคุณภาพของสถานพยาบาลหรือหน่วยงานต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น การตรวจรับรองคุณภาพสถานพยาบาลยาเสพติด โดยสถาบันรับรองคุณภาพสถานพยาบาล (สรพ.) หรือการผู้ตรวจประเมินมาตรฐานสถานคุ้มครองทางสังคม โดยนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ

การตรวจเยี่ยม เป็นการตรวจสอบโดยบุคคลหรือคณะกรรมการภายนอก เพื่อประเมินมาตรฐานและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงาน และให้ข้อเสนอแนะและแนวทางปรับปรุง โดยอาจไม่ได้มีการใช้มาตรฐานที่เป็นทางการ โดยอาจใช้มาตรฐานเฉพาะด้านที่แต่ละหน่วยตรวจเยี่ยมพัฒนาขึ้น เช่น การตรวจเยี่ยมด้านสิทธิมนุษยชนและมนุษยธรรมโดย กสม. หรือสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TIJ) หรือคณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ หรือการตรวจเยี่ยมของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน เป็นต้น

การตรวจเยี่ยมเพื่อการตรวจสอบการละเมิด เป็นการตรวจสอบเมื่อมีการร้องเรียนหรือเกิดเหตุการณ์ละเมิด หรือเหตุการณ์ไม่ปกติขึ้น เช่น การตรวจเยี่ยมของผู้ตรวจการแผ่นดิน และ กสม.

1.3) อุปสรรคหรือข้อจำกัดสำคัญในการตรวจเยี่ยมที่ผ่านมา

(1) ทศนคติของผู้ตรวจและผู้ถูกตรวจ ผู้ให้สัมภาษณ์บางคนมองว่าทัศนคติและความเข้าใจระหว่างผู้ตรวจเยี่ยมและผู้ถูกตรวจเยี่ยม เป็นอุปสรรคสำคัญที่ส่งผลต่อการตรวจเยี่ยมที่ไม่ราบรื่นและไม่

บรรลุผลสำเร็จ ผู้ถูกตรวจเยี่ยมมักรู้สึกที่ผู้ตรวจเยี่ยมมาเพื่อจับผิดมากกว่าที่จะมาช่วยปรับปรุงและพัฒนา ส่งผลให้เกิดความไม่ไว้วางใจและไม่ให้ความร่วมมือในการตรวจเยี่ยมอย่างเต็มที่ ในทางกลับกัน หากผู้ตรวจเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการตรวจเยี่ยม มีความเห็นอกเห็นใจ และมุ่งเน้นการพัฒนาาร่วมกัน จะช่วยให้การตรวจเยี่ยมมีประสิทธิภาพมากขึ้น

“น่าจะเป็นทัศนคติของผู้ตรวจกับผู้ถูกตรวจ ถ้าผู้ไปตรวจตั้งหลักว่าจะไปหาข้อผิด ผู้ถูกตรวจเขาก็ไม่ชอบ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.1)

(2) การตรวจเยี่ยมยังคงต้องแจ้งล่วงหน้า จึงทำให้อาจไม่เห็นสภาพจริง ปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายใดให้อำนาจหน่วยงานใดในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวโดยไม่ต้องแจ้งล่วงหน้า ในทางปฏิบัติหน่วยงานตรวจเยี่ยม โดยเฉพาะหน่วยงานภายนอก จะต้องมีการประสานงานกับสถานที่เข้าเยี่ยมก่อน ซึ่งอาจทำให้เกิดการเตรียมสถานที่ให้ดูเรียบร้อยสำหรับการตรวจ ทำให้ไม่สามารถทราบสภาพที่แท้จริงของสถานที่ควบคุมตัว

“เราจะไม่ค่อยได้เห็นอะไรมาก ถ้าเราไปตรวจเยี่ยมแบบเป็นทางการ เขาก็จะจัดสถานที่ไว้ให้” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.1)

“ในไทยยังมีระบบขออนุญาตก่อน การเยี่ยมโดยไม่แจ้งล่วงหน้าจะทำให้ยากมากขึ้นในความเป็นจริง แต่ว่าถ้าเขียนไว้ชัดเจนก็อาจจะเกิดขึ้นได้” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.3)

“หากเข้าไปเอง โดยที่ไม่ได้เป็นอำนาจหน้าที่ เช่น เข้าไปตาม พรบ. ปราบปรามการทรมานฯ ก็ต้องทำหนังสือเข้าไประบุว่าขอเข้าพบคนโน้นคนนี้เพื่ออะไร ต้องโยนหนังสือไปสองสามรอบ ซึ่งเป็นความล่าช้า เช่น หากมีการบาดเจ็บจริง ถ้าไม่ตาย ก็หายแล้ว” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.8)

(3) การไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าถึงข้อมูลและบุคคล ผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนบอกว่าการตรวจเยี่ยมบางครั้งมักประสบปัญหาในการเข้าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมตัว ผู้ตรวจอาจไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าถึงสถานที่บางส่วน รวมถึงการเข้าถึงตัวผู้ถูกควบคุมตัวบางกลุ่มเช่น นักโทษประหารชีวิต นักโทษสูงอายุ หรือผู้ต้องขังในคดีความมั่นคง เป็นต้น หรืออาจไม่ได้รับอนุญาตให้คุยโดยลำพังเป็นการส่วนตัว เนื่องจากเจ้าหน้าที่มักอ้างเหตุผลด้านความปลอดภัยและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสถานที่ควบคุมตัว ทำให้ผู้ต้องขังไม่กล้าให้ข้อเท็จจริง และทำให้การตรวจสอบไม่ได้ข้อเท็จจริงที่ครบถ้วน

“คุยแบบเป็นส่วนตัวไม่ได้ เขาก็จะมายืนอยู่ฟังอะไรอย่างนี้ บอกว่าเป็นระเบียบหลายๆครั้ง เราก็ไม่ได้คุยอะไรละเอียด เป็นเรื่องส่วนตัวแล้ว ก็จะเป็นอุปสรรคหนึ่งของการตรวจเยี่ยม” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.1)

“เจ้าหน้าที่จะคัดคนมาคุยกับเรา แต่เราไม่ได้รับอนุญาตให้ไปคุยกับใครได้อยู่แล้ว เขาก็บอกว่า เป็นมาตรการเรื่องความปลอดภัย บางคนอาจจะเดินไปคุยก็ได้ แต่บางคนเขาก็จะไม่ให้คุย แล้วพอบอกว่าอยากคุยกับนักโทษ เช่น นักโทษประหารชีวิต นักโทษสูงอายุ แล้วก็คติความมั่นคง เจ้าหน้าที่จะเป็นคนเลือกออกมา บางคนมาก็เป็นแบบอยู่ในฝ่ายคลินิก แบบผู้ป่วยอยู่ตลอด ... การสัมภาษณ์เดี่ยว หลายคนก็ให้ แต่ว่าบางเรื่องเขาก็ไม่ค่อยอยากจะทำให้สักเท่าไร เขาก็จะมายืนเฝ้า ซึ่งถ้าเขาไม่ให้เราก็ดูต้องปฏิเสธว่าฉันไม่สามารถสัมภาษณ์ไม่ได้ เพราะว่าเราไม่สามารถทำตาม protocol ได้ เป็นปัญหาที่มักจะเจออยู่บ่อยๆ แต่ก่อน ถ้า NPM มาชัดเจน ทุกคนรับทราบ ก็คิดว่าอาจจะลดปัญหานี้ลงอันนี้ไปได้” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.3)

(4) ความกลัวและความไม่ไว้วางใจของผู้ถูกควบคุมตัว ผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนยังระบุว่า ผู้ต้องขังอาจไม่กล้าให้ข้อมูลกับผู้ตรวจเพราะกลัวถูกลงโทษ หรือไม่ไว้วางใจผู้ตรวจ

“เป็นเรื่องยากที่ผู้ต้องขังจะบอกความจริงกับเรา เพราะพวกเขากลัว และบ่อยครั้งที่พวกเขาไม่เข้าใจว่าเราเป็นใครและสามารถเชื่อใจได้หรือไม่ อาจมีบางกรณีที่ถูกคุมขังเปิดใจ แต่เราต้องระมัดระวังอย่างมากเกี่ยวกับข้อมูลนั้น เพื่อไม่ให้เกิดความเสี่ยงต่อผู้ให้ข้อมูล” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.5)

“ถ้าเราไปถามผู้ต้องขังต่อหน้าเจ้าหน้าที่ ผู้ต้องขังกลัวบอกไหม เจ้าหน้าที่อาจจะชู้ว่าผู้ต้องขังรายนี้ อย่าเข้าไปคุยนะ พี่เจอบ่อย เขาก็จะพูดไว้ก่อนแล้ว จะเข้าไปตามลำพังหรือครับ อันตรายนะครับ แต่ถ้าเจ้าหน้าที่ยืนอยู่ด้วย ใครเขาจะพูด หรือว่าเราเรียกผู้ต้องขังมาคุย เรียกมา 3 คน หลังจากที่ถูกกับเราเสร็จ ผู้ต้องขัง 3 คนนั้นเป็นอย่างไร เขาก็รู้เพราะฉะนั้นมันต้องมีวิธีการหลายหลายอย่าง ต้องมีเทคนิคในการที่จะเอาความจริงออกมาให้ได้” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.7)

ผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญแนะนำว่า การไปเยี่ยมให้นานขึ้น และพูดคุยกับผู้คนให้มากขึ้น เป็นวิธีที่สำคัญที่สุดในการปกป้องผู้คนจากการตอบโต้ได้ (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.4)

(5) การขาดความเป็นอิสระและความน่าเชื่อถือของผู้ตรวจเยี่ยม ผู้ตรวจเยี่ยมบางส่วนอาจไม่ได้รับการยอมรับจากเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมตัวว่ามีความเป็นกลางและเป็นอิสระในการตรวจเยี่ยมอย่างแท้จริง ทำให้ผู้ตรวจเยี่ยมไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.8 และ A.10)

2) การเป็นภาคีของ OPCAT

2.1) ประโยชน์ของการเข้าเป็นภาคีของ OPCAT

ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้ข้อมูลและความคิดเห็นในเชิงบวกต่อการเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (OPCAT) และการจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติ (NPM) ของประเทศไทย โดยมองว่าการเข้าร่วมเป็นภาคี OPCAT

จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศไทยในหลายด้าน ทั้งในแง่ของการพัฒนาระบบเรือนจำ การส่งเสริมหลักนิติธรรม และการสร้างความร่วมมือกับนานาชาติ อาทิ

(1) **การยกระดับมาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ถูกควบคุมตัว** ผู้ให้สัมภาษณ์บางคนกล่าวถึงสภาพความเป็นอยู่ในสถานที่ควบคุมตัวของประเทศไทยที่ยังไม่เป็นไปตามมาตรฐานสากล การเข้าร่วมเป็นภาคี OPCAT จะช่วยยกระดับมาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ถูกควบคุมตัวในประเทศไทยให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.1)

(2) **การได้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน NPM ระหว่างประเทศ** การเข้าร่วมเป็นภาคี OPCAT จะช่วยให้ประเทศไทยได้รับความช่วยเหลือและคำแนะนำจาก NPM และผู้เชี่ยวชาญด้านการป้องกันการทรมานจากทั่วโลกในการพัฒนาระบบการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.4)

(3) **การยกระดับหลักนิติธรรมของประเทศ** การเข้าร่วมเป็นภาคี OPCAT ยังเป็นการช่วยยกระดับคะแนนตัวชี้วัดหลักนิติธรรมของประเทศ (rule of law index) ซึ่งจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นและส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศไทยในเวทีระหว่างประเทศตามมา

“ตอนนี้รัฐบาลเองให้ความสำคัญในการยกระดับสกอว์เรื่อของหลักนิติธรรมของประเทศมาก ๆ เชื่อว่าการเป็นภาคีของ OPCAT จะช่วยตอบเรื่อง rule of law index ของประเทศได้ ไม่ใช่ว่าข้อหนึ่ง คะแนนหลักนิติธรรมเราน่าจะเพิ่มสูงขึ้นจากการที่เรามีกลไกระดับชาติในการดูแลเรื่องนี้เป็นการเฉพาะ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.6)

(4) **จะเป็นผลดีต่อการขอส่งผู้ร้ายข้ามแดนเข้ามาดำเนินคดีในประเทศไทย** การมีกลไกป้องกันระดับชาติอาจจะช่วยผลักดันให้เกิดการปรับปรุงสถานที่ควบคุมตัวและการปฏิบัติต่อผู้ถูกควบคุมตัวที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล

“จะมีบางครั้งขอผู้ร้ายต่างประเทศมา บางประเทศเขาจะขอให้เรารับรองสภาพความเป็นอยู่ในเรือนจำ แล้วก็ขอให้เราไปตรวจสอบเรือนจำว่าเรือนจำมีมาตรฐานตามสากลไหม” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.8)

2.2) ความท้าทายต่อการเข้าร่วมเป็นภาคี OPCAT

(1) **บางหน่วยงานอาจไม่ยอมรับการถูกตรวจ** หน่วยงานที่รับผิดชอบสถานที่ควบคุมตัวที่ไม่เป็นทางการหรือสถานที่ควบคุมตัวของฝ่ายความมั่นคง อาจจะไม่ยอมรับการถูกตรวจเยี่ยม

“จะมีที่ควบคุมบางอย่างที่เราไม่รู้ว่ามีอยู่ตรงไหนและมีจริงไหม ยกตัวอย่างเช่น ทหาร ตำรวจ จะมีเซฟเฮ้าส์ที่เราไปควบคุม เราไม่รู้จริงๆว่าเขาเอาไว้ตรงไหน คือตอบยากมาก ๆ ว่าถ้าเราเข้าเป็นภาคีแล้ว เราจะแก้ไขปัญหาจุดนี้ยังไง คือมันจะเข้าไปอีกอาณาจักรหนึ่งที่ผมเชื่อว่าหน่วยงานเหล่านั้น

เขาน่าจะไม่ยอมบอกด้วยซ้ำว่าอยู่ตรงไหนหรือต่อให้เรารู้ เขาอาจจะไม่อยากให้เราเข้าไปยุ่งในส่วนนี้ (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.8)

(2) ข้อจำกัดด้านกฎหมายและทรัพยากรในการดำเนินการ การเข้าร่วมเป็นภาคี OPCAT จำเป็นต้องมีการปรับปรุงกฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับ OPCAT ซึ่งอาจต้องใช้ เวลา และในการดำเนินการของกลไก NPM ต้องทรัพยากรทั้งคนและงบประมาณ

2.3) ความพร้อมของประเทศไทยในการเข้าเป็นภาคี OPCAT

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นว่าประเทศไทยมีความพร้อมแล้วที่จะเข้าเป็นภาคี หากมี เจตจำนงทางการเมืองที่แน่วแน่ ในขณะที่บางส่วนเห็นว่ายังมีประเด็นที่ต้องเตรียมความพร้อมเพิ่มเติม เช่น ทรัพยากรบุคคล กฎหมาย และความพร้อมของหน่วยงานที่จะถูกตรวจเยี่ยม

“สนับสนุนเต็มที่ที่ประเทศไทยจะเข้าเป็นรัฐภาคีใน OPCAT คิดว่าประเทศไทยโดยรวมก็ มีความพร้อมทั้งเรื่องตัวกฎหมาย บุคลากรที่สนใจ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.1)

“มองว่าไทยลงนาม OPCAT ได้ทันที ถ้ามีเจตจำนงทางการเมือง จะมีแค่เรื่องทรัพยากร อย่างที่บอกว่าตั้งหน่วยงาน ต้องมีเจ้าหน้าที่ต่างหาก แต่ก็มั่นใจว่าไทยก็น่าจะมีทรัพยากรสำหรับดำเนินการ ถ้า จะทำ แต่น่าจะเป็นเรื่องที่ยากหน่อย หน่วยงานที่จะถูกตรวจสอบอาจจะยังไม่พร้อมมากกว่า ก็ไม่ได้ยากขนาด นั้นถ้าเทียบกับการเข้าเป็นภาคีสันติสัญญาอื่น” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.3)

2.4) การเตรียมความพร้อมของประเทศไทยในการเข้าเป็นภาคี OPCAT

ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานและการเตรียมความพร้อม ในด้านต่าง ๆ สำหรับการเข้าเป็นภาคี OPCAT ดังนี้

(1) การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ผู้ให้สัมภาษณ์หลายคนเน้นย้ำถึงความสำคัญ ของการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ในกระบวนการเข้าเป็นภาคี OPCAT และการดำเนินงานของ NPM โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคประชาสังคม องค์กรสิทธิมนุษยชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมตัว เพื่อให้ มั่นใจว่า NPM จะสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นอิสระ

“การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมและการมีส่วนร่วมของผู้มีบทบาทประเภทต่าง ๆ ซึ่งผู้คนสามารถพูดได้ว่า เขามีความกังวลนี้ หรือไม่มีข้อกังวลใดๆ เป็นสิ่งสำคัญมาก และการหารือเกี่ยวกับ เรื่องนี้ ไม่จำเป็นต้องเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน การรับฟังความคิดเห็นของพวกเขาเกี่ยวกับเรื่องนี้เพื่อที่ใน ตอนท้ายคุณสามารถพูดได้ว่าได้พูดคุยกับพวกเขาทั้งหมดและพวกเขาทั้งหมดบอกว่าเป็นสิ่งที่ดี เพราะฉันคิดว่า อาจมีปัญหาหากมีการตัดสินใจแล้วในภายหลัง คุณพบว่าภาคประชาสังคมต่อต้านโดยสิ้นเชิงหรือเจ้าหน้าที่ ต่อต้านโดยสิ้นเชิง” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.4)

“การก่อตั้งและกระบวนการของการก่อตั้งและการมีส่วนร่วมกับราชทัณฑ์ การให้เขาได้มีอินพุทว่าอะไรคือจุดที่เขาควรจะต้องรู้เมื่อได้รับการตรวจ ข้อกังวลของเขาคืออะไรในส่วนของการจัดก่อนการจัดตั้ง NPM คิดว่าอันนี้สำคัญมาก ๆ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.6)

(2) การเตรียมความพร้อมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้ให้สัมภาษณ์หลายคนได้ระบุประเด็นที่ต้องเตรียมความพร้อมเพิ่มเติม เช่น การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ OPCAT และ NPM ให้กับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ทั้งเจ้าหน้าที่ของ กสม. ที่จะทำหน้าที่ตรวจเยี่ยม และเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่ดูแลสถานที่ควบคุมตัว เช่น กรมราชทัณฑ์ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เพื่อให้สามารถปฏิบัติตามมาตรฐานของ OPCAT ได้ถูกต้อง

“กรรมการสิทธิอาจจะต้องเร่งเตรียมบุคลากรที่เข้าใจเรื่องกฎหมายมหาชน กฎหมายเรื่องการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด แล้วก็พิธีสาร ให้เข้าใจบทบาทหน้าที่ตรงนี้ แล้วก็เชิญราชทัณฑ์มาเพื่อเตรียมความพร้อมว่าขอให้สนับสนุนการเข้าเป็นภาคี OPCAT แล้วก็เข้าไปคุยกับทางพรรคการเมืองให้สนับสนุน อย่างน้อยไปคุยกับกระทรวงยุติธรรมก่อน ให้ตั้งเรื่องร่างความสำคัญจำเป็นของการเข้าเป็นภาคีพิธีสาร แล้วเตรียมความพร้อมว่าจะให้มีหน่วยงาน ใครจะเป็นผู้รองรับ ซึ่งกรรมการสิทธิฯ พร้อม ก็เสนอจะเป็นเจ้าภาพที่จะทำงานเรื่องนี้” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.2)

“ควรเริ่มต้นก็จะให้เจ้าหน้าที่รู้และเข้าใจในเรื่องนี้ด้วย กรมพินิจที่กำลังจะอบรมยกระดับขึ้นให้ทุกคนเป็นเจ้าพนักงานพินิจ เพราะฉะนั้นผมคิดว่าตัวนี้น่าจะถูกบรรจุเข้าไปในหลักสูตรการอบรมด้วย จะได้เข้าใจไปพร้อม ๆ กัน รวมทั้งสถานที่ควบคุมทุกแห่ง จะต้องเอารายละเอียดตัวนี้บรรจุเข้าไปในหลักสูตร” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.12)

(3) การปรับปรุงกฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง ผู้ให้สัมภาษณ์หลายคนเน้นย้ำถึงความจำเป็นในการทบทวนและปรับปรุงกฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมตัว เพื่อให้สอดคล้องกับ OPCAT

“การที่จะเข้าเป็นภาคีในแต่ละเรื่อง กฎหมายต้องมีความพร้อม หมายความว่าพร้อมหมด ถ้าเกิดเหตุแล้ว มีโทษ มีอะไร ถ้าดีแล้วถึงจะเข้า คงต้องตกลงในหน่วยงานก่อน หมายถึงหน่วยงานทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องว่าพร้อมรึเปล่า หมายถึงพร้อมทั้งตัวหน่วยงานเอง พร้อมทั้งตัวกฎหมายที่มี ถ้าสิ่งเหล่านี้พร้อม ก็ไม่น่าจะมีปัญหาที่จะเข้าเป็นภาคีได้ แต่ถ้ายังไม่พร้อมก็ต้องมาดูก่อนว่าจะต้องปรับปรุงตรงไหน” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.8)

(4) การเตรียมข้อมูลสถานที่ควบคุมตัว ผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวเพื่อป้องกันการทรมาน ได้แนะนำว่าควรมีการจัดทำข้อมูลสถานที่ควบคุมเพื่อประโยชน์ในการพัฒนากลยุทธ์การตรวจเยี่ยม

“สิ่งหนึ่งที่ยอยากจะแนะนำเพิ่มเติมคือการทำแผนสถานที่ควบคุมตัว ซึ่งสำคัญมากที่จะช่วยในการพัฒนากลยุทธ์ มีเรือนจำที่ สถานีตำรวจที่แห่ง โรงพยาบาลจิตเวชที่แห่ง สถานดูแลผู้สูงอายุที่แห่ง สถานที่ตรวจคนเข้าเมืองที่แห่ง จากนั้นอาจรวมถึงการสนทนากลุ่มที่ปรึกษาภาคประชาสังคมที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งคุณสามารถเริ่มคิดถึงปัญหาต่างๆ เช่น อะไรคือความท้าทายใหญ่ๆ ในสถานที่เหล่านี้ และจะต้องมีกลยุทธ์อย่างไรเมื่อ NPM ถูกจัดตั้งขึ้น” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.4)

3) การจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติ (NPM)

3.1) มุมมองเชิงบวกต่อการจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติ (NPM)

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ รวมถึงหน่วยงานที่ดูแลสถานที่ควบคุมตัวบางแห่ง โดยเฉพาะสถานที่ควบคุมตัวเด็กและเยาวชน สถานที่ดูแลทางสังคม และสถานที่ดูแลผู้ติดยาเสพติด เห็นด้วยกับการจัดตั้ง NPM เพราะเห็นว่ากลไกดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ ดังนี้

(1) ช่วยเพิ่มความโปร่งใสให้สถานที่ควบคุมตัว ผู้ให้สัมภาษณ์บางคนมองว่าการมี NPM จะช่วยสร้างหลักประกันในการทำให้สถานที่ควบคุมตัวโปร่งใสมากขึ้น

“ชื่อเสียงของไทยขึ้นอยู่กับหน้าตาของเรือนจำ ชอบเปรียบเทียบเรือนจำเป็นห้องลับในบ้าน จะทำยังไงให้ห้องนี้โปร่งใสมากขึ้น สามารถเปิดให้แขกดูได้อย่างภูมิใจ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.1)

(2) ช่วยอุดช่องว่างหรือเติมเต็มกลไกการตรวจสถานที่ควบคุมตัวในปัจจุบัน ผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนมองว่าระบบตรวจเยี่ยมปัจจุบัน โดยเฉพาะการตรวจราชการยังขาดการตรวจเชิงลึก และยังไม่นำวัตถุประสงค์การป้องกันการทรมานหรือการกระทำที่โหดร้ายมาเป็นตัวตั้ง

“การตรวจปัจจุบันที่หลายหน่วยงาน ถ้าเป็นผู้ตรวจกรมเข้าไป คือเข้าไปตรวจให้โอวาทกับเจ้าหน้าที่บ้าง บางทีก็เป็นการตรวจตามตัวชี้วัดใด ๆ ของกรมหรือว่านโยบายของกระทรวงที่ ก็จะเป็นการตรวจบางเรื่องบางมิติ แต่ยังไม่เคยเห็นการตรวจที่มีความครอบคลุมและเอาเรื่องของการป้องกันการซ้อมทรมานหรือว่าการกระทำทารุณโหดร้ายที่มีผู้ต้องหาเป็นศูนย์กลางเป็นตัวตั้ง การตรวจที่ผ่านมา เหมือนเป็นการเยี่ยมมากกว่า จะเป็นการลงไปแล้วใช้เวลาสั้น ๆ อาจจะได้ไม่เห็นภาพที่แท้จริงของเรือนจำเท่าที่ควร การตรวจที่ประเทศไทยเราไม่มีเลย คือการตรวจแบบเชิงลึก หาก NPM ตั้งขึ้น เรามีกลไกลักษณะนั้นก็เชื่อว่าจริง ๆ ไม่ได้ทับซ้อนกับหน่วยงานไหนเลย เพราะว่าเราเข้าไปด้วยคนละวัตถุประสงค์” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.6)

(3) ช่วยกระตุ้นให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนางาน ผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นหน่วยงานดูแลสถานที่ควบคุมตัวบางแห่ง มองว่ากลไกตรวจเยี่ยมภายนอกจะช่วยให้คำแนะนำในการพัฒนาสถานที่ควบคุมตัวได้

“มองว่าการตรวจเยี่ยมเป็นกลไกที่สำคัญในการที่จะดูว่าเขาจะทำผิดหรืออะไรอย่างนี้ คือถ้าจะพูดแบบนี้อาจจะคล้ายการจับผิด แต่มองว่าเป็นเรื่องสำคัญ การที่เราไปตรวจเยี่ยมไม่ใช่เป็นการจับผิดเสมอไป แต่อาจจะทำให้มีการปรับปรุงและพัฒนาขึ้นไปได้” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.11)

“ถ้าเป็นกลไกของการร่วมของ Third party เหมือนร่วมเข้ามาดูแล เรายินดี แล้วก็อยากให้เข้ามาร่วมเหมือนกัน เพราะเรามองว่าทุกๆหน่วยงานของภาครัฐ จริง ๆ แล้วสามารถเป็นเครือข่ายกับเราได้ หรือว่ามาร่วมแลกเปลี่ยนในมุมมองหรือว่าหลักที่จะให้เจ้าหน้าที่ของเราได้รับรู้รับทราบจากบุคลากรที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน อย่างเช่นสิทธิมนุษยชนต่าง ๆ ถ้ามีบุคคลที่เชี่ยวชาญเฉพาะเข้ามา หรือว่ามาตรวจเยี่ยมแนะนำชี้แจงให้เรา เราก็น่าจะยินดีเหมือนกัน” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.16)

“อยากให้มีกลไกนี้ อย่างน้อยเป็นเรื่องความโปร่งใสต่อการปฏิบัติต่อเด็ก และเนื่องจากเรามีบุคคลภายนอกที่เป็นเครือข่ายอยู่ ไม่ว่าจะเป็นกรรมการสงเคราะห์ ผู้พิพากษาสมทบ แม้แต่คณะกรรมการคุ้มครองเด็กจังหวัด เราเปิดโอกาสให้เข้ามาสถานที่ควบคุม 24 ชั่วโมง โดยไม่ต้องแจ้งล่วงหน้า เรามีเป็นแนวปฏิบัติอยู่แล้ว สามารถเข้ามาได้เลย ไม่ต้องแจ้งเลย เข้ามาแล้วแสดงได้เลยว่าจะเข้ามาตรวจเยี่ยม แต่ต้องเป็นกลุ่มนี้” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.12)

3.2) ข้อกังวลเกี่ยวกับการจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติ (NPM)

ผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนกังวลเกี่ยวกับกรจัดตั้ง NPM โดยเฉพาะเรื่องความซ้ำซ้อนกับหน่วยงานตรวจเยี่ยมที่มีอยู่ และกลไกใหม่อาจมาเพิ่มภาระให้กับหน่วยงานที่ถูกตรวจเยี่ยม

“รู้สึกว่าคุณตรวจเยอะมาก ตรวจกันจนเหมือนกับทุกคนไม่รู้ว่าหน้าที่ของตัวเองในการปฏิบัติจริง ๆ แล้วคืออะไร ทุกคนจะใช้การลงไปตรวจ ซึ่งไม่ใช่วิธีแก้ปัญหาที่ดีเลย เพราะว่าบางที ถ้าดูเอาง่าย ๆ จากเฟซบุ๊ก คนลงพื้นที่เยอะมาก ลงซ้ำ ๆ พูดถึงคนปฏิบัติก็ลำบากใจเหมือนกัน” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.9)

“เนื่องจากว่าเรามีกลไกอิสระเยอะมาก คือทุกคนมีอำนาจหน้าที่ของตัวเอง แต่พอเป็นอำนาจหน้าที่ของตัวเองที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ในเชิงบริหาร มันก็จะ cross กันตลอดเวลา” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.9)

3.3) ความคาดหวังต่อการจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติ (NPM)

ผู้ให้สัมภาษณ์หลายคนเสนอแนะว่า NPM ควรมีการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส อิสระ เป็นกลาง และน่าเชื่อถือ ควรมีการรายงานผลการตรวจสอบที่เข้าถึงได้และเข้าใจง่าย และควรมีการให้ความสำคัญกับประเด็นที่กลุ่มผู้ต้องขังที่เปราะบาง เช่น ผู้ต้องขังทางการเมือง และเด็กและเยาวชน เป็นต้น และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในเรือนจำ

(1) การตรวจเยี่ยมที่มีประสิทธิภาพ ผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนแนะนำว่า NPM ที่จะจัดตั้งขึ้นควรมีการตรวจเยี่ยมครอบคลุมทุกประเภทของสถานที่ควบคุมตัว ดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ มีการตรวจสอบจริงและการตรวจเชิงลึกที่สามารถให้ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง

“ให้มีการตรวจที่มีความลึกและครอบคลุมจริง ๆ อันนี้จำเป็นสิ่งที่ต้องมาออกแบบว่าคงไม่ใช่การแค่เข้าหนึ่งวัน แล้วก็คงไม่ใช่การแบบเข้าไปทำแบบรวดเร็ว เพราะว่าการตรวจเชิงลึกได้ คือการเข้าไปเป็นระดับ 3 - 4 วันหรือหนึ่งอาทิตย์ แล้วเหมือนเข้าไปตั้งเป็นสเตชันแล้วตรวจเชิงลึกคือตรวจจริงๆ ถ้าเป็นไปได้เราก็คงอยากเห็นอะไรแบบนี้เหมือนกัน” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.6)

“ถ้าเรามีกลไกจริง หรือมีการรวมการหรือบุคคลที่เป็นเข้ามาเป็นกลไกจริงๆ อยากเห็นการปฏิบัติจริง ไม่ได้ตั้งขึ้นมาลอยลอย ตั้งขึ้นมาเพื่อให้มันครบองค์ประกอบ แต่แนวทางปฏิบัติไม่ได้เข้ามาตรวจจริง อยากให้มาช่วยเราในการยกระดับมาตรฐานการดูแลเด็กทั้งสถานพินิจและศูนย์ฝึกให้มีมาตรฐานที่สูงขึ้น อย่างน้อยคำแนะนำของเขา จะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของเรา” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.12)

(2) ความเป็นกลาง ผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนเสนอว่ากลไก NPM ควรมีความเป็นกลาง และมีความน่าเชื่อถือ เพื่อให้ประชาชนเชื่อมั่นในการทำงานของ NPM และควรมีการรายงานผลที่มีประสิทธิภาพ เป็นกลาง และน่าเชื่อถือ

“สิ่งที่สำคัญที่สุดเลยคือเรื่องของความน่าเชื่อถือ และความเชื่อมั่นของประชาชนที่มีต่อกลไก ดังนั้น ในปีแรกที่มีการจัดตั้ง การการทำรีพอร์ตให้มีประสิทธิภาพสูง เป็นกลาง แล้วก็น่าเชื่อถือ ทำให้คนที่อ่านเข้าถึงและเข้าใจได้ว่าเรามีความเป็นกลางในการตรวจสอบจริง ๆ เรือนจำที่มีผู้ต้องขังการเมืองอยู่เยอะๆ กลุ่มนี้เราก็ต้องให้ความสำคัญเหมือนกันว่า NPM จะสามารถรับรู้ประเด็นที่กลุ่มคนเหล่านี้เจอ แล้วมีเสนอแนวทางแก้ไขอย่าง constructive ได้อย่างไรบ้าง เพราะว่าสุดท้ายแล้วไม่ใช่เรื่องของการตรวจอย่างเดียว แต่คือการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นว่าจะทำให้ปัญหาเหล่านั้นคลี่คลายไปได้อย่างไร แล้วทำอย่างไรให้กลไกนี้ไม่ถูกแปดเปื้อนทางการเมืองจนเยอะเกินไป เพราะกลไกนี้เกิดขึ้นมาด้วยความตั้งใจที่ดี ก็คิดว่าก็ต้องพยายามจะรักษาสถานะความเป็นกลางและมาตรฐานที่เป็นสากลได้” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.6)

3.4) รูปแบบของกลไกป้องกันระดับชาติ (NPM)

กลไกป้องกันระดับชาติ (NPM) เป็นกลไกที่มีความสำคัญในการตรวจสอบและป้องกันการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายในสถานที่ควบคุมตัวต่าง ๆ ซึ่งตั้งขึ้นตาม OPCAT โดย NPM จะมีอำนาจในการเข้าตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวโดยไม่ต้องแจ้งล่วงหน้า สัมภาษณ์ผู้ถูกควบคุมตัวเป็นการส่วนตัว และสามารถเข้าถึงเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ โดย OPCAT ไม่ได้กำหนดว่า NPM จะต้อง มีรูปแบบองค์กรแบบใด โดยรัฐอาจเลือกที่จะจัดตั้งเป็นหน่วยงานพิเศษหนึ่งแห่งหรือหลายแห่ง หรืออาจมอบหมายหน้าที่ให้กับหน่วยงานที่มีอยู่แล้วหนึ่งแห่งหรือหลายแห่ง หรือเลือกสรรหน่วยงานทั้งสองประเภทเพื่อทำหน้าที่เป็นกลไก

ป้องกันระดับประเทศก็ได้ ทั้งนี้ NPM จะมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของแต่ละประเทศนั้น ๆ โดยบางรูปแบบอาจจะมีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพกับอีกประเทศหนึ่ง แต่อาจจะไม่เหมาะสมหรือไม่มีประสิทธิภาพสำหรับอีกประเทศหนึ่ง ดังนั้น การจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติจึงจำเป็นต้องพิจารณาจากบริบทของแต่ละประเทศนั้น ๆ โดยสิ่งสำคัญคือจะต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดของ OPCAT⁷

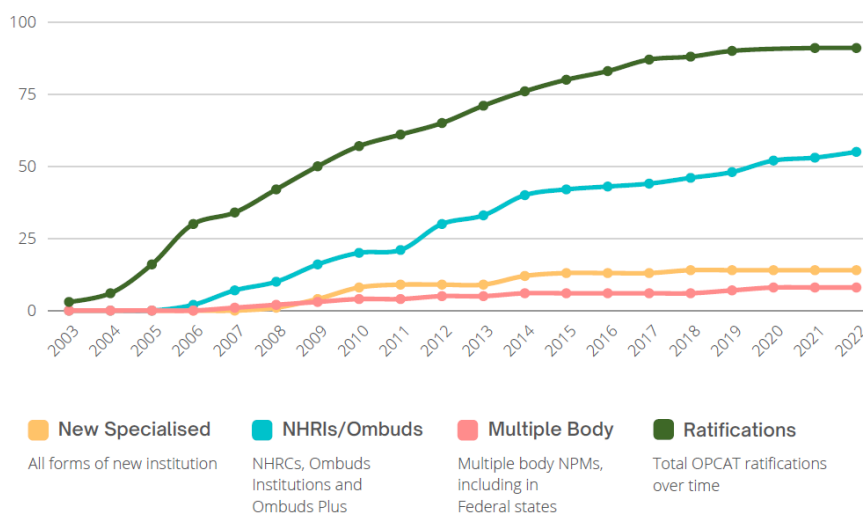
จากฐานข้อมูลที่รวบรวมโดยสมาคมเพื่อการป้องกันการทรมาน (APT) จำแนกรูปแบบการจัดตั้ง NPM ทั่วโลกอยู่ออก 3 รูปแบบหลัก ได้แก่ จัดตั้งในสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ/ผู้ตรวจการแผ่นดิน (national human rights institutions (NHRIs)/ Ombuds institutions) จัดตั้งหน่วยงานชำนาญการขึ้นใหม่ (new specialised bodies) และรูปแบบที่มีหลายหน่วยงานทำหน้าที่ NPM (multiple bodies) ดังนี้⁸

(1) จัดตั้งในสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ หรือผู้ตรวจการแผ่นดิน

สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (NHRI) หรือผู้ตรวจการแผ่นดิน (Ombuds) บางแห่งเป็นองค์กรอิสระที่จัดตั้งขึ้นโดยรัฐเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนบนพื้นฐานของการปฏิบัติตามหลักการปารีส (Paris Principles) ซึ่งกำหนดเกณฑ์ขั้นต่ำสำหรับสถาบันดังกล่าว รวมถึงความเป็นอิสระ

หากพิจารณาแนวโน้มการจัดตั้ง NPM พบว่ารัฐภาคีของ OPCAT ส่วนใหญ่ ประมาณร้อยละ 80 กำหนดให้สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติหรือผู้ตรวจการแผ่นดินทำหน้าที่เป็น NPM

ภาพที่ 4.1 แนวโน้มรูปแบบของการจัดตั้ง NPM

ที่มา Association for the Prevention of Torture, 2024⁹

⁷ สมาคมป้องกันการทรมาน, OPCAT ของอนุสัญญา CAT: คู่มือการปฏิบัติ ฉบับปรับปรุงใหม่, 2553, หน้า 57

⁸ APT, NPM Toolkit, <https://www.apr.ch/knowledge-hub/npm-toolkit>.

⁹ Association for the Prevention of Torture, 2024, Types of NPMs, <https://tortureprevention.ch/campus>

NPM ในรูปแบบนี้อาจจัดตั้งในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (NHRC) เช่น ซิลี มัลดีฟส์ มาลี มองโกเลีย โมร็อกโก ศรีลังกา อุรุกวัย เป็นต้น หรือตั้งในสถาบันผู้ตรวจการแผ่นดิน (Ombuds institutions) เช่น อาร์เมเนีย ออสเตรีย ฟินแลนด์ ไอซ์แลนด์ ลัตเวีย ลักเซมเบิร์ก เม็กซิโก นอร์เวย์ ปานามา โปแลนด์ โปรตุเกส โรมาเนีย สเปน สวีเดน เป็นต้น

NHRI หรือ Ombuds ส่วนใหญ่ที่ถูกกำหนดให้เป็น NPM ได้จัดตั้งหน่วยหรือแผนก NPM ขึ้นภายในหน่วยงาน โดยมีบุคคลากรระดับอาวุโสเป็นหัวหน้า และมีความรับผิดชอบในงานเชิงป้องกันเพียงอย่างเดียว จะไม่รวมงานตรวจสอบรายการณ์ อย่างไรก็ตาม การเป็น NPM หมายถึงสถาบันโดยรวม ไม่ใช่แค่แผนกเดียว และแม้ว่าแผนก NPM ควรมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน แต่ไม่ได้หมายความว่าแผนก NPM ควรถูกแยกขาดออกจากสถาบันโดยรวม เพราะยังมีความจำเป็นที่ต้องทำงานร่วมกับแผนกอื่น ความร่วมมือดังกล่าวอาจรวมถึงการรับเรื่องร้องเรียนและการส่งต่อให้กับแผนกที่ทำหน้าที่ตรวจสอบ ดังนั้น จึงควรมีการออกแบบระเบียบและโครงสร้างองค์กรโดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ดังกล่าวด้วย¹⁰

สำหรับตัวอย่างของประเทศที่มีการจัดตั้ง NPM ในรูปแบบนี้ ผู้เชี่ยวชาญจากสมาคมป้องกันการทรมาน (APT) ได้แนะนำให้ศึกษา NPM ของ 3 ประเทศ ได้แก่ 1) นอร์เวย์ 2) มัลดีฟส์ และ 3) มองโกเลีย (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.4)

นอร์เวย์

นอร์เวย์ให้สัตยาบัน OPCAT เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2556 และในปี 2557 พระราชบัญญัติผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา (The Parliamentary Ombud Act) ได้กำหนดให้ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภานอร์เวย์ (Norwegian Parliamentary Ombud หรือ SIVILOMBUDET) เป็น NPM ตาม OPCAT และให้มีอำนาจและสิทธิต่าง ๆ ตามที่ระบุไว้ในมาตรา 19 และ 20 ของ OPCAT รวมถึงการตรวจเยี่ยมและการสืบสวนสอบสวน การได้มาซึ่งข้อมูล และการเข้าถึงสถานที่ของหน่วยงานของรัฐและเอกชน และกำหนดให้บุคคลไม่ต้องไม่รับผิดชอบหรือถูกแก้แค้นอันเป็นผลจากการสื่อสารหรือแบ่งปันข้อมูลกับผู้ตรวจการแผ่นดิน นอกจากนี้ NPM ยังสามารถให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงการปฏิบัติและสภาพความเป็นอยู่ของบุคคลที่ถูกลิดรอนเสรีภาพ และป้องกันการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีด้วย นอกจากนี้ยังกำหนดให้หน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่จะต้องพิจารณาคำแนะนำและหารือกับผู้ตรวจการแผ่นดินเกี่ยวกับมาตรการปรับปรุงที่เป็นไปได้¹¹

¹⁰ APT, NPM Toolkit, [https://www.apr.ch/knowledge-hub/npm-toolkit?c\[\]=341&c--open=1](https://www.apr.ch/knowledge-hub/npm-toolkit?c[]=341&c--open=1)

¹¹ Section 17 and 18 of The Parliamentary Ombud Act

ในเชิงโครงการองค์กร NPM ถูกจัดตั้งขึ้นเป็นแผนกหนึ่งในสังกัดผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐบาลนอร์เวย์ และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษา (The advisory committee)¹² ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาและคำแนะนำเกี่ยวกับการทำงานเชิงป้องกันของ NPM คณะกรรมการดังกล่าวตั้งขึ้นในเดือนมิถุนายน 2567 ประกอบด้วยสมาชิก 18 คน จากตัวแทนองค์กรที่มีความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ ที่มีความสำคัญต่อการทำงานเชิงป้องกัน เช่น สิทธิมนุษยชน เด็ก ความเท่าเทียมและการต่อต้านการเลือกปฏิบัติ และมีประสบการณ์จากภาคส่วนต่าง ๆ อาทิ สมาคมทนายความแห่งนอร์เวย์, แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนลนอร์เวย์, ผู้ตรวจการแผ่นดินสำหรับเด็ก, Jussbuss (คลินิกให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแบบให้เปล่าที่ดำเนินการโดยนักศึกษาคณะนิติศาสตร์), We Shall Overcome National Association, คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสมาคมการแพทย์นอร์เวย์, ผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อความเท่าเทียมและต่อต้านการเลือกปฏิบัติ, Youth Mental Health Norway, สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาตินอร์เวย์ (NIM), สมาคมผู้พิการทางสติปัญญาแห่งนอร์เวย์ (NFU), คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสมาคมจิตวิทยาแห่งนอร์เวย์, สภาภาษา, Norwegian Alliance for Informal Carers, WayBack, องค์กรเพื่อครอบครัวและเพื่อนของผู้ต้องขัง (FFP) เป็นต้น ทั้งนี้ NPM และคณะกรรมการที่ปรึกษา จะประชุมร่วมกันปีละ 3 ครั้งและมีการประชุมอย่างต่อเนื่องตามความจำเป็น¹³

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน มีเจ้าหน้าที่ประมาณ 70 คน โดย 50 คนในจำนวนนี้เป็นที่ปรึกษากฎหมาย (legal advisers) และในแผนก NPM จะประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ 9 คน ได้แก่ หัวหน้า 1 คน รองหัวหน้า 1 คน และที่ปรึกษาอาวุโส 7 คน ซึ่งที่ปรึกษามีที่มาจากภูมิหลังทางวิชาชีพและความเชี่ยวชาญที่หลากหลาย เช่น กฎหมาย สิทธิมนุษยชน สังคมวิทยา จิตวิทยาคลินิก เป็นต้น ซึ่งแนวทางสหวิทยาการนี้ทำให้ NPM มีความสามารถทางวิชาชีพและระเบียบวิธีในการดำเนินการที่หลากหลาย¹⁴ ทั้งนี้ จำนวนบุคลากรของ NPM เปรียบเทียบกับจำนวนบุคลากรของ NPM ที่ผู้เชี่ยวชาญของสมาคมป้องกันการทรมาน (APT) แนะนำ คือ ประมาณ 10 % ของจำนวนบุคลากรทั้งสถาบัน (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.4)

NPM จะทำการตรวจเยี่ยมสถานที่ลิดรอนเสรีภาพทุกแห่ง รวมถึงสถานที่ควบคุมตัวของตำรวจ เรือนจำ สถาบันดูแลสุขภาพจิต ศูนย์กักขังผู้อพยพของตำรวจ และสถาบันสวัสดิการเด็ก การเยี่ยมอาจแจ้งล่วงหน้าและไม่แจ้งล่วงหน้าก็ได้ โดย NPM มีสิทธิเข้าถึงสถานที่และข้อมูลทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับสภาพการคุมขัง โดยการตรวจเยี่ยมจะใช้เวลาประมาณ 2-4 วัน ในระหว่างการตรวจเยี่ยมจะเน้นที่การสัมภาษณ์บุคคลที่ถูกคุมขัง นอกจากนี้ จะตรวจสอบสถานที่และพูดคุยกับผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ และฝ่ายที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ

¹² Section 19 of The Parliamentary Ombud Act

¹³ Norwegian Parliamentary Ombud, The advisory committee, <https://www.sivilombudet.no/en/torturforebygging/the-advisory-committee/>

¹⁴ Norwegian Parliamentary Ombud, Staff Members, <https://www.sivilombudet.no/en/torturforebygging/staff-members/>

และหลังการตรวจเยี่ยมแต่ละครั้ง จะมีการเขียนรายงานการเยี่ยม ซึ่งอธิบายถึงผลการค้นพบและปัจจัยเสี่ยงใดๆ ที่พบระหว่างการตรวจเยี่ยม รายงานประกอบด้วยคำแนะนำเกี่ยวกับวิธีลดความเสี่ยงที่ผู้ถูกขังจะถูกทรมานและปฏิบัติอย่างไร้มนุษยธรรม¹⁵

มัลดีฟส์

มัลดีฟส์ให้สัตยาบัน OPCAT เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2549 และได้กำหนดให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งมัลดีฟส์ (HRCM) ทำหน้าที่เป็น NPM โดยรับรองในพระราชบัญญัติต่อต้านการทรมาน¹⁶ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนได้จัดตั้ง NPM อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 28 เมษายน 2551 โดยมีเจ้าหน้าที่และงบประมาณเฉพาะ¹⁷

วัตถุประสงค์หลักของ NPM มัลดีฟส์คือการจัดทำระบบการเยี่ยมเป็นประจำตามทีระบุไว้ใน OPCAT และให้คำแนะนำสำหรับการคุ้มครองบุคคลที่ถูกกลั่นแกล้งให้เข้มงวดยิ่งขึ้นตามมาตรฐานสากล โดยอิงจากข้อมูลที่ได้รับระหว่างการตรวจเยี่ยม และการวิเคราะห์ทางกฎหมายและอื่น ๆ คำแนะนำเหล่านี้จะถูกนำไปใช้เจรจาอย่างต่อเนื่องและสร้างสรรค์กับรัฐบาลมัลดีฟส์เพื่อช่วยให้รัฐบาลปฏิบัติตามภาระผูกพันทางกฎหมายในการป้องกันการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมหรือการทรมานทุกรูปแบบ¹⁸

ในช่วงแรก NPM ทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของหน่วยสอบสวนของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ต่อมาในปี 2552 ได้มีการจัดตั้งหน่วยงานแยกต่างหากเพื่อดำเนินการตามภารกิจของ NPM โดยขึ้นตรงต่อเลขาธิการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งมัลดีฟส์ และมีกรรมการสิทธิมนุษยชนหนึ่งคนคอยช่วยเหลือในฐานะสมาชิกที่ปรึกษา สำหรับบุคลากรของแผนก NPM มีจำนวน 6 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ 1 คน ผู้ช่วยผู้อำนวยการ 1 คน เจ้าหน้าที่ตรวจสอบอาวุโส (Senior Inspection Officer) 1 คน และเจ้าหน้าที่ตรวจสอบ (Inspection Officer) อีก 3 คน ซึ่งถือเป็นสัดส่วนประมาณ 8 % ของเจ้าหน้าที่ทั้งหมดขององค์กร (79 คน)¹⁹

NPM ได้รับการสนับสนุนจากแผนกในสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ดังนี้²⁰

- แผนกกฎหมาย (Legal and Policy Department) ให้ความช่วยเหลือหน่วย NPM ผ่านให้ความเห็นเกี่ยวกับกฎหมายระดับชาติที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันการทรมาน

¹⁵ Norwegian Parliamentary Ombud, Torture Prevention, <https://www.sivilombudet.no/en/prevention-of-torture/>

¹⁶ Article 44(c) of Anti-Torture Act, (23 December 2013), <https://hrcm.org.mv/storage/uploads/7jqJ81w5/cy3vxphp.pdf>

¹⁷ Human Rights Commission of The Maldives, National Preventive mechanism, <https://hrcm.org.mv/en/departments/npm>

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Association for the Prevention of Torture, 2024, Knowledge Hub : OPCAT Database : Maldives, สืบค้นจาก <https://www.ap.t.ch/knowledge-hub/opcat/maldives> เข้าถึงเมื่อ 30 มิถุนายน 2566

- หน่วย NPM สามารถส่งต่อเรื่องร้องเรียนจากผู้เสียหายจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ได้รับระหว่างการตรวจเยี่ยมติดตามไปยังแผนกตรวจสอบเรื่องร้องเรียน (Investigation Department) ได้

- แผนกการศึกษาและสื่อ (Advocacy Department) จัดโครงการสร้างความตระหนักรู้ให้กับบุคคลที่ถูกกลั่นแกล้งและให้การฝึกอบรมด้านสิทธิมนุษยชนแก่เจ้าหน้าที่เรือนจำ

มองโกเลีย

มองโกเลียให้สัตยาบัน OPCAT เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2558 และกำหนดให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งมองโกเลีย ทำหน้าที่เป็น NPM โดยในปี 2563 พระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมองโกเลีย²¹ ได้กำหนดให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งมองโกเลียเป็น NPM อย่างเป็นทางการ และแต่งตั้งกรรมการสิทธิมนุษยชนหนึ่งคนรับผิดชอบ NPM โดยกลไก NPM ในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมองโกเลีย คือ คณะกรรมการป้องกันการทรมาน (The Commissioner on Prevention of Torture)

คณะกรรมการป้องกันการทรมาน ประกอบด้วยพลเมืองมองโกเลียที่มีประสบการณ์ด้านการสืบสวนทางกฎหมายและทางอาญา และการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ซึ่งผ่านกระบวนการคัดเลือกโดยคณะกรรมการสามัญด้านกฎหมาย (The Standing Committee of Legal Affairs) และเห็นชอบโดยให้แต่งตั้งโดยรัฐสภามองโกเลีย (State Great Khural) คณะกรรมการมีวาระการดำรงตำแหน่ง 6 ปี²²

พระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมองโกเลีย ระบุถึงการทำงานของกลไกป้องกันการทรมานแห่งชาติ โดยกำหนดห้ามคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและเจ้าหน้าที่อื่นๆ มีอิทธิพลและ/หรือแทรกแซงกิจกรรมของคณะกรรมการป้องกันการทรมาน กำหนดให้งบประมาณสำหรับการป้องกันการทรมานจะต้องครบถ้วน ต่อเนื่อง มีประสิทธิภาพ และเพียงพอต่อการทำงานอย่างอิสระ²³ และกฎหมายยังระบุหลักประกันทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และกฎหมายสำหรับคณะกรรมการป้องกันการทรมานด้วย²⁴

คณะกรรมการป้องกันการทรมาน มีอำนาจในการป้องกันการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี ดังนี้²⁵

- เข้าถึงและดำเนินการสอบสวนในสถานที่ควบคุมตัวทุกแห่งและทุกเวลา

²¹ National Human Rights Commission of Mongolia Act (Amended on 23 January 2020), สืบค้นจาก <https://legalinfo.mn/mn/edt/16231319734381> เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2567

²² Article 32 of National Human Rights Commission of Mongolia Act (Amended on 23 January 2020)

²³ Article 31 of National Human Rights Commission of Mongolia Act (Amended on 23 January 2020)

²⁴ Chapter 7 and 8 of National Human Rights Commission of Mongolia Act (Amended on 23 January 2020)

²⁵ Article 34 of National Human Rights Commission of Mongolia Act (Amended on 23 January 2020)

- ให้คำแนะนำและแสดงความเห็นต่อร่างกฎหมายหรือคำตัดสินขององค์กรของรัฐ สอดคล้องกับหลักการป้องกันการทรمانหรือไม่

- รับข้อมูลใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลซึ่งถูกจำกัดเสรีภาพในสถานที่ควบคุมตัว
- คำนึงตนเองขณะทำงานในสถานที่ควบคุมตัว
- จัดทำเอกสารสถานการณ์ปัจจุบันของสถานที่ควบคุมตัว โดยใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ทางเทคนิค

- ส่งต่อเรื่องกรณีที่มีองค์ประกอบของการทรمانไปยังองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

- ร่วมมือกับนิติบุคคลที่ไม่แสวงหากำไรและองค์กรอื่นๆ เพื่อป้องกันการทรمان แบ่งปันข้อมูลและแจ้งให้สาธารณชนทราบ

- เป็นตัวแทนกลไกการป้องกันระดับชาติทั้งในต่างประเทศและในประเทศ

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่สนับสนุนให้ กสม. ทำหน้าที่ NPM เพราะมีความพร้อมและมีความเป็นไปได้มากกว่า แต่ กสม. ยังขาดทรัพยากรทั้งบุคลากรและงบประมาณที่เพียงพอในการรองรับภารกิจ NPM จึงต้องมีการสนับสนุนทรัพยากรเพิ่มเติมเพื่อให้สามารถทำหน้าที่ได้อย่างราบรื่น และต้องแยกบทบาทระหว่างการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนกับการตรวจเยี่ยมเชิงป้องกันให้ชัดเจน

ข้อดี ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่สนับสนุนการให้ กสม. ทำหน้าที่เป็น NPM ด้วยเหตุผลหลายประการ รวมถึง กสม. เป็นสถาบันสิทธิมนุษยชนระดับชาติตามหลักการปารีส จึงมีความเป็นอิสระอยู่แล้ว นอกจากนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์หลายคนมองว่า กสม. ทำหน้าที่ตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวอย่างต่อเนื่อง จึงมีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญที่จำเป็นสำหรับ NPM ทั้งยังมีอำนาจหน้าที่บางประการที่ใกล้เคียง NPM โดยเฉพาะอำนาจหน้าที่ในการให้ข้อเสนอแนะ อีกทั้ง การส่งเสริมให้สถาบันที่มีอยู่แล้วอย่าง กสม. ทำหน้าที่เป็น NPM ก็เป็นไปได้ง่ายกว่าการจัดตั้งสถาบันเฉพาะทางขึ้นมาใหม่ อย่างไรก็ดี ผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนมองว่า หากมีหน่วยงานอื่นพร้อมที่จะทำหน้าที่เป็น NPM ก็อาจจะใช้รูปแบบ NPM แบบหลายองค์กร โดย กสม. ทำหน้าที่ประสานงานกลาง

“ถ้าจะเป็นต้องมี กรรมการสิทธิ น่าจะเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ตรงนี้ได้ เพราะมีอำนาจตามกฎหมายที่เข้าไปตรวจเรือนกรรมตาม พรบ. กรรมการสิทธิฯ อยู่แล้วใช่ไหม” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.2)

“ในต่างประเทศส่วนใหญ่ NPM ถ้าไม่ใช่ กสม. ก็เป็น ombudsman หรือไม่ก็เป็นเอ็นจีโอ ซึ่ง ombudsman ในไทย อาจจะมีปัญหา เพราะว่าเราไม่ได้คุ้นเคยกับงานด้านสิทธิมนุษยชน แล้วก็ไปยากที่จะเป็น NGO เพราะกฎหมายไทยไม่ได้เอื้อให้สามารถเป็นอย่างนี้ได้ คือถ้า NPM ไม่ได้อยู่ใน กสม. ก็คือสร้างขึ้นมาใหม่ แต่ก็จะเป็นโครงสร้างคล้าย กสม. อยู่ดี ก็คือเรื่องแบบมีผู้เชี่ยวชาญอิสระเข้าไป สุดท้าย

หน้าตา ถ้าบอกว่าเราไม่ยากอยู่ใน กสม. แต่หน้าตาสุดท้ายก็จะคล้าย กสม. เพราะว่าต้องไปกำหนดกระบวนการคัดเลือกที่ต้องเป็นอิสระ ก็จะกลับมาคล้าย ๆ กับสิ่งที่ กสม. ทำอยู่ดี” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.3)

“NPM ส่วนใหญ่เป็น NHRI และ NPM ใหม่ส่วนใหญ่ทั่วโลกแนวโน้มจะเป็น NHRI ด้วยเหตุผลหลายประการ เพราะมันเป็นสถาบันที่เข้มแข็งและเป็นอิสระอยู่แล้ว และมีสถานะภายใต้หลักการปารีส หลักการของปารีสถูกอ้างอิงใน OPCAT ว่าเป็นมาตรฐานสำหรับความเป็นอิสระ NHRI มีความเชี่ยวชาญอยู่แล้ว มีหลายสิ่งที่ NPM ต้องการ ดังนั้น จึงมีเหตุผลที่ดีบางประการที่ชัดเจนว่าทำไมหลายรัฐจึงเลือกที่จะมอบอาณัติให้กับ NHRI และอาจเป็นไปได้ว่านี่คือการตัดสินใจของประเทศไทย” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.4)

“ถ้ามองให้หน่วยงานที่มีฟังก์ชันที่จะเป็นทั้ง NPM แล้วก็คือ กสม. จริงๆก็เป็นอยู่แล้วในตัวเอง คิดว่าหนึ่งในแง่ของมีความเป็นอิสระ มีงบประมาณเป็นของตัวเอง มีเจ้าหน้าที่เป็นของตัวเอง มี governance เป็นของตัวเอง คือโดยความเป็นอิสระ ไม่ว่าจะทำหน้าที่เป็น NPM เลยหรือทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลาง แล้วคุณ NPM ย่อยข้างได้ก็อาจจะเหมาะสมทั้งสองสถานะ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.6)

ข้อจำกัด ผู้ให้สัมภาษณ์บางคนมองว่า แม้การให้ กสม. ทำหน้าที่ NPM จะเป็นไปได้ง่ายกว่า แต่ กสม. ก็ยังมีข้อจำกัดบางประการ อาทิ

(1) ศักยภาพในการดำเนินการอาจจะยังไม่เพียงพอ โดยเฉพาะทรัพยากรในการดำเนินการ ซึ่งต้องมีการจัดสรรทรัพยากรเพิ่มเติมทั้งบุคลากรและงบประมาณเพื่อรองรับภารกิจนี้

“วิธีง่ายที่สุดก็อาจจะควรเข้าไปอยู่ในอะไรที่มีอยู่แล้ว งาน กสม. อย่างนี้ไป แต่ว่า กสม. ปัจจุบันก็อาจจะไม่มี capacity ที่จะทำ เพราะ NPM ตรวจสอบออกมาก็ต้องทำรายงานเลย และต้องทำรายงานประจำปีอีก มันต้องมีการเช็ดทรัพยากรเข้ามาแบบเป็นหน่วยขึ้นมาใหม่เลย เพื่อที่จะสามารถทำงานนี้ได้” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.3)

ผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวและการป้องกันการทรมาน ได้แนะนำขนาดทีมและทรัพยากรที่มีต่อประสิทธิภาพของ กสม. ว่าเจ้าหน้าที่ของ NPM ที่เหมาะสมจะอยู่ที่ร้อยละ 10 ของบุคลากรทั้งหมดในสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พร้อมเน้นย้ำว่า กสม. ควรพิจารณาขนาดทีมที่ยั่งยืนและจัดลำดับความสำคัญของงานเพื่อให้มั่นใจว่าทรัพยากรที่มีอยู่จะเพียงพอต่อการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ

“การให้ NHRI เป็น NPM โดยส่วนใหญ่แล้วจะมีแผนก NPM ซึ่งมีคนประมาณ 10% ของทั้งส NHRI ดังนั้น หากคุณมีพนักงาน 100 คนใน NHRI คุณจะมี 10 คนในแผนก NPM นี่คือน่าเฉลี่ย แต่บางคนใหญ่กว่าและบางคนก็เล็กกว่า ในโตโก พนักงานทำงานใน NPM มี 30% และในแผนกอื่น ๆ มี 60% ซึ่งไม่รวมทีมบริหาร แต่ส่วนใหญ่อยู่ที่ประมาณ 10% และดูเหมือนจะเป็นตัวเลขที่สมเหตุสมผล ถ้าฉันคิดถึง NPM ที่มีประสิทธิภาพมากในยุโรป มีตัวอย่างสองตัวอย่าง หนึ่งในนั้นคือนอร์เวย์ ซึ่งมีเจ็ดคนและฝรั่งเศสมี 60

คน และทั้งคู่ก็ทำงานได้ดีมาก เพราะวางกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับจำนวนคนที่มี และถ้าถามกับ NPM ฝรั่งเศส ซึ่งใหญ่กว่านอร์เวย์แปดเท่าว่า เขาต้องการคนมากขึ้นหรือไม่ พวกเขาจะบอกว่าใช่ ต้องการคนมากกว่านี้ ดังนั้นไม่ว่าคุณจะให้ใหญ่แค่ไหน คุณก็จะต้องการมากกว่านี้เสมอ เพราะมีสถานที่มากมายที่คุณสามารถเยี่ยมได้ อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญคือการมีจำนวนคนที่ยั่งยืน และมีการจัดลำดับความสำคัญของงานที่ดี” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.4)

(2) อาจทำให้เกิดความขัดกันระหว่างอำนาจการตรวจสอบข้อร้องเรียน ซึ่งต้องชี้ว่าการละเมิดหรือไม่ กับอำนาจในการตรวจเยี่ยมเชิงป้องกัน ซึ่งเน้นการให้คำแนะนำเชิงสร้างสรรค์ จึงต้องมีการแบ่งแยกบทบาททำให้ชัดเจน

“กรรมการสิทธิฯ ต้องตรวจสอบเรื่องละเมิดสิทธิ อยู่ ๆ จะเปลี่ยนบทบาทไปตรวจเยี่ยมเชิงป้องกัน ก็ดูจะขัดกันอยู่ แม้ดูเหมือนกรรมการสิทธิจะมีความพร้อมมากกว่า แต่ก็เกรงในเรื่องของการ conflict ในการเข้าไปตรวจสอบการละเมิดสิทธิในเรื่องจำ จะเล่นหมวกไหน จะเข้าไปบอกให้เขาปรับปรุงก็ได้ ไม่ได้ เพราะต้องชี้ว่าเขาละเมิดหรือไม่ละเมิดด้วย หรือจะมีวิธีทั้งสองแบบ ไม่รู้ประเทศอื่นเขาทำยังไง ถ้าเป็น national human rights commission ของประเทศที่รับเป็น NPM เขาทำหน้าที่ตรวจสอบการละเมิดสิทธิด้วยใช่ไหม และเขาแยกส่วนกันเป็นสองสำนักงานหรือเปล่า อาจจะเป็นสำนักงาน เป็นอีกโหนดหนึ่งไปเลย มีผู้อำนวยการ NPM ต่างหากแยกส่วนหรือเปล่า เราก็ไม่รู้แต่ถ้าแยกทำแบบนั้นก็ต้องทำให้ชัดเจนว่า กสม. มีสองหน้าที่นะ ตรวจสอบการละเมิดด้วย แล้วก็ประสานร่วมมือเพื่อพัฒนาด้วย” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.1)

“จากประสบการณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์จากหน่วยงานที่ทำหน้าที่ตรวจเยี่ยม ได้แนะนำว่า ต้องพยายามทำให้เส้นแบ่งระหว่างหน้าที่ชัดเจน แล้วทำให้ผู้มีอำนาจทราบอย่างชัดเจนว่า เราจะทำการป้องกัน เพื่อให้มั่นใจว่าเราจะไม่ทำการสอบสวน” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.5)

(2) จัดตั้งหน่วยงานเฉพาะขึ้นใหม่

หลายประเทศ เช่น ฝรั่งเศส เยอรมนี ฮอนดูรัส อิตาลี ศิริกีสถาน ปารากวัย เซเนกัล สวิตเซอร์แลนด์ ตูนิเซีย เป็นต้น มีการจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะขึ้นใหม่ ให้มีบทบาทหรืออำนาจเฉพาะที่กำหนดไว้ใน OPCAT หน่วยงานเฉพาะใหม่ มีรูปแบบที่แตกต่างกันมากมาย รวมถึงการจัดตั้งขึ้นโดยมีผู้นำเพียงคนเดียว ซึ่งมักได้รับเลือกหรือแต่งตั้งโดยรัฐสภาหรือฝ่ายบริหาร โดยมีเจ้าหน้าที่และสหสาขาวิชาชีพดำเนินการเยี่ยมและดำเนินงานหลักอื่น ๆ ของ NPM หรือการจัดตั้งในหน่วยงานของวิทยาลัยภายใต้การนำของสมาชิกจำนวนหนึ่ง ที่ได้รับเลือกหรือแต่งตั้งโดยรัฐสภาหรือฝ่ายบริหาร ซึ่งมักจะเป็นตัวแทนที่มาจากภูมิหลังที่หลากหลาย

โดยปกติสมาชิกจะเป็นผู้ดำเนินงานเอง แต่บางครั้งอาจมีเจ้าหน้าที่มีอาชีพช่วยดำเนินการ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับจำนวนและความพร้อมของสถาบันเหล่านั้น²⁶

ฝรั่งเศส

ฝรั่งเศสให้สัตยาบัน OPCAT เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน 2551 แต่ก่อตั้งกลไกป้องกันระดับชาติ (NPM) มาก่อนหน้าที่จะเข้าร่วมพิธีสาร OPCAT เป็นเวลา 1 ปี โดยกฎหมายกฎหมาย “LOI n° 2007-1545 du 30 octobre 2007 instituant un Contrôleur général des lieux de privation de liberté” หรือ General Controller law²⁷ ได้จัดตั้ง “Contrôleur Général des Lieux de Privation de Liberté” หรือ CGLPL ในปี 2550 ตามกฎหมายฉบับนี้ CGLPL จะมีอำนาจในการรวบรวมข้อมูลเพื่อป้องกันการทรมาน และให้อำนาจเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องสามารถตรวจเยี่ยมสถานที่เสี่ยงได้ รวมถึงเรือนจำ ศูนย์ควบคุมตัวก่อนการพิจารณาคดีและสถานกักขัง ห้องขังของตำรวจ ห้องขังของศาล โรงพยาบาลจิตเวช สถานกักกันสถานที่กักคนเข้าเมือง ห้องกักกันศุลกากร ศูนย์กักกันเด็กและเยาวชน และพินิจเยาวชน เป็นต้น

General Controller law ให้อำนาจ Contrôleur Général หรือ GC ในการปกป้องสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ถูกกีดรอนเสรีภาพ²⁸ โดย CG สามารถที่จะเข้าตรวจเยี่ยมสถานที่เสี่ยงในการเกิดการกีดรอนเสรีภาพได้อย่างอิสระ สามารถกำหนดวันและเวลาในการตรวจเยี่ยมได้ โดยต้องแจ้งให้เจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมสถานที่เสี่ยงต่าง ๆ ทราบก่อนล่วงหน้า 2-3 วันทำการ

เพื่อประกันความเป็นอิสระอย่างเต็มที่ GC จะต้องปฏิบัติหน้าที่โดยไม่สามารถรับคำสั่งจากผู้มีอำนาจใดๆ ได้ ไม่สามารถถูกดำเนินคดีสำหรับความคิดเห็นที่กำหนดหรือการกระทำที่ในหน้าที่ และไม่ได้รับอนุญาตให้ปฏิบัติหน้าที่อื่นใด²⁹ ทั้งนี้ ในการปฏิบัติหน้าที่ GC จะได้รับความช่วยเหลือจากทีมที่มีประสบการณ์และหลากหลายสาขา ประกอบด้วย เลขาธิการ, contrôleurs ที่ได้รับการแต่งตั้งเต็มเวลา 12 คน และไม่เต็มเวลา 9 คนซึ่งมีความเชี่ยวชาญสำหรับงานตรวจเยี่ยม และมีผู้ช่วย 4 คนรับผิดชอบด้านการจัดการ โดยทุกมีส่วนร่วมในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว และมีหน้าที่ต้องรักษาความลับอย่างมืออาชีพ และต้องมีความเป็นกลางอย่างเด็ดขาด³⁰

²⁶ APT, NPM Toolkit, [https://www.apr.ch/knowledge-hub/npm-toolkit?c\[\]=341&c--open=1](https://www.apr.ch/knowledge-hub/npm-toolkit?c[]=341&c--open=1)

²⁷ General Controller law, n°2007-1545 of 30 October 2007

²⁸ The Tasks of CGLPL Retrieved in <https://www.cglpl.fr/en/the-tasks-of-the-contrôleur-general-des-lieux-de-privation-de-liberte/>

²⁹ Contrôleur Général des Lieux de Privation de Liberté, An independent body, <https://www.cglpl.fr/en/missions/>

³⁰ Association for the Prevention of Torture, 2024, Knowledge Hub : OPCAT Database : France, <https://www.apr.ch/knowledge-hub/opcat/france>

ผู้ให้สัมภาษณ์บางคนเสนอให้มีการจัดตั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่ NPM ขึ้นมาเป็นการเฉพาะ และมีภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมเป็นคณะทำงาน

“ควรจะต้องมีหน่วยงานที่จะทำ NPM ต่างหาก มีการตั้งหน่วยงานต่างหาก แล้วก็มีคณะทำงานหรือผู้ที่ได้รับผิดชอบอย่างชัดเจน อาจจะต้องมีการเชิญภาคประชาสังคม เอกชน หน่วยงานราชการ หรือผู้มีส่วนได้เสียต่าง ๆ ซึ่งจะต้องอยู่รวมอยู่ในคณะนี้ ซึ่งมองว่าทุกภาคส่วนสามารถที่จะให้คำแนะนำได้ แล้วก็อาจจะต้องมีบอร์ดใหญ่หรือมีการตรวจเยี่ยมหรืออะไรอย่างนี้” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.11)

อย่างไรก็ดี ผู้ให้สัมภาษณ์บางคนมองว่าการตั้งหน่วยงานใหม่อาจทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณมากเกินไป และอาจไม่คุ้มค่าหาก NPM จะทำหน้าที่ตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวเพียงอย่างเดียว

“ถ้าสมมุติตั้งเป็นหน่วยงานเฉพาะแยกออกมา ผมยังรู้สึกว่าสิ้นเปลืองงบประมาณของประเทศมากเกินไป เพราะว่าถ้ามีเพียงภารกิจในการตรวจสอบเรือนจำ หรือว่าที่คุมขัง มันอาจจะได้ตรวจช่วงแรก ๆ แต่ไป ๆ มา ๆ ก็แค่ตรวจเป็นระยะทุกช่วง 3 เดือน 4 เดือน หน้าที่คือแค่ไปตรวจสอบ ผมเลยรู้สึกว่ามันสิ้นเปลืองงบประมาณของรัฐเกินไป” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.8)

(3) หลายหน่วยงานทำหน้าที่ NPM

NPM หลายหน่วยงาน คือ NPM ที่ประกอบด้วยหน่วยงานต่าง ๆ หลายแห่ง โดยประเทศที่กำหนดให้มี NPM หลายหน่วยงาน เช่น เดนมาร์ก สหราชอาณาจักร อาร์เจนตินา ออสเตรเลีย บราซิล คาซัคสถาน มอลตา มอลโดวา เนเธอร์แลนด์ นิวซีแลนด์ เซอร์เบีย สโลวีเนีย แอฟริกาใต้ เป็นต้น บางประเทศอาจมีเพียง 2 แห่ง แต่บางแห่งอาจมีมากกว่า 20 แห่ง ซึ่งหนึ่งในหน่วยงานที่เป็น NPM นี้อาจรวมถึงคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สถาบันผู้ตรวจการแผ่นดิน หน่วยงานเฉพาะที่จัดตั้งขึ้นใหม่ หน่วยงานตรวจสอบอิสระ และคณะกรรมการเฉพาะทาง ทั้งนี้ จำนวนหน่วยงานและประเภทของหน่วยงานที่เป็น NPM ขึ้นอยู่กับขนาดประชากร ขนาดของประเทศ และสถาบันที่มีอยู่แล้วของประเทศนั้น ๆ³¹

เดนมาร์ก

เดนมาร์ก ให้สัตยาบัน OPCAT เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2547 และได้มอบหมายให้สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา (The Danish Parliamentary Ombudsman) ทำหน้าที่ในฐานะกลไกการป้องกันระดับชาติ ร่วมกับสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งเดนมาร์ก (The Danish Institute of Human Right: DIHR) และองค์กร DIGNITY (Danish Institute Against Torture and the Danish Institute for Human Rights) ซึ่งเป็นองค์กรอิสระด้านสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา ก่อตั้งขึ้นในปี 1982 ถือเป็นองค์กรไม่

³¹ APT, NPM Toolkit : What are multiple body NPMs?, [https://www.apr.ch/knowledge-hub/npm-toolkit?c\[\]=341&c--open=1](https://www.apr.ch/knowledge-hub/npm-toolkit?c[]=341&c--open=1)

แสงผลกำไรที่มีวิสัยทัศน์การทำงานต่อต้านการทรมานแห่งแรกของโลกและเป็นศูนย์บำบัดเฉพาะทางสำหรับผู้รอดชีวิตจากการทรมาน

หน่วยงานที่กล่าวถึงข้างต้นทำหน้าที่เป็นกลไกป้องกันระดับชาติ โดยมีหน้าที่ในการตรวจเยี่ยมพื้นที่ หน่วยงาน ที่มีความเสี่ยงที่จะละเมิดสิทธิมนุษยชนและอาจมีการทรมานเกิดขึ้น ซึ่งวัตถุประสงค์ของการตรวจเยี่ยมเพื่อติดตามตรวจสอบว่าหน่วยงานของรัฐดูแลบุคคลที่ถูกควบคุมสิทธิเสรีภาพอย่างไร ครอบคลุมทั้งบุคคลที่เป็นพลเมืองทั่วไป รวมถึงเด็กและเยาวชน ทั้งนี้ เพื่อประกันว่าพวกเขาได้รับการปฏิบัติอย่างมีศักดิ์ศรีให้เกียรติในความเป็นมนุษย์ มีการปฏิบัติตามข้อกำหนดด้านสิทธิมนุษยชน โดยแนวทางในการตรวจเยี่ยมทุกครั้ง นอกจากผู้ตรวจการแผ่นดินของเดนมาร์กแล้ว จะมีตัวแทนจากสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งเดนมาร์ก เข้าร่วมตรวจเยี่ยมเพื่อดูแลในด้านสิทธิมนุษยชน และตัวแทนจากองค์กร DIGNITY เข้าร่วมดูแลตรวจสอบมาตรฐานทางการแพทย์ และถ้าเป็นการเยี่ยมในสถานควบคุมดูแลเด็กและเยาวชน จะมีเจ้าหน้าที่ผู้ตรวจการแผ่นดินจากแผนกเด็กและเยาวชนเข้าร่วมด้วย³²

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ได้จัดตั้งหน่วย OPCAT ซึ่งรับผิดชอบงานของ NPM โดยในเดือนพฤศจิกายน 2555 หน่วย OPCAT ได้ถูกควบรวมเข้ากับแผนกตรวจสอบ ซึ่งไม่เพียงรวมงานของ NPM เท่านั้น แต่ยังได้จัดตั้งแผนกเด็กขึ้น ซึ่งรวมถึงงานของ NPM ที่เกี่ยวข้องกับเด็กด้วย³³

NPM ของเดนมาร์กได้มีการจัดตั้งหน่วยงานขึ้น 2 หน่วยงานเพื่ออำนวยความสะดวกในการทำงานร่วมกันระหว่างผู้ตรวจการแผ่นดิน DIGNITY และ DIHR ได้แก่³⁴

- OPCAT Council ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารของสถาบันทั้งสามที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ของ NPM (ผู้ตรวจการรัฐสภา DIGNITY และ DIHR) มีการประชุมเป็นประจำ (ทุกสี่ถึงหกเดือน) เพื่อหารือเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ ที่สนใจร่วมกัน รวมถึงแนวทางสำหรับกิจกรรมของ OPCAT รายงานประจำปี และทำข่าวประชาสัมพันธ์ร่วมกัน หน้าที่เฉพาะของ OPCAT Council คือ การออกคู่มือการตรวจเยี่ยมและโครงสร้างสำหรับรายงานการตรวจเยี่ยม

- คณะทำงาน OPCAT (OPCAT Working Group) ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการแต่งตั้งจากทั้งสามองค์กร เพื่อดำเนินการตามหน้าที่ของ NPM ทั้งการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว และการร่างรายงานและคำแนะนำที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายใหม่ โดยเจ้าหน้าที่จากผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา จะทำหน้าที่เป็นเลขานุการสำหรับภารกิจของคณะทำงาน และมีความรับผิดชอบโดยรวมในการจัดระเบียบกิจกรรมของ OPCAT

³² The Danish Parliamentary Ombudsman, (2023), Manual for Monitoring Activities,

<https://www.en.ombudsmanden.dk/Media/638448060838582725/Manual%20for%20Monitoring%20Activities.pdf>

³³ Association for the Prevention of Torture, 2024, Knowledge Hub : OPCAT Database : Denmark, <https://www.ap.t.ch/knowledge-hub/opcat/denmark>

³⁴ Ibid.

สโลวีเนีย

สโลวีเนียให้สัตยาบัน OPCAT ในปี 2550 พระราชบัญญัติการให้สัตยาบันพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี กำหนดให้จัดตั้ง NPM ขึ้น NPM ของสโลวีเนียเป็นรูปแบบผู้ตรวจการแผ่นดินพลัส (Ombuds Plus) คือเป็นรูปแบบที่ดำเนินการร่วมกันระหว่างผู้ตรวจการแผ่นดินด้านสิทธิมนุษยชน (Human Rights Ombudsman) และองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ที่จดทะเบียนในสโลวีเนียและมีสถานะเป็นองค์กรด้านมนุษยธรรม³⁵ ผู้ตรวจการแผ่นดินจะเลือก NGO ผ่านการยื่นคำเสนอสาธารณะประจำปี หลังจากนั้นจะลงนามในคำประกาศให้ทำงานตามคำสั่งและกฎระเบียบการรักษาความลับในการปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลที่เป็นความลับ³⁶

การตรวจเยี่ยมของ NPM จะดำเนินการเป็นคณะ ซึ่งแต่งตั้งโดยรองผู้ตรวจการแผ่นดิน ประกอบด้วยตัวแทน NPM และเจ้าหน้าที่ของ NGO รองผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นผู้ตัดสินใจเลือกสถานที่และเวลาในการตรวจเยี่ยมตามโปรแกรมที่สร้างขึ้นด้วยความร่วมมือกับองค์กรพัฒนาเอกชนที่เป็นหุ้นส่วน ผู้ตรวจเยี่ยมที่มาจาก NGO จะไม่ได้รับเงินเดือน แต่มีค่าตอบแทนสำหรับการจัดทำรายงาน และการจ่ายค่าตอบแทนเล็กน้อยสำหรับการตรวจเยี่ยม โดยเป็นค่าเดินทาง ค่าอาหารและที่พัก และการชดเชยการสูญเสียรายได้³⁷

หาก NPM ไม่มีบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญที่จำเป็นสำหรับการตรวจเยี่ยม จะมีการจ้างผู้เชี่ยวชาญภายนอก เช่น นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา และนักสังคมวิทยา³⁸

สหราชอาณาจักร

สหราชอาณาจักรให้สัตยาบัน OPCAT เมื่อ 10 ธันวาคม 2546 มีการแต่งตั้งองค์กรเพื่อร่วมจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติ (NPM) ทั้งหมด 21 หน่วยงาน แต่ละหน่วยงานมีภารกิจตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวเฉพาะ ดังนี้³⁹

อังกฤษ ได้แก่ 1) Independent Reviewer of Terrorism Legislation (IRTL)

³⁵ Arts 4-5 (1) of Act of Ratification of the Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, (Official Gazette RS no. 114/06 – International Treaties no. 20/06)

³⁶ ibid arts 5 (2) and (3)

³⁷ Ibid art 5 (4) Act of Ratification ; Rules on the Reimbursement of Costs and other Rewards to persons from organisations that perform tasks or exercise authorities under the provisions of the Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (Official Gazette RS, no. 17/2008 of 19.02.2008)

³⁸ Human Rights Ombudsman, Report of the Human rights Ombudsman of the Republic of Slovenia on the implementation of the tasks of the National Preventive Mechanism under the Optional Protocol to the UN Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment for the year 2009, p 15

³⁹ UK National Preventive Mechanism, <https://nationalpreventivemechanism.org.uk/about/>

อังกฤษและเวลส์ ได้แก่ 2) Her Majesty’s Inspectorate of Prisons (HMIP) 3) Independent Monitoring Boards (IMB) 4) Independent Custody Visiting Association (ICVA) 5) Her Majesty’s Inspectorate of Constabulary and Fire & Rescue Services (HMICFRS) 6) Care Quality Commission (CQC) 7) Healthcare Inspectorate of Wales (HIW) 8) Children’s Commissioner for England (CCE) 9) Care and Social Services Inspectorate Wales (CSSIW) 10) Office for Standards in Education, Children’s Services and Skills (OFSTED) 11) Lay Observers in England and Wales

สกอตแลนด์ ได้แก่ 12) Her Majesty’s Inspectorate of Prisons for Scotland (HMIPS) 13) Her Majesty’s Inspectorate of Constabulary for Scotland (HMICS) 14) Scottish Human Rights Commission (SHRC) 15) Mental Welfare Commission for Scotland (MWCS) 16) Social Care and Social Work Improvement Scotland or Care Inspectorate (CI) 17) Independent Custody Visitors Scotland (ICVS)

ไอร์แลนด์เหนือ ได้แก่ 18) Independent Monitoring Boards for Northern Ireland (IMB-NI) 19) Criminal Justice Inspection Northern Ireland (CJINI) 20) Regulation and Quality Improvement Authority (RQIA) 21) Northern Ireland Policing Board Independent Custody Visiting Scheme (NIPBICVS)

ตารางที่ 4.2 สมาชิกของ UK NPM และอำนาจหน้าที่ในการตรวจเยี่ยม

สถานที่ควบคุมตัว	เขตอำนาจ			
	อังกฤษ	เวลส์	สกอตแลนด์	ไอร์แลนด์เหนือ
เรือนจำ	HMIP กับ CQC & OFSTED	HMIP กับ HIW	HMIPS กับ CI, SHRC & MWCS	CJINI, HMIP กับ RQIA
	IMB			IMB-NI
สถานควบคุมตัวของตำรวจ	HMICFRS, HMIP, & CQC		HMICS & SHRC	CJINI with RQIA
	ICVA		ICVS	NIPBICVS
สถานที่ควบคุมตัวของศาล	HMIP		ICVS	NIPBICVS
	Lay Observers		HMIPS & SHRC	CJINI
สถานที่ควบคุมตัวเด็กทั้งหมด	CCE		CI	
สถานที่เพื่อความปลอดภัยและสถาบันผู้กระทำผิดเป็นเยาวชน (YOI)	OFSTED (ร่วมกับ HMIP ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ฝึกอบรมเพื่อความปลอดภัย) & CCE	HIW	CI & MWCS	RQIA
		CSSIW		CJINI

การควบคุมตัวภายใต้ กฎหมายสุขภาพจิต	CQC	HIW	MWCS & SHRC	RQIA
การลิตรอนเสรีภาพและการ ป้องกันอื่นด้านการดูแล สุขภาพ และสังคม	CQC	HIW	CI, SHRC, & MWCS	RQIA
		CIW		
การควบคุมตัวคนเข้าเมือง	HMIP, CQC, OFSTED, & CCE	HMIP		HMIP & CJINI
	IMB			
การควบคุมตัวของทหาร	HMIP & IMB			
สถานที่ควบคุมตัวของ ศุลกากร	HMICFRS, HMIP, & HMICS			
การควบคุมตัวภายใต้ กฎหมายก่อการร้าย	IRTL			
สถานที่ควบคุมตัวโพ้นทะเล	HMIP & IMB			

ที่มา UK NPM⁴⁰

Her Majesty's Inspectorate of Prisons หรือ HMIP เป็นผู้ประสานงานของ NPM และส่งเสริมการทำงานร่วมกัน อำนาจความสะดวกในการสื่อสารและกิจกรรมร่วมกันระหว่างสมาชิกในขณะเดียวกันก็เคารพในความเป็นอิสระและความสามารถในการกำหนดลำดับความสำคัญของตัวเอง ตัวแทนจากหน่วยงาน NPM ทั้งหมดจะเข้าร่วมการประชุมประจำปีและสื่อสารตลอดทั้งปีเกี่ยวกับงาน NPM ของแต่ละหน่วยงาน ซึ่งปฏิบัติตามการดำเนินงาน (business plan) โดยจะมีประธานแบบหมุนเวียนซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากหน่วยงาน NPM หนึ่งใน 21 แห่ง มีระยะเวลาดำรงตำแหน่ง 3 ปี และมีคณะกรรมการกำกับ (NPM Steering Group) จำนวน 7 คน จาก NPM แต่ละประเทศ (อังกฤษ เวลส์ สกอตแลนด์ และไอร์แลนด์เหนือ) ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการตัดสินใจของ NPM กำหนดกลยุทธ์สำหรับการทำงานร่วมกัน ติดตามการทำงาน และสนับสนุนผู้ประสานงาน NPM ในบทบาทของตน ⁴¹

หลังจากการเยี่ยม สมาชิกของ NPM จะให้คำแนะนำแก่สถานที่ตรวจเยี่ยมต่าง ๆ ทันที และจะรวมคำแนะนำ พร้อมกับข้อสังเกตไว้ในรายงานประจำปีด้วย หากไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำ จะมีการระบุข้อแนะนำซ้ำอีกในรายงานฉบับต่อ ๆ ไป สมาชิก NPM จะมีการเผยแพร่รายงานเฉพาะเรื่อง ทั้งเป็นราย NPM หรือร่วมกัน เช่น ในเดือนมิถุนายน 2556 HMICFRS, HMIP, CQC และ HIW ตีพิมพ์รายงาน “การใช้ห้องขัง

⁴⁰ Introducing UK's National Preventive Mechanism, https://www.justiceinspectorates.gov.uk/hmiprisonswp-content/uploads/sites/4/2014/07/NPM-factsheet-1_Introducing-the-UK-NPM.pdf, p 2

⁴¹ UK National Preventive Mechanism, Governance and Structure, <https://nationalpreventivemechanism.org.uk/about/how-we-are-structured/>

ของตำรวจในทางอาญา การใช้การควบคุมตัวของตำรวจเป็นสถานที่ที่ปลอดภัยสำหรับผู้ที่มีความต้องการด้านสุขภาพจิต” เป็นต้น⁴²

ผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนเสนอให้หน่วยงานที่ทำหน้าที่ตรวจเยี่ยมในปัจจุบันร่วมกันเป็น NPM เช่น สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TIJ) และบางคนมองว่า การมีหลายหน่วยงานร่วมกันทำหน้าที่ โดยเฉพาะหากมีการกระจายอำนาจไปสู่จังหวัดด้วย จะทำให้สามารถตรวจเยี่ยมได้ง่ายและครอบคลุมมากขึ้น

“ไม่รู้ว่ TIJ มี mandate เรื่องการตรวจเยี่ยมไหม แต่เขาก็สนใจเรื่องของผู้ต้องขังอยู่...ถ้า TIJ มีหน้าที่ตรวจเยี่ยมอยู่แล้ว ถ้าคุณภาพรวมกันน่าจะเหมาะ แล้วเขาเองก็มิงบประมาณพอสมควร มีความพร้อมเรื่องบุคลากร งานที่เขาทำเดิมเรื่อง Bangkok rule แล้วก็ป็นองค์กรมหาชนซึ่งไม่ได้มีหน้าที่ตรวจสอบการละเมิดสิทธิ ถ้าพูดถึง กสม. ทำหน้าที่ตรวจสอบอยู่แล้ว เขาก็มีมุมมองด้านสิทธิมนุษยชน อันนี้ก็มี Pro and Con ที่เราก็ก็น่าจะหาอันไหนจะเหมาะสมกว่ากัน” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.1)

“TIJ เราอยู่ในจุดที่เราพยายามจะทำสิ่งนั้นมาตลอด เพราะว่าเป็นอำนาจหน้าที่ของเรา เราก็คิดว่าถ้าเกิดตัว NPM พร้อมจะจัดตั้งแล้ว คิดว่ากลไกลักษณะมีประโยชน์ เราก็น่าจะดีที่จะซัพพอร์ต” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.6)

“ส่วนตัวเห็นว่าควรจะเป็นหน่วยงานหลาย ๆ หน่วยเข้ามาร่วมตรวจสอบ โดยที่ปกติเขาทำงานให้รัฐอยู่แล้ว แต่วามันอยู่ที่นิยามว่าอยู่ใต้ควบคุมของรัฐบาล จะถึงระดับไหน.... เหตุผลหนึ่งคือเรามีเรือนจำอยู่ทุกจังหวัด การกำหนดโครงสร้างเป็นหลายหน่วยตรวจ จะดีตรงแต่ละจังหวัดมีหน่วยงานลักษณะนั้นอยู่แล้ว สามารถโลจิสติกส์หรือว่าการสุ่มตรวจ หรือตรวจเป็นระยะทำได้ง่าย (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.8)

นอกจากนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์จำนวนหนึ่ง ไม่ได้เสนอรูปแบบของ NPM ที่เฉพาะเจาะจง แต่เน้นย้ำว่าหน่วยงานที่จะมาทำหน้าที่ NPM จะต้องมีความเป็นอิสระ ความน่าเชื่อถือ และทำงานจริง

“รูปแบบไหนก็ได้ แต่ต้องอยู่ในกรอบที่มีความเป็นอิสระ มีความน่าเชื่อถือ มีความรู้จริง ถ้าได้ตรงนี้ จะองค์ประกอบไหน ก็น่าไปสู่ข้อเท็จจริงได้เหมือนกันหมด คือต้องไม่เอาแค่ขอให้มีชื่อเป็นคณะเท่านั้น เพื่อเอาไปติดบอร์ดเป็นโปรไฟล์ เพราะไม่มีประโยชน์” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.7)

⁴² UK NPM, ‘Monitoring Places of Detention: Fifth Annual Report of the United Kingdom’s National Preventive Mechanism 1 April 2013 – 31 March 2014’ <<https://s3-eu-west2.amazonaws.com/npm-prod-storage-19n0nag2nk8xk/uploads/2015/05/NPM-5th-Annual-Report-2013-14.pdf>> p 24

3.5) อำนาจหน้าที่ของ NPM

OPCAT กำหนดอำนาจหน้าที่ของ NPM ไว้ ดังนี้

(1) **หน้าที่ในการตรวจเยี่ยม (Visit Function)** NPM มีอำนาจหน้าที่ในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวใด ๆ ภายใต้เขตอำนาจหรือการควบคุมที่มีประสิทธิภาพของรัฐบาลเป็นประจำ เพื่อส่งเสริมการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และหากจำเป็นให้มีการคุ้มครองเพื่อให้ปลอดภัยจากการทรมานและการปฏิบัติหรือลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี⁴³ โดยในการตรวจเยี่ยม NPM และ SPT จะต้องสามารถเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ได้ รวมถึง

(1.1) การเข้าถึงสถานที่ควบคุมตัวทุกแห่ง เมื่อรัฐให้สัตยาบันต่อ OPCAT เท่ากับว่าเป็นการอนุญาตให้ทั้ง SPT และ NPM เข้าถึงสถานที่ควบคุมตัวที่อยู่ภายในเขตอำนาจและการควบคุมของตนได้ทุกแห่ง⁴⁴ โดยในส่วนของสถานที่ควบคุมตัวในประเทศไทยจะกล่าวถึงรายละเอียดในลำดับถัดไป

ในการตรวจเยี่ยม NPM มีอิสระในการเลือกสถานที่ควบคุมตัวที่จะตรวจเยี่ยมได้อย่างอิสระ และมีสิทธิเข้าถึงทุกส่วนของสถานที่และอาณาบริเวณได้อย่างไม่จำกัด⁴⁵

(1.2) การตรวจเยี่ยมโดยไม่แจ้งล่วงหน้า รัฐควรประกันว่า NPM มีสิทธิในการดำเนินการตรวจเยี่ยมโดยไม่แจ้งล่วงหน้าในทุกสถานที่ควบคุมตัวตามบทบัญญัติของพิธีสารเลือกรับ⁴⁶ การเยี่ยมโดยไม่แจ้งล่วงหน้า จะทำให้ให้เห็นสถานการณ์ที่แท้จริงของบุคคลที่ถูกควบคุมตัว⁴⁷

ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญเน้นย้ำว่าเมื่อมี NPM แล้วต้องสามารถทำการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวได้ทุกแห่งโดยไม่ต้องแจ้งล่วงหน้า จึงจำเป็นต้องมีการกำหนดอำนาจหน้าที่ดังกล่าวไว้อย่างชัดเจนในกฎหมาย

“หลัก ๆ ในหัวใจของการทำ NPM คือความเป็นอิสระ และต้องออกแบบให้สามารถทำหน้าที่ได้ตาม OPCAT ให้สามารถเข้าเยี่ยมได้ตามที่ NPM ต้องการ สามารถไปแบบไม่ต้องแจ้งล่วงหน้าได้ และอันไหนถ้าเขาไม่ได้เข้า ก็เขียนว่าสถานที่นี้ไม่ให้เข้า แล้วค่อย ๆ สร้างวัฒนธรรมเข้าไป แต่เราต้องยืนยันว่าเราควรจะเข้าได้ แต่ว่าอย่างน้อยมันจะมีประโยชน์เยอะมาก แม้ว่าสุดท้ายความเป็นจริงเราอาจจะเข้าที่เซกซิฟฟี่ที่สุดไม่ได้ แต่มันจะสร้างวัฒนธรรมการตรวจสอบการปฏิบัติผู้ต้องหาคิดว่าดีขึ้นได้ ก็คิดว่ามันสำคัญ แต่ว่ายังไงเราก็ยืนยันว่าเราต้องทำได้ อย่างน้อยในเอกสารจัดตั้ง NPM เราต้องเขียนว่าเราสามารถเข้าได้ทุกที่ตลอด” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.3)

⁴³ OPCAT ข้อ 4 และ 19

⁴⁴ OPCAT ข้อ 14 และ 20

⁴⁵ OPCAT ข้อ 20 (ค) และ (จ)

⁴⁶ SPT, CAT/OP/12/5, 9 December 2010, para 25.

⁴⁷ Ibid, 2018, p. 21.

“ไปโดยไม่ต้องแจ้ง ไปทุก ๆ ที่ที่จะมีการคุมขัง อาจจะไม่ใช้เรือนจำอย่างเดียว แต่ว่ามันควรจะเป็นตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีสถานที่ที่เอาคนไปกักขังไว้อย่าง เช่น โรงงาน เมื่อก่อนมีเด็กหรือมีคนข้ามชาติเข้ามา ถูกค้ามนุษย์ ก็ต้องไปตรวจสอบสถานไป เข้าไปในช่อง เข้าไปในโรงแรม เข้าไปในสถานที่ที่ได้รับประกันพวกนี้ได้ด้วย ครอบครัวที่จะตรวจสอบสถานที่ที่มีคนถูกคุมขังโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.2)

ผู้ให้สัมภาษณ์ที่รับผิดชอบดูแลสถานที่ควบคุมตัวส่วนใหญ่แสดงความพร้อมที่จะให้มีการตรวจเยี่ยมในลักษณะดังกล่าว เพราะบางสถานที่ควบคุมตัว เช่น เรือนจำ ก็มีการตรวจเยี่ยมโดยผู้บริหารหน่วยงานโดยไม่แจ้งล่วงหน้าอยู่แล้ว และสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ก็มีการตรวจเยี่ยมโดยเครือข่ายโดยไม่แจ้งล่วงหน้าเป็นปกติเช่นกัน

“มีหลายหน่วยงานที่เข้าตรวจแบบไม่บอกก็มี อย่างแม้แต่อธิบดีกรมราชทัณฑ์ก็ดี รองอธิบดีก็ดี พอเข้าตรวจเรือนจำหรือจะมีหน่วยงานที่จู่โจมเรื่องตรวจค้นยาเสพติด เราก็ไม่ได้บอกล่วงหน้า หรือแม้แต่กระทรวงยุติธรรมมาตรวจจู่โจมเรื่องอาหารดิบก็ไม่ได้มีการแจ้งล่วงหน้า มาถึงก็เข้าหน้าเรือนจำ ก็เข้าไปเลย พี่เชื่อว่าถ้าจะตรวจอะไรแบบนี้ เราก็คิดว่าเราก็พร้อมที่จะให้ตรวจ อันนี้ส่วนตัวพี่นะ แต่ว่าเราอาจจะต้องบอกนิดหนึ่งว่าเราจะตรวจจุดไหน อย่างไร ตรวจด้วยวิธีการใด ตรวจใคร เพราะบางทีในเรือนจำจะมีหลายแดน แต่ละแดนไม่เหมือนกัน” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.10)

“ในเรื่องของการตรวจเยี่ยม บางทีมีการทั้งบอกล่วงหน้าและไม่บอกล่วงหน้า บางทีเราอาจจะไปเห็นความไม่เรียบร้อยในบางเรื่อง ถ้าเราไม่บอกหน้า แต่ว่าก็จำเป็นจริงนะ พี่มองว่าการตรวจเยี่ยมโดยไม่บอกล่วงหน้ายังเป็นสิ่งจำเป็น” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.11)

“เนื่องจากเรามีบุคคลภายนอกที่เป็นเครือข่ายอยู่ ไม่ว่าจะเป็นกรรมการสงเคราะห์ ผู้พิพากษาสมทบ แม้แต่คณะกรรมการคุ้มครองเด็กจังหวัด เราเปิดโอกาสให้เข้ามาสถานที่ควบคุม 24 ชั่วโมง โดยไม่ต้องแจ้งล่วงหน้า เรามีเป็นแนวปฏิบัติอยู่แล้ว สามารถเข้ามาได้เลย ไม่ต้องแจ้งเลย เข้ามาแล้วแสดงได้เลยว่าจะเข้ามาตรวจเยี่ยม แต่ต้องเป็นกลุ่มพวกนี้ ถ้าเป็นกลุ่มทั่วไป เราก็ไม่ให้เข้า” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.12)

(1.3) การตรวจเยี่ยมอย่างสม่ำเสมอ (Regular visit) การตรวจเยี่ยมสม่ำเสมอมีประสิทธิภาพในการป้องกันมากขึ้นเท่านั้น เพราะช่วยให้ผู้ตรวจเยี่ยมสามารถพัฒนาการเจรจาที่สร้างสรรค์อย่างต่อเนื่องกับผู้ถูกควบคุมตัวและเจ้าหน้าที่ ช่วยคุ้มครองผู้ถูกควบคุมตัวจากการถูกละเมิด และคุ้มครองผู้ถูกควบคุมตัวและเจ้าหน้าที่จากการตอบโต้กรณีที่ไม่ความร่วมมือกับคณะผู้ตรวจเยี่ยมสำหรับการตรวจเยี่ยมครั้งที่ผ่านมา⁴⁸ อย่างไรก็ตาม ข้อ 19 (ก) ของ OPCAT ไม่ได้ระบุความถี่ในการตรวจเยี่ยมไว้ ดังนั้น NPM จึงสามารถออกแบบโครงการตรวจเยี่ยมเชิงป้องกันให้สอดคล้องกับบริบทของประเทศได้ และรัฐควรประกันว่า

⁴⁸ สมาคมเพื่อป้องกันการทรมาน, Guide to the Establishment and Designation of NPMs, 2006, หน้า 16

NPM สามารถตรวจเยี่ยมในรูปแบบและความถี่ที่ NPM กำหนด⁴⁹ แต่ในทางปฏิบัติ NPM ส่วนใหญ่จะไม่สามารถตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวทุกแห่งอย่างสม่ำเสมอ NPM จึงควรวางแผนการทำงานและการใช้ทรัพยากรในลักษณะที่จะประกันว่ามีการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวในรูปแบบและความถี่เพียงพอที่จะมีส่วนสนับสนุนอย่างมีประสิทธิภาพในการป้องกัน⁵⁰

(1.4) การเข้าถึงบุคคล รัฐภาคีจะต้องอนุญาตให้ NPM มีโอกาสสัมภาษณ์บุคคลที่ถูกควบคุมตัวเป็นการส่วนตัวโดยไม่มีพยานรู้เห็น รวมถึงการสัมภาษณ์บุคคลอื่นที่ NPM เชื่อว่าอาจให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ โดย NPM มีอิสระที่จะเลือกบุคคลที่ต้องการสัมภาษณ์ได้⁵¹ การสัมภาษณ์เป็นส่วนตัวจะช่วยให้บุคคลสามารถพูดอย่างเปิดเผยและไม่ต้องกลัวการตอบโต้ กฎหมายควรประกันสิทธิของ NPM ที่จะสัมภาษณ์ผู้ถูกควบคุมตัวและบุคคลอื่น โดยไม่มีการดักฟังหรือเฝ้าติดตามโดยเจ้าหน้าที่ ผู้ถูกควบคุมตัว หรือผู้อื่น เว้นแต่คณะผู้ตรวจเยี่ยมทำการร้องขออย่างเฉพาะเจาะจงเพื่อทำการสัมภาษณ์โดยบุคคลอื่นไม่ได้ยิน แต่อยู่ในสายตาของผู้คุม ด้วยเหตุผลด้านความปลอดภัย นอกจากนี้ คณะผู้ตรวจเยี่ยมไม่ควรถูกบังคับให้ต้องยอมรับที่จะสัมภาษณ์บุคคลที่ถูกควบคุมตัวในสถานที่ที่เสนอโดยหน่วยงานของรัฐ⁵² ทั้งนี้ NPM มีอิสระในการเลือกได้ด้วยตนเองว่าควรสัมภาษณ์บุคคลใด และควรจะสามารถตัดสินใจได้ว่าจะสัมภาษณ์บุคคลดังกล่าวเมื่อใด ที่ไหน และอย่างไร⁵³

ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญเน้นย้ำถึงความสำคัญในการเลือกผู้ถูกควบคุมตัวเพื่อการสัมภาษณ์ได้อย่างอิสระ

“การสัมภาษณ์ เราต้องมีข้อมูลพื้นฐาน ต้องให้เรือนจำให้ข้อมูลพื้นฐานกับเรามากพอที่เราจะเลือกได้ว่าเราอยากจะสัมภาษณ์คนนั้นคนนี้ เพราะเรามองว่าเขาเป็นกลุ่มเสี่ยง แล้วเขาอยู่แดนไหน ถ้าเกิดเขาอยู่แดนโรงพยาบาล ก็ออกมาคนหนึ่ง ไม่ใช่ขอแบบ 3 คน มาจากแดนโรงพยาบาล 3 คน แล้วเราก็ไม่ได้ข้อมูลของผู้สูงอายุในเรือนจำที่แท้จริง คือเราจะต้องสามารถคัดกรองได้ระดับหนึ่ง” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.3)

“เราอาจจะสุ่มสัมภาษณ์นักโทษก็ได้ เพื่อที่จะรู้ว่าจริง ๆ แล้วภาพที่เห็นกับภาพในความเป็นจริงหลังจากที่เราออกมาแล้วมันต่างกันไหม อาจจะต้องสัมภาษณ์หลายแดน เหมือนเราจะต้องมีอำนาจในการสอบถามนักโทษ สุ่มจากหลาย ๆ แดน เพื่อให้รู้ว่าจริง ๆ แล้วภาพความเป็นจริง อาจจะไม่จริงทั้งหมด แต่ก็น่าจะได้อะไรบ้าง” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.8)

⁴⁹ SPT, CAT/OP/12/5, 9 December 2010, para 25.

⁵⁰ SPT, CAT/OP/12/5, 9 December 2010, para 34.

⁵¹ OPCAT ข้อ 20 (ง) (จ)

⁵² สมาคมป้องกันการทรมาน, OPCAT ของอนุสัญญา CAT: คู่มือการปฏิบัติ ฉบับปรับปรุงใหม่, 2553, หน้า 101.

⁵³ Ibid, 2018, p. 22.

นอกจากนี้ ควรสามารถสัมภาษณ์ได้อย่างเป็นส่วนตัว เพื่อให้ผู้ถูกควบคุมตัวสามารถได้ข้อมูลที่แท้จริงและครบถ้วน โดยผู้ถูกควบคุมตัวสามารถให้ข้อมูลได้อย่างอิสระ โดยปราศจากความกลัวหรือแรงกดดัน

“สิ่งที่สำคัญคือตอนที่เราสัมภาษณ์ ต้องไม่มีเจ้าหน้าที่ เราคุยกับผู้ให้สัมภาษณ์ได้โดยตรงอย่างเป็นความลับ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.5)

(1.5) การเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศ NPM ควรสามารถเข้าถึงข้อมูลทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับบุคคลที่ถูกควบคุมตัวได้ทันที สม่ำเสมอ และไม่มีข้อจำกัด โดยข้อ 20 ของ OPCAT กำหนดให้รัฐภาคีจะต้องอนุญาตให้ NPM⁵⁴ (ก) เข้าถึงข้อมูลทั้งหมดเกี่ยวกับจำนวนบุคคลที่ถูกกักขังในสถานที่ควบคุมตัวตามที่ระบุไว้ในข้อ 4 รวมถึงสถานที่และตำแหน่งอื่น ๆ และ (ข) เข้าถึงข้อมูลทั้งหมดเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อบุคคล รวมถึงสภาพการคุมขัง โดยขอบเขตของข้อมูลตามข้อ 20 (ข) มีขอบเขตที่กว้าง รวมถึงข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลที่ละเอียดอ่อน โดยครอบคลุมทั้งเอกสาร บันทึก สมุดลงทะเบียน และแฟ้มต่าง ๆ รวมถึงหลักเกณฑ์ปฏิบัติภายในองค์กร ระเบียบของเจ้าหน้าที่ เวชระเบียนโดยรวมและแยกเป็นรายบุคคล ตารางเวลาต่าง ๆ แผนการเฝ้าระวังการฆ่าตัวตาย และบันทึกการลงโทษทางวินัย⁵⁵

เนื่องจากข้อมูลบางอย่างที่ NPM จะเข้าถึงได้มีลักษณะเป็นความลับ เช่น เวชระเบียน เป็นต้น รัฐภาคีจึงควรทบทวนกฎหมายที่มีอยู่ และหากจำเป็น ให้ออกกฎหมายยกเว้นเพื่อให้ NPM เข้าถึงและใช้ประโยชน์จากข้อมูลที่เกี่ยวข้องได้ตาม OPCAT อย่างไรก็ดี การพิจารณาพันธกรณีในการให้ข้อมูลสารสนเทศต้องทำควบคู่ไปกับพันธกรณีที่จะต้องเคารพต่อสถานะที่เป็นความลับของข้อมูลสารสนเทศเหล่านั้น รวมถึงการไม่เผยแพร่ข้อมูลส่วนบุคคลใด ๆ โดยไม่ได้รับความยินยอมอย่างชัดแจ้งจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง⁵⁶

(1.6) การรักษาความลับ ข้อ 21 (2) ของ OPCAT กำหนดให้ข้อมูลที่เป็นความลับที่เก็บรวบรวมโดย NPM จะต้องได้รับการรักษาเป็นอย่างดี จะต้องไม่มีการเผยแพร่ข้อมูลส่วนบุคคลโดยไม่มีการแสดงความยินยอมอย่างชัดเจนของบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดย NPM ควรมีการคุ้มครองข้อมูลที่เป็นความลับซึ่งได้รับระหว่างการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่⁵⁷ โดยไม่เผยแพร่ข้อมูลส่วนบุคคล โดยไม่ได้รับความยินยอมอย่างชัดแจ้งจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง และควรปฏิบัติตามหลักการของการรักษาความลับอย่างเคร่งครัด หลักการนี้ควรถูกตีความอย่างกว้างที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยครอบคลุมถึงบุคคลในวงกว้าง รวมถึงบุคคลที่ถูกควบคุมตัว ครอบครัว หน่วยงาน สมาชิกขององค์กรพัฒนาเอกชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ และ NPM ควรกำหนดนโยบายสำหรับการทำงานร่วมกับผู้เชี่ยวชาญภายนอก ซึ่งรวมถึงความรับผิดชอบของผู้เชี่ยวชาญภายนอกในการรักษาความลับข้อมูลใด ๆ ที่ได้รับระหว่างการทำงานกับ NPM และสำหรับการไม่ใช้ข้อมูลเพื่อวัตถุประสงค์ภายนอก⁵⁸

⁵⁴ OPCAT ข้อ 20 (ก) (ข)

⁵⁵ สมาคมป้องกันทรมาน, OPCAT ของอนุสัญญา CAT: คู่มือการปฏิบัติ ฉบับปรับปรุงใหม่, 2553, หน้า 100.

⁵⁶ สมาคมป้องกันทรมาน, OPCAT ของอนุสัญญา CAT: คู่มือการปฏิบัติ ฉบับปรับปรุงใหม่, 2553, หน้า 100.

⁵⁷ SPT, CAT/OP/12/5, 9 December 2010, para 37.

⁵⁸ Ibid, 2018, p. 23.

ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญบางคนแนะนำว่า เพื่อป้องกันหรือลดความเสี่ยงในการที่ผู้ให้สัมภาษณ์จะถูกตอบโต้กลับจากผลของการให้ข้อมูลแก่ผู้ตรวจเยี่ยม ควรมีการใช้เวลาตรวจเยี่ยมเป็นเวลานาน มีการสัมภาษณ์ผู้ถูกควบคุมตัวหลายราย และต้องไม่ระบุข้อมูลที่เฉพาะเจาะจงเป็นรายบุคคล

“การเยี่ยมมานาน ๆ จะช่วยให้คุณได้รับข้อมูลที่คุณต้องการจริงๆ และยังช่วยปกป้องผู้ที่พูดคุยด้วย เพราะ การไปเยี่ยมมานานขึ้น จะทำให้สามารถพูดคุยกับผู้คนที่มากขึ้น ซึ่งเป็นวิธีที่สำคัญที่สุดในการปกป้องผู้คนจากการตอบโต้ เพราะถ้าคุณไปยังสถานที่แห่งหนึ่ง และคุณกำลังสัมภาษณ์ผู้ต้องขังสองคนเท่านั้น เพราะคุณมีเวลาไม่เพียงพอ เจ้าหน้าที่ย่อมรู้ว่าคุยกับใคร ดังนั้น คนเหล่านี้จึงตกอยู่ในความเสี่ยง” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.4)

“ตามแนวทางการไม่ก่อให้เกิดอันตราย เราต้องไม่สร้างความเสียหายให้กับบุคคล ดังนั้น เราจะไม่ยกปัญหาในระดับบุคคลที่เฉพาะเจาะจง” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.5)

(1.7) การคุ้มครองบุคคลที่ให้ข้อมูล ข้อ 21 (1) ของ OPCAT กำหนดห้ามหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ไม่ให้สั่งการ บังคับใช้ อนุญาตให้ใช้การลงโทษต่อบุคคลหรือองค์กรที่ให้ข้อมูลกับ NPM หรือตัวแทนของหน่วยงานได้ ไม่ว่าข้อมูลนั้นจะเป็นจริงหรือเท็จ และจะต้องไม่มีการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลหรือองค์กรแห่งนั้นในลักษณะใดก็ตาม บทบัญญัติดังกล่าวเป็นการประกันความปลอดภัยส่วนบุคคล และประกันว่าบุคคลและหน่วยงานรู้สึกปลอดภัยเพียงพอที่จะติดต่อและประสานกับ NPM ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เกิดการปฏิบัติหน้าที่ของ NPM มีประสิทธิภาพ⁵⁹

(2) หน้าที่ในการให้คำปรึกษา (Advisory function)

OPCAT กำหนด NPM จะมีอำนาจหน้าที่ในการให้คำปรึกษา อย่างน้อยดังนี้⁶⁰

(2.1) การให้ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อปรับปรุงการปฏิบัติและสภาพของบุคคลที่ถูกกักขัง เสรีภาพ และเพื่อป้องกันการทรมาน และการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี โดย NPM อาจส่งความคิดเห็น คำแนะนำ ข้อเสนอ และรายงานทั้งหมดต่อรัฐบาล รัฐสภา และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง⁶¹

(2.2) การยื่นข้อเสนอและข้อสังเกตเกี่ยวกับกฎหมายที่มีอยู่หรือกฎหมายที่กำลังร่าง โดยรัฐภาคีควรมีแนวปฏิบัติในเชิงรุก ด้วยการแจ้งให้ NPM ทราบถึงร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของ NPM ซึ่งอยู่ระหว่างการพิจารณา และอนุญาตให้ NPM ยื่นข้อเสนอหรือข้อสังเกตเกี่ยวกับนโยบายหรือกฎหมายที่มีอยู่หรือฉบับร่างได้ และรัฐควรคำนึงถึงข้อเสนอหรือข้อสังเกตเกี่ยวกับกฎหมายที่ได้รับจาก NPM⁶²

⁵⁹ Ibid, 2018, p. 23 – 24.

⁶⁰ OPCAT ข้อ 19 (ข) และ (ค)

⁶¹ Ibid, 2018, p. 28.

⁶² SPT, CAT/OP/12/5, 9 December 2010, para 28.

ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญ เน้นย้ำว่า NPM ควรมีอำนาจในการจัดทำรายงานผลการตรวจสอบและให้คำแนะนำต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อปรับปรุงและแก้ไขปัญหาที่พบในการควบคุมตัว โดยรายงานต้องมีความน่าเชื่อถือ และคำแนะนำควรเป็นเครื่องมือสำหรับการเจรจาอย่างสร้างสรรค์และเป็นประโยชน์

“ตรวจเสร็จก็อาจจะต้องคุยกับ ผบ.เรือนจำอีกครั้งหนึ่ง” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.7)

“แล้วก็ทำรายงานเพื่อจะนำเสนอให้กับหน่วยงาน ซึ่งจะต้องเขียนไว้เลยว่าข้อเสนอนี้รัฐบาลต้องเอาไปปรับปรุงพัฒนาให้เป็นประโยชน์ตามที่ได้มีการจัดทำความเห็นนี้ ไม่งั้นมันก็จะกลายเป็นมาเย้ยเมย ๆ ไม่ได้มีอิมแพคอะไร ต้องเขียนไว้เป็นกฎหมายให้รัฐบาลดำเนินการให้เป็นไปตามข้อเสนอของคณะกรรมการตรวจเยี่ยมโดยไม่ซ้ำหรือทำตามแบบค่อยเป็นค่อยไปเพื่อจะเปลี่ยนแปลงตามข้อเสนอนี้ โดยมีระยะเวลากำหนดว่าจะแล้วเสร็จ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.2)

“เมื่อสิ้นสุดการเยี่ยม ผู้ตรวจเยี่ยมจะบอกว่าคิดอย่างไร เป็นคำแนะนำเร่งด่วนที่ต้องให้กับหัวหน้าสถานที แล้วบอกว่าพบอะไร มีปัญหาอะไรที่ควรแก้ไข และเป็นเรื่องที่สามารถแก้ไขได้ หากปัญหาทางกฎหมาย จะไม่บอกพวกเขา เพราะไม่สามารถแก้ไขได้ แต่หากเกี่ยวกับห้องน้ำนี้พัง เขาสามารถแก้ไขได้ ผู้ตรวจเยี่ยมจะรู้แล้วว่าพวกเขาสามารถทำอะไรได้บ้าง พวกเขาต้องการทำอะไร จากนั้นผู้ตรวจเยี่ยมจะเขียนรายงานการเยี่ยม และก่อนที่จะทำเป็นฉบับสมบูรณ์ จะมีการส่งไปยังเจ้าหน้าที่สถานที่ที่เยี่ยม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ และบอกว่านี่คือสิ่งที่จะเขียนในรายงาน ถามพวกเขาว่ามีการเขียนที่ผิดพลาดตามข้อเท็จจริงหรือไม่ มีข้อเสนอแนะเบื้องต้นเกี่ยวกับคำแนะนำหรือไม่ เจ้าหน้าที่สามารถพูดได้ว่าผู้ตรวจเยี่ยมเข้าใจข้อเท็จจริงข้อนี้ผิด ผู้ตรวจเยี่ยมสามารถแก้ไขให้ถูกต้องได้ ขณะเดียวกันก็สามารถปฏิเสธการแก้ไขได้ หากไม่เห็นด้วย นอกจากนี้ ผู้ตรวจเยี่ยมสามารถถามเจ้าหน้าที่ได้ว่าคำแนะนำนี้จะใช้เวลานานเท่าใดในการดำเนินการ อย่างไรก็ดี เป็นสิ่งสำคัญมากเพื่อรักษาความเป็นอิสระ เจ้าหน้าที่ไม่สามารถบอกคุณได้ว่าจะใส่หรือไม่ใส่อะไรในรายงาน” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.4)

นอกจากนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนระบุว่า การจัดทำรายงานที่มีประสิทธิภาพและเป็นกลางจะส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของ NPM

“การทำรีพอร์ตให้มีประสิทธิภาพสูง เป็นกลาง แล้วก็น่าเชื่อถือ ทำให้คนที่อ่านเข้าถึงและเข้าใจได้ว่าเรามีความเป็นกลางในการตรวจสอบจริง ๆ น่าจะเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดของหน่วยงานที่เกิดขึ้น เพราะต้องบอกว่าเรือนจำตอนนี้แยกการเมืองไม่ออก เพราะก็จะเป็นเครื่องมือหรือว่าเป็นสถานที่หนึ่งซึ่งถูกดึงเข้าไปในเรื่องของการเมือง เรือนจำที่มักจะผู้ต้องขังการเมืองไปอยู่ กลุ่มนี้เราก็ต้องให้ความสำคัญเหมือนกันว่า NPM จะสามารถรับรู้ประเด็นที่กลุ่มคนเหล่านี้เจอ แล้วมีเสนอแนวทางแก้ไขอย่าง constructive ได้อย่างไรบ้าง แล้วทำอย่างไรให้กลไกนี้ไม่ถูกแปดเปื้อนทางการเมืองจนเยอะเกินไป เพราะกลไกนี้เกิดขึ้นมาด้วยความตั้งใจที่ดี ต้องพยายามรักษาสถานะของความเป็นกลางและมาตรฐานที่เป็นสากลได้” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.6)

(3) หน้าที่ด้านความร่วมมือ (Cooperative function)

หน้าที่ด้านความร่วมมือครอบคลุมการมีส่วนร่วมผ่านการเจรจาระหว่างเจ้าหน้าที่ของ รัฐบาลและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องอื่น รวมถึงการสร้างเครือข่ายเพื่อแบ่งปันประสบการณ์และเสริม ประสิทธิภาพ ทำงานร่วมกับ SPT โดย NPM ควรสร้างและรักษาการติดต่อกับ SPT ผ่านการประชุมและการ แลกเปลี่ยนข้อมูลเป็นประจำ⁶³ รวมถึงพิจารณาสร้างและรักษาการติดต่อกับ NPM อื่นในภูมิภาคของตน เพื่อ แบ่งปันประสบการณ์และเสริมสร้างประสิทธิภาพการทำงาน⁶⁴

(4) หน้าที่ด้านการศึกษาและการสื่อสาร

NPM ควรเผยแพร่ความคิดเห็น ข้อค้นพบ และข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการ เผยแพร่รายงานประจำปี และรายงานเฉพาะเรื่องและรายงานการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว เพื่อเพิ่มความ ตระหนักรู้ของสาธารณชนเกี่ยวกับการป้องกันการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้าย และหากเป็นไปได้ ควรมี สนับสนุนการให้ข้อมูลแก่ผู้ที่อยู่ในสถานที่ควบคุมตัว รวมถึงเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับ OPCAT แนวคิดในการป้องกันการ ทรมาน อำนาจหน้าที่ของ NPM และพันธกรณีที่เกี่ยวข้องของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง⁶⁵

ผู้ให้สัมภาษณ์บางคนเสนอให้ NPM มีบทบาทในการให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน แก่เจ้าหน้าที่ เพื่อส่งเสริมความเข้าใจและการปฏิบัติตามมาตรฐาน (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.6)

นอกจากนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในการตรวจเยี่ยม สถานที่ควบคุมตัวเสนอว่า **NPM ไม่ควรมีอำนาจในการสอบสวนข้อร้องเรียน** เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งทาง ผลประโยชน์และรักษาความเป็นกลาง NPM ต้องอธิบายเรื่องนี้ให้ผู้ดูแลสถานที่ควบคุมตัวทราบ อย่างชัดเจน

“ต้องพยายามทำให้เส้นแบ่งระหว่างหน้าที่ชัดเจน แล้วทำให้ผู้มีอำนาจทราบอย่าง ชัดเจนว่า เราจะทำการป้องกัน เพื่อให้มั่นใจว่าเราจะไม่ทำการสอบสวน” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.5)

⁶³ OPCAT ข้อ 11 (ข) (2)

⁶⁴ SPT, CAT/OP/12/5, 9 December 2010, para 39 – 40.

⁶⁵ Ibid, 2018, p. 30.

4.1.2 การจัดทำเครื่องมือตรวจเยี่ยมเรือนจำ

ผู้วิจัยได้กำหนดกระบวนการพัฒนาเครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำเป็น 3 ขั้นตอนหลัก คือ 1) การกำหนดแนวทางการจัดทำเครื่องมือการตรวจเยี่ยม 2) การยกร่างเครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำ และ 3) การปรับปรุงร่างเครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำ

1) การกำหนดแนวทางการจัดทำเครื่องมือตรวจเยี่ยมเรือนจำ

ในกำหนดแนวทางการจัดทำเครื่องมือตรวจเยี่ยมเรือนจำ ผู้วิจัยใช้ข้อมูลจาก 3 ส่วน ได้แก่ (1) ศึกษาเอกสารคู่มือหรือแนวทางการตรวจเยี่ยมของสมาคมป้องกันการทรมาน (APT) และของ NPM (2) การประชุมกับผู้บริหารเรือนจำและทัณฑสถาน และผู้ทรงคุณวุฒิ เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2566 ณ สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย และ (3) การสัมภาษณ์เชิงลึก จากข้อมูลดังกล่าว สามารถสรุปแนวทางในการจัดทำเครื่องมือตรวจเยี่ยมเรือนจำออกเป็น 3 ส่วนหลัก ๆ คือ 1) ข้อเสนอแนะทั่วไปเกี่ยวกับการจัดทำเครื่องมือตรวจเยี่ยมเรือนจำ 2) กรอบประเด็นในการตรวจเยี่ยมเรือนจำ และ 3) ขั้นตอนและวิธีการในการตรวจเยี่ยมเรือนจำ ดังนี้

1.1) ข้อเสนอแนะทั่วไปเกี่ยวกับการจัดทำเครื่องมือตรวจเยี่ยมเรือนจำ

(1) เครื่องมือการตรวจเยี่ยมไม่ควรเป็นการทำงานซ้ำซ้อนการตรวจเยี่ยมที่มีอยู่

ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอให้ศึกษาเปรียบเทียบลักษณะการตรวจต่าง ๆ ของเรือนจำที่มีอยู่ เพื่อหลีกเลี่ยงการทำงานที่ซ้ำซ้อน โดยการตรวจของ NPM ควรเน้นการเข้าจัดการกับกรณีการละเมิดต่าง ๆ อย่างจริงจัง รวดเร็ว โดยมุ่งส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยควรการทำความเข้าใจในนิยาม ความหมายของการทรมานการป้องกันการทรมาน และการกำหนดขอบเขตที่ชัดเจน

(2) เครื่องมือการตรวจเยี่ยมควรคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละเรือนจำ

ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอว่ากรอบการตรวจเยี่ยมควรพิจารณาให้เหมาะสมกับบริบทและข้อจำกัดที่มีอยู่ของแต่ละเรือนจำ (ไม่ใช่ one-size fits all) เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม โดยเฉพาะสภาพทางกายภาพของแต่ละเรือนจำที่ยังแตกต่างกัน อาทิ เรือนจำที่ก่อสร้างใหม่/มีความทันสมัย สภาพทางกายภาพจะสอดคล้องกับมาตรฐานมากกว่า เรือนจำกลางเก่ากลางใหม่ (มีแดน) และเรือนจำเก่า (ไม่มีแดน)

(3) เครื่องมือการตรวจเยี่ยมควรเป็นแนวคำถามปลายเปิด

ผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการตรวจเยี่ยมได้แนะนำรูปแบบเครื่องมือการตรวจเยี่ยมว่าควรมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดและให้ความสำคัญกับกระบวนการเก็บข้อมูล มากกว่าที่จะเป็นรายการตรวจสอบ (Checklist) โดยผู้ให้สัมภาษณ์มองว่าการคำถามที่เปิดกว้างจะช่วยให้สามารถค้นหาค้นพบของปัญหาได้และเป็นวิธีการที่สร้างสรรค์กว่า

“ควรมุ่งเน้นไปที่กระบวนการและวิธีการมากกว่ารายการตรวจสอบ เพราะกระบวนการจะประกันว่าคุณได้ใช้เวลาเพียงพอในแต่ละสถานที่ที่ตรวจเยี่ยม การสัมภาษณ์ผู้คนที่เพียงพอ ดูเอกสารและหาข้อมูล นี่จะเป็นสิ่งที่จะช่วยให้คุณเข้าใจว่าเกิดอะไรขึ้นในสถานที่และเหตุใดมันจึงเกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าอย่างไรก็ดี รายการตรวจสอบมีประโยชน์ เพราะหลังจากนั้นคุณสามารถกลับมาพูดได้ว่าสิ่งที่เราพบสิ่งนี้เป็นไปตามมาตรฐานหรือไม่ ในความรู้สึกของฉันในการเยี่ยมเชิงป้องกัน คือคุณกำลังมีคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นที่นี่ ทำไมถึงเกิดขึ้น และการค้นพบคือคำตอบสำหรับคำถามนั้น มันเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งที่มีอยู่ในกฎหมายที่อาจจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงหรือไม่ คำตอบอยู่ที่นโยบายหรือขั้นตอนหรือวิธีการฝึกอบรมผู้คนที่ต้องเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อยู่ในสถานที่ตัวเองหรือไม่ มันอยู่ในความจริงที่ว่าจัดการ หรือคนที่ทำงานที่ สำหรับฉันแล้วมันเป็นวิธีการที่เปิดกว้างและสร้างสรรค์มากกว่า” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.4)

1.2) การกำหนดกรอบประเด็นในการตรวจเยี่ยมเรือนจำ

(1) การใช้กรอบพันธกรณีด้านสิทธิมนุษยชน Mandela Rules และ Bangkok Rules เป็นตัวตั้ง และใช้หลักการอื่นเป็นตัวเสริม ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอกรอบหลักการและมาตรฐานสากลที่ใช้สำหรับการตรวจเยี่ยมเรือนจำ/ทัณฑสถาน โดยให้พิจารณาตามพันธกรณีด้านสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ อนุสัญญาต่อต้านการทรมาน และการประติบัติ หรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (CAT) ซึ่งครอบคลุมการละเมิดสิทธิมนุษยชน การทรมาน การย่ำยีศักดิ์ศรี และลดทอนคุณค่า ซึ่งเชื่อมโยงและเข้าช้อนกับ Mandela Rules และ Bangkok Rules ซึ่งเป็นมาตรฐานที่เรือนจำและทัณฑสถานใช้เป็นกรอบในการทำงานอยู่ด้วย ดังนั้น เครื่องมือการตรวจเยี่ยมของกลไก NPM จำเป็นต้องกำหนดให้ชัด และนำประสบการณ์ที่มีของ กสม. ซึ่งอาจจะไม่ได้เคร่งครัดกับหลักเกณฑ์ หรือมาตรฐานระหว่างประเทศ แต่เน้นการประยุกต์ใช้กับบริบทของไทย

สอดคล้องกับความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนที่เสนอให้ใช้ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners-SMRs) หรือข้อกำหนดเนลสันแมนเดลลา (Mandela Rules) และข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีไขการคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (Bangkok Rules) หรือข้อกำหนดกรุงเทพ ซึ่งเป็นมาตรฐานระหว่างประเทศที่เรือนจำคุ้นเคยอยู่แล้วมาใช้กำหนดกรอบประเด็นในการตรวจเยี่ยม และเสริมด้วยมาตรฐานหรือหลักการเฉพาะด้านอื่น ๆ เช่น หลักการหยอกยาตากต้า (Yogyakarta Principles)

“ถ้าดูกรอบแมนเดลลา คือเป็นกรอบที่กว้างที่สุดในการดำเนินงานของเรือนจำ แล้วเป็นภาษาเดียวกับที่เรือนจำใช้ เหมือนเราตรวจไปในภาษาที่เรือนจำก็เข้าใจได้ว่าเราตรวจหาผิดอะไรบ้าง คือการดำเนินงานตามแมนเดลลานั้นแหละ แต่ตัวแมนเดลลาเอง จะมีมิติอื่นที่เข้ามาเสริมด้วย เช่น ถ้าเป็นเรื่องของการป้องกันการทรมานในเชิงลึกกว่านั้น มีกฎหมายที่พูดถึงเรื่องอนุสัญญาเรื่องการป้องกันการทรมานเป็นการเฉพาะ

เสริมเข้ามาในบางมิติ โดยใช้กรอบการดำเนินงานที่เรือนจำใช้เป็นที่ตั้ง ก็จะเป็นการตรวจที่เรือนจำเข้าใจ แต่ถ้าวเราไปตั้งรูปเลยที่เราตรวจหาการทรมาน ในเชิงความรู้สึกของหน่วยรับตรวจ เขาก็คงจะเกิด tension บางอย่าง อาจจะไม่ได้สมูธตั้งแต่แรก อินเตอร์เนชั่นแนลสแตนด์ดาร์ดที่เขารู้จักมีแค่ข้อกำหนดกรุงเทพฯ กับข้อกำหนดแมนเดลา ยกกรอบนี้เป็นกรอบใหญ่ แล้วซอยกรอบย่อย เราก็เอามาตรฐานอื่นมาจับเป็นตัวย่อยเป็นรายประเด็นไป อย่างเช่น กรณี LGBT ต้องทำอะไร อะไรที่เป็นการลดทอนทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพวกเขาบ้างอะไร อาจจะต้องดึงหลักการหยอกหยากด้ามาเป็นตัวเสริม” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.6)

“ใช้หลักมาตรฐานสหประชาชาติมาก่อนเลย แล้วก็เราก็กาลงในรายละเอียด ว่ารายละเอียดของเราอะไรที่เรายังเสี่ยงอยู่ ก็เพิ่มรายละเอียดเข้าไป” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.7)

ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ถูกควบคุมตัว หรือข้อกำหนดแมนเดลา (Mandela Rules) เป็นความพยายามในการค้นหาฐานความคิดร่วมทั่วไป องค์ประกอบอันสำคัญ ระบบที่เหมาะสมหลักการและแนวปฏิบัติที่สามารถยอมรับกันได้ในการปฏิบัติต่อผู้ถูกควบคุมตัวและการบริหารจัดการเรือนจำ รวมถึงการบริหารงานแฟ้มทะเบียนผู้ถูกควบคุมตัว การแยกประเภทที่อยู่อาศัย สุขอนามัยของผู้ถูกควบคุมตัว เสื้อผ้าและที่นอน อาหาร การออกกำลังกายและการเล่นกีฬา บริการด้านการรักษาพยาบาล การจำกัดเสรีภาพ วินัย และการลงโทษทางวินัย เครื่องพันธนาการ การค้นตัวผู้ถูกควบคุมตัวและห้องขัง การแจ้งระเบียบของเรือนจำและการร้องทุกข์ การติดต่อกับโลกภายนอกเรือนจำ บุคลากรของเรือนจำ การตรวจสอบภายในและภายนอก ข้อกำหนดที่ใช้กับผู้ถูกควบคุมตัวประเภทพิเศษ เช่น นักโทษเด็ดขาด ผู้ถูกควบคุมตัวที่มีความบกพร่องทางจิตใจและ/หรือมีปัญหาด้านสุขภาพ ผู้ถูกควบคุมตัวระหว่างสอบสวนและระหว่างการพิจารณา

ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ถูกควบคุมตัวหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นหญิง หรือข้อกำหนดกรุงเทพ (Bangkok Rules) เป็นมาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ถูกควบคุมตัวหญิงและผู้กระทำความผิดหญิง โดยข้อกำหนดเนื้อหา รวมถึงหลักการพื้นฐาน การรับตัวผู้ถูกควบคุมตัว การลงทะเบียน การจัดสรรสถานที่ควบคุมตัว สุขอนามัยส่วนตัว การบริการด้านสุขภาพ ความปลอดภัยและความมั่นคง การติดต่อกับโลกภายนอก เจ้าหน้าที่งานเรือนจำและการฝึกอบรม เด็กและเยาวชนหญิงที่กระทำความผิด ตลอดจนข้อกำหนดสำหรับผู้ถูกควบคุมตัวลักษณะพิเศษ ได้แก่ ผู้ถูกควบคุมตัวที่มีกำหนดโทษ และผู้ถูกควบคุมตัวระหว่างสอบสวนหรือระหว่างการพิจารณา และมาตรการในการลงโทษที่มีใช้การคุมขัง

(2) การใช้คู่มือปฏิบัติการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว โดยสมาคมเพื่อการป้องกันการทรมาน (APT) ผู้ให้สัมภาษณ์หลายคนเสนอให้ใช้คู่มือและแนวทางการตรวจสอบที่มีมาตรฐานและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล เช่น คู่มือของสมาคมเพื่อการป้องกันการทรมาน (APT) เป็นฐานในการกำหนดกรอบประเด็น

“เคยเห็นคู่มือขององค์กร APT ใหม่ เล่มนั้นสามารถนำมาใช้ได้เลยหรือจะเอามาปรับให้เข้ากับไทย หรือไม่ก็เอาของเขาเป็นหลัก แล้วก็เขียนกรอบเล็ก ๆ ถ้าในเรือนจำระดับจังหวัดอาจมีข้อความแตกต่างหรือเรือนจำระดับสูง ระดับนี้ต้องปฏิบัติยังไฉ่อะไรอย่างนี้ หรือทัศนสถานบำบัดยาเสพติด จะต้องทำอย่างไร หรือบางเรือนจำจะแยกประเภทอยู่แล้วหรือไม่” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.1)

“เครื่องมือที่เรามีในเว็บไซต์ของเรา มีคู่มือการติดตามเฝ้าระวังการคุมขังของ NPM ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ในการทบทวนวรรณกรรม” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.4)

คู่มือปฏิบัติของ APT เสนอองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ต้องมีการตรวจเยี่ยมในระหว่างการตรวจเยี่ยม 7 ประเด็น ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ได้ในทางปฏิบัติเพื่อให้สามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับมาตรฐานสากล และแนวปฏิบัติด้านสภาพการคุมขัง ทั้งนี้ ผู้ตรวจเยี่ยมอาจเพิ่มเติมประเด็นของตนเองเข้าไปได้ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของระบบที่ทำงานด้วย⁶⁶

ตารางที่ 4.2 ประเด็นการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว โดยสมาคมเพื่อการป้องกันการทรมาน (APT)

ประเด็นหลัก	ประเด็นรอง
การปฏิบัติต่อผู้ถูกควบคุมตัว	การทรมานและการทารุณ
	การแยกขังเดี่ยว
	การใช้เครื่องพันธนาการ
	การใช้กำลัง
มาตรการคุ้มครอง	การลงทะเบียนมูลเหตุการคุมขัง
	การให้ข้อมูลกับบุคคลผู้ถูกทำให้เสื่อมเสียอิสรภาพ
	การตรวจเยี่ยม
	ขั้นตอนปฏิบัติด้านวินัย
	กระบวนการร้องเรียน
	การแยกผู้ถูกควบคุมตัวเป็นประเภทต่าง ๆ
สภาพทางกายภาพ	อาหาร

⁶⁶ สมาคมเพื่อการป้องกันการทรมาน (APT), 2550, คู่มือปฏิบัติ: การตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว, <https://www.apr.ch/sites/default/files/publications/Monitoring%20Guide%20THAI.pdf>

ประเด็นหลัก	ประเด็นรอง
	แสงสว่างและการระบายอากาศ
	ห้องน้ำ
	สุขอนามัยส่วนบุคคล
	เสื้อผ้าและเครื่องนอน
	ความแออัดและสภาพที่อยู่อาศัย
กิจกรรมเพื่อการฟื้นฟู	การติดต่อกับครอบครัวและเพื่อน
	การติดต่อกับโลกภายนอก
	การศึกษา
	กิจกรรมกลางแจ้ง
	กิจกรรมเพื่อการพักผ่อน
	ศาสนา
	การทำงาน
บริการด้านการแพทย์	การเข้าถึงบริการรักษา
	เจ้าหน้าที่ด้านการแพทย์
	การดูแลสุขภาพโดยเฉพาะสำหรับผู้หญิง (และทารก)
	การดูแลสุขภาพโดยเฉพาะสำหรับผู้ถูกควบคุมตัวที่มีอาการทางจิต
บุคลากรในเรือนจำ	ประเด็นทั่วไป
	การอบรมบุคลากรในเรือนจำ
การควบคุมตัวโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ	มาตรการคุ้มครองขั้นพื้นฐาน
	การลงทะเบียน
	การสอบสวน
	ข้อมูล

ที่มา สมาคมเพื่อการป้องกันการทรมาน (APT), 2550, คู่มือปฏิบัติ: การตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว

(3) กรอบประเด็นในการตรวจเยี่ยมเรือนจำที่ได้จากการสัมภาษณ์

จากการสัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึงกรอบประเด็นที่ควรมีการตรวจเยี่ยม ดังนี้

ตารางที่ 4.3 สรุปความเห็นจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับกรอบประเด็นการตรวจเยี่ยม

ประเด็น	กลุ่มเสี่ยง	ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
การตรวจค้นตัวชั้นแรก	ผู้ต้องขังการเมือง หรือเป็นผู้ต้องหาหญิง ผู้ต้องหาที่มีเปราะบาง เช่น แปลงเพศแล้ว	“ตั้งแต่เรื่องแรกๆเลย การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่เพิ่งจะเข้าเป็นใหม่ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องมาแล้วขบ เรื่องยาเสพติดหรือเรื่องการเมือง หรือเป็นผู้ต้องหาหญิง ผู้ต้องหาที่มีเปราะบาง เช่น แปลงเพศแล้ว คือตอนนี้เข้าใจว่าเขาปฏิบัติเหมือนกันหมดในชั้นตอนแรกๆ ซึ่งไม่น่าจะเป็นแบบนั้น น่าจะมีการสกรีน จะต้องมีการ assessment ตอนแรกเลยว่าเขาเป็นใคร ไม่ใช่ทุกคนปฏิบัติเหมือนกันหมด แหกกันเหมือนกันหมด ดูวัยเพศเหมือนกันหมดหรือจับแก้มเหมือนกันหมด” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.1) “การค้นตัว ล้วงเข้าไปทุกรุ หลายเรือนจำทำ โดยเฉพาะเรือนจำชาย คือเปลื้องผ้าแบบไม่เหลืออะไร อันนี้ผิดแน่นอน ลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อยู่แล้ว การที่ตรวจค้นตัวด้วยวิธีนั้น ถ้าเกิดว่าไม่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ อาจจะทำให้เกิดความบาดเจ็บได้ หลังจากนั้นเห็นว่าบางเรือนจำเริ่มใช้เครื่องสแกนมาแทน แต่อันนี้ก็อาจจะบอกไม่ได้ว่าทุกเรือนจำในประเทศไทยหรือไม่ แต่ก็แนวปฏิบัติหนึ่งที่เรายังเห็นอยู่ในเรือนจำบางแห่ง ที่อาจจะต้องมอนิเตอร์ต่อ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.6)
การตรวจทาง การแพทย์ก่อนเข้า เรือนจำ		“ให้ราชทัณฑ์แจ้งเป็นแนวทางปฏิบัติและต้องเข้มงวดกับการรับตัวผู้ต้องขังเข้าเรือนจำ โดยจะต้องให้แพทย์มาดูว่ามีร่องรอยอะไรหรือไม่ ถ้าไม่มันแต่ก่อนมันจะมีที่ถูกต้องแล้วเข้ามาเรือนจำ แล้วไม่ได้บันทึกไว้ตั้งแต่แรกเข้าว่ามีร่องรอย” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.7)
การจำแนก ผู้ต้องขัง	ผู้ต้องหาระหว่างดำเนินคดี	“ควรจำแนกผู้ต้องขังและจำแนกเรือนจำให้สอดคล้องกัน เมื่อรับมาก็จะเป็นเรือนจำประเภทระหว่าง พอเป็นระหว่าง การปฏิบัติต่อเขาก็ปฏิบัติต่อเขาแบบไม่ได้เป็นผู้กระทำผิด เพราะอยู่ระหว่างการพิจารณาคดี เขาอาจจะเป็นคนบริสุทธิ์ในภายหลัง พอเป็นแบบนี้ เวลาทำเรคคอร์ดก็จะส่งผลกระทบต่อตัวเขา เพราะเขาจะถูกตีตราว่าเคยอยู่

ประเด็น	กลุ่มเสี่ยง	ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
		ในเรือนจำเมื่อผลพิพากษามา เขาไม่ได้เป็นคนผิด แต่ memory ของเขากลายเป็นว่าเขาถูกบันทึกไว้ เพราะไปอยู่ในเรือนจำที่ไม่ใช่เรือนจำระหว่าง” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.9)
การใช้เครื่อง พัฒนาการ		“สนใจเรื่องการใส่โซ่ตรวน” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.1) “เรื่องการตีตรวน ถือเป็นการลงโทษที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรม ซึ่งราชทัณฑ์ยังมีระเบียบใช้บังคับอยู่ว่าเมื่อผู้ต้องหาออกมาหรือเป็นผู้ต้องขังที่ถูกจำคุก 20 ปีไปโทษหนัก ก็ถูกตีตรวนตลอดเวลาอยู่ในเรือนจำ ถ้าจะออกมาพิจารณาคดีข้างนอกก็ต้องใส่ตรวนเพื่อป้องกันการจะหลบหนี” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.2) “ควรจะต้องไปดูว่าเรือนจำแต่ละแห่งนี้เขามีเครื่องพัฒนาการครบหรือไม่ ถูกขนาดหรือไม่ เจ้าหน้าที่ที่มีความรู้เกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจหรือไม่ การใช้ดุลพินิจต้องมีกรอบ ตอนนี้ราชทัณฑ์มีกรอบการใช้ดุลพินิจหรือไม่ ถ้าไม่มีกรอบการใช้ดุลพินิจที่ชัดเจน ก็เกิดปัญหา อย่างเราไปเจอคนป่วยนอนโรงพยาบาล โดยตามหลักสิทธิมนุษยชน เราไม่ควรจะไปใช้เครื่องพัฒนาการให้คนนอกเห็น แต่ปรากฏว่า เจ้าหน้าที่บอกไม่ได้ กลัวหนี ซึ่งก็ต้องมีเหตุแห่งความกลัวนี้คืออะไร ไปเจออยู่รายหนึ่ง ผู้ต้องขังใส่ท่อช่วยหายใจ มีเหตุแห่งการกลัวว่าจะหนีไหม แต่ใส่เครื่องพัฒนาการแล้ว แพทย์บอกว่าถ้าเอาท่อช่วยหายใจออก เขาอยู่ไม่ได้ ถามว่ากรณีอย่างนี้มีความน่ากลัวที่จะหนีไหม” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.7) “เรือนจำเก่า จะมีบางเรื่องที่ถูกกฎหมายปัจจุบันไม่ได้ให้อำนาจไว้แล้ว เช่น อุปกรณ์รื้อราว คือหนึ่งในเครื่องพัฒนาการ ซึ่งปัจจุบันไม่มีแล้ว แต่เรือนจำเก่ามีอยู่ แล้วอาจเป็นช่องทางให้เจ้าหน้าที่เอาอุปกรณ์ตัวนี้มาใช้กับผู้ต้องขังได้ ซึ่งเคยมีเรื่องร้องเรียน เราก็เสนอแนะกรมไปแล้ว แต่ไม่แน่ใจว่าปัจจุบันนี้ไอ้พวกกลัษณะแบบนี้ได้ถูกปรับปรุงไปบ้างหรือยัง” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.7)
การขังเดี่ยว		“สนใจเรื่องการขังเดี่ยว.....” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.1) “ราชทัณฑ์บอกว่าไม่มีการขังเดี่ยวแล้วในการปฏิบัติ แต่กฎหมายยังมีอยู่ ระเบียบยังมีอยู่ถ้าทำผิดวินัยของเรือนจำ เมื่อก่อน

ประเด็น	กลุ่มเสี่ยง	ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
		การขังเดี่ยวจะไม่มีเครื่องนอน ไม่มีหมอน ไม่มีเสื้อ ไม่มีอะไรเลย อันนี้ก็ถือเป็นการทรมาน” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.2) “การขังแยก ขังเดี่ยว การขังชอยเป็นเวลานาน ๆ ซึ่งกฎหมายไทยยังให้มีการแยกขังเป็นเวลานาน ๆ ซึ่งจะโทษตัวผู้ปฏิบัติไม่ได้ เพราะว่ากฎหมายยังให้ทำได้ แต่ถ้ามองแนวปฏิบัติสากล เขามองว่าการขังแยกเป็นเวลานาน สร้างความเครียดและความกดดันด้านจิตใจ และกระทบ mental health อย่างแรง เพราะฉะนั้น ตามข้อกำหนดแมนเดลา เขาก็บอกว่าการขังเดี่ยวที่เป็นการขังมากกว่า 15 วัน ไม่แนะนำให้ทำ แต่ของไทย บางเรือนขังไปเลย 3 เดือนยังมีประเด็นเหล่านี้ ถ้าเรายังมองว่าอะไรที่ยังประเทศไทยยังพัฒนาได้ เราอยากเห็นเรื่องของการคุมขังที่เหมาะสม หนึ่งคือขังคนเดียวก็จะขังนาน ขังรวมกันก็ขังจนแน่นเรือนนอน เพราะฉะนั้นตรงกลางแบบไหนจึงจะเหมาะสม” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.6) “เรือนจำเก่า ๆ จะมีลักษณะอย่างนี้ เช่น ห้องมืด ห้องใต้บันไดที่ไม่ถูกต้องตามหลัก แม้กระทั่งห้องแยกขังที่ทำขึ้นในยุคหลัง ๆ เขาเรียกห้องแยกขัง ใช้สำหรับการลงโทษผู้ต้องขัง ขังเดี่ยว แต่ปรากฏว่าก็มีปัญหาว่าที่เอาไว้ขังเดี่ยว บางที่เอาไปขัง 5 คน 6 คน ห้องที่จะต้องใช้สำหรับอยู่คนเดียว มันทรมานหรือเปล่าไม่รู้ แต่มันก็น่าจะเพราะว่าเป็นห้องที่ค่อนข้างทึบ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.7)
การลงโทษ		<u>การฝึกวินัย</u> “บางแห่งก็ฝึกกันหน้าใหม่ ตัวใหม่ไปเลย คือต้องมีคนที่มีความรู้เข้าไปจัดระบบ ไม่ใช่ทุกคนเข้าสู่ระบบการฝึกแล้วจะเป็นคนดีขึ้นมาได้ มันก็ต้องทำหลายอย่างประกอบกัน บางครั้งเราให้เขาไปฝึกหนัก ๆ มันก็เป็นการทรมาน โปรแกรมการฝึกก็ต้องพิจารณา” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.7) การฝึกวินัยบางอย่าง ซึ่งถูก justify โดยคำว่าวินัย หรือว่าระเบียบวินัย แต่คือการเอาคนไปตากแดดเป็นเวลานาน (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.6) <u>การลงโทษแบบกลุ่ม</u>

ประเด็น	กลุ่มเสียง	ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
		“เราเห็นมาตั้งนานแล้ว แล้วก็ก็เป็นสิ่งที่ขัดมาตรฐานระหว่างประเทศ คือถ้าคนในเรือนนอนทำผิด หากคนทำไม่ได้ ทุกคนในเรือนนอนนั้นถูกลงโทษหมดเลย ซึ่งจริง ๆ เป็นแนวปฏิบัติที่ไม่น่าจะเกิดขึ้น แต่ว่าเราก็ก็นั่งอยู่ในเรือนจำหลายแห่ง” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.6)
การใส่ชุดนักโทษ	ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา	“การตีตรวนด้วยออกมาระหว่างพิจารณาคดีใส่ชุดผู้ต้องขัง อันนี้ก็ถือว่าเป็นการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้อง คิดว่าต้องให้ใส่ชุดธรรมดา เพราะคนทั่วไปก็จะเห็นว่าเป็นคนธรรมดา ยังเป็นผู้บริสุทธิ์ เพราะศาลยังพิพากษาว่าเขากระทำความผิด” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.2)
การติดต่อกับโลกภายนอก		“การหลีกเลี่ยงการกักขังโดยไม่ให้ติดต่อกับโลกภายนอกถือเป็นสิทธิของผู้ถูกคุมขัง” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.5)
การเข้าถึงทูต	ผู้ต้องขังต่างชาติ	“ผู้ต้องขังต่างชาติ ก็จะเรียกร้องอยากให้สถานทูตเข้ามาดูแล” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.7)
การลงทะเบียน		“ผู้ต้องขังและทุกคนที่มีสิทธิเข้าถึงการลงทะเบียน สิ่งนี้เชื่อมโยงกับหลักประกันที่สอดคล้องกับพันธกรณีของกฎหมายระหว่างประเทศ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.5)
ช่องทางการร้องเรียน		อีกอันหนึ่งก็คือช่องทางการร้องเรียนที่ปลอดภัยทั้งตัวผู้เสียหาย เพราะผู้เสียหายและผู้กระทำหรือพยานอยู่ที่เดียวกัน (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.1)
การรักษาพยาบาล	ผู้ต้องขังสูงวัย	“แล้วเกี่ยวกับเรื่องการรักษาพยาบาล น่าจะเป็นหัวข้อหนึ่งของการตรวจเยี่ยม เพราะว่าก็ได้ยินเสียงร้องเรียนหลายเรื่องการรักษาพยาบาล” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.1) “เรื่องของสุขอนามัยทั้งหลาย ก็น่าจะตรวจสอบ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.8) “การเข้าถึงการรักษาพยาบาล เป็นปัญหามากในช่วงก่อนหน้านี้ ก่อนที่ช่วงราชทัณฑ์จะทำงานเข้มแข็งมากขึ้นในช่วงหลัง จะมีโครงการราชทัณฑ์ปันสุขหรือโครงการรถตรวจเคลื่อนที่ แต่ก่อนหน้านี้ก็จะเห็นว่าปัญหาเรื่องความไม่เพียงพอของเจ้าหน้าที่ทาง

ประเด็น	กลุ่มเสี่ยง	ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
		การแพทย์และพยาบาล เป็นปัญหาหนัก ช่วงหลัง ๆ มีการเพิ่มตำแหน่งหรือเพิ่มอัตราของพยาบาลประจำเรือนจำ แล้วมีความร่วมมือกับโรงพยาบาลในชุมชนมากขึ้นในการส่งต่อคนออกไปข้างนอก” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.6) “ผู้ต้องขังสูงวัย เป็นคนกลุ่มนี้อาจจะมีความต้องการที่มากกว่าคนปกติ ดังนั้น การพิจารณาว่าเราเองได้รับสิทธิ ทั้งเข้าถึงได้และทั่วถึงแค่ไหน ก็เป็นประเด็นที่ก็น่าจะเก็บข้อมูลเพิ่มเติม” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.6)
การดูแลสุขภาพจิต	ผู้ต้องขังจิตเวช	“การดูแลเรื่องสุขภาพจิต การเฝ้าระวังเรื่องนี้ เพื่อป้องกันการฆ่าตัวตาย ทำร้ายตัวเองหรือล่องละเมิดทางเพศบุคคลอื่น” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.1) “ผู้ที่มีภาวะทางอารมณ์จิตใจที่ต้องได้รับการรักษา ก็จะมีความแปรปรวนมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ ที่จะมีความเสี่ยงต่อการซุ่มซ่ามก็มีอยู่” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.17) “บางครั้งเอาคนป่วยจิตเวชไปแยกไว้ห้องแยกขัง กลัวว่าเราคนป่วยจิตเวชจะไปทำร้ายคนอื่น แล้วเอาไปไว้ตรงนี้ เราก็ยังมองว่าถ้าทำแบบนี้ อาจจะป่วยหนัก” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.7)
การเข้าถึงผ้าอนามัย	ผู้หญิง	“การเข้าถึงผ้าอนามัยเพียงพอแค่ไหน บางที่เข้าถึงไม่พอ บางที่ได้รับบริจาคมเป็นจำนวนมาก จึงยังมีความเป็นอิหลักอิเลื่อพอสมควร” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.6)
สาธารณูปโภค/สภาพความเป็นอยู่ (ปัจจัย 4)		“การลงโทษหรือการปฏิบัติต่อมนุษย์ในสถานที่คุมขังควบคุม ควรจะคำนึงถึงถึงสภาพที่เขาจะอยู่ได้อย่างเหมาะสมแก่ความเป็นมนุษย์ เรื่องอาหารการกิน สุขอนามัย เสื้อผ้า” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.2) “ถ้าไปเทียบกับแมนเดลา ปัญหาความแออัด เรื่องอาหาร เรื่องน้ำ มีปัญหาอยู่แล้ว” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.3) “ดูทุกอย่างตั้งแต่สุขภาพไปจนถึงพื้นที่ที่แออัด โภชนาการ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.4)

ประเด็น	กลุ่มเสี่ยง	ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
		“เรื่องของการจัดการอาหาร ก็ที่น่าจะตรวจสอบ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.8) “หลายเรือนจำ ยังมีความแออัดยัดเยียดในการนอน แม้ว่าปัจจุบัน จะเห็นว่าตัวเลขของความจุเรือนจำในไทยดูเหมือนเพิ่มขึ้น แต่จริงๆ แล้วไม่ได้ถูกเพิ่มขึ้นโดยพื้นที่ เป็นการสร้างแบบเตียงสองชั้น ขึ้นมาในเรือนนอนเดิม ความแน่นก็จะยังมีอยู่ เพียงแค่ว่าพื้นที่ถูกดับเบิลขึ้น เราก็ยังเห็นเรื่องของความแออัด จริงก็ดูเหมือนจะดีขึ้น แต่ว่าก็อาจจะยังไม่ใช่ทุกที่ที่เป็นแบบนี้” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.6) “ความแออัด ก็มีส่วนที่ทำให้เกิดการทรมาน เรามองไปถึงชั้นว่าห้องหนึ่งปกติอยู่ได้ 20 แล้วเอาไปอัดตั้ง 80 เป็นเรื่องทรมานไหม” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.7)
การป้องกันผู้ต้องขังทำร้ายกัน		“คนที่ติดยา แอลกอฮอล์ลิ้ม พวกนี้จะมีพฤติกรรมที่สร้างความวุ่นวาย อาจจะโดนผู้ต้องขังเองด้วยกันดี ถ้าเกิดเหตุขึ้นภายในเรือนนอน บางครั้งเจ้าหน้าที่เข้าเวรมีแค่หนึ่งคนสองคนต่อเรือนนอน ไม่กล้าที่จะเข้าไปในห้องขัง” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.7)
บุคลากรเรือนจำ		<u>บทบาทของหัวหน้าหน่วยงาน</u> “ภาวะผู้นำของผู้บัญชาการเรือนจำน่าจะสำคัญที่สุด” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.9) “ถ้าผู้บังคับบัญชากำกับดูแลกำกับให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมายที่มีอยู่แล้ว คิดว่าเรื่องพวกนี้ไม่เกิด ถ้าคนปฏิบัติตามกฎหมาย จับแล้วดูแลเขาไม่ต้องทำร้ายเขา อยู่ที่หัวหน้าหน่วยงานด้วย” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.13) <u>การคัดเลือกและแต่งตั้งเจ้าหน้าที่</u> “การรับบุคลากรของกรมราชทัณฑ์ จะต้องมามีลักษณะพื้นฐานร่วมกันคือความเข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชน มีทัศนคติที่ดีต่อการมองว่าคนทำผิดก็ควรจะเป็นคนที่ได้รับการฟื้นฟู เพื่อให้กลับมาเป็นคนดีที่สังคม” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.2)

ประเด็น	กลุ่มเสี่ยง	ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
		<u>ค่าตอบแทนและสวัสดิการ</u> “เรื่องสวัสดิการของเจ้าหน้าที่ เช่น ค่าตอบแทน สวัสดิการ ชั่วโมงทำงาน ถ้าเขาไม่โอเค เขาไปดูแลคนไม่ได้” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.1) <u>อัตรากำลัง</u> “ต้องมีกำลังอัตราที่แลกเปลี่ยนอยู่แรมเหมือนกับตำรวจ คือ ราชทัณฑ์น่าสงสารเจ้าหน้าที่ระดับล่าง ต้องดูแลผู้ต้องขังจำนวนมาก ใช้เวลาตลอดเวลา แล้วกำลังไม่พอ ไม่สามารถควบคุม ถ้าเกิดผู้ต้องขังลุกขึ้นจลาจลหรืออะไรก็ตาม มันคุมไม่ได้หรอก อันนี้น่าเห็นใจ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.2) <u>การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่</u> “ผู้ต้องขังที่มีลักษณะทางจิต ชอบกวนเจ้าหน้าที่ แล้วก็ผู้ต้องขังที่เกา ๆ แต่ไม่ใช่บ๊ิกเนม โอกาสจะโดนก็มี อันนี้ต้องขึ้นอยู่กับการให้ความรู้กับเจ้าหน้าที่” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.7)
	ผู้ต้องขัง LGBT	“ขึ้นอยู่กับมุมมองว่าเราจะตั้งโจทย์เรื่องนี้ว่าจะให้สิทธิระดับใด เช่นผู้ต้องขัง LGBT ที่อยู่ในเรือนจำหญิง กลุ่มที่เป็นทอม ขออนุญาตใช้คาง่ายๆ ใส่เสื้อที่เป็นเสื้อรัดหน้าอก บางคนมองว่าเป็นสิ่งที่เป็นความสำคัญของเขา การเลือกตัดทรงผมที่เขาจะเพิ่เฟอร์ได้ เหล่านี้เป็นหนึ่งในการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ บางเรือนจำก็ยอม บางเรือนจำก็ไม่ยอม ส่วนกลุ่มผู้ต้องขังที่เป็นกลุ่ม Transgender กลุ่มแปลงเพศที่อยู่ในเรือนจำชาย การเข้าถึงยาฮอร์โมนมักจะถูกมองว่าไม่ใช่ยาทางการแพทย์ ไม่มีความจำ เป็นสิ่งเพื่อความสวยงาม หลายคนเมื่อแปลงเพศแล้ว ระบายต่อไม่ได้ ก็กระทบกับบุคลิกและเชื่อมั่นใจและสุขภาพจิตด้วย นี่เป็นสิ่งหนึ่งที่ต้องคุยกับว่าทางเรือนจำก่อนว่ามาตรฐานคืออะไร” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.6) “การแยกขังของกลุ่มคนข้ามเพศ กลุ่มที่เป็นกะเทยที่แปลงเพศแล้ว เรือนจำก็จะมีขังแยกโดยใช้เหตุผลของความปลอดภัย

ประเด็น	กลุ่มเสี่ยง	ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
		ในทางปฏิบัติเขาบอกว่ากลุ่มคนเหล่านี้ไม่ได้ถูกกีดกันหรือถูกทำร้าย แต่ก็ต้องใช้ความเชื่อนี้จริงไหมว่าเรือนจำคือสวรรค์ของกะเทย ก็จะเป็นความเชื่อที่พูดซ้ำแล้วซ้ำอีกในกลุ่มผู้คุม แต่ว่าในทางปฏิบัติเราคงต้องดับเบิลใช้ความเชื่อนี้จริงรีเปล่าหรือว่าเขาเองก็ต้องมีการแลกเปลี่ยนหรือซัพพอร์ตอะไรบางอย่าง อันนี้ก็จะ เป็นคำว่า เป็นกลุ่มหนึ่งที่ค่อนข้างมีความสำคัญ ราชทัณฑ์เองมี SOP ว่าด้วยการดูแลกลุ่มผู้ต้องหาข้ามเพศเป็นการเฉพาะ น่าจะเป็นจุดเริ่มต้นในการเอามาใช้ว่า SOP นั้น ถูกนำไปปฏิบัติมากน้อยแค่ไหน” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.6)
	ผู้ต้องขังกลุ่มชาติพันธุ์/ชนเผ่า	“กลุ่มที่เป็นกลุ่มชนเผ่า ชาวเขาต่างๆ ซึ่งเขาเองอาจจะมีปัญหาเรื่องของการอ่าน การเขียน การเข้าถึงเรื่องสิทธิทั่วไป หรือการรู้ว่าการร้องเรียนจะต้องทำอย่างไร การหาล่ามแปลภาษาให้ ความช่วยเหลือต่างๆ กลุ่มนี้จะมีค่อนข้างจำกัด เพราะฉะนั้น เรือนจำบางที่ ถ้าเกิดว่าเรามีกลุ่มที่มาจากกลุ่มชนเผ่าเดียวกันหรือพูดภาษาเดียวกัน เขาจะตั้งคนที่เป็นล่ามขึ้นมาคอยให้ข้อมูล คอยตอบคำถามให้ เหมือนเป็นผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ แต่ขึ้นอยู่กับความแอคทีฟของเรือนจำนั้นๆ ถ้าเรือนจำไม่ได้แอคทีฟมากพอ กลุ่มคนเหล่านี้ก็อาจจะไม่ได้ข้อมูลพื้นฐานในสิ่งที่เขาพึงรู้้อย่างเพียงพอ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.6)

1.3) ขั้นตอนหรือวิธีการในการตรวจเยี่ยมเรือนจำ

จากการศึกษาเอกสาร พบว่า ขั้นตอนหรือกระบวนการในการตรวจเยี่ยมเรือนจำ จะประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก คือ ขั้นตอนก่อนการตรวจเยี่ยม ขั้นตอนในระหว่างการตรวจเยี่ยม และขั้นตอนหลังจากการตรวจเยี่ยม ซึ่งมีรายละเอียดโดยสังเขปดังนี้

(1) ก่อนการตรวจเยี่ยม

(1.1) การเจรจาต่อรองเพื่อการเข้าถึงสถานที่ควบคุมตัว วิธีการที่ดีที่สุดในการประกันการเข้าถึงสถานที่ควบคุมตัวในระยะยาวคือการจัดทำบันทึกความเข้าใจ (MoU) กับกระทรวงหรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง บันทึกความเข้าใจควรรับประกันอำนาจที่จำเป็นในการติดตามผลอย่างมีประสิทธิภาพ และ

ประกันการเข้าถึงที่ไม่จำกัดได้ตลอดเวลา รวมถึงความสามารถในการสัมภาษณ์เป็นการส่วนตัวกับบุคคลที่ถูกควบคุมตัวซึ่งคัดเลือกโดยทีมตรวจเยี่ยม

ผู้ให้สัมภาษณ์หลายคนเน้นย้ำถึงความสำคัญของการสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือระหว่างผู้ตรวจเยี่ยมและเจ้าหน้าที่สถานที่ควบคุมตัว และการให้เกียรติซึ่งกันและกันเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้การตรวจเยี่ยมเป็นไปอย่างราบรื่นและได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่อย่างแท้จริง

“มีการสร้างความสัมพันธ์ ความเข้าอกเข้าใจกันก่อน ทำความเข้าใจวัตถุประสงค์ของทั้งสองหน่วยงานก่อน ตั้งเป้าหมายร่วมกันอย่างวันนี้เราจะตรวจเรื่องนี้ น้ำมีปัญหอะไร เอาเรื่องง่าย ๆ ก่อน ประเด็นที่เป็นพื้นฐานที่เราทำแล้วสำเร็จ เช่น เรื่องน้ำ บางทีเรื่องน้ำ อาจจะทำให้คนทะเลาะกันและตีกันตายก็ได้นะ ก็คือแก้เรื่องน้ำก่อนไหม สมมุติว่าพื้นที่นี้บ่อบำบัดน้ำเสียไม่ดี เราไปช่วยเขาประสานงานให้เขาทำบ่อบำบัดน้ำเสีย ไม่ต้องให้นักโทษที่ถูกลงโทษจนอุจจาระบ่อเกราะไปทิ้ง ก็จะไม่มีการใคร่ครุญย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือว่าเรื่องไฟฟ้า น้ำประปา สาธารณูปโภค ทำให้อ่าง แล้วค่อยไปสอบถามเรื่องการปฏิบัติกับเขาแบบไร้มนุษยธรรมหรือถึงขั้นละเมิด ... ต้องทำความเข้าใจกับเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ระดับปฏิบัติและผู้บัญชาการเรือนจำว่าเราทำหน้าที่ช่วยพัฒนา...มันจึงไม่ใช่อำนาจหน้าที่อย่างเดียว เป็นเรื่องความสัมพันธ์ ต้องผ่านความไว้วางใจเนื้อเชื่อใจกับ ผบ.เรือนจำก่อน ให้เขาอยู่ในพื้นที่ปลอดภัย แล้วก็ให้เขามั่นใจว่าสิ่งที่เขาเล่าให้ฟังจะสามารถเอาไปใช้ปรับปรุงการทำงานต้องสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ภายในด้วย ไม่ใช่อยู่ ๆ แต่งตัว NPM เข้ามา จะทำยังไงให้หน่วยงานนี้เข้ามาแล้ว เรือนจำไหนก็ต้อนรับ รู้สึกว่ามีคนมาฟังพวกเขา ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.1)

“การได้รับความไว้วางใจจากเจ้าหน้าที่เป็นสิ่งสำคัญมาก เราจึงดำเนินการในลักษณะที่ความไว้วางใจอยู่ที่นั่นเสมอ เราต้องโปร่งใสว่าเราจะมีขั้นตอนอะไร ใครจะไปเยี่ยม จะมีแบบหมอบ มีวิคะ มีผู้เชี่ยวชาญหลายอย่าง อาจจะต้องการเข้าใจทำความเข้าใจหรือว่าขั้นตอนของเราคืออะไร วิธีการทำงานของเราคืออะไร และเราจะไม่เปิดเผยข้อมูลที่ได้จากการตรวจเยี่ยม เพราะเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความไว้วางใจ ข้อมูลจะถูกวิเคราะห์และเราแชร์เจ้าหน้าที่เท่านั้น ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.5)

“ถ้าเอาบริบทไทย เอาวัฒนธรรมไทย คือการตรวจแบบนี้จะเวิร์คต่อเมื่อมีความเชื่อใจกันตั้งแต่แรก ที่ผ่านมาเข้าใจว่าหลายครั้งที่มีการขอตรวจ เรือนจำไม่อยากให้เข้าด้วยซ้ำ เพราะจะมีเรื่องของความไม่ไว้วางใจเนื้อเชื่อใจกันอยู่ มาตรวจเพื่อจะจับผิด มาตรวจเมื่อมีข้อร้องเรียน ก็จะเข้าไปเพื่อเช็คข้อร้องเรียนอะไรพวกนี้ ซึ่งคิดว่ากระบวนการแบบนี้ จริงๆก็ใช่และก็เป็นฟังชั้นของหน่วยงานที่เข้าไปตรวจ แต่ว่าลักษณะเราจะเริ่มแบบนั้นเลยกับเรือนจำ ก็คงจะยากในทางปฏิบัติ เพราะฉะนั้น ในการสร้างความไว้วางใจ ต้องมองว่าเรือนจำต้องการอะไร เชื่อว่าเรือนจำก็อยากทำงานเขาให้ดี เพราะฉะนั้นก่อนที่จะเข้าไปตรวจ อาจจะต้องการสานสัมพันธ์ที่ดี เช่น การให้ความรู้ การเข้าไปทำ capacity building คืออยู่ด้วยกันซักพักหนึ่งก่อน

เพื่อที่จะหนึ่ง สร้างความไว้วางใจ เชื่อใจ สองก็คือว่าให้ความรู้กับหน่วยรับตรวจด้วยว่าอะไรคือสิ่งที่เขาทำได้อะไรคือสิ่งที่เขาทำไม่ได้ (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.6)

(1.2) สำรวจข้อมูลสถานที่ควบคุมตัวทุกแห่ง ควรมีการสำรวจข้อมูลภูมิหลังของสถานที่ควบคุมตัวทุกแห่ง ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ควบคุมตัว รูปแบบการปฏิบัติต่อบุคคลที่ถูกควบคุมตัวของทุกสถานที่ว่าเป็นอย่างไร มีความแตกต่างหรือความเหมือนกันอย่างไร มีประเด็นที่น่ากังวลใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นพิเศษหรือไม่ สถานที่นั้นมีโครงสร้างองค์กรอย่างไร มีการรักษาความปลอดภัยอย่างไร มีความคล่องตัวในดำเนินการติดตามผลและตรวจเยี่ยมเร่งด่วนโดยไม่มีการแจ้งล่วงหน้าได้หรือไม่

ผู้ให้สัมภาษณ์แนะนำให้มีการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสถานที่ควบคุมตัว

“จะหาข้อมูลเชิงลึกก่อนเข้าไป เช่น เรือนจำนี้มีลักษณะทางกายภาพอย่างไร แม้กระทั่งผู้บัญชาการคนนี้เป็นยังไง บางครั้งเราก็ต้องศึกษามาก่อนที่เราจะไปทำงาน คือง่าย ๆ รู้เขารู้เรา เราต้องรู้มากกว่า เพราะเวลาเข้าไปแล้วนอกจากเราจะไปตรวจสอบข้อเท็จจริง ไปบันทึก ไปอะไรก็แล้วแต่ บางครั้งเราอาจจะจำเป็นต้องให้ข้อแนะนำในการแก้ไขปัญหาเบื้องต้นด้วย เพื่อบรรเทาผลร้ายที่มันเกิดขึ้น ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.7)

(1.3) การพัฒนาแนวปฏิบัติ นโยบาย และเครื่องมือสำหรับกาตรวจเยี่ยม ควรพัฒนาแนวปฏิบัติ นโยบาย และเครื่องมือสำหรับการเข้าเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวประเภทต่าง ๆ และควรจัดทำแผนงานหรือโครงการที่ครอบคลุมการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวทั้งหมดภายใต้เขตอำนาจและการควบคุมของรัฐ ตามข้อ 4 และ 29 ของพิธีสารเลือกรับ⁶⁷ ซึ่งแนวปฏิบัติและนโยบายควรรวมถึงเกณฑ์สำหรับการเลือกสถานควบคุมตัวที่ตรวจเยี่ยม แนวปฏิบัติในการสัมภาษณ์ การรักษาความลับของข้อมูล การตอบสนองต่อข้อร้องเรียนการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายทารุณด้วย เป็นต้น⁶⁸ และอาจพัฒนาเครื่องมือเพื่อช่วยในการเยี่ยม เช่น รายการตรวจสอบ (checklists) หรือแบบสอบถามสำหรับการสัมภาษณ์ (questionnaires) เครื่องมือเหล่านี้สามารถช่วยให้แน่ใจว่ามีการใช้แนวทางที่สอดคล้องกันในการเยี่ยมแต่ละครั้ง อย่างไรก็ตาม เครื่องมือดังกล่าวควรเป็นคำแนะนำทั่วไปสำหรับการเยี่ยม มากกว่าที่จะกำหนดรูปแบบที่ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เพราะการเยี่ยมต้องสามารถปรับให้เข้ากับสถานการณ์เฉพาะของสถานที่ควบคุมตัวแต่ละแห่งได้⁶⁹

(1.4) การเลือกสถานที่ตรวจเยี่ยม เกณฑ์การเลือกสถานที่ควรมีความโปร่งใสและชัดเจน ทั้งยังต้องคำนึงถึงประเด็นการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวทุกแห่งอย่างสม่ำเสมอ ประเภท ขนาด

⁶⁷ SPT, CAT/OP/12/5, 9 December 2010, para. 33.

⁶⁸ CAT/OP/HND/3, para. 18 – 27.

⁶⁹ Ibid, 2022, page 112.

ระดับความปลอดภัย และลักษณะของข้อกังวลด้านสิทธิมนุษยชนและ และความจำเป็นในการรวมการตรวจเยี่ยมอย่างเร่งด่วนและติดตามผล⁷⁰

ผู้ให้สัมภาษณ์แนะนำว่าการเลือกสถานที่ตรวจเยี่ยม ควรต้องฟังข้อมูลจากญาติของผู้ถูกควบคุมตัวด้วย

“บางทีเวลาเลือกเรือนจำ อาจจะมีแต่ครอบครัว บางครอบครัวมาแจ้งข้อมูลเราเกี่ยวกับอะไรที่เราไม่รู้ เราก็เก็บข้อมูลนี้มาประกอบการเลือกเรือนจำด้วย” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.5)

(1.5) การกำหนดวัตถุประสงค์ของการตรวจเยี่ยม ควรกำหนดวัตถุประสงค์ของการตรวจเยี่ยมล่วงหน้า เนื่องจากมีผลกระทบต่อระยะเวลา วิธีการ และองค์ประกอบของทีม ในระหว่างการเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวอย่างเจาะลึก เพื่อได้รับข้อมูลที่ครอบคลุมมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้เกี่ยวกับสถานที่เยี่ยมสภาพการควบคุมตัว และการปฏิบัติต่อผู้ถูกควบคุมตัวในสถานที่นั้น ส่วนวัตถุประสงค์ของการเยี่ยมตามประเด็นเฉพาะเรื่องคือเพื่อดูประเด็นเฉพาะในสถานที่ควบคุมตัว เช่น ระบบร้องเรียน ขั้นตอนการลงโทษทางวินัย การรักษาพยาบาล หรือความรุนแรงระหว่างผู้ถูกควบคุมตัว

(1.6) การค้นคว้าและจัดเตรียมเอกสาร ก่อนการเยี่ยม ทีมตรวจเยี่ยมควรพยายามศึกษาความเชื่อมโยงของกฎหมาย นโยบาย และข้อบังคับที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ทำความเข้าใจมาตรฐานสากลและระดับภูมิภาคที่เกี่ยวข้อง ขอเอกสารเกี่ยวกับสถานที่ (ความจุ ลำดับชั้น ทะเบียน เพศ ข้อมูลแยกตามเพศสภาพและอายุ ฯลฯ) รวบรวมและทบทวนข้อมูลที่มีอยู่ทั้งหมดเกี่ยวกับสถานที่ควบคุมตัว รวมถึงรายงานจากหน่วยงานติดตามเผื่อระวังอื่น ๆ องค์กรประชาสังคม สื่อ สมาคมของสมาชิกในครอบครัวของผู้ถูกควบคุมตัว ตลอดจนจำนวนและประเภทของข้อร้องเรียนที่ได้รับโดย NPM, NHRI หรือหน่วยงานจัดการข้อร้องเรียนอื่น ๆ ทั้งนี้ ต้องแน่ใจว่าสมาชิกในทีมทุกคนแบ่งปันและตรวจสอบข้อมูลนี้ก่อนดำเนินการตรวจเยี่ยม⁷¹

(1.7) การติดต่อล่วงหน้า แม้ว่า NPM จะมีอำนาจดำเนินการเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวโดยไม่แจ้งให้ทราบล่วงหน้า แต่ก็มีบางสถานการณ์ที่การประกาศเยี่ยมล่วงหน้าอาจเป็นประโยชน์ เช่น เพื่อให้มั่นใจว่าผู้อำนวยการเรือนจำจะอยู่ร่วมด้วยและเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่นั้นล่วงหน้า⁷²

(2) ระหว่างการตรวจเยี่ยม

NPM ควรมีการตรวจเยี่ยมทุกพื้นที่ ทุกสถานที่ การตรวจสอบทุกบันทึก กิจกรรมและบริการสำหรับผู้ถูกควบคุมตัวอย่างเป็นระบบ เว้นแต่จะเป็นการเยี่ยมเฉพาะประเด็น ที่ไม่จำเป็นต้องตรวจสอบทุกรายละเอียดทั้งหมด และหากไม่มีบันทึก NPM ควรแนะนำให้มีการเปลี่ยนแปลงแนวปฏิบัติที่มีอยู่ซึ่งจะทำ

⁷⁰ Ibid, 2018, p. 24.

⁷¹ Ibid, 2022, page 113.

⁷² Ibid, 2022, page 113.

ให้สามารถตรวจสอบบันทึกและไฟล์ของผู้ถูกควบคุมตัวได้⁷³ แม้ว่าการเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวแต่ละครั้งจะมีลักษณะเฉพาะ แต่ก็ขึ้นตอนมาตรฐานบางประการที่ต้องปฏิบัติตาม ได้แก่⁷⁴

(2.1) การพูดคุยเบื้องต้นกับบุคคลที่รับผิดชอบ การเยี่ยมมักจะเริ่มต้นด้วยการสนทนาเบื้องต้นกับบุคคลที่รับผิดชอบสถานที่ ซึ่งเป็นก้าวแรกที่สำคัญในการเจรจาที่สร้างสรรค์กับเจ้าหน้าที่ นอกจากนี้ยังเป็นโอกาสที่จะได้แนะนำอำนาจหน้าที่ของ NPM และทีมตรวจเยี่ยม อธิบายวัตถุประสงค์ของการเยี่ยม อธิบายวิธีการทำงาน โดยเฉพาะความจำเป็นในการสัมภาษณ์เป็นการส่วนตัวกับผู้ถูกควบคุมตัวที่ถูกเลือก อธิบายการนำข้อมูลที่รวบรวมระหว่างการตรวจเยี่ยมไปใช้ ขอข้อมูลล่าสุดและเฉพาะเจาะจง และถามบุคคลที่รับผิดชอบสถานที่เพื่อขอความคิดเห็นเกี่ยวกับความท้าทายที่พวกเขาเผชิญในการทำงานและแนวทางแก้ไขที่เป็นไปได้

ผู้เชี่ยวชาญเน้นย้ำถึงความสำคัญของการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ทั้งภายในทีมผู้ตรวจเยี่ยมและกับหน่วยงานที่ถูกตรวจเยี่ยม การสื่อสารที่ชัดเจนและตรงไปตรงมาช่วยลดความเข้าใจผิดและสร้างความร่วมมือ

“หลักการในการตรวจ สิ่งหนึ่งที่จะทำเสมอก็คือจะไม่ตรวจจับผิด ถ้าเราตรวจจับผิด เราจะเอาผ้าคลุมมาโปะไว้ จะทำให้เราหาไม่เจอแล้วแก้ปัญหาไม่ถูก ก็จะสื่อสารกับกับผู้ที่มอำนาจในพื้นที่ว่าหนึ่ง การตรวจ ขอให้ทุกท่านบอกปัญหาที่แท้จริง เพราะจะได้ช่วยแก้ไขในทางปฏิบัติ บางทีเขาอยู่ในพื้นที่ที่อาจจะนึกไม่ออกว่าจะต้องจัดการยังไง เราก็จะอธิบาย การที่ทางหน่วยตรวจเข้ามาคุยกับนักบริหารแบบนี้ แล้วก็บอกว่าเราอยากให้คุณช่วยคุณนี้ มันเป็นการให้เกิดสติซึ่งกันและกัน มันก็จะทำให้การความรู้สึกขอพลัง ไม่ใช่เป็นการเข้ามาตรวจ แล้วหา ต้องคิดถึงใจเขาใจเรา สมมุติหน่วยของเรามีคนบอกว่าจะขอเข้าตรวจ เรารู้สึกอะไร เวลามองมันต้องมองสองด้านเสมอว่าผู้ที่ถูกกระทำเขารู้สึกอะไร อยากให้วิธีการจัดการเป็นการร่วมกันเพื่อให้เกิดการป้องกัน มากกว่าการลงไปตรวจเพื่อจะหาว่าคุณไม่ได้ทำอะไร” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.9)

“น่าจะเริ่มจับตามองว่าจะดูแลปัญหาเหล่านี้ได้หรือไม่ อย่างไร ก็คือขอบเขตว่าจะไรที่เป็นเรื่องของเราบ้าง คงเป็นเรื่องที่สำคัญเหมือนกันว่าขอบเขตคืออะไร แล้วสื่อสารเรื่องนี้ให้ชัดเจนว่าถูกตั้งขึ้นมาในขอบเขตไหน ดูแลเรื่องอะไรบ้าง แล้วก็อย่างที่บอกว่าในการเตรียมการกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้พร้อม” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.6)

“แจ้งให้เจ้าหน้าที่ทราบอย่างชัดเจนว่า เราจะดำเนินการป้องกัน ไม่ได้ทำการสอบสวน” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.5)

⁷³ CAT/OP/HND/3, para. 25.

⁷⁴ Ibid, 2022, page 114.

(2.2) การสำรวจสถานที่ หลังจากการสนทนาเบื้องต้นกับเจ้าหน้าที่แล้ว ทีมตรวจเยี่ยมควรสำรวจสถานที่ทั้งหมดเบื้องต้น ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจการออกแบบและแผนผังโดยรวมของสถานที่นั้น ตลอดจนที่ตั้งสถานที่ต่าง ๆ ที่ผู้ถูกควบคุมตัวใช้ และพื้นที่ซึ่งมีความเสี่ยงต่อการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้าย หลังจากการเยี่ยมชมทั่วไปแล้ว ทีมตรวจเยี่ยมสามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มเล็ก ๆ เพื่อตรวจตราพื้นที่เฉพาะของสถานที่นั้นอย่างละเอียดยิ่งขึ้น เช่น ห้องครัว ห้องพยาบาล ห้องซัง หอพัก และสิ่งอำนวยความสะดวกด้านสุขอนามัย⁷⁵

(2.3) การตรวจดูเอกสารทะเบียน สมาชิกในทีมตั้งแต่หนึ่งคนขึ้นไปควรตรวจดูทะเบียนและเอกสารอื่น ๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในช่วงเริ่มต้นของการเยี่ยม เนื่องจากข้อมูลที่ได้รับจากทะเบียนและเอกสารสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้ในระหว่างการเยี่ยมและระหว่างการสัมภาษณ์ผู้ถูกควบคุมตัว ในบริบทของการป้องกันการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้าย ทะเบียนเหตุการณ์ ทะเบียนมาตรการทางวินัย การร้องเรียน แพ้ทางการแพทย์ และบันทึกการควบคุมตัว มีความสำคัญเป็นพิเศษ ส่วนเอกสารอื่น ๆ ที่มีความสำคัญเกี่ยวกับวิธีการทำงานของสถานที่ เช่น กฎระเบียบภายใน รายชื่อพนักงาน และตารางการทำงาน⁷⁶

(2.4) การสัมภาษณ์ผู้ถูกควบคุมตัว การพูดคุยเป็นการส่วนตัวกับบุคคลที่ถูกควบคุมตัวเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของการเยี่ยม กระบวนการสัมภาษณ์เป็นเรื่องละเอียดอ่อนซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความไว้วางใจระหว่างผู้สัมภาษณ์และบุคคลที่ถูกควบคุมตัว ซึ่งต้องใช้ทักษะและการฝึกอบรมเฉพาะ เมื่อคัดเลือกบุคคลที่จะสัมภาษณ์ และเมื่อดำเนินการสัมภาษณ์ ทีมตรวจเยี่ยมควรตรวจสอบให้แน่ใจว่าได้ทำทุกอย่างเท่าที่ทำได้เพื่อป้องกันอันตรายและการตอบโต้ที่อาจเกิดขึ้น⁷⁷ การสัมภาษณ์ควรถูกจัดขึ้นโดยไม่ให้ใครได้ยิน และควรไม่ให้เจ้าหน้าที่และผู้ถูกควบคุมตัวคนอื่น ๆ มองเห็น การเลือกสถานที่สำหรับการสัมภาษณ์จึงมีความสำคัญทั้งต่อการรักษาความลับและการสร้างความไว้วางใจ⁷⁸

ทีมตรวจเยี่ยมต้องเลือกผู้ถูกควบคุมตัวที่จะเข้าสัมภาษณ์ด้วยตนเอง ไม่ใช่ให้เจ้าหน้าที่คัดเลือกให้ และเพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของผู้ถูกควบคุมตัวในสถานที่นั้น ควรมีการสัมภาษณ์ในจำนวนที่มีนัยสำคัญ (เช่น ร้อยละ 10 ของผู้ถูกควบคุมตัวทั้งหมด) ทีมตรวจเยี่ยมอาจตัดสินใจสุ่มตัวอย่างผู้ถูกควบคุมตัวตามทะเบียน (เช่น ทุก ๆ สิบคนที่อยู่ในรายชื่อ) หรือทางทีมงานอาจตัดสินใจเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของผู้ถูกควบคุมตัวตามข้อมูลก่อนหน้านี้หรือสถานการณ์เฉพาะของความเสี่ยง (เช่น ผู้ถูกควบคุมตัวที่เพิ่งมาถึงหรือผู้ที่ถูกลงโทษทางวินัย หรือผู้ที่เป็น LGBT) โดยการผสมผสานระหว่างการคัดเลือกทั้งแบบสุ่มและแบบตามความจำเป็น จะช่วยให้แน่ใจว่ามีการสัมภาษณ์ผู้ถูกควบคุมตัวที่เหมาะสมและสามารถให้

⁷⁵ Ibid, 2022, page 115.

⁷⁶ Ibid, 2022, page 115.

⁷⁷ Ibid, 2022, page 115.

⁷⁸ Ibid, 2022, page 116.

ข้อมูลแก่กระบวนการเยี่ยมเชิงป้องกันได้ ทีมตรวจเยี่ยมควรประกันว่าไม่ได้พูดคุยกับผู้ถูกควบคุมตัวที่ต้องการติดต่อกับตนเท่านั้น⁷⁹

(2.5) การหารือกับเจ้าหน้าที่ เพื่อตรวจสอบข้อมูลหรือข้อกล่าวหาที่ได้รับจากแหล่งอื่น ทีมตรวจเยี่ยมจะต้องพูดคุยกับเจ้าหน้าที่หลายคน แม้ว่าการดำเนินการสัมภาษณ์เป็นการส่วนตัวอาจเป็นเรื่องยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย ทีมตรวจเยี่ยมควรพยายามพูดคุยกับตัวแทนเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการคัดเลือก⁸⁰

(2.6) การประชุมกับผู้รับผิดชอบเมื่อสิ้นสุดการเยี่ยม ต้องยุติการตรวจเยี่ยมอย่างเป็นทางการด้วยการพูดคุยกับบุคคลที่รับผิดชอบสถานที่ จุดมุ่งหมายของการพูดคุยคือการสรุปข้อเท็จจริงที่พบและประเด็นเฉพาะ กรณีเร่งด่วนควรได้รับการหยิบยกขึ้นทันที การพูดคุยเมื่อสิ้นสุดการเยี่ยมควรกล่าวถึงขั้นตอนต่างๆ ที่จะตามมาหลังการเยี่ยม รวมถึงการจัดทำรายงานการเยี่ยมเป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งจะถูกส่งไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง⁸¹

ผู้เชี่ยวชาญเน้นย้ำถึงการให้ความสำคัญกับการตรวจสอบข้อเท็จจริงแบบสามเส้า ทั้งจากการสังเกตการณ์ สภาพทั่วไปของสถานที่ควบคุมตัว เช่น สภาพอาคาร สิ่งแวดล้อม ความสะอาด ระบบรักษาความปลอดภัย เพื่อประเมินสภาพความเป็นอยู่ของผู้ถูกควบคุมตัวเบื้องต้น จากนั้นให้ทำการสัมภาษณ์ทั้งเจ้าหน้าที่และผู้ถูกควบคุมตัว และการตรวจดูเอกสารไปพร้อม ๆ กัน

“เรื่องของวิธีการตรวจ อันตั้นหนึ่ง คือเรื่องของ observation เราดูสถานที่ทั้งหมดเลย เดินดูทุกจุด แล้วระหว่างที่เดินดู เราก็จะมีเช็คลิสต์คำถามสัมภาษณ์ไป อย่างเช่น เจอเรื่องของน้ำ น้ำประปามาจากที่ไหน น้ำประปาเพียงพอไหม แล้วก็มีช่วงไหนของปีที่น้ำมาดรีเปลา และเพื่อที่จะ re check ว่าเรื่องไหนเป็นข้อเท็จจริง เพราะว่าบางทีข้อมูลที่ได้จากเจ้าหน้าที่อย่างเดียวอาจจะไม่ได้สะท้อนทุกอย่าง เราก็ค่อนข้างให้ความสำคัญกับการสังเกตการณ์ เพราะจะสังเกตข้อเท็จจริงแต่รายได้ค่อนข้างเยอะ จากนั้น เราก็ต้องมาเริ่มสัมภาษณ์ผู้คุม เจ้าหน้าที่ ก็สัมภาษณ์รายเรื่อง เช่น เรามีนโยบายเรื่องนี้ไหม มีนโยบายผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ไหม และนโยบายเรามาสอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศแค่ไหน เขาบอกเขามีนโยบาย ขณะนั้นเราก็มีการเช็คเอกสารว่ามีบันทึกหรือมีการมอบนโยบายเรื่องนี้ออกมาแล้วเป็นลายลักษณ์อักษร มีการลงนามแล้ว ก็จะมีทั้งสิ่งที่เราเห็นด้วยสายตา กับสิ่งที่เราเห็นด้วยเอกสาร” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.6)

⁷⁹ Ibid, 2022, page 115.

⁸⁰ Ibid, 2022, page 116.

⁸¹ Ibid, 2022, page 116.

(3) หลังจากการตรวจเยี่ยม

(3.1) จัดทำรายงานการตรวจเยี่ยม (Visit report) รายงานการตรวจเยี่ยมเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์อย่างยิ่งในการพัฒนาและส่งเสริมให้เกิดการเจรจากับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการประเมินเพื่อปรับปรุงระบบการควบคุมตัวของรัฐภาคี การเยี่ยมจะมีประสิทธิภาพน้อยลงมากหากไม่มีการออกรายงานหลังการตรวจเยี่ยม ดังนั้น NPM จึงควรจัดทำรายงานทุกครั้งที่ตรวจเยี่ยม รายงานควรเน้นการป้องกันและระบุปัญหาที่มีอยู่และเสนอแนวทางแก้ไขในรูปแบบของข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ และควรจัดทำรายงานโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เนื้อหาของรายงานควรเขียนขึ้นเพื่อให้ผู้อ่านที่ไม่คุ้นเคยกับสถานที่ที่ตรวจเยี่ยมสามารถนึกภาพของสถานการณ์ได้⁸² ทั้งนี้ NPM สามารถตัดสินใจเปิดเผยรายงานการเยี่ยมต่อสาธารณะได้ แต่ต้องแน่ใจว่ารายงานจะไม่เปิดเผยข้อมูลที่เป็นความลับหรือข้อมูลที่อาจเกิดความเสี่ยงต่อบุคคลที่ให้ข้อมูล⁸³

(3.2) รายงานเฉพาะเรื่อง (Thematic reports) อาจมีการจัดทำรายงานเฉพาะเรื่อง เช่น บริการทางการแพทย์ ความรุนแรงของตำรวจ หรือผู้หญิงที่ถูกควบคุมตัว เป็นต้น ในช่วงระยะเวลาหนึ่งและตามสถานที่ควบคุมตัวประเภทต่าง ๆ รายงานเฉพาะเรื่องควรถูกส่งไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อแสดงความคิดเห็นในเบื้องต้น จากนั้นจึงเผยแพร่สู่สาธารณะและเผยแพร่ในวงกว้างผ่านสื่อ⁸⁴

ผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการตรวจเยี่ยมแนะนำว่า การนำร่างรายงานไปพูดคุยกับผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ที่ดูแลสถานที่ที่ตรวจเยี่ยมก่อนออกรายงานฉบับสมบูรณ์ ถือเป็นแนวปฏิบัติที่ดีในการลดความขัดแย้งและสร้างความร่วมมือ

“ก่อนทำรายงานฉบับสมบูรณ์ ควรใช้โอกาสนี้หรือกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับสิ่งที่คุณคิดว่าควรเปลี่ยนแปลงและรับข้อเสนอแนะจากพวกเขา นี่เป็นวิธีที่คุณจะหลีกเลี่ยงสถานการณ์ขัดแย้ง แต่ถ้าได้ให้คำแนะนำแก่เจ้าหน้าที่มากมายแล้ว แต่ก็ไม่ได้ทำอะไรเลย NPM อาจจะจบการสนทนา แล้วแถลงข่าวโดยนำภาพถ่ายของสถานที่ดังกล่าวมาฉาย และทำให้เกิดเรื่องอื้อฉาวครั้งใหญ่ในสื่อ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.4)

(3.3) การติดตามผล ควรกำหนดขั้นตอนสำหรับการติดตามข้อเสนอแนะอย่างสม่ำเสมอ โดยควรจัดประชุมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเมื่อสิ้นสุดการตรวจเยี่ยม หรือโดยเร็วที่สุดหลังจากนั้น เพื่อแจ้งให้ทราบถึงข้อเสนอแนะและข้อสังเกตเบื้องต้น และควรมีหนังสืออย่างเป็นทางการแจ้งความเห็นตอบรับมาโดยเร็วที่สุด⁸⁵ และหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจต้องพิจารณาข้อเสนอแนะ และเข้าร่วมเจรจาเพื่อหามาตรการดำเนินการที่เป็นไปได้⁸⁶ นอกจากนี้ ควรจัดให้มีระบบการติดตามข้อเสนอแนะร่วมกับหน่วยงาน และ

⁸² Ibid, 2018, p. 26. ; CAT/OP/HND/3, para. 28.

⁸³ Ibid, 2022, page 118.

⁸⁴ Ibid, 2022, page 118.

⁸⁵ สมาคมเพื่อการป้องกันการทรมาน, คู่มือ, หน้า 106.

⁸⁶ OPCAT ข้อ 22

หน่วยงานประสานงานที่ถูกกำหนดไว้ในกระทรวงที่เกี่ยวข้อง⁸⁷ รวมถึงการตรวจเยี่ยมเพื่อติดตามผล ซึ่งจะช่วยให้อำนาจสามารถประเมินการปฏิบัติตามข้อเสนอแนะที่ให้ไปแล้ว หากมีปัญหาใหม่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามข้อเสนอแนะ ก็สามารถหยิบยกขึ้นมาพูดคุยกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทันที⁸⁸

(3.4) รายงานประจำปี (Annual report) ข้อ 23 ของพิธีสารเลือกรับ กำหนดให้รัฐภาคีของพิธีสารจะต้องดำเนินการให้มีการตีพิมพ์และเผยแพร่รายงานประจำปีของ NPM ทั้งนี้ รายงานประจำปีที่ดีพิมพ์ควรเป็นรายงานที่จัดพิมพ์แยกต่างหาก หรืออย่างน้อยที่สุด ควรมีเนื้อหาที่แยกต่างหากออกจากรายงานประจำปีของหน่วยงานที่ NPM สังกัด⁸⁹

ผู้เชี่ยวชาญยังเน้นย้ำถึงความสำคัญในการจัดเก็บข้อมูลและบันทึกอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะช่วยให้อำนาจสามารถติดตามผลการตรวจเยี่ยมและนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงกระบวนการตรวจเยี่ยมในอนาคต

“การจัดการข้อมูล อาจใช้งานสเปรดชีต หรือ Excel ง่ายๆ และอาจใช้คีย์เวิร์ด เช่น คำแนะนำเกี่ยวกับเรือนจำ เกี่ยวกับผู้หญิง เกี่ยวกับการค้นหาร่างกาย และถ้าเริ่มทำสิ่งนี้ตั้งแต่แรกเริ่ม จะทำให้จำได้ว่าเคยพูดอะไรเกี่ยวกับการค้นหาร่างกายมาก่อนหรือไม่ ดังนั้น ตั้งแต่แรก ลองคิดว่าเราจะเก็บข้อมูลที่พบได้อย่างไร จะใช้ระบบอะไรในการจัดระเบียบ แต่ไม่จำเป็นต้องคิดให้ซับซ้อน” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.4)

1.4) การจัดตั้งทีมตรวจเยี่ยม

องค์ประกอบของทีมตรวจเยี่ยมควรครอบคลุมทั้งประเด็นทั่วไปและประเด็นเฉพาะ และควรมีทั้งคุณวุฒิ มีศักยภาพ ความรู้ที่จำเป็น ควรรวมผู้เชี่ยวชาญด้านการดูแลสุขภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแพทย์⁹⁰ ทั้งนี้ ควรพิจารณาความครอบคลุมของทีมตรวจเยี่ยม ทั้งในแง่ของภาษาที่เกี่ยวข้องสำหรับการตรวจเยี่ยม ประสบการณ์และทักษะที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย สังคม การแพทย์ และจิตวิทยา ด้านเด็ก เพศ และผู้ลี้ภัย เป็นต้น ความสมดุลและความอ่อนไหวทางเพศสภาพ และการเป็นตัวแทนของกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อย และชนพื้นเมือง หากเกี่ยวข้อง⁹¹ ทั้งนี้ ควรมีการแบ่งหน้าที่ของสมาชิกก่อนที่จะถึงสถานที่ควบคุมตัว เพื่อหลีกเลี่ยงการทำงานซ้ำซ้อนและเพื่อให้ครอบคลุมพื้นที่มากที่สุด และควรเลือกประเด็นเฉพาะที่จะจัดการเป็นพิเศษในระหว่างการตรวจเยี่ยมแต่ละครั้ง⁹²

⁸⁷ CAT/OP/HND/3, para. 29.

⁸⁸ สมาคมเพื่อการป้องกันการทรมาน, คู่มือ, หน้า 106.

⁸⁹ สมาคมเพื่อการป้องกันการทรมาน, คู่มือ, หน้า 106.

⁹⁰ CAT/OP/HND/3, para. 19.

⁹¹ Ibid, 2018, p. 25.

⁹² CAT/OP/HND/3, para. 19.

ผู้ให้สัมภาษณ์ได้แนะนำองค์ประกอบของทีมตรวจเยี่ยมภายใต้ NPM ที่ค่อนข้างหลากหลาย แต่โดยหลักการที่ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เน้นย้ำคือ ทีมตรวจเยี่ยมต้องเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ในเรื่องที่ตรวจ มีความเป็นกลางและน่าเชื่อถือ และผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนเห็นว่าควรมีการกระจากอำนาจหรือบทบาทให้ระดับจังหวัดเข้ามาทำหน้าที่ตรวจเยี่ยมด้วย โดยผู้ให้สัมภาษณ์มีการกล่าวถึงกลุ่มที่จะมาร่วมในองค์ประกอบของทีมตรวจเยี่ยมภายใต้ NPM ไว้ดังนี้

ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย เนื่องจากเป็นผู้มีความเข้าใจในกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการช่วยประเมินการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และสภาพความเป็นอยู่ของผู้ถูกควบคุมตัวตามกฎหมาย

“ผมมองว่าควรหน่วยงานที่ทำงานด้านกฎหมาย เหตุผลคือด้วยความที่ทำงานด้านกฎหมาย จะต้องรู้อยู่แล้วว่าคนที่ถูกควบคุมตัว จะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างไรตามกฎหมาย แล้วมันจะไม่ได้คำถามในลักษณะของบางที่เอากฎหมายลอกมือนี่ก็ไม่ใช่ชอบ แต่มันเป็นการปฏิบัติหน้าที่ เป็นต้น ดังนั้น หนึ่งในองค์ประกอบควรจะเป็นหน่วยงานด้านกฎหมาย และถ้าเป็นหน่วยงานภายนอก อาจจะเป็นสำนักงานทนายความก็ได้ เพราะว่ายังกว้างพัวพันกับกฎหมาย” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.8)

ผู้เชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชน มีความรู้ความเข้าใจในหลักการสิทธิมนุษยชนและประสบการณ์ในการทำงานด้านสิทธิมนุษยชน เพื่อให้สามารถระบุปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนและเสนอแนะแนวทางแก้ไขได้อย่างเหมาะสม

“ส่วนใหญ่ก็เป็นคนทำงานด้านสิทธิมนุษยชนนั่นแหละ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.3)

“คณะกรรมการสิทธิฯ ก็ควรจะอยู่ เพราะว่าสิทธิมนุษยชนก็อยู่ในเนเจอร์อยู่แล้ว ก็ไปดูในอีกมุมหนึ่ง มันมีทั้งในส่วนของกฎหมาย ทั้งสิทธิที่เกิดขึ้น ก็ต้องไปด้วยกัน” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.8)

ผู้เชี่ยวชาญด้านการแพทย์ ได้แก่ แพทย์ทั่วไป แพทย์นิติเวช และจิตแพทย์ เพื่อให้สามารถประเมินสภาพร่างกายและจิตใจของผู้ถูกควบคุมตัว รวมถึงตรวจสอบร่องรอยการถูกทำร้ายร่างกายหรือการทรมานได้อย่างถูกต้อง

“คนที่น่าจะจำเป็นที่ต้องพาเข้าไปด้วยคือน่าจะเป็นหมอนิติเวช ที่ได้เคยคุยกับหมอนิติเวชชุดหนึ่ง ซึ่งเขาเคยเข้าไปเรือนจำด้วย ไปดูร่องรอยดู จึงคิดว่าน่าจะสนใจเหมือนกัน และตอนที่ SPT ที่ไปตรวจเยี่ยมเรือนจำในประเทศต่าง ๆ เขาเอาหมอบไปด้วย แล้วเคยคุยกับหมอที่ไป UN เขาบอกว่า เขาเห็นรอยที่ข้อมือ ซึ่งเจ้าหน้าที่เรือนจำบอกว่าเป็นรอยเครื่องเวลาออกไปศาลเฉย ๆ แต่ในมุมมองของหมอ มองว่ามีสิทธิเป็นรอยที่ได้จากการปฏิบัติไม่เหมาะสมแบบไหน” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.3)

ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยา

ผู้ให้สัมภาษณ์หลายคนแนะนำว่าในการตรวจสอบสถานที่ที่ต้องมีการประเมินแ่งมุงงานด้านสุขภาพจิต ควรจะมีนักจิตวิทยา จิตแพทย์ หรือผู้เชี่ยวชาญทางด้านสุขภาพจิตร่วมด้วย

“มีหมอน้อยคนหนึ่งที่ชำนาญเรื่องสุขภาพจิต” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.5)

“ถ้าให้มอง ก็อาจจะเป็นนักสังคมกับนักจิตวิทยา เพราะว่าบางที่แพทย์กับเราก็คงละม่อมเหมือนกัน อย่างเช่นจิตแพทย์ก็จะรักษากลุ่มจิตเวชของเราอีกแบบหนึ่ง แต่นักจิตวิทยาก็อาจจะมีวิธีการอีกแบบหนึ่ง บางทีศาสตร์และศิลป์อาจจะต้องไปคู่กันด้วย บางทีวิทยาศาสตร์อย่างเดียว ให้อย่างเดียว เพื่อที่จะหยุดยั้งอารมณ์หรือว่าหยุดยั้งอารมณ์ที่ฟุ้งฟ่วนของผู้ป่วยจิตเวช ตรงนี้เราก็มียุทธวิธีแบบ มีหลายวิธีการที่จะดูแลได้ ก็อยากจะให้นักสังคมด้วย แล้วก็นักจิตวิทยาด้วย” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.16)

“ตรงนี้อาจจะมีผู้เชี่ยวชาญทางด้านสุขภาพจิต เป็น professional เข้ามาด้วย เช่นผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพจิต ถ้าเอาจริง ๆ ก็ควรจะเป็นผู้ที่สามารถมองภาพของกฎหมายกับการบำบัดรักษา อาจารย์สุขภาพจิตไปด้วยกันได้ สามารถ approach ได้ทั้งสองแ่งมุง” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.17)

ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับกลุ่มบุคคลเฉพาะต่าง ๆ เช่น ด้านเด็ก ผู้หญิง คนพิการ ผู้สูงอายุ

“เช่นกลุ่มที่ดูแลเรื่องสิทธิสตรีเป็นหลัก อย่าง TIJ หากต้องตรวจคุกหญิง เราเองก็พอมียุทธวิธีที่จะไปช่วยสนับสนุนได้ หรือกลุ่มที่จะต้องดูแลเรื่องของคุกเด็ก ก็จะต้องมีกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านเด็ก เข้าไปด้วย อันนี้คิดว่าน่าจะเป็นกลไกหลัก แล้วก็สมารถดึงคนที่มีความสามารถพิเศษในแต่ละเรื่องมารวมตัวกันได้ น่าจะเป็นลักษณะที่ที่น่าจะเหมาะสมในช่วงต้น” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.6)

ผู้เชี่ยวชาญด้านอื่นๆ เช่น วิศวกร สถาปนิก เพื่อให้สามารถประเมินสภาพแวดล้อมทางกายภาพของสถานที่ควบคุมตัว รวมถึงให้คำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไข

“ส่วนอื่น ๆ วิศววะ เราารู้สึกว่าการอยู่ในเรือนจำเหมือนบ้าน ต้องมีทุกช่วง น้ำประปา ไฟฟ้า เขาจะได้เข้าไปดูว่าสภาพปัยการเป็นอย่างไร” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.1)

“ยิ่งถ้ารู้เรื่องของโครงสร้างอาคารได้ ก็จะได้ เป็นสถาปนิก เป็นวิศวกรอะไรพวกนี้ก็ยังดี” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.2)

ผู้ที่มีประสบการณ์การทำงานในสถานที่นั้น โดยเฉพาะอดีตผู้บริหาร เพื่อให้สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่และปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสถานที่ควบคุมตัว

“ต้องเป็นคนที่เคยทำงานเรือนจำหรือเป็นคนที่เคยทำงานเกี่ยวกับการควบคุมดูแลบุคคลมา เพื่อจะได้รู้ว่าการคุมขังนั้นจะมีลักษณะอย่างไรที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพื่อจะไปตรวจพื้นที่ตรงนั้นได้เข้าใจ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.2)

“บางท่านที่อาจจะเกษียณไปแล้ว แล้วมีประสบการณ์มากพอที่ท่านจะให้คนเหล่านี้เข้ามามีส่วนในการให้คำแนะนำ ซึ่งคิดว่าน่าจะเป็นประโยชน์” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.9)

“บางทีกลุ่มที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับทางกรมเลยหรือว่าทางกระทรวงเลย เขาจะเข้าใจภารกิจของเราไหม บางทีคนทั่วไป อาจจะเข้าใจว่าทำไมเราถึงทำแบบนี้ ถ้าเป็นกลุ่มที่เคยบริหารกระทรวงมา แล้วก็เป็นผู้เชี่ยวชาญ เช่น อดีตอธิบดี อดีต ผอ. ที่เคยอยู่บ้านใด ๆ ก็ตามในของกระทรวง อาจจะเป็นหนึ่งในกลุ่มที่มาตรวจ หรืออาจให้ข้อเสนอแนะหรือเป็นที่ปรึกษาให้กับกลุ่มที่เข้ามาตรวจได้เหมือนกัน” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.16)

ผู้แทนภาคประชาสังคม ผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนเสนอว่า ภาคประชาสังคมจะมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น การคุ้มครองสิทธิเด็ก สิทธิสตรี หรือสิทธิผู้พิการ ซึ่งจะช่วยให้สามารถตรวจสอบและประเมินการปฏิบัติต่อผู้ถูกควบคุมตัวกลุ่มเฉพาะได้อย่างเหมาะสม

“อันหนึ่งที่น่าสนใจคือว่าบทบาทของกลุ่มที่เป็นประชาสังคม กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่เขาทำงานเรื่องพวกนี้อยู่แล้ว อย่างพวก APT ที่เขาน่าจะมีผู้เชี่ยวชาญในด้านแบบนี้ จะทำอย่างไรให้กลไกนี้สามารถเอื้อให้ประชาสังคมมาอยู่ในกลุ่มเหล่านี้ได้ ก็น่าจะมีความมีความสำคัญ เพราะว่าเคยเห็นอย่างในกลุ่มสแกนดิเนเวีย อย่างในเดนมาร์ก เข้าใจว่าเมื่อมี NPM แล้ว NPM เขาก็สามารถมี agreement กับกลุ่มประชาสังคม แล้วดึงประชาสังคมมาเป็นส่วนสนับสนุนได้ เพราะว่ากลุ่มนี้ก็คิดว่าน่าจะมีความรู้เชิงลึก เข้าถึงประเด็นเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิบางอย่างได้อย่างไม่เป็นทางการ แล้วกลุ่มนี้ก็น่าจะมีประโยชน์ในการนำมาช่วย หรือว่ากลุ่มที่เป็นกลุ่มเฉพาะ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.6)

ผู้แทนจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

ผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนเสนอให้มีหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมเป็นทีมตรวจเยี่ยมด้วย เช่น ศาล หน่วยงานรัฐที่ดูแลเรื่องแรงงานและอาชีพ เป็นต้น

“ควรจะมีตัวแทนของศาลด้วย เพราะว่าเวลาศาลสั่งจำคุก ศาลไม่ดูอะไรเท่าไรนะ น่าจะเข้ามา มี เพราะเขาเป็นผลผลิตของศาล” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.1)

“หน่วยที่จะเน้นเรื่องการประกอบอาชีพ เพราะน่าจะเป็นวัตถุประสงค์หนึ่งของการพัฒนาสถานที่ควบคุม คือให้เขากลับมาฟื้นฟูอาชีพ เช่น กรมทางาน กรมสวัสดิการแรงงาน ฝึกฝีมือแรงงานอะไรพวกนี้หรือแม้กระทั่งระบบใหม่ๆ เช่น ไอที” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.1)

“ต้องเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผมก็เห็นด้วยว่าก็ควรจะมีหน่วยงานในลักษณะนี้เข้ามาร่วม อัยการ ตำรวจ กรมคุ้มครองสิทธิ ควรจะต้องเข้ามา” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.8)

ผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนเสนอให้ NPM ร่วมลงตรวจกับผู้ตรวจราชการของหน่วยงานที่ดูแลสถานที่ควบคุมตัวนั้น ๆ

“ผู้ตรวจท่านใช้ได้ เพราะเขามีหน้าที่โดยตรง และเขาสามารถให้ความเห็นอะไรบางอย่างได้ หลายท่านก็ผ่านกรรมมาในฐานะรองอธิบดี เขานึกภาพออก แล้วปฏิบัติด้วย เขาก็จะอยู่ตรงจุดที่ค่อนข้างเข้าใจทางปฏิบัติและความเป็นหลักการ น่าจะพอไปได้ และยังทำให้ประหยัดงบประมาณด้วย เพราะผู้ตรวจต้องลงอยู่แล้ว ขณะเดียวกันก็ใช้เงินแผ่นดินที่อยู่ตรงกลางให้เกิดประโยชน์สูงสุด แมชชีงกันร่วมกัน ทำให้งบประมาณถูกบูรณาการ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.9)

อย่างไรก็ดี ผู้ให้สัมภาษณ์บางคนตั้งข้อสังเกตว่า การมีผู้ตรวจราชการของหน่วยงานเข้ามาร่วมด้วยอาจทำให้ข้อมูลการออกตรวจรั่วไหลได้

“ถ้าผู้ตรวจกระทรวง ผู้ตรวจกรมจะเข้าไป แค่ก้าวเท้าออกจากสำนักงาน เขาก็รู้แล้ว คือต้องคอนโทรลกันได้ในคนที่คนที่มาตรวจ ถ้ารู้ก่อนหรือว่าแม้กระทั่งให้เขาห้วงเวลาสักชั่วโมงหนึ่ง สถานการณ์เปลี่ยนไปได้เยอะ ที่เคยเข้าไปแล้ว มีการดิ่ง เรารู้ว่ามีคนถูกทำร้ายหรืออะไรอย่างนี้ แล้วอยู่ตรงนี้ กว่าจะเข้าไปได้ มาย้ายคนที่นี่ไปไว้นั้น” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.7)

ผู้แทนระดับจังหวัด ผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนเสนอว่าควรมีผู้แทนระดับจังหวัดในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวด้วย เพื่อให้สามารถเข้าถึงบริบทและความต้องการของแต่ละพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม

“เคยได้ยินคำว่าจังหวัดจัดการตนเองไหม ก็คือการสร้างระบบภายในจังหวัดให้สามารถบริหารจัดการในจังหวัด กำลังคิดว่าเรือนจำจะต้องเป็นของจังหวัด ให้จังหวัดมีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาคนของเขา ดังนั้น การบริหารจัดการ NPM ถ้าสมมุติเราจะไปเยี่ยมเรือนจำอุดรธานี เราควรจะมีคนของอุดรธานีเข้าร่วมพัฒนาเรือนจำของเขาด้วย คือการกระจายอำนาจอย่างหนึ่ง” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.1)

“อยากให้มีคณะกรรมการในระดับจังหวัด เพราะจังหวัดใกล้ชิดกับหน่วยอยู่ในพื้นที่มากกว่า” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.9)

“อยากให้ใช้กลไกกรรมการคุ้มครองเด็กจังหวัด เพราะครอบคลุมเยอะในสิ่งที่ดูแลเด็กทั้งจังหวัด แต่ไม่ได้มีการขับเคลื่อนเลย มีประชุมอย่างน้อยปีละครั้ง แล้วก็ไม่ได้ทำอะไรเลย” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.12)

ผู้ทำหน้าที่ตรวจเยี่ยมต้องความเป็นอิสระ มีความน่าเชื่อถือ และมีความสามารถ ผู้ให้สัมภาษณ์เสนอแนะว่าทีมตรวจเยี่ยมของ NPM ควรมีความเป็นอิสระจากหน่วยงานที่ถูกตรวจเยี่ยม ต้องมีความรู้ความสามารถในเรื่องที่จะตรวจจริง รวมถึงมีทักษะและความสามารถในการค้นหาความจริงด้วย

“ไม่ควรเอาตำรวจ ทหาร เข้าไปแล้วนะ ห้าม เพราะเขาไม่เกี่ยว” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.1)

“NPM ถ้าเราบอกว่าจะต้องอิสระ อันที่หนึ่งก็ต้องอิสระจากราขทัณฑ์ ในแง่ว่าเขาจะต้องไม่รู้
ว่าเราจะลงตรวจเมื่อไหร่ เขาจะต้องไม่รู้ว่าที่ตรวจรอบนี้เราจะไปมุ่งในเรื่องไหนเป็นการเฉพาะ ดังนั้น การที่เขา
อยู่ในกลุ่มนี้ด้วย ทำให้เราลดทอนความเป็นอิสระ เพราะฉะนั้นส่วนตัวไม่เห็นด้วยว่าราชทัณฑ์ควรจะอยู่ใน
NPM แต่ควรจะอยู่ในกระบวนการก่อนที่จะเริ่มตั้ง NPM และในระหว่างนั้น NPM กับราชทัณฑ์สามารถทำงาน
ควบคู่กันได้” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.6)

สถานพยาบาลที่ดูแลผู้ป่วยทางจิตเวชที่มีลักษณะเป็นการคุมขัง ทุกอันก็จะมีมิติเฉพาะ เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะออกแบบจะออกมาในหน้าตาที่ว่า กลม. เป็น NPM แล้วมีผู้เชี่ยวชาญแต่ละด้านอยู่ในลิสของ กลม. เพื่อเรียก ลงตรวจได้ (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.6)

ต้องมีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ตรงกับเรื่องที่จะตรวจเยี่ยม ผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วน แนะนำว่า การเลือกผู้เชี่ยวชาญแต่ละด้านที่จะลงตรวจเยี่ยม จะต้องพิจารณาถึงความเชี่ยวชาญที่ตรงเรื่องที่จะ ตรวจ และมีประสบการณ์การทำงานมาแล้วระดับหนึ่ง

“องค์ประกอบของคณะกรรมการ เป็นคนที่พร้อมที่จะเข้าไป หรือมีความเข้าใจเรื่องกฎหมาย ธรรมดา และน่าจะเป็นคนที่ซักถามได้เก่ง เป็นนักสืบสวนสอบสวนหน่อย ที่จะเข้าไปสามารถที่จะค้นหาความจริงได้” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.2)

“เรื่องความรู้ของคณะกรรมการ รู้จริงแค่ไหนที่จะไปตรวจ ถ้าไม่รู้ เข้าไปก็เท่านั้น ไม่มีอะไร เหมือนกับไปเยี่ยมชม คำว่าเยี่ยมชมกับตรวจคนละเรื่อง แต่ปัจจุบัน มองว่าเข้าไป เยี่ยมชม คือต้องมีความรอบรู้ก่อนถึงจะไปตรวจ ถ้าใช้คำว่าตรวจ คณะกรรมการตรวจสอบหรืออะไรก็แล้วแต่ ก็ก็ต้องตรวจ มีความรู้แค่ไหน มีเทคนิควิธีที่จะทำให้เห็นข้อเท็จจริงอย่างไร” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.7)

“ถามว่าคนประเภทไหนที่ควรอยู่ หนึ่งบุคคลท่านนั้นควรจะมีประสบการณ์หลายหน้ามาก วิชาการ อย่างที่เคยบอก ถ้าคุณแค่เคยร่าง คุณไม่เคยปฏิบัติ มันก็แค่ร่าง แต่ถ้าบางคนที่คุณหยิบมาเขาเคย ปฏิบัติอยู่ในหลายกรม อยู่ในหลายมิติมาก จนกระทั่งรู้ว่าบาลานซ์ตรงไหนที่เหมาะสม แล้วก็ต้องเป็นประเภทที่ไม่ซีดผิติดถูก ไปซ้ายสุดขวาสุด เอาขาวดำ มันยากมากในความสมดุลของการปฏิบัติ ส่วนนักวิชาการก็ควรมีบ้าง แต่ว่าต้องเป็นนักวิชาการที่ปฏิบัติ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.9)

“อาจจะต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญที่อาจจะมีความรู้มีความเข้าใจเรื่องงานยาเสพติด เหมือนเข้าใจใน บริบทการทำงานของยาเสพติด บางทีเอาฝ่ายกายมามอง จะมองคนทางมุม จะไม่เข้าใจตัวเนื้องานบางอย่างว่า ทำไมยาเสพติดทำแบบนี้ ของเขาแบบนี้ก็เรียบร้อยแล้ว อาจจะต้องใช้ผู้ที่มีความเข้าใจการทำงานและมี ประสบการณ์ด้วย อย่างเวลาที่เรามีผู้เยี่ยมสำรวจ เวลาเราจะโปรโมทใครเป็นผู้เยี่ยมสำรวจ ก็จะต้องมี ประสบการณ์ในการทำงานในระดับหนึ่ง” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ A.14)

2) การยกร่างเครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร ได้แก่ กรอบมาตรฐานระหว่างประเทศเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อ ผู้ต้องขัง โดยเฉพาะข้อกำหนดเนลสันแมนเดลลา ข้อกำหนดกรุงเทพ และคู่มือการตรวจเยี่ยมสถานที่คุมขังของ APT ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการประชุมและการสัมภาษณ์ข้างต้นแล้ว คณะผู้วิจัยได้ยกร่างเครื่องมือการ ตรวจเยี่ยมเรือนจำ (ร่างแรก) โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก คือส่วนแรก กล่าวถึงขั้นตอนและวิธีการในการ ตรวจเยี่ยมเรือนจำ และส่วนที่สอง กล่าวถึงกรอบประเด็นในการตรวจเยี่ยมเรือนจำ

2.1) ขั้นตอนและวิธีการในการตรวจเยี่ยมเรือนจำ

ขั้นตอนและวิธีการในการตรวจเยี่ยมเรือนจำ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1) การดำเนินการก่อนการตรวจเยี่ยม 2) การดำเนินการตรวจเยี่ยม และ 3) การดำเนินการหลังการตรวจเยี่ยม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

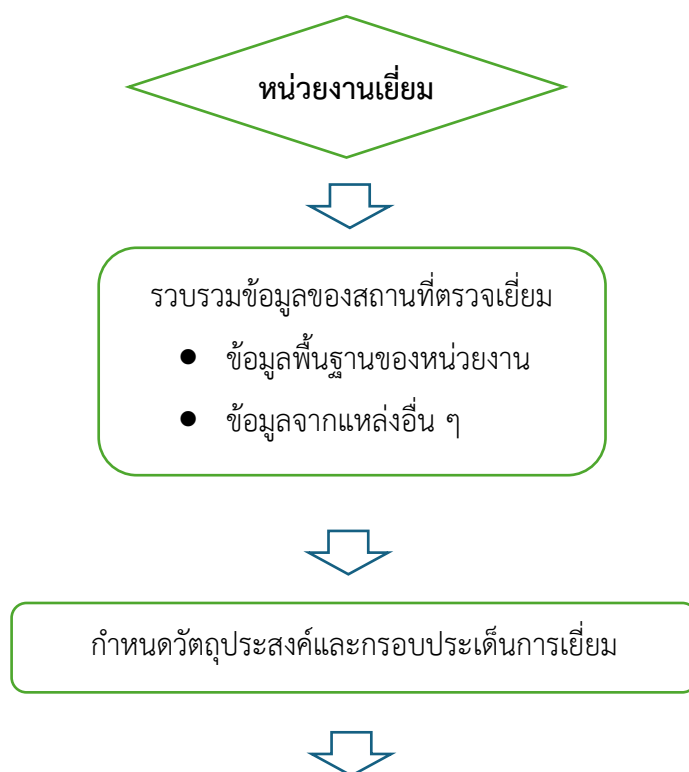
(1) การดำเนินการก่อนการตรวจเยี่ยม ก่อนการตรวจเยี่ยม หน่วยงานตรวจเยี่ยมจะมีการดำเนินการเตรียมการดังนี้

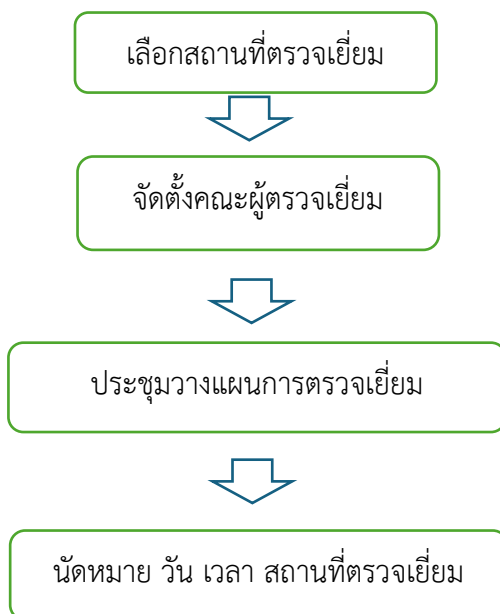
การรวบรวมข้อมูลของสถานที่ตรวจเยี่ยม ก่อนการตรวจเยี่ยมจะต้องมีการเตรียมข้อมูลของสถานที่คุมขังทุกแห่ง และเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเกี่ยวกับสถานที่คุมขังและการปฏิบัติต่อบุคคลที่ถูกคุมขังของสถานที่ตรวจเยี่ยม รวมถึง

- ข้อมูลที่ได้จากการเข้าตรวจเยี่ยมในช่วงที่ผ่านมาหรือจากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ จากหน่วยงานตรวจเยี่ยมอื่น ๆ เช่น องค์การพัฒนาภาคเอกชน สื่อมวลชน ผู้ถูกคุมขังที่ได้รับการปล่อยตัวมาแล้ว ครอบครัวของผู้ถูกคุมขัง นักกฎหมาย เป็นต้น

- ศักยภาพของสถานที่คุมขัง อัตรากำลังเจ้าหน้าที่ จำนวนและสถานภาพของผู้ถูกคุมขัง
- ปัญหาที่เกิดขึ้นหรือมีการกล่าวหาในสถานที่คุมขัง

ภาพที่ 4.2 ผังขั้นตอนการดำเนินการก่อนการตรวจเยี่ยม

การกำหนดวัตถุประสงค์และกรอบประเด็นการเยี่ยม เนื่องจากเป็นไปได้น้อยหรือแทบเป็นไปไม่ได้ที่จะสามารถตรวจเยี่ยมทุกแง่มุมในการตรวจเยี่ยมแต่ละครั้ง ดังนั้น จำเป็นต้องกำหนดวัตถุประสงค์และลำดับความสำคัญในการเข้าตรวจเยี่ยม โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมไว้ในชั้นก่อนหน้านี้เพื่อช่วยในการวิเคราะห์

ในกรณีที่วางแผนตรวจเยี่ยมหลายครั้ง อาจมีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันสำหรับการเข้าตรวจเยี่ยมแต่ละครั้ง เช่น การเข้าตรวจเยี่ยมครั้งแรก ๆ อาจเน้นที่สภาพทางกายภาพของสถานที่ควบคุมฯ หรือระบบการร้องเรียนในสถานที่คุมขัง ครั้งต่อไปก็ตรวจเยี่ยมในประเด็นอื่น โดยในส่วนที่ 2 ของเครื่องมือฉบับนี้จะระบุข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ที่ควรตรวจเยี่ยม

การเลือกสถานที่เข้าตรวจเยี่ยม เพื่อให้มีการตรวจเยี่ยมสถานที่คุมขังทุกแห่งอย่างสม่ำเสมอ หน่วยตรวจเยี่ยมจะมีการคัดเลือกสถานที่ตรวจเยี่ยมโดยพิจารณาตามหลักเกณฑ์ในแต่ละข้อ หรือผสมรวมกันเพื่อจัดลำดับและคัดเลือกสถานที่สำหรับการตรวจเยี่ยม ดังนี้

- ประเภทและขนาดของสถานที่คุมขัง จำนวนผู้ถูกคุมขัง ศักยภาพของสถานที่คุมขัง และความหนาแน่นของผู้ถูกคุมขัง
- สถานที่ซึ่งสามารถเป็นตัวแทนข้อมูลสถานที่คุมขังทั่วประเทศได้ดีที่สุด
- ความเสี่ยงทั้งที่เป็นไปได้และเกิดขึ้นจริงต่อผู้ถูกคุมขัง โดยอาจดูจากข้อร้องเรียนหรือข้อมูลที่ได้จากแหล่งอื่น ๆ เช่น ข้อมูลจากหน่วยงานตรวจเยี่ยมในประเทศหรือสากลอื่น ๆ
- การมีผู้ถูกคุมขังที่เป็นกลุ่มเสี่ยงพิเศษ เช่น ผู้หญิง ชาวต่างชาติ ชนกลุ่มน้อย
- สถานที่ซึ่งอยู่ในภูมิภาค เมืองหรืออำเภอห่างไกลที่ไม่ค่อยมีการตรวจเยี่ยม

ทีมตรวจเยี่ยม ทีมตรวจเยี่ยมจะเป็นคณะบุคคลที่มีคุณสมบัติตามที่ กสม. กำหนด และได้รับการคัดเลือกและแต่งตั้งจาก กสม. โดยองค์ประกอบของทีมตรวจเยี่ยมหนึ่งคณะ จะคำนึงถึงหลากหลาย ศักยภาพ ประสบการณ์และทักษะทางวิชาชีพที่จำเป็นสำหรับการตรวจเยี่ยมในครั้งนั้น ๆ รวมถึง นักกฎหมาย พยาบาล แพทย์ รวมทั้งแพทย์นิติเวช นักจิตเวชและนักจิตวิทยา วิศวกร สถาปนิก ตัวแทนจากภาคประชาสังคมและองค์การพัฒนากาเอกชน รวมถึงผู้เชี่ยวชาญในประเด็นต่าง ๆ เช่น สิทธิมนุษยชน กฎหมายมนุษยธรรม ระบบเรือนจำและตำรวจ

นอกจากทักษะทางวิชาชีพแล้ว การกำหนดองค์ประกอบของทีมตรวจเยี่ยม จะให้ความสำคัญกับทักษะส่วนบุคคล โดยเฉพาะทักษะการสื่อสารด้วยความเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การมีความสมดุลระหว่างสมาชิกชายและหญิงในทีมตรวจเยี่ยม และการเป็นตัวแทนทางชาติพันธุ์ หากในสถานที่คุมขังมีบุคคลจากพื้นเพทางชาติพันธุ์แตกต่างกันอยู่ร่วมกัน

สำหรับขนาดของทีมตรวจเยี่ยม จะอยู่ระหว่าง 2-8 คน ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการตรวจเยี่ยม ข้อมูลที่มีอยู่แล้วเกี่ยวกับสถานที่คุมขังและปัญหา ขนาดของสถานที่คุมขังและจำนวนผู้ถูกคุมขัง ข้อจำกัดที่ถูกกำหนดขึ้นโดยหน่วยงานผู้คุมขัง

การตรวจเยี่ยมสถานที่คุมขังเป็นงานที่ยากและละเอียดอ่อน ดังนั้น สมาชิกของทีมตรวจเยี่ยมจะได้รับการอบรมอย่างพอเพียงทั้งในแง่ทฤษฎีและข้อมูลเชิงปฏิบัติ

ทีมตรวจเยี่ยมจะต้องมีบทบาทจัดเก็บข้อมูลและประเมินอย่างตรงไปตรงมา ด้วยความเป็นมิตรกับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ผู้ถูกคุมขัง และผู้เกี่ยวข้อง และคำนึงหลักการพื้นฐานของการเข้าตรวจเยี่ยม โดยเฉพาะการเคารพหลักการรักษาความลับ หลักการไม่ก่อให้เกิดอันตราย (Do no harm) การให้เกียรติหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและผู้ต้องขัง

(2) การดำเนินการระหว่างการตรวจเยี่ยม

การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นขั้นตอนสำคัญของการตรวจเยี่ยม ทีมตรวจเยี่ยมจะตรวจสอบข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งหมดจากแหล่งต่าง ๆ (การตรวจสอบสามเส้า (Triangulating information)) เพื่อให้เข้าใจสถานการณ์ และประเมินการปฏิบัติและสถานะของบุคคลที่ถูกคุมขังอย่างเหมาะสม ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือและเป็นกลาง โดยแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ได้แก่ บุคคลที่ถูกคุมขัง หน่วยงาน เจ้าหน้าที่ รวมถึงญาติ อดีตผู้ถูกคุมขัง ทนายความ การสังเกตโดยตรงโดยทีมตรวจเยี่ยม และการตรวจดูทะเบียนและเอกสารอื่น ๆ ซึ่งการเก็บข้อมูลมีหลายวิธีการ ดังนี้

การประชุมกับผู้บริหารหน่วยงาน ทีมตรวจเยี่ยมจะเริ่มต้นด้วยการประชุมกับผู้บริหารสถานที่ตรวจเยี่ยม เพื่อแนะนำหน้าที่และบทบาทของคณะตรวจเยี่ยม โดยเน้นสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับ

สถานที่ถูกตรวจเยี่ยม สร้างความเข้าใจในบทบาทและวัตถุประสงค์ของการตรวจเยี่ยมที่มุ่งเน้นการปรับปรุงและพัฒนาสถานที่ควบคุมตัว ไม่ได้เน้นการ “จับผิด”

จากนั้น ทีมตรวจเยี่ยมควรขอข้อมูลล่าสุดและเฉพาะเจาะจง และขอความคิดเห็นจากผู้ดูแลสถานที่ตรวจเยี่ยมเกี่ยวกับความท้าทายในการทำงานและแนวทางแก้ไขที่เป็นไปได้

การสำรวจเชิงกายภาพในสถานที่ตรวจเยี่ยม ในการตรวจเยี่ยมสถานที่คุมขังเป็นครั้งแรก ทีมตรวจเยี่ยมจะทำการเยี่ยมชมสถานที่ทั้งหมดเป็นเบื้องต้น เพื่อทำความเข้าใจการออกแบบและแผนผังโดยรวมของสถานที่นั้น ตลอดจนดูพื้นที่ซึ่งมีความเสี่ยงต่อการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้าย หลังจากการเยี่ยมชมเบื้องต้นแล้ว ทีมตรวจเยี่ยมอาจแบ่งเป็นกลุ่มเพื่อแยกดูพื้นที่เฉพาะของสถานที่นั้นอย่างละเอียดยิ่งขึ้น เช่น คุกขังเดี่ยวและคุกขังเพื่อลงโทษ อาคารเรือนนอน ห้องน้ำ ห้องส้วม โรงครัว การกำจัดขยะมูลฝอย น้ำเสีย ไฟส่องสว่าง อาคารพยาบาล อาคารฝึกกิจกรรมหรืออาชีพ นันทนาการต่างๆ ระบบรักษาความปลอดภัย เช่น กล้องวงจรปิด เวนยาม เป็นต้น

การตรวจดูทะเบียนและเอกสารบันทึกต่าง ๆ ทีมผู้ตรวจเยี่ยมอาจจะขอดูทะเบียนข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลผู้ถูกคุมขังและสภาพการดำรงชีวิตตั้งแต่การเข้าตรวจเยี่ยมในครั้งแรก เนื่องจากข้อมูลที่ได้รับจากทะเบียนและเอกสารสามารถนำไปตรวจสอบความถูกต้องกับข้อมูลอื่น ๆ ได้ในระหว่างการตรวจเยี่ยมและการสัมภาษณ์ผู้ถูกคุมขัง ทีมตรวจเยี่ยมยังสามารถกลับไปตรวจสอบทะเบียนระหว่างการตรวจเยี่ยมเพื่อตรวจสอบข้อมูลที่ได้รับระหว่างการสัมภาษณ์

ในบริบทของการป้องกันการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้าย ทะเบียนบางประเภทจะมีความสำคัญเป็นพิเศษ อาทิ ทะเบียนเหตุการณ์ บันทึกคดี กิจกรรมและบริการสำหรับผู้ต้องขัง ทะเบียนมาตรการทางวินัย การร้องเรียน แพ้મทางการแพทย์ และบันทึกการคุมขัง ส่วนเอกสารอื่น ๆ ที่มีความสำคัญเกี่ยวกับวิธีการทำงานของสถานที่ เช่น กฎระเบียบภายใน รายชื่อพนักงาน และตารางการทำงาน

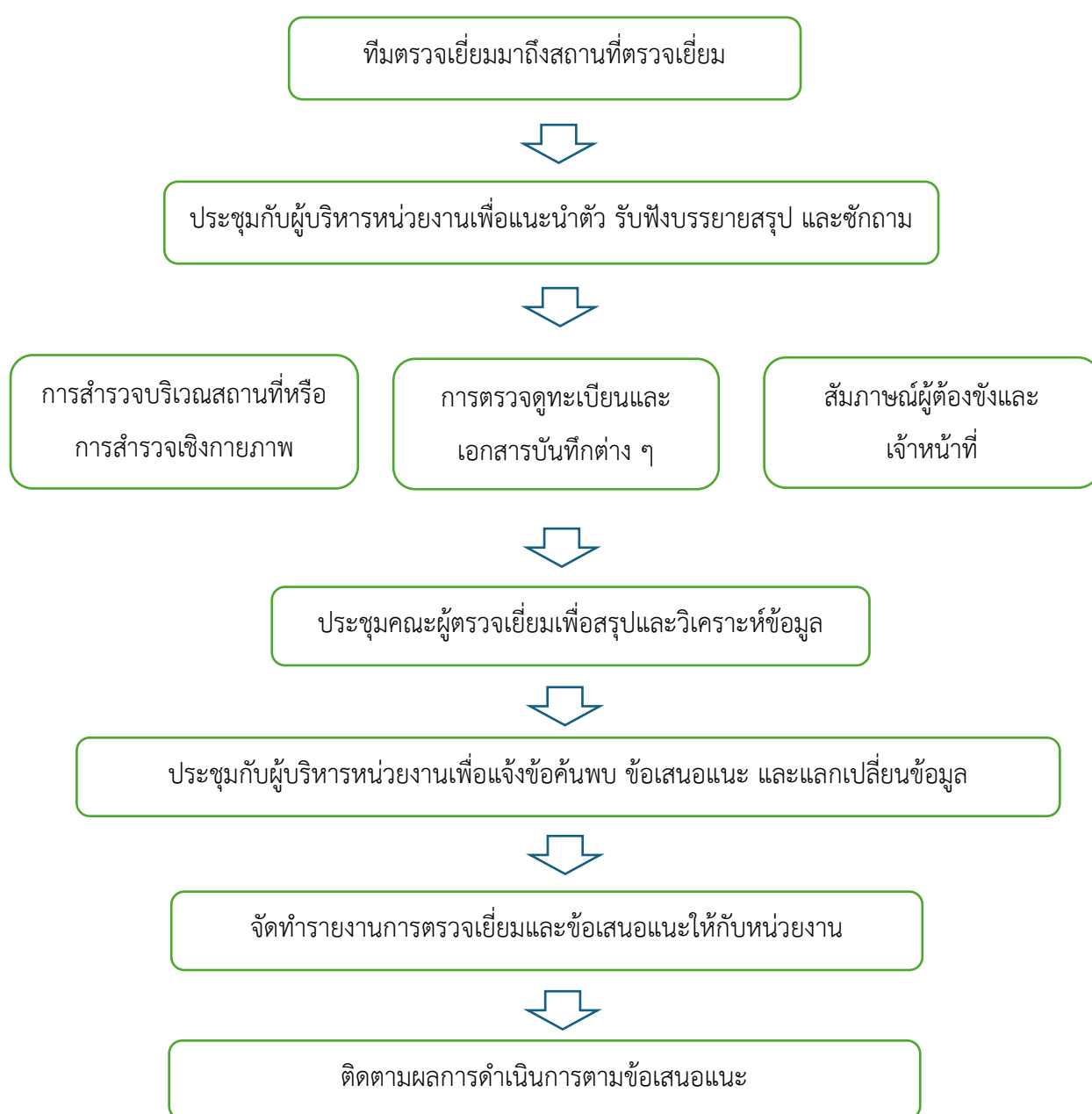
การสัมภาษณ์ผู้ต้องขัง ทีมตรวจเยี่ยมจะมีการสัมภาษณ์เป็นการส่วนตัวกับผู้ถูกคุมขัง ซึ่งถือเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของการตรวจเยี่ยม ซึ่งการสัมภาษณ์จะเป็นลักษณะการสัมภาษณ์เจาะลึก หรือการสัมภาษณ์กลุ่ม โดยหลักการแล้ว ทีมตรวจเยี่ยมควรสามารถเลือกผู้ถูกคุมขังที่จะเข้าสัมภาษณ์ได้เอง และจำเป็นต้องเลือกกลุ่มตัวอย่างที่สามารถเป็นตัวแทนของผู้ถูกคุมขังในสถานที่นั้นได้ โดยจะใช้วิธีการผสมผสานระหว่างการคัดเลือกทั้งแบบสุ่มและแบบตามความจำเป็น

การรักษาความลับของการสัมภาษณ์เป็นสิ่งสำคัญ การสัมภาษณ์ไม่ควรให้เจ้าหน้าที่และผู้ต้องขังคนอื่น ๆ อยู่ด้วยหรืออยู่ในระยะที่ได้ยิน

การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและเป็นการตรวจสอบข้อมูลไปในตัวด้วย ทีมตรวจเยี่ยมจะมีการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ทั้งเจ้าหน้าที่ควบคุมผู้ถูกคุมขัง และเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการกับผู้ถูกคุมขังทั้งในด้านอาหาร การดูแลด้านสุขภาพ หรือสังคม การศึกษา การทำงาน

การประชุมกับผู้อำนวยความสะดวกสถานที่คุมขัง เมื่อการตรวจเยี่ยมสิ้นสุดลง ทีมตรวจเยี่ยมจะต้องพูดคุยกับผู้ดูแลสถานที่ตรวจเยี่ยม เพื่อแจ้งข้อสรุป ข้อค้นพบและแลกเปลี่ยนข้อมูลเพิ่มเติม โดยอาจมีการหยิบยกกรณีเร่งด่วนที่ต้องได้รับการแก้ไขขึ้นมาหารือ ตลอดจนกล่าวถึงขั้นตอนต่าง ๆ ที่จะตามมาหลังการตรวจเยี่ยม รวมถึงการจัดทำรายงานการตรวจเยี่ยมเป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งจะถูกส่งมายังสถานที่ตรวจเยี่ยม

ภาพที่ 4.3 ผังขั้นตอนการดำเนินการตรวจเยี่ยม

(3) การดำเนินการหลังการตรวจเยี่ยม

รายงานการตรวจเยี่ยม หลังจากการตรวจเยี่ยม ทีมตรวจเยี่ยมจะจัดรายงานและส่งไปยังหน่วยงานที่ถูกตรวจเยี่ยมโดยเร็วที่สุดเท่าที่เป็นไปได้เพื่อนำไปสู่การหารือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยรายงานการตรวจเยี่ยมจะมุ่งเน้นไปที่ประเด็นที่สำคัญที่สุด การอธิบายสาเหตุที่ทำให้เกิดการเบี่ยงเบนจากมาตรฐาน และข้อเสนอแนะในการแก้ไข

รายงานเฉพาะเรื่อง ทีมตรวจเยี่ยมอาจจัดทำรายงานเฉพาะเรื่อง เช่น บริการทางการแพทย์ หรือผู้หญิงที่ถูกคุมขัง เป็นต้น รายงานเฉพาะเรื่องจะถูกส่งไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ความคิดเห็น

การติดตามผล ทีมตรวจเยี่ยมอาจเข้าตรวจเยี่ยมเพื่อติดตามผล ซึ่งจะช่วยให้สามารถประเมินการปฏิบัติตามข้อเสนอแนะที่ให้ไปแล้ว หากมีปัญหาคือใหม่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามข้อเสนอแนะ ทีมตรวจเยี่ยมก็สามารถหยิบยกขึ้นมาพูดคุยกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทันที

ทีมตรวจเยี่ยมอาจพิจารณาเผยแพร่รายงานการตรวจเยี่ยม ข้อเสนอแนะต่าง ๆ รวมถึงผลลัพธ์ของ การติดตามผลข้อเสนอแนะ หากเห็นว่าเหมาะสม

2.2) ร่างกรอบประเด็นในการตรวจเยี่ยมเรือนจำ (ร่างแรก)

กรอบประเด็นในการตรวจเยี่ยมเรือนจำ แบ่งเป็น 8 หมวดหลัก โดยแต่ละหมวดจะประกอบด้วยประเด็นย่อย พร้อมคำถามสำหรับตรวจเยี่ยมในประเด็นย่อยนั้น ๆ ทั้งนี้ ในการประเมินแต่ละประเด็นย่อย จะใช้เกณฑ์การประเมิน 3 ระดับ คือ

ใช่ หมายถึง มีการปฏิบัติอย่างเต็มที่

บางส่วน หมายถึง มีการปฏิบัติไม่สม่ำเสมอหรือมีการปฏิบัติเพียงบางส่วน

ไม่ใช่ หมายถึง ไม่มีการปฏิบัติเลย

สำหรับร่างเครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำฉบับเต็ม จะนำเสนอในข้อ 2.3) การรับฟังความเห็นสำหรับการปรับปรุงร่างเครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำ

ตาราง 4.4 กรอบประเด็นการตรวจเยี่ยมในร่างเครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำ

1. ปัจจัยพื้นฐานการดำรงชีวิต	2. การติดต่อกับภายนอก
1.1 อาคารที่พัก/เรือนนอน	2.1 การรับข้อมูลจากภายนอก
1.2 อาหารและน้ำดื่ม	2.2 การติดต่อกับเจ้าหน้าที่กงสุลของประเทศของตน
1.3 เสื้อผ้าและที่นอน	2.3 การติดต่อทางโทรศัพท์และอินเทอร์เน็ต
1.4 แสงสว่างและการระบายอากาศ	2.4 การเยี่ยมจากครอบครัว
1.5 สุขอนามัยส่วนบุคคล	
3. มาตรการคุ้มครอง	4. การดูแลสุขภาพ
3.1 การได้รับสิทธิทางศาล	4.1 บริการด้านสุขภาพภายในเรือนจำ
3.2 การติดต่อกับทนาย	4.2 เจ้าหน้าที่บริการด้านสุขภาพ
3.3 การจัดเก็บเอกสารและการบันทึกข้อมูล	
3.4 การยื่นเรื่องร้องเรียน	
3.5 สิทธิในการได้รับข้อมูล	
3.6 กลไกการตรวจสอบ	
5. กิจกรรมประจำวัน	6. บุคลากรเรือนจำ
5.1 กิจกรรมสันทนาการ	6.1 การฝึกอบรม
5.2 การศึกษา	6.2 สภาพการทำงาน
5.3 การออกกำลังกายกลางแจ้ง	6.3 การคัดเลือกและสรรหา
5.4 ศาสนา	
5.5 การทำงาน	
7. ความปลอดภัย ระเบียบ และวินัย	8. การปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง
7.1 การตรวจค้นร่างกาย	8.1 ความรุนแรงระหว่างผู้ต้องขัง
7.2 การตรวจค้นห้องพัก	8.2 การทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้าย
7.3 การขังเดี่ยว	
7.4 มาตรการทางวินัย	
7.5 วิธีการควบคุมตัว	
7.6 การแยกประเภทผู้ต้องขัง	
7.7 การใช้กำลังอาวุธ	

2.3 การรับฟังความเห็นสำหรับการปรับปรุงเครื่องมือตรวจเยี่ยมเรือนจำ

สำหรับกระบวนการปรับปรุงร่างเครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำ (ร่างแรก) ผู้วิจัยได้จัดสนทนากลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้เห็นและข้อเสนอแนะต่อร่างเครื่องมือดังกล่าว รวม 3 ครั้ง ได้แก่

กลุ่มที่ 1 การสนทนากลุ่มอดีตผู้ถูกคุมขังในเรือนจำ วันที่ 14 มีนาคม 2567 ณ ห้องเสวนา ชั้น 6 สำนักงาน กสม. โดยมีอดีตผู้ถูกคุมขังในเรือนจำเข้าร่วมประชุม 4 คน

กลุ่มที่ 2 การสนทนากลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในเรือนจำหรือทัณฑสถาน วันที่ 4 เมษายน 2567 ณ โรงแรม ทีเค. พาเลซ แอนด์ คอนเวนชัน แจ้งวัฒนะ กรุงเทพมหานคร โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมจาก 14 เรือนจำ ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร จังหวัดนนทบุรี และจังหวัดปทุมธานี

กลุ่มที่ 3 การสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ วันที่ 5 เมษายน 2567 ณ ห้องประชุม 606 สำนักงาน กสม. โดยมีผู้เข้าร่วมประชุม 7 คน

โดยผู้เข้าร่วมการประชุมมีข้อเสนอแนะต่อร่างเครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำ รายละเอียดตามตาราง 4.5

ตาราง 4.5 สรุปความเห็นจากการประชุมกลุ่มต่อร่างเครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำ

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
1. ปัจจัยพื้นฐานการดำรงชีวิต					
1.1 อาคารที่พัก/เรือนนอน					
(1)	ผู้ต้องขังแต่ละคนได้รับการจัดสรรพื้นที่ในการนอนที่เพียงพอ				<u>กลุ่ม 1</u> - นอนห้องขังมากที่สุด 67 คน นอนไหล่นไหล่ ต้องตะแคงแล้วเฉียงกันมาครึ่งหัวเข้า - อย่างน้อยอยากให้ระบายคนให้สมส่วนกัน จะได้ไม่ต้องนอนเปียตมาก จะได้ไม่เป็นโรคตามมา - เรื่องเรือนนอนเป็นเรื่องสำคัญที่ควรได้รับการแก้ไขเป็นลำดับแรก ๆ <u>กลุ่ม 3</u> ผู้ต้องขังแต่ละคนได้รับการจัดสรรพื้นที่ในการนอน ถ้าใช้ของ UNODC จะเป็นมาตรฐานแค่ 1.2 ซึ่งเป็นมาตรฐานที่เริ่มเมื่อปี 2562 แต่ถ้าจะเอาตาม พรบ. ทรมาณฯ อาจจะต้องเริ่มที่ 1.6 ขึ้นไป
(2)	ผู้ต้องขังแต่ละคนมีเตียงหรือที่นอนที่แยกออกจากผู้ต้องขังรายอื่น				<u>กลุ่ม 2</u> สภาพเรือนจำไม่สามารถทำได้อยู่แล้ว เสนอตัดคำว่าเตียงนอนออก เพราะไม่ควรมียูแล้ว อาจจะเขียนแค่ให้ผู้ต้องขังมีที่นอนแยกจากผู้ต้องขังอื่น
(3)	ผู้ต้องขังที่พักนอนในห้องนอนรวมสามารถเลือกตำแหน่งที่นอนของตนเองได้				<u>กลุ่ม 2</u> การที่เจ้าหน้าที่จำเป็นต้องจัดที่นอนให้ เป็นเหตุผลเรื่องความปลอดภัยด้วย ไม่สามารถที่จะเลือกนอนได้ แต่ละห้องจะมีแผนผังระบุไว้ว่าแต่ละคนนอนจุดไหน เพราะถ้ามีเหตุเกิดขึ้น จะ

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
					ได้หาผู้ที่กระทำผิดได้ และถ้าให้เลือกได้ อาจจะมีปัญหาทะเลาะกัน ดังนั้น จึงเสนอให้ตัดประเด็นนี้ออก <u>กลุ่ม 3</u> จะให้เลือกตามใจไม่ได้ เพราะจะทะเลาะกัน อาจปรับถ้อยคำเพื่อให้สามารถตรวจได้ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้ผู้ต้องขังนอนเป็นสัดส่วน
(4)	ผู้ต้องขังมีเครื่องใช้ส่วนตัวที่เพียงพอและอยู่ในสภาพดี				<u>กลุ่ม 1</u> เรือนจำแจกผ้าอนามัย คราวละ 1 – 2 ห่อ ๆ 10 ชิ้น รอบการแจกไม่แน่นอน โดยทั่วไปจะแจกเดือนละครั้ง จะมีการตัดยอดแจก คนที่เข้ามาหลังวันที่เขาตัดยอดไปแล้ว ก็อาจจะไม่ได้รับแจก <u>กลุ่ม 2</u> กรมราชทัณฑ์มีงบประมาณเพียงพอที่จะให้เปลี่ยนแปลงสีฟันทุกสองเดือน <u>กลุ่ม 3</u> ควรใส่รายการเครื่องใช้ส่วนตัว เพื่อให้ผู้ตรวจเยี่ยมได้เข้าใจว่าของใช้ส่วนตัวหมายถึงอะไรบ้าง ซึ่งโดยทั่วไปจะเป็นแชมพู สบู่ ยาสีฟัน แปรงสีฟัน หรือถ้าเป็นผู้หญิงก็ควรมีเรื่องผ้าอนามัย
(5)	เรือนนอนมีห้องน้ำและมีน้ำประปาเพียงพอ				<u>กลุ่ม 3</u> ถ้าใช้น้ำบาดานจะผ่านมาตรฐานนี้หรือไม่ วัตถุประสงค์ของคำถามนี้น่าจะเน้นไปที่เรื่องการเข้าถึงน้ำสะอาด ซึ่งน้ำบาดานถ้าสะอาดก็น่าจะได้เหมือนกัน
(6)	ห้องน้ำมีการแยกออกจากพื้นที่ส่วนอื่น ด้วยประตูและผนัง และไม่ประเจิดประเจ้อ				<u>กลุ่ม 2</u>

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
					- เรือนจำมีการแยกอยู่แล้ว แต่จะไม่ปิดเหมือนกับห้องน้ำทั่วไป พอนั่งลงไปก็จะเห็นหัวพอดี ตอนนั้นก็จะมีประตูปิด ไม่ประเจิดประเจ้อ เหตุที่ไม่ปิดหมด เพราะเป็นเรื่องความปลอดภัย ทั้งของตัวผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่ ผู้ต้องขังต้องอยู่ในสายตา 24 ชั่วโมง - บางเรือนจำจะใช้ฟิวเจอร์บอร์ดกันเป็นประตู แต่บางที่ไม่มีกันเป็นประตู แต่จะมีทางเดินผ่านเป็นทางเฉพาะ ไม่ได้ปะเจิดปะเจ้อ เสนอให้ปรับเป็นว่าห้องน้ำมีการแยกออกจากพื้นที่นอนและปะเจิดปะเจ้อ
(7)	ผู้ต้องขังมีพื้นที่ในการจัดเก็บทรัพย์สินส่วนตัวที่ปลอดภัย				<u>กลุ่ม 3</u> การจัดเก็บทรัพย์สินส่วนตัวที่ปลอดภัย จะหมายถึงในห้องขังหรือหรือในบริเวณอาคารเรือนนอน จะได้ตรวจได้ตรงประเด็น เพราะในห้องนอนจะไม่มีล็อกเกอร์
(8)	เรือนนอนของผู้ต้องขังปราศจากเสียงดังที่รบกวนการนอนหลับ				<u>กลุ่ม 2</u> ควรหมายถึงเฉพาะการจงใจรบกวนการนอน อันเป็นการทรมานรูปแบบหนึ่ง ไม่ใช่การเกิดโดยธรรมชาติหรือเป็นครั้งคราว เสนอให้ปรับข้อความใหม่ว่าผู้ต้องขังมีเวลามีพักผ่อนโดยปราศจากการรบกวนอย่างจงใจ <u>กลุ่ม 3</u> - บางเรือนจำจะมีการเดินตรวจและจะมีจุดเช็คพอยท์ เจ้าหน้าที่ที่จะต้องในอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์สแกน แล้วเครื่องจะส่งเสียงปลดแล้ว ผู้ต้องขังจะบอกว่าเสียงดังรบกวนการนอน ถ้านิยามว่านี่คือเสียงรบกวนก็จะผิด และมีคนร้องเรียนเรื่องนี้แล้วจริง ๆ - หลักการคือให้ได้นอนหลับ ได้มีการพักผ่อน โดยไม่มีความง่วงใจใด ๆ ที่จะทำให้ไม่ได้นอน ซึ่งอาจเข้าข่ายเป็นการทรมานรูปแบบหนึ่ง

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
					<u>กลุ่ม 1</u> พัดลมในห้องซึ่งจะมีประมาณ 3 - 4 ตัว ซึ่งถ้าพัดลมเสีย จะแยงกันนอนตรงที่มีพัดลม ทำให้เกิดการทะเลาะวิวาท
					<u>กลุ่ม 3</u> สิ่งที่ขาดหายไปคือห้องแม่และเด็กต่าง ๆ และไม่แน่ใจว่าอยู่ในส่วนอื่นหรือไม่ ดังนั้น เสนอให้เพิ่มเติมเรื่องห้องแม่และเด็กในหมวดนี้
1.2 อาหารและน้ำดื่ม					
(1)	ผู้ต้องขังได้รับน้ำดื่มสะอาดตลอดเวลา				<u>กลุ่ม 1</u> - น้ำไม่มีพอลิ - ผู้ต้องขังที่พอมีเงินก็ซื้อน้ำดื่มได้ ใครไม่มีก็ต้องกดจากตู้น้ำ ซึ่งไม่มีเครื่องกรอง - น้ำดื่มในห้องขัง จะเป็นคูลเลอร์ มีการขึ้นห้องตั้งแต่ 14.30 น. ถึงเช้า ถ้าผู้ต้องขังให้อยู่เย็น น้ำจะไม่เพียงพอ และน้ำจะเปิดปิดเป็นเวลา แต่ถ้าห้อง VIP จะมีน้ำที่เปิดปิดได้ตลอดเวลา - เรื่องน้ำเป็นเรื่องสำคัญที่ควรได้รับการแก้ไขเป็นลำดับแรก ๆ
(2)	เรือนจำมีระบบสำรองน้ำซึ่งสามารถใช้ได้เมื่อระบบประปาสาธารณะภายนอกเกิดปัญหาน้ำไม่ไหล				

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
(3)	เรือนจำมีกฎหมาย หรือระเบียบ หรือข้อบังคับ หรือวิธีปฏิบัติที่กำหนดเกณฑ์คุณภาพอาหารที่จัดให้กับผู้ต้องขัง				
(4)	เรือนจำได้รับงบประมาณประจำปีในการจัดอาหารให้กับผู้ต้องขังอย่างเพียงพอ				<u>กลุ่ม 3</u> ถ้าเป็นเรือนจำหญิง น่าจะมีเรื่องนมบุตร และอาหารสำหรับเด็กที่ติดอยู่กับผู้ต้องขังหญิง
(5)	ผู้ต้องขังได้รับประทานอาหารตรงตามเวลาและเป็นระเบียบเรียบร้อย				<u>กลุ่ม 1</u> เรื่องอาหารเป็นเรื่องสำคัญที่ควรได้รับการแก้ไขเป็นลำดับแรก ๆ
(6)	ผู้ต้องขังมีระยะเวลาในการรับประทานอาหารที่เพียงพอ				
(7)	บุคลากรทางการแพทย์ หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุข หรือนักโภชนาการมีส่วนร่วมในการเลือกเมนูอาหาร				
(8)	ผู้ต้องขังมีส่วนร่วมในการเสนอเมนูอาหาร				<u>กลุ่ม 2</u> เสนอให้ตัดออก เพราะมีการกำหนดเมนูอาหารของกองแพทย์อยู่แล้ว ถ้าอยากให้มีส่วนร่วมให้รวมไว้ในข้อ (7)
(9)	เรือนจำมีการตรวจสอบสุขอนามัยและคุณค่าทางโภชนาการของอาหารในแต่ละมื้อเป็นประจำ				<u>กลุ่ม 1</u> อยากให้ได้รับสารอาหารไม่ครบถ้วน เพราะบางทีได้กินแค่ข้าวกับน้ำแกง อยากให้ทุกคนได้ทานอาหารที่เท่ากัน

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
(10)	เรือนจำมีอาหารให้บริการได้ทันทีหรือในระยะเวลาที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังที่เพิ่งถูกเคลื่อนย้ายมายังเรือนจำหรือผู้ต้องขังแรกรับ				
(11)	โรงครัวตั้งอยู่ในบริเวณที่เหมาะสม ถูกสุขอนามัย และมีการระบายอากาศที่ดี				กลุ่ม 3 แก้ถ้อยคำจากโรงครัว เป็นสุทกรรม หรือโรงเลี้ยง เพื่อให้สอดคล้องกับศัพท์ที่เรือนจำใช้
(12)	คลังอาหารมีการป้องกันความชื้นและสิ่งที่เป็นอันตรายอื่น ๆ อย่างเหมาะสม				กลุ่ม 3 แก้ถ้อยคำจากคลังอาหาร เป็นสุทกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับศัพท์ที่เรือนจำใช้
(13)	คลังอาหารมีการตรวจสอบคุณภาพและวันหมดอายุของอาหารอย่างสม่ำเสมอ				
(14)	ผู้ต้องขังสามารถได้รับอาหารจากครอบครัวได้				
(15)	เรือนจำมีมาตรการและขั้นตอนการป้องกันไฟไหม้ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ในขั้นตอนของการปรุงอาหาร				
(16)	เรือนจำมีสินค้าหรืออาหารจำหน่ายภายในเรือนจำ				

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
1.3 เสื้อผ้าและที่นอน					
(1)	เสื้อผ้าที่เรือนจำจัดให้ต้องเหมาะสมกับสภาพอากาศและเพียงพอต่อการรักษาสุขภาพ				<u>กลุ่ม 1</u> - ได้เสื้อหนาวหนึ่งตัวสีขาวหรือดำ
(2)	เสื้อผ้าที่เรือนจำจัดให้ต้องไม่มีลักษณะที่ย่ำยัศกดีศรีหรือทำให้อับอาย				<u>กลุ่ม 3</u> - เสื้อผ้าที่ไม่ย่ำยัศกดีศรีหรือทำให้อับอาย จะดูอย่างไร ควรต้องมีอำานิบาย - เรื่องการแต่งชุดผู้ต้องขังออกไปนอกเรือนจำ เป็นปัญหาของราชทัณฑ์หรือของกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ - เครื่องแบบที่มีแถบ เป็นหลักของการแยกประเภทผู้ต้องขัง เครื่องแบบผู้ต้องขังเด็ดขาดคือสีฟ้า ผู้ต้องขังระหว่างเป็นสีน้ำตาล เราทำให้เห็นแล้วว่าคนกลุ่มนี้ยังไม่เด็ดขาด แต่พอจะเลือกสีกลายเป็นสีที่ไม่ได้เป็นที่นิยมในยุคนี้ ซึ่งก็ได้คุยกับคนที่ออกแบบสีและอยู่ในชั้นของการแก้ไข เพราะว่ากฎหมายราชทัณฑ์ กฎกระทรวง ระเบียบกำหนดให้สีนี้ เรือนจำไม่มีสิทธิที่จะไปใส่สีอื่น - ผู้ต้องขังวัยหนุ่มอาจจะไม่เหมือนเครื่องแบบผู้ต้องขังทั่วไป วัยหนุ่มจะเป็นเสื้อสีขาว กางเกงสีน้ำเงิน สอดรับกับเครื่องแบบของนักเรียน เป็นการจำแนกประเภทผู้ต้องขังตามที่กฎหมายและกฎกระทรวงกำหนด - ต่างประเทศมีเครื่องแบบ เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปก็คือเครื่องแบบของผู้ต้องขัง แต่เรื่องสีทำให้รู้สึกว่าการปฏิบัติที่แตกต่าง ศาลเองก็ให้ความเห็นว่าสีของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีกับคนที่ได้รับการประกันตัวไป ทำให้มุมมองของศาลต่อผู้กระทำความผิดแตกต่างออกไป ศาลจึงเสนอให้ราชทัณฑ์พิจารณาเปลี่ยนเสื้อผาระหว่างชั้นบัลลังก์ ซึ่งราชทัณฑ์กำลังคิด

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
					กันอยู่ แต่ระหว่างการเดินทาง ราชทัณฑ์ต้องใส่เครื่องแบบ เพราะจะทำให้เกิดปัญหา เรื่องการหลบหนี จะทำให้การติดตามลำบาก - เรื่องเครื่องแบบ ราชทัณฑ์ปฏิบัติตามข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องว่าต้องใส่สีอะไร ถ้าเปลี่ยนก็ต้องเปลี่ยนเชิงระบบ - การแก้ที่สีชุด ก็จะกลายเป็นอีกสีหนึ่งที่ทุกคนจะรังเกียจต่อมาในอนาคต ไม่ใช่ทางแก้ และอาจจะต้องมีการพูดคุยกันเรื่องนี้เป็นกรณีเฉพาะ - เรือนเครื่องแบบ ปัจจุบันได้มีการนำร่องของผู้ต้องขังระหว่าง 8 เรือนจำ ที่เห็นความคืบหน้าและไปติดตามได้คือเรือนจำพิเศษธนบุรี ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติระหว่างอยู่ในเรือนจำหรือว่าการไปขึ้นศาล ก็จะเปลี่ยนเป็นเสื้อสีขาว ประเด็นเครื่องแบบ ความที่รู้สึกออกมาว่าคนนี้เป็นผู้ต้องขังหรือนักโทษ ไม่ได้อยู่ที่เสื้อ แต่อยู่ที่กางเกงขาสั้น เวลาไปขึ้นศาลทุกคนจะแต่งตัวเป็นทางการหมด แต่มีคนนี้เดินมามีเสื้อแขนสั้นคอกลม ผ้าบาง ๆ กางเกงขาสั้น ใส่รองเท้าแตะ ดูแล้วแปลกไปจากคนอื่น ตรงนี้ทำให้เกิดความรู้สึกว่าผู้ต้องขังไม่ได้ถูกปฏิบัติเหมือนอย่างบุคคลที่อยู่ในศาลทั่วไป หรืออย่างผู้ต้องขังหญิง เดินใส่ผ้าถุงมา คนขึ้นศาลเขาไม่ได้ใส่ผ้าถุงกัน ดังนั้น คนที่ใส่ผ้าถุงมา ก็จะไม่ใช้คนทั่วไป ถ้าจะเปลี่ยนก็อาจจะมีปัญหากับผู้ควบคุม เพราะว่าถ้าแต่งตัวเหมือนกับคนปกติ แล้วถ้าไม่ใส่กุญแจเท้า ถ้าผู้ต้องขังหลบหนีแทรกไปตามฝูงชน ก็จะยากแก่การติดตาม - เรื่องเครื่องแบบ ไม่ควรใช้ประเพณีราชทัณฑ์ - เรื่องไปศาล คุยกับศาลว่าจะใส่หรือไม่ใส่ชุดสีน้ำตาล และก็อาจจะเปลี่ยนเสื้อขาว แต่ว่าถ้าตามระเบียบของกรมราชทัณฑ์ ไม่ได้สั่งให้ใส่เครื่องแบบสำหรับผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา ผู้ต้องขังระหว่างให้ใส่ชุดตัวเอง แต่ด้วยเมื่อ 30 ปีก่อน คนที่โดนจับมาไม่มีเสื้อผ้า ก็เลยต้อง

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
					หาเครื่องแบบให้ จึงกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติว่าผู้ต้องขังก็จะมีเครื่องแบบ ดังนั้น กลไกทางกฎหมายไม่ได้มีอุปสรรคในเรื่องการเปลี่ยนเครื่องแบบ
(3)	เรือนจำตรวจสอบเสื้อผ้าที่จะส่งมอบให้ผู้ต้องขังแรกรับอย่างละเอียดถี่ถ้วน				
(4)	เรือนจำมีการตรวจสอบเสื้อผ้าและเครื่องนอนของผู้ต้องขังอย่างสม่ำเสมอว่ายังมีจำนวนครบถ้วน				<u>กลุ่ม 1</u> - มีปัญหาเรื่องเสื้อผ้าหายบ่อย ต้องนั่งเฝ้า - อยากให้แลเรื่องเครื่องแต่งกายหลังพ้นโทษ เพราะผู้ต้องขังบางคนที่ไม่มีญาติมารับ จะไม่มีเสื้อผ้า จะต้องใช้เสื้อผ้าที่เก่าและสกปรกของผู้ต้องขังคนอื่น ๆ ที่ทิ้งรวมไว้
(5)	ผู้ต้องขังได้รับชุดชั้นในที่เพียงพอ				<u>กลุ่ม 1</u> เรือนจำแจกเสื้อชั้นในหนึ่งตัว กางเกงชั้นในหนึ่งตัว
(6)	เรือนจำมีพื้นที่สำหรับการซักรีดเสื้อผ้าให้กับผู้ต้องขัง				
(7)	เครื่องนอนของผู้ต้องขังสะอาดและมีสภาพดี				
(8)	ผ้าปูที่นอนสามารถเปลี่ยนได้ตามเงื่อนไขที่ทางเรือนจำกำหนด				<u>กลุ่ม 1</u> ทุกคนจะได้ผ้าคนละ 3 ผืน ถ้าฤดูหนาวจะให้เพิ่มคนละหนึ่งผืน แต่อาจจะครบหรือไม่ครบก็ได้แล้วแต่ช่วงเวลานั้น
(9)	ที่นอนในห้องขังเดี่ยวต้องอยู่ในสภาพดี				

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
(10)	ที่นอนต้องได้รับการออกแบบให้สามารถป้องกันการทำร้ายตัวเองหรือการฆ่าตัวตายได้				
1.4 แสงสว่างและการระบายอากาศ					
(1)	เรือนจำมีหน้าต่างที่สามารถเปิดรับแสงและระบายอากาศ				<u>กลุ่ม 3</u> - เรือนจำไทยมีหน้าต่างที่สามารถเปิดรับแสงและระบายอากาศหรือไม่ - วัตถุประสงค์ของการถามเรื่องหน้าต่าง น่าจะหมายถึงการระบายอากาศหรือแสงสว่าง ซึ่งเรือนจำจะมีมาตรฐาน 10 ด้าน มีเรื่องระบายอากาศด้วย ซึ่งมาจากมาตรฐานของกระทรวงสาธารณสุข ถ้าเครื่องมือนี้อ้างมาตรฐานนั้นไว้ด้วยก็จะชัดเจนในการตรวจ
(2)	คุณภาพอากาศโดยรอบเรือนจำดีและมีกลิ่นที่พึงประสงค์ที่เหมาะสม				
(3)	เรือนจำมีระบบการระบายอากาศที่ผู้ต้องขังสามารถเปิดและปิดได้				<u>กลุ่ม 3</u> เรือนจำอนุญาตให้ผู้ต้องขังเปิดปิดระบบการระบายอากาศได้เองหรือไม่ ขัดต่อหลักปฏิบัติปกติหรือไม่
(4)	ผู้ต้องขังสามารถเปิดปิดไฟได้				<u>กลุ่ม 2</u> แสงสว่างสำคัญมากสำหรับเรือนจำ เพื่อความปลอดภัยของทางเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขัง <u>กลุ่ม 3</u> การให้ผู้ต้องขังสามารถเปิดปิดไฟได้ จะไม่สอดคล้องกับทางปฏิบัติ เพราะเรือนจำจะเปิดไฟตลอด

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
(5)	เรือนจำมีแสงสว่างตามธรรมชาติซึ่งผู้ต้องขังสามารถอ่านหนังสือหรือทำงานได้โดยไม่เสียสายตา				
(6)	ห้องครัวมีการระบายอากาศที่ดีและมีแสงสว่างที่เพียงพอ				
(7)	ห้องพยาบาลมีการระบายอากาศที่ดีและมีแสงสว่างที่เพียงพอ				
(8)	เรือนจำไม่มีพื้นที่ใดที่ผู้ต้องขังจะต้องใช้ประโยชน์ในพื้นที่นั้นโดยที่ไม่มีการระบายอากาศที่ดีและแสงสว่างไม่เพียงพอ				กลุ่ม 3 เนื้อหาอ่านยาก
(9)	ห้องขังเดียวมีการระบายอากาศที่ดีและมีแสงสว่างที่เพียงพอ				
(10)	ผู้ต้องขังสามารถใช้ลานออกกำลังกายกลางแจ้งได้				
1.5 สุขอนามัยส่วนบุคคล					
(1)	อัตราส่วนห้องน้ำและห้องอาบน้ำต่อจำนวนผู้ต้องขังมีความเหมาะสม				กลุ่ม 1 ห้องน้ำ 1 ห้องต่อห้องขัง แต่ละห้องขังมีผู้ต้องขัง 30 กว่าคน ห้องน้ำจึงอาจไม่เพียงพอ
(2)	ห้องน้ำมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เพียงพอ				กลุ่ม 1 อยากให้นักพื้นที่สำหรับผู้สูงอายุ และคนพิการได้อาบน้ำก่อน

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
(3)	ถังน้ำภายในห้องน้ำมีการเปลี่ยนใหม่ในเวลาที่เหมาะสม				
(4)	สภาพทั่วไปของห้องน้ำสะอาดและสิ่งอำนวยความสะดวกด้านสุขอนามัยได้รับการดูแลรักษาอย่างดี				
(5)	ผู้ต้องขังแต่ละคนได้รับปริมาณน้ำใช้ที่เพียงพอกับความต้องการใช้ในแต่ละวัน				<u>กลุ่ม 1</u> - น้ำไม่มีพอใช้ ต้องเลือกระหว่างยอมอดข้าวเพื่ออาบน้ำ หรือกินข้าวและไม่ได้อาบน้ำ - เรื่องอาบน้ำของผู้หญิง ถ้าฝักบัว จะนับ 1 – 15 ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับคนนับ เพราะเป็นผู้ต้องขังด้วยกัน ถ้าคนเยอะ ก็จะนับเร็ว คนที่อยู่ท้ายฝักบัว น้ำจะไหลเบา/หยุด ถ้าอาบจากถังค์ น้ำก็จะได้อาบ 8 ชั้น
(6)	ห้องน้ำและห้องอาบน้ำมีระบบการระบายอากาศที่ดี				
(7)	ผู้ต้องขังที่ถูกขังเดี่ยวสามารถใช้ห้องน้ำและห้องอาบน้ำได้เป็นประจำ				
(8)	ห้องอาบน้ำได้รับการออกแบบให้มีความเป็นส่วนตัว				<u>กลุ่ม 3</u> ถ้าเป็นส่วนตัวก็จะมีปัญหาเรื่องการควบคุมหรือสิ่งผิดกฎหมาย อาจจะต้องดูว่าขัดกับหลักการควบคุมของเรือนจำหรือไม่

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
2. การติดต่อกับภายนอก					
2.1 การรับข้อมูลจากภายนอก					
(1)	ผู้ต้องขังสามารถเข้าถึงสื่อ/สื่อสาธารณะได้				กลุ่ม 1 อยากได้ทีวี เพราะขึ้นเรือนนอน ไม่มีกิจกรรมอะไรทำ ผู้สูงอายุจะนอนมองเพดาน
(2)	ข้อจำกัดในการเข้าถึงสื่อมีความสมเหตุสมผลและเป็นนโยบายที่ชัดเจน				
2.2 การติดต่อกับเจ้าหน้าที่กงสุลของประเทศของตน					
(1)	ผู้ต้องขังได้รับแจ้งสิทธิในการติดต่อกับเจ้าหน้าที่กงสุลของประเทศที่ตนเองเป็นพลเมือง				
2.3 การติดต่อกับโลกภายนอก					
(1)	การติดต่อกับครอบครัว ญาติ หรือเพื่อน ได้โดยการเขียน โทรศัพท์และโดยวิธีการอื่น (เช่น ทางดิจิทัล)				กลุ่ม 2 - การติดต่อทางโทรศัพท์และอินเทอร์เน็ต จะมีข้อกฎหมายที่ไม่สามารถดำเนินการให้กับผู้ต้องขังได้ - ที่ผ่านมา มีโทรศัพท์ให้ติดต่อญาติ ผู้ต้องขังประชุมสายส่งยาเสพติด - การติดต่อทางโทรศัพท์และอินเทอร์เน็ต อาจจะขอปรับเป็นเรื่องของการติดต่อผ่านช่องทางออนไลน์ เพราะว่าตอนนี้เรายกเลิกการใช้โทรศัพท์ แต่ให้เยี่ยมผ่านแอปพลิเคชันไลน์หรือการติดต่อทางเครือข่ายอิเล็กทรอนิกส์

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
(3)	การติดต่อกับนายความหรือบุคคลอื่นตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายโดยไม่มีการสั่กัดกันหรือตรวจสอบ รวมทั้งจะต้องเป็นความลับโดยสมบูรณ์				
(4)	มีการกำหนดนโยบายการรับพัสดุที่เปิดเผยและเป็นที่ยอมรับทั่วไปทั้งในระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขัง				
2.4 การเยี่ยมจากครอบครัว					
(1)	เรือนจำกำหนดวิธีการเยี่ยมซึ่งเป็นที่รับทราบโดยทั่วไป				
(2)	นโยบายการเยี่ยมของครอบครัวสามารถยืดหยุ่นได้ตามความจำเป็นของแต่ละบุคคล				
(3)	การควบคุมช่องทางการติดต่อครอบครัวสามารถทำได้ภายในเวลาที่จำกัดเท่านั้น เนื่องด้วยความจำเป็นในการคงรักษาระเบียบและความปลอดภัย				
(4)	เรือนจำอนุญาตให้มีการเยี่ยมแบบใกล้ชิดได้				

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
3. มาตรการเชิงป้องกัน					
3.1 การได้รับสิทธิทางศาล					
(1)	ผู้ต้องขังแรกรับได้รับแจ้งโดยทันทีด้วยภาษาที่สามารถเข้าใจได้เกี่ยวกับสิทธิทางศาลของผู้ต้องขัง				
(2)	ผู้ต้องสงสัยในคดีอาญาต้องได้รับการนำตัวเข้าสู่การพิจารณาคดีของศาลตามระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด				กลุ่ม 3 ประเด็นนี้น่าจะเป็นเรื่องของศาล ถ้าไปตรวจเรือนจำ ไม่แน่ใจว่าจะอยู่ในอำนาจเรือนจำหรือไม่ ถ้าไม่อยู่ในอำนาจเรือนจำก็ควรตัดออก
(3)	ผู้ต้องขังมีสิทธิในการยื่นคำร้องต่อศาลเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติหรือเงื่อนไขในการคุมขังที่เกี่ยวกับตน				
3.2 การติดต่อกับทนาย					
(1)	ผู้ต้องขังแรกรับต้องได้รับแจ้งสิทธิในการพบทนายและการดำเนินการเกี่ยวกับคดีทันที				
(2)	ถ้าผู้ต้องขังไม่มีทนาย ผู้ต้องขังจะได้รับสิทธิในการมีทนายโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายจากรัฐ				

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
(3)	ทนายสามารถเข้าเยี่ยมผู้ต้องขังในเรือนจำได้ โดยไม่ต้องรอการพิจารณาอนุญาตของเจ้าหน้าที่เรือนจำและโดยไม่ล่าช้า รวมทั้งได้รับการจัดสรรเวลาในการพบกันอย่างยุติธรรม				
3.3 การจัดเก็บเอกสารและการบันทึกข้อมูล					
(1)	เรือนจำมีการจัดเก็บรักษาเอกสารและข้อมูลของผู้ต้องขังอย่างเป็นระบบโดยเคร่งครัด				
(2)	เรือนจำมีสายการบังคับบัญชาหรือลำดับขั้นตอนของการบริหารจัดการข้อมูลที่ชัดเจนและเป็นลำดับขั้นซึ่งเป็นไปตามกฎหมายหรือระเบียบ/ข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง				
(3)	เอกสารและข้อมูลของผู้ต้องขังมีการจำกัดการเข้าถึงอย่างเป็นระบบ และอนุญาตให้เฉพาะบุคคลที่มีสิทธิเข้าถึงได้เท่านั้น				
(4)	ข้อมูลที่เป็นความลับมีการกำหนดระยะเวลาในการทำลายข้อมูลภายหลัง				<u>กลุ่ม 3</u> - หลักเกณฑ์การทำลายข้อมูลนี้มีการกำหนดไว้ในกฎหมายหรือระเบียบ/ข้อบังคับหรือไม่

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
	การจัดเก็บและภายหลังผู้ต้องขังพ้นจากการจำคุก				
(5)	เรือนจำจัดเก็บข้อมูลส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดูแลและการติดตามภายหลังการพ้นโทษจำคุก				
3.4 การยื่นเรื่องร้องเรียน					
(1)	ผู้ต้องขังสามารถยื่นเรื่องร้องเรียนต่อกลไกการรับเรื่องร้องเรียนทั้งภายในและภายนอกเรือนจำได้โดยอิสระ				<u>กลุ่ม 1</u> - จะมีกล่องแดง เป็นช่องทางร้องเรียนต่อผู้บัญชาการเรือนจำ และถึง ผบ.แดน แต่มักไม่ได้รับการตอบสนอง - การเขียนเรื่องร้องเรียนถึงหน่วยงานภายนอก เช่น กสม. ต้องใจเด็ดมาก เพราะหนังสือร้องเรียนต้องผ่านหลายชั้น และอาจจะโดนก่อน จึงไม่มีใครอยากร้องเรียนต่อ - เสนอให้มีกล่องน้ำเงิน โดยให้เฉพาะคนข้างนอกเป็นคนไขได้เท่านั้น เพราะกล่องแดงข้อมูลรั่วไหลได้
(2)	ผู้ต้องขังได้รับแจ้งสิทธิและขั้นตอนในการยื่นเรื่องร้องเรียนด้วยภาษาที่ผู้ต้องขังสามารถเข้าใจได้				
(3)	เรือนจำให้ความสำคัญกับการอำนวยความสะดวกในการยื่นเรื่องร้องเรียนของผู้ต้องขัง				

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
3.5 สิทธิในการได้รับข้อมูล					
(1)	ผู้ถูกคุมขังก่อนการพิจารณาคดีหรือก่อนที่คดีจะถึงที่สุดต้องได้รับแจ้งขั้นตอนและข้อมูลเกี่ยวกับการพิจารณาคดี				
(2)	ผู้ต้องขังแรกจะต้องได้รับทราบสิทธิหน้าที่ และระเบียบ/กฎเกณฑ์/ข้อบังคับเกี่ยวกับชีวิตในเรือนจำ				
(3)	ผู้ต้องขังต้องได้รับแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับคำตัดสินโทษของตนเอง				
(4)	การจำกัดการส่งข้อมูลให้กับผู้ต้องขังต้องเป็นไปตามกฎหมายหรือระเบียบ/ข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกำหนด				กลุ่ม 1 อยากให้คำนึงถึงผู้ต้องขังไม่สามารถที่จะได้รับรับข่าวสารอะไรบ้างหรือจะได้รับข้อมูลข่าวสารอะไรบ้าง
(5)	ผู้ต้องขังต้องได้รับแจ้งมาตรการป้องกันโรคติดต่อ ตารางการพบแพทย์และการรักษาพยาบาล และประเด็นที่เกี่ยวข้องสุขภาพอื่น ๆ				

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
(6)	ผู้ต้องขังหรือผู้ต้องโทษต้องได้รับแจ้งการปล่อยตัวชั่วคราวแบบมีเงื่อนไขของตนเองอย่างทั่วถึงที่				
3.6 กลไกการตรวจสอบ					
(1)	กระทรวงยุติธรรม และ/หรือ กรมราชทัณฑ์ มีกลไกการตรวจสอบภายในสำหรับเรือนจำทุกแห่ง				
(2)	กลไกการตรวจสอบภายในดำเนินการโดยเป็นอิสระ ภายใต้การกำกับโดยกระทรวงที่เกี่ยวข้อง				
(3)	กลไกการตรวจสอบภายในสามารถสัมภาษณ์ผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่เรือนจำได้โดยเป็นส่วนตัว				
(4)	กลไกการตรวจสอบภายในสามารถเข้าถึงสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งหมดภายในเรือนจำและเป็นความลับโดยสมบูรณ์				
					<u>กลุ่ม 1</u>

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
					- วันที่มีแขกเข้า ผู้ต้องขังจะต้องตื่นเช้าเป็นพิเศษ ต้องมาทำความสะอาด ขยะที่อยู่ตรงไหนก็แล้วแต่ เวรต้องรับผิดชอบ และต้องมีเวรพิเศษทำให้เรียบร้อย ทุกคนก็ต้องอาบน้ำแต่งตัว และไปนั่งรอ ลูกไปไหนไม่ได้ จนกว่าแขกจะออก ดังนั้น การตรวจเยี่ยมจะไม่มีทางได้เห็นสภาพที่แท้จริง และสร้างความวุ่นวายให้กับคนข้างในอย่างมาก ผู้ต้องขังจะไม่ค่อยชอบ เว้นแต่เข้าไปโดยไม่แจ้ง <u>กลุ่ม 3</u> - หมวดนี้ น่าจะเรียกว่ามาตรการหรือกลไกรับเรื่องร้องเรียน หรือคำเรียกที่ไม่ใช่คำว่าป้องกัน เพราะไม่สอดคล้องกับข้อย่อย 3.1 ถึง 3.6 เสนอให้เปลี่ยนชื่อเป็นกลไกร้องเรียน และการตรวจสอบ
4. การดูแลสุขภาพ					
4.1 บริการด้านสุขภาพ					
(1)	คลินิกสุขภาพภายในเรือนจำมีที่ตั้ง ขนาด และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เพียงพอ				<u>กลุ่ม 1</u> - การเจ็บป่วยตอนกลางคืน กว่าหมอมจะมาพบใช้เวลาเกือบชั่วโมง สุดท้ายได้ยาพารา เรื่องการพบหมอในเหตุจำเป็นเป็นเรื่องสำคัญ - การเข้าพบแพทย์ กรณีเจ็บป่วย หากไม่มีอำนาจใด ๆ ก็จะต้องใช้เวลาอย่างน้อย 15-30 วัน กว่าจะได้รับการรักษาจากแพทย์ ซึ่งจะแตกต่างจากกลุ่มที่อำนาจ ที่จะเข้าออกโดยอ้างการเข้ารับการรักษาได้ตลอดเวลา - เรื่องการรักษาพยาบาลเป็นเรื่องสำคัญที่ควรได้รับการแก้ไขเป็นลำดับแรก ๆ

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
(2)	เรือนจำมีร้านขายยาที่สามารถสั่งซื้อและจัดยาให้กับผู้ต้องขังได้				
(3)	เรือนจำมียาและอุปกรณ์กู้ชีพฉุกเฉิน				
(4)	เรือนจำมีระบบให้แพทย์เฉพาะทางและ/หรือพยาบาลเฉพาะทางจากโรงพยาบาลเข้าตรวจรักษาหรือให้คำปรึกษาด้านสุขภาพภายในเรือนจำ				<u>กลุ่ม 1</u> - การทำฟัน จะมีหมอข้างนอก จะให้คิวผู้ต้องขังที่ช่วยงานก่อน แต่ก็ต้องรอนาน ผู้ต้องขังทั่วไปก็อาจจะไม่ได้ คิว ต้องรอคิวผู้ช่วยงานหมดก่อน ถึงจะได้ต่อ เว้นแต่รายที่หนักจริง ๆ แต่ก็ต่อรอคิวเป็นเดือน - การทำฟัน ถ้าอยู่คลองเปรมจะได้รับการรักษาที่ดี
4.2 เจ้าหน้าที่บริการด้านสุขภาพ					
(1)	เรือนจำมีบุคลากรทางการแพทย์ที่เพียงพอ				
(2)	บุคลากรทางการแพทย์มีจำนวนวันปฏิบัติงานภายในเรือนจำที่เหมาะสม				
(3)	บุคลากรทางการแพทย์มีคุณสมบัติและความสามารถในการปฏิบัติงาน				
(4)	บุคลากรทางการแพทย์ภายในเรือนจำได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสม				

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
(5)	เรือนจำมีระบบให้แพทย์เฉพาะทางและ/หรือพยาบาลเฉพาะทางจากโรงพยาบาลเข้าตรวจรักษาหรือให้คำปรึกษาด้านสุขภาพภายในเรือนจำ				
5. คุณภาพชีวิตและกิจกรรมประจำวัน					
5.1 กิจกรรมสันทนาการ					
(1)	ผู้ต้องขังสามารถเข้าร่วมกิจกรรมสันทนาการต่าง ๆ ได้				กลุ่ม 2 คงไม่สามารถจัดให้ได้เต็มที่เหมือนคนข้างนอก ไม่ว่าจะเป็นการวิ่ง การออกกำลังกาย
(2)	ผู้ต้องขังมีกิจกรรมการกีฬาที่จัดขึ้นภายในเรือนจำ				
(3)	ผู้ต้องขังมีกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรมที่จัดขึ้นภายในเรือนจำ				
(4)	เรือนจำมีวิธีการที่จะรับรองว่าผู้ต้องขังทุกคนสามารถเข้าร่วมกิจกรรมสันทนาการได้				
(5)	เรือนจำมีสิ่งอำนวยความสะดวกทางการกีฬา				
(6)	เรือนจำมีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรม				

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
5.2 การศึกษา					
(1)	ระบบการศึกษาภายในเรือนจำบูรณาการเข้ากับระบบการศึกษาแห่งชาติ				
(2)	เรือนจำจัดให้มีระบบการศึกษาทั้งในระบบและตามอัธยาศัย เพื่อมุ่งให้เกิดการพัฒนาบุคคลอย่างเต็มที่				
5.3 การออกกำลังกายกลางแจ้ง					
(1)	ผู้ต้องขังทุกคนสามารถออกกำลังกายกลางแจ้งได้อย่างน้อยหนึ่งชั่วโมงต่อวัน				
(2)	ผู้ต้องขังทุกคนต้องได้มีส่วนร่วมในการออกกำลังกาย				
(3)	พื้นที่ออกกำลังกายกลางแจ้งส่วนกลางหรือลานเรือนจำ ต้องเป็นพื้นที่ออกกำลังกายและพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้				
(4)	ลานเรือนจำต้องเป็นพื้นที่ที่แสงแดดตามธรรมชาติส่องถึงได้				

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
(5)	เรือนจำมีสิ่งอำนวยความสะดวกหรืออุปกรณ์สำหรับการพักผ่อน กิจกรรม หรือกีฬาในร่ม				
(6)	ผู้ต้องขังได้รับเสื้อผ้าที่เพียงพอสำหรับการออกกำลังกายกลางแจ้ง				
(7)	พื้นที่ออกกำลังกายกลางแจ้งส่วนกลางหรือลานเรือนจำ มีความปลอดภัยสำหรับการเล่นกีฬาที่ต้องใช้การเคลื่อนไหว				
(8)	ความตึงเครียด การกลั่นแกล้ง หรือความรุนแรงระหว่างการออกกำลังกายกลางแจ้งได้รับการแก้ไขอย่างเหมาะสม				
(9)	ฝ่ายบริหารของเรือนจำมีมาตรการรักษาความปลอดภัยระหว่างการออกกำลังกายกลางแจ้ง				
(10)	มีมาตรการหรือแรงจูงใจที่สนับสนุนให้ผู้ต้องขังเข้าร่วมการออกกำลังกายกลางแจ้ง				

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
5.4 ศาสนา					
(1)	เรือนจำต้องไม่มีกฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือการปฏิบัติที่แสดงว่ามีการเลือกปฏิบัติต่อการนับถือศาสนา				
(2)	เรือนจำไม่มีการบังคับปลูกฝังคำสอนทางศาสนาหรือบังคับการเปลี่ยนศาสนา				
(3)	เรือนจำมีการแต่งตั้งตัวแทนหรือผู้นำศาสนาหรืออนุศาสนาจารย์ให้กับศาสนาที่มีผู้นับถือในเรือนจำ				
(4)	ผู้ต้องขังสามารถรับการเยี่ยมเยียนจากตัวแทนหรือผู้นำทางศาสนา				
(5)	ผู้ต้องขังสามารถเข้าร่วมพิธีหรือกิจกรรมทางศาสนาได้				
(6)	ผู้ต้องขังสามารถเก็บหนังสือ สัญลักษณ์ หรือวัตถุทางศาสนาไว้ในครอบครองได้				
(7)	ผู้ต้องขังได้รับอนุญาตให้ปฏิบัติตามข้อกำหนดทางศาสนาของตนได้				
(8)	ผู้ต้องขังได้รับอาหารตามที่สอดคล้องกับเหตุผลทางศาสนา				

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
5.5 การทำงาน					
(1)	ผู้ต้องขังทุกคนมีโอกาสในการทำงาน				
(2)	การทำงานสอดคล้องกับการฝึกอาชีพ ภายในเรือนจำของผู้ต้องขังแต่ละคน				
(3)	ผู้ต้องขังสามารถเลือกประเภทงานที่จะทำ ได้				
(4)	เรือนจำดูแลสิทธิประโยชน์จากการทำงาน ของผู้ต้องขังอย่างเต็มที่				
(5)	ผู้ต้องขังมีโอกาสในการไปทำงานกับชุมชน ภายนอก				
(6)	ชั่วโมงการทำงานสูงสุดเป็นไปตาม กฎหมายที่เกี่ยวข้อง				
(7)	สภาพแวดล้อมในการทำงานมีความ เหมาะสมและปลอดภัย				
(8)	ผู้ต้องขังได้รับค่าตอบแทนการทำงานที่ เป็นธรรมและเท่าเทียมกัน				
(9)	ผู้ต้องขังมีสิทธิใช้เงินค่าตอบแทนจากการ ทำงาน				

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
6. บุคลากรเรือนจำ					
6.1 การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่เรือนจำ					
(1)	ฝ่ายบริหารและเจ้าหน้าที่เรือนจำได้รับการฝึกอบรมหลักการสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นรากฐานของการบริหารงานเรือนจำ				
(2)	เจ้าหน้าที่เรือนจำมีโอกาสฝึกอบรมเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและพัฒนาเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่องโดยสม่ำเสมอตลอดอายุการทำงาน				
6.2 สภาพการทำงาน					
(1)	เงินเดือนและค่าตอบแทนของเจ้าหน้าที่เรือนจำมีความเหมาะสม				
(2)	เจ้าหน้าที่เรือนจำได้รับสวัสดิการหรือสิทธิประโยชน์อื่นที่เหมาะสม				<u>กลุ่ม 2</u> - เจ้าหน้าที่เรือนจำได้รับสวัสดิการหรือสิทธิประโยชน์เพิ่มเติมอะไรบ้าง - มีเงินอุดหนุนค่าครองชีพ เงินสวัสดิการ หรือบริการอื่น ๆ ที่ได้รับจากเรือนจำหรือไม่

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
(3)	ที่ตั้งของเรือนจำหรือบ้านพักเจ้าหน้าที่เรือนจำอยู่ใกล้สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับเจ้าหน้าที่และครอบครัว				
(4)	เจ้าหน้าที่เรือนจำสามารถโอนย้ายไปปฏิบัติงานที่เรือนจำหรือหน่วยงานอื่นได้				
(5)	อัตราส่วนของเจ้าหน้าที่เรือนจำและนักโทษมีความเหมาะสม				
(6)	เจ้าหน้าที่เรือนจำมีชั่วโมงการทำงานต่อวันที่เหมาะสม				กลุ่มที่ 3 ความยากลำบากของเจ้าหน้าที่เป็นสิ่งที่ต้องตระหนักเสมอเวลาทำการประเมิน เพราะว่าบางเรือนจำมีผู้คุมฆ่าตัวตายเดือนเดียว 3 คน คือเห็นความหนักของคนทำงาน ดีที่เครื่องมือมีส่วนที่กล่าวถึงเจ้าหน้าที่
(7)	เจ้าหน้าที่เรือนจำมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง				
(8)	เรือนจำมีระบบการให้คำปรึกษากับเจ้าหน้าที่ที่พบข้อท้าทายในการทำงานที่เหมาะสม				
(9)	เจ้าหน้าที่เรือนจำไม่ถูกกดดันจากฝ่ายบริหารหรือเพื่อนร่วมงานให้ปฏิบัติในสิ่งที่ไม่เหมาะสมต่อผู้ต้องขัง				

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
(10)	เจ้าหน้าที่เรือนจำรู้สึกว่ามีประสบการณ์การถูกเลือกปฏิบัติหรือถูกล่วงละเมิดทางเพศ				
(11)	เจ้าหน้าที่หญิงได้รับโอกาสและบทบาทหน้าที่ รวมทั้งเงินเดือน ค่าตอบแทน สวัสดิการหรือสิทธิประโยชน์อื่น โดยเหมาะสมเช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่ชาย				
6.3 การคัดเลือกและสรรหาเจ้าหน้าที่					
(1)	เรือนจำมีระบบการรับสมัครเจ้าหน้าที่ที่โปร่งใส และมีหลักเกณฑ์/ขั้นตอนการรับสมัครที่ชัดเจนและเป็นระบบ				
(2)	ในปัจจุบัน เรือนจำมีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานครบตามกรอบอัตรากำลัง				
7. ความปลอดภัย ระเบียบ และวินัย					
7.1 การตรวจค้นร่างกาย					
(1)	ข้อกำหนดการตรวจค้นร่างกายได้รับการกำหนดไว้ในกฎหมายและ/หรือระเบียบ/ข้อบังคับของกรมราชทัณฑ์				

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
(2)	ขั้นตอนและรายละเอียดการตรวจค้นของเรือนจำมีการประกาศให้รับรู้รับทราบเป็นการทั่วไป				
(3)	การตรวจค้นร่างกายให้ทำเท่าที่จำเป็นและคำนึงถึงความได้สัดส่วน				<u>กลุ่ม 1</u> - ผู้ต้องขังชาย (คดียาเสพติด) เข้าใหม่จะต้องนั่งเรียงแถวและให้เปลื้องผ้าทั้งหมด และตรวจค้นอย่างละเอียด รวมถึงให้โกร่งโค้งและผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นผู้ต้องขังจะทำหน้าที่ล้างกัน (ปี 2556) - ผู้หญิงจะต้องถอดเสื้อผ้า แต่มีผ้าถุงให้นั่ง ให้ลูกนั่งสามครั้ง ไม่มีการล้าง (ปี 2559 (คดีทั่วไป)) - ผู้หญิง (LGBT) ได้ขึ้นขาหยั่ง และมีการล้าง (ปี 2557) (คดียาเสพติด)
(4)	การตรวจค้นร่างกายต้องกระทำโดยไม่ให้ผู้ต้องขังอื่นมองเห็น				
(5)	การตรวจค้นร่างกายต้องกระทำโดยบุคคลเพศเดียวกันและต้องไม่มีบุคคลเพศตรงข้ามอยู่ด้วย				
					<u>กลุ่ม 3</u> เมื่อดูข้อย่อยแล้ว ปรากฏว่ามีเรื่องของการจัดการข้อร้องเรียน ซึ่งก็จะมีในข้อ 3 ด้วยเหมือนกัน ถ้าจะปรับใหม่อาจจะต้องเป็นเรื่องของการบริหารจัดการด้านความปลอดภัยและความรุนแรง

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
7.2 การตรวจค้นห้องพัก					
(1)	ข้อกำหนดการตรวจค้นห้องพักได้รับการกำหนดไว้ในกฎหมายและ/หรือระเบียบ/ข้อบังคับของกรมราชทัณฑ์				
(2)	ขั้นตอนและรายละเอียดการตรวจค้นมีการประกาศให้รับรู้รับทราบเป็นการทั่วไป				
(3)	การตรวจค้นห้องพักให้ดำเนินการเฉพาะเมื่อจำเป็น และได้สัดส่วน				
(4)	การตรวจค้นห้องพักต้องดำเนินการต่อหน้าผู้ต้องขังที่เกี่ยวข้องโดยตรง หรือบุคคลที่ผู้ต้องขังนั้นให้ทำหน้าที่เป็นผู้แทน				
(5)	เรือนจำมีการจัดทำรายการทรัพย์สินที่ถูกยึดและแจ้งให้ผู้ต้องขังทราบรายการทรัพย์สินเหล่านั้น				
(6)	เรือนจำมีการจัดหาทดแทนหรือชดเชยทรัพย์สินของผู้ต้องขังที่เสียหายในระหว่างการตรวจค้น				
					กลุ่ม 3 เปลี่ยนคำจากการตรวจค้นห้องพัก เป็นการตรวจค้นเรือนนอน

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
7.3 การขังเดี่ยว					
(1)	เรือนจำใช้มาตรการขังเดี่ยวเป็นมาตรการทางวินัยซึ่งใช้อย่างจำกัดเฉพาะความผิดที่ร้ายแรงที่สุดเท่านั้น				<u>กลุ่ม 2</u> - เรือนจำใช้มาตรการขังเดี่ยวเป็นมาตรการวินัยที่จำกัดเฉพาะความผิดที่ร้ายแรงที่สุดเท่านั้น แต่ในความเป็นจริง มีผู้ต้องขังเข้าใหม่ที่ทำผิดวินัย หรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา หรือผู้ต้องขังเก่าที่ไม่มีชั้นให้ตัด และไม่สามารถลงโทษสถานอื่นได้ ตามข้อ 20 ของระเบียบฯ ปี 2563 บอกว่าให้ใช้ลงโทษอื่นที่เหมาะสม ในทางปฏิบัติ ก็ใช้ข้อ 20 ในการลงโทษขังเดี่ยว ดังนั้น ถ้ากำหนดมาอย่างนี้ว่าเป็นคดีที่ร้ายแรงที่สุดเท่านั้น เป็นการจำกัดการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เกินไป (หมายเหตุโดยผู้วิจัย ประเด็นนี้เป็นปัญหาทางกฎหมายที่กำหนดมาตรการลงโทษทางวินัยไว้น้อยเกินไป จนในทางปฏิบัติไม่โทษที่เหมาะสมมาใช้ได้) - เรือนจำบางแห่งเอาป้ายขังเดี่ยวออก แล้วเขียนคำว่าแยกขังแทน ปัจจุบันจึงไม่มีการลงโทษขังเดี่ยว มีแต่ลงโทษแยกขัง และไม่แน่ใจว่าองค์กรสหประชาชาติที่พูดถึงขังเดี่ยวกับแยกขังอันเดียวกันหรือไม่ <u>กลุ่ม 3</u> - การขังเดี่ยว คือการกระทำที่เอาผู้ต้องขังไปอยู่ในห้องที่จัดไว้สำหรับเดี่ยว และตัดการติดต่อ ผู้ต้องขังจะไม่ได้รับการเยี่ยม ไม่ได้รับการพบปะกับผู้ต้องขังอื่น แต่ยังให้ออกมาออกกำลังกายได้ ดังนั้น ถ้าจะต้องตรวจในเรื่องขังเดี่ยว ต้องตรวจว่าได้ปฏิบัติตามมาตรฐานสิทธิมนุษยชนหรือไม่ เช่น ได้ออกกำลังกายหรือไม่ การติดต่อเยี่ยมเยียนอยู่ในกฎเกณฑ์ที่กำหนดหรือไม่ - ในกรณีของเรือนจำความมั่นคง กรณีที่ผู้ต้องขังเข้ามาครั้งแรก จะให้ไปอยู่ห้องแยกการควบคุม แต่ไม่ได้ตัดสิทธิเยี่ยม

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
					- ชังเดียวกับแยกชังคนละความหมายกัน ขึ้นอยู่กับว่าจะดูแนวทางปฏิบัติในการชังเดี่ยวอย่างไร - การชังเดี่ยวสามารถใช้ได้ แต่ให้ดูว่าการใช้ลงโทษวินัยชังเดี่ยวได้มีการปฏิบัติตามมาตรฐานหรือไม่ รวมถึงดูห้องชังเดี่ยวว่าได้มาตรฐานตามที่กำหนดหรือไม่ เพราะห้องชังเดี่ยวของแต่ละเรือนจำไม่ได้เป็นห้องมาตรฐานเดียวกัน เรือนจำที่ไม่มีห้องชังเดี่ยวที่เป็นมาตรฐาน ก็เลยใช้บังคับโทษชังเดี่ยวในห้องที่แตกต่างกัน โดยใช้มาตรฐานการปฏิบัติว่าด้วยการชังเดี่ยว - แยกชังสามารถทำได้แม้ไม่ได้กระทำผิดวินัย โดยใช้เพื่อเป็นมาตรการเพื่อความปลอดภัย เช่น ถ้าผู้ต้องชังทะเลาะกันรุนแรง ที่จะต้องแยกผู้ต้องชังจากกัน เป็นต้น - การชังเดี่ยวหรือการแยกชัง อาจเป็นการประณามหรือให้วินัยที่แตกต่าง ซึ่งศัพท์ด้านสิทธิมนุษยชนจะใช้คำว่า solitary confinement ซึ่งเป็นการละเมิด CAT ดังนั้น ไม่ควรใช้ทั้งสองคำเลย แต่ว่าจะอย่างไรให้มีคำที่อธิบายได้ว่าเกิดความจำเป็นของการปฏิบัติแบบนี้กับเขา จะด้วยขนาดห้อง ชั่วโมง ตัดการติดต่อกับโลกภายนอก - ชังเดี่ยวเป็นโทษทางวินัยและเป็นคำที่อยู่ใน พรบ.ราชทัณฑ์ 2560 ชังเดี่ยวได้ไม่เกินหนึ่งเดือน แทบจะไม่มีเรือนจำใดลงโทษผู้ต้องหาชังเดี่ยว ส่วนใหญ่เป็นแยกชัง และห้องมาตรฐาน เดิมกรมราชทัณฑ์เคยจัดสรรงบประมาณสร้างห้องชังเดี่ยวมาตรฐานไป ซึ่งถ้าเป็นเรือนจำใหม่ที่มีพื้นที่ จะสร้างเป็นชุดแบบ 5 ถึง 10 ห้อง เป็นอาคารแยกออกไปจากห้องปกติ เป็นห้องชังสำหรับหนึ่งคนและมีที่ให้อาหาร ซึ่งเป็นรูปแบบใหม่ที่มีอยู่บางเรือนจำ

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
					- การขังเดี่ยว ไม่ได้หมายถึงเชิงกายภาพเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการตัดสิทธิบางอย่าง เช่น การตัดเยี่ยม - นอกจากคำว่า solitary confinement ในต่างประเทศ มีการใช้คำว่า protective custody เช่น อังกฤษ เพราะบางทีการที่มีผู้ต้องขังทะเลาะวิวาทหรือกระทำความผิดวินัย เราต้องแยกเขาออกมาเพื่อที่จะป้องกัน ดังนั้น การแยกขังกับการขังเดี่ยวก็เลยถูกใช้ผสมกันในบริบทของไทย แต่ว่าของต่างชาติเนื่องจากห้องขังเป็นหนึ่งในห้องอยู่แล้ว ก็แค่กำหนดวิธีการ - การใช้คำว่าขังเดี่ยวไม่ได้สื่อเรื่องการลงโทษอย่างเดียว แต่เป็นเรื่องของการควบคุมด้วยเหตุอื่นด้วย เช่น เพราะมีอาการทางจิตเวช ถ้าไปดูตามมาตรฐานสากลที่เกี่ยวกับเด็กเยาวชน ก็จะมีกำหนดไม่เกิน 4 ชั่วโมง ถ้าจะต้องมากกว่านั้นจะต้องไม่เกิน 24 ชั่วโมง แต่ต้องมีเวลาให้ผู้ที่ถูกขังออกมายืดเส้นยืดสาย
7.4 มาตรการทางวินัย					
(1)	ระบบการควบคุมวินัยได้รับการรับรองตามกฎหมาย				
(2)	เรือนจำมีระบบการควบคุมความถูกต้องตามกฎหมายของการพิจารณาและการลงโทษทางวินัยอย่างเคร่งครัด				<u>กลุ่ม 1</u> ● การลงโทษของผู้ชาย ถ้าผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ส่วนมากจะให้ลูกนั่ง และนั่งตากแดด แต่ถ้าความผิดหนัก จะถูกใช้กระบองหรือค้อนตี ตั้งแต่ปี 2560 เป็นต้นมา เจ้าหน้าที่เลี้ยงใช้การตี นอกจากเป็นกลุ่มที่ดีคือ ลักลอบขายบุหรี่ พอจับได้ก็จะถูกตบตะมะ มีให้ถอดเสื้อแล้วกลิ้งจากอาคารหนึ่งไปยังอีกอาคารหนึ่ง

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
					● การลงโทษจะไม่มี การสอบสวนและการบันทึกประวัติ พอจับได้ตรงนี้ แต่ถ้าคนเยอะ ก็จะทำให้ตามไปที่ห้อง พอถึงห้องก็โดนเลย แต่ไม่ได้เป็นกับเจ้าหน้าที่ทุกคน แต่ส่วนมากจะเป็น
(3)	ผู้ต้องขังใหม่ทุกรายจะต้องได้รับเอกสารระเบียบวินัยของเรือนจำทันทีตั้งแต่เข้าสู่เรือนจำ				
(4)	เจ้าหน้าที่เรือนจำจะใช้วิธีการแก้ไขข้อพิพาทอื่น ๆ ก่อนที่จะลงโทษทางวินัย				
(5)	เรือนจำมีการบันทึกมาตรการทางวินัยประเภทความผิด ระยะเวลาของมาตรการ และการลงโทษไว้ในทะเบียนของเรือนจำ				
7.5 การควบคุมตัว					
(1)	เงื่อนไขและวิธีการควบคุมตัวเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย				<u>กลุ่ม 3</u> ● เรื่องโซ่ตรวน เนื่องจากมีผู้ต้องขังระหว่างหลายประเภทของคดี ดังนั้น ไม่ควรจะปฏิบัติเหมือนกันทุกคดี ซึ่งตอนนี้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีหลายประเภท ทั้งผู้ต้องขังในคดีเกี่ยวกับเสรีภาพในการแสดงออก ผู้ต้องหาเรื่องที่ติด ซึ่งไม่มีเงินประกัน แต่ไม่ได้หนีไปไหน จำเป็นต้องใส่โซ่หรือไม่ ดังนั้น การพิจารณาที่จะใส่กุญแจเท้าหรือไม่ จะต้องดำเนินการให้โปร่งใส และมีการปฏิบัติที่แตกต่าง

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
					เรื่องกุญแจเท้า การที่จะตัดสินใจใส่เครื่องพัฒนาการ อำนาจตามกฎหมายเป็นของผู้ควบคุมโดยเฉพาะ ทางกรมหรือผู้บัญชาการเรือนจำจะไม่แทรกแซง เพราะว่าเขามีความรับผิดชอบ ถ้ากรณีผู้ต้องขังนี้ ผู้ควบคุมจะมีความผิดตามประมวลอาญา มาตรา 204 และ 205 ส่วนว่าทำไมไม่ตัดสินใจโดยเลือกตามประเภทคดี เพราะว่าในฐานะผู้ควบคุมมีอาชีพจะถูกฝึกมาเหมือนกัน การที่จะใส่เครื่องควบคุม จะดูว่ามีโอกาสหนีหรือไม่ ซึ่งในการควบคุมปกติ มีผู้ควบคุม 2 คน ผู้ต้องขังเดินมาจำนวนมาก ถ้าไม่ใส่กุญแจเท้า แล้ววิ่งไปคนละทิศละทาง โอกาสที่ผู้คุม 2 คนจะตามผู้ต้องขัง 10 คน เป็นไปไม่ได้ จึงต้องใส่กุญแจเท้าเพื่อจำกัดระยะการก้าวให้เหลือเมตรเดียว ดังนั้น เป็นเรื่องวิชาชีพ ผู้คุมจะไม่ใส่ใจแล้วว่า เป็นใคร จะใส่ใจแค่โอกาสของการหนีสำเร็จ
7.6 การแยกประเภทผู้ต้องขัง					
(1)	เรือนจำมีการแยกประเภทผู้ต้องขังและมีการแยกคุมขังไว้ในพื้นที่ที่แตกต่างกัน				
(2)	ผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีถูกคุมขังไว้ในพื้นที่ซึ่งแยกออกจากผู้ต้องขังที่ถูกตัดสินแล้วว่าได้กระทำความผิด				
(3)	นักโทษเด็ดขาดผ่านการจำแนกลักษณะโดยเร็วเพื่อประเมินความเสี่ยงของผู้ต้องขังคนนั้นและเพื่อออกแบบโปรแกรมบำบัดฟื้นฟูที่เหมาะสม				

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
7.7 การใช้กำลัง					
(1)	การใช้กำลังในเรือนจำเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด โยคำนึงถึงความจำเป็น และได้สัดส่วน				
8. การปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง					
8.1 ความรุนแรงระหว่างผู้ต้องขัง					
(1)	เจ้าหน้าที่เรือนจำมีจำนวนและอัตราส่วนต่อนักโทษเพียงพอที่จะสามารถจัดการสถานการณ์ความรุนแรงภายในเรือนจำได้				
(2)	เรือนจำมีระบบการคัดแยกผู้ต้องขังไว้ในแต่ละพื้นที่ตามความเหมาะสม				
(3)	เจ้าหน้าที่เรือนจำได้รับการฝึกอบรมหลักสูตรการจัดการความขัดแย้งและการรักษาความปลอดภัย				
(4)	เรือนจำมีระบบการประเมินความเสี่ยงและความต้องการของผู้ต้องขังใหม่แต่ละคนตั้งแต่ในชั้นแรกปรับตัวเข้าสู่เรือนจำ				

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
(5)	เรือนจำมีกลไกการรับเรื่องร้องเรียนที่เข้าถึงได้ง่ายและเป็นความลับสำหรับผู้ต้องขังที่ถูกกระทำด้วยความรุนแรง				
(6)	เรือนจำมีการประเมินความปลอดภัยทุกพื้นที่ของเรือนจำอย่างสม่ำเสมอ				
(7)	เรือนจำมีมาตรการป้องกันความขัดแย้งระหว่างผู้ต้องขังในพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์ร่วมกัน				<u>กลุ่ม 1</u> ● เรื่องของความแออัด จะเกิดการแย่งพื้นที่ การทะเลาะวิวาท และความสะอาด คนที่ไม่มีใครคุ้มครองต้องไปอยู่หน้าห้องน้ำ ● มีการใช้ข่าใหญ่ผู้ต้องหาทำแทน เจ้าหน้าที่จะมีการเลี้ยงดูแลผู้ต้องขังที่เกรงไว้ โดยเฉพาะเรือนจำชาย พอมีปัญหา ก็จะส่งเหล่านี้ไปจัดการ
					<u>กลุ่ม 1</u> ● ในเรือนจำมีการใช้กล้องวงจรปิด ถ้าเป็นผู้ต้องขังกระทำผิดกับผู้ต้องขังด้วยกันเอง จะใช้ประโยชน์จากกล้อง แต่ถ้าเป็นเจ้าหน้าที่ กล้องมักจะเสีย ● อาจจะต้องดูว่ามีมาตรการจัดการความเครียดทั้งในส่วนของผู้ต้องขัง และเจ้าหน้าที่หรือไม่ <u>กลุ่ม 2</u> ● ข้อ 8.1 ใช้คำว่า ความรุนแรงระหว่างผู้ต้องขัง การทรมาน เป็นคำเชิงลบเกินไป อาจจะต้องปรับเปลี่ยนให้เป็นบวกมากขึ้น เสนอให้เปลี่ยนเป็นการบริหารจัดการด้านความรุนแรง <u>กลุ่ม 3</u>

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
					หมวด 8 การปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง น่าจะเป็นเรื่องของการจัดการอะไรสักอย่างเป็นการเฉพาะ เพราะทุกข้อก็เป็นการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอยู่แล้ว
8.2 การทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้าย					
(1)	เรือนจำมีขั้นตอนการตรวจสอบการถูกระงับทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายก่อนที่จะรับตัวผู้ต้องขังใหม่เข้าสู่เรือนจำ				
(2)	เรือนจำมีขั้นตอนการตรวจสอบเมื่อมีข้อกล่าวหาหรือร้องเรียนเกี่ยวกับการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายเกิดขึ้น				
(3)	บุคลากรทางการแพทย์ของเรือนจำมีความสามารถในการแสวงหาหลักฐานและข้อเท็จจริงทางการแพทย์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ รวมทั้งความจำเป็นที่ผู้ต้องขังจะต้องได้รับการรักษาพยาบาลที่เกิดจากการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้าย				

ลำดับ	แนวคำถาม	ไม่ใช่	บางส่วน	ใช่	ความเห็นจากการสนทนากลุ่ม
(4)	เรือนจำมีการมอบหมายเจ้าหน้าที่หรือ คณะเจ้าหน้าที่ในการติดตามผลที่เกิดขึ้น หรือมีข้อสงสัย หรือมีเรื่องร้องเรียนที่ เกี่ยวกับการทรมานหรือและการปฏิบัติที่ โหดร้าย				

นอกจากนี้ แต่ละกลุ่มได้เสนอความเห็นและข้อเสนอแนะในเชิงหลักการหรือภาพรวม และเสนอเพิ่มเติมประเด็นที่ไม่ปรากฏในร่างเครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำ (ร่างแรก) ดังนี้

กลุ่มที่ 1

ข้อเสนอต่อกรอบประเด็นการตรวจเยี่ยม

- ประเด็นการตอบสนองต่อเหตุการณ์ฉุกเฉิน เช่น กรณีมีการฆ่าตัวตาย (นักโทษแขวนคอตนเอง) รวมถึงกรณีการเจ็บป่วยหนัก ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนว่าเจ้าหน้าที่ตอบสนองได้ไม่ทันทั่วทั้งที่
- ประเด็นการใช้กล้องวงจรปิด ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนว่ากล้องเน้นใช้เพื่อจับผิดผู้ต้องขังเป็นหลัก แต่หากเป็นกรณีที่มีเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิด มักจะอ้างว่าไม่มีกล้อง หรือกล้องไม่ได้ทำงาน
- ประเด็นการดูแลผู้ต้องขังสูงอายุ โดยเฉพาะในเรื่องสุขภาพผู้สูงอายุ
- ประเด็นการมีพัคคมที่เพียงพอ
- ประเด็นการเลือกปฏิบัติ/การแบ่งชนชั้น ถ้าเป็นนักการเมือง เป็นคนมีชื่อเสียง จะได้อยู่ห้องที่ไม่แออัด ไม่จำเป็นต้องลงตึกพร้อมคนอื่น ไม่จำเป็นต้องเข้าแถว จึงอยากให้มีการปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน ไม่ใช่คนกลุ่มหนึ่งอยู่ได้แบบสบาย นั่งในห้องแอร์ นั่งในห้องเจ้าหน้าที่ สามารถออกไปพบหมอได้ตลอดเวลา

ข้อเสนอต่อขั้นตอนและวิธีการตรวจเยี่ยม

การแจ้งเป็นการล่วงหน้าก่อนการตรวจเยี่ยม แม้ว่าจะแจ้งกะทันหัน เช่น แจ้งล่วงหน้า 30 นาที ในเรือนจำก็จะส่งสาธิตทัน

กลุ่ม 2

ข้อเสนอภาพรวม/หลักการ

- ถ้าทำเครื่องมือที่เอื้อต่อผู้ต้องขัง เราจะใช้เครื่องมือนี้มาร้องเรียนได้ทุกเรื่อง และไม่ได้ร้องเรียนตามกระบวนการของกฎหมาย แต่จะมีการร้องเรียน กสม. หรือผู้ตรวจการแผ่นดิน หรือ ป.ป.ช.
- อยากให้ศึกษางานของผู้คุม และอยากให้ดูว่าการเข้าเวรของผู้คุมเป็นอย่างไร
- มีความกังวลว่าเอกสารนี้เป็นเอกสารเผยแพร่ทางสาธารณะและผู้ต้องขังจะได้อ่าน
- หลังจากสร้างเครื่องมือเสร็จ อาจจะมีการสื่อสารทำความเข้าใจระหว่างคณะกรรมการที่ไปตรวจเยี่ยม ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ เพื่อให้มองภาพไปในทางเดียวกัน

ข้อเสนอต่อกรอบประเด็นการตรวจเยี่ยม

- ไม่ควรเอามาตรฐานของประชาชนทั่วไปมาเทียบกับมาตรฐานของผู้ต้องขัง เพราะจะทำให้เจ้าหน้าที่ทำงานลำบาก

- บริบทของเรือนจำ สภาพของเรือนจำ บางเรือนจำก็มีอายุเป็นร้อยปี จะมีข้อจำกัดหลายประการในการควบคุมผู้ต้องขัง ถ้าเกิดแบ่งกลุ่มเรือนจำออกเป็น 3 กลุ่ม เก่า กลาง ใหม่ จะสะท้อนให้เห็นสภาพทางกายภาพของเรือนจำได้ชัดเจนมากขึ้น

- เห็นด้วยกับการป้องกันทรมาน เพราะว่าปัจจุบันเรือนจำไม่มีเรื่องนี้แล้ว ถ้ามีก็เป็นความเสี่ยงต่อหน้าที่การงานของเจ้าหน้าที่

- ถ้ามีการหารือและตัดในประเด็นที่เรือนจำยังไม่สามารถทำได้ ออก น่าจะเป็นคู่มือที่เป็นไปได้ในทางปฏิบัติและเป็นหลังพิงให้กับเรือนจำได้เวลาที่มีหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาตรวจ

- อาจจะมีการปรับถ้อยคำจากการเยี่ยม เป็นการเสริมกำลังใจเพื่อการสื่อสารและการสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงานร่วมกัน

- อยากให้ศึกษากฎหมาย ระเบียบ และคู่มือปฏิบัติ SOP ของกรมราชทัณฑ์ควบคู่ไปด้วย เพราะว่าเจ้าหน้าที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของราชทัณฑ์อยู่แล้ว

- ควรมีรายละเอียดและมีแนวทางที่เป็นไปได้ ไม่เป็นการสร้างภาระให้กับเจ้าหน้าที่จนทำงานยาก

ข้อเสนอต่อขั้นตอนและวิธีการตรวจเยี่ยม

- คณะผู้ตรวจเยี่ยม อยากให้มีเกสเซอร์ร่วมด้วย เพราะในระบบการบริหารจัดการเกี่ยวกับสถานพยาบาล จะมีเรื่องระบบยาในสถานพยาบาลด้วย

- เสนอเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์เป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการเพื่อให้ข้อมูลในส่วนของกรมราชทัณฑ์ เพื่อให้ความชัดเจนกับคณะกรรมการประเมินในสาขาวิชาชีพอื่น

กลุ่ม 3

ข้อเสนอภาพรวม/หลักการ

- เสนอชื่อเครื่องมือว่า “เครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำเพื่อการป้องกัน” เพื่อสื่อว่าไม่ได้ตรวจเพื่อจับผิด

- ปรับถ้อยคำให้สอดคล้องกับบริบทของราชทัณฑ์และการปฏิบัติจริงของเจ้าหน้าที่ แต่ไม่ลดทอนความเข้มข้นของเครื่องมือการตรวจ โดยเปลี่ยนวิธีการเขียนเพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ และเจ้าหน้าที่ก็สะดวกใจที่จะตอบคำถาม

- ปรับถ้อยคำให้สอดคล้องกัน มีการใช้คำว่าผู้ถูกคุมขังหรือผู้ต้องขังสลับกันไปมา ซึ่งในข้อกำหนดแมนเดลลาหรือข้อกำหนดกรุงเทพฯ จะใช้คำว่าผู้ต้องขัง ก็อาจจะปรับให้สอดคล้องกันได้

- กำหนดวัตถุประสงค์ของการตรวจแต่ละประเด็นให้ชัดว่าตรวจเรื่องอะไร เพราะอะไร เพื่อให้เข้าใจเข้าใจเหตุและผลของเรื่องที่จะตรวจ
- การอบรมการใช้เครื่องมือ เนื่องจากคณะตรวจเยี่ยมต้องการสหวิชาชีพ มีความหลากหลาย ไม่ใช่ทุกคนเข้าใจบริบทเรือนจำ ดังนั้น ก่อนใช้เครื่องมือนี้ ควรมีการอบรม ซึ่งต้องสอดแทรกเจตนารมณ์ในการตรวจแต่ละข้ออย่างถี่ถ้วน อาจจะต้องคิดควบคู่กันไปว่าจะทำหลักสูตรการใช้คู่มือนี้ด้วย และกำหนดให้ผู้ที่จะทำหน้าที่ตรวจเยี่ยม จะต้องผ่านการอบรมนี้ เพราะหากผู้ตรวจเยี่ยมไม่เข้าใจ ก็จะเป็นผลเสียสำหรับคนที่เอาคู่มือนี้ไปใช้โดยที่ไม่ได้เข้าใจบริบทหรือเจตนารมณ์ที่แท้จริงของเครื่องมือ นอกจากนี้ ต้องเข้าใจเทคนิคการเก็บข้อมูล รวมถึงการสัมภาษณ์ผู้ต้องขังด้วย เพราะคู่มือไม่ได้บอกว่าข้อไหนต้องถามผู้ต้องขังและต้องถามอย่างไร แม้จะเขียนหลักการกลาง ๆ ไว้ เช่น เรื่อง Do no harm เรื่องของการรักษาความลับ แต่ผู้ตรวจก็ต้องเข้าใจด้วยว่าหลักการเหล่านี้ใช้อย่างไรในทางปฏิบัติ เช่น สมมุติเข้าไปในเรือนจำขนาดเล็ก ไปสัมภาษณ์ผู้ต้องขังแค่หนึ่งหรือสองคน ไม่มีทางที่จะปิดความลับได้จริง เป็นต้น นอกจากนี้ ถ้าสามารถพัฒนาผู้ตรวจเยี่ยมจนถึงขั้นที่สามารถมี certificate สำหรับผู้ตรวจเยี่ยมได้ด้วย ก็จะเป็นประโยชน์เพื่อให้กระบวนการการ NPM มีคุณภาพมากขึ้น
- ต้องออกแบบทั้งระบบ เมื่อมีผู้ตรวจเยี่ยมที่ผ่านการอบรมแล้ว จะต้องมีการขึ้นทะเบียนไว้ด้วย และจะโยงกับเรื่องของงบประมาณสนับสนุนผู้ตรวจเยี่ยม ต้องคิดทั้งระบบ ทั้งเรื่องคน งบประมาณ กระบวนการ และเครื่องมือ จึงจะได้การตรวจเพื่อป้องกันอย่างมีประสิทธิภาพ
- ปรับรูปแบบเครื่องมือเป็นการประเมินเชิงคุณภาพ การใช้เกณฑ์สากลที่ต้องไปให้ถึง โดยให้ประเมินเป็นใช่หรือไม่ใช่ อาจจะทำให้เรือนจำตกใจ จึงเสนอให้ปรับกรอบประเด็น 8 ด้านนี้ เป็น Quality Framework และเอาแต่ละด้านมาทำเป็นเกณฑ์เชิงคุณภาพ เช่น แสงสว่างที่พอเพียง แต่ไม่ต้องบอกในแบบประเมินว่าต้องเปิดไฟตลอดเวลา แต่จะมีเช็คลิสต์สำหรับผู้ประเมินเก็บไว้ เช่น หลักการสากลบอกว่าต้องเปิดไฟได้ แต่เรือนจำไทยเปิดปิดไม่ได้ การประเมินจะได้ดูว่าเรือนจำมีหรือไม่มีอะไร และไม่ได้บอกว่าถ้าไม่มีแล้วจะผิด แต่เน้นดูข้อมูลเชิงคุณภาพ ว่าเกณฑ์เป็นแบบนี้ แต่เรือนจำทำแบบนี้ และสิ่งที่เรือนจำทำนั้นดีหรือไม่ดีอย่างไร โดยผู้ตรวจเยี่ยมจะมีคู่มือเล็ก ๆ ติดมือไปด้วย ผู้ตรวจเยี่ยมก็จะได้ข้อเท็จจริง ทั้งสิ่งที่เรือนจำทำอยู่ สิ่งที่ยังไม่สอดคล้องกับเกณฑ์สากล และข้อเสนอมานำไปให้ถึงเกณฑ์สากล ควรจะมีวิธีการอย่างไร
- เขียนบทนำ หรือ preamble เพื่อทำความเข้าใจหลักการของการตรวจเยี่ยมเชิงป้องกันที่เป็นพื้นฐานของ OPCAT และคนอ่านรู้สึกได้ว่าเป็นการมาเยี่ยมแบบเป็นมิตร หรือแม้กระทั่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ที่กำลังจะต้องเป็นผู้เสนอ ครม. ในการเข้าเป็นภาคี OPCAT อ่านแล้วเข้าใจเจตนารมณ์ของการเยี่ยมเชิงป้องกันได้ง่ายที่สุดเลย และเป็นประโยชน์ในการผลักดันการเข้าเป็นภาคี OPCAT ด้วย

- เครื่องมือที่เป็นมิตรกับผู้ตรวจเยี่ยม (user friendly) สำหรับผู้ประเมินที่จะต้องไปใช้เครื่องมือที่มีจำนวนข้อมากมาย อาจจะต้องชั่งน้ำหนักว่าจำนวนข้อที่มากมายอาจทำให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน แต่กว่าจะไปถึงตรงนั้น ผู้ตรวจเยี่ยมอาจเกิดความเหนื่อยล้า จึงอาจจะต้องคำนึงตรงนี้ด้วย

ข้อเสนอต่อการออกแบบประเด็นการตรวจเยี่ยม

- ทำให้เครื่องมือเป็นกรอบที่ยืดหยุ่น ใช้มาตรฐานสากลเป็นตัวตั้ง และนำ พ.ร.บ. ราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 กฎกระทรวง ระเบียบ ข้อบังคับของกรมราชทัณฑ์มาเสริม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทการทำงานจริง และถ้าตรวจพบว่าผิด ก็อาจจะผิดจากตัวกฎหมาย และอาจจะเป็นข้อเสนอแนะในการปรับปรุงข้อกฎหมายในบางจุด โดยใช้หลักการสากลมาเทียบให้เห็นว่าตรวจด้วยมาตรฐานใด ทั้งนี้ ราชทัณฑ์ไม่ได้กังวลที่จะใช้มาตรฐานสากลเป็นหลัก เพราะปัจจุบันนี้เรือนจำก็มีการปรับใช้มาตรฐานสากลแทบจะทุกด้านอยู่แล้ว

- คำนึงถึงกลุ่มเปราะบาง ควรมีการพิจารณามิติทางเพศ กลุ่มเปราะบาง กลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา ความพิการในทุกหัวข้อ และผู้ร่วมประชุมบางท่านเสนอให้กลับไปหลักการของข้อกำหนดแมนเดลลา ซึ่งระบุให้มีการปฏิบัติให้แตกต่างกันสำหรับผู้ต้องหาบางกลุ่ม 5 กลุ่ม คือ ผู้ต้องขังเด็ดขาด ผู้ต้องขังระหว่าง ผู้ต้องขังคดีแพ่ง คนที่มาตามคำสั่ง และผู้ต้องขังป่วยจิตเวช และจะมีตามมาตรฐานอื่นซึ่งไม่อยู่ในข้อกำหนดแมนเดลลา เช่น กลุ่ม LGBTQ ซึ่งต้องไปดูหลักการยอกยาการ์ตา (Yogyakarta Principles) และกลุ่มผู้หญิง กลุ่มหญิงตั้งครรภ์และกลุ่มผู้หญิงที่มีบุตรติดมา ต้องดูข้อกำหนดกรุงเทพ ซึ่งถ้าไม่ได้ใส่ไป เมื่อไปตรวจเรือนจำจะไม่ได้ดูเรื่องห้องเลี้ยงเด็ก และเรื่องการแยกผู้ต้องขังข้ามเพศตามหลักอัตลักษณ์ทางเพศ

- เสนอให้ดูคู่มือของ APT

ข้อเสนอต่อขั้นตอนและวิธีการตรวจเยี่ยม

- กำหนดกรอบเวลาของข้อมูลที่จะเก็บ ควรกำหนดกรอบเวลาของข้อมูลที่ต้องการเก็บ เนื่องจากข้อคำถามต่าง ๆ เป็นปัจจัยที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา จึงควรกำหนดกรอบเวลาในการเก็บข้อมูล เช่น ต้องการข้อมูลในช่วง 6 เดือนที่ผ่านมา เป็นต้น มิฉะนั้น จะกลายเป็นว่าไปตรวจครั้งแรกและตรวจอีกครั้งจะยังคงได้ข้อมูลเหมือนเดิมทั้ง ๆ ที่เรือนจำนั้นอาจมีการพัฒนาดีขึ้นแล้ว

- การเผยแพร่รายงาน SPT จะมีกระบวนการที่สำคัญมาก คือการตกลงร่วมกันก่อนว่า รายงานการตรวจเยี่ยมจะเผยแพร่หรือไม่เผยแพร่ และจะมีระยะเวลาของการปรับปรุงก่อนที่รายงานจะเผยแพร่ ควรเพิ่มเงื่อนไขในเครื่องมือนี้

- เกณฑ์การเลือกเรือนจำที่จะไปตรวจเยี่ยม ผู้ตรวจการเรือนจำของอังกฤษ มีการเลือกเรือนจำที่เข้าไปตรวจโดยแบ่งเรือนจำออกเป็น 3 ประเภท คือ เรือนจำที่มีแนวปฏิบัติที่ดี/ได้รางวัล เรือนจำที่มีปัญหา และเรือนจำที่มีมาตรฐานกลาง ๆ โดยเขาจะตรวจเรือนจำสองประเภทแรกก่อน ส่วนเรือนจำมาตรฐานกลาง ๆ ถ้ามีเวลาก็จะไปตรวจ อาจจะ 5 ปีไปตรวจครั้ง ส่วนเรือนจำที่มีปัญหาก็จะไปบ่อยกว่า

- เกณฑ์การประเมิน กำหนดการประเมินเป็น 3 ระดับ คือ ไม่ใช่ บางส่วน และใช่ ถ้าวัตถุประสงค์ของการใช้แบบประเมินนี้เพื่อให้ข้อเสนอแนะกับเรือนจำ รวมไปถึงการเป็นข้อมูลต่อคณะกรรมการที่จะต้องเข้ามาตรวจอีกในครั้งถัดไป การประเมินแค่ 3 ระดับ อาจจะไม่ได้ให้รายละเอียดที่เพียงพอที่จะบ่งชี้ถึงพัฒนาการของเรือนจำได้ และบางส่วนของแต่ละเรือนจำก็จะมีระดับที่ไม่เท่ากัน จึงเสนอให้เพิ่มเป็น 4 ระดับ เพื่อให้มีการประเมินที่ละเอียดขึ้นและได้ข้อมูลที่มากขึ้น

- รายการตรวจสอบ ไม่ต้องมีจำนวนมากนัก แต่เน้นการพาผู้เชี่ยวชาญลงไปช่วยตรวจเยี่ยม เช่น การพาผู้เชี่ยวชาญด้านโภชนาการไปร่วมตรวจด้วยหนึ่งคน หรือพาผู้เชี่ยวชาญทางด้านโครงสร้างไปด้วย เครื่องมือจากเล่มหนาๆ อาจจะเหลือแค่ไม่กี่แผ่น โดยจะเป็นหัวข้อหลัก ๆ และอาศัยความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ

- คณะผู้ตรวจเยี่ยม ถ้ามีประเด็นเรื่องของแม่และเด็ก ควรเพิ่มคนที่เข้าใจเรื่องพัฒนาการของเด็กเข้าร่วมเฝ้าตรวจเยี่ยมด้วย และนอกจากการมีสัดส่วนที่เท่ากันของเพศหญิงและเพศชายแล้ว ควรมีสัดส่วนของอัตลักษณ์อื่น ๆ ด้วย นอกจากนี้ การมีอดีตผู้บัญชาการเรือนจำร่วมด้วย ก็จะเป็นประโยชน์ ยกตัวอย่างประเทศอังกฤษ ที่คนตรวจคืออดีตผู้บัญชาการเรือนจำทั้งนั้น แต่ต้องเป็นคนที่มิเคยติด อยู่เรือนจำมาทุกแบบ เจอผู้ต้องหาทุกประเภท เคยทำงานทั้งส่วนบริหารและงานสนาม

กล่าวโดยสรุป จากข้อมูลที่ได้รับการสะท้อนจากการสนทนากลุ่มข้างต้น ผู้วิจัยจะได้นำไปปรับร่างเครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำ โดยในเชิงภาพรวม ผู้วิจัยพิจารณาข้อเสนอของการประชุมแล้ว เห็นด้วยที่จะปรับร่างเครื่องมือให้เป็นรูปแบบของการใช้เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยตัดเกณฑ์การประเมินเดิมที่มี 3 ระดับ คือ ใช่ บางส่วน และไม่ใช่ออกไป เพื่อให้ลดความรู้สึกของการใช้เป็นเครื่องมือในการชี้ถูกผิด ซึ่งดูเป็นมิตรมากขึ้น อีกทั้งผู้วิจัยเห็นว่าการเน้นเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ จะทำให้ได้ข้อเท็จจริงที่ครบถ้วนรอบด้านมากขึ้น

ส่วนในเรื่องรายละเอียดปลีกย่อยอื่น ๆ ผู้วิจัยจะพิจารณาปรับตามข้อเสนอแนะของการประชุมตามความเหมาะสม เช่น การปรับถ้อยคำให้เข้ากับบริบทของงานราชทัณฑ์ไทย การตัดชื่อย่อยบางข้อที่ไม่เกี่ยวกับงานราชทัณฑ์ออกไป รวมถึงเพิ่มรายละเอียดบางประเด็นตามข้อเสนอแนะของที่ประชุม เป็นต้น ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการปรับแก้ในรูปแบบของคู่มือการตรวจเยี่ยมเรือนจำเพื่อการป้องกันการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมและย่ำยีศักดิ์ ซึ่งจะแสดงไว้ในภาคผนวก ง

4.2 แนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิผล

การวิจัยเพื่อพัฒนาแนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิผลนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรค แนวปฏิบัติการถามปากคำในชั้นการสอบสวนของพนักงานสอบสวนในปัจจุบัน 2) สร้างและพัฒนาแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิผล และ 3) สร้างหลักสูตรการเรียนการสอนแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิผลให้แก่อาจารย์ผู้สอนนักเรียนนายร้อยตำรวจ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เพื่อสร้างและพัฒนาแนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิผล ด้วยการดำเนินการ 3 ขั้นตอน คือขั้นตอนปัจจัยนำเข้า ขั้นตอนปัจจัยกระบวนการ และขั้นตอนปัจจัยผลการดำเนินงาน เก็บรวบรวมข้อมูลทุกขั้นตอนจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 4 กลุ่มรวมทั้งหมด 17 คน แบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย 1) ประชาชน 2) เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่สอบสวน 3) บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ หน่วยงาน พนักงานอัยการ ผู้พิพากษา และนักสิทธิมนุษยชน และ 4) อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการสืบสวนสอบสวนและจิตวิทยาการสอบสวน ด้วยเครื่องมือวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการตีความ (Interpretation) ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ด้วยการตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัยหรือผู้เก็บข้อมูล (Investigator Triangulation) ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรค ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับแนวปฏิบัติการถามปากคำในชั้นการสอบสวนของพนักงานสอบสวนในปัจจุบัน
2. ผลการสร้างและพัฒนาแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิผล
3. การสร้างหลักสูตรการเรียนการสอนเรื่องสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิผลให้แก่อาจารย์ผู้สอนนักเรียนนายร้อยตำรวจ

4.2.1 ผลการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรค ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับแนวปฏิบัติการถามปากคำในชั้นการสอบสวนของพนักงานสอบสวนในปัจจุบัน

ในการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรค รวมถึงแนวปฏิบัติการถามปากคำในชั้นการสอบสวนของพนักงานสอบสวนในปัจจุบันนั้น ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ประกอบด้วย ประชาชนที่ใช้บริการในสถานีตำรวจ พนักงานสอบสวน และบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ประกอบด้วย หน่วยงาน พนักงานอัยการ และศาล และนำเสนอข้อค้นพบจากการสัมภาษณ์ใน 2 ประเด็น คือ ปัญหาและอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการสอบสวนปากคำของพนักงานสอบสวน ดังนี้

1) ปัญหาและอุปสรรคในการสอบสวนปากคำ ในมุมมองของพนักงานสอบสวน

จากการสัมภาษณ์พนักงานสอบสวน เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการสอบสวนปากคำ ผู้วิจัยพบปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ คือด้านวัสดุอุปกรณ์และงบประมาณ ตลอดจนการขาดแคลนกำลังพลผู้ปฏิบัติงาน เมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณคดีที่เกิดขึ้น รายละเอียดปัญหาและอุปสรรคในการสอบสวนปากคำของพนักงานสอบสวน มีดังนี้

(1) การขาดแคลนงบประมาณ ความพร้อมด้านสถานที่และวัสดุอุปกรณ์

“...ห้องสอบสวนในส่วนของ สภ.สามพราน จะอีกหลาย ๆ แห่ง ไม่มีความเป็นส่วนสด พนักงานสอบสวนทำงานรวมกันในห้องเดียว มีฉากกั้นแบ่ง Partition เท่านั้น เราสอบสวนคดีของเราอยู่ คดีอื่น ๆ ก็สอบไปพร้อม ๆ กัน ทำให้เสียงตึกกันเกิดสับสน ในบางโอกาสสังเกตได้ว่าพยานหรือผู้เสียหายของเรา ขณะที่เรากำลังสอบสวนอยู่หึ่งไปแอบฟังคดีอื่นที่พนักงานสอบสวนข้าง ๆ กำลังสอบสวนอยู่ ไม่มีสมาธิอยู่กับคดีของเรา...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

“...เรื่องงบประมาณก็เป็นปัญหา ผู้ให้สัมภาษณ์เคยทำงานในห้องส่วนตัว ผู้กำกับการเข้ามาพูดว่าถ้าเธอทำงานในห้องคนเดียวแบบนี้แล้วใครจะจ่ายค่าแอร์ บังคับให้ผู้ให้สัมภาษณ์ลงมานั่งในห้องทำงานรวม ทั้งที่ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นพนักงานสอบสวนหญิง ส่วนใหญ่รับคดีเกี่ยวกับเพศ จะต้องสอบผู้เสียหายที่เป็นหญิง หรือคดีที่ผู้ให้ถ้อยคำเป็นเด็กหรือเยาวชน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.7)

“...แต่อุปกรณ์ต้องมีพร้อม ถ้าพนักงานสอบสวนต้องซื้อกล้องมาตัวเอง อย่างนี้ยังเกิดอุปสรรค อยู่แน่นอน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.6)

“...ตอนนี้มีห้องสอบสวนมีทั้งหมด 2 ห้อง ในสถานีตำรวจมีพนักงานสอบสวนทั้งหมด 7 คน มีพื้นที่เยอะ แต่ไม่มีการกั้นเป็นห้องส่วนตัว เมื่อพนักงานสอบสวนคนหนึ่งสอบปากคำพยาน จะมีพนักงานสอบสวนคนอื่นหรือพยานในคดีอื่นนั่งฟังได้ เรื่องนี้คิดว่าเป็นปัญหามาก เพราะเขาอาจไม่กล้าให้ข้อมูล ในบางคดีเราถึงขั้นต้องหาพื้นที่ส่วนตัวในการสอบปากคำ เขาจึงจะกล้าเล่า โดยเฉพาะในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.6)

“...เป็นปัญหาการขาดแคลนทรัพยากร ไม่ใช่เฉพาะคดีทางเพศ บ่อยครั้งผู้ให้ถ้อยคำไม่ยอมให้ผู้อื่นรับรู้ เห็นว่าห้องสอบสวนควรเป็นส่วนส่วนตัวมากกว่านี้ ไม่ใช่แค่มีแผงกั้น...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.6)

“...ที่เคยเจอด้วยตนเองคือ ระหว่างสอบปากคำอยู่ในห้อง มีคนวิกลจริตขึ้นมาบนโรงพัก แล้วโหวกเหวกโวยวาย พยานตกใจมากไม่สามารถคุมสติได้และเกิดความหวาดกลัว อีกครั้งหนึ่งระหว่างสอบปากคำเกิดไฟไหม้ข้างโรงพัก ทุกคนแตกตื่นวิ่งออกไปดู แต่เข้าใจได้ว่าเรื่องนี้สุดวิสัย เป็นเหตุเพลิงไหม้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.6)

“...บ่อยครั้งผู้เสียหายเขารู้จักกัน เจอคนที่เขารู้จักในคดีอื่น เขาก็พาชวนกันนั่งคุย ระบาย
 สมาธิของพนักงานสอบสวนและผู้ให้ถ้อยคำคนอื่น ๆ มาก...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.6)

“...ปัจจุบันสำนักงานตำรวจแห่งชาติไม่ได้จัดอุปกรณ์การบันทึกภาพและเสียง เมมโมรีการ์ด
 ให้เลย ถ้าจะต้องบันทึกภาพและเสียงในตอนนี้ พนักงานสอบสวนต้องจัดหาอุปกรณ์มาเอง...” (ผู้ให้สัมภาษณ์
 ลำดับที่ B.6)

“...จากที่ฟัง PEACE Model มา ถ้าเอามาใช้จะมีข้อจำกัดในเรื่องวัสดุอุปกรณ์ เราไม่มีห้อง
 สอบสวนเป็นส่วนตัว เพราะสถานที่ที่มีจำกัด ถ้าโรงพักใหญ่หน่อยก็ต้องใช้งบประมาณในการจัดทำห้องอีก ไหน
 จะต้องซื้อเครื่อง เช่า Server เก็บข้อมูล น่าจะใช้งบประมาณมาก...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

“...ถ้าแยกห้องสอบสวนเป็นห้องเดี่ยว คล้าย ๆ กับห้องทำงานของพนักงานอัยการก็น่าจะดี
 ไม่มีใครอยากให้ข้อเท็จจริงในคดีเปิดเผยไปยังบุคคลทั่วไป ให้เขาได้ยิน รับรู้รับทราบ เราสอบสวนแยกห้องกัน
 เฉพาะในคดีเด็กหรือเยาวชน แต่สำหรับผู้ใหญ่แทบไม่เป็นความลับเลย...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

“...ถ้าถามเรื่องความพร้อมของสถานที่ทำการสอบสวน ที่ตึก "B" ของ DSI มีห้องสอบสวน
 จำนวนมาก แต่ละห้องเป็นส่วนสด มีความเป็นส่วนตัวมาก แต่การจัดรูปแบบห้องยังไม่ตรงกับหลักของ PEACE
 Model เท่าใดนัก เท่าที่ทราบมาโต๊ะกลางไม่ควรเป็นโต๊ะสี่เหลี่ยม ควรเป็นโต๊ะกลม นี่เฉพาะเรื่องสถานที่นะ
 แต่ถ้าถามว่าเจ้าพนักงาน DSI ได้สอบสวนโดยปฏิบัติตามหลักการ PEACE Model หรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับพนักงาน
 สอบสวนแต่ละคนว่าจะปฏิบัติกันอย่างไร...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.4)

“...บรรยากาศของห้องสอบปากคำมีความเป็นส่วนตัว ซึ่งห้องของแต่ละกองมีหลายห้อง และ
 ยังมีระบบการจองห้อง ไม่มีการสอบปากคำแบบห้องที่มีคนเดินพลุกพล่านอย่างตำรวจ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์
 ลำดับที่ B.4)

“...DSI มีความพร้อมในเรื่องกล้องบันทึกภาพ สิ่งบันทึกข้อมูล เพราะมีงบประมาณในเรื่องนี้
 ถ้าภารกิจของหน่วยเราจำเป็นต้องใช้กล้อง ของงบประมาณไปก็ได้รับอนุมัติ แม้แต่คอมพิวเตอร์ ปริ้นเตอร์
 ทุกคนที่เข้ามาใน DSI จะได้รับ Notebook ส่วนตัวทุกคน มีกระดาดเบิกให้ใช้ได้ด้วย...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับ
 ที่ B.4)

“...เรื่องความพร้อมของพนักงานสอบสวน เราจะทำอย่างไรเพื่อให้พนักงานสอบสวนรู้สึก
 ผู้ปฏิบัติได้รับการดูแล ได้รับการสนับสนุนให้การทำงานมีคุณภาพ มีคุณภาพชีวิตที่ดี รวมถึงเรื่องปัจจัย 4
 เงินเดือน อุปกรณ์ที่ใช้ปฏิบัติงาน สถานที่ บรรยากาศในการทำงานจะต้องดีด้วย ถ้าคนเราไม่มีความสุข
 ประสิทธิภาพของงานมันก็น้อย...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.4)

“...บางครั้งเราต้องสอบคนพิการ เช่น หูหนวกหรือเป็นใบ้ พนักงานสอบสวนต้องจัดหาล่ามแปลภาษาให้ แต่ล่ามหายากมากโดยเฉพาะในช่วงเวลากลางคืน เราหาล่ามได้ไม่ทันหรือแทบจะไม่มีล่ามเลย เราก็สอบสวนไม่ได้ ทั้งที่เขาร่วมจะให้การกับเราแล้ว เช่นเดียวกับการสอบคดีเด็กหรือเยาวชน ที่ต้องกระทำต่อหน้าสทวิชาชีพ ทุกวันนี้พนักงานสอบสวนจะต้องไปสอบสวนที่สำนักงานอัยการจังหวัดเท่านั้น วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ จะต้องจัดหาไปเอง ไม่เท่านั้น ยังต้องนัดหมายกับสทวิชาชีพว่าจะพร้อมในช่วงเวลาใด ยังมีจำกัดด้วยว่าวันนี้สามารถสอบได้เต็มที่เพียง 2 - 3 ปาก เกินกว่านี้ต้องไปวันอื่น ทำให้การสอบสวนล่าช้าออกไปอีก ผู้บริหารระดับสูงก็ไม่ได้ลงมาให้ความสำคัญกันตรงนี้ ภาระจึงตกอยู่กับผู้ปฏิบัติ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

(2) ผู้ปฏิบัติไม่เพียงพอกับภาระงานที่เกิดขึ้น จึงทำให้ไม่มีเวลาทุ่มเทกับแต่ละคดี หรือผู้ให้ข้อมูลแต่ละคน

“...การเตรียมความพร้อมด้านบุคคลมีความสำคัญมาก ถ้าเราไม่พร้อมไม่ว่าจะนอนไม่พอ เราเหนื่อยล้าจะทำให้ไม่มีสมาธิ ความทรงจำเกี่ยวกับการจำเหตุการณ์จะลดลงไปอย่างมาก เราจึงต้องเตรียมร่างกายและจิตใจให้พร้อมเสมอ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.3)

“...สำหรับสภาพร่างกายของพนักงานสอบสวนเห็นว่าอยู่ในระดับกลาง ๆ พิจารณาจากปริมาณงาน และวันเวลาพักผ่อน บางวันต้องสอบพยานหลายปาก ก็จะมีเวลาเตรียมตัวน้อย จึงไม่ได้พร้อมแบบเต็มที่...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.6)

“...ในการสอบสวนผู้ต้องหาที่มีข้อจำกัดเรื่องเวลา เราจะเสียเวลามากไม่ได้ เพราะถูกจำกัดด้วยระยะเวลาในการตรวจสอบการจับ หรือมัดฟ้องฝากขัง และพนักงานสอบสวนต้องทำงานคนเดียว ดังนั้นบางคดีอาจไม่ได้เตรียมตัวมากนัก...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.7)

“...พนักงานสอบสวนส่วนใหญ่มีคติในความรับผิดชอบเยอะ พยานหลักฐานในคดีจะต้องอาศัยหน่วยงานภายนอก พนักงานสอบสวนขอไปบางแห่งได้มายากหรือได้ไม่ครบ เราจึงมีเวลาเตรียมตัวถามคำให้การน้อย จะมุ่งไปเฉพาะคดีใดคดีหนึ่งก็ไม่ได้เพราะต้องแบ่งเวลาไปทำคดีอื่นอีก อย่างไรก็ตาม การเตรียมความพร้อมสำคัญมาก ต้องกระทำไม่ว่าเวลาจะมากน้อย เพราะถ้าไม่ทำแล้ว อาจพลาดพยานหลักฐานสำคัญหรือเกิดผิดพลาดพยานหลักฐานชี้ไปทางหนึ่ง แต่พนักงานสอบสวนตั้งรูปคดีไปอีกทางหนึ่ง เกิดเสียหายได้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

“...ปัจจุบันนักสอบสวนแทบไม่มีเวลาสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้ให้ถ้อยคำเลย ทำได้แค่ถามสารทุกข์สุกดิบ ถ้าจะให้ใช้เวลาจนถึงให้เขาไว้วางใจเรา ยอมให้ข้อมูลทุกอย่างกับเรา เราไม่มีเวลา เรามีอย่างอื่นอีกมากต้องทำ และการไปใช้เวลากับเขามาก ๆ บางคนเขาอาจเครียด เขาอาจมีภารกิจอื่นที่จะต้องไปทำ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

“...ปัจจุบันเรามีเวลาพูดคุยกับผู้ให้ถ้อยคำ อย่างเต็มที่ก็ประมาณ 5 นาทีต่อคน ก็นับว่ามากแล้ว โดย 5 นาทีนี้ไม่พูดเกี่ยวกับคดีเลย...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

“...ถ้าจะให้ประเมินความพร้อมของพนักงานสอบสวนในสังกัดและของผู้ต้องหา จะให้คะแนนสัก 4 คะแนนเต็ม 10 เนื่องจาก มีข้อจำกัดในเนื้อหา ต้องเข้าเวรรับคดี ต้องสอบปากคำ เพื่อให้ทันตามกำหนดเวลา โดยที่อาจยังไม่ได้พักผ่อน กฎหมายบีบด้วยเวลาว่าจะต้องทำให้เสร็จภายในกี่ชั่วโมง อาจจะ 4 - 5 ชั่วโมง ก็ต้องนำตัวผู้ต้องหาไปฝากขังแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าจับมาในวันศุกร์หรือวันเสาร์ เวลาจะเหลือน้อยมาก...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.3)

“...ทุกวันนี้พนักงานสอบสวนไทยส่วนมากไม่มีความพร้อม เมื่อเข้าเวรผิดหนึ่งอาจมีคดีเข้ามา มาก เกิดความเครียดสะสม ระหว่างสอบสวนผู้บังคับบัญชาเรียกพบบ้าง ผู้เสียหายรายอื่นโทรมาบ้าง ทำให้สมองยุ่งเหยิงอยู่ตลอดเวลา ไม่พร้อมมีสมาธิไปที่คดีหนึ่งคดีใดโดยเฉพาะ ประกอบกับการเหนื่อยลำทางร่างกาย เช่น จับกุมผู้ต้องหามาคืนวันศุกร์และต้องส่งฝากขังเข้าวันเสาร์ ต้องทำงานโดยไม่มีหยุดพัก ไม่เช่นนั้นฝากขังไม่ทัน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

“...เรื่องความพร้อมของคนนี้ มองว่าอยู่ที่การปรับเปลี่ยกำลัง ให้มีความเหมาะสมกับปริมาณงาน และจำนวนคนเข้าเวรให้เหมาะสมกับจำนวนคดีที่เกิดขึ้น...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.3)

“...เรื่องการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับคดี ในมุมมองของผู้ให้สัมภาษณ์เองคิดว่าไม่เพียงพอ ด้วยข้อจำกัดเรื่องเวลา ยิ่งการสอบสวนผู้เสียหาย เราไม่มีทางรู้เลยว่าตอนที่เขาได้เดินขึ้นมาสถานีตำรวจ เขาจะแจ้งเรื่องอะไร ข้อเท็จจริงเป็นอย่างไร เราไม่มีสิทธิรู้เลย จึงไม่มีเวลาเตรียมความพร้อมที่จะตั้งรูปคดีให้ถูกต้องและครบถ้วน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

“...ตำรวจไม่ค่อยใช้เวลาในการทำความรู้จัก หรือเพื่อจะสร้างความสนิทสนมกับผู้ต้องหาก่อน เนื่องจากพนักงานสอบสวนเองมีภาระงานมาก มีเวลาน้อย ดังนั้นเมื่อถึงเวลาก็สอบปากคำตามคำให้การไปเลย ทำตามขั้นตอนและกระบวนการไปเลย...ส่วนตัวเห็นว่าถ้าใช้เวลาทำความรู้จักมากขึ้นจะส่งผลดี เพราะทำให้ได้รู้ก่อนว่าผู้ต้องหาจะมีแนวคิดอย่างไร...ถ้าให้มองตามจริงก็แทบจะไม่มีเวลาในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้ให้ถ้อยคำเลย...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.3)

“...ขั้นตอนการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับคดีก่อนเริ่มถามปากคำสำคัญมาก ถ้าเราไม่เตรียมตัวเลย จะทราบข้อเท็จจริงได้อย่างไร การเตรียมตัวทำให้มีลูกล่อลูกชนในการถาม ให้มันตรงประเด็น มิฉะนั้นแล้วจะเหมือนพายุเรื่ออยู่ในอ่าง จะไม่ได้ข้อมูลอะไร...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.4)

(3) สำนักงานตำรวจแห่งชาติไม่มีระเบียบข้อบังคับกำหนดให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติชัดเจน พนักงานสอบสวนแต่ละคนต่างปฏิบัติหน้าที่ไปตามความรู้ความเข้าใจของตนเอง

“...เรื่องการสอบผู้เสียหายและพยาน แนวทางปฏิบัติที่ทำอยู่ก็ถือมีการพูดคุยและซักถามก่อนเบื้องต้นว่าเหตุการณ์เหตุการณ์เป็นอย่างไร แล้วถามถึงจุดประสงค์ของผู้เสียหายก่อนว่าต้องการอะไร และให้ผู้เสียหายเตรียมข้อมูลในกรณีที่ข้อมูลมีความซับซ้อนยก ตัวอย่างเช่นคดีออนไลน์ จากนั้นก็จะมีการสอบถามและพิมพ์ลงไปในคำให้การในกระดาษ เรียบเรียงให้ถูกต้องครบถ้วนทุกประเด็น และให้ผู้กล่าวหาหรือพยานตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนให้เรียบร้อย ก่อนให้ลงลายมือชื่อ...อาจจะแยกได้เป็น 2 ขั้นตอน ก็คือสอบถามก่อนเบื้องต้นว่าเขามาและต้องการอะไร ซึ่งตรงนี้ผู้เสียหายจะให้การมาระดับหนึ่งแล้ว หลังจากนั้นพนักงานสอบสวนจะประมวลเรื่องว่าจะพิมพ์เป็นคำให้การอย่างไร ซึ่งตอนพิมพ์คำให้การตรงนี้ก็จะเป็นการลงมือลงไปอีก เท่ากับว่าส่วนใหญ่มีการถาม 2 ครั้ง...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.3)

“...คดีโดยทั่วไปใช้ระยะเวลาประมาณ 2 ชั่วโมง สำหรับผู้เสียหายคนหนึ่ง ประกอบไปด้วยขั้นตอน การพูดคุยทั่วไปเกี่ยวกับคดี การเรียบเรียงประเด็น เรียบเรียงเป็นประโยค การสอบทานให้ครบถ้วนทุกประเด็น โดยพนักงานสอบสวนจะพิมพ์คำให้การไปด้วย ไม่สามารถฟังเขาเล่ามา แล้วพิมพ์ไปรวดเดียว จึงเป็นการฟังไปคุยไปและพิมพ์ไป...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.3)

“...พนักงานสอบสวนส่วนใหญ่มีการใช้คำถามนำ และส่วนใหญ่จะเป็นคำถามในตอนท้าย... แต่ส่วนตัวเห็นด้วยว่าในทุกคดี ควรเริ่มต้นด้วยคำถามปลายเปิดก่อน หรือหากมีการหลีกเลี่ยงที่ไม่พูดถึง หรือกล่าวผ่านไปโดยไม่ได้ลงรายละเอียด เราก็จะค่อย ๆ เจาะไปที่ละเรื่องอีกครั้ง โดยใช้คำถามนำน้อยที่สุด...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.3)

“...เมื่อสอบสวนเสร็จแล้ว พนักงานสอบสวนควรอธิบายกระบวนการทั้งหมด เพื่อให้เขาทราบว่าพนักงานสอบสวนจะดำเนินการอย่างไร ขั้นตอนของตำรวจ อัยการ และศาล เป็นอย่างไร ใช้เวลานานเท่าใด แต่ละขั้นตอนจะต้องทำอะไรบ้าง จากประสบการณ์ที่ทำงานมาหลายปีพบว่า ถ้าเราไม่รักษาการติดต่อกับผู้เสียหายหรือพยาน พอคดีไปถึงชั้นศาล เขาจะไม่ไปเบิกความ ทำให้คดีมีปัญหา พนักงานอัยการจะบีบให้พนักงานสอบสวนพยายามติดตามตัวให้ได้ ดังนั้น พนักงานสอบสวนควรทำความเข้าใจกับผู้เสียหายหรือพยานตั้งแต่แรก ว่าเขาต้องให้ความร่วมมือ เราต้องทำงานร่วมกัน ไม่ใช่แจ้งความแล้วปล่อยให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนฝ่ายเดียว การพูดคุยกันจึงสำคัญมาก...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.7)

“...หลังจากสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว พนักงานสอบสวนบางคนก็อธิบายถึงขั้นตอนการปฏิบัติต่อไป ชี้แจง แนะนำ ตอบข้อสงสัย ให้แก่ผู้ให้ถ้อยคำ ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ขึ้นอยู่กับความใส่ใจหรือความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของแต่ละบุคคล...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.3)

“...DSI มี SOP (Standard Operating Procedure) ให้พนักงานสอบสวนยึดถือในการปฏิบัติ ระบุหลักการสอบสวน กระบวนการสอบสวนที่ต้องดำเนินการตามลำดับขั้นตอน มีข้อคำถามไว้ให้ ไปดูได้ที่กองพัฒนาและสนับสนุนคดีพิเศษ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รวบรวมคู่มือพวกนี้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.4)

“...เท่าที่ทราบมา กระบวนการสอบสวนของ DSI จะต่างจากพนักงานสอบสวนตำรวจในชั้นการรับคำร้องทุกข์ ที่จะเป็นคนละคนกับพนักงานสอบสวน โดย DSI มีหน่วยบริการประชาชนสำหรับคดีพิเศษ อยู่ภายใต้หน่วยบริหารคดีพิเศษ อำนาจหน้าที่ในการรับเรื่องราวร้องทุกข์ของประชาชนทั้งหมด ช่องทางการร้องทุกข์มีตั้งแต่การ Walk in หรือการส่งหนังสือ แต่ DSI ไม่รับทุกคดี จะรับดำเนินการเฉพาะแต่คดีที่ระบุไว้ใน พ.ร.บ.การสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ.2547 เท่านั้น เมื่อมีคำร้องทุกข์เข้ามา หน่วยบริการประชาชนจะจำแนกเป็น 3 กรณี ได้แก่ 1. การเสนอความเห็นให้อธิบดีเห็นชอบว่ากรณีนี้เป็นคดีพิเศษหรือไม่ และควรรับไว้ดำเนินการหรือไม่ 2. การแจ้งว่าคดีไม่ได้อยู่ในอำนาจหน้าที่ของ DSI หากแต่เป็นอำนาจของตำรวจ ป.ป.ช. หรือหน่วยงานอื่น และ 3. คดีที่ไม่มีมูล ไม่มีข้อเท็จจริงใด ๆ ก็จะไม่ดำเนินการ. ถ้าเป็นกรณีที่ DSI อาจดำเนินการได้ และมีข้อเท็จจริงจะต้องสืบสวนต่อไป หน่วยบริการประชาชนจะส่งข้อมูลมายังหน่วยบริหารคดีพิเศษ เพื่อหาข้อเท็จจริงประมวลเพื่อเสนอความเห็นไปยังอธิบดี ว่าคดีนี้ข้อเท็จจริงมีอยู่อย่างไร เป็นคดีพิเศษหรือไม่ มีข้อเสนออย่างไร ควรรับไว้ดำเนินการหรือไม่ จะเห็นได้ว่า หน้าที่ของพนักงานสอบสวนจะเกิดต่อเมื่ออธิบดีมีความเห็นพ้องตามที่กองบริหารคดีพิเศษเสนอไป เมื่อกองได้รับคำสั่งจากอธิบดีแล้ว ก็ต้องดำเนินการตามระเบียบ เช่น เปิดระบบทางธุรการเกี่ยวกับเลขสืบสวนและเลขสอบสวน แล้วดำเนินการสอบสวน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.4)

“...เห็นด้วยว่าพนักงานสอบสวนจะต้องชี้แจง Routine ทุกครั้ง ก่อนการถามปากคำ แสดงถึงความเป็นมืออาชีพ ให้เขารู้ขั้นตอนการทำงาน เป็นการแสดงความโปร่งใสด้วย...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.4)

(4) พนักงานสอบสวนไม่ได้รับการถ่ายทอดเรื่องหลักจิตวิทยาการสอบสวนอย่างเพียงพอ ไม่มีการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่เหมาะสมก่อนเริ่มถามคำให้การ

“...เรื่องการพูดคุยนี้ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล แล้วแต่ว่าใครจะมีปฏิสัมพันธ์มากน้อยแค่ไหน ไม่มีแนวปฏิบัติชัดเจน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.3)

“...วิธีการถามปากคำของ DSI ถ้าไม่ใช่คดีเด็ก จะคล้าย ๆ กับตำรวจ มีลักษณะบังคับอยู่บ้าง...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.4)

“...ส่วนตัวเห็นความสำคัญของการ Building Rapport ถ้าเป็นไปได้จะให้เขา Add Line ของพนักงานสอบสวนเอาไว้เพื่อพูดคุยกันก่อนสอบสวนปากคำ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.7)

“...ต้องยอมรับว่าเรายังมีทัศนคติที่ไม่ดีในการทำงานอยู่ ที่พบบ่อยครั้ง ขณะที่ผู้ให้สัมภาษณ์นั่งสอบปากคำผู้เสียหายอยู่ ฝ่ายสืบสวนกำลังขู่ผู้ต้องหาอยู่เลย ทำต่อหน้าพนักงานสอบสวนเลย

ต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติทั้งกระบวนการ จะปรับเฉพาะพนักงานสอบสวนก็ไม่เกิดผล เพราะผู้ต้องหาไม่รู้หรือกว่าคนนี้สอบสวน คนนี้สืบสวน เขาเข้าใจว่าเป็นตำรวจเหมือนกัน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.7)

“...พนักงานสอบสวนที่ดีควรมีทัศนคติว่า เราไม่ได้เชื่อคำให้การของเขาทั้งหมด เขาให้การมาอย่างไรเราก็มีหน้าที่บันทึกไปตามนั้น...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.7)

“...ผู้ให้สัมภาษณ์เคยเสนอไปหลายครั้งแล้ว อยากให้สถาบันส่งเสริมงานสอบสวน หรือโรงเรียนนายร้อยตำรวจเปิดอบรมหลักสูตรที่เกี่ยวกับเพศภาวะ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.7)

“...คดีที่เปราะบางมาก ๆ เคยเจอกรณีที่ได้ก่ออายุประมาณ 1 ขวบ คอยกันไม่รู้เรื่องเลย เขาเป็นผู้เสียหายในคดีที่ถูกทำร้ายและคดีเพศ แต่คำว่าอวัยวะเพศยังสื่อสารไม่เข้าใจกันเลย ถ้าจะให้ไปสอบรายละเอียดในคดีจึงยากมาก ๆ เราเป็นสิ่งใหม่สำหรับเขา เขายังไม่ยอมรับเรา ใช้เทคนิคให้พ่อแม่ของเขาพาเด็กมาที่สถานีตำรวจ เพื่อมาเล่นมาคุยสร้างความคุ้นเคยก่อนล่วงหน้าเป็นวัน ๆ จนกระทั่งเขาค้นเคยว่าเราใจดีเราไม่ทำร้ายเขาแน่นอน เรื่องเครื่องแบบนั้นก็สำคัญ ถ้าเราใส่เครื่องแบบเขาจะกลัวทันที เห็นได้ชัดคือเมื่อผู้ให้สัมภาษณ์เองใส่เครื่องแบบในวันที่ต้องสอบต่อหน้าสทวิชาชีพ เด็กไม่กล้าพูด...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.7)

“...ลองคิดในทางกลับกัน ถ้าให้เราที่โตแล้วไปพูดเกี่ยวกับการตกเป็นเหยื่อในเรื่องเพศ เราจะกล้าพูดหรือไม่ มองว่าพนักงานสอบสวนเองมีหน้าที่ทั้งสอบปากคำ ขณะเดียวกันต้องคุ้มครองเขาไปด้วย อย่าให้เขาได้รับผลกระทบซ้ำซ้อน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.7)

“...เรื่องการทำความรุนแรงต่อเด็กซ้ำซ้อน ผู้ให้สัมภาษณ์เองทำคดีเพศมา 12 ปี แล้ว การกระทบกระทั่งในทางเพศซ้ำซ้อน เห็นว่าเกิดจากทัศนคติของผู้สอบปากคำ ไม่ได้อยู่ที่เพศภาวะของผู้สอบสวน สังเกตเห็นพนักงานสอบสวนชายหลายคนใช้คำถามที่ระวังคำพูด ใช้คำถามที่เหมาะสมกว่าที่พนักงานสอบสวนหญิงหลาย ๆ คนใช้เสียอีก ผู้ให้สัมภาษณ์เคยเห็นพนักงานสอบสวนหญิงสอบสวน พูดว่า ก็น้องโดนแบบนี้เพราะน้องแต่งตัวอย่างนั้นไง ก็น้องใส่สายเดี่ยว น้องเดินอยู่ตรงนั้นในเวลากลางคืน ในที่เปลี่ยวไง ซึ่งเป็นคำพูดที่ไม่ควรใช้เลยด้วยซ้ำ ในเวลาที่คุยกับผู้เสียหายที่อยู่ในกลุ่มที่เปราะบาง ในเรื่องจิตวิทยานี้ขึ้นอยู่กับทักษะของตัวบุคคล ไม่เกี่ยวกับเพศ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.7)

“...ผู้ให้สัมภาษณ์เห็นความสำคัญของหลักจิตวิทยามาก พนักงานสอบสวนควรได้รับการปลูกฝังหรือเรียนรู้ในเรื่องของจิตวิทยา การพูดคุยกับคนมากกว่านี้ ถ้าเข้าใจหลักเรื่อง Gender Inequality จะพบว่าเรื่องชายหญิงนี้ไม่ใช่เรื่องสูงต่ำต่างกัน แต่มันคือความแตกต่างระหว่างเพศ ถ้าเข้าใจมุมมองตรงนี้จะเข้าใจมนุษย์ได้มากขึ้น...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.7)

“...วิธีพูดก็สำคัญ ถ้าแสดงให้เห็นได้ว่าผู้พูดมีความสุข มีความเห็นอกเห็นใจ เขาจะให้ความร่วมมือดี...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.7)

“...ทัศนคติผิด ๆ เกี่ยวกับคดีเพศที่พบบ่อยครั้ง คือ สังคมประณามผู้เสียหายในคดีเพศ ทั้งที่ผู้ที่ถูกประณามคือผู้กระทำผิด พนักงานสอบสวนก็คงได้รับอิทธิพลในส่วนนี้จากสังคมกันมาบ้าง ไม่มากก็น้อย...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.7)

“...มันก็ต้องมีบ้างที่เขาพูดไปเรื่อยเปื่อยแล้วก็ไม่ได้ความอะไร แม้การถามปากคำในปัจจุบันก็มีแบบนี้ เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคอยกำกับให้เขาพูดอยู่ในกรอบ ไม่นับว่าเป็นปัญหาที่เกิดเฉพาะกับการบันทึกภาพและเสียงเท่านั้น...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.6)

“...เรื่องการใช้คำถามปลายเปิดนี้ ส่วนตัวเห็นด้วยอย่างยิ่งและมองเป็นเรื่องดี เราควรเปิดโอกาสให้เขาเล่าไปก่อน เพื่อที่จะเห็นภาพรวมของเหตุการณ์ ไม่ควรไปกำหนดกรอบว่าเขาต้องตอบอะไร หรือเขาต้องบอกอะไรแก่เรา ให้เขาเล่าสิ่งที่เขาอยากเล่า เมื่อเขาเล่าเสร็จแล้ว เราเห็นว่าควรถามอะไรค่อยถามไป...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.6)

“...ควรใช้คำถามนำให้น้อยที่สุด ถ้าไม่จำเป็นไม่ควรใช้คำถามนำเลย...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.6)

“...ทักษะการสอบปากคำของพนักงานสอบสวน DSI แต่ละคนไม่เท่ากัน ถ้าจะนึกถึงผู้มีความรู้เชี่ยวชาญในด้านการสอบปากคำ ก็นึกได้ไม่กี่ชื่อเท่านั้น ตรงนี้เราต้องพัฒนาให้คนมีทักษะด้านการถามปากคำมากขึ้น...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.4)

“...การ Building Rapport ก่อนที่จะมีการสอบปากคำ สำคัญมาก ๆ ทำให้พยานผู้เสียหาย พยาน หรือผู้ต้องหา พร้อมที่จะให้ข้อมูลกับเรา คิดง่าย ๆ ถ้าอยู่ดี ๆ มีใครมาซักถามตัวเรา โดยที่เรายังไม่ไว้วางใจเขาเลย เราก็ไม่อยากคุยด้วย ไม่อยากให้ความร่วมมือ ในทางกลับกัน ถ้าคุ้นกันแล้ว เราก็คุยด้วยความเต็มใจ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.4)

“...ปัญหาและอุปสรรคในขั้นการถามปากคำที่พนักงานสอบสวนพบบ่อยครั้ง คือผู้เสียหายเลือกพูดเฉพาะในข้อที่ตนเองได้เปรียบในทางคดี ในบางครั้งทำให้การตั้งรูปคดีผิดไป สาเหตุมาจากเราไม่ได้บอกกล่าวแก่ผู้เสียหายก่อนว่าเขาจะต้องพูดความจริง ถ้าเขากล่าวไม่จริงจะเกิดผลเสียแก่เขาอย่างไร...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

“...ก่อนหน้านี้ที่ผู้ให้สัมภาษณ์ทำหน้าที่อยู่ในกองพัฒนาและสนับสนุนคดีพิเศษ ผู้ให้สัมภาษณ์ได้จัด Training ชื่อว่า DISC (Dominance, Influence, Steadiness และ Compliance) หัวข้อเกี่ยวกับการดู Characteristic ของบุคคล คนที่มีน้ำเสียงแบบนี้ มีท่าทางแบบนี้ เป็นคนอย่างไร ต้องใช้วิธีการใดในการเข้าหา ดังนั้น จิตวิทยาเป็นเรื่องสำคัญมาก...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.4)

“...ผู้ให้สัมภาษณ์เองเคยปฏิบัติหน้าที่อยู่กรมพินิจฯ คลุกคลีอยู่กับเด็กในสลัม หากจะเปรียบเทียบกับนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ก็เปรียบเหมือนพนักงานสอบสวน ที่ต้องคอยพูดคุยกับเด็ก ๆ ปรากฏว่า เด็กไม่เคารพและดื้อกับนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์บางคน แต่พอผู้ให้สัมภาษณ์ไปปฏิบัติหน้าที่สามารถหาเบาะแสยาเสพติดได้ เด็กเข้ามาบอกเอง พอถามว่าทำไมไม่บอกกับครูคนอื่นบ้าง เด็กบอกว่า ครูรู้ใหม่คนอย่างพวกผมแค่พูดกับเราดี ๆ ไม่ดูถูกพวกผม พวกผมก็ให้ใจแล้ว...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.4)

“...หลายคนกล่าวว่า ถ้ามีปฏิสัมพันธ์ที่ดีแล้ว เราจะมองว่าเจ้าหน้าที่ไม่มีอำนาจ มองว่าอยู่ที่เทคนิคและความสามารถของพนักงานสอบสวน เพราะการ Building Rapport นั้นมีเพื่อสร้างความไว้วางใจให้เขากล้าพูดกับเรา พนักงานสอบสวนเองต้องใช้ลูกล่อลูกชนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ขึ้นอยู่กับทักษะของพนักงานสอบสวนแต่ละคน ต้องสามารถทำให้เขารู้ว่าเขาสามารถพูดความจริงกับเราได้ และการพูดนั้นจะเป็นประโยชน์กับเขา...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.4)

“...ถ้าถามว่าเราใช้คำถามปลายเปิดแล้ว จะทำให้เขาเล่าออกนอกประเด็นหรือจะเสียเวลาหรือไม่ ต้องตอบว่าเป็นไปได้ แต่ถ้าเรารู้จักวิธีพูด เมื่อเขาเล่าไปเรื่อย เราย่อมสามารถวกกลับเข้ามาในประเด็นที่เกี่ยวข้องได้ เราต้องรู้ว่าควรหยุดตรงไหนแล้วกลับมาตั้งคำถามตรงไหน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.4)

“...เห็นว่าปัญหาใหญ่ของ Law enforcement ในปัจจุบันอยู่ที่การใช้คำถามนำ ถ้าย้อนกลับไปที่ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนนายร้อยตำรวจ หรือ DSI เราก็จะใช้ชุดคำถาม แล้วคำถามพวกนั้นได้เคยมีการทบทวนกันบ้างหรือไม่ ว่าหลังจากใช้คำถามพวกนี้แล้วเราได้ข้อเท็จจริงมากน้อยแค่ไหน ประสิทธิภาพที่เกิดขึ้นมันเกิดมากน้อยแค่ไหน เราเคยมีการรีวิวหรือไม่ นอกจากนี้ การถามนำจะได้แค่คำตอบว่าใช่หรือไม่ใช่ โดยแล้วยังขาดข้อเท็จจริงหรือองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เจ้าพนักงานควรจะได้จากเขา...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.4)

(5) ไม่มีแนวปฏิบัติเรื่องการประเมินผลการปฏิบัติของพนักงานสอบสวน ทำให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติหน้าที่ไปตามความเข้าใจของตน ซึ่งอาจผิดพลาดได้ จนกลายเป็นความเคยชินที่ไม่ถูกต้อง

“...หลังสอบสวนแล้ว ไม่มีการประเมินแบบเป็นทางการ พนักงานสอบสวนแต่ละคนต้องนำมาคิดทบทวนเอาเองว่าปฏิบัติถูกผิดอย่างไร เพราะมีข้อจำกัดในเรื่องของจำนวนคนที่ไม่เพียงพอ ไม่มีใครว่างพอมาตรวจสอบให้...ไม่ต้องพูดถึงการประเมินเทคนิคที่ผู้ถามใช้ ว่าคำถามเหมาะสมหรือไม่ แวดตา ท่าทาง บุคลิกภาพ น้ำเสียง ของผู้ถามเหมาะสมหรือไม่ เพราะเราไม่ได้อัดวิดีโอไว้ และก็ไม่มีผู้เชี่ยวชาญมาดูให้ด้วย...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.3)

“...ควรมีผู้ที่มีประสบการณ์สูงกว่ามาประเมินข้อบกพร่องของผู้ปฏิบัติที่มีประสบการณ์น้อยกว่า แล้วนำข้อแนะนำมาปรับปรุงพัฒนาตนเองให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ทั้งในเรื่องทางคดีและเรื่องบุคลิกภาพ จิตวิทยา เรื่องในทางคดีเป็นไปได้ที่จะหลงลืม เข้าใจผิด หรือตกหล่นไปได้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

“...มีคำกล่าวว่า พนักงานสอบสวนเหมือนกับนักมวยที่ผ่านการฝึกซ้อมมาแล้ว เมื่อขึ้นเวทีไปก็ต้องมีโค้ชที่อยู่ข้างสนาม โค้ชจะมองเห็นว่าฝีมือคุณเป็นอย่างไรบ้าง ต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างไร ตรงไหน คุณจะเห็นได้ชัด ในขณะที่นักมวยเมาหมัดอยู่...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

“...ควรมีการสุ่มตรวจ หรือกำหนดเป็นวงรอบ จะยืดหยุ่นมากกว่า ถ้าจะต้องตรวจทุกครั้งไปในโรงพักที่คดีเยอะจะเกิดปัญหามาก งานจะไม่ทัน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.6)

“...ผู้บังคับบัญชาดูแลเฉพาะคำให้การที่พนักงานสอบสวนพิมพ์ขึ้นไป ถ้าผู้บังคับบัญชามาสงเกตการณ์การสอบปากคำของเราแล้วให้คำแนะนำจะดีกว่ามาก...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.6)

“...ปัจจุบันเราไม่มีพนักงานสอบสวนอาวุโสมาแนะนำเรื่องการถามปากคำ เพราะว่าแต่ละท่านก็มีภารกิจของตนเอง แม้กระทั่งคดีใหญ่ที่ตักคณะพนักงานสอบสวน ผู้อาวุโสก็มีหน้าที่ลงชื่ออย่างเดียว ทุกอย่างพนักงานสอบสวนผู้รับเรื่องทำคนเดียว...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

“...ปัจจุบันไม่มีผู้เชี่ยวชาญมาประเมินทักษะการถามปากคำ เพราะไม่มีการอัดเทป และไม่มี Supervisor มาประเมิน แต่เห็นว่าจริง ๆ แล้ว DSI สามารถทำได้ เพราะว่าคดีที่อยู่ในความรับผิดชอบของแต่ละกองมีจำนวนไม่มาก และควรทำด้วย...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.4)

“...เคยเห็นคู่มือพนักงานสอบสวนของภูธรภาคแนะตัวอย่างการตั้งประเด็นคำถาม สำหรับพนักงานสอบสวนในคดีประเภทต่าง ๆ ในความเป็นจริงมันนำไปใช้เลยไม่ได้ ตอนที่ผู้ให้สัมภาษณ์เองสอนรุ่นน้องก็จะบอกว่าจะต้องเข้าใจรูปคดีเสียก่อน ว่าคดีนี้ข้อเท็จจริงมีอยู่อย่างไร พยานหลักฐานมีอะไรบ้าง คำถามก็ต้องเฉพาะเจาะจงสำหรับคดีนั้น ๆ จะตั้งไว้เป็นแบบสำเร็จรูปไม่ได้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.7)

(6) พนักงานสอบสวนไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้ต้องหา เพราะได้รับการปฏิบัติไม่ดี

“...โดยทั่วไปผู้ต้องหาไม่ค่อยให้ความร่วมมือเท่าไร เว้นเสียแต่ว่าเราจะมีพยานหลักฐานที่แน่นหนาจริง ๆ มาแสดงหรืออธิบายต่อผู้ต้องหา...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.3)

“...ด้วยคดีส่วนใหญ่มีลักษณะคดีเป็น White Collar Crimes ความเป็นอยู่ขณะควบคุมจึงไม่ค่อยเป็นประเด็นกดดันหรือสร้างความทุกข์แก่ผู้ต้องหา ในห้องขังยังติดแอร์และมีห้องน้ำ ผู้ต้องหาสามารถสั่ง Grab หรือสั่งอาหารมารับประทานได้ ส่วนนี้ทำให้เชื่อว่าไม่น่าจะเครียดเช่นเดียวกับพวก Street Crimes ที่ตำรวจต้องเจอ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.4)

“...ความพร้อมของผู้ให้ถ้อยคำส่วนใหญ่อยู่ในระดับกลาง ๆ ถ้าถูกจับมากกลางคืน ต้องเบิกตัวเขามาสอบโดยที่เขายังง่วง ๆ อยู่ มันก็ไม่ได้ข้อเท็จจริงสักเท่าไร จะรอให้เชาก่อนก็เกรงไม่ทัน เพราะต้องฝากขังแล้ว...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.6)

“...ความพร้อมของผู้ต้องหาอาจมีผลต่อรูปคดีอยู่บ้าง เขาอาจเล่าเหตุการณ์ไม่ครบ หรือไม่มีการณ์เล่า แม้ให้การมาแล้วเขาอาจไม่อ่านคำให้การที่พนักงานสอบสวนพิมพ์ให้อ่าน พนักงานสอบสวนต้องอ่านให้ฟัง ถูกผิดอย่างไรเขาก็ไม่ทักท้วง...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.6)

“...สำหรับความพร้อมของตัวผู้ต้องหา ด้านร่างกายและจิตใจอย่างไรเสียก็ไม่เต็มร้อย เขายังอาจอยู่ในภาวะตกใจ เช่น ถูกจับมาในคดีบัญชีม้า ก็ตกใจว่าฉันไปทำอะไร ฉันไม่ได้หลอกหลวงใคร ทำไมฉันต้องถูกจับ ในสถานการณ์แบบนี้เขามักไม่ค่อยให้ความร่วมมือ เขากังวลแต่ว่าจะได้ประกันตัวหรือไม่ หรือจะต้องรับโทษจำคุกหรือไม่...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

“...สภาพความเป็นอยู่ของผู้ต้องหาในห้องขังคับแคบ ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวก บางวันจับมาเยอะห้องขังไม่พอ ต้องนำเยาวยามาคุมรวมกับผู้ใหญ่ บางวันผู้ต้องหาในห้องขังทะเลาะกันเอง คนที่ไม่ค่อยผ่านอะไรมาโซกโซนก็จะตกใจกลัว นอนไม่หลับ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

(7) ควรปรับปรุงโดยนำหลักการบันทึกภาพและเสียงมาใช้แทนการพิมพ์คำให้การ

“...เราควรปรับปรุงกระบวนการซักถามเป็นไม่ต้องบันทึกเป็นกระดาษ แต่ใช้วิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ หรือบันทึกวิดีโอ หรืออัดเสียงแทน จะทำให้เราได้ข้อมูลมากขึ้นและเป็นประโยชน์กับสำนวนของเรามากขึ้น...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.3)

“...ทุกวันนี้พยานปากหนึ่งใช้เวลาสอบประมาณ 1 - 2 ชั่วโมง แต่ถ้าอัดเทปอาจใช้เวลาเพียง 30 นาที ก็จะเหลือเวลาไปทำคดีอื่นอีก...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

“...ทุกวันนี้พนักงานสอบสวนจะต้องเป็นคนฟังแล้วแล้วก็ถามแล้วก็ต้องประมวลสรุป หลังจากนั้นเราก็ต้องมานั่งพิมพ์ เมื่อพิมพ์เสร็จปั๊บเราก็ต้องมานั่งฟังต่อ ในคดีที่มีความซับซ้อน หรือพฤติการณ์ความผิดละเอียด อาจทำให้พนักงานสอบสวนเกิดสับสนในระหว่างที่พิมพ์ เพราะเราต้องฟังไปด้วยแล้วพิมพ์ไปด้วย และต้องให้ผู้ให้ปากคำเล่าซ้ำ ๆ หลายครั้ง บางคราวข้อมูลไม่ตรงกัน และเมื่อพนักงานสอบสวนนั่งสอบปากคำไปนาน ๆ ละเอียดจะมีเยอะมาก การแบ่งสมาธิมาที่การพิมพ์ด้วยอาจทำให้รายละเอียดตกหล่นไป ทำให้บางถ้อยคำพนักงานสอบสวนได้ฟัง แต่ไม่ได้พิมพ์ลงไปในคำให้การ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.6)

“...ถ้าสามารถนำกระบวนการบันทึกภาพและเสียงแทนการพิมพ์คำให้การมาใช้ในประเทศไทยได้คิดว่าเป็นเรื่องที่ดี เพราะมีประสิทธิภาพมากกว่า พนักงานสอบสวนไม่ต้องโฟกัสอยู่กับการพิมพ์ ผู้ให้ถ้อยคำก็สามารถพูดไปได้อย่างต่อเนื่องโดยไม่ต้องรอให้พนักงานสอบสวนพิมพ์เสร็จก่อน และเชื่อว่าช่วยย่นเวลาการสอบปากคำลงไปด้วย...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.6)

“...จริงๆ แล้วหลัก Peace Model คือการบันทึกภาพและเสียง ถ้าเป็นไปได้ควรทำทุกคดี ไม่ได้เป็นหลักประกันให้แก่ผู้ถูกซักถามเท่านั้น จะช่วยคุ้มครองพนักงานสอบสวนด้วย ในกรณีที่ถูกล่าหาวว่าปฏิบัติหน้าที่ไม่เป็นไปตามกฎหมาย...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.4)

“...ข้อความที่พิมพ์ลงไปในบันทึกคำให้การ ไม่ใช่ถ้อยคำเดียวกันกับที่เขาพูดเสมอไป พนักงานสอบสวนนำถ้อยคำของเขามาแปลงเป็นภาษาเขียน ตัดเอาส่วนที่ไม่สำคัญออก เราจะไม่พิมพ์ทั้งหมด...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

“...การนำเอาถ้อยคำของผู้ให้ถ้อยคำมาดัดแปลงเป็นภาษาเขียนมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดีคือทำให้ไม่เปลืองกระดาษ เราเลือกพิมพ์เฉพาะในส่วนที่เป็นข้อเท็จจริง ถ้าพนักงานสอบสวนคนไหนจับประเด็นเก่งก็ทำได้รวดเร็ว แต่ก็มีข้อเสียคือศาลอาจไม่เชื่อว่าผู้ให้ถ้อยคำได้กล่าวเช่นนั้นจริง นอกจากนี้ ถ้าจับประเด็นไม่ได้ก็จะทิ้งส่วนสำคัญไปเสียโดยไม่บันทึก อาจทำให้เกิดผลเสียในทางคดีได้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

“...การที่ต้องมานั่งพิมพ์อยู่เป็นอุปสรรคเพราะใช้เวลานาน ถ้าเราบันทึกเป็นวิดีโอไปเลย เราจะได้เห็นได้ฟังทั้งอาการปฏิกิริยา ท่าทาง คำพูด น้ำเสียง ของผู้ให้ถ้อยคำ เมื่อสอบสวนเสร็จครบถ้วนทุกปาก ถ้าสามารถทำเพียงสรุปเป็นรายงานเพียงไม่กี่แผ่น แล้วส่งไปยังอัยการได้จะดีมาก ถ้าเกิดสงสัยในคำให้การก็เข้าไปดูไฟล์ที่บันทึกไว้ การบันทึกเป็นไฟล์วิดีโอเราได้ครบหมด ทั้งคำถามคำตอบอยู่ในตัว เห็นด้วยกับการบันทึกภาพและเสียงแทนการพิมพ์ ไม่ต้องเสียเวลาพิมพ์ ปัจจุบันคนที่พิมพ์คล่องก็ใช้เวลาน้อย คนพิมพ์ไม่คล่องใช้เวลามากหน่อย แต่ถ้าระหว่างพิมพ์คอมพิวเตอร์เกิดขัดข้อง หรือระบบอินเทอร์เน็ตล่ม ก็จะล่าช้ายิ่งขึ้นไปอีก...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

“...ถ้าเขาเล่าไปยาว ๆ แล้ว สิ่งที่เกิดขึ้นคือเราพิมพ์ไม่ทัน ข้อเท็จจริงที่เขาเล่ามาแล้ว เราลืม เราจึงต้องให้เขาเล่ามาบางส่วน สั่งให้หยุดเพื่อรอให้เราพิมพ์เสร็จ แล้วจึงให้เขาเล่าต่อ ทำเช่นนี้เรื่อยไปจนหมดคำให้การ เมื่อพิมพ์ออกมาเป็นกระดาษแล้วจะต้องมาอ่านทบทวนตั้งแต่ต้นอีก ว่าถูกต้องหรือไม่ มีอะไรจะแก้ไขหรือไม่...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

“...เมื่อพยานพูดอย่างหนึ่ง แต่อากัปกิริยา สายตา ท่าทาง เป็นอีกอย่างหนึ่ง ก็แสดงได้ว่าไม่น่าเชื่อถือ แต่ถ้าเราไม่ได้บันทึกวิดีโอไว้ เราไม่สามารถพิมพ์อากัปกิริยาเหล่านั้นลงในบันทึกคำให้การได้ถึงแม้จะพิมพ์ลงไป ศาลอาจไม่เชื่อก็ได้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

“...การบันทึกภาพและเสียงจะช่วยสร้างความโปร่งใสในการสอบสวน ช่วยยืนยันว่าตำรวจได้ใช้คำถามอย่างไร ได้ดำเนินการตาม ป.วิ.อาญา เช่น การแจ้งสิทธิต่าง ๆ ของผู้ต้องหา ไม่ได้ใช้คำถามที่หลอกลวงหรือขู่เข็ญ ถ้าจะพูดกันจริง ๆ บางครั้งในการปฏิบัติก็มีลักไก่กันบ้าง เช่น อาจไม่ได้ถามเกี่ยวกับทนายความ แต่มีการบันทึกไว้ในคำให้การว่าถามแล้วไม่ต้องการ ถ้ามีการบันทึกภาพและเสียงจะลักไก่ไม่ได้

ผู้ให้ถ้อยคำจะได้รับการคุ้มครองตามสิทธิที่กฎหมายบัญญัติไว้อย่างครบถ้วน และทำให้เจ้าพนักงานไม่กล้ากระทำความผิด หรือไปละเมิดสิทธิมนุษยชนของเขา...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

“...ในคดีง่าย ๆ เช่นเสพยาบ้า การบันทึกวิดีโอแทนการพิมพ์ก็ได้ทำให้การทำงานช้าลง ดีไม่ดีอาจเร็วกว่าด้วยซ้ำ ไม่ต้องเปลืองกระดาษด้วย...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

“...เห็นด้วยกับการบันทึกภาพและเสียงในชั้นการสอบสวน แต่มีข้อควรระวังคือ ทุกครั้งที่สนทนาจะมีข้อมูลที่ไม่อยากให้บันทึกลงไป เช่น การปรับทัศนคติของเขาในคดีที่ละเอียดอ่อน การยกตัวอย่างประสบการณ์ส่วนตัวของเราให้เขาฟัง ถ้ารู้ว่ามี การบันทึก อาจไม่มีการพูดคุยในเรื่องพวกนี้ก็ได้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.7)

“...ถ้าจะเปลี่ยนจากวิธีการพิมพ์ มาเป็นการบันทึกภาพและเสียง แล้วเรื่องวัสดุอุปกรณ์ ใครรับผิดชอบ หรือกรณีพนักงานสอบสวนที่มีอายุมาก เขาจะปรับตัวได้หรือไม่ แค่อีเมลยังทำกันไม่เป็นเลย ตรงนี้อาจเป็นปัญหาได้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.7)

“...ข้อควรพิจารณาเกี่ยวกับการบันทึกภาพและเสียงขณะสอบปากคำ คือ เราไปละเมิดสิทธิของเขาหรือไม่ ถ้าไม่มีกฎหมายให้อำนาจให้กระทำได้ เราต้องขอคำยินยอมจากเขาก่อนหรือไม่ ในประเทศที่พัฒนาแล้ว การจะไปถ่ายรูปใคร ต้องไปขอ Consent Form จากเขาก่อนเลย นี่ถึงขั้นอัศวินวิดีโอ และเอาไปใช้ในชั้นศาล...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.7)

“...ถ้าต้องขอความยินยอมกันจริง ๆ คนที่มีเหลี่ยมเขาก็คงไม่ยอมให้อัด แล้วไปให้การในชั้นศาลเอา...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.7)

“...ผู้ให้สัมภาษณ์มองว่าการปฏิบัติตนต่อหน้ากล้องกับหลังกล้องมันอาจจะคนละแบบกันก็ได้ ตรงนี้เป็นข้อสังเกต...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.7)

(8) ควรนำหลัก PEACE Model มาใช้

“...เห็นด้วยว่าควรนำหลักการ PEACE Model มาใช้ จะช่วยให้การสอบสวนมีความบริสุทธิ์ ยุติธรรมมากขึ้น...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.3)

“...เรื่องการบันทึกภาพและเสียงแทนการพิมพ์นี้ เห็นว่าถ้าไม่เป็นการเพิ่มปริมาณงานและทำให้การดำเนินคดีเร็วขึ้น เห็นด้วยเป็นอย่างยิ่ง แต่ต้องนำมาใช้อย่างระมัดระวัง ถ้านำมาใช้แล้วเพิ่มภาระงานให้แก่ผู้ปฏิบัติก็อาจเกิดปัญหาได้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.3)

“...เรื่องการประเมินความพร้อมทางกายใจนี้เราก็ทำกันอยู่นะ เช่น ถ้าพยานเพิ่งเดินทางมาถึง ยังมีอาการเหนื่อยและใจสั่น เราจะให้ผู้ให้ปากค่านั่งพักข้างนอกก่อน เราเองต้องประเมินสภาพจิตใจของผู้ให้ปากคำพอสมควรก่อนที่จะถามคำให้การ แต่ถ้ามีการกำหนดเป็นแนวปฏิบัติมาตรฐานไปเลยอาจพนักงาน

สอบสวนทุกนายต้องประเมินสภาพความพร้อมทางกายและทางใจของผู้ให้ถ้อยคำเสียก่อนทุกครั้ง คิดว่าน่าจะดี...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.6)

“...เรื่องการเตรียมความพร้อมของผู้เสียหายนี้สำคัญมาก ปัจจุบันพนักงานสอบสวนเรารับคดีออนไลน์เป็นหลัก ผู้เสียหายไม่ได้มานั่งสอบปากคำกับเราตรงหน้าในทันที พนักงานสอบสวนควรให้ผู้ให้ปากคำเตรียมเอกสารพยานหลักฐานในส่วนที่เกี่ยวข้องมาก่อนล่วงหน้า...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.7)

“...ที่เห็นพนักงานสอบสวนปฏิบัติกันอยู่โดยทั่วไป เมื่อสอบสวนปากคำเสร็จ ไม่ได้มีพิธีตรองอะไรมาก พูดกันเพียงแค่ว่าวันนี้เรียบร้อยแล้วนะค่ะ ถ้าหากมีอะไรเพิ่มเติมจะติดต่อกลับไปอีกครั้ง บางคนอาจพูดมากกว่านี้หรือน้อยกว่านี้ก็ได้ แล้วแต่สถานการณ์ บางกรณีพนักงานสอบสวนเห็นว่าผู้ให้ถ้อยคำรีบกลับบ้านเนื่องจากมีธุระ เราก็ไม่ควรไปวุ่นวายกับเขามาก แต่ถ้าทุกฝ่ายไม่รีบ ควรแจ้งให้เขาเข้าใจ เขาจะได้ปฏิบัติได้ถูกต้อง...”

“...พนักงานสอบสวนส่วนใหญ่คิดประเด็นคำถามไว้ก่อนที่จะเปิดตัวผู้ต้องหามาสอบปากคำ โดยต้องดูก่อนว่าคดีนี้มีประเด็นอะไรบ้าง ข้อเท็จจริงที่เราต้องแสวงหามีอยู่อย่างไร และระหว่างสอบอยู่ถ้ามีประเด็นใดเพิ่มเติม พนักงานสอบสวนจะถามเพิ่มเข้าไป...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.6)

“...หากมีกฎหมายออกมาให้บันทึกภาพและเสียงแทนการพิมพ์ โดยสามารถนำไปใช้ได้ในพื้นที่พิจารณาเลย จะดีมาก หากจะมีปัญหาบ้างก็คงเล็กน้อยและไม่ยากเกินแก้ไข...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.3)

“...มีประเด็นที่กังวลก็คือหากมีการถ่ายวิดีโอ อาจไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้ต้องหา โดยผู้ต้องหาอาจไม่ยอมให้ข้อมูลใด ๆ เลย...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.3)

“...ที่สำคัญคือ SOP ของ DSI ได้ระบุหลัก PEACE Model ไว้ด้วย ในขั้นตอนการถามปากคำแนะนำให้ควรใช้วิธีการอย่างไร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นความจริงและน่าเชื่อถือ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.4)

“...กองพัฒนาและสนับสนุนคดีพิเศษของ DSI รวบรวมข้อมูลทางวิชาการ มีตัวอย่างการปฏิบัติจากผู้มีประสบการณ์ที่เขาใช้หลัก PEACE Model ในการถามปากคำ แล้วประสบผลสำเร็จ เป็น Best Practice ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.4)

“...ถ้าจะถามเรื่องการพัฒนาบุคลากรของ DSI พนักงานสอบสวนควรจะรู้หลักการที่ถูกต้องเสียก่อน ทุกวันนี้มีคนมากที่จู้จี้ PEACE Model ส่วนหนึ่งเชื่อว่าเกิดจากการที่มีตำรวจโอนเข้ามา DSI จำนวนมาก ตำรวจเคยชินกับการตั้งประเด็นคำถามไว้ก่อน ซึ่งแตกต่างจาก PEACE Model โดยสิ้นเชิง เมื่อเป็นวัฒนธรรมที่มีการถ่ายทอดกันมาแบบนี้ เราต้องมาตั้งหลักเรียนรู้กันใหม่...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.4)

“...มองว่าถ้าเรานำ PEACE Model มาใช้ในไทย มีข้อได้เปรียบยิ่งกว่าทางฝั่งยุโรปเสียอีก ส่วนตัวเชื่อว่าคนมีการศึกษามาก ๆ เขามีเล่ห์เหลี่ยมสูง แต่สำหรับชาวบ้านที่เป็นชนชั้นรากหญ้าอย่างบ้านเรา

ทุกวันนี้สังคมไม่ได้ให้คุณค่าแก่เขา แต่ถ้าเราเป็นเจ้าพนักงานสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์กับเขาได้ตั้งแต่แรก จะสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับองค์กรเรา เขาจะไว้วางใจเชื่อถือกล้าพูดกับเรามากขึ้น จากที่เขาไม่เคยคิดว่าเขามีสิทธิอะไรแล้วเราไปบอกว่าเขามีสิทธิ 1 2 3 เขาจะศรัทธาเรามาก...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.4)

“...พนักงานสอบสวนต้องเริ่มด้วยคำถามปลายเปิดเสมอ ถ้าเราไม่ฟังเขาพูดก่อนแล้วเราจะรู้ได้อย่างไรว่าข้อเท็จจริงมีอยู่อย่างไร ที่สำคัญคือเราต้องไม่ขัดจังหวะ ไม่ใช่พอได้ข้อมูลแล้วก็ตัดบท อาจมีข้อเท็จจริงอื่นที่เขาพูดออกมาแล้วเป็นประโยชน์ในทางคดีก็ได้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.4)

“...เห็นว่าปัญหาใหญ่ของ Law enforcement ในปัจจุบันอยู่ที่การใช้คำถามนำ ถ้าย้อนกลับไปไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนนายร้อยตำรวจ หรือ DSI เราก็จะใช้ชุดคำถาม แล้วคำถามพวกนั้นได้เคยมีการทบทวนกันบ้างหรือไม่ ว่าหลังจากใช้คำถามพวกนี้แล้วเราได้ข้อเท็จจริงมาน้อยแค่ไหน ประสิทธิภาพที่เกิดขึ้นมันเกิดมาน้อยแค่ไหน เราเคยมีการรีวิวหรือไม่ นอกจากนี้ การถามนำจะได้แค่คำตอบว่าใช่หรือไม่ใช่ โดยแล้วยังขาดข้อเท็จจริงหรือองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เจ้าพนักงานควรจะได้จากเขา...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.4)

“...คำถามนำเป็นประโยชน์ในการดำเนินคดีในชั้นพนักงานอัยการ แต่ไม่ได้หมายความว่าคำถามเหล่านั้นจะนำมาซึ่งข้อเท็จจริง เพราะผู้ถูกถามเขาอาจจำไม่ได้ด้วยซ้ำแต่ต้องตอบคำถามว่าใช่หรือไม่ใช่ ทั้งนี้ทั้งนั้น ผู้ถามต้องฝึกฝนตนเอง แม้ตัวเราเองรู้ว่าไม่ควรใช้คำถามนำ แต่ก็หลุดอยู่เป็นประจำเพราะเราถูกฝึกมาแบบนี้ จึงต้องค่อย ๆ ปรับตัว...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.4)

“...เรื่องการส่งท้ายหลังถามปากคำเสร็จเป็นขั้นตอนที่ควรนำมาใช้ พนักงานสอบสวน DSI เองเมื่อสอบสวนเสร็จสิ้นจะแจกนามบัตร พร้อมบอกว่าถ้ารู้อะไรเพิ่มเติมให้โทรมาเบอร์นี้ เรื่องนี้เป็น SOP ของหน่วยงาน ส่งผลต่อความเชื่อมั่นของประชาชนที่มีต่อ DSI พอให้ประชาชนทำแบบสำรวจ DSI จะได้คะแนนค่อนข้างสูงตลอด หากเปรียบเทียบกับหน่วยงานอื่น...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.4)

“...มีความเห็นว่า Peace Model คือ Standard ของการสอบสวน นำหลักการของสิทธิมนุษยชนมาใช้ ดังนั้น พนักงานสอบสวนทุกคนควรรู้จัก PEACE Model ให้มี Core Standard เดียวกัน ส่วนจะประยุกต์ใช้มาน้อยเพียงใดก็แล้วแต่ความเหมาะสม อย่างน้อยที่สุดทุกคนควรได้รับการอบรม สำหรับ DSI แล้ว มี 2 หลักสูตรหลักที่ทุกคนจะต้องอบรม ไม่เช่นนั้นจะไม่ได้เงินพิเศษ คือ หลักสูตรเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ และหลักสูตรพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ถ้าหากเราบรรจุหลักสูตร Peace Model เข้าไปด้วยอีกหลักสูตรหนึ่งจะเป็นการดี...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.4)

“...Peace Model จะทำให้เกิดการถามปากคำที่มีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชน เพราะ Peace Model คิดค้นมาเพื่อการนี้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.4)

“...Mindset ของผู้ปฏิบัติสำคัญ การรับรู้ถึง Peace Model ก็สำคัญ ถ้าเราถูกบังคับให้ปฏิบัติโดยที่เราไม่รู้ก่อนว่ามันคืออะไร มีที่มาอย่างไร หลักการและเหตุผลคืออะไร เราย่อมต่อต้าน ทำอย่างไร

ให้เจ้าพนักงานเห็นคุณค่า เชื่อว่าปฏิบัติแล้วจะเกิดประโยชน์ ทำให้การทำงานง่ายขึ้น ทำให้รวบรวมพยานหลักฐานได้ดีขึ้น ดังนั้น ต้องถ่ายทอดหลัก Peace Model ให้แก่ผู้บังคับใช้กฎหมายทุกคน ไม่เพียงแต่ตัวพนักงานสอบสวน ผู้มีอำนาจในการสั่งคดี พนักงานอัยการ หรือแม้กระทั่งศาลเอง ก็ควรรับรู้ด้วย พอเห็นคำถามเหล่านี้ขึ้นมาก็ได้เข้าใจหลักการ ทราบที่มาที่ไป และที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง ถ้าผู้บริหารเข้าใจ เขาก็จะอนุมัติงบประมาณมาจัดซื้อจัดหาสถานที่ อุปกรณ์...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.4)

“...ทุกวันนี้เราไม่บอกว่ากระบวนการถามปากคำเป็นอย่างไร พนักงานสอบสวนจะทำอะไรกับเขาบ้าง เขาควรจะให้การอย่างไร ส่วนใหญ่ไม่บอก ที่พอจะบอกกันบ้างก็เรื่องว่าจะสอบสวนในฐานะอะไร มีหน้าที่ให้การตามความเป็นจริง เพราะถ้าให้การเท็จอาจถูกฟ้องกลับ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

“...ถ้าพนักงานสอบสวนจะต้องแจ้งว่าคุณไม่ต้องรีบ คุณค่อย ๆ เล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในมุมมองของคุณ ตำรวจจะใช้คำถามปลายเปิด จะไม่ใช่คำถามนำ ถ้าเราใช้คำถามไม่เหมาะสม หรือคำถามที่ไม่เข้าใจคำถาม หรือไม่รู้ว่าจะตอบอย่างไร ให้บอกให้ทราบทันที ถ้าทำกันได้อย่างจริง ๆ นับว่าดีมาก เราจะได้ไม่ไปละเมิดสิทธิเขา และเขาจะได้รู้สิทธิของตนด้วย ทำให้การปฏิบัติหน้าที่เกิดความโปร่งใส...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

“...เรื่องการพูดคุยหลังถามปากคำเสร็จ เราก็ทำกันอยู่นะ เช่น พูดว่าวันนี้การสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว ขั้นตอนต่อไปจะเป็นอย่างไร คุณสงสัยประเด็นไหนหรือไม่ จะได้อธิบายให้ฟัง ถ้าเป็นผู้ต้องหา ก็จะแจ้งว่าพรุ่งนี้ไปฝากขังนะ ถ้าจะประกันตัวก็ไปยื่นคำร้องที่ศาล ส่วนจะได้ประกันหรือไม่ก็เป็นดุลพินิจของศาลอย่างนี้เป็นต้น...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

“...แต่จะให้ดีควรเป็นแนวปฏิบัติให้เหมือน ๆ กันทั่วประเทศ เพราะจะได้ไม่หลงลืม หรือให้ความสำคัญกันมากขึ้น จะทำให้เขาคลายความสงสัยในเรื่องที่เขาต้องเผชิญ หรือเตรียมความพร้อมต่อไปได้ เขาจะทราบว่าต้องติดต่อประสานงานใคร อย่างไร ถ้าไม่มีแนวปฏิบัติชัดเจนเป็นแบบแผนเดียวกัน พนักงานสอบสวนบางคนก็ละหลวมหรือหลงลืมไม่ปฏิบัติ ถ้าปฏิบัติกันจริง ๆ ร้องเรียนในส่วนของคุณก็ล่าช้าจะลดน้อยลง เพราะอย่างน้อยเราได้แจ้งให้ทราบแล้ว...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

“...เราควรเปิดใจยอมรับนำหลักการ PEACE Model มาประยุกต์ใช้ในประเทศไทย เพราะผ่านการศึกษาวิจัยมาแล้ว และเท่าที่ดูไม่มีอะไรเสียหาย มีแต่จะคุ้มครองสิทธิของผู้ให้ถ้อยคำ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

(9) ผู้บังคับบัญชาไม่ให้ความสำคัญกับการสอบสวนที่มีประสิทธิภาพ

“...ประเด็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานสอบสวนกับผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือพยานเป็นประเด็นรอง ๆ ลงไปที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติให้ความสำคัญ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.3)

“...ทัศนคติของคนก็มีส่วนสำคัญที่จะนำหลักการสมัยใหม่มาใช้ พนักงานสอบสวนเก่าแก่หรือผู้บังคับบัญชาที่อยู่มานานจะถือยุคสมัยของเขาเป็นบรรทัดฐาน โดยไม่พยายามปรับปรุงเปลี่ยนแปลงใด ๆ มักมีคำพูดติดปากว่า “สมัยพี่...” แต่รู้หรือไม่ว่าสมัยพี่ควบคุมผู้ต้องหาได้ 7 วัน ทุกวันนี้ควบคุมผู้ต้องหาได้ 48 ชั่วโมง มันก็ไม่เหมือนกันแล้ว หรือสมัยนั้นทำเช่นนั้นได้ สมัยนี้ก็ต้องทำได้ ตรรกะเช่นนี้ไม่ถูกต้อง นี่เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้งานสอบสวนของเราไม่เป็นที่น่าอภิมัย...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

“...กรณีที่ต้องหาที่เป็นชาวต่างชาติที่หาล่ามได้ยาก จะสอบสวนไม่ทัน หรือกรณีที่ผู้ให้ปากคำเป็นคนใบ้และไม่สามารถสื่อสารได้เลย ไม่รู้ว่าจะสอบอย่างไร และเป็นปัญหามากเวลาเขาต้องไปขึ้นศาล แต่ปรากฏว่าสำนักงานตำรวจแห่งชาติยังไม่ให้ความสำคัญ ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีล่ามพร้อมปฏิบัติหน้าที่อยู่ตลอดเวลา...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.6)

“...มีผู้บังคับบัญชาบางท่านกล่าวว่า อย่าให้พนักงานสอบสวนพักเยอะ เพราะทำให้ขี้เกียจ ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่เห็นด้วย เพราะว่ายิงพักน้อยเข้าเวรก็จะมีงานพอกหางหมู ไม่มีเวลาสะสางคดี สำหรับ สภ.สามพราน มีพนักงานสอบสวนที่เข้าเวร 6 - 7 คน จัดเวรพลัดละ 12 ชั่วโมง พัก 2 วัน แต่ถ้าหากมีจับคดีได้ก็มาวันพักก็แทบจะหมดไป...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

“...ของ DSI ไม่เหมือนตำรวจ จะมีคนถามปากคำคนหนึ่ง คนพิมพ์อีกคนหนึ่ง คนถามมีหน้าที่สังเกตพฤติกรรมด้วย คนพิมพ์ถ้าเห็นว่าตกหล่นประเด็นใดอาจส่งประเด็นไปยังคนถามได้ด้วย ที่ทำเช่นนี้ได้ส่วนหนึ่งเชื่อว่าการสอบสวนของ DSI ทำเป็นคณะ หัวหน้าคณะมีอำนาจแต่งตั้งพนักงานสอบสวนเขา มาช่วยได้ บางคดีมีคณะพนักงานสอบสวนถึง 40 นาย ก็มี เพราะคดีมันซับซ้อน ก่อนเริ่มสอบสวนจะมีการประชุมแบ่งหน้าที่กันเสมอ ส่วนตัวไม่เชื่อว่าพนักงานสอบสวนคนเดียวอยู่ในห้อง แล้วจะสามารถทำทุกอย่างได้ มันไม่มีประสิทธิภาพแน่นอน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.4)

“...จริง ๆ แล้วควรแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างการบริหารงาน ต้องยอมรับกันว่าพนักงานสอบสวนต้องเข้าเวร ไม่ใช่ทำคดีอย่างเดียว เท่าที่ทราบมามีการคงเวรกันด้วย แต่สำหรับ DSI ไม่ได้มีการเข้าเวรในลักษณะแบบเดียวกับพนักงานสอบสวน ดังนั้นเรื่องพนักงานสอบสวนอดหลับอดนอน DSI ไม่มีปัญหาอย่างตำรวจ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.4)

“...ข้อจำกัดในเรื่องอำนาจการควบคุม 24 หรือ 48 ชั่วโมง ตลอดจนข้อตกลงกับศาลเรื่องเวลาการยื่นคำร้อง สำหรับ DSI เราทำงานเป็นคณะ เลยสามารถแบ่งหน้าที่กันทำได้ ไม่ค่อยมีปัญหาในเรื่องระยะเวลา เราจึงมีเวลาวางแผนเตรียมความพร้อมกันได้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.4)

“...เรื่องห้องสอบสวนนี้ ถ้าโรงพักหนึ่งมีพนักงานสอบสวน 10 คน มาทำงานพร้อมกัน 10 คนจะต้องมีห้องสอบสวน 10 ห้องหรือไม่ และในทางปฏิบัติจะสร้างห้องกันได้อย่างไร มีพื้นที่เพียงพอแค่ไหน ทุกวันนี้กฎหมายกำหนดว่าจะต้องมีห้องสำหรับสอบสวนเด็ก แต่ปรากฏว่าส่วนใหญ่ติดกันแต่ป้ายหน้าห้อง ในห้อง

เป็นห้องประชุม เคยจะเข้าไปสอบพบว่ากำลังประชุม Conference กันอยู่ สุดท้ายก็ต้องสอบที่โต๊ะตัวเอง เกรงว่าออกกฎหมายกันมาแล้ว จะหาช่องทางหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติกันอย่างจริงจังแบบไทย ๆ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.7)

(10) พนักงานสอบสวนใช้คำถามไม่เหมาะสม

“...ถ้าเราใช้คำถามนำเป็นหลัก ให้ตอบว่าใช่หรือไม่ใช่ มีโอกาสสูงที่เขาจะตอบเพื่อให้ตนเองได้ประโยชน์ แม้จะไม่ใช่ความจริง...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

“...ความจริงแล้วคำถามที่พนักงานสอบสวนบันทึกลงไปในการ คำให้การ ว่าพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในคดีนี้เป็นอย่างไร หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร มันเป็นคำถามปลายเปิด แต่บ่อยครั้งพนักงานสอบสวนไม่รอให้ผู้ให้ถ้อยคำเล่าของเขาตั้งแต่ต้น พนักงานสอบสวนมักจะตัดบทแล้วถามเฉพาะส่วนที่พนักงานสอบสวนต้องการจะทราบ แล้วเรียบเรียงเอาเอง...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

“...เราควรให้เขาเล่าในภาพรวมก่อน แล้วเราก็พิจารณาว่าสิ่งที่เขาเล่ามา ยังมีข้อเท็จจริงที่ขาดตกไปหรือไม่ จากนั้นจะใช้คำถามย่อยให้เขาลงรายละเอียดต่อไป...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

“...เอาตามตรงเลยทุกวันนี้พนักงานสอบสวนยังใช้คำถามนำกันบ่อยครั้ง สาเหตุเพราะผู้ให้ถ้อยคำมักจะเล่าเอาแต่สิ่งที่เขาอยากจะเล่า ไม่เป็นประโยชน์ ไม่อยู่กับร่องกับรอย หรือออกทะเลไปเรื่อย ด้วยข้อจำกัดทางด้านเวลา พนักงานสอบสวนจึงพยายามบีบให้เขาประเด็นให้ได้ เมื่อไม่รู้อาจจะใช้คำถามอย่างไร จึงใช้คำถามนำ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

“...แม้พนักงานสอบสวนใช้คำถามนำ แต่ในการบันทึกในการ คำให้การ จะเป็นข้อความที่ตอบคำถามปลายเปิด พนักงานสอบสวนไม่ยอมให้มีการชี้แนะในการ คำให้การ ยกเว้นเสียแต่จะเป็นการจำเป็นหลีกเลี่ยงไม่ได้จริง ๆ ก็จะใช้คำถามนำเป็นคำถาม...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.5)

“...มองว่าผู้ให้ถ้อยคำบางคนไม่รู้เราต้องการอะไร ถ้าใช้คำถามปลายเปิดตลอดเชื่อว่าน่าจะเป็นวันยังไม่ได้คำให้การเลย ส่วนตัวเคยสอบสวนเด็กอายุ 8 ขวบ น้องตอบไม่ตรงคำถามสักที จนกระทั่งนักจิตวิทยาต้องกระซิบบอกว่า ถ้าเด็กเล็กขนาดนี้เราต้องใช้คำถามนำ เพราะพวกเขาไม่เข้าใจว่าเราต้องการอะไร...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.7)

“...ในคดีที่ผู้เสียหายกับผู้ต้องหามีความสัมพันธ์หรือรู้จักกันมาก่อน ไม่ค่อยมีปัญหาเรื่องการชี้ผิดตัว แต่ถ้าไม่เคยรู้จักกันมาก่อน การใช้คำถามไม่เหมาะสมอาจทำให้ชี้ผิดตัว หรือสร้างความทรงจำเท็จได้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.7)

2) ปัญหาและอุปสรรคในการสอบสวนปากคำ ในมุมมองของประชาชน

(1) รอพบพนักงานสอบสวนเป็นเวลานาน พนักงานสอบสวนเคร่งเครียด เพราะมีภาระงานมาก

“...ตำรวจทำงานหนักมาก ผู้เสียหายคดีอื่นต่อคิวรอพนักงานสอบสวน กว่าจะถึงคราวตนก็ต้องใช้เวลาานพอสมควร เรื่องนี้อาจส่งผลต่อคดีได้ เช่น ถ้าวันนั้นเรามีธุระที่ต้องรีบไปทำ เราก็คงรอไม่ได้ ทำให้ต้องไปแจ้งวันอื่น เราอาจหลงลืมเหตุการณ์หรือจำรายละเอียดผิดพลาดไปได้ นอกจากนี้ ความมุ่งมั่นตั้งใจของเราจะน้อยลง เพราะผ่านเหตุการณ์มานาน ยิ่งถ้าเป็นเหตุการณ์ที่ไม่ส่งผลกระทบต่อเรามาก เช่น เสียหายน้อย เราอาจปล่อยผ่านไปโดยไม่ไปแจ้งความแล้ว ในคดีที่คนร้ายยังไม่ถูกจับไปลงโทษ เขาก็จะขี้เกียจแล้วไปก่อเหตุอื่น ๆ อีก ทำให้เกิดความเสียหายแก่ประชาชน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.12)

(2) สภาพแวดล้อมและบรรยากาศในห้องสอบสวนรบกวนสมาธิอยู่ตลอดเวลา ไม่เป็นส่วนตัว ทำให้ยากที่จะคิดทบทวน ผู้เสียหายไม่กล้าเล่าเรื่องราวของตนเองให้เจ้าพนักงานฟัง เนื่องจากมีคนอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องได้ยิน

“...สถานที่ตำรวจควรมีพื้นที่ให้ประชาชนนั่งรอกว้างขวาง เป็นการผ่อนคลายอริยาบท ไม่ใช่มาถึงสถานที่ตำรวจแล้วเป็นห้องสอบสวนเลย...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.12)

“...ห้องที่สอบสวนอยู่รวมกัน ไม่มีความเป็นส่วนตัว จอแจมาก ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่มีสมาธิที่จะให้ปากคำ และส่งผลให้การสอบสวนใช้เวลาานขึ้น และประชาชนนั่งรอใกล้ชิดกันมาก รบกวนสมาธิเป็นอย่างมาก...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.15)

“...เรื่องของสถานที่ดูแล้วยังไม่พร้อมเท่าไร เนื่องจากสอบสวนในห้องทำงานรวม มีพนักงานสอบสวนหลายคนในห้องเดียวกัน ควรปรับปรุงโดยแยกเป็นห้องส่วนตัว เพื่อความเป็นส่วนตัวในการสอบปากคำ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.13)

“...พนักงานสอบสวนสอบสวนในห้องใหญ่ มีตำรวจคนอื่นนั้นอยู่ในห้องนั้นด้วย เวลาให้การไม่เป็นส่วนตัว มีคนเดินผ่านไปมา ถ้าวันนั้นจะต้องแจ้งความในเรื่องละเอียดอ่อน คิดว่าคงไม่กล้าเล่า เพราะกลัวคนอื่นได้ยิน และคนอื่นก็รบกวนสมาธิเราด้วย...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.12)

“...ส่วนตัวคิดว่าห้องสอบสวนควรเป็นห้องส่วนตัว ขนาดห้องไม่ควรต่ำกว่า 3 x 3 ตารางเมตร ผนังควรใช้สีทึบสว่างเพื่อให้รู้สึกสบายตา และห้องต้องโล่งและโปร่ง มีแสงสว่างพอสมควร...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.12)

“...เคยเป็นผู้เสียหายในคดีหมิ่นประมาท ถูกสอบสวนในห้องรวม แต่ตอนนั้นเข้าไปในฐานะผู้เสียหายจึงไม่รู้สิทธิขวยเงิน ไม่มีอะไรต้องปิดบัง ขณะที่ให้การก็มีตำรวจคนอื่นเดินไปมา เปิดประตูเข้าออก

รู้สึกว้างจืดให้การได้ไม่สิ้นไหล เพราะมีคนเข้าออกก็จะหันไปมองตามสัญญาสัญญา ส่งผลให้ต้องเริ่มถามคำถามกันใหม่หลายครั้ง...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.14)

“...ตำรวจก็พูดจาดีมาก จนเห็นว่าตำรวจฟังพาได้ เราเคยดูข่าวที่มีการบีบบังคับ แต่พอเราประสบเองมันคนละเรื่องเดียวกัน เราประทับใจมาก พอเราไวใจเขาเมื่อเขาถามอะไรเราก็ให้ความร่วมมือ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.14)

“...เราเป็นผู้เสียหายคดีบัญชีม้า คือรับจ้างเปิดบัญชี พนักงานสอบสวนไม่ได้บังคับให้เรารับสารภาพ เราประทับใจที่เห็นว่าพนักงานสอบสวนต้องการความจริงจากเรา ไม่ได้ต้องการแค่คำรับสารภาพเพียงอย่างเดียว...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.14)

“...ตอนที่เป็นผู้ต้องหาสอบสวนในห้องส่วนตัว ต่างกับตอนที่เป็นผู้เสียหายในอีกคดีหนึ่ง ผู้ให้สัมภาษณ์ยอมรับว่าการอยู่ในห้องส่วนตัวกับพนักงานสอบสวนเพียงสองต่อสองทำให้มีความรู้สึกเกรงกลัวอยู่บ้าง แต่โดยรวมแล้วดีกว่าอยู่กันในห้องรวม...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.14)

“...เคยเป็นผู้ต้องหาคดียาเสพติด พนักงานสอบสวนสอบสวนเราในห้องใหญ่ ที่มีเจ้าหน้าที่หลาย ๆ คน ทำงานอยู่ รู้สึกว่าไม่เป็นส่วนตัว แต่สำหรับเราไม่เป็นปัญหาในการให้การ แม้จะมีคนอื่นเดินผ่านไปผ่านมา เพราะเราโดนคดีแบบนี้มาหลายครั้งแล้ว เราชินชา ไม่ได้คิดอะไร แต่ถ้าคนที่ไม่เคยขึ้นโรงพักมาก่อน อาจไม่ยอมให้การได้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.16)

(3) พนักงานสอบสวนเตรียมความพร้อมในทางคดีมาไม่ดีพอ

“...ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้เสียหาย เดินทางไปแจ้งความที่สถานีตำรวจในคดีอุบัติเหตุจราจร เรามีโอกาสได้เตรียมตัวไปก่อนแล้ว จึงมีความพร้อม ทั้งข้อเท็จจริง พยานหลักฐานต่าง ๆ ได้เตรียมไว้หมด แต่ถ้าเราเป็นผู้ต้องหาที่อาจถูกจับโดยไม่พร้อม น่ากังวลเรื่องการเตรียมความพร้อม...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.12)

“...เห็นด้วยที่ตำรวจจะต้องเตรียมความพร้อมทางร่างกายและจิตใจ ปรับสภาพจิตใจให้พร้อม ให้ข้อมูลเสียก่อนที่จะสอบสวนปากคำ แต่คิดว่าตำรวจไทยคงไม่ได้ทำกัน เราไม่ทราบเจ้าหน้าตำรวจถูกเทรนมาอย่างไร...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.12)

“...พนักงานสอบสวนแนะนำให้ผู้ให้สัมภาษณ์ไปหาข้อมูลด้วยตนเองบ้าง โดยแจ้งว่าจะรวดเร็วยิ่งขึ้น เห็นว่าถ้าเจ้าหน้าที่ตำรวจประสานความร่วมมือกับธนาคารจะทำให้การทำงานรวดเร็วยิ่งขึ้น...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.13)

“...พอมาถึง พนักงานสอบสวนถามก่อนเลยว่ามารับสารภาพหรือไม่ ตอนนั้น Shock มาก ว่าทำไมถึงถามแบบนี้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.15)

(4) พนักงานสอบสวนมิได้ใช้เวลากับการสร้างความสัมพันธ์ที่เหมาะสมอย่างเพียงพอ เริ่มการสอบสวนทั้งที่ผู้ให้ถ้อยคำยังไม่พร้อม ไม่ได้ชี้แจงให้ชัดเจนว่า การสอบสวนมีกระบวนการอย่างไร ใช้เวลาเท่าใด บทบาท หน้าที่ สิ่งที่ต้องปฏิบัติมีอยู่อย่างไร ก่อนเริ่มทำการสอบสวน หลังสอบสวนปากคำเสร็จสิ้นแล้ว พนักงานสอบสวนไม่ชี้แจงให้ทราบว่าต้องปฏิบัติอย่างไรต่อไป

“...ก่อนหน้าที่จะพบกันเพื่อสอบปากคำ มีการพูดคุยติดต่อกันผ่านทางช่องทางออนไลน์กับพนักงานสอบสวนมาก่อน ทำให้เราไม่เครียด รู้สึกสบายใจที่จะให้การ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.14)

“...หลังจากที่พนักงานสอบสวนได้ข้อมูลครบถ้วนแล้ว พนักงานสอบสวนได้อธิบายว่าขั้นตอนต่อไป ต้องดำเนินการอย่างไรบ้าง ตรงนี้ชอบมาก เราวางแผนปฏิบัติและเตรียมตัวล่วงหน้าได้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.14)

“...พนักงานสอบสวนควรปรับปรุงเรื่องการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้ให้ปากคำก่อนทำการสอบสวน เพื่อช่วยให้ผู้ให้ปากคำลดความตื่นเต้น สามารถตั้งสติคิดเรียบเรียงข้อมูลได้ดีขึ้น...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.13)

“...พอสอบสวนเสร็จแล้ว ตำรวจพูดเพียงว่า ถ้ามีอะไรเพิ่มเติมเดี๋ยวจะติดต่อไป แล้วบอกให้เรากลับบ้านได้ ตรงนี้เรารู้สึกว่าไม่ค่อยเป็นมืออาชีพสักเท่าไร...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.15)

(5) พนักงานสอบสวนยังคงใช้วิธีการพิมพ์คำให้การ ทำให้เล่าเรื่องได้ไม่ต่อเนื่อง พนักงานสอบสวนไม่ตั้งใจฟังอย่างแท้จริง และข้อความที่พิมพ์ไม่ตรงกับสิ่งที่พูด

“...ข้อมูลบางอย่างเราเล่าไปแล้ว แต่ปรากฏว่าไม่อยู่ในเอกสารบันทึกคำให้การ และระหว่างพิมพ์ตำรวจก็ไม่ตั้งใจฟัง มัวแต่นั่งพิมพ์ ทำให้เราต้องเล่าซ้ำ ๆ หลายรอบ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.15)

“...ระหว่างสอบสวนได้นั่งเผชิญหน้าโดยตรงกับตำรวจ โดยมีโต๊ะทำงานกั้นกลาง ตำรวจถามไปพิมพ์ไป เห็นว่าตำรวจควรบันทึกด้วยภาพและเสียงแทนการพิมพ์ เพราะทำให้เราสามารถเล่าไปได้อย่างไหลลื่น ไม่ต้องรอให้พิมพ์เสร็จก่อน นอกจากนี้ คิดว่าการพิมพ์อาจตกหล่นได้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.12)

“...เห็นว่าการบันทึกภาพและเสียงเป็นพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือมาก เพราะสามารถเห็นอาการกิริยาของผู้ให้ถ้อยคำได้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.13)

“...แต่การบันทึกวิดีโอก็ควรขออนุญาตก่อน ว่าสะดวกให้บันทึกไหม เพราะวันนั้นอาจแต่งตัวไม่เรียบร้อย เป็นต้น ภาพที่ออกไปมันจะดูไม่ดี...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.12)

“...ถ้าเจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถอธิบายได้ว่าเหตุใดต้องอัดวิดีโอ และมีข้อดีอย่างไร เชื่อว่าส่วนใหญ่จะไม่ขัดข้องที่จะบันทึก ถ้าเขาเห็นว่าเป็นประโยชน์แก่ตัวเขาเอง...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.12)

“...ถ้าตำรวจพิมพ์ตามไม่ทันเรื่องที่เรากล่าว อาจเกิดอุปสรรคในการสื่อสารได้ ดังนั้นทักษะการพิมพ์จึงส่งผลต่อการฟังด้วย เพราะไม่สามารถแสดงภาษากายหรืออารมณ์ความรู้สึกได้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.12)

“...สังเกตได้ว่าพนักงานสอบสวนพิมพ์ไปแก้ไปตลอด เมื่อพิมพ์คำให้การเสร็จพนักงานสอบสวนจะให้ผู้ให้สัมภาษณ์นั่งอ่าน เพื่อตรวจสอบคำให้การ เห็นว่าคำพูดที่พนักงานสอบสวนพิมพ์ลงไป กับคำพูดที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้พูดไว้ ไม่เหมือนกันในหลาย ๆ ตำแหน่ง ถ้าเป็นไปได้อยากให้พนักงานสอบสวนใช้ถ้อยคำที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้พูดไปจะดีกว่า...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.14)

“...ผู้ให้สัมภาษณ์เห็นว่าการพิมพ์ใช้เวลาอย่างมาก รวมแล้วประมาณ 3 ชั่วโมง เพราะต้องแก้ไขหลายครั้ง บางคราวได้รับคำแนะนำจากทนายความ ว่าคำพูดบางคำใช้ไม่ได้ จะต้องเปลี่ยนแปลงใหม่ แต่พนักงานสอบสวนก็ยินดีแก้ไขคำพูดต่าง ๆ ให้เป็นไปตามที่ทนายความแนะนำ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.14)

“...คิดว่าการบันทึกวิดีโอเป็นเรื่องดี แต่น่ากังวลในกรณีที่ให้การไปแล้ว ไม่แน่ใจว่าเหมาะสมหรือไม่ จะแก้ไขได้หรือไม่ คำตอบแรกที่ไม่ถูกต้องจะถูกบันทึกไว้แล้ว บางครั้งเราไม่ได้ตั้งใจตอบผิด แต่อาจตอบไปด้วยความตื่นเต้นก็ได้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.14)

“...เรื่องเอกสารคำให้การต้องใช้เวลาอย่างมาก กว่าจะได้ลงลายมือชื่อ ถ้าให้การโดยบันทึกวิดีโอได้จะช่วยย่นระยะเวลาได้มาก...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.14)

“...อยากให้พัฒนาเรื่องการตั้งใจฟังสิ่งที่เราพูด บ่อยครั้งสังเกตได้ว่าพนักงานสอบสวนสนใจอยู่กับการพิมพ์เอกสาร...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.14)

(6) พนักงานสอบสวนใช้คำถามสะเปะสะปะ ไม่เรียงตามลำดับที่เหมาะสม

“...ตำรวจควรใช้ทั้งคำถามปลายเปิดและปลายปิด ตอนแรกอาจจะให้เราเล่าก่อน แต่ถ้าได้ข้อมูลยังไม่ครบถ้วน ตำรวจอาจสอบถามเป็นรายประเด็น เป็นการเจาะลงไปในเรื่องละเอียด...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.12)

“...พนักงานสอบสวนใช้คำถามปลายเปิดในตอนแรก ต่อมาเมื่อคำถามปลายปิดผลสมอยู่ มีบางคำถามที่ยังไม่ค่อยเข้าใจ แต่ก็ชอบที่พนักงานสอบสวนยอมให้สอบถาม หรือเปิดโอกาสให้พูดคุยกับทนายความเพื่อทำความเข้าใจกับคำถาม...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.14)

“...พนักงานสอบสวนยังใช้คำถามนำอยู่มาก เห็นว่าควรใช้คำถามปลายเปิด เพราะเป็นการให้อิสระทางความคิดแก่บุคคล ในการเล่าเรื่อง เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่พิจารณาว่าเกี่ยวข้องกับคดีมากน้อยเพียงใด...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.13)

“...แปลกใจที่ตำรวจถามคำถามแต่จะให้ตอบว่าใช่หรือไม่ใช่ ไม่ได้ให้เราเล่าว่าเกิดอะไรขึ้นบ้าง เรารู้สึกเหมือนกำลังถูกบังคับให้รับผิดชอบ และทำให้เราไม่กล้าเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นให้ตำรวจฟัง...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.15)

3) ปัญหาและอุปสรรคในการสอบสวนปากคำ ในมุมมองของบุคลากรกระบวนการยุติธรรม

(1) การใช้การบันทึกภาพและเสียงแทนการบันทึกด้วยข้อความของพนักงานสอบสวน จะทำให้น่าเชื่อถือมากขึ้น

“...ชั้นการสืบสวนและชั้นการสอบสวน มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนมากที่สุด และมีความเสี่ยงต่อการกระทำที่ไม่เหมาะสม รวมถึงการทรมานด้วย...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.2)

“...การสัมภาษณ์อย่างมีประสิทธิภาพจริง ๆ จะเกิดขึ้นได้ ต้องเกิดจากความร่วมมือ ความไว้วางใจของประชาชน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.2)

“...พนักงานสอบสวนจะมองบันทึกคำให้การเป็นอย่างหนึ่ง ส่วนอัยการกับศาลจะมีมุมมองกันคนละอย่าง อัยการค่อนข้างจะดูคำให้การเป็นหลักอย่างละเอียด ในองค์ประกอบความผิด และดูว่าข้อเท็จจริงเพียงพอที่จะวินิจฉัยต่อไปได้หรือไม่ อัยการใหม่มักใช้คำให้การที่พนักงานสอบสวนสอบมาเป็นหลักในการถาม คือจะสอบถามตามคำให้การเลยเพราะเขายังใหม่อยู่ แต่หากถ้าเป็นพนักงานอัยการที่มีประสบการณ์ทำงานมาแล้ว 5 ปีขึ้นไปจะสามารถประมวลเรื่องราวต่าง ๆ ได้ จึงมีวิธีการถามความที่แตกต่างกันออกไป พนักงานอัยการที่มีประสบการณ์จึงไม่ค่อยจะใช้ประเด็นตามคำให้การสักเท่าไร พนักงานอัยการมีรูปแบบการถามของตัวเองในแต่ละรูปคดี แต่ถ้าหากถามว่าทำให้การจำเป็นหรือไม่ก็ตอบได้ว่ายังคงจำเป็นอยู่ในยุคปัจจุบัน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.10)

“...ในมุมมองของศาล คำให้การของพยานหรือคำให้การของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน ในทางเทคนิคถือเป็นพยานบอกเล่า ซึ่งต้องห้ามไม่ให้รับฟังตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226/3 ซึ่งต้องห้ามไม่ให้รับฟังเลย เว้นแต่จะมีพยานหลักฐานอื่นประกอบ หรือมีแหล่งที่มาอันน่าเชื่อถือ ตามที่ระบุไว้ในกฎหมาย และในทางปฏิบัติศาลเห็นว่า คำให้การในชั้นเบิกความมีน้ำหนักมากกว่าทำให้การในชั้นพนักงานสอบสวนมาก เนื่องจากคำให้การจะต้องเป็นการเบิกความต่อหน้าศาล และจะมีคู่ความฝ่ายตรงข้ามมีสิทธิถามค้านในทุกประเด็น สำหรับคำให้การชั้นสอบสวน ศาลจะรับฟังกรณีไม่สามารถติดตามพยานนั้น มาให้การได้ซึ่งเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นประจำ ดังนั้นศาลจะรับฟังคำเบิกความมากกว่าอยู่แล้ว คำให้การจึงเป็นแค่เพียงส่วนประกอบ...นอกจากนี้ ในทางปฏิบัติเองก็มีเรื่องที่มีการถกเถียงกันในวงการอัยการมาหลายปีว่า ในเมื่อมีพยานมาเบิกความในชั้นศาลแล้วจำเป็นที่จะต้องส่งคำให้การที่เป็นกระดาดในชั้นศาลด้วยอีกหรือไม่...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.10)

“...ถ้ามีความขัดแย้งระหว่างคำเบิกความของจำเลยในชั้นศาล กับคำให้การในฐานะผู้ต้องหา ในชั้นสอบสวน ต้องเอาตัวพนักงานสอบสวนมาเบิกความว่า ได้ดำเนินการถูกต้องตามระเบียบหรือไม่ ได้มีการ แจ้งสิทธิครบถ้วนหรือไม่ อ่านเองและอ่านให้ฟังแล้ว ลงลายมือชื่อถูกต้อง โดยไม่มีการทำร้ายทรมานแต่ อย่างใดหรือไม่ ก็จะอยู่ที่ศาลว่าจะเชื่อผู้ใดระหว่างพนักงานสอบสวนที่ไม่มีสาเหตุโกรธเคือง หรือเชื่อจำเลยซึ่ง อาจเป็นผู้บริสุทธิ์ หรืออาจได้รับคำแนะนำจากทนายความว่าให้เบิกความเช่นนี้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.10)

“...เกี่ยวกับการบันทึกภาพและเสียงในชั้นสอบสวน ส่วนตัวเห็นด้วยอย่างมาก อันที่จริงในชั้น สอบสวนมีอยู่แล้ว แต่มีเฉพาะการสอบสวนเด็ก ตามมาตรา 133 ทวิ และ 134 ในส่วนที่เกี่ยวกับผู้ต้องหา พนักงานอัยการเองก็มีเวทีที่จะต้องไปสอบพร้อมอยู่แล้ว เคยไปร่วมสอบปากคำคดีค่านุชย์หรือคดีเกี่ยวกับเพศ แล้วจะเอามาใช้กับทุกคดีมันดีหรือไม่ เห็นว่าหลักการมันดีอยู่แล้ว และ ตร. เองก็ได้ออกคำสั่งที่ 178/2564 เรื่อง การบันทึกภาพและเสียงการตรวจค้น จับกุม และการสอบสวนคดีอาญา คำสั่งนี้ออกมาให้พนักงาน สอบสวนบันทึกภาพและเสียงการสอบสวนคดีอาญา ในประเภทคดีที่กำหนดไว้ แต่คำสั่งนี้เป็นเพียงระเบียบ ไม่ใช่กฎหมาย เท่าที่เห็นว่าปัจจุบันปี 2567 แล้ว แต่ยังไม่มีการปฏิบัติตามอย่างจริงจังเลย ที่เห็น ว่าต้องปฏิบัติตามจริง ๆ ก็เรื่องการสอบสวนปากคำเด็ก ซึ่งบังคับโดยกฎหมาย...เห็นว่าเมื่อ ตร. มีคำสั่งที่ 178/2564 แล้ว ควรปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมได้เลย ไม่ต้องรอกฎหมาย...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.10)

“...การสอบสวนแบบ FBI หรือ Homeland Security จะต้องส่งคลิปวิดีโอให้อัยการทุกคดี และอัยการต้องส่งให้ฝั่งจำเลยด้วย ดังนั้นมันเป็นกลางและเป็นธรรม...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.10)

“...อัปเดตไว้มันก็น่าเชื่อถือกว่าอยู่แล้ว ในแง่ของการพิสูจน์ความผิด...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ ลำดับที่ B.11)

“...ตราบไต่ที่เรายังไม่บันทึกคำให้การด้วยวิดีโอ คือเป็นการถามตอบและพิมพ์อยู่ ระบบ PEACE Model ก็จะใช้ไม่ได้ และข้อต่อสู้ที่ผู้สัมภาษณ์กังวลมันก็ยังมียู่เสมอ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.10)

“...ปัจจุบันนี้มี AI ลักษณะ Text to Speech ซึ่งศาลกำลังทำอยู่ เรื่อง E Hearing จะ เข้าใจว่าศาลกำลังพัฒนามากเลย ต่อไปจะไม่มีเสียงมานั่งหน้าบัลลังก์ จะมีแต่ระบบที่มีการถอดเทปอัตโนมัติ ศาลก็สามารถที่จะมีสมาธิฟังได้อย่างตั้งใจ และในระดับศาลสูงก็สามารถเอาวิดีโอตัวนี้ไปดูได้ ทำให้เห็นภาพ การเบิกความได้ชัดเจน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.10)

อย่างไรก็ดี มีผู้ให้ข้อมูลสะท้อนข้อกังวลเกี่ยวกับการบันทึกภาพและเสียงไว้ว่า อาจเกิดปัญหา เรื่องการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคล หรือความยุ่งยากในการปฏิบัติได้

“...การคัดลอกก็เป็นปัญหา เพราะว่าข้อบังคับของประธานศาลฎีกาไม่ให้คัดลอก เกรงว่าจะ เอาข้อมูลไปเผยแพร่จะควบคุมยาก และเมื่อคู่ความมาเบิกความแล้ว ก็จะต้องจัดให้มีเจ้าหน้าที่คอยกำกับดูแล

เพื่อให้คู่ความคนนั้นดูเทพจนเสร็จสิ้น เป็นความยุ่งยากในทางปฏิบัติ และอาจเกิดปัญหาข้อมูลรั่วไหลได้ ถ้าตำรวจเอาไปใช้อาจจะเจอปัญหาในลักษณะนี้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.11)

(2) พนักงานสอบสวนในปัจจุบันยังขาดทักษะในด้านกฎหมาย การทำสำนวนการสอบสวน

“...ตำรวจมี Mindset ที่ไม่ถูกต้อง เชื่อว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐมีอำนาจมากที่สุด ยังไม่เข้าใจรูปแบบของการสัมภาษณ์เพื่อค้นหาความจริง มุ่งเน้นไปที่การได้คำสารภาพ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.2)

“...ในฐานะพนักงานอัยการ ผมขอกล่าวเรื่องคุณภาพก่อน คุณภาพสำนวนเนี่ยมันตกต่ำลง มักจะถามแบบตบตบ อยากให้ไปให้การชั้นศาล คล้าย ๆ กับร้อยเวรชี้แจงการทำงาน แต่ก็เข้าใจได้ว่าคดีออนไลน์มันมีประเด็นเยอะ และคดีออนไลน์ตอนนี้มีปริมาณร้อยละ 70 ถึง 80 ของคดีทั้งหมด คำถามก็ไม่ค่อยครบถ้วน และความรู้ทางกฎหมายก็น้อยก็ไม่ได้หมั่นศึกษาอะไรนัก ไม่ค่อยศึกษากฎหมายใหม่ องค์กรประกอบความผิดใหม่ ๆ ในการสอบถามให้ครบถ้วน ทำให้เราต้องสั่งเพิ่มเติมมากเลย ประเด็นสำคัญผู้บังคับบัญชาที่ไม่ค่อยตรวจสอบ บางทีคดีพวกนี้ส่งมาเกือบจะครบกำหนดฝากขังแล้ว ทำให้อัยการไม่มีเวลาสอบสวนเพิ่มเติม บางคดีต้องฟ้องไปด้วยความจำเป็น อาจเสียหายถึงชั้นคดียกฟ้องได้ เพราะสอบสวนไม่ครบองค์ประกอบความผิด...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.10)

“...ยกตัวอย่างคดีที่ประชาชนกล่าวหากัน ผู้เสียหายแจ้งความว่าถูกคนร้ายทำร้ายร่างกาย ตอนกลางคืน ตำรวจสอบผู้เสียหาย สอบพยานที่อยู่ในเหตุการณ์ 3 คน โดยสอบสั้น ๆ ไม่มีรายละเอียดอะไร อ้างว่าหนึ่งในคนร้ายคือจำเลย โดยมีพยานปาก 1 อ้างว่าจำได้ ว่าหนึ่งในคนร้ายคือจำเลย รายละเอียดในคำให้การมีเพียงเล็กน้อย กระดาษ A4 แผ่นเดียว ไม่มีรายละเอียดอะไรมาก แต่พอมาถามรายละเอียดในชั้นศาลกันจริง ๆ พบว่าพยานให้รายละเอียดเยอะมาก มากเสียจนทำให้พยานปากนั้นไม่น่าเชื่อถือ ฉะนั้นผู้ให้สัมภาษณ์จึงพิพากษายกฟ้อง จึงไม่พอเชื่อว่าจะจำได้ แต่เมื่อไปดูคำให้การในชั้นสอบสวน ก็ไม่ผิดอะไรที่เขาจะฟ้องมา เพราะหนึ่งในกลุ่มผู้เสียหายยืนยันว่าจำได้ แต่ก็ได้ถามอย่างละเอียดว่าจำได้เพราะอะไร จะชี้ให้เห็นว่าเป็นการสอบอย่างไม่มีรายละเอียดหรือเป็นการสอบอย่างหยาบ ๆ เพียงแค่ถามสั้น ๆ ว่ารู้จักคนร้ายหรือไม่ ซึ่งไม่เพียงพอแก่การรวบรวมข้อเท็จจริงเพื่อพิสูจน์ความผิด...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.11)

“...ถ้ามีการประเมินการสอบสวนจะดีมาก แต่ปัจจุบันไม่มีใครมาตรวจสอบ พนักงานสอบสวนทำคนเดียวถามตอบคนเดียวเสร็จ รับผิดชอบสำนวนส่งอัยการให้พ้น ๆ ตัวไป ถ้าจะมีการประเมินจะต้องมีรองผู้กำกับหรือหัวหน้างานมาประเมิน ในความเป็นจริงไม่มีใครมาทำอยู่แล้ว ถ้าจะประเมินได้ต้องมีการอัดวิดีโอแล้วมานั่งดูย้อนหลัง ว่าสอบปากคำเป็นอย่างไร แต่ประเทศไทยตอนนี้ไม่มี ผมคิดว่าเรื่องการประเมินนี้มีความสำคัญ เพราะถ้าสอบปากคำในชั้นสอบสวนจะไม่จำเป็นต้องสอบซ้ำอีก...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.10)

นอกจากนี้ ยังมีกรณีที่พนักงานสอบสวนเกรงว่าถ้าสอบสวนโดยมีข้อมูลครบถ้วน จะเปิดช่องให้ผู้บังคับบัญชาหรือพนักงานอัยการสั่งการให้สอบสวนเพิ่มเติมไม่รู้จบ เห็นว่าเป็นการเพิ่มภาระงานให้มากขึ้นไปอีก จึงพยายามสอบสวนปากคำให้สั้นและตรงประเด็นมากที่สุด อดช่องโหว่ไม่ให้อะไรให้สอบสวนเพิ่มเติมได้

“...พนักงานสอบสวนกลัวพนักงานอัยการสั่งสอบปากคำเพิ่มเติม กลัวคดีไม่จบ โดยเฉพาะพนักงานสอบสวนรุ่นใหญ่มักสอบแบบปิด...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.11)

“...ทุกวันนี้เราก็มียุทธศาสตร์งานสอบสวน มีผู้กำกับการ เขาจะรู้ว่าพนักงานสอบสวนถามปากคำได้ดีหรือไม่ ก็ดูได้จากเอกสาร แต่ไม่ทราบว่าจะดูกันจริงจังเพียงใด เพราะไม่รู้ว่าจะคัดสรรบุคคลเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ไม่รู้ว่ามีคุณภาพมากน้อยแค่ไหน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.11)

“...กระบวนการแต่งตั้งก็มีปัญหา กระบวนการให้โทษมีอยู่แล้ว แต่กระบวนการให้คุณยังไม่เป็นรูปธรรม พนักงานสอบสวนคนหนึ่งสอบสวนได้ดีจะให้คุณกันอย่างไร มันไม่มีการพิจารณาตรงนี้ ทำให้มันต่อกันไม่ติด ทุกคนก็ทำหน้าที่เพียงเพื่อให้อยู่รอดกันไปได้ เพราะไม่รู้จะทำดีแล้วจะได้รับสิ่งใดบ้าง เขาขาดแรงจูงใจ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.11)

(3) พนักงานสอบสวนไม่ได้ชี้แจงให้ผู้เสียหาย พยาน หรือผู้ต้องหา เข้าใจได้อย่างเพียงพอว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร หลังจากกระบวนการในชั้นสอบสวนเสร็จสิ้น

“...ถ้าเป็นพยานชุดจับกุมหรือเจ้าหน้าที่รัฐผู้กล่าวหา อาจจะไม่จำเป็นต้องไต่ถามสารทุกข์สุกดิบ สามารถสอบได้เลย ถ้าเป็นพยานที่มีความอ่อนไหว เช่น ชาวบ้านหรือเด็ก ควรต้องมีการถามไต่ ไม่ใช่ว่าอยู่ดี ๆ ก็เริ่มสอบสวนเลย...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.11)

“...พนักงานสอบสวนควรสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้ให้ถ้อยคำ หลังจากที่มีการสอบสวนเสร็จแล้ว...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.11)

(4) ผู้เสียหายหรือพยานไม่ให้ความร่วมมือกับพนักงานสอบสวน ส่งผลเสียต่อกระบวนการพิจารณา เช่น ไม่มาเบิกความในชั้นศาล ไม่มาให้สอบสวนเพิ่มเติม

(5) การใช้คำถามในชั้นสอบสวนไม่เหมาะสม

“...ปกติในคำให้การจะไม่มีคำถามนำปรากฏอยู่แล้ว แต่ในความเป็นจริงเชื่อว่าพนักงานสอบสวนใช้คำถามนำเป็นประจำ การใช้คำถามนำที่เห็นได้ชัดจริง ๆ มีในชั้นศาล ในการซักถามโจทก์เท่านั้น สำหรับการซักถามพยานตัวเองไม่สามารถใช้คำถามนำได้ แต่ชั้นสอบสวนถามนำได้ แต่มันจะดูไม่ดีถ้าถามไปอย่างนั้น ถ้าจะให้รู้จริง ๆ ว่าถามนำหรือไม่ก็ดูจากกล้องวิดีโอเลย...”

“...สำหรับในชั้นพิจารณา ถ้าเป็นพยานของฝ่ายตนเองห้ามถามนำ แต่ถ้าเป็นฝ่ายที่เป็นปฏิปักษ์ อย่างทนายจำเลย สามารถถามค้านหรือถามนำได้ ศาลเองยังห้ามถามค้านหรือถามนำเลย แต่การ

ถามนำควรอนุโลมให้ใช้ได้บ้างในบางกรณี ตัวอย่างเช่นถามเกี่ยวกับวันเกิด ซึ่งมันก็มีทะเบียนราษฎร์อยู่แล้ว หากเด็กยังคิดไม่ได้แต่จริง ๆ มีทะเบียนราษฎร์อยู่แล้ว ก็สามารถถามนำได้ หรือมีภาพถ่ายอยู่แล้ว ก็อาจจะถามนำได้บ้าง เพื่อยืนยันพยานหลักฐานในแนชัต แต่ถ้าจะพูดให้ปลอดภัยที่สุดก็จะพูดว่าไม่ควรถามนำ พนักงานสอบสวนก็ไม่ต้องใช้คำถามนำ แต่ผู้ให้สัมภาษณ์เชื่อว่าในทางปฏิบัติถ้าตำรวจไม่ถามนำเลย การบันทึกเทปจะยาวมากจนเสียเวลาโดยใช่เหตุ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.11)

อย่างไรก็ดี ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนข้อกังวลว่า ถ้าหากใช้คำถามปลายเปิดมากเกินไป ในบางกรณีจะทำให้ล่าช้า เพราะพยานพูดออกนอกประเด็น

“...ถ้าปล่อยให้พยานพูดไปเรื่อยเปื่อย ในชั้นศาลบางครั้งแม้จะมีทนายความคอยช่วยถามก็เกิดปัญหาลittle ครั้ง ชาวบ้านมักจะพูดออกนอกประเด็นอยู่เสมอ ฉะนั้น ไม่ว่าจะเป็นพนักงานสอบสวนหรือศาลก็ตาม ต้องมีประสบการณ์ในการถาม จริงอยู่ควรใช้คำถามปลายเปิด แต่ก็ควรแนะนำพยานได้ ไม่อย่างนั้นจะเสียเวลามาก ทำให้คดีอื่นเสียหายไปด้วย...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.11)

(6) ในบางคดีน่าเชื่อว่าคำให้การไม่ตรงกับที่พนักงานสอบสวนบันทึก เช่น ใช้แบบฟอร์มในคดีก่อน

“...พบว่าหลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในชั้นการควบคุม และสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นการสอบสวน พบว่ามีแต่การบันทึกเป็นข้อความแล้วให้เซ็นรับรองไว้ แต่ไม่มีการแจ้งจริง ๆ ผู้ต้องหาไม่รู้สิทธิเหล่านั้น...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.2)

“...เกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของบันทึกคำให้การ พบว่าส่วนใหญ่คำให้การผู้ต้องหาไปคัดลอกมาจากบันทึกการจับกุมแบบเป๊ะ ๆ คำต่อคำ คือถ้าจะว่ากันจริง ๆ ไม่ได้มีการถามคำให้การกันจริง แต่เป็นการเอาไฟล์มาจากชุดจับเลย โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าคดีเกี่ยวกับยาเสพติดจะเป็นแบบนี้แทบทั้งหมด เช่นเดียวกัน การสอบสวนผู้กล่าวหาหรือพยานชุดจับกุม พนักงานสอบสวนจะล้อตามบันทึกการจับกุม...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.11)

“...เมื่อมาถึงที่ศาลก็จะต้องมีการถามกันใหม่ ส่วนคำให้การของผู้กล่าวหาหรือพยานในชั้นนี้ไม่ค่อยมีน้ำหนักเท่าไร จะให้ชุดจับมาให้การใหม่และเน้นการถามค้านที่ศาลเสียมากกว่า...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.11)

อย่างไรก็ดี คำให้การที่พิมพ์ลงไปในกระดาดไม่ตรงกับที่ผู้ให้ถ้อยคำพูดทุกถ้อยคำ เป็นเรื่องปกติในกระบวนการยุติธรรมของไทย เพราะแม้แต่กระบวนการพิจารณาในชั้นศาล ศาลก็ไม่ได้บันทึกทุกถ้อยคำที่พยานพูด แต่ศาลใช้หลักการถามความ สรุปเฉพาะประเด็นสำคัญที่ฟังแล้วรู้เรื่อง

“...พนักงานสอบสวนก็ไม่ได้พิมพ์ถ้อยคำเดียวกันกับที่พยานพูด เป็นเรื่องคลาสสิก ถ้าเป็นของศาลจะเรียกว่าการอมความ ถ้าเทียบเคียงกับพนักงานสอบสวนอาจจะเรียกว่าเป็นการสรุปความ ไม่ได้พิมพ์ไปตามที่พยานพูดทั้งหมด ศาลก็เช่นกัน ศาลไม่ได้บันทึกทุกคำที่พยานพูด...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.11)

“...ที่จะส่งคำให้การมาในชั้นศาลเป็นส่วนน้อย เว้นเสียแต่พยานเบิกความตะกุกตะกัก หรือการเบิกความไปคนละทิศทางกับในชั้นสอบสวน เพราะศาลเชื่อคำเบิกความพยานในชั้นศาลมากกว่าเอกสารที่พนักงานสอบสวนทำ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.11)

(7) ยังไม่มีระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการถามปากคำ หรือระเบียบบางตัวไม่เอื้ออำนวยให้ใช้การสอบสวนแบบ PEACE Model

“...ตำรวจหนึ่งคนต้องทำทุกอย่าง ไม่มีการทำงานเป็นทีม...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.2)

“...เนื่องจากไม่มีความชัดเจนในเรื่องทักษะที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ทำให้การซักถามไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน ยังไม่ได้มาตรฐาน รูปแบบการถามจะว่ากันเลยในหน่วยงาน ไม่มีการวางแผนล่วงหน้า อาจจะทำให้การถามคำถามวน หรือเป็นคำถามที่ไม่ดี...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.2)

“...ในส่วนของ PEACE Model เอง อัยการเคยได้รับการอบรมมา หลักการของ Peace Model มันดีมาก ผู้ให้ข้อมูลเคยไปอบรมกับ Homeland Security Investigation ที่ใช้ในการสอบสวนอาชญากรรมข้ามชาติ สอนตั้งแต่ต้นตั้งแต่การจับการดำเนินคดีการฟ้องศาล ของ Federal สหรัฐอเมริกา อัดวิดีโอทุกคดี สามารถใช้ Peace Model ได้ดี ปัญหาอยู่ที่ PEACE Model ไม่สามารถใช้กับการถามตอบที่ละเอียดได้ ของเรามีข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการสอบสวนคดีอาญา และคำสั่ง ตร.ที่ 419/2556 ให้พนักงานสอบสวนถามคำถามที่ละเอียดแล้วให้ตอบ จนกว่าจะครบประเด็น ไม่ให้พิมพ์แบบร้อยแก้ว พรรณนาโวหาร มันจึงใช้ Peace model ไม่ได้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.10)

(8) กระบวนการในชั้นพิจารณาไม่เปิดใจยอมรับเกี่ยวกับการบันทึกภาพและเสียง

“...คำเบิกความเด็กสด ๆ ในศาลมีน้ำหนักมากกว่าการรับฟังจากวิดีโออยู่แล้ว ดังนั้นถ้าเด็กมาเปิดความเองผู้ให้ข้อมูลจะไม่เปิดวิดีโอ เพราะกระบวนการสอบปากคำเด็กจะไม่มีเหมือนการสอบปากคำแบบผู้ใหญ่ ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้วิธีถามนำเนื่องจากเด็กจำไม่ได้ มันจะมีส่วนที่เป็นน้ำเสียเยอะ ส่วนที่เป็นเนื้อมนน้อย ถ้าเปิดวิดีโอเองอาจเป็นผลร้ายต่อคดีของอัยการมากกว่า อัยการก็ไม่อยากให้เปิด อีกอย่างคือมันใช้เวลานาน ถ้าไม่มีพิมพ์ข้อความไว้ก่อนล่วงหน้าบ้างใช้เวลาประมาณครึ่งวัน ดังนั้นเห็นว่าไม่เปิดวิดีโอเลยจะดีที่สุด...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.10)

“...เห็นด้วยกับการบันทึกภาพและเสียง แต่ศาลไม่ค่อยไปดูกันหรอก ยกตัวอย่างเช่นคดีเด็กแพบไม่มีศาลไปเปิดเทปในชั้นสอบสวนดู ต้องการมาสืบกันใหม่ ศาลก็เชื่อของศาลอีก น้อยที่จะเอาเทปตรงนั้น

มาดูแลเชื่อตามเทป นอกเสียแต่ว่ามันขัดกัน ถ้าเป็นการเบิกความในทำนองเดิม ใจความสำคัญเหมือนเดิม การเบิกความที่ศาลก็เพียงพอ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.11)

“...ศาลเองก็มีการผลักดันให้นำเอาระบบการบันทึกภาพและเสียงมาใช้ แต่เมื่อเจอกับหน้างานจริงก็จะเจอกับปัญหาอุปสรรค มันก็เลยยังไม่ได้รับความนิยมในทางปฏิบัติ แต่ที่จริงแล้วมันมีข้อบังคับ ประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับการสืบพยานโดยการบันทึกภาพและเสียง ศาลสามารถใช้ดุลพินิจนำมาใช้ได้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.11)

“...ขนาดในชั้นศาล มีข้อบังคับประธานศาลฎีกาให้บันทึกภาพและเสียง แต่ผู้พิพากษาก็ยังไม่ค่อยจะอยากบันทึก เพราะผู้ปฏิบัติเกรงว่าหากบันทึกไปแล้วอาจจะเป็นหลักฐานมัดตัว เราดำเนินกระบวนการพิจารณาสืบพยานกันทั้งวัน ไม่รู้ว่าจะมีความผิดพลาดเกิดขึ้นบ้างหรือไม่ บันทึกไว้จะเป็นหลักฐาน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.11)

“...ศาลจะมีไมโครโฟนเรียกว่าการอมความ เมื่อศาลบันทึกเสียงเสร็จ ศาลจะส่งไฟล์ให้หน้าบัลลังก์เป็นคนพิมพ์ เมื่อมีการออกข้อบังคับให้ศาลบันทึกภาพและเสียง ก็ไม่ได้รับความนิยม เพราะศาลคุ้นเคยกับการอ่านในกระดาษ ถ้าต้องไปนั่งดูไฟล์เป็นเวลา 3 - 4 ชั่วโมง อาจไม่สะดวก เชื่อว่าพนักงานอัยการก็คงไม่ชอบเช่นกัน ศาลชั้นสูงก็อาจจะบ่นเพราะไฟล์มันยาว การสรุปความหรือองค์ความใส่กระดาษสามารถเปิดดูได้เร็วกว่า อันนี้มองในแง่ของความง่ายของผู้ปฏิบัติ แต่ถ้าเป็นการตรวจสอบความถูกต้องเที่ยงตรงก็คงไม่เท่ากับการบันทึกเทป...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.11)

(9) พนักงานสอบสวนขาดแคลนบุคลากรและทรัพยากรในการปฏิบัติหน้าที่

“...ถ้าจะใช้ PEACE Model จริง ๆ ต้องมีกล้อง ต้องมีห้องที่มืดซิด ต้องมีจำนวนพนักงานสอบสวนเพียงพอ ทุกวันนี้งานมันล้น คนก็ไม่มี พนักงานสอบสวนทำงานโหลดกับคดีออนไลน์...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.10)

“...เห็นด้วยเรื่องห้องสอบสวนที่ต้องเป็นส่วนสัด สถานที่สำคัญนะในมุมของศาล ทำไมต้องนั่งให้สูงขึ้น ทำไมต้องให้ศาลใส่ชุดครุย มันเกิดผลทางจิตวิทยาคือทำให้หน้าเชื่อถือ การที่คู่ความที่มาเบิกความต้องสาบานต่อหน้าพระบรมฉายาลักษณ์ ก็เป็นส่วนหนึ่งของจิตวิทยา...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.11)

“...หากกระบวนการเพิ่มขึ้นตอน แต่ผู้ปฏิบัติไม่มีความพร้อม จะกลายเป็นเสียหายได้ มองว่าควรเพิ่มปริมาณของบุคลากรให้เหมาะกับปริมาณงาน...ทุกวันนี้งานของพนักงานสอบสวนก็ล้นมือแล้ว...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.11)

“...พนักงานสอบสวนควรได้รับการสนับสนุนเรื่องงบประมาณอย่างเร่งด่วน เพราะหากไม่มีงบประมาณทำงาน ปัญหาจะไปตกอยู่กับผู้ปฏิบัติ และหนีไม่พ้นที่จะตกแก่ประชาชนในที่สุด...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.11)

4) ปัญหาและอุปสรรคในการสอบสวนปากคำ ในมุมมองของอาจารย์

(1) พนักงานสอบสวนตลอดจนผู้บังคับบัญชาไม่มีความรู้มากเพียงพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ในเรื่องจิตวิทยามนุษย์ ยังคงถามปากคำโดยอาศัยสัญชาตญาณ หรือความรู้ความเข้าใจของตนเอง ซึ่งอาจไม่ถูกต้อง ทำให้เข้าใจผิด หรือได้ข้อมูลไม่ครบถ้วน สาเหตุเนื่องมาจากไม่ได้รับการปลูกฝังหรือรับถ่ายทอดความรู้ในเรื่องจิตวิทยาหรือหลักการติดต่อสื่อสารมากเพียงพอ ในกรณีผู้บังคับบัญชา ถ้าไม่เห็นความสำคัญของหลักการทางจิตวิทยาก็จะไม่มีการปรับปรุงในเชิงนโยบาย หรือไม่สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ผู้ปฏิบัติได้

“...องค์ความรู้ที่ไม่ใช่แค่ผู้ปฏิบัติ แต่รวมถึงผู้บังคับบัญชาด้วย ถ้าผู้บังคับบัญชาไม่มีองค์ความรู้ จะไม่เข้าใจ ยกตัวอย่างเช่น กำลังคุยกับผู้ต้องสงสัยอยู่ แล้วผู้ต้องสงสัยร้องไห้ ผู้บังคับบัญชาที่ไม่รู้จักมาตำหนิกับตำราจว่าทำไมทำแบบนี้ ซึ่งการร้องไห้มันจะสื่อความหมายว่าเขากำลังลำบาก...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.8)

“...การที่จะเคารพสิทธิและคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่มาให้การในชั้นสอบสวนเป็นเรื่องที่ต้องปลูกฝัง เพราะว่าตัวผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนแต่ละคนพื้นฐานไม่เท่ากัน แม้ว่าจะเป็นเรื่องของจิตใจหรือสามัญสำนึกก็ไม่เท่ากัน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.9)

“...ควรมีการเรียนการสอนเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่พนักงานสอบสวน แม้แต่ละหน่วยงานของรัฐต่างออกประมวลจริยธรรม กำหนดมาตรฐานจริยธรรม แต่ลองไปถามพนักงานสอบสวนควารู้เรื่องนี้แล้วหรือยัง เชื่อว่าส่วนน้อยที่รู้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.9)

อย่างไรก็ดี ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนว่า แม้จะใช้หลักการโปร่งใส ตรงไปตรงมา ในการถามปากคำ กล่าวคือ มีทัศนคติในการปฏิบัติหน้าที่ดี แต่การวิเคราะห์พฤติกรรมมนุษย์ยังสำคัญมากในการสัมภาษณ์ซึ่งเป็นการติดต่อสื่อสารที่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันอยู่ตลอดเวลา ระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ให้ถ้อยคำ ดังนั้นพนักงานสอบสวนจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์และให้ความสำคัญด้วย

“...จะมีอีกกระบวนกรหนึ่ง ถ้าเปรียบเหมือนอาวุธก็เปรียบเหมือนมือซ้ายมือขวา เมื่อตำรวจใช้มือขวาไปแล้วเพราะการจับกุมเป็นเรื่องปกติ แต่ส่วนมือซ้ายเขาเรียกว่าการซักถามแบบจิตวิทยาซึ่งมีหลายขั้นตอน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.8)

“...เรื่องการใช้จิตวิทยา เรายังไม่ค่อยเรียนหรือสอนกันอย่างละเอียด รู้เรื่องจิตวิทยาไม่เพียงพอ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.9)

(2) ผู้สืบสวนสอบสวนควรเตรียมตัวให้พร้อม หาความรู้ในทางคดีให้มากเพียงพอ ควรศึกษาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในคดี ว่าใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ อย่างไร และด้วยจุดประสงค์ใด พร้อมกับวิเคราะห์พยานหลักฐานที่มีในปัจจุบัน ซึ่งรวมตลอดถึงคุณค่าความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานนั้น ว่ามีมากน้อยเพียงใด สามารถยืนยันการกระทำความผิดได้หรือไม่ นอกจากนี้ ยังต้องศึกษาถึงตัวผู้ให้ถ้อยคำด้วยว่ามีภูมิหลังอย่างไร คบหาสมาคมกับใคร การศึกษา ศาสนา ความเชื่อ ฯลฯ เป็นอย่างไร เพื่อกำหนดแนวทางการสัมภาษณ์ให้เหมาะสมกับตัวบุคคล

“...ไม่ว่าจะทำการใดจะต้องเตรียมความพร้อม มีการวางแผนไว้ก่อน จะทำการสัมภาษณ์ก็ต้องเตรียมการไว้ก่อน ผลลัพธ์ที่ได้จะดีกว่า...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.9)

“...ควรมีชุดวิเคราะห์อาชญากร ไปดูข้อมูลเบื้องหลังของผู้กระทำผิด แล้วพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ไว้ล่วงหน้าก่อน รวมถึงว่าจะคุยกับผู้ถูกจับแบบไหน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.8)

“...ก่อนเริ่มถามปากคำ ถ้าไม่ศึกษาข้อเท็จจริงพื้นฐานในคดี ความรู้จะเท่ากับศูนย์ เราสอบผู้เสียหายมาแล้ว จะสอบพยานเพิ่ม ถ้าเราไม่อ่านคำให้การของผู้เสียหายมาก่อน เราก็มไม่มีข้อมูลพื้นฐานที่จะไปถามต่อ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.9)

“...ก่อนที่เราจะคุยกับเขา เราจะต้องรู้เรื่องราวของเขาให้มากที่สุด คือค้นหาข้อมูลให้เยอะที่สุด เพื่อหาจุดอ่อน หรือภูมิหลัง โดยเฉพาะพวกคดีพิเศษ หรือ White collar ตำรวจจะต้องมีวิธีการ Approach ตำรวจจะต้องรู้ทาง ไม่เช่นนั้นจะทำคดีได้ยากลำบาก...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.1)

(3) การจัดรูปแบบของห้อง สถานที่ทำการสอบสวน หรือสภาพแวดล้อมในการสอบสวนของพนักงานสอบสวนส่วนใหญ่ในสังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติในปัจจุบันยังไม่เหมาะสม และผิดหลักการของการพูดคุยอย่างเป็นมืออาชีพ กล่าวคือ จัดโดยยึดตามรูปแบบของสถานที่ราชการโดยทั่วไป มิใช่สถานที่ที่มีไว้เฉพาะเจาะจงสำหรับสื่อสารเพื่อค้นหาความจริง

“...หากจะคุยแบบสร้างสัมพันธภาพก็จะมีโต๊ะแบบที่เป็นสี่เหลี่ยมกั้นระหว่างกลาง ผู้ให้ข้อมูลกับผู้ถูกสัมภาษณ์ แต่ถ้าคุยแบบทางการเราจะคุยแบบที่คิดว่ามีตัวกั้นกลางหรือนั่งคุยแบบ 3 คน ซึ่งเป็นการคุยที่ได้ผลเนื่องจากการมีการวิจัยมาแล้ว...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.8)

“...เรื่องห้องนี้สำคัญ ปัญหาคือหลงไม่ได้ดีไซน์ไว้ ลองไปดูแบบแปลนห้องสืบสวนมีไหมห้องซักถาม ไม่มี มันควรจะเป็นแปลนมาตรฐานมาเลย แล้วมันควรเป็นห้องซักถามจริง ๆ ไม่ใช่ไป ๆ มา ๆ กลายเป็นห้องสนทนาการ เรื่องพวกนี้ต้องดีไซน์มาตั้งแต่ต้น ไม่ใช่ให้ผู้กำกับมาปรับเปลี่ยนหรือบริหารเอง

ตัวอย่างง่าย ๆ อย่างเช่น กฎหมายบอกว่าให้มีห้องซั้ว ลองไปดูจริง ๆ ห้องซั้วดูเป็นยังไง คำตอบที่ได้ก็คือ ห้องซั้ว ซึ่งมันไม่ถูกหลัก...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.8)

“...ในเรื่องสถานที่สอบสวนปากคำ เท่าที่พบเห็นมาก็ยังไม่พร้อมเท่าไร แต่เข้าใจเรื่องข้อจำกัดของโรงพัก ข้อจำกัดของตำรวจ เพราะผู้ให้สัมภาษณ์เองเป็นผู้สอนจิตวิทยาการซักถามของหลักสูตรการสืบสวนด้วย สอนมา 20 กว่าปี ก็ยังเป็นเหมือนเดิม เคยได้สอบถามตำรวจไปว่ามีห้องสอบสวนหรือไม่ ในห้องมีรูปหรือไม่ โต๊ะมีลักษณะเป็นอย่างไร เก้าอี้เป็นอย่างไร คนที่สอบมีทั้งหมดกี่คน มีคนจดหรือไม่มีคนฟังหรือไม่ มีคนที่สังเกต body language หรือไม่ เราต้องจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม ไม่ใช่จ้องแต่จะเอาข้อมูลที่เราต้องการ โดยไม่คำนึงถึงความพร้อมของผู้ถูกสัมภาษณ์...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.1)

“...ถ้าเป็นพยานเราจะไม่นั่ง Confront กับเขา เพราะอาจจะทำให้รู้สึกเกร็งได้ แต่ถ้าเป็นผู้ต้องสงสัยอาจนั่งโดยไม่มืออะไรกันเลย เพื่อที่เราจะได้ดู Body Language เพราะภาษากายบอกอะไรได้เยอะแยะ เราต้องสังเกตให้ดีเกี่ยวกับภาษากายใน 30 - 40 นาทีแรกของการซักถาม เพราะถ้าเขาโกหกเขาจะทำได้เต็มที่เลย คนที่โกหกเขาจะต้องสร้างจินตนาการ ความสามารถของคนเราที่จะสร้างการจินตนาการ มันจะมีอยู่ในช่วง 30 - 40 นาทีแรก ของการซักถาม หลังจากนั้นจะเป็นตัวของตัวเอง ดังนั้น ถ้าภาษากายเปลี่ยนไปหลังผ่าน 30 - 40 นาที แรกไปแล้ว แสดงว่ามีโอกาสสูงที่เขาโกหกในช่วงแรก แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น ไม่ได้แปลว่าหลังจาก 30 - 40 นาทีไปแล้วเขาจะพูดความจริง...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.1)

“...โดยหลักแล้วไม่มีใครอยากให้ผู้อื่นมาฟังคำให้การของตน เพราะอยากสงวนไว้เป็นความลับ ไม่อยากเผยแพร่ นอกจากนี้ การไม่มีห้องเป็นส่วนสำคัญทำให้ผู้ที่ให้ถ้อยคำสูญเสียสิทธิ ไม่สามารถเรียบเรียงข้อมูลและถ่ายทอดให้แก่ผู้ซักถามได้ อาจหลงลืมกล่าวถึงข้อเท็จจริงบางประการได้ เพราะไม่มีสมาธิ เพราะฉะนั้น การสอบปากคำจึงต้องกระทำในห้องปิด ไม่ควรมีภาพถ่ายหรือสิ่งดึงดูดความสนใจของผู้ให้ถ้อยคำ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.9)

“...หากในห้องมีรูป หรือมีปากกาอยู่บนโต๊ะ ผู้ให้สัมภาษณ์เองก็มองว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับ psychology อย่างนี้เหมือนกัน คนที่มีความเครียดแล้วหันไปมองรอบ ๆ ห้องแล้วมองเห็นรูปดอกไม้ มองไปเห็นรูปวิวมันช่วยทำให้ผ่อนคลาย การอนุญาตให้เขาเล่นปากกาก็จะทำให้เขาช่วยผ่อนคลาย พอผ่อนคลายมาก ๆ เขาก็จะเปิดโอกาสให้ใช้จินตนาการที่จะสร้างเรื่องโกหกได้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.1)

“...เกี่ยวกับการแต่งรูปแบบของพนักงานสอบสวน ทำให้เกิดความแตกต่างกัน เพราะชาวบ้านที่มาสอบสวนไม่แต่งแบบนี้ ต้องดูว่าสถานการณ์ไหน ถ้ากรณีอยู่บนโรงพักก็มีความจำเป็นที่จะต้องแต่งรูปแบบ เพราะรูปแบบเป็นตัวบ่งบอกว่าพนักงานของรัฐ เช่นเดียวกัน ถ้าไม่ได้แต่งรูปแบบแล้วไปจับกุมตามถนนอาจจะไม่ได้รับความร่วมมือ แต่ถ้ากรณีของนักสืบก็จะเป็นอีกเรื่องหนึ่ง จึงคิดว่ารูปแบบยังมีความจำเป็น ต้องดูว่าอยู่ในสถานการณ์ไหน อย่างไร...มันก็อาจมีทั้งดีและไม่ดี แล้วแต่ว่า

Subject รู้สึกอย่างไร หรือถ้าอยากให้เขารู้สึกสบาย รู้สึกปลอดภัย อาจจะต้องแต่งรูปแบบก็ได้ เพราะถ้าเราใส่รูปแบบการพูดของเราจะต้องเป็นทางการ อาจทำให้เขารู้สึกเครียด แต่เห็นว่าแม้จะใส่ชุดอื่นอย่างไรเสียเขาก็รู้ว่าเป็นตำรวจ ก็รู้สึกเกรงอยู่ดี สถานที่พูดคุยก็สำคัญ เหมือนเด็กนักเรียนเข้าไปนั่งในห้องผู้อำนวยการ กับผู้อำนวยการออกไปนั่งคุยกับเด็กที่สนามเด็กเล่น มันก็ต่างกัน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.1)

(4) ผู้ถามต้องมีจิตวิทยาในการตั้งคำถาม เป็นคำถามที่ให้ได้มาซึ่งข้อมูลจากความทรงจำ หรือความรู้สึกนึกคิดของผู้ให้ถ้อยคำอย่างแท้จริง ไม่ใช่ข้อมูลที่ถูกชักนำโดยผู้ถามปากคำ กล่าวคือ ผู้ชกถามควรเริ่มต้นการซักถามข้อเท็จจริงโดยใช้คำถามปลายเปิดเท่านั้น คำถามปลายเปิดจะให้ผู้ให้ถ้อยคำเล่าเรื่องราวในมุมมองของเขาอย่างเต็มที่ พร้อมทั้งใช้ถ้อยคำที่สนับสนุนให้ผู้เล่ามีความมั่นใจเล่าอย่างต่อเนื่อง เช่น ช่วยบอก ช่วยอธิบาย แสดงให้ดู โดยละเอียด อย่างชัด ๆ เป็นต้น สำหรับคำถามที่อาจใช้ได้เพื่อค้นหาข้อมูลเพิ่มเติม ได้แก่ การใช้คำถามว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ และอย่างไร

“...สุดท้ายคือวิธีการพูด คือจะทำยังไงให้เขาเล่าเอง ว่ามันเป็นคำถามแบบไหนที่จะทำให้เขาอยากเล่า เพราะบางทีเราถามแล้วเขาเล่าสั้นมาก มันไม่ได้ข้อมูล อันนี้คือสิ่งที่เราต้องเตรียมตัว...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.8)

“...โดยหลักแล้ว หลังจากแนะนำตัวเองแล้ว จะต้องใช้คำถามปลายเปิด แต่ในประเทศไทยเราไม่ได้ถูกฝึกมาแบบนี้ ยกตัวอย่าง คำถามของนักเรียนนายร้อยตำรวจที่จบจากโรงเรียนนายตำรวจ คำถามแรกหลังจากที่ถามประวัติส่วนตัวแล้ว ตำรวจจะถามว่ารับสารภาพหรือปฏิเสธ ซึ่งมีความขัดแย้งกับหลักการ บอกว่าคุณไปทำร้ายร่างกายเขา คุณจะรับสารภาพหรือปฏิเสธ มันจะไปได้เรื่องอะไร เช่นเดียวกัน ลองไปดูที่ห้องสืบสวน คำถามแรกของตำรวจ เฮ้ยมีงีเสพยาหรือเปล่า ตำรวจเป็นแบบนี้กันหมดเลย พอร่องสารวัตรที่จบมาจากโรงเรียนนายร้อยเติบโตมาเป็นสารวัตร ก็จะทำแบบนี้ให้ลูกน้องเห็น เลยมีคำถามแบบนี้ในวงการนักสืบ ไม่มีหน้าไหนเกิดบ้าอยากถามว่ามีอะไรจะเล่าให้ฟังไหม หรือจะให้ตีหน่อยก็อย่างเช่นเมื่อวานอิงอยู่ที่ไหน ซึ่งเป็นปลายเปิดนิดเดียว จากนั้นก็คำถามปลายปิดหรือคำถามนำทั้งหมด...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.8)

“...คำถามปลายเปิดสำคัญมาก ทำให้เขาให้ถ้อยคำด้วยความสมัครใจของเขา เปิดโอกาสให้เขาได้อธิบาย แสดงความคิดเห็น ได้ใช้ถ้อยคำตามความเข้าใจของเขา ในมุมมองของพยานหลักฐานเห็นว่าน่าฟังอยู่มาก สำหรับคำถามปลายปิดแม้ในชั้นสอบสวนกฎหมายไม่ได้ห้ามไว้ แต่ไม่เหมาะที่จะใช้ เพราะเป็นการปิดโอกาสในการสร้างความน่าเชื่อถือในถ้อยคำ ต้องอย่าลืมว่าในมุมมองของกฎหมาย ผู้ให้ถ้อยคำต้องให้ถ้อยคำด้วยความเต็มใจของเขา นอกจากนี้ การใช้คำถามปลายปิดยังทำให้เขาไม่ต้องใช้สมาธิในการเรียบเรียงลำดับเหตุการณ์มาก อาจถึงขั้นไม่นึกคิดอะไรจริงจัง คอยตอบคำถามเท่าที่ผู้ถามจะถามเพียงเท่านั้น...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.9)

“...ในปัจจุบันเห็นว่าพนักงานสอบสวนส่วนใหญ่ยังใช้คำถามปลายปิดอยู่ ในบางประเด็นคำถามเช่นเคยต้องโทษคดีอาญามาก่อนหรือไม่ เมื่อได้รับคำตอบว่าเคยหรือไม่เคยแล้ว ก็ไม่ได้ถามต่อไป จึงไม่ได้รายละเอียดครบถ้วน หรือไม่ทราบเหตุผลที่เป็นเช่นนั้น หรือถามว่าสงสัยใครเป็นคนร้ายก็ควรต้องค้นหาเหตุผลว่าเขาทำด้วยสาเหตุใด หรือเชื่อว่า นาย ก. เป็นคนร้าย พนักงานสอบสวนก็ต้องซักไซ้ต่อไปว่าเหตุใดจึงมีความเชื่อเช่นนั้น หากเชื่อโดยไม่มีเหตุผล ก็ไม่มีความมั่นคงในทางกฎหมายที่จะไปแจ้งข้อหาหรือดำเนินคดีเขาได้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.9)

(5) ผู้บังคับบัญชาตำรวจควรมีความรู้ มีทัศนคติที่ถูกต้องด้วย มิใช่ต้องการเพียงแค่ผลลัพธ์โดยไม่สนใจว่าเป็นความจริงหรือไม่ ผู้บังคับบัญชาบางคนยังมีความคิดแบบหัวโบราณ เชื่อว่าถ้าได้คำรับสารภาพจากปากผู้ต้องหาแล้วถือว่าการสืบสวนสอบสวนประสบผลสำเร็จ

“...ผู้บังคับบัญชาต้องการแค่คำรับสารภาพโดยที่ไม่ได้สนกระบวนการ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.8)

“...พนักงานสอบสวนไม่ควรหาพยานหลักฐานมาสนับสนุนฝ่ายผู้กล่าวหาเพียงอย่างเดียว ต้องรับฟังฝ่ายผู้ต้องหาด้วยว่ามีพยานหลักฐานใดอ้างเป็นพยานหรือไม่ พนักงานสอบสวนหน้าที่นำเข้าสู่สำนวนและชี้แจงนำพยานหลักฐาน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.9)

“...พนักงานสอบสวนบางคนสื่อสารเหมือนตัวเองเป็นเจ้านาย แต่ถ้าเราอยากได้ข้อมูลจริง ๆ จะต้องใช้การสื่อสารในแนวราบ ไม่ใช่แนวตั้ง การสื่อสารแบบแนวตั้งใช้สำหรับผู้บังคับบัญชาสื่อสารกับผู้ใต้บังคับบัญชา คือจะมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเหนือกว่า แต่การจะเอาข้อมูลจากผู้เสียหาย พยาน หรือผู้ต้องหา เราจึงต้องมีการปรับภาษา ให้เป็นกันเอง จะช่วยสร้างความรู้สึที่ดีและเต็มใจให้ข้อมูลกับเรา...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.9)

“...ปัจจุบันพนักงานสอบสวนมีแนวคิดที่ทำให้มันเสร็จ ๆ อย่าให้สำนวนค้าง คิดว่าทำไปก่อน ผู้บังคับบัญชาหรืออัยการจะสั่งสอบเพิ่มค่อยว่ากันอีกที ท้ายที่สุดก็ต้องโดนสั่งสอบเพิ่มเติมอีกเยอะเพราะตกหล่นประเด็นสำคัญไป...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.9)

(6) อาจารย์ผู้สอนนักเรียนตำรวจจะต้องนำสถานการณ์คดีที่เกิดขึ้นจริง เท้าทันสถานการณ์ปัจจุบันมาสอน เพื่อให้บทเรียนเกิดความน่าสนใจ นำพฤติการณ์การกระทำความผิดของคนร้ายตลอดจนบุคลิกท่าทางของคนร้ายในปัจจุบันขณะมาศึกษาวิเคราะห์

“...เคสที่มันขมขึ้นมาล่าสุด เขาสืบสวนอย่างไร แบบนี้ต้องเอามาสอนนักเรียนเพราะโลกมันเปลี่ยนแปลงบ่อย หรือ Romance Scam มันก็มาหลอก วิธีการคุกหลากหลาย เช่นการ inbox เข้ามา โลกมันเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.8)

(7) ตำรวจผู้ปฏิบัติจะต้องมีมากขึ้น เพื่อที่จะได้มีเวลาพักผ่อน เนื่องจากตำรวจมิใช่เครื่องจักร ไม่สามารถทำงานตลอดเวลาโดยไม่หยุดหย่อนได้ แม้อาจจะฝึกให้ทำได้มากที่สุด แต่ประสิทธิภาพการทำงานจะด้อยลงอย่างแน่นอน

“...อย่างของประเทศไทยเนี่ยเราเข้าเวร 24 ชั่วโมง และพุดง่าย ๆ ว่าตำรวจแทบทำงานทุกวัน แทบไม่มีวันหยุด เพราะฉะนั้นความพร้อมของร่างกายคือประเด็นปัญหา ผู้บังคับบัญชาแทบจะไม่เคยถามเลยว่า คุณพักผ่อนเพียงพอหรือไม่ หรือเมื่อคืนนี้คุณไปดื่มมาหรือเปล่า ไม่มีหรอก เพราะคนมันไม่พอ จำนวนเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีมันมีไม่เหมือนกับทางอังกฤษ หรือทางตะวันตก หากจะยกตัวอย่างเช่น สวิตเซอร์แลนด์ ที่เคยไป ตำรวจหลังจาก 4 โมงครึ่ง เขาหยุดทำหน้าที่นะ เขาไม่มีเวรมานั่งรับแจ้งความ เขาไม่มีคำว่าเรื่องเร่งด่วน มันจะเป็นเฉพาะเรื่องสายสืบกับสายงานป้องกันปราบปราม ไม่ใช่สายงานสอบสวน เรื่องการรับแจ้งความจะมีการรับบัตรคิว นัดเวลามาว่าพรุ่งนี้ ทางสวิตเซอร์แลนด์ทำได้ แต่ทางของประเทศไทยเองทำไม่ได้ ถ้าอย่างของประเทศไทยลองไม่ให้รับแจ้งความหลัง 4 โมงครึ่ง ให้มาตอนเช้า ประชาชนก็บ่นแล้ว เพราะฉะนั้นตำรวจเรารู้กันว่าการพักผ่อนมันไม่เพียงพอ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.8)

(8) ปัญหาจากการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการ โดยแต่งตั้งผู้ที่ไม่มีความรู้ความสามารถ มาปฏิบัติหน้าที่ ปัญหาขาดแคลนพนักงานสอบสวนไม่อาจแก้ไขได้โดยนำบุคคลมาบรรจุเป็นพนักงานสอบสวนเพิ่มเติม แต่ผู้ที่มาปฏิบัติหน้าที่จะต้องมีความรู้ความสามารถ ตลอดจนมีทัศนคติที่เหมาะสมแก่การเป็นนักค้นหาความจริงอีกด้วย เรื่องนี้เป็นปัญหาที่เกี่ยวกับโครงสร้างของระบบ จะแก้ไขโดยตรงที่ตัวพนักงานสอบสวนผู้ปฏิบัติเพียงจุดเดียวไม่ได้ เพราะความล้มเหลวอยู่ที่ระบบ มิใช่ที่ตัวบุคคล

“...คนที่มี Leadership จะต้องเตรียมตัว เป็นนักวางแผน ง่ายๆ ๆ อย่างระดับรองสารวัตรหรือสารวัตรเองก็ตาม จะต้องเป็นคนคิดว่าจะต้องเตรียมข้อมูลอย่างไรบ้าง แต่ในประเทศไทยในความเป็นจริงคนที่มาเป็นสารวัตรบางคนทั้งชีวิตไม่เคยเป็นงานสืบสวนมาก่อนเลย แต่คุณได้รับการแต่งตั้งให้มาเป็นสารวัตรสืบสวน เชื่อว่าเมื่อเราได้คนแบบนี้มา ในการเตรียมแผนก็คือให้ลูกน้องเตรียม ให้ตำรวจชั้นประทวนที่มีประสบการณ์การทำงานเป็นผู้เตรียม ปัญหาอยู่ที่ว่าแล้วลูกน้องจะเตรียมอะไร เมื่อเขาไม่มีความรู้เขาก็จะเตรียมแบบลูกน้อง มันจึงผิดตั้งแต่การแต่งตั้งโยกย้ายสารวัตรแล้ว...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.8)

“...การเพิ่มจำนวนพนักงานสอบสวนจะต้องเพิ่มอย่างมีคุณภาพ คือจะคัดคนจากคนที่เคยเป็นพนักงานสอบสวน และต้องเป็นพนักงานสอบสวนที่ไม่เคยทำสำนวนขาด ไม่ต้องสำนวน สำหรับงานสืบสวนถ้าเลือกจากสายตรวจจะไปดูผลการจับกุมเพราะก่อน เพราะเนื่องจากตำรวจนอกเครื่องแบบมีโอกาสรุ่มเสี่ยงที่จะออกนอกกลุ่มนอกทาง ถ้ามีโอกาสเลือกคัดคนได้เองก็จะขอดูชื่อก่อน ตรวจสอบภูมิหลังก่อน ไม่ใช่เอาใครก็ได้ที่มีเส้นแล้วมาทำงานแบบนี้ มันก็เกิดความเสียหาย...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.8)

(9) ตำรวจควรจะต้องมีเวลาศึกษาเกี่ยวกับคดีให้รอบด้านก่อนเริ่มทำการสอบสวน ต้องคิดหาความเป็นไปได้ทั้งหมดในคดี คือต้องศึกษาล่วงหน้าเสียก่อนว่าในคดีนี้ ข้อเท็จจริงที่เป็นไปได้ทั้งหมดมีอะไรได้บ้าง รวมทั้งกรณีที่ผู้ต้องหาอาจไม่ใช่คนร้ายที่ได้กระทำความผิด เพื่อมิให้เกิดอคติในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งนำไปสู่ผลลัพธ์อันเลวร้ายถึงขั้นนำตัวผู้บริสุทธิ์ไปลงโทษ

“...ถ้าถามว่า ในทางปฏิบัติเรามีเวลามากน้อยแค่ไหนที่จะเตรียมคดีในแต่ละเคส ก็ต้องตอบว่าอยู่ที่ผู้นำ ถ้าสารวัตรมีความรู้ ผู้กำกับมีความรู้ ก็จะมีการเตรียมการมาก่อน แต่ในประเทศไทยตำรวจไม่ได้รับพนักงานหน้าเดียว ไม่เหมือนต่างประเทศที่เขาแบ่งพนักงานชัดเจนอย่าง เช่นคนนี้สืบ Cold Case หรือคดีค้างเก่า คนนี้สืบคดีเกี่ยวกับชีวิตร่างกายและเพศ ซึ่งเขาจะแบ่งเป็นแบบนี้เลย ฉะนั้นเขาจะเตรียมตัว แต่สำหรับบ้านเราค่าว่าสืบสวน คือสืบทุกเรื่องตั้งแต่ชาวบ้านตบตีกัน ยันเรื่องม็อบเลย เช่นเดียวกับพนักงานสอบสวน พอมันทำงานเหมือนเป็นเปิดคุณภาพมันก็จะไม่มี...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.8)

“...ในบางเคสคนร้ายบอกว่าเขาทำคนเดียว ตำรวจบางคนไม่วิเคราะห์มาก่อน ว่าเป็นไปได้หรือที่ผู้กระทำความผิดจะทำคนเดียว ทั้งที่ผู้เสียหายมี 3 คนขึ้นไป พอผู้ต้องหาบอกผมรับสารภาพผมทำคนเดียว ตำรวจก็เชื่อเลย ไม่มีเหตุที่จะไม่เชื่อ เพราะรับสารภาพแล้วนี่ เชื่อโดยที่ไม่วิเคราะห์ก่อนว่า คนเดียวจะคุมเหยื่อได้อย่างไร ยกตัวอย่างให้ฟังว่านี่คือสิ่งที่เกิดขึ้นในสถานการณ์บ้านเรา...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.8)

(10) ควรมีการบันทึกภาพและเสียงที่สามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องไม่ขาดตอน ตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการซักถามปากคำจนกระทั่งสิ้นสุดกระบวนการ การบันทึกภาพและเสียงเป็นหัวใจหลักของแนวทางการสอบสวนแบบ PEACE Model แสดงให้เห็นถึงความโปร่งใสในการทำงาน ไม่มีความลับ พร้อมเปิดเผยขั้นตอนการปฏิบัติงาน

“...ปัจจุบันที่ต้องบันทึกภาพและเสียง ก็ในกรณีของมาตรา 133 ทวิ ผู้ให้การเป็นผู้เสียหาย พยานหรือผู้ต้องหา ที่เป็นเด็กหรือเยาวชนอายุไม่เกิน 18 ปี และต้องมีสทวิชาชีพระด้วย สำหรับคนที่อายุเกิน 18 ปีแล้ว ไม่ได้กำหนดให้มีการบันทึกภาพและเสียง...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.9)

“...ข้อเสนอแนะที่ใหญ่ที่สุด คือการใช้ Video recording ซึ่งช่วยสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในระหว่างการสัมภาษณ์ ไม่ว่าจะเป็นพยานหรือว่าผู้ต้องหาหรือผู้ต้องสงสัย ทั้งยังสามารถนำมาวิเคราะห์เกี่ยวกับเรื่องภาษากาย เกี่ยวกับการใช้คำพูด ว่าเขาเชื่อมั่นเพียงใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีของพยาน การที่เราถามพยานในประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้เพื่อเป็นการเน้นย้ำว่าพยานแน่ใจหรือไม่...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.17)

“...เรื่องการบันทึกภาพและเสียงนี้คิดว่าดีมาก เพราะเนื่องจากบ้านเรากฎหมายเกี่ยวกับการทุจริตแรงมาก ป.ป.ช. ป.ป.ท. หน่วยองค์กรอิสระต่าง ๆ เพราะฉะนั้นแล้ววันนี้จะพูดว่าทำไม่ได้คงลำบาก ถ้าอยู่ดี ๆ ผู้ให้ข้อมูลเอาหัวโขกโต๊ะจนเลือดไหลนอง จากนั้นมีผู้สื่อข่าวเข้ามา ตำรวจบอกว่าเขาโขกหัวของเขาเอง ใครจะเชื่อ ดังนั้น เมื่อเข้ามาในพื้นที่ทำงานห้องสัมภาษณ์แล้วทุกที่มีกล้องหมด จะแก้ปัญหานี้ได้ ผู้ให้ข้อมูล

สนับสนุน พ.ร.บ.อภัยโทษ แม้ผู้ให้ข้อมูลจะเป็นคนสองยุค โดยยุคก่อนไม่มีกล้องก็ตาม แต่ก็ยังคงเห็นชอบกับกฎหมายนี้ เพราะช่วยลดความเสี่ยงในการทำงาน ปัจจุบันมันหมดยุคแล้ว ที่จะมาใช้ถุงดำคลุมหัว มันต้องใช้ฝีมือตำรวจ แล้วโลกก็ไม่ยอมรับด้วย ตำรวจทำไปก็เสียหาย จนถึงตอนนี้เราต้องหันมาทบทวน ตัวผู้ให้ข้อมูลเองก็ช็อกกล้องให้ผู้ปฏิบัติงาน แล้วก็กำชับผู้ปฏิบัติให้บันทึกตลอด...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.8)

“...การบันทึกภาพและเสียงเป็นผลดีทั้งกับผู้ให้ถ้อยคำและผู้สอบปากคำ เป็นการแสดงความบริสุทธิ์ คัมครองสิทธิของผู้ให้ถ้อยคำ แต่เนื่องจากปัจจุบันยังมีข้อจำกัดเยอะ พนักงานสอบสวนอาจจะต้องใช้อุปกรณ์เครื่องมือส่วนตัวในการบันทึกภาพและเสียง...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.9)

(11) ตำรวจควรพูดคุยกับผู้เสียหาย พยาน หรือผู้ต้องหา ใช้คำพูดอย่างเป็นมืออาชีพ ปรับสภาพให้พร้อมกับการให้การ ตลอดจนแสดงความตั้งใจฟังอย่างแท้จริง ก่อนเริ่มทำการสอบสวน มิใช่เริ่มต้นสอบสวนทันทีโดยไม่นำพาว่าผู้ให้ถ้อยคำจะมีความพร้อมหรือไม่ ซึ่งส่งผลเสียคือได้ข้อมูลที่ผิดพลาด ได้ข้อมูลไม่ครบถ้วน หรือแม้กระทั่งไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้ให้ถ้อยคำ ทำให้เกิดความล่าช้าในการทำงานยิ่งขึ้นไปอีก และอาจถึงขั้นไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ ถึงแม้การพูดคุยกับผู้ให้ถ้อยคำในเรื่องทั่ว ๆ ไป จะไม่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในทางคดีโดยตรง แต่เป็นการปูทางที่ดีไปสู่ความยินยอมพร้อมใจของผู้ให้ถ้อยคำที่จะให้การ

“...จากประสบการณ์ที่ผู้ให้สัมภาษณ์ประสบมา เรายังไม่ให้ความสำคัญกับการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้ให้ถ้อยคำสักเท่าไร...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.9)

“...จริง ๆ แล้วตำรวจบนโรงพักเขาแทบไม่แนะนำตัวเองหรอก แต่ถ้าเราไม่แนะนำตัวเขาก็จะไม่เปิดใจ เพราะฉะนั้นแล้วมันเป็นบันไดขั้นแรกของการเจรจา เท่านั้นไม่พอ เราต้องฝึกเรื่อง Active Listening Skill ผู้ซักถามแบบนี้จะต้องเป็นผู้ฟังที่ดี เพราะฉะนั้นไม่ใช่ใครก็ได้จะเป็นผู้ซักถามแบบนี้ ยกตัวอย่างเช่นของหน่วยผู้ให้ข้อมูลเอง ถ้ามีตำรวจ 10 คน น่าจะมีสักแค่คนเดียวที่ทำหลักการนี้ ได้นอกนั้นทำไม่ได้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.8)

“...เรื่องการแจ้งขั้นตอนการปฏิบัติมาตรฐานของเจ้าหน้าที่นี้ ยกตัวอย่างของหน่วยผู้ให้ข้อมูลเอง จะให้ข้อมูลแล้วว่าตัวเขาตกเป็นผู้ต้องหา หรือผู้ต้องสงสัยในคดีอะไร แล้วให้รายละเอียดคร่าว ๆ เพื่อให้เขาเกิดความเชื่อมั่นในการทำงานของตำรวจ แต่ถ้าถึงขนาดว่าจะต้องให้พักกินข้าวเช้า หรือแจ้งละเอียดยิบเรื่องการเข้าห้องน้ำนี่ไม่มี เพราะอย่าลืมว่าสังคมไทยกับสังคมตะวันตกมันต่างกัน อย่างสังคมไทยเขามองข้าราชการของรัฐเป็นเหมือนเจ้าขุนมูลนาย เราจึงไม่นำเสนอก่อน การเข้าห้องน้ำนี่เขาควรร้องขอ ไมเช่นนั้นจะกลายเป็นว่าเขาจะมองว่าตำรวจอ่อนหัด ไม่เป็นมืออาชีพ จริงอยู่ในทฤษฎีอาจทำเช่นนั้นได้ ในมุมมองของฝรั่งอาจจะมองว่าคนที่สัมภาษณ์เป็นคนที่มึนขมขื่นสัมพันธ์มีความเป็นมืออาชีพ แต่การจะนำมาใช้จะต้องดูสังคมวัฒนธรรม ประกอบด้วย...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.8)

“...ผู้ถูกสัมภาษณ์ไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายที่เพิ่งประสบเหตุมา หรือผู้ต้องหาที่เขามั่นใจในความบริสุทธิ์ของตน จะรู้สึกว่าเขาเป็น Victim ฉะนั้น ก่อนที่จะสัมภาษณ์ต้องคำนึงหลักทางจิตวิทยาที่เรียกว่า Psychological First Aid (PFA) คือ การเยียวยาจิตใจเบื้องต้น ใน Session แรก ๆ ควรทำให้เขารู้สึกสบาย ทำให้เขาไม่เครียด ทำให้สภาพจิตใจเขาพร้อม ในขั้นนี้ตำรวจจะต้องมีทักษะในการสังเกต ดูว่ามือเขายังกำอยู่ หรือแม้แต่สายตาของเขายังหวาดระแวง เรายังไม่ควรระดมคำถามใส่เขา...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.1)

“...การเตรียมความพร้อมของผู้ที่ให้ถ้อยคำเป็นเรื่องที่จำเป็น อยู่ ๆ จะมาถามประเด็นเลยคงเป็นไปไม่ได้ เราอาจจะถามข้อมูลพื้นฐานตามคำสั่ง ตร.ที่ 419/2556 ก่อน เพื่อให้รู้เขารู้เรา สำหรับในทางจิตวิทยาเราต้องพิจารณาว่าเขาพร้อมหรือยังที่จะให้ข้อมูลแก่เรา สมมุติว่าเขามีข้อมูลอยู่ 100 ส่วน ถ้าเขาไม่พร้อมอาจให้ข้อมูลเราแค่ 50 ส่วน เพราะเขาเรียบเรียงไม่ถูก หรือไม่ยอมให้ข้อมูลก็ได้ ยิ่งถ้าเป็นเรื่องที่เขาจะต้องเรียบเรียงความทรงจำ ถ้าเหตุการณ์ผ่านไประยะเวลานาน ความจำยิ่งเลือนลาง ซ้ำร้ายอาจเป็นความทรงจำเท็จ เราต้องคำนึงตรงนี้ด้วย การหลง ๆ ลืม ๆ เป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นได้ทุกคน ผู้ให้ถ้อยคำบางคนมีความประมาททางจิตใจอยู่ เช่น อยู่ในเหตุการณ์รถชนและสูญเสียญาติไป ถ้าเราไม่คำนึงตรงนี้ รีบไปสอบถามปากคำในทันทีจะได้ข้อมูลครบถ้วนแค่ไหน เราต้องรอให้เขามีความนิ่งในระดับหนึ่งก่อน เรื่องการสร้างควมไว้วางใจก็สำคัญ ถ้าเขาไม่เชื่อมั่นใจตัวเราเขาก็จะไม่พูด...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.9)

“...มีศัพท์ทางจิตวิทยา เรียกว่า Stabilization คือ การทำให้จิตใจพร้อม เช่น อาจกล่าวว่า ดูเป็นกังวลนะ หรือสังเกตสีหน้าท่าทางเห็นว่าไม่ค่อยสบายใจ ถ้าไม่สบายใจเกี่ยวกับคดีไหนลองเล่าให้ฟังสิว่าเป็นอย่างไร มันจะช่วยทำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์จากที่เครียดอยู่ เข้าสู่สภาวะ Stabilization ทำให้สภาพจิตใจเขาพร้อมขึ้น ไม่ใช่เขากำลังรู้สึกโกรธก็เย็นชาต่อความรู้สึกเขา ถ้าเขาโกรธมาก เราก็อธิบายว่า รู้ว่าคุณกำลังโกรธ ไม่เป็นอะไร คุณนั่งให้สบายใจ สบายใจเมื่อไหร่เดี๋ยวเราคุยกัน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.1)

“...ความคาดหวังของประชาชน เมื่อขึ้นมายังโรงพักก็อยากได้สัมพันธภาพจากตัวตำรวจที่เป็นมิตรหรือรู้สึกว่ารอดภัย ถึงแม้ว่าฉันจะเป็นคนผิดแต่ก็ยังรู้สึกว่ารอดภัย ส่วนจะรับสารภาพหรือปฏิเสธก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง เป็นเรื่องที่ตำรวจจะต้องใช้เทคนิคในการค้นหาความจริง...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.1)

“...ขั้นตอนการ Building Rapport สำคัญมาก ถือว่าเป็นการเริ่มต้นที่ดีที่จะเอาข้อมูลมาจากผู้ให้ถ้อยคำ เพราะการให้ถ้อยคำถือเป็นความสมัครใจหรือความเต็มใจของเขากรณีหนึ่ง อีกกรณีหนึ่งเขาอยากให้ข้อมูลแก่พนักงานสอบสวน แต่ไม่มีสมาธิในการเรียบเรียงข้อมูลหรือหลงลืม การ Building Rapport ไม่เป็นการเสียเวลา เพราะถ้าเราทำให้เขาพร้อมเราก็สอบไม่นาน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.9)

“...สิ่งที่พนักงานสอบสวนต้องให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก คือ การทำความรู้จัก ว่าเขาคือใคร เป็นมาอย่างไร ชี้แจงว่าเขามาพบตำรวจเพราะอะไร เชื่อว่าทุกคนที่มาโรงพักมาเจอตำรวจไม่มีใครคิดบวก เหมือนกับคนที่พามาโรงพยาบาลโรคจิต ไม่มีใครอยากจะมา...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.1)

“...พนักงานสอบสวนจึงต้องชี้แจงว่าเขาจะต้องทำอะไร การดำเนินการต่อไปจะมีขั้นตอนอะไรบ้าง พอดำเนินการเสร็จแล้วเขาต้องทำอะไรบ้าง ในทาง Psychology ควรจะทำให้คนที่เข้ามาสถานีตำรวจมีทัศนคติที่เป็นบวกนิด ๆ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.1)

“...พนักงานสอบสวนควรเรียนรู้ในเรื่องการคุย ทักษะในการสื่อสาร ถ้าเขามีอารมณ์ไม่ว่าจะกลัว หรือโกรธ หรือทั้งกลัวทั้งโกรธ หรือมีท่าทีลังเลไม่แน่ใจ พนักงานสอบสวนควรจะสร้างสัมพันธภาพ ไม่ใช่ชี้แจงในเชิงบังคับว่าจะต้องทำอะไร ถ้าเป็นเช่นนั้นคนส่วนใหญ่จะมี Attitude ที่เป็นลบทันที...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.1)

“...แต่ในเรื่อง Ground Rules ก่อนเริ่มสัมภาษณ์ เช่น บอกว่าห้ามดัดแปลงข้อเท็จจริงแม้จะเห็นว่าไม่สำคัญ เห็นว่าค่อนข้างจะสวนทางกับการสร้าง Rapport เมื่อเราพยายามสร้างความสัมพันธ์ที่ดี แต่กลับมาสสร้างกฎว่าคุณต้องพูดแต่ความจริง คนไทยอาจมองว่าไม่สอดคล้องกัน แต่ถ้าสำหรับสังคมตะวันตกการพูดแบบนี้มันจะดูว่าเป็นการ Fair แต่ถ้าเป็นบ้านเรานั้นจะคิดว่านี่บังคับเรานี้หว่า มันเลยต่างกัน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.8)

“...มีทฤษฎีโดนัท หรือ Donut Theory ถ้าตรงกลางโดนัทเป็น Problem หรือเป็น Story วงนอกจะเป็น Feeling คนไม่รู้เรื่องนี้ส่วนใหญ่เราจะมุ่งตรงไปที่ Problem หรือ Story เลย คือเจาะเข้าไปที่ตรงกลางเลย โดยที่ไม่ผ่านวงนอกมาก่อน เพราะในหัวของเรามุ่งแต่อยากจะได้ว่ามันเกิดอะไรขึ้น ทั้งที่ความรู้สึกมันยังแยอยู่ เรื่องนี้ไม่เกิดเฉพาะกับผู้ร้ายนะ จะเป็นใครก็เป็นแบบนี้กันทุกคน เป็นธรรมชาติของมนุษย์ ฉะนั้นคนที่รู้เรื่องนี้เขาจะแตะตรงวงรอบนอกคือความรู้สึกก่อน เพื่อที่จะทำให้เขารู้สึกสบาย แต่การปฏิบัติงานตำรวจนั้นเข้าใจว่าตำรวจมีภาระงานเยอะ แต่ถ้าหากจะคิดแบบนี้มันอยู่ตลอดมันก็แก้ปัญหาไม่ได้ ต้องหาเวลาสะท้อนความรู้สึกของผู้ให้สัมภาษณ์บ้าง จากนั้นอาจจะถามว่าแล้วตอนนี้คุณรู้สึกดีขึ้นไหม คุณพร้อมที่จะให้ข้อมูลหรือยัง ถ้าพร้อมแล้วเดี๋ยวผมจะอะไรก็ว่าไป...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.1)

“...เรื่องการ Building Rapport ที่ใช้บ่อย ก็เรื่องการเป็นกระจกสะท้อน ยกตัวอย่างเช่นเวลาเขาเล่า แล้วเขาเกิดอารมณ์ เราต้องจับเรื่องอารมณ์ให้ได้ เดิมที่เขาไม่อยากจะรับสารภาพ แต่การเป็นกระจกสะท้อนทำให้รู้ว่าเขาอยู่ในอารมณ์ไหน โกรธ หึง น้อยใจ จะบอกได้ก็ต้องฟังมาตั้งแต่ต้นอย่างตั้งใจ แล้วหาจังหวะที่เหมาะสมสะท้อนกลับไปว่า รู้เลยว่า เอ็งเสียใจ คนที่พูดอยู่ก็จะไปต่อ หรืออาจถึงขั้นรับสารภาพเลย แล้วจะเกิดอะไรขึ้นถ้าคนที่ไม่ได้ฝึกมาหรือไม่รู้จักเรื่องกระจกสะท้อน กลับพูดว่าผู้หญิงแม่งเลวจัง แต่เราลืมนึกข้อเท็จจริงว่าที่เขาทำไปก็เพราะรักผู้หญิงคนนี้ เขายอมไม่พอใจที่คนอื่นมาด่าผู้หญิงของเขา แต่เรื่องแบบนี้ต้องใช้เวลาฝึกหลายปี...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.8)

“...การ Rapport ในแต่ละเคสประมาณเท่าไร มันไม่ได้อยู่ที่ผู้สัมภาษณ์แต่อยู่ที่ฝ่ายตรงข้ามคือผู้ให้ข้อมูล บางเคส 5 นาที บางครั้งก็ข้ามวันข้ามคืน ตอบไม่ได้แน่ชัด...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.8)

“...แม้แต่น้ำเสียงก็จะบ่งบอกได้ว่า อยากช่วยจริง ๆ อยากให้กำลังใจเขาจริง ๆ แต่ถ้าเราถามแบบตำรวจทำหน้าที่ส่ง ๆ ไป เช่นไปดูที่เกิดเหตุคดีล่องละเมิดทางเพศ คนไม่ใช่ใจก็ถามทันทีว่าถูกข่มขืนไหม ส่วนคนที่เป็นนักชกถามมืออาชีพจะไม่ถามแบบนี้ เพราะจะทำให้ผู้เสียหายเล่าเอง ถ้าเขาไม่เล่าเราก็ต้องวิเคราะห์ให้ได้ว่าเขาโดนจากที่เกิดเหตุ ฉะนั้นต้องเป็นมืออาชีพ ไม่ใช่ไปดูถูกเขา หรือทำให้เขารู้สึกว่าเหมือนถูกข่มขืนซ้ำ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.8)

“...สำหรับผู้ต้องหาเป็นเรื่องปกติที่เอาอาจไม่พอใจกับพนักงานสอบสวน เพราะเขารู้สึกว่าเป็นผู้ถูกกระทำ ผู้ต้องหาจำนวนมากมักจะไม่ให้การ ถ้าปฏิเสธได้ก็จะปฏิเสธ ดังนั้น พนักงานสอบสวนที่มีความสามารถจะทำให้เขาพูดความจริงออกมาได้ ถ้าเขาทำผิดจริงเขาได้รับสารภาพ ในคดีที่เปรียบเทียบปรับได้ ถ้าเขายอมรับสารภาพเพราะได้กระทำผิดจริงและยอมให้เปรียบเทียบ เราก็ไม่ต้องเสียเวลาทำสำนวนฟ้องศาล...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.9)

“...การใช้คำพูดให้ดี ต้องฝึกฝนเช่นเดียวกับการฝึกอารมณ์ อาจร่วมด้วยกับการใช้สัมผัส ต้องรู้จักหะ รู้กาลเทศะ ฉะนั้นเราต้องศึกษามาก่อน และต้องฝึกฝนด้วย ไม่ใช่รู้ทฤษฎีหมดเลยแต่เราพูดเป็นหุ่นยนต์ หรือทฤษฎีแน่นเลยแต่ภาษากาย ภาษาเสียง ภาษาตา ไม่ได้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.8)

“...เรื่องจิตวิทยาการสัมภาษณ์ ความสนใจใคร่รู้ส่วนตัวสำคัญมาก ชอบส่วนตัวกับวิธีนี้ เนื่องจากเคยไปฝึกมาเมื่อปี 2540 เคส God Army แล้วถูกเรียกติดทีมเนื่องจากผู้ให้ข้อมูลมีโปรไฟล์ไปเรียนที่ New Mexico แล้วพอลองเอามาใช้มันได้ผล ผู้ให้ข้อมูลเลยใ้รู้เอง...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.8)

(12) การเรียนการสอนในโรงเรียนตำรวจเองก็ต้องปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัยอยู่เสมอ เนื่องแนวทางการสอบสวน PEACE Model เพิ่งได้รับการคิดค้นเมื่อใกล้สิ้นศตวรรษที่ 20 และปรับปรุงพัฒนามาอย่างต่อเนื่องโดยผู้ปฏิบัติงานจริง นักจิตวิทยา รวมทั้งแพทย์ ดังนั้นหลักสูตรจึงต้องปรับปรุงให้เท่าทันกับวิชาความรู้ที่ก้าวหน้าตลอดเวลา ผู้ปฏิบัติหน้าที่ควรมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านจริง ๆ นอกจากนี้ อาจารย์ผู้สอนจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการสัมภาษณ์ของพนักงานสอบสวนโดยตรง มิใช่ประยุกต์มาจากสาขาวิชาอื่น นอกจากนี้ จะต้องมีวงรอบการประเมินทักษะความสามารถในการถามปากคำของเจ้าพนักงานผู้ถามปากคำ

“...ในต่างประเทศจะมีการเรียนแยกเป็นสาขาเอก เช่น เอกชกถาม คนพวกนี้จบไปทำหน้าที่ชกถามโดยเฉพาะ เป็นตำรวจที่เป็นนักจิตวิทยากลาย ๆ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.8)

“...ถ้าถามว่าจิตวิทยาการชกถาม ต่างจากการสัมภาษณ์งานอย่างไร ก็ต้องตอบว่าคนละเรื่องเดียวกัน แต่ถ้าจะบอกว่ามันต่างกันเลยก็ไม่ใช่ เพราะการชกถามต้องใช้วิธีการทางจิตวิทยาเข้าไปด้วย มันจะ Blend รวมกันเข้าไป แต่มันจะไม่ใช่หลักการจิตวิทยาทั้งหมด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ภาพ

หรือเทคนิคเพื่อค้นหาความจริง หรือแม้แต่ให้เขายอมรับผิด แต่ถ้าเป็นเป็นการสัมภาษณ์งานเราดูบุคลิกของเขา ความพยายามของเขา ซึ่งภาษาอังกฤษมันก็ใช้คำต่างกันอยู่แล้ว...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.1)

“...ส่วนตัวเชื่อว่าพนักงานสอบสวนบางคนใช้แนวทาง PEACE Model ในการถามปากคำ แม้ไม่เคยฝึกอบรมด้วยซ้ำ ทำไปโดยสัญชาตญาณหรือทักษะประสบการณ์ แต่ถ้าเราทำของเราเองจะเป็นการทำตามความเข้าใจ ไม่มีหลักทฤษฎีและงานวิจัยมารองรับ ทำให้ทำไม่ครบทุกข้อ หรือทำไม่ถูกต้องทั้งหมด จึงเห็นว่าควรส่งเสริมให้พนักงานสอบสวนเรียนรู้หลักการ PEACE Model...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.9)

“...ในสหรัฐอเมริกา หลักสูตร FBI เขาจะนำนักซักถามที่เชี่ยวชาญมาสอนเลย ลองไปดูวิชาซักถาม โรงเรียนนายร้อยตำรวจเอาอาจารย์จากสถาบันกัลยาฯ หรืออาจารย์นิติจิตเวชไปสอน แคนี่ก็ติดกระดุมผิดแล้ว เพราะอาจารย์พวกนี้คุยกับคนไข้ ไม่ได้คุยกับผู้ต้องหาผู้ต้องสงสัย ผู้ต้องหากับผู้ต้องสงสัยเป็นคนไข้ที่ไหน เห็นได้ว่าทักษะเป็นคนละแบบ อาจพอปรับได้ แต่ใช้ด้วยกันไม่ได้ทั้งหมด...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.8)

“...แต่เรื่องประสิทธิผลนั้นจะเกี่ยวโยงกับเรื่องการของความต่อเนื่องที่เขานำเอาไปใช้ในการทำงานหรือไม่ เมื่อพิจารณาจากข่าวสารที่ปรากฏตามสื่อสารมวลชนเห็นว่าพนักงานสอบสวนยังปฏิบัติหน้าที่ได้ไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ และบางส่วนยังไม่เคารพสิทธิมนุษยชน ยังคงมีการร้องเรียน การร้องขอความเป็นธรรม หรือพนักงานสอบสวนทำให้เขาเสียสิทธิ เห็นว่าจะต้องมีการปรับปรุงหลักสูตรการจัดการเรียนการสอน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.9)

นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลยังเสนอแนะว่า นักสัมภาษณ์ควรได้รับการประเมินสุขภาพจิตด้วย เพราะถ้านำคนที่มีปัญหาทางจิตไปทำการสัมภาษณ์ จะไม่ทำให้ได้ผลลัพธ์ที่ดี ไม่ได้ข้อมูลที่ต้องการ ไม่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมกับประชาชน ทั้งอาจยังส่งผลร้ายคือทำร้ายจิตใจแก่ผู้ให้ข้อมูลได้ด้วย

“...ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักสูตรของนักเรียนนายร้อยตำรวจ คนที่เข้ามาเป็นนักเรียนนายร้อยตำรวจจะมีการประเมินสุขภาพจิตเฉพาะตอนที่เข้ามาเป็นนักเรียนนายร้อยตำรวจเท่านั้น หลังจากนั้นไม่เคยมีการประเมินสุขภาพจิตอีกเลย ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกตกใจเมื่อตนเองได้ไปศึกษาที่ต่างประเทศ เขาจับผู้ให้ข้อมูลประเมินสุขภาพจิตก่อนเลย ประเมินว่าเหมาะสมหรือไม่ โดยประเทศไทยมีการออกแบบผ่านนักจิตวิทยาที่เคยออกแบบไว้ ต้องอย่าลืมว่าแม้เป็นตำรวจเมื่อฟังเรื่องของอาชญากรรมมาก ๆ อาจจะควบคุมตัวเองไม่ได้เพราะมันเป็นเรื่องของจิตใจ อย่างที่บอกไม่ใช่นักเรียนนายร้อยสามารถเป็นนักสืบได้หมด จากนักสืบก็ต้องย่อเป็นนักซักถามอีก มันเป็นศาสตร์รอบตัว เราก็พอรู้ได้จากพื้นฐานของการทำงาน เช่นบางคนสามารถเป็นผู้ไกล่เกลี่ยได้เวลาเพื่อนทะเลาะกัน ก็ควรเอามาฝึกให้เชี่ยวชาญไปเลย หรือบางคนมีบุคลิกภาพที่พูดแล้วเพื่อนฟัง และอยากเสนอว่าพอนักเรียนนายร้อยออกไปทำงานแล้วเมื่อจะไปทำงานด้านอื่น ควรกลับมาฝึกทบทวน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.8)

“...ถ้าไม่มีการประเมิน จะไม่ทราบเลยว่าพนักงานสอบสวนมีความรู้เพียงพอหรือไม่ การประเมินจะช่วยกระตุ้นให้พนักงานสอบสวนสนใจมากขึ้น ไม่เช่นนั้น จะไม่สนใจ เพิกเฉย หรือต่อต้านความรู้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.9)

“...หากมีการจัดให้มีการฝึกทบทวน และฝึกทักษะการถามปากคำหลังจากเรียนจบไปแล้ว เขาก็จะมีประเด็นข้อสงสัยที่จะถาม เห็นได้ชัดว่าตอนเป็นนักเรียนไม่ค่อยมีคำถาม เพราะยังไม่เห็นการทำงาน อย่างเป็นรูปธรรม แต่พอออกไปทำงานแล้วไปรู้เห็นมาก ๆ เข้า ประสบปัญหา จึงเกิดความสงสัย ถ้าสามารถ เรียกกลับมาทบทวนหลาย ๆ ครั้ง จะเป็นการดี...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.9)

(13) การเปิดเผยพยานหลักฐาน (Evidence Disclosure) เป็นเทคนิคที่ควรนำมาประยุกต์ใช้ในชั้นการสอบสวน แต่ต้องเรียนรู้การใช้วิธีนี้ให้เกิดประโยชน์ จะต้องใช้ในขั้นตอนใด มีวิธีการพูดยังไร ในยุคนี้การหลอกลวงเกี่ยวกับพยานหลักฐานไม่เป็นเรื่องที่ยอมรับกันได้โดยทั่วไป และพยานหลักฐานในทางคดีก็ไม่ควรเป็นความลับ แสดงถึงความโปร่งใสในการทำงานของเจ้าพนักงานตำรวจ

“...เรื่องการเปิดเผยพยานหลักฐานนี้ใช้บ่อยเลย มันหมดยุคในอดีตแล้ว สมัยก่อนไม่มีกล้องวงจรปิด มันไม่มี License Plate นิติวิทยาศาสตร์ของเราอ่อนแอมาก แต่เดี๋ยวนี้ก้าวหน้าไปมากยกตัวอย่างเช่น เราสามารถเก็บเนื้อเยื่อ DNA ได้จากเล็บของผู้ตาย ผมจะตรวจคุณนะ สมัยโครใจไหม ถ้าไม่สมัครใจจะต้องไปขอหมายศาล ถ้าเขาบอกไม่ให้ตรวจก็เป็นประโยชน์ เพราะได้ Record ไว้หมด ส่วนใหญ่พอบอกปั๊บบางที่ไม่ต้องตรวจรับเลย เป็นประโยชน์ แต่ถ้าเป็นนักสืบรุ่นเก่า ๆ ก็จะชอบเก็บหลักฐานไว้เพราะกลัวผู้ต้องสงสัยรู้ ไม่กล้าเปิด ค่อยเอาไปเปิดในศาล...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.8)

“...เรื่องการเปิดเผยพยานหลักฐาน เห็นว่าของเราปฏิบัติกันอยู่แล้ว สำหรับการสอบสวนปากคำผู้ต้องหา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 บัญญัติให้พนักงานสอบสวนแจ้งข้อเท็จจริงที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด และแจ้งข้อหาให้ทราบ คำว่าข้อเท็จจริงดังกล่าวต้องมาจากพยานหลักฐานอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นพยานบุคคล พยานวัตถุ หรือพยานเอกสาร ดังนั้น ผู้ต้องหาก็คงรู้ได้โดยปริยายว่าพนักงานสอบสวนมีพยานหลักฐานอะไรบ้าง ที่กฎหมายให้แจ้งข้อเท็จจริงที่กล่าวหา ก็เพื่อให้ผู้ต้องหาเขาจะได้ทราบข้อกล่าวหาและข้อเท็จจริงที่กระทำความผิด เพื่อเขาจะได้แก้ข้อกล่าวหาได้ถูกต้องตรงประเด็น สำหรับผู้เสียหายหรือพยาน ปัจจุบันไม่มีหลักในเรื่องการเปิดเผยพยานหลักฐาน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.9)

“...เราไม่ค่อยได้ให้ความสำคัญกับคำให้การของผู้ต้องหามากนัก เพราะผู้ต้องหาจะโกหกอย่างไรก็ไม่ผิด แต่ถ้าผู้ต้องหากล่าวแก้ข้อกล่าวหาโดยอ้างพยานหลักฐานใด พนักงานสอบสวนมีหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่ผู้ต้องหาอ้าง ส่วนตัวคิดว่าเราจะเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนหรือหลังผู้ต้องหาให้การ ก็ไม่แตกต่างกันมากนัก เพราะเราจะพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหา ควรใช้พยานหลักฐานอื่น ไม่ใช่พยานหลักฐานจากผู้ต้องหา...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.9)

(14) ขั้นตอนการปิดการสัมภาษณ์สำคัญ ต้องสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง และเป็นโอกาสในการสร้างความสัมพันธ์ที่เหมาะสม สร้างความน่าเชื่อถือให้แก่หน่วยงานในมุมมองของประชาชน พนักงานสอบสวนส่วนใหญ่อ้างว่าไม่มีเวลาพูดคุยกับประชาชน เพราะมีคดีต่อไปจะต้องทำ แต่การละเลยไม่สร้างความประทับใจในโอกาสที่เหมาะสม จะทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนในโอกาสต่อไป ซึ่งส่งผลไม่ดีต่อรูปคดี และการบอกกล่าวกันปากต่อปากยังอาจทำให้ภาพลักษณ์ของตำรวจเสียหายได้

“...การพูดคุยกับผู้ให้ถ้อยคำหลังสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว พนักงานสอบสวนบางส่วนไม่ได้ทำ ไม่เห็นความสำคัญ เพราะเห็นว่าสอบเสร็จ ก็อยากไปทำสำนวนอื่นต่อไป ไม่อยากเสียเวลามาก เรื่องการสอบเพิ่มเติมก็ไม่ได้คิดล่วงหน้า ถ้าในอนาคตจะต้องสอบเพิ่มเติมจริง ๆ ก็ค่อยว่ากันภายหลัง ว่าจะใช้วิธีใดให้เขาร่วมมือ แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตาม การพูดคุยมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ให้ถ้อยคำหลังจากสอบสวนเสร็จสิ้นแล้วมีความสำคัญ ในส่วนของผู้เสียหายหรือพยาน ถ้าเราสร้างความพึงพอใจแก่เขา เขาพึงพอใจ เมื่อเขากลับบ้านไปบังเอิญเขาคิดข้อเท็จจริงเพิ่มเติมขึ้นมาได้ เขาก็อยากกลับมาให้การเพิ่มเติมเอง อยากติดต่อพนักงานสอบสวนเอง หรือถ้าเขาประทับใจการทำงานของเจ้าหน้าที่ เขาก็จะมีแนวโน้มให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชาติ ในส่วนของผู้ต้องหา ไม่ว่าจะเขากระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม การสร้างความพึงพอใจให้กับเขา ทำให้เขามีมุมมองที่ดีต่อพนักงานสอบสวน การอธิบายว่าจะต้องปฏิบัติตัวอย่างไร หรือจะเกิดกระบวนการใดขึ้นไปต่อ เป็นการคุ้มครองสิทธิให้แก่เขา นับว่าเป็นเรื่องดี...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.9)

“...เห็นด้วยอย่างยิ่งเรื่องการปิดการสัมภาษณ์ เราไม่จำเป็นต้องอยู่ฝ่ายตรงข้ามกับอาชญากร เราควรสื่อสารและต้องบอกเขาว่าอาจจะต้องมีการสอบปากคำเพิ่มเติม คนที่ทำหน้าที่ผู้ซักถามเปรียบเสมือนคน Deal อย่าลืมนะในทีมงานสืบสวนมีหลาย Section หลายบริบท ชุตจับก็ชุตจับ ชุตสอบก็สอบไป ทำหน้าที่ของตน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.8)

(15) ขั้นตอนการประเมินผลเป็นเรื่องที่ไม่ค่อยให้ความสำคัญ ทั้งที่เราสามารถมีสุดยอดเครื่องมือที่สามารถนำมาพัฒนาปรับปรุงการทำงานได้ดี ถ้าจัดให้มีการบันทึกภาพและเสียงทุกครั้งที่สอบสวน แล้วนำไปให้ผู้ที่มีความรู้เชี่ยวชาญเรื่องการถามปากคำให้คำแนะนำการปฏิบัติ จะช่วยให้พนักงานสอบสวนสามารถเรียนรู้จากข้อผิดพลาดของตนเองในทุก ๆ ครั้ง ยิ่งทำการสอบสวนยิ่งทำได้ดี

“...แม้จะเป็นการสอบสวนบุคคลอายุไม่เกิน 18 ปี ซึ่งมีการบันทึกภาพและเสียงไว้ พนักงานสอบสวนเก็บภาพและเสียงไว้เพื่อเป็นหลักฐานในชั้นศาล ไม่เคยมีใครเอามาประเมินการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนเพื่อให้คำแนะนำสำหรับปรับปรุงการปฏิบัติในครั้งต่อไป พนักงานสอบสวนจึงไม่รู้ว่าตนเองทำถูกต้องหรือไม่ ควรจะต้องพัฒนาตรงไหนบ้าง...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.9)

(16) ควรทบทวนโครงสร้างในเชิงการบริหารงานบุคคลของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ความเป็นเอกภาพของฝ่ายสืบสวนและฝ่ายสอบสวน และการลอยตัวเหนือปัญหาของผู้บังคับบัญชาทำให้ละเลยไม่สนใจปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นการสอบสวน ทำให้พนักงานสอบสวนผู้ปฏิบัติต้องดิ้นรนแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเอง โดยไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน

“...การนำ PEACE Model มาใช้ในไทยนั้นเป็นไปได้ แต่จากโครงสร้างปัจจุบันนี้เป็นไปได้ยาก เพราะว่าจริง ๆ ปกติงานสืบสวนกับงานสอบสวนจะต้องไปด้วยกัน แม้ว่าในต่างประเทศงานสอบสวนจะเป็นของอัยการก็ตาม แต่อัยการเขาก็จะมาร่วมกับตำรวจฝ่ายสืบสวน ในไทยเมื่อก่อนจะมีร่องสารวัตรสืบสวนสอบสวนอยู่ในร่างเดียวกัน หรือมีร่องผู้กำกับสืบสวนสอบสวนอยู่ในร่างเดียวกัน แต่พอสมัยนี้ร่องผู้กำกับแยกเป็น ร่องผู้กำกับสืบสวน กับร่องผู้กำกับแยกเป็นสอบสวน จะมักจะไม่ถูกกัน มันก็เลยทำให้งานไปคนละทิศคนละทาง เมื่อผู้ให้ข้อมูลเป็นพนักงานสอบสวน แล้วมีคำร้องฝากขังแต่ต้องการผลการตรวจสถานที่เกิดเหตุด่วน แต่ไปไม่ได้เพราะเข้าเวรอยู่ จะใช้ใครไปเอาให้ก็ได้ พอฝ่ายสอบสวนได้รับผลการตรวจสถานที่เกิดเหตุแล้วสมมุติว่ามีเส้นผมปรากฏมา ฝ่ายสอบสวนจะนำไปให้ฝ่ายสืบสวนดำเนินการต่อไหม นี่เป็นปัญหา...จริง ๆ งานสืบสวนสอบสวนต้องทำงานร่วมกัน ถ้ามองเป็นสากลงานสอบสวนอาจจะเหนือกว่า ควรจะต้องสั่งงานสืบได้ เพราะอัยการเขาบอกมาให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้ เพราะพนักงานสอบสวนต้องเป็นคนไปทำสำนวน พนักงานสอบสวนไม่มีลูกน้อง ต่างประเทศให้อัยการทำเลยไม่มีปัญหานี้ เพราะอัยการมีบริบทเหนือกว่าตำรวจอยู่แล้ว...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.8)

“...ภาระงานของพนักงานสอบสวนเกินที่จะแบกรับได้ เป็นข้อจำกัดที่พนักงานสอบสวนไม่ได้เตรียมตัว เพื่อที่จะมีความพร้อมในการสอบปากคำ เป็นปัจจัยที่ไม่ได้เกิดจากตัวพนักงานสอบสวน ไม่ใช่พนักงานสอบสวนไม่มีความรู้ แต่เกิดปัญหาของการบริหารองค์กร...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.9)

(17) ทักษะคดีของพนักงานสอบสวนผู้ปฏิบัตินั้นสำคัญที่สุด แม้จะมีแนวปฏิบัติกำหนดออกมาดีเลิศเพียงใด ถ้าผู้ปฏิบัติไม่เห็นด้วย หรือเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์ หรือไม่เปิดใจยอมรับฟังความจริงจากปากของผู้ให้ถ้อยคำ อันแสดงว่ายังมีทัศนคติไม่ถูกต้อง แนวปฏิบัติเหล่านั้นก็ไร้ประโยชน์ ดังนั้นกระบวนการฝึกอบรมพนักงานสอบสวนควรสร้างทัศนคติที่เหมาะสมกับการเป็นนักถามปากค่านอกจากนี้ ธรรมเนียมองค์กรตำรวจจะต้องส่งเสริมทัศนคติที่ถูกต้องให้แก่ผู้ปฏิบัติงานด้วย

“...ในฐานะที่เป็นครูฝึกนักเรียนตำรวจนิวซีแลนด์ ประเด็นแรกคือต้องเปิดใจกว้าง ในเวลาที่เราทำการสืบสวนสอบสวน มันไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะคนคนนี้อาจจะโกหกเราเมื่อไหร่ก็ได้ ถ้าหากเขาโกหกต้องดูว่าเขามีแรงจูงใจอะไรที่มาโกหกเรา อีกอย่างหนึ่ง ในมุมมองของเขายานอาจจะไม่ได้โกหก อาจจะเป็นไปได้ว่าข้อมูลเราผิดพลาด เราจึงต้องเปิดใจกว้างเพื่อจะรับฟังเขา...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.17)

“...บุคลิกภาพโดยทั่วไปของตำรวจ เช่น ท่าทางการนั่ง การใช้คำพูด น้ำเสียง อวัจนภาษาต่าง ๆ สิ่งพวกนี้มันฝึกได้ แต่ถ้าธรรมชาติของคนนั้นมีเสียงดังอยู่แล้ว ก็ใช้เสียงดังได้ ใช้คำพูดที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนได้ เพียงแต่ว่า มันต้องแสดงออกมาให้เห็นได้ว่า เสียงดังของเรานั้นพูดด้วยความจริงใจ ส่วนท่าทาง Approach ของตำรวจ หรือ Body Language ต่าง ๆ ถ้าปรับให้เหมาะสมได้ก็ควรทำ แต่สำหรับบางคน อาจจะปรับยากนิดนึงเพราะเรื่องกิริยาท่าทางมันเป็นตัวตนของเขา อย่างไรก็ตาม ความจริงใจเป็นเรื่องสำคัญที่สุด อย่าให้เขาตีความไปได้ว่าแสร้งหรือไม่จริงใจ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.1)

“...PEACE Model เป็นรูปแบบที่เรานำมาปรับใช้กับสถานการณ์ที่เราต้องเจอ และสามารถนำมาปรับใช้กับทุก ๆ การซักถาม ซึ่งวิธีการไม่ได้ตายตัวเสมอไป ไม่จำเป็นต้องเป็นการพูดโดยใช้ถ้อยคำอย่างหนึ่งอย่างใดเท่านั้น แต่เป็นการเปิดใจและเปิดโอกาสให้เล่าเรื่องและรับฟังอย่างตั้งใจ สำหรับเรื่องการใช้การถามแบบปลายเปิดสามารถนำไปใช้ได้ในการซักถามทุกกรณี...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.17)

“...สำหรับข้อคิดเห็นเกี่ยวกับทัศนคติแบบดั้งเดิม หรือทัศนคติไม่ถูกต้องของตำรวจนั้น ท้ายที่สุดมันจะเป็นการตัดสินใจของเขาเหล่านั้นเอง แต่ถ้าจะให้แนะนำเพียงอย่างเดียวซึ่งสำคัญที่สุด คือการบันทึกภาพเคลื่อนไหวและเสียงไว้ เพราะเป็นหลักฐานที่สำคัญที่สุด แสดงให้เห็นทุกอย่าง ตั้งแต่ถ้อยคำ อากัปกริยา การแสดงออก การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่...แต่ละประเทศแตกต่างกันในเรื่องระบบกฎหมายของประเทศ แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตาม สิ่งที่ไม่มีการประสงคจะเกิดขึ้นคือคำรับสารภาพเท็จ ไม่ว่าจะระบบกฎหมายใด...นโยบายของรัฐบาลก็ต้องสอดคล้องกับเรื่องนี้ด้วย การเปลี่ยนแปลงของเราก็จะต้องได้รับการสนับสนุนไม่ว่าจะเป็นอุปกรณ์เครื่องมือจากทางภาครัฐด้วย ซึ่งบางอย่างอาจจะเรียกได้ว่าอยู่นอกเหนือการควบคุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจก็ว่าได้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.17)

“...หนึ่งในเรื่องเข้าใจผิด คือการใช้ PEACE Model จะทำให้กระบวนการสืบสวนสอบสวนล่าช้า ซึ่งไม่เป็นความจริงเลย เราสามารถได้ข้อมูลต่าง ๆ อย่างมากมายภายในระยะเวลาอันสั้น ถ้าหากเรารู้ที่จะใช้คำถามที่เหมาะสม เช่น ใช้คำถามปลายเปิดแทนที่จะใช้คำถามปลายปิด อย่างไรก็ตาม เราไม่สามารถที่จะรีบร้อนในเรื่องของการสืบสวนสอบสวน ถ้าจะให้ดีต้องใช้เวลาเขา...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.17)

“...ประเทศนิวซีแลนด์เริ่มใช้เทคนิค PEACE Model มาตั้งแต่ปี ค.ศ.2000 ตอนที่ผู้ให้ข้อมูลเข้ามาเป็นตำรวจก็ใช้โมเดลนี้กันแล้วในการทำงานปกติ ผมคิดว่าเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น ก็มีการปรับตัวบ้าง การเปลี่ยนแปลงใช้เวลาเสมอ สิ่งที่สำคัญก็คือความจริงใจในการอบรมให้ความรู้ให้แก่ตำรวจใหม่ แต่ตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่เดิมแล้วก็ต้องได้รับการอบรมทบทวน และตรวจสอบทัศนคติเสมอ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.17)

“...เราควรให้ความรู้กับเจ้าหน้าที่ที่เป็น In Service บ่อยครั้ง สำหรับประเทศนิวซีแลนด์มองว่าเราควรทำมากกว่านี้ แต่อย่างไรก็ตาม ขึ้นอยู่กับทรัพยากรด้วย แต่สำหรับนิวซีแลนด์ การที่จะเป็นเจ้าหน้าที่

ตำรวจนั้น จะต้องผ่านการทดสอบการสัมภาษณ์พยานและผู้ต้องสงสัย จึงจะได้มาเป็นตำรวจในเครื่องแบบได้ ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.17)

(18) ควรใช้ทักษะการฟังอย่างตั้งใจ เพื่อให้การสนทนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ พนักงานสอบสวนควรแสดงให้ผู้ให้ถ้อยคำทราบว่ากำลังตั้งใจฟังอยู่ เพราะอยากรู้ข้อเท็จจริงในคดีหรือ อยากรับว่าผู้ให้ถ้อยคำต้องการจะสื่อสารอะไรอย่างจริงจัง ไม่ใช่เพียงแค่ฟังผ่าน ๆ การตั้งใจฟังนี้ยัง ช่วยให้มีส่วนร่วมในการสนทนา และสามารถจดจำรายละเอียดได้ การตั้งใจฟังยังสนับสนุนการสร้าง ปฏิสัมพันธ์ที่เหมาะสม (Building Rapport) อีกด้วย ถ้าเราตั้งใจฟังเขาก็อยากจะสื่อสารกับเรามากขึ้น

“...อยากยกตัวอย่างคดีของผู้บังคับการสืบสวนตำรวจนครบาลในปัจจุบัน ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์ เองมีโอกาสสอนให้ความรู้ เกี่ยวกับเรื่องรองอธิการบดีฆ่าเมีย นักสืบหลาย ๆ คนไปสอบถามแล้วแต่ไม่พูดอะไร เลยสักคำ พอผู้บังคับการสืบสวนตำรวจนครบาลใช้หลักการ Active Listening Skill โดยพูดว่า เข้าใจนะว่า คุณลุงไม่สบายใจ ไม่อยากจะพูด หรือคงเครียด แต่เมื่อลุงสบายใจเมื่อไหร่ ก็บอกได้ ไม่นานได้คำตอบทันที เพราะฉะนั้น เราต้องเข้าใจว่าวิธี Approach เมื่อคนอยู่ในสภาวะเครียด คัดค้านอย่างไรเขาก็ไม่พูด ถึงแม้พูดก็ ไม่ได้ข้อมูลที่ เป็นประโยชน์อะไร ถ้าคนสัมภาษณ์รู้และเข้าใจปัญหา จะสื่อสารได้ตรงจุด เรื่องนี้พอคนถูก สัมภาษณ์หายเครียดหายกดดันเขาก็ยอมพูดของตัวเอง เป็นตัวอย่างที่ดีของการใช้ Active Listening Skill ซึ่ง พยายามสอนตำรวจอยู่นะ แต่สอนยากเพราะมีเวลาน้อย...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.1)

“...ผู้ให้สัมภาษณ์เคยไปเยี่ยมชมการฝึกอบรมของ FBI มา เขาสอนเจ้าหน้าที่ตำรวจเฉพาะ เรื่อง Active Listening Skill หัวข้อเดียวฝึกเป็นสัปดาห์เลย...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.1)

(19) การสื่อสารด้วยอวัจนภาษา สำคัญไม่น้อยกว่าถ้อยคำที่พูดออกไป ซึ่งตรงกับภาษิต ที่ว่า "Actions speak louder than words." ซึ่งให้เห็นว่าการแสดงออกที่ไม่ใช่คำพูดนั้นสำคัญยิ่งกว่า ถ้อยคำที่เปล่งออกไป อวัจนภาษา ได้แก่ กิริยาท่าทาง บุคลิกภาพ การแสดงออกด้วยสีหน้า แววตา ซึ่ง สามารถบอกความนัยได้มากกว่า ยิ่งถ้าขัดแย้งกันระหว่างภาษาพูดและภาษากาย จะทำให้คู่สนทนาเห็นได้ ว่าไม่จริงใจ หรือกำลังพูดโกหกอยู่

“...ภาษากายมีความสำคัญมาก ผู้ให้สัมภาษณ์เคยฝึกตำรวจให้ทดลองสอบสวนผู้หญิงที่ถูก ช่มชู้ ซึ่งนับว่าเป็นกลุ่มที่เปราะบางอย่างมาก ปรากฏว่าแม้กระทั่งภาษากายของตำรวจผู้หญิงที่ถูกสัมภาษณ์ก็ รู้สึกได้ แค่นึกถึงเขาก็รู้สึกได้ เพียงแต่เขาอาจไม่พูด ส่งผลทำให้พอลงรายละเอียดลึก ๆ ลงไปแล้วเขาก็ไม่ อยากรู้ พูด เช่น เช่นไปทำอะไร มาโดนยังงี้ เขาก็ไม่อยากจะพูดแล้ว...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.1)

“...ผู้สอบปากคำต้องควบคุมอารมณ์ให้ได้ ถ้าเราไม่สามารถควบคุมอารมณ์ตัวเองได้ เราก็จะ คล้อยตามพยาน ผู้เสียหาย หรือผู้ต้องหา ทำให้ไม่มีสมาธิในการที่จะรับข้อมูล...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.9)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้มีส่วนได้เสียกับการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนผู้มีหน้าที่สืบสวนสอบสวนคดีอาญา ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ปัญหาการสืบสวนสอบสวนในชั้นการสอบสวน อันทำให้ยังไม่มีประสิทธิภาพและไม่เคารพสิทธิมนุษยชนเท่าที่ควร ดังต่อไปนี้

1) พนักงานสอบสวนไม่มีแนวปฏิบัติชัดเจนเกี่ยวกับการถามปากคำ เพื่อให้มีประสิทธิภาพ ระเบียบข้อบังคับที่มีกำหนดไว้เขียนไว้โดยคร่าว ๆ ไม่ลงรายละเอียดมากนัก

2) สภาพแวดล้อมในการสอบสวนไม่เหมาะสม ยกตัวอย่างเช่น ไม่มีห้องสอบสวนที่เป็นส่วนตัว ต้องใช้ห้องทำงานรวมในการสอบสวน ทำให้ไม่เป็นส่วนตัว ข้อมูลในคดีไม่เป็นความลับ

3) พนักงานสอบสวนมีจำนวนน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับภาระงาน ทำให้ไม่สามารถทุ่มเทเวลาไปกับผู้ให้ถ้อยคำคนไหนคนใดได้มากเท่าที่ควร กระทบกระเทือนต่อการสร้างความสัมพันธ์ที่เหมาะสม การชี้แจงข้อมูลพื้นฐาน เวลาในการถามคำให้การ การกระชับความสัมพันธ์ที่เหมาะสมเมื่อสอบสวนปากคำเสร็จแล้ว ตลอดจนการประเมินประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่

4) พนักงานสอบสวนไม่ได้รับการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับหลักการถามปากคำที่มีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชน

5) กฎหมายและระเบียบเกี่ยวกับการถามปากคำยังไม่มีกำหนดให้ใช้วิธีการบันทึกภาพและเสียงแทนการบันทึกด้วยเอกสาร ดังนั้น ถ้าพนักงานสอบสวนนำหลักการบันทึกภาพและเสียงมาประยุกต์ใช้อาจได้รับการต่อต้านทั้งจากผู้ให้ถ้อยคำ หรือผู้บังคับบัญชาบางคน และการต้องบันทึกด้วยเอกสารควบคู่กันไปด้วย จะเป็นการเพิ่มภาระแก่พนักงานสอบสวนมากขึ้น

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เปรียบเทียบกระบวนการถามปากคำในชั้นสอบสวนของพนักงานสอบสวน ไทยกับตำรวจต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตำรวจในประเทศภาคพื้นยุโรป ได้แก่ สหราชอาณาจักร นอร์เวย์ ตลอดจนประเทศที่ได้รับอิทธิพลจากการสอบสวนในรูปแบบของประเทศภาคพื้นยุโรป ได้แก่ ประเทศนิวซีแลนด์ ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าทางเอกสาร ประกอบกับการสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอนวิชาการสืบสวนสอบสวนอย่างมีประสิทธิภาพจากประเทศนิวซีแลนด์ สามารถสรุปข้อเสนอที่ใช้ปรับปรุงกระบวนการถามปากคำในชั้นการสอบสวนของประเทศไทยในปัจจุบัน เพื่อให้มีการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชน ดังนี้

ประเด็นที่ 1 พนักงานสอบสวนควรให้ความสำคัญกับสิทธิของประชาชน แม้ว่าจะเป็นผู้ต้องหา ซึ่งโดยหลักรัฐธรรมนูญแล้วเจ้าพนักงานจะปฏิบัติต่อผู้ต้องหาเฉกเช่นเดียวกับผู้กระทำความผิดไม่ได้ ตรามเท่าที่ยังไม่มีคำพิพากษาของศาลว่าเขาได้กระทำความผิด ดังนั้น รูปแบบการจัดสิ่งแวดล้อมในขณะสอบสวนจะต้องแสดงถึงการเคารพสิทธิ ของผู้ต้องหา เช่น การนั่งในระดับเดียวกัน การสอบถามถึงสารทุกข์สุกดิบ การมีน้ำดื่มบริการ ตลอดจนกระบวนการสร้างสัมพันธภาพที่เหมาะสมที่จะต้องปฏิบัติกับผู้ต้องหาด้วย มิใช่เฉพาะ

กับผู้เสียหายหรือพยานเท่านั้น ในขั้นตอนการถามปากคำจะต้องแสดงความโปร่งใสในการปฏิบัติหน้าที่ด้วย กล่าวคือ ให้โอกาสผู้ต้องหาได้ให้การอย่างอิสระ โดยไม่ได้มุ่งแต่จะคาดคั้นเอาคำรับสารภาพของผู้ต้องหา

ประเด็นที่ 2 พนักงานสอบสวนควรใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในการบันทึกภาพและเสียงขณะสอบสวนปากคำเสมอ โดยการบันทึกภาพและเสียงเป็นขั้นตอนมาตรฐานที่ต้องปฏิบัติทุกครั้งที่สอบสวน โดยแจ้งให้ผู้ให้ถ้อยคำทราบเสมอว่าจะมีการบันทึกภาพและเสียง นอกจากเป็นการแสดงถึงความโปร่งใสแล้ว หลักฐานภาพและเสียงทำให้คำให้การในชั้นการสอบสวนมีความน่าเชื่อถือขึ้นมาก เพราะสามารถนำออกแสดงได้โดยมั่นใจว่าเป็นคำพูดที่ออกมาจากปากของผู้ต้องหาจริง เป็นกิริยาท่าทางที่ผู้ต้องหาได้แสดงออกมาจริง ในขณะที่สอบสวน ซึ่งมีความน่าเชื่อถือมากกว่าถ้อยคำที่พนักงานสอบสวนพิมพ์ขึ้นมาแล้วให้ผู้ต้องหาลงลายมือชื่อรับรองเป็นอย่างมาก

ประเด็นที่ 3 พนักงานสอบสวนซึ่งมีหน้าที่ถามปากคำจะต้องได้รับการฝึกอบรมในเรื่องการถามปากคำ ต้องผ่านการทดสอบความรู้ความสามารถ จึงมีคุณสมบัติเป็นผู้ถามปากคำได้ สำหรับในประเทศนิวซีแลนด์ ยังแบ่งระดับการเป็นผู้สัมภาษณ์เป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับเบื้องต้นสัมภาษณ์ทั่ว ๆ ไป ระดับกลางคือสัมภาษณ์ในคดีที่ซับซ้อนระดับปานกลาง และระดับสุดท้ายคือคดีที่รุนแรง ผู้ให้ถ้อยคำมีความแปรปรวนมาก หรือเป็นคดีที่กระทบกระเทือนต่อสังคมเป็นอย่างมาก โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจทุกคนจะต้องผ่านการฝึกอบรมในระดับต้น จึงจะสามารถเป็นตำรวจได้ ส่วนการสัมภาษณ์ในระดับกลางและระดับสูงนั้น ขึ้นอยู่กับความสนใจของแต่ละคน แต่ถ้าไม่ผ่านการฝึกอบรมและการทดสอบก็ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ถามปากคำในประเภทคดีนั้น ๆ ได้

ประเด็นที่ 4 หน้าที่ของตำรวจผู้ถามปากคำคือดำเนินการตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนด โดยแจ้งให้ผู้ให้ถ้อยคำทราบเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ หน้าที่ของผู้เสียหายหรือพยานคือให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคดีตามความเป็นจริงให้มากและละเอียดที่สุดเท่าที่จะทำได้ หน้าที่ของผู้ต้องหาคือชี้แจงข้อเท็จจริงเพื่อแก้ต่างข้อกล่าวหา โดยกระบวนการทั้งหมดอยู่ภายใต้การบันทึกภาพและเสียงที่สามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่อง เป็นหลักฐานสามารถนำไปแสดงในชั้นศาลได้

ประเด็นที่ 5 การปฏิบัติหน้าที่ทุกครั้งจะนำมาซึ่งการปรับปรุงพัฒนาทักษะอยู่เสมอ เพราะภาพและเสียงที่บันทึกไว้จะนำไปให้ผู้ที่มีความรู้เชี่ยวชาญในด้านการถามปากคำวิเคราะห์จุดเด่นจุดด้อย ให้คำแนะนำ เพื่อให้ผู้ปฏิบัตินำไปปรับปรุงพัฒนาให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นต่อไป

สำหรับปัญหาและอุปสรรคหรือข้อท้าทายที่ประสบอยู่ในปัจจุบัน ตลอดจนข้อเสนอแนะเพื่อแก้ไขปัญหา สรุปได้ดังนี้

1) ปัญหาพนักงานสอบสวนไม่เพียงพอ ทำให้ภาระงานล้นมือ มีข้อเสนอแนะคือ จะต้องเปลี่ยนแปลงโครงสร้างกำลังพลเสียใหม่ โดยเพิ่มจำนวนพนักงานสอบสวนผู้ปฏิบัติงาน สร้างแรงจูงใจในการ

ปฏิบัติหน้าที่ สร้างหลักประกันอิสรภาพและความมั่นคงให้แก่ผู้ปฏิบัติหน้าที่สอบสวน ขณะเดียวกันจะต้องเพิ่มศักยภาพของพนักงานสอบสวนโดยการจัดอบรมทบทวนความรู้ จัดทบทวนประจำปีหรือตามวงรอบ เพื่อให้มั่นใจได้ว่าพนักงานสอบสวนมีความรู้เชี่ยวชาญในการถามปากคำที่มีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชน

2) ปัญหาด้านองค์ความรู้และทักษะความเชี่ยวชาญด้านการถามปากคำ พฤติกรรมมนุษย์ จิตวิทยา และด้านกฎหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา องค์ความรู้เหล่านี้จะต้องได้รับการถ่ายทอดตั้งแต่เป็นนักเรียนตำรวจ

3) ปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่ไม่ชัดเจน มีข้อเสนอแนะให้บัญญัติกฎหมายให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจและหน้าที่ในการบันทึกภาพและเสียงในการสอบสวนปากคำ ออกระเบียบข้อบังคับการปฏิบัติหน้าที่ให้มีแนวทางการสอบสวนที่ชัดเจน โดยนำรูปแบบการสอบสวนแบบ PEACE Model มาประยุกต์ใช้เป็นมาตรฐานการปฏิบัติงาน มีแนวปฏิบัติงานที่ชัดเจน ในการสอบสวนปากคำผู้เสียหาย พยาน หรือผู้ต้องหา โดยแนวปฏิบัติดังกล่าวจะต้องกำหนดไว้ในกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับ เพื่อให้มีการปฏิบัติกันในวงกว้างและเป็นที่ยอมรับ

4) ปัญหาเรื่องทัศนคติของผู้ปฏิบัติ ผู้บังคับบัญชาของพนักงานสอบสวน ตลอดจนบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ที่ไม่เชื่อมั่นในความสามารถของการบันทึกภาพและเสียง มีข้อเสนอแนะคือ อบรมให้ความรู้แก่บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทุกภาคส่วน ไม่เฉพาะพนักงานสอบสวนเท่านั้น เพราะมีฉะนั้นกระบวนการพิจารณาซึ่งใช้พยานหลักฐานที่ได้จากการสอบสวนอาจไม่เห็นคุณค่าความสำคัญได้ สำหรับผู้บังคับบัญชาอาจเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้ยากลำบาก ก็อาจต้องใช้มาตรการทางกฎหมายกำหนดหลักการหรือแนวปฏิบัติเพื่อให้ไม่สามารถปฏิเสธได้

5) ไม่มีกระบวนการฝึกอบรมทบทวนเรื่องทักษะการถามปากคำ และไม่มีระบบการทดสอบทักษะการถามปากคำที่มีประสิทธิภาพ และควรกำหนดให้มีการทดสอบเป็นวงรอบประจำปีสำหรับผู้ปฏิบัติหน้าที่ถามปากคำ

6) ปัญหาเรื่องงบประมาณและทรัพยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อจำกัดเรื่องพื้นที่ปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวน อุปกรณ์กล้องที่ใช้บันทึกภาพและเสียง ตลอดจนสื่อบันทึกข้อมูลที่ต้องใช้พื้นที่ปริมาณมหาศาล มีข้อเสนอแนะคือ ทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายให้มอบงบประมาณแผ่นดินมาเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของสถานีตำรวจให้เหมาะสม มีห้องสอบสวนที่เป็นส่วนสัดส่วน มีอุปกรณ์ต่าง ๆ ครบครัน โดยเฉพาะกล้องบันทึกภาพและสื่อบันทึกข้อมูล อย่งไรก็ดี มาตรฐานของห้องสอบสวนทั่วประเทศควรเป็นมาตรฐานเดียวกัน มิใช่ต่างคาถาคะเนกันเอาเองตามความเหมาะสมหรือตามงบประมาณที่มี ดังที่ผู้ให้ข้อมูลเสนอแนะไว้ดังนี้

“...เรื่องสภาพสิ่งแวดล้อม ลองไปดูตามโรงพัก โรงพักไหนมีห้องซักถามบ้าง สำหรับห้องซักถามของสืบสวนคือห้องที่เป็นโต๊ะยาว ๆ ตำรวจก็อยู่กันเต็มไปหมด ซึ่งมันขัดแย้งกับเรื่องที่เราควรจะเป็นเนื่องจากผู้ออกแบบแปลนสถานตำรวจไม่ใช่เป็นผู้ปฏิบัติและเป็นผู้ที่ไม่มีความรู้ ฉะนั้นมันจึงมีห้องยิบย่อย เช่น ห้องสารวัตร ต่างประเทศจะไม่มีแบบนี้ เขาจะมานั่งห้องซักถามที่ 1 ห้องซักถามที่ 2 ห้องสังเกตอาการ ถ้าไปต่างประเทศจะรู้ แต่ในโรงพักของประเทศไทยมันไม่มี ดีไม่ดีซักผู้ต้องหาโดยที่ผู้เสียหายนั่งอยู่ใกล้ ๆ ไม่มีห้องแยก หรือแม้แต่การมาคุยกันในห้องทำงานแบบนี้มันผิดหลักการหมดเลย เพราะการคุยในเชิงแบบนี้มันต้องไม่มีภาพไม่มีของวางบนโต๊ะ กำลังจะบอกว่าสภาพแวดล้อมการดีไซน์การทำงานสืบสวนของตำรวจมีความสำคัญ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ B.8)

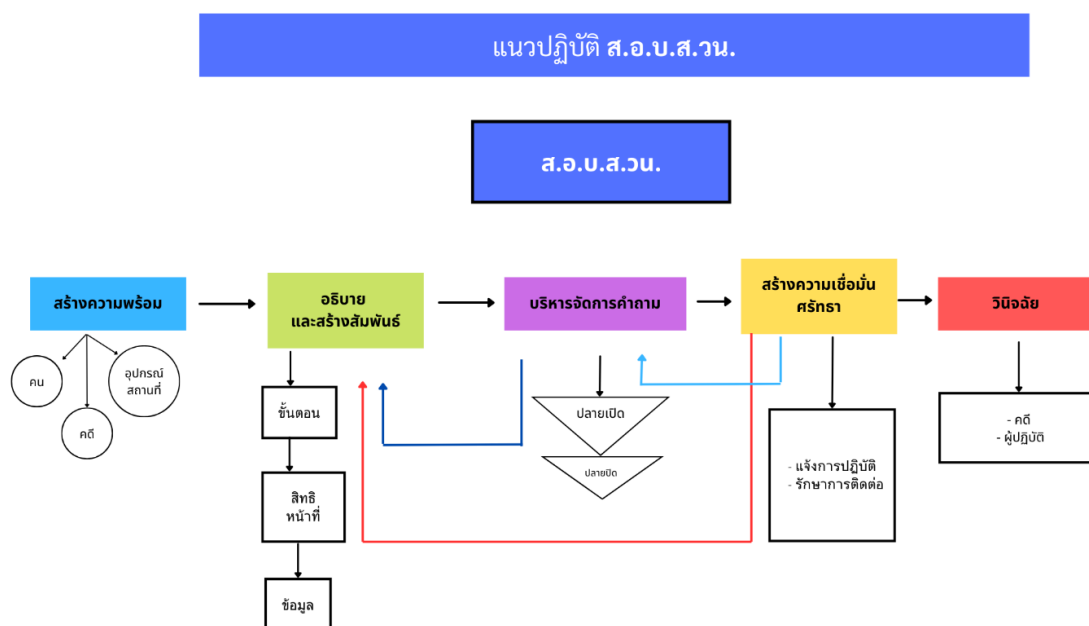
7) ต้องสร้างแรงจูงใจให้ตำรวจอยากปฏิบัติหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวน สร้างหลักประกันความก้าวหน้าในวิชาชีพ ความมั่นคงในวิชาชีพ ตลอดจนได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐในการปฏิบัติหน้าที่ ได้แก่ มีห้องสอบสวนที่เป็นส่วนสัดส่วนและได้มาตรฐาน มีกล้องบันทึกภาพ มีสื่อบันทึกข้อมูล

4.2.2 ผลการสร้างและพัฒนาแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ

จากผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค แนวปฏิบัติ ในกระบวนการถามปากคำของพนักงานสอบสวนไทย เปรียบเทียบกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในประเทศภาคพื้นยุโรปที่ใช้ PEACE Model เป็นแนวปฏิบัติในการทำงาน ผู้วิจัยนำข้อค้นพบที่ได้จากการสัมภาษณ์ทั้งหมด มาออกแบบแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพและเคารพต่อสิทธิมนุษยชน

ได้ (ร่าง) แนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ ดังนี้

ภาพที่ 4.4 (ร่าง) แนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ

จากแผนภาพ ในขั้นตอนการสร้างความพร้อม (ส.) เริ่มต้นจากการเตรียมความพร้อมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่เจ้าพนักงานผู้ปฏิบัติจะต้องพักผ่อนมาเพียงพอ ไม่เจ็บป่วย มีความพร้อมทางด้านจิตใจ เช่นเดียวกับตัวผู้ให้ถ้อยคำด้วย จะต้องได้รับการพักผ่อนอย่างเพียงพอ ไม่อยู่ในสภาวะเมาค้างหรือเจ็บป่วย (ถ้าทำได้) สถานที่ทำการสอบสวนต้องมีความพร้อม ต้องเป็นห้องที่เป็นส่วนสัดส่วนในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับผู้ให้ถ้อยคำ สภาพแวดล้อมในห้องมีความเหมาะสม ห้องสอบสวนสะอาดสะอ้าน คุณเป็นมืออาชีพ จัดเตรียมอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการถามปากคำ ยกตัวอย่างเช่น กระดาษ ปากกา กล้องบันทึกภาพและเสียงรวมถึงประจุแบตเตอรี่ น้ำดื่ม อาหารว่าง วัตถุพยานที่จะนำแสดงให้ผู้ให้ถ้อยคำตรวจดู เป็นต้น ส่วนตัวเจ้าหน้าที่ผู้สอบสวนเองจะต้องศึกษาข้อเท็จจริงในคดีมาเป็นอย่างดี ตรวจสอบดูความเป็นไปได้ทั้งหมดที่อาจจะได้เกิดขึ้น รวมทั้งความเป็นไปได้ที่ผู้ต้องหาจะเป็นผู้บริสุทธิ์ ตรวจสอบพยานหลักฐานที่มีในสำนวน ศึกษาภูมิหลังของผู้ให้ถ้อยคำให้ละเอียดถี่ถ้วน เพื่อใช้เทคนิคการซักถามที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพสูงสุด ลำดับขั้นตอนการถาม และวางแผนการใช้กลยุทธ์เปิดเผยพยานหลักฐาน

ขั้นตอนการอธิบายและสร้างสัมพันธ์ (อ.) การแจ้งข้อเท็จจริงให้ผู้ให้ถ้อยคำทราบ ตลอดจนการดำเนินการตามที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องกระทำ เป็นขั้นตอนที่เจ้าพนักงานควรปฏิบัติก่อนเริ่มเข้าสู่ประเด็นที่เกี่ยวข้องในคดี เป็นไปตามหลักการทางจิตวิทยามนุษย์ การจะได้รับความร่วมมือด้วยความเต็มใจจากบุคคลใดต้องสามารถทำให้เขาไว้วางใจ เชื่อถือ และสบายใจก่อน ในขั้นตอนนี้สามารถจำแนกได้เป็น 3 ประการ ดังนี้

1) การสร้างความสัมพันธ์ที่เหมาะสม เจ้าพนักงานควรประเมินความพร้อมของผู้ให้ถ้อยคำ ว่าเขาอยู่ในสภาวะที่เหมาะสมเพียงพอที่จะให้การได้หรือไม่ ยังคงตื่นกลัวจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เศร้าโศกจากการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก ยังเจ็บป่วยทางร่างกายหรือจิตใจอันเนื่องมาจากถูกทำร้าย หรือแม้กระทั่งหวาดระแวงไม่มั่นใจในความปลอดภัย เมื่อประเมินแล้วเจ้าพนักงานจะต้องมีวิธีการทำให้ระดับจิตใจกลับมาใกล้เคียงสภาวะปกติให้มากที่สุด โดยใช้การสื่อสารทั้งทางคำพูด หรือการแสดงออกทางกายที่สื่อให้เข้าใจว่าเจ้าพนักงานเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ พร้อมจะช่วยเหลืออย่างเต็มที่ ขั้นตอนนี้ไม่สามารถกำหนดตายตัวลงไปได้ว่าควรใช้ระยะเวลาเท่าใด ขึ้นอยู่กับสภาพจิตใจของผู้ให้ถ้อยคำ ระยะเวลาที่ถูกกำหนดโดยกฎหมาย หรือความจำเป็นอื่น ๆ

2) การให้ข้อเท็จจริงให้ผู้ให้ถ้อยคำทราบ ขั้นตอนนี้เจ้าพนักงานจะต้องแจ้งให้ผู้ให้ถ้อยคำทราบ ว่าเขามาอยู่ต่อหน้าเจ้าพนักงานในฐานะใด ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดีที่เขาควรจะทราบมีอย่างไร เจ้าพนักงานควรเปิดเผยตามสมควร หน้าที่ของเขาตามที่กฎหมายกำหนดไว้มีอยู่อย่างไร ผลดีผลเสียจากการที่เขาปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวมีอยู่อย่างไร เขามีสิทธิอะไรบ้าง ไม่ว่าจะเป็นสิทธิตามที่กฎหมายกำหนด หรือสิทธิตามหลักมนุษยชน เช่น การเข้าห้องน้ำ การดื่มน้ำ การรับประทานอาหาร เป็นต้น ขั้นตอนนี้อาจรวมถึงการแจ้งว่าการถามปากคำในครั้งนี้จะพูดคุยกันอย่างไร ยกตัวอย่างเช่น การบอกว่าจะมีการบันทึกภาพและเสียง การพูดว่าไม่จำเป็นต้องเร่งรีบ ให้อย่างน้อย ๆ คิดไตร่ตรองก่อนพูด ให้พูดสิ่งที่รับรู้ทั้งหมดโดยละเอียด เจ้าพนักงานต้องการทราบทุกอย่าง อย่าดัดแปลงข้อเท็จจริงเล็ก ๆ น้อย ๆ แม้จะเห็นว่าไม่สำคัญ แต่อาจจะ

สำคัญมากในมุมมองของเจ้าพนักงาน ถ้าไม่เข้าใจคำถาม หรือเห็นว่าเจ้าพนักงานถามคำถามที่ไม่เหมาะสม หรือถามคำถามที่ไม่รู้ว่าจะตอบอย่างไร ให้สามารถบอกได้เสมอ เป็นต้น

3) การดำเนินการตามที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องกระทำ ขั้นตอนนี้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ยกตัวอย่างเช่น

(1) ในการสอบสวนปากคำผู้ต้องหา เจ้าพนักงานจะต้องถามชื่อตัว ชื่อรอง ชื่อสกุล สัญชาติ บิดามารดา อายุ อาชีพ ที่อยู่ ที่เกิด และแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด แล้วจึงแจ้งข้อหาให้ทราบ

(2) ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มถามคำให้การ ให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามี หนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการหนายความ ให้จัดหาหนายความให้

(3) ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้หนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้

(4) ในการถามคำให้การผู้ต้องหา พนักงานสอบสวนต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า ผู้ต้องหา มีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการ พิจารณาคดีได้ และผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้หนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้

(5) ถ้ามีความจำเป็นต้องแปลภาษาไทยท้องถิ่นหรือภาษาถิ่นหรือภาษาต่างประเทศ เป็น ภาษาไทย หรือต้องแปลภาษาไทย เป็นภาษาไทยท้องถิ่นหรือภาษาถิ่นหรือภาษาต่างประเทศ ให้ใช้ล่ามแปล โดยให้พนักงานสอบสวนจัดหาล่ามให้โดยมิชักช้า เป็นต้น

ขั้นตอนนี้พนักงานสอบสวนจะต้องให้ความสำคัญ และต้องดำเนินการให้เรียบร้อย ก่อนเริ่มถาม คำให้การ

ขั้นตอนการบริหารจัดการคำถาม (บ.) พนักงานสอบสวนต้องเริ่มด้วยคำถามปลายเปิดเสมอ ยกตัวอย่างเช่น ช่วยเล่าให้ฟังหน่อยว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อวานนี้เป็นอย่างไร เป็นต้น เมื่อถามแล้วพนักงาน สอบสวนมีหน้าที่ฟังอย่างตั้งใจ ไม่ขัดจังหวะ อาจใช้ถ้อยคำที่แสดงว่ากำลังรับฟังอยู่ หรือให้พูดต่อไป การ แสดงออกทางร่างกายจะต้องแสดงความตั้งใจออกมาให้สอดคล้องกับคำพูดด้วย พนักงานสอบสวนจะให้ผู้ให้ ถ้อยคำเล่านานมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความซับซ้อนของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในคดี ถ้าผู้ให้ถ้อยคำเริ่มออก นอกประเด็นอาจใช้ถ้อยคำชักจูงให้กลับเข้าสู่ประเด็น เช่น ช่วยเล่าเกี่ยวกับเหตุการณ์หลังจากที่คุณกลับมา จากที่ทำงาน เป็นต้น แต่ไม่ควรเร่งรัดให้ผู้ให้ถ้อยคำเล่าโดยเร็ว เพราะจะทำให้เขารู้สึกว่าพนักงานสอบสวนไม่ เห็นความสำคัญของสิ่งที่เขาพยายามจะสื่อออกมา เมื่อได้ข้อเท็จจริงจากปากของผู้ให้ถ้อยคำตามสมควรแล้ว พนักงานสอบสวนจะต้องพิจารณาว่ารายละเอียดที่ได้รับครบถ้วนแล้วหรือไม่ ยังตกหล่นอยู่ในประเด็นใดบ้าง ให้พนักงานสอบสวนคำนึงถึงหัวข้อที่ต้องการจะซักไซ้ลงไป ในรายละเอียด ยกตัวอย่างหัวข้อ เช่น เกี่ยวกับ อาวุธที่ใช้ก่อเหตุ เกี่ยวกับสถานที่เกิดเหตุ เกี่ยวกับผู้ต้องสงสัย เกี่ยวกับมูลเหตุจูงใจที่กระทำความผิด เป็นต้น จากนั้นพนักงานสอบสวนถามที่ละหัวข้อโดยละเอียด โดยใช้คำถามเจาะลึก ได้แก่ ใคร ทำอะไร ที่ไหน

เมื่อไหร่ อย่างไร เมื่อหมดประเด็นข้อสงสัยในหัวข้อหนึ่ง ๆ แล้ว จึงเปลี่ยนไปถามหัวข้อต่อไป ทำเช่นนี้เรื่อยไป จนหมดทุกหัวข้อ เราก็จะได้ข้อเท็จจริงจากผู้ให้ถ้อยคำครบทุกประเด็นและมีรายละเอียดครบถ้วน

ขั้นตอนการสร้างความเชื่อมั่นศรัทธา (ส.) หลังจากได้ข้อเท็จจริงจากผู้ให้ถ้อยคำแล้ว ถึงเวลาที่เจ้าพนักงานจะต้องให้เขากลับไปพักผ่อนหรือกลับไปปฏิบัติงานต่อ แต่พนักงานสอบสวนจะต้องมีชุดคำพูดที่แสดงถึงความเป็นมืออาชีพ แสดงถึงความเคารพการเสียสละเวลา เคารพศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และเพื่อรักษาการติดต่อสื่อสาร โดยแจ้งว่าอาจจะต้องมีการสอบสวนปากคำเพิ่มเติม สามารถติดต่อโดยช่องทางใด สำหรับผู้เสียหายก็แจ้งให้เขาทราบว่ากระบวนการนี้จะดำเนินต่อไปอย่างไร ใช้เวลานานเท่าใด ผู้เสียหายควรปฏิบัติอย่างไร มีคำแนะนำอย่างไรบ้าง ในส่วนของพยานที่เสียสละเวลามากก็แสดงความขอบคุณที่ให้ความร่วมมือ สำหรับผู้ต้องหาที่แจ้งให้ทราบว่าจะต้องเตรียมตัวอย่างไร ขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมต่อไปเป็นอย่างไร ผู้ต้องหาควรเตรียมตัวอย่างไร

ขั้นตอนการวินิจฉัย (วน.) เนื่องจากกระบวนการสอบสวนปากคำจะต้องมีการบันทึกภาพและเสียงเสมอ เราจะใช้ประโยชน์จากการบันทึกภาพและเสียง มาเพื่อประเมินผลในทางคดี และผลการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน สำหรับเรื่องผลในทางคดีพนักงานสอบสวนพิจารณาว่าก่อนสอบสวนปากคำข้อเท็จจริงในทางคดีมีอยู่อย่างไร พยานหลักฐานมีอะไรบ้าง หลังสอบปากคำแล้วข้อเท็จจริงเปลี่ยนไปอย่างไรหรือไม่ มีหลักฐานใดบ้างมาสนับสนุน หลักฐานมีความน่าเชื่อถืออย่างไร เราจะดำเนินการสอบสวนต่อไปอย่างไร สำหรับผลการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ควรมีพนักงานสอบสวนที่มีประสบการณ์ความรู้ความสามารถ ดูการปฏิบัติของพนักงานสอบสวน ว่ามีจุดเด่น จุดอ่อน อย่างไรบ้าง มีสิ่งใดควรปรับปรุงพัฒนา ยกตัวอย่างเช่น เรื่องการเตรียมความพร้อม การแนะนำตัว การวางตัว การสร้างปฏิสัมพันธ์ที่เหมาะสม การใช้น้ำเสียง ความเหมาะสมของการใช้คำถาม การปิดการสัมภาษณ์ เป็นต้น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองต่อไป

ตารางที่ 4.6 ปัญหา/อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการใช้แนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพ และเคารพสิทธิมนุษยชน

ปัญหา/ อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
1. ปัญหาพนักงานสอบสวนไม่เพียงพอ ทำให้ภาระงานล้นมือ	1. จะต้องเปลี่ยนแปลงโครงสร้างกำลังพลเสียใหม่ โดยเพิ่มจำนวนพนักงานสอบสวนผู้ปฏิบัติงาน สร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ สร้างหลักประกันอิสรภาพและความมั่นคงให้แก่ผู้ปฏิบัติหน้าที่สอบสวน ขณะเดียวกันจะต้องเพิ่มศักยภาพของพนักงานสอบสวนโดยการจัดอบรมทบทวนความรู้ จัดทบทวนประจำปีหรือตามวงรอบ เพื่อให้มั่นใจได้ว่าพนักงาน

ปัญหา/ อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
	สอบสวนมีความรู้เชี่ยวชาญในการถามปากคำที่มีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชน
2. ปัญหาด้านองค์ความรู้และทักษะความเชี่ยวชาญด้านการถามปากคำ พฤติกรรมมนุษย์ จิตวิทยา และด้านกฎหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	2. องค์ความรู้เหล่านี้จะต้องได้รับการถ่ายทอดตั้งแต่เป็นนักเรียนตำรวจ เป็นหลักสูตรที่มีมาตรฐานเดียวกันทั้งประเทศ และจะต้องมีการฝึกอบรมทบทวนให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้ปฏิบัติงานด้วย
3. ปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่ไม่ชัดเจน	3. บัญญัติกฎหมายให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจและหน้าที่ในการบันทึกภาพและเสียงในการสอบสวนปากคำ ออกระเบียบข้อบังคับการปฏิบัติหน้าที่ให้มีแนวทางการสอบสวนที่ชัดเจน โดยนำรูปแบบการสอบสวนแบบ PEACE Model มาประยุกต์ใช้เป็นมาตรฐานการปฏิบัติงาน มีแนวปฏิบัติงานที่ชัดเจนในการสอบสวนปากคำผู้เสียหาย พยาน หรือผู้ต้องหา โดยแนวปฏิบัติดังกล่าวจะต้องกำหนดไว้ในกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับ เพื่อให้มีการปฏิบัติกันในวงกว้างและเป็นที่ยอมรับ
4. ปัญหาเรื่องทัศนคติของผู้ปฏิบัติผู้บังคับบัญชาของพนักงานสอบสวน ตลอดจนบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ที่ไม่เชื่อมั่นในควมมีประสิทธิภาพของการบันทึกภาพและเสียง	4. อบรมให้ความรู้แก่บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทุกภาคส่วน ไม่เฉพาะพนักงานสอบสวนเท่านั้น เพราะมีฉะนั้น กระบวนการพิจารณาซึ่งใช้พยานหลักฐานที่ได้จากการสอบสวนอาจไม่เห็นคุณค่าความสำคัญได้ สำหรับผู้บังคับบัญชาอาจเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้ยากลำบาก ก็อาจต้องใช้มาตรการทางกฎหมายกำหนดหลักการหรือแนวปฏิบัติเพื่อให้ไม่สามารถปฏิเสธได้
5. ไม่มีกระบวนการฝึกอบรมทบทวนเรื่องทักษะการถามปากคำ และไม่มีระบบการทดสอบทักษะการถามปากคำที่มีประสิทธิภาพ	5. ควรกำหนดให้มีการทดสอบเป็นวงรอบประจำปีสำหรับผู้ปฏิบัติหน้าที่ถามปากคำ

ปัญหา/ อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
6. ปัญหาเรื่องงบประมาณและทรัพยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อจำกัดเรื่องพื้นที่ปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวน อุปกรณ์กล้องที่ใช้บันทึกภาพและเสียง ตลอดจนสื่อบันทึกข้อมูลที่ต้องใช้พื้นที่ปริมาณมหาศาล	6. ทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายให้มอบงบประมาณแผ่นดินมาเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของสถานีตำรวจให้เหมาะสม มีห้องสอบสวนที่เป็นส่วนสัดส่วน มีอุปกรณ์ต่าง ๆ ครบครัน โดยเฉพาะกล้องบันทึกภาพและสื่อบันทึกข้อมูล อย่งไรก็ดี มาตรฐานของห้องสอบสวนทั่วประเทศควรเป็นมาตรฐานเดียวกัน

หลังจากการทดลองทดสอบประสิทธิภาพแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชนแล้ว ผู้วิจัยนำข้อค้นพบเข้าสู่การประชุมคณะทำงานพัฒนาแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชน เพื่อปรับปรุงรูปแบบแนวปฏิบัติให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เมื่อนำไปทดสอบในสถานการณ์จำลองแล้ว ได้ข้อค้นพบ 2 ประเด็น คือ ด้านความเหมาะสม และการนำไปใช้ ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ด้านความเหมาะสมของแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชน

จากการทดสอบความพร้อมใช้ของแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ความเห็นสอดคล้องตรงกันว่า รูปแบบดังกล่าวมีความเหมาะสมที่จะสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติงานได้ในทุกคดี และอาจนำไปปรับใช้ในแต่ละคดีที่มีความแตกต่างกันไปตามบริบทของคดีได้ แต่สำหรับการสอบสวนผู้ต้องหาในคดีที่อยู่ในอำนาจของพนักงานสอบสวนที่จะเปรียบเทียบปรับได้ พนักงานสอบสวนอาจไม่ต้องใช้เวลานานในแต่ละขั้นตอน ก็เข้าสู่การสอบถามคำให้การว่าจะรับสารภาพหรือไม่ เพื่อเปรียบเทียบปรับได้ เนื่องจากคดีที่อาจเปรียบเทียบปรับได้ส่วนใหญ่พฤติการณ์การกระทำความผิดไม่ร้ายแรง และการกระทำไม่ส่งผลกระทบรุนแรงส่งสังคมโดยรวม จึงไม่กระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมากนัก

ประเด็นที่ 2 ด้านการนำแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชนไปใช้งาน

จากการนำแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชนไปใช้งานพบว่า เกิดประโยชน์และเห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนใน 3 ส่วนสำคัญคือ (1) พนักงานสอบสวน (2) ความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานที่ได้มา และ (3) การให้บริการประชาชน

(1) พนักงานสอบสวนปฏิบัติงานได้ง่ายขึ้นและรวดเร็วขึ้น เพราะไม่ต้องเสียเวลาพิมพ์คำให้การ แต่ใช้การบันทึกภาพและเสียงแทน และช่วยขจัดข้อกล่าวหาที่อ้างว่าพนักงานสอบสวนไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย เช่น ไม่แจ้งสิทธิ ไม่แจ้งข้อหา เป็นต้น หรือข้อกล่าวหาที่อ้างว่าพนักงานสอบสวนบังคับขู่เข็ญหรือทำร้ายร่างกาย

(2) ความละเอียดถี่ถ้วนและน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานที่ได้มา เนื่องจากการใช้วิธีการบันทึกภาพและเสียงแทนการพิมพ์ ทำให้ถ้อยคำที่ปรากฏเป็นหลักฐานคือสิ่งที่ผู้ให้ถ้อยคำพูด มีความน่าเชื่อถือมาก เพราะไม่ได้เกิดจากการสรุปข้อเท็จจริงโดยพนักงานสอบสวน ทั้งยังทำให้พนักงานสอบสวนสามารถซักไซ้ไล่เลียงให้ละเอียดถี่ถ้วนได้โดยไม่เสียเวลามากนัก นอกจากนี้ การไม่ต้องพิมพ์ทำให้พนักงานสอบสวนสามารถรวบรวมสมาธิกับการตั้งใจฟังสิ่งที่ผู้ให้ถ้อยคำพูดหรือแสดงออก ส่งเสริมให้เกิดการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

(3) การให้บริการประชาชน เมื่อมีการบันทึกภาพและเสียง และมีการนำหลัก PEACE Model มาใช้แล้ว จะทำให้ประชาชนเห็นว่าการทำงานของพนักงานสอบสวนเป็นรูปแบบเดียวกัน มีมาตรฐาน มีความน่าเชื่อถือ การบันทึกภาพระหว่างสอบสวนช่วยส่งเสริมให้พนักงานสอบสวนใช้คำพูด ท่าทางที่เหมาะสม ซึ่งเป็นผลดีแก่ภาพลักษณ์ขององค์กร และสร้างความเป็นมืออาชีพให้ผู้ปฏิบัติด้วย ทำให้ประชาชนศรัทธาต่อการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจ ส่งผลดีต่อองค์กร และกระบวนการยุติธรรมในภาพรวม

4.2.3 การสร้าง (ร่าง) หลักสูตรการเรียนการสอนเรื่องสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชน และมีประสิทธิผลให้แก่อาจารย์ผู้สอนนักเรียนนายร้อยตำรวจ

ผู้วิจัยถ่ายทอดรูปแบบทักษะการสืบสวนสอบสวนคดี โดยนำเสนอผลผลิตของโครงการวิจัยแก่ผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัดนครปฐม หรืออธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษ เพื่อเผยแพร่และถ่ายทอด (Reskilling) ให้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจ เขตพื้นที่จังหวัดนครปฐม หรือเจ้าหน้าที่ของกรมสอบสวนคดีพิเศษ ซึ่งมีการให้นำร่องใช้ในสถานีตำรวจภูธรเมืองนครปฐมและสถาบันการสอบสวนคดีพิเศษ ผลของการถ่ายทอดรูปแบบ ได้ข้อเสนอแนะจากการนำไปปฏิบัติ ดังนี้

1) การเข้าถึงข้อมูลในสำนวนการสืบสวนสอบสวนในระบบ CRIME ควรมีการกำหนดระดับชั้นของการเข้าถึงข้อมูล เนื่องจากข้อมูลทางคดีเป็นข้อมูลสำคัญและอาจมีชั้นความลับ ที่ไม่สามารถเปิดเผยต่อบุคคลทั่วไปได้ หากข้อมูลรั่วไหลออกไปอาจเกิดผลเสียต่อรูปคดีได้ เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงเสนอแนะให้มีการจำกัดการเข้าถึงข้อมูลตามระดับชั้นการบังคับบัญชา เช่น หัวหน้าสถานีตำรวจ หัวหน้างานสอบสวน หรือพนักงานสอบสวน ต้องมีรหัสในการเข้าเฉพาะบุคคล และสามารถที่จะตรวจสอบย้อนหลังได้ว่า ผู้ใดเข้ามาในระบบเพื่อดูข้อมูล ณ วัน เวลาใด รวมทั้งไฟล์ที่อัปโหลดขึ้นไปในระบบ CRIME นั้น บุคคลอื่นต้องไม่สามารถเข้าไปเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขได้ ต้องกำหนดบุคคลที่จะมีสิทธิในการแก้ไขข้อมูล ตัวอย่างเช่น ต้องเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบคดีเท่านั้น เป็นต้น

สำหรับเจ้าหน้าที่ของกรมสอบสวนคดีพิเศษซึ่งมีกระบวนการกลั่นกรองว่าคดีใดจะเป็นคดีพิเศษและมีการออกคำสั่งตั้งคณะทำงานเพื่อสอบสวนคดีพิเศษอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนแยกต่างหากจากคดีทั่วไปที่เจ้าหน้าที่ตำรวจรับผิดชอบ อย่างไรก็ตามกระบวนการสืบสวนสอบสวนของเจ้าหน้าที่ของกรมสอบสวนคดี

พิเศษจะอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ.2547 ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือกฎหมายอื่นที่บัญญัติให้อำนาจกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษไว้ แต่กระบวนการสืบสวนสอบสวนจะมีความคล้ายคลึงกันกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ จึงควรสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ของกรมสอบสวนคดีพิเศษยึดถือการปฏิบัติตามเอกสารของคณะอนุทำงานด้านการจัดการความรู้กรมสอบสวนคดีพิเศษตามกระบวนการหลักองค์ความรู้ที่ 1 เรื่อง “เทคนิคการสัมภาษณ์และการซักถามที่มีประสิทธิภาพในการสอบสวนคดีพิเศษ” ซึ่งออกใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานเมื่อ พ.ศ.2566 ที่มีการสอดคล้องกับหลักการของ PEACE Model เป็นต้น

2) การนำรูปแบบทักษะการสืบสวนสอบสวนคดีมาใช้ในการปฏิบัติงานจริงในสถานีตำรวจและกรมสอบสวนคดีพิเศษ แม้จะเป็นประโยชน์ทั้งในส่วนของผู้ที่ตำรวจและเจ้าหน้าที่ของกรมสอบสวนคดีพิเศษที่จะสามารถบริหารจัดการคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ และทำให้ประชาชนพึงพอใจก็ตาม สำหรับกรณีของกรมสอบสวนคดีพิเศษอาจมีปริมาณคดีน้อยกว่าคดีเจ้าหน้าที่ตำรวจ แต่จะมีความซับซ้อนของคดีมากกว่าซึ่งอาจนำไปปรับใช้ได้ไม่ยากนักหรือมีข้อจำกัดน้อยกว่า ส่วนการนำมาใช้กับทุกคดีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจรับผิดชอบอาจเกิดข้อจำกัดด้านกำลังพลในการปฏิบัติ ดังนั้น จำเป็นต้องมีการเพิ่มกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจ หากสำนักงานตำรวจแห่งชาติไม่เพิ่มกำลังพล หรือปรับเปลี่ยนกำลังพลให้เจ้าหน้าที่ในตำแหน่งที่จะต้องทำงานตามหน้างานจริง ๆ ไปทำงานในส่วนอื่น อาจจะทำให้รูปแบบดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จ รวมทั้งในด้านการรับเลขคดีของพนักงานสอบสวน ผู้บังคับบัญชาควรให้มีการรับเลขคดีตามความเป็นจริง ไม่ปิดบัง หรือไม่ได้รับเลขคดี หากมีการสั่งการไม่ได้รับเลขคดี อาจทำให้รูปแบบทักษะการสืบสวนสอบสวนคดีนี้ไม่สามารถกระทำได้นอกจากข้อมูลรายละเอียดทางคดีไม่เข้าสู่ในระบบ CRIME อีกทั้งในการรับเลขคดีตามความเป็นจริงจะทำให้ผู้บังคับบัญชา หรือผู้ปฏิบัติงานสามารถที่จะทราบถึงข้อมูลคดีที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ เพื่อนำไปสู่การวางแผนงานในการป้องกันเหตุอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถนำจำนวนเลขคดีที่เกิดขึ้นจริงไปเป็นข้อมูลเพื่อขอเพิ่มอัตรากำลัง มาปฏิบัติหน้าที่ให้สอดคล้องกับปริมาณอาชญากรรมที่เพิ่มขึ้นในปัจจุบัน

3) จากข้อมูลที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมหรือ Documentary Analysis ในบทที่ 2 และข้อมูลที่ได้จากการทำ In-depth Interview จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) รวมทั้งสิ้น 17 คน ประกอบกับแนวปฏิบัติที่ร่างขึ้นมาในตอนต้นที่ 2 ของบทนี้ จึงได้นำมาวิเคราะห์ว่าความรู้และทักษะที่พนักงานสอบสวนของสำนักงานตำรวจแห่งชาติหรือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษควรมี หรือได้รับการถ่ายทอด เพื่อให้สามารถปฏิบัติได้ตามแนวปฏิบัติตอนที่ 2 ได้จึงประกอบด้วยองค์ความรู้ดังต่อไปนี้

องค์ความรู้ที่ 1 ความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาสำหรับการสืบสวนสอบสวน

การสื่อสาร ถือเป็นการถ่ายทอดข้อมูล ความคิด ความรู้สึกจากผู้หนึ่งไปยังอีกผู้หนึ่งซึ่งในสถานการณ์ที่ทำการศึกษาก็จะเกี่ยวข้องระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งเป็นพนักงานสอบสวนของสำนักงานตำรวจแห่งชาติหรือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษของกรมสอบสวนคดีพิเศษกับผู้ถูกสัมภาษณ์ซึ่งไม่จำกัดว่าจะเป็น ผู้กล่าวหา พยาน ผู้ต้องสงสัย หรือผู้ต้องหาก็ตาม

เพื่อให้ผลของการสื่อสารระหว่างบุคคลดังกล่าวเป็นไปตามเป้าหมายที่สามารถที่จะรวบรวมข้อมูลหรือความจริงมาใช้ในการสืบสวนสอบสวนได้เจ้าหน้าที่จะต้องรู้จักกับหลักจิตวิทยา (Psychology) ที่จะใช้ในการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะเจ้าหน้าที่ผู้ที่ทำการสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลและค้นหาความจริงนั้นต้องสามารถใช้ทักษะและกลยุทธ์ต่าง ๆ เพื่อช่วยให้ผู้ที่ให้สัมภาษณ์ข้างต้นมีทัศนคติ (Attitude) ที่ค่อนข้างไปในทางบวก ฉะนั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่จากกรมสอบสวนคดีพิเศษควรเรียนรู้ในเรื่องทักษะในการสื่อสาร⁹³ เข้าใจถึงอารมณ์และความรู้สึกของผู้ที่กำลังถูกสัมภาษณ์เพื่อที่จะเลือกใช้การเข้าหา (Approach) เพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดีในครั้งแรกได้ซึ่งจะส่งผลต่อการให้ความร่วมมือของผู้ถูกสัมภาษณ์

ในขณะเดียวกันระหว่างการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ควรมีโอกาสที่จะสังเกตและเข้าใจการสื่อความหมายด้วยภาษากาย (Body Language) ของผู้ถูกสัมภาษณ์ประกอบการใช้ความรู้เกี่ยวกับ Active Listening Skills คือ การฟังเชิงรุก ที่ไม่ใช่เพียงแค่การได้ยินเสียงที่ผ่านเข้ามาแล้วผ่านไปเท่านั้น แต่เป็นการได้ฟังเสียงที่ถ่ายทอดออกมาจากความรู้สึกของกันและกันของจิตใจ ซึ่งในที่นี้มีความหมายเดียวกันกับการฟังด้วยใจ, การฟังอย่างตั้งใจ กล่าวคือ การฟังที่มีความหมายครอบคลุมทั้งการได้ยินเสียงที่อีกฝ่ายพูด โดยไม่ใช่ประสบการณ์อคติ หรือความคาดหวังของตนไปตัดสินว่าเรื่องที่ได้อินั้นนั้นผิดหรือถูก และมีการคิด วิเคราะห์ แยกแยะ จับประเด็นและทวนกลับเพื่อตรวจสอบความถูกต้องประกอบการสังเกตภาษากาย อารมณ์ ความรู้สึกของผู้ถูกสัมภาษณ์ไม่ว่าจะเป็นผู้กล่าวหา พยาน ผู้ต้องหา โดยผู้ฟังจะต้องมีสติอยู่กับปัจจุบัน และเปิดใจรับฟัง ทั้งยังสามารถติดตามเรื่องราว ความคิดและความรู้สึกของผู้พูดได้จนเกิดความเข้าใจ

และสืบเนื่องมาจากหลักการทางด้านจิตวิทยา จากทฤษฎี Donut Theory ซึ่งจะมองภาพวงกลมสองวงซ้อนกัน โดยวงนอกเปรียบเสมือน Feeling หรือความรู้สึก ส่วนวงในคือ problem หรือ story นั้น ซึ่งในปัจจุบันเจ้าหน้าที่แทบจะมุ่งเน้นโดยตรงไปที่ความอยากจะทราบถึงข้อเท็จจริงในวงกลมวงในโดยไม่คำนึงถึงวงกลมด้านนอกที่เกี่ยวกับความรู้สึก ฉะนั้นเจ้าหน้าที่ควรที่จะแตะตรงวงกลมรอบนอกคือความรู้สึกก่อนหรือไม่เพื่อที่จะทำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์รู้สึกสบายใจและยินยอมร่วมมือโดยการสะท้อนความรู้สึกกับผู้ถูกสัมภาษณ์ก่อนเพื่อให้คลายกังวลหลังจากนั้นเจ้าหน้าที่จะสามารถใช้เทคนิคในการซักถามต่าง ๆ ได้

ซึ่งหากกรณีที่ผู้ถูกสัมภาษณ์เป็นเหยื่อ หลักการทางด้านจิตวิทยาที่เจ้าหน้าที่ควรทราบคือ การเยียวยาจิตใจเบื้องต้น (Psychology First Aid : PFA) เพื่อช่วยให้เหยื่อรู้สึกสบายใจ ประกอบกับใช้ทักษะในการสังเกตภาษากายร่วมด้วยตลอด หากสังเกตได้ว่าสภาพจิตใจของผู้นั้นถูกทำให้อยู่ในสภาวะ Stabilization หรือ การทำให้จิตใจเขาพร้อม เช่น ดูเป็นกังวลนะ หรือการสังเกตสีหน้าท่าทาง สังเกตว่าไม่ค่อยสบายใจ ถ้าไม่สบายใจเกี่ยวกับคดีไหนลองเล่าให้ฟังซิว่าเป็นอย่างไร มันจะช่วยทำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์จากที่เครียด ๆ จูงมาในสภาวะ stabilization ทำให้เขาอยู่กับที่ ทำให้สภาพจิตใจเขาพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ต่อไปได้อย่างราบรื่น

⁹³ มุกดา ศรียงค์, (2550). จิตวิทยาเพื่อการติดต่อสื่อสารและเข้าใจผู้อื่น, วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์, ปีที่ 8 (ฉบับที่ 2) (พ.ค.-ส.ค.), น. 11-17

ฉะนั้นความรู้ทางด้านจิตวิทยาโดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะต่าง ๆ ในการสื่อสารถือเป็นสิ่งสำคัญในอันดับแรก ๆ ที่เจ้าหน้าที่ควรจะต้องให้ความใส่ใจเพื่อจะได้นำไปใช้ประกอบกับการสืบสวนสอบสวนเพื่อรวบรวมข้อมูลและค้นหาความจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งทัศนคติที่มีการปฏิบัติต่อคนให้มีความเท่าเทียมกันไม่นำเรื่อง Bias มาเป็นกำแพงหรือสร้างทัศนคติที่ไม่ดีตั้งแต่เริ่มต้น

องค์ความรู้ที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับการทำงานของความจำที่เกี่ยวกับสมอง

โดยปกติแล้วมนุษย์ไม่ได้จดจำทุกสิ่งทุกอย่างที่เห็นได้เหมือนกับมีกล้องวิดีโอซึ่งทำงานอยู่ในสมองด้วยเหตุผลดังกล่าวเจ้าหน้าที่ซึ่งอยู่ในฐานะผู้สัมภาษณ์จึงต้องเข้าใจวิธีการทำงานของความจำและข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นอันเกี่ยวกับความจำได้ ซึ่งความเข้าใจดังกล่าวนี้จะช่วยให้เจ้าหน้าที่ตัดสินใจได้อย่างแม่นยำมากยิ่งขึ้นว่าตัวผู้ถูกสัมภาษณ์เองถูกคาดหวังให้จดจำเหตุการณ์ได้มากน้อยเพียงใด อีกทั้งข้อมูลที่ถูกผู้ถูกสัมภาษณ์ให้มานั้นมีน้ำหนักมากน้อยเพียงใดที่จะรับฟังหรือมีน้ำหนักในเชิงพิสูจน์ และในขณะเดียวกันความรู้ในส่วนนี้ยังจะช่วยให้เจ้าหน้าที่ในฐานะผู้สัมภาษณ์เข้าใจได้ถึงความเสี่ยงที่ความจำของผู้ถูกสัมภาษณ์จะลดเลือนได้⁹⁴

นักวิทยาศาสตร์ได้สันนิษฐานถึงความทรงจำซึ่งจัดขึ้นภายในกลุ่มของเซลล์ประสาท หรือที่เรียกว่า ส่วนประกอบของเซลล์ โดยเซลล์เหล่านี้เป็นตัวตอบสนองเพื่อไปกระตุ้นความทรงจำต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นใบหน้าของเพื่อนที่รู้จัก หรือแม้แต่กลิ่นของขนมปังอบใหม่ ๆ และยิ่งเซลล์ประสาททำงานร่วมกันมากเท่าไร การเชื่อมต่อระหว่างกันของเซลล์ก็ยิ่งมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยที่ข้อมูลมากมายที่สมองรับเข้าไปในคราวแรกจะยังคงเป็นความทรงจำระยะสั้น (short-term memory) อยู่ ดังนั้นจึงต้องมีการเรียกใช้ข้อมูลนั้นเข้าไปเข้ามาข้อมูลตรงนี้จะเปลี่ยนไปเป็นความจำระยะยาว (long-term memory) ในภายหลัง โดยผ่านกระบวนการที่มีชื่อว่า การสร้างเสถียรภาพแก่ความทรงจำ (Memory consolidation) แต่อย่างไรก็ตามความทรงจำระยะยาวอาจไม่จำเป็นต้องเริ่มจากความทรงจำระยะสั้นเสมอไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเรื่องราวและเหตุการณ์ซึ่งอาจมีความสำคัญแตกต่างกันออกไป⁹⁵

แม้การทำงานของสมองที่สามารถเก็บข้อมูลและประสบการณ์ไว้ได้มากมายนั้น แต่กรณีของความจำไม่ได้เหมือนกับเครื่องบันทึกวิดีโอที่บันทึกทุกสิ่งที่เห็น หรือเครื่องคอมพิวเตอร์ที่สามารถเรียกคืนข้อมูลที่เก็บไว้ได้ทั้งหมด แต่จริงๆ แล้ว “ความจำของมนุษย์นั้นยุ่งเหยิง ความทรงจำไม่ได้หายไปเสียทีเดียว แต่มันอาจจะเกิดการผัดเพี้ยนหรือยากที่จะหา หรือบางครั้งเราอาจบอกว่าเราทำสิ่งของบางอย่างหาย แต่บ่อยครั้ง หนึ่งชั่วโมงต่อมามันก็ปรากฏขึ้นมาในจิตสำนึกของเราโดยที่ไม่ได้พยายามทำอะไร ความแตกต่างที่สำคัญระหว่างคอมพิวเตอร์กับความจำของมนุษย์คือเราไม่สามารถนำเสนอสำเนาที่สมบูรณ์แบบของเหตุการณ์ต้นฉบับได้เหมือนกับที่คอมพิวเตอร์ทำได้ แต่เราต้องสร้างข้อมูลขึ้นใหม่อย่างดีที่สุดจาก ความยุ่งเหยิงทั้งหมด เราคาดเดา

⁹⁴ Rebecca Milne & Ray Bull (1999), การสัมภาษณ์สอบสวน : จิตวิทยาและปฏิบัติ

⁹⁵ กุลธิดา ปัญญาเชษฐานนท์ (2562), ความจำของมนุษย์: คนเราสร้างความทรงจำ บางครากลับหวนคิด แต่บางทีกลับลืมเลือนได้อย่างไร?, National Geographic ฉบับภาษาไทย จาก <https://ngthai.com/science/19208/human-memory/>

และมีบ่อยครั้งที่มันไม่เพียงพอ โดยเฉพาะสำหรับกระบวนการยุติธรรมที่เป็นธรรม หรือแม้แต่ความเคารพตัวเอง มันน่าอายที่จะผิดพลาดอย่างมาก และเราจะปฏิเสธข้อผิดพลาดแม้กระทั่งต่อตัวเองเอง”⁹⁶

ความจำถูกสร้างขึ้นมาไม่ใช่การบันทึก ประกอบด้วยข้อมูลที่ถูกป้อนเข้าสู่สมองโดยใช้กระบวนการทางไฟฟ้าและเคมีร่วมกัน มีที่เก็บข้อมูลที่แตกต่างกันสามแบบที่ข้อมูลผ่านไปตามลำดับ ได้แก่: ความจำทางประสาทสัมผัส (sensory memory), ความจำระยะสั้น (short-term) และความจำระยะยาว (long-term) ที่เก็บข้อมูลทางประสาทสัมผัสเหล่านี้มีความแตกต่างกันในแง่ของความจุ ระยะเวลา และหน้าที่การใช้งานข้อมูล ถูกโอนย้ายจากขั้นตอนหนึ่งไปยังอีกขั้นตอนหนึ่งขึ้นอยู่กับว่าข้อมูลนั้นมีความหมายมากน้อยเพียงใด

กรณีการทำงานของความจำนั้น วิธีการจัดระเบียบความจำสามารถมีอิทธิพลอย่างมากต่อสิ่งที่จำได้ หากผู้ถูกสัมภาษณ์ประสบกับสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งก็จะสร้างรายละเอียดในความจำของเขาขึ้นมาใหม่ และหากประสบการณ์นั้นเกิดขึ้นหรือเจอซ้ำๆ ความจำจะถูกเสริมสร้างและข้อมูลใหม่อาจถูกเพิ่มเข้าไปด้วยการฝึกซ้ำหรือทบทวนประสบการณ์เป็นประจำส่งผลต่อความจำของตัวเขา จนเขาตอบสนองโดยไม่ต้องคิดเกี่ยวกับมันและกลายเป็นกิจวัตรประจำ สิ่งนี้อาจเกิดขึ้นแม้ว่าเขาจะมีประสบการณ์ที่ขัดแย้งกันในภายหลังก็ตาม เช่น สถานีตำรวจได้รับการปรับปรุงและย้ายห้องอาหารจากชั้นแรกไปยังชั้นที่สอง พนักงานยังคงไปที่สถานที่เดิมหลายสัปดาห์หลังจากการปรับปรุงและพบว่าพวกเขา “ลืม” เกี่ยวกับการย้าย มันไม่ใช่ว่าพวกเขาลืมเกี่ยวกับการย้าย แต่พวกเขาพึ่งพากิจวัตรประจำ

สำหรับกรณีการเรียกคืนความจำสามารถเปรียบเทียบได้กับการพยายามหาข้อมูลที่เก็บไว้ในตู้เอกสาร การไม่พบข้อมูลไม่ได้หมายความว่าข้อมูลนั้นไม่มีอยู่จริง เขาอาจเปิดลิ้นชักผิดหรือเก็บข้อมูลไว้ในที่ที่ผิด ฉะนั้นการเรียกความจำที่ระดับละเอียดที่สุดต้องมีการกระตุ้นและมีความจดจ่อ ในความพยายามครั้งแรกที่จะจำเหตุการณ์หรือรายละเอียดบางอย่าง เรามักจะจำเค้าโครงทั่วไปได้ แต่มีรายละเอียดเล็กน้อย ยิ่งใช้เวลาในการระลึก ก็อาจจะทำให้จำได้มากขึ้น ผู้ถูกสัมภาษณ์จึงต้องรู้สึกว่ามีเวลาในการระลึกความทรงจำที่เพียงพอ

เทคนิคที่ใช้ในการเรียกคืนความทรงจำ คุณภาพของการเรียกคืนความทรงจำสัมพันธ์กับระดับการตอบสนองระหว่างพยานกับเหตุการณ์อย่างมาก ระดับการตอบสนองสามารถกำหนดได้จากตัวแปรหลายอย่าง เช่น ระยะห่างทางกายภาพจากบุคคลไปยังเหตุการณ์ ระยะเวลาการสังเกต และอื่นๆ งานวิจัยได้แสดงให้เห็นว่าพยานมีความแม่นยำในการฟื้นความทรงจำได้ดีขึ้นในเวลากลางวันและในช่วงเริ่มต้นของพลบค่ำ งานวิจัยยังได้แสดงให้เห็นว่าพยานที่มีส่วนร่วมในเหตุการณ์มีความจำที่ดีกว่าผู้ที่เป็นคนดูเหตุการณ์ และสำหรับปัจจัยที่มีผลให้สมองทำงานได้มีประสิทธิภาพลดลง ยกตัวอย่างเช่น แอลกอฮอล์และยาเสพติด ความเครียด การมีอาวุธ ความรุนแรง

กระบวนการเรียกคืนความจำเกี่ยวข้องกับการเก็บความจำ ในการเก็บความจำที่มากเกินไปสมองใช้เครื่องมือหลายอย่างเพื่อให้กระบวนการนี้ง่ายขึ้น กล่าวคือ ความจำทำงานเหมือนเป็นสมุดบันทึกขนาดเล็กมากกว่าจะเป็นการบันทึกด้วยเครื่องบันทึกอิเล็กทรอนิกส์ มนุษย์จึงมักจดการอ้างอิงไว้เพื่อช่วยพวกเขาเขียน

⁹⁶ Elizabeth F. Loftus & William H. Calvin, (2001), Memory's Future, *Psychology Today*, 34(2): 55ff (March-April)

รายงานเต็มรูปแบบในภายหลัง มนุษย์จึงใช้ความรู้ที่พวกเขามีโดยทั่วไป (ความจำแบบบรรทัดฐาน) ซึ่งรวมถึงอคติ ความคิดเห็น พื้นหลังทางสังคมและวัฒนธรรม และแม้กระทั่งประสบการณ์หรือการสนทนาหลังเหตุการณ์ หมายความว่า การสร้างความจำอาจเป็นไปอย่างซื่อตรง แต่อาจไม่ถูกต้องอย่างแน่นอน

แต่อย่างไรก็ตามเจ้าหน้าที่ผู้ทำการสัมภาษณ์ควรระมัดระวังและคำนึงถึงปัจจัยบางประการดังต่อไปนี้ที่จะทำให้ความทรงจำของผู้ถูกสัมภาษณ์ปนเปื้อนได้ ยกตัวอย่างเช่น การอนุมาน (inferences) การเหมารวม (stereotypes) การเข้าข้างพรรคพวก (partisanship) ปัจจัยทางด้านอารมณ์ (emotional factors) ผลกระทบจากบริบทแวดล้อม (context effects) การขัดขวางหรือการหยุดชะงัก (interruptions) หรือการปนเปื้อนของความทรงจำ (contamination) ในระหว่างการสัมภาษณ์ด้วย ฉะนั้นสิ่งหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ปลอดจากสิ่งรบกวนบางประการเหล่านี้คือการเตรียมสถานที่ที่เหมาะสมเป็นส่วนสัดเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์โดยเฉพาะไว้สำหรับงานสืบสวนหรือสอบสวนเพื่อให้เจ้าหน้าที่ได้ใช้งานในการรวบรวมข้อมูลและค้นหาความจริงได้อย่างไหลลื่น ต่อเนื่อง และครบถ้วน

องค์ความรู้ที่ 3 ความรู้เกี่ยวกับหลักการสัมภาษณ์อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อการสืบสวนสอบสวนและการรวบรวมข้อมูล (Méndez Principles)

หลักการการสัมภาษณ์อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อการสืบสวนสอบสวนและการรวบรวมข้อมูล หรือหลักการ Méndez⁹⁷ เป็นแนวทางที่ไม่มีผลผูกพันทางกฎหมาย แต่เป็นที่ยอมรับว่าเป็นการสัมภาษณ์แบบไม่บีบบังคับและเป็นมาตรฐานของการสัมภาษณ์ หลักการนี้ให้แนวทางการสัมภาษณ์ที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชนและปฏิเสธเทคนิคที่มีการบีบบังคับ กล่าวหา และทำร้ายผู้ถูกสัมภาษณ์

ตามหลักการเมเนเดสนั้น การสัมภาษณ์เป็นรูปแบบการสนทนา ซึ่งบุคคลหนึ่งเรียกว่า “ผู้สัมภาษณ์” ต้องการค้นหาและเก็บรวบรวมข้อมูลจาก “ผู้ถูกสัมภาษณ์” สถานการณ์ที่หลักการนี้ถูกนำมาใช้บ่อยที่สุด ก็คือการสัมภาษณ์ผู้ต้องสงสัยในระหว่างกระบวนการสืบสวนสอบสวนทางอาญา เช่น ผู้เสียหาย พยาน และผู้ต้องสงสัย หรือบุคคลอื่นที่มีส่วนได้เสีย (โดยไม่คำนึงถึงสถานะของผู้ถูกสัมภาษณ์) จึงต้องใช้ทักษะและเทคนิคทางวิชาชีพเดียวกันในการสัมภาษณ์ผู้ถูกสัมภาษณ์ทุกคน

การสัมภาษณ์เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและจะต้องมีความยืดหยุ่นเนื่องจากเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ และสิทธิมนุษยชน โดยสภาวะแวดล้อมต่างๆ จะส่งผลกระทบต่อกระบวนการดังกล่าว และการปฏิบัติของผู้สัมภาษณ์และหน่วยงานทั้งหมดที่เกี่ยวข้องจะมีอิทธิพลต่อผลลัพธ์ที่ได้เช่นกัน ดังนั้นจึงต้องเน้นย้ำให้ผู้สัมภาษณ์มุ่งเน้นไปที่การรวบรวมข้อมูลมากกว่าการพยายามเพื่อให้ได้รับคำรับสารภาพ และรักษาแนวทางที่ยืดหยุ่นมากกว่าการใช้แนวทางที่กำหนดไว้ตายตัว ทั้งนี้เพื่อดึงเอาข้อมูลที่

⁹⁷ Anti-Torture Initiative, the Association for the Prevention of Torture, และ Norwegian Centre for Human Rights, หลักการสัมภาษณ์อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อการสอบสวนและการรวบรวมข้อมูล (2564) จาก https://www.apr.ch/sites/default/files/publications/Principles_Thai.pdf

เชื่อถือได้และถูกต้องออกมาได้สำเร็จ นอกจากนี้การสัมภาษณ์ทุกครั้งมีความแตกต่างกันออกไป ดังนั้น ผู้สัมภาษณ์ต้องใช้วิจารณญาณอย่างมีอาชีพในการตัดสินใจว่าจะดำเนินการอย่างไร⁹⁸

วัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์อย่างมีประสิทธิภาพ⁹⁹ทั้งหมดก็คือ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเชื่อถือได้จากผู้ถูกสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์ไม่สามารถยืนยันความเชื่อของผู้สัมภาษณ์ในสิ่งที่อาจเกิดขึ้นไปแล้วหรือบังคับให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ให้ข้อมูล ดังนั้นข้อมูลที่ถูกต้องและเชื่อถือได้เป็นพื้นฐานสำหรับการตัดสินใจอย่างถี่ถ้วนโดยหน่วยงานที่ดำเนินการสืบสวนสอบสวนและกระบวนการรวบรวมข้อมูล¹⁰⁰

การหาข้อมูลที่ถูกต้องแม่นยำในการสัมภาษณ์ หมายถึง ผู้สัมภาษณ์ตั้งใจให้ได้มาซึ่งคำอธิบายของเหตุการณ์ต่างๆ โดยปราศจากข้อผิดพลาดหรือข้อบกพร่องให้มากที่สุด ทั้งนี้ ความทรงจำอาจเปราะบาง ไม่สมบูรณ์ไม่ครบถ้วน และอาจเลื่อนหายไปอย่างรวดเร็ว ดังนั้น ผู้สัมภาษณ์ควรพยายามรวบรวมและบันทึกเรื่องราวที่เกิดขึ้นระหว่างเหตุการณ์ที่กำลังตรวจสอบ ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงและสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะทำได้โดยไม่ตกหล่นหรือบิดเบือนใดๆ

เหตุผลที่ต้องเปลี่ยนจากการสืบสวนสอบสวนเชิงบีบบังคับ (interrogation) ไปสู่การสัมภาษณ์อย่างมีประสิทธิภาพ (effective interviewing) เนื่องจากในหลายประเทศ คำว่า “การสัมภาษณ์” ได้เข้ามาแทนที่ “การสอบสวน” ในการอธิบายงานของการได้รับข้อมูลจากพยานหรือผู้ต้องสงสัยอย่างกว้างขวาง คำว่า “การสอบสวน” มีความหมายในเชิงลบที่เกิดจากการเชื่อมโยงกับวิธีการกดดันหรือการบีบบังคับ ดังนั้นการสัมภาษณ์เป็นคำที่เหมาะสมกว่าในบริบทของการสอบสวน

ในวิธีการสอบสวนดั้งเดิม การแสวงหาคำรับสารภาพถูกมองว่าเป็นจุดประสงค์หลักของการสัมภาษณ์ผู้ต้องสงสัย สิ่งนี้ทำให้ผู้สัมภาษณ์มีอคติและเชื่อว่าผู้ถูกสัมภาษณ์มีความผิด ทำให้พวกเขามีอุปสรรคต่อผู้สัมภาษณ์เนื่องจากได้มีการตั้งธงไว้ในใจอยู่แล้วเกี่ยวกับเรื่องที่จะทำการตรวจสอบ วิธีการสอบสวนเพื่อให้ได้รับคำรับสารภาพเช่นนี้ทำให้ผู้สัมภาษณ์ไม่มีความน่าเชื่อถือและไม่ได้รับความไว้วางใจจากผู้ถูกสัมภาษณ์ มีการตีความข้อมูลให้สอดคล้องกับความคิดที่คาดการณ์ไว้แล้ว และยังเพิ่มความเสี่ยงของการสารภาพเท็จ นอกจากนี้ ก่อนเริ่มการสัมภาษณ์ ผู้ต้องสงสัยมักจะตัดสินใจแล้วว่าพวกเขาจะสารภาพหรือไม่ และการวิจัยแนะนำว่ามีเพียงเล็กน้อยที่ผู้สัมภาษณ์สามารถทำได้เพื่อเปลี่ยนใจพวกเขา ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า การสัมภาษณ์ไม่มีประโยชน์ แต่ผู้สัมภาษณ์ควรระลึกไว้เสมอว่า ตนไม่ได้พ่ายแพ้หากผู้ต้องสงสัยไม่ยอมสารภาพ และมุ่งความจดจ่อที่การสร้างหลักฐานที่ดีที่สุดมากกว่าการได้รับคำสารภาพ การรับสารภาพเท็จ ตลอดจนความไม่น่าเชื่อถือของข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์อันเนื่องมาจากการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมนั้น ได้นำไปสู่การตัดสินใจที่ผิดพลาด การกล่าวโทษโดยมิชอบ และการตัดสินที่ผิดพลาดอย่างร้ายแรงทั่วโลก โดยมีสาเหตุมาจากความเข้าใจผิดอย่างกว้างขวางว่า “การทรมานนำไปสู่ผลลัพธ์” การซักถามโดยเฉพาะกับผู้ต้องสงสัยจึงเกี่ยวข้องกับความเสี่ยงจากการข่มขู่บีบบังคับ และการปฏิบัติอย่างทารุณโดยไม่สามารถแยกออกจากกันได้ การใช้แนวทาง

⁹⁸ หลักการที่ 2, ย่อหน้าที่ 55

⁹⁹ หลักการที่ 2, ย่อหน้าที่ 58-60

¹⁰⁰ บทนำ, ย่อหน้าที่ 2

ปฏิบัติดังกล่าวระหว่างการสัมภาษณ์นั้น ไม่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพ และเป็นการขัดกับวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์อีกด้วย โดยอาจสร้างความเสียหายให้กับเหยื่อ ผู้กระทำความผิด สถาบันต่าง ๆ และสังคมโดยรวม เมื่อการกระทำดังกล่าวดูเหมือนว่าเป็นการทรมาน การปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม (รูปแบบอื่นของการปฏิบัติที่โหดร้าย) จะถือว่าเป็นการกระทำต้องห้ามโดยเด็ดขาด ภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ

ในทางกลับกัน บทบาทของเจ้าหน้าที่ตำรวจคือการป้องกัน ตรวจจับ และลดอาชญากรรม การสืบสวนสอบสวนจึงเป็นส่วนสำคัญในการดำเนินงานเหล่านี้ ซึ่งประชาชนคาดหวังไว้กับกระบวนการดังกล่าว และคาดหวังให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความซื่อสัตย์สุจริต กระบวนการสืบสวนสอบสวนมักจะรวมถึงวิธีการหลายอย่างในการรวบรวมข้อมูล รวมทั้งการสัมภาษณ์ การตรวจสอบที่เกิดเหตุ การใช้หลักวิทยาศาสตร์และนิติวิทยาศาสตร์ การเก็บข้อมูลและเอกสารภาพ ฯลฯ มีการประมาณการว่าการทำงานของผู้นับถือศาสนามากถึงร้อยละ 90 ซึ่งประกอบด้วยการเก็บข้อมูล การจัดเรียง การรวบรวม และการประเมินข้อมูล ดังนั้น ความสามารถในการทำสิ่งเหล่านี้ได้ดีจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการค้นหาความจริงที่มีประสิทธิภาพ

สำหรับประโยชน์ของการใช้การสัมภาษณ์เพื่อค้นหาความจริง (Investigative interviewing) การสัมภาษณ์ผู้ต้องสงสัยอย่างมีประสิทธิภาพสามารถนำไปสู่การยอมรับสารภาพ ซึ่งถือเป็นหลักฐานที่มีความน่าเชื่อถือเป็นพิเศษ การรับสารภาพของผู้ต้องสงสัยอาจช่วยในการดำเนินคดีและการตัดสินในภายหลัง แต่ไม่ควรอาศัยหลักการนี้เพียงอย่างเดียวเพื่อรับประกันผลลัพธ์นั้น หากผู้ต้องสงสัยยอมรับ ผู้สัมภาษณ์ไม่ควรถือว่าความถูกต้องของสิ่งที่กล่าวมาแล้วนั้นเป็นเรื่องแน่นอน ต้องมีการค้นหาหลักฐานภายในการสัมภาษณ์เพื่อสนับสนุนการยอมรับและโต้แย้งคำท้าทายใดๆ ในภายหลัง¹⁰¹

ประโยชน์สำหรับเจ้าหน้าที่ตำรวจคือ

- 1) ได้รับข้อมูลที่ครบถ้วน ถูกต้อง และเชื่อถือได้มากขึ้น
- 2) ลดการซ้ำซ้อนของการกระบวนการ (เช่น การสัมภาษณ์ซ้ำ)
- 3) การปฏิบัติงานมีรูปแบบชัดเจนมากขึ้น
- 4) มีการแบ่งหน้าที่การปฏิบัติงานอย่างชัดเจน
- 5) การตัดสินใจที่ดีขึ้น (เช่น เกี่ยวกับการสอบสวนและการดำเนินคดีที่อาจเกิดขึ้น)
- 6) มีความน่าเชื่อถือที่เพิ่มขึ้น
- 7) มีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นกับผู้เสียหาย พยาน และผู้กระทำความผิด
- 8) ได้รับความไว้วางใจและความเชื่อมั่นของประชาชนที่ดีขึ้น
- 9) มีข่าวกรองที่มากขึ้น

¹⁰¹ 'Practical Guide to Investigative Interviewing', (2004) Central Police Training & Development Authority (Centrex), June

10) มีจริยธรรมและความเป็นมืออาชีพ

ประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรม

1) มีการรับสารภาพมากขึ้น

2) อัตราการตัดสินให้มีความผิดเพิ่มขึ้น

3) ลดเวลาในกระบวนการศาล เช่น การยื่นคำร้องก่อนการพิจารณาคดี การพิจารณาคัดเลือกคำให้การ การสืบพยาน การอุทธรณ์)

4) ความล่าช้าในการดำเนินคดีของศาลน้อยลง

ประโยชน์ต่อความยุติธรรม

1) คู่ครองผู้บริสุทธิ์และป้องกันการตัดสินผิด

2) ตัดสินให้มีความผิดโดยเร็วที่สุดและรับโทษทางกฎหมาย

องค์ความรู้ที่ 4 ความรู้และการฝึกปฏิบัติตามขั้นตอนการสัมภาษณ์เพื่อค้นหาความจริงตาม PEACE Model หรือ แนวปฏิบัติ ส.อ.บ.ส.วน.

เจ้าหน้าที่ที่จะทำการสืบสวนหรือสอบสวนจะต้องเข้าใจกระบวนการและปฏิบัติตามขั้นตอนการสัมภาษณ์เพื่อค้นหาความจริงตามรูปแบบ PEACE Model หรือ แนวปฏิบัติ ส.อ.บ.ส.วน. ได้อย่างถูกต้อง ไหลลื่น ต่อเนื่อง ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 5 ขั้นตอน

1) ขั้นตอนการสร้างความพร้อม คือ การพิจารณาการเตรียมความพร้อมทั้งเรื่องคน ไม่ว่าจะเป็นตัวเจ้าหน้าที่ที่เป็นผู้สัมภาษณ์ และตัวผู้ที่อยู่ในฐานะผู้ถูกสัมภาษณ์ที่เป็นได้ทั้งผู้เสียหาย พยาน หรือผู้ต้องหา ประกอบกับทั้งคู่ให้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์จะต้องเตรียมตัวในเรื่องรายละเอียดของคดี ท้ายสุดคือการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับอุปกรณ์และสถานที่ที่มีความเหมาะสม มีความเป็นส่วนตัว ไม่มีสิ่งรบกวนหรือสิ่งกีดขวางของทั้งผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์

2) ขั้นตอนการอธิบายและสร้างสัมพันธภาพ ประกอบกับการอธิบาย กล่าวคือ การสร้างความสัมพันธ์ที่เหมาะสม ซึ่งได้รับการเรียนรู้จากองค์ความรู้ที่ 1 คือ ความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาที่ใช้สำหรับการสืบสวนสอบสวน เพื่อเป็นการเตรียมผู้ถูกสัมภาษณ์ให้รู้สึกสบายและอยู่ในภาวะอารมณ์และจิตใจที่เหมาะสมต่อการสัมภาษณ์ จากนั้นมีการแจ้งให้ทราบถึงขั้นตอนและรายละเอียดข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ผู้ถูกสัมภาษณ์จะต้องทราบและปฏิบัติตามว่าตนเองอยู่ในฐานะใดจะต้องปฏิบัติอย่างไร หากตกอยู่ในฐานะผู้ต้องหาสิ่งที่ต้องคำนึงคือสิทธิตามกฎหมายที่จะต้องแจ้งให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ทราบก่อนที่จะดำเนินการในขั้นตอนต่อไปหรือแม้แต่สิทธิที่จะมีทนายความหรือล่ามเพื่อแปลภาษา ซึ่งขั้นตอนนี้พนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ที่ทำการสัมภาษณ์จะต้องดำเนินการให้เรียบร้อย ก่อนเริ่มถามคำให้การ

3) ขั้นตอนการบริหารจัดการคำถาม พนักงานสอบสวนจะต้องเริ่มด้วยคำถามปลายเปิดเสมอ และในระหว่างนี้จะต้องมีการสังเกตภาษากายประกอบกับความตั้งใจที่แสดงออกมาผ่านทางคำพูด หากเริ่มมีการให้การนอกประเด็นผู้สัมภาษณ์อาจใช้ถ้อยคำชักจูงให้กลับเข้าสู่ประเด็น แต่ก็ไม่ควรเร่งรัดหรือขัดจังหวะของผู้ให้ถ้อยคำโดยเร็วเพราะจะทำให้เกิดการขัดจังหวะอารมณ์ ความรู้สึก ความต่อเนื่องและแสดงถึงพนักงานสอบสวนไม่เห็นความสำคัญของสิ่งที่ผู้ให้สัมภาษณ์พยายามจะสื่อสารออกมา เมื่อได้ข้อเท็จจริงจากปากของผู้ให้ถ้อยคำตามสมควรแล้ว พนักงานสอบสวนจะต้องพิจารณาว่ารายละเอียดที่ได้รับครบถ้วนแล้วหรือไม่ ยังตกหล่นอยู่ในประเด็นใดบ้าง ให้พนักงานสอบสวนคำนึงถึงหัวข้อที่ต้องการจะซักไซ้ลงไปในเรื่องรายละเอียด จากนั้นพนักงานสอบสวนถามที่ละหัวข้อโดยละเอียด โดยใช้คำถามเจาะลึก ได้แก่ ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ อย่างไร เมื่อหมดประเด็นข้อสงสัยในหัวข้อหนึ่ง ๆ แล้ว จึงเปลี่ยนไปถามหัวข้อต่อไป ทำเช่นนี้เรื่อยไปจนหมดทุกหัวข้อ เราก็จะได้ข้อเท็จจริงจากผู้ให้ถ้อยคำครบทุกประเด็นและมีรายละเอียดครบถ้วน

4) ขั้นตอนการสร้างเชื่อมั่นศรัทธา พนักงานสอบสวนต้องมีชุดคำพูดที่แสดงถึงความเป็นมืออาชีพ แสดงถึงความเคารพการเสียสละเวลา เคารพศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และเพื่อรักษาการติดต่อสื่อสาร โดยแจ้งว่าอาจจะต้องมีการสอบสวนปากคำเพิ่มเติม สามารถติดต่อโดยช่องทางใด สำหรับผู้เสียหายก็แจ้งให้เขาทราบว่ากระบวนการนี้จะดำเนินต่อไปอย่างไร ใช้เวลานานเท่าใด ผู้เสียหายควรปฏิบัติอย่างไร มีคำแนะนำอย่างไรบ้าง ในส่วนของพยานที่เสียสละเวลามากก็แสดงความขอบคุณที่ให้ความร่วมมือสำหรับผู้ต้องหาก็กแจ้งให้ทราบว่าจะต้องเตรียมตัวอย่างไร ขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมต่อไปเป็นอย่างไร ผู้ต้องหาควรเตรียมตัวอย่างไร

5) ขั้นตอนการวินิจฉัย เนื่องจากกระบวนการสอบสวนปากคำจะต้องมีการบันทึกภาพและเสียงเสมอ จึงจะใช้ประโยชน์จากการบันทึกภาพและเสียง มาเพื่อประเมินผลในทางคดี และผลการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน สำหรับเรื่องผลในทางคดีพนักงานสอบสวนพิจารณาว่าก่อนสอบสวนปากคำข้อเท็จจริงในทางคดีมีอยู่อย่างไร พยานหลักฐานมีอะไรบ้าง หลังสอบปากคำแล้วข้อเท็จจริงเปลี่ยนไปอย่างไรหรือไม่ มีหลักฐานใดบ้างมาสนับสนุน หลักฐานมีความน่าเชื่อถืออย่างไร เราจะดำเนินการสอบสวนต่อไปอย่างไร สำหรับผลการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ควรมีพนักงานสอบสวนที่มีประสบการณ์ความรู้ความสามารถ ดูการปฏิบัติของพนักงานสอบสวน ว่ามีจุดเด่น จุดอ่อน อย่างไรบ้าง มีสิ่งใดควรปรับปรุงพัฒนา ยกตัวอย่างเช่น เรื่องการเตรียมความพร้อม การแนะนำตัว การวางตัว การสร้างปฏิสัมพันธ์ที่เหมาะสม การใช้น้ำเสียง ความเหมาะสมของการใช้คำถาม การปิดการสัมภาษณ์ เป็นต้น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองต่อไป

โดยการฝึกหัดปฏิบัติตามขั้นตอนการสัมภาษณ์เพื่อค้นหาความจริงตามรูปแบบข้างต้นนี้ ควรมีการแบ่งระดับของการสอบปากคำออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

ระดับที่ 1 คือ การใช้เพื่อสอบปากคำโดยทั่วไป ซึ่งมักใช้กับอาชญากรรมในระดับต่ำถึงปานกลาง โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจทุกคนสามารถใช้ทักษะการสอบปากคำในระดับนี้ได้

ระดับที่ 2 คือ การใช้สำหรับอาชญากรรมร้ายแรงหรือมีความซับซ้อน โดยหลักแล้วเจ้าหน้าที่ฝ่ายสืบสวนจะให้การสอบปากคำในระดับนี้

ระดับที่ 3 ในกรณีของการสอบปากคำพยาน คือ เป็นกรณีที่พยานที่มีความเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมร้ายแรงและ/หรือความผิดที่เกี่ยวกับเพศ

ระดับที่ 3 ในกรณีของการสอบปากคำผู้ต้องสงสัย คือ เป็นกรณีที่ใช้สำหรับการสืบสวนที่ซับซ้อนมีรายละเอียดมาก

จากองค์ความรู้ทั้งสี่ที่ได้กล่าวมาโดยสรุปจึงขอเสนอร่างหลักสูตรดังต่อไปนี้

การอบรมในระดับที่ 1 เป็นการฝึกอบรมการสอบปากคำ โดยจะอบรมนักเรียนนายร้อยตำรวจทุกคนหรือผู้ที่เข้ามารับการฝึกอบรมที่โรงเรียนนายร้อยตำรวจในระยะแรก โดยการอบรมระดับนี้ ประกอบไปด้วย

- 1) ความรู้พื้นฐานทั้ง 4 องค์ความรู้ข้างต้น
- 2) เรียนรู้วิธีการสอบปากคำพยานและเหยื่อในคดีอาชญากรรม
- 3) เรียนรู้วิธีการสอบปากคำผู้กระทำความผิดในคดีอาญา
- 4) สาธิตวิธีการสอบปากคำให้ดูผ่านสถานการณ์จำลองที่มุ่งเน้นไปสู่การนำไปปฏิบัติจริง

ซึ่งสำหรับการฝึกอบรมระดับที่ 1 หรือการอบรมการสอบปากคำนี้ จะเป็นเกณฑ์การประเมินที่จะใช้ในการทดสอบเพื่อผ่านความรู้ขั้นพื้นฐานหรือหลักวิชาชีพเบื้องต้นเกี่ยวกับการสอบปากคำตามวิธีการนี้ และเพื่อใช้เป็นหลักฐานที่ผ่านการรับรองการประเมินทักษะความรู้ในการสอบปากคำด้วยวิธีนี้ด้วย

การฝึกฝนสำหรับระดับที่ 2 เป็นการอบรมเจ้าหน้าที่สืบสวนหรือสอบสวนฝึกหัดทุกคนที่จะต้องออกไปปฏิบัติหน้าที่ รวมถึงการที่เจ้าหน้าที่สืบสวนหรือสอบสวนที่ปฏิบัติหน้าที่แล้วกลับมาเข้ารับการฝึกอบรมทบทวนและอบรมเพิ่มเติมตามวงรอบเพื่อเพิ่มพูนความรู้ทักษะ และตอบปัญหาข้อสงสัย โดยการอบรมระดับนี้ประกอบด้วย

- 1) เรียนรู้วิธีการสอบปากคำพยานและเหยื่อในคดีอาชญากรรมร้ายแรง และ/หรือ มีความซับซ้อน
- 2) เรียนรู้วิธีการสอบปากคำผู้กระทำความผิดในคดีอาญาร้ายแรงและ/หรือมีความซับซ้อน
- 3) สาธิตวิธีการสอบปากคำให้ดูผ่านสถานการณ์จำลองที่เน้นไปสู่การนำไปปฏิบัติจริง
- 4) เกณฑ์การประเมินผ่านการอบรมในระดับนี้เป็นการประเมินภายใน โดยใช้หลักการเดียวกันกับการประเมินตำรวจทดลองงาน

- 5) ประเมินทั้งกรณีการบันทึกคำให้การพยานและการสอบปากคำผู้ต้องสงสัย

6) ถือเป็นหลักสูตรเพิ่มเติมในการอบรมสำหรับกรณีบุคลากรที่ต้องการทักษะต่าง ๆ ในการสอบปากคำเพิ่มเติมเพื่อประกอบการพิจารณาแต่งตั้ง โยกย้าย หรือพิจารณาไปดำรงตำแหน่งที่เหมาะสมกับทักษะที่ได้รับการฝึกฝน

7) มีการประเมินประจำปีหรือตามวงรอบอย่างต่อเนื่อง โดยก่อนเข้ารับการฝึกอบรมควรมีการทำแบบทดสอบสุขภาพจิตประกอบด้วย

การฝึกอบรมในระดับที่ 3 เป็นการฝึกอบรมสำหรับการสอบปากคำเหยื่อ

- 1) เนื้อหาหลักสูตรจะครอบคลุมและเกี่ยวข้องกับเหยื่อในคดีอาญาร้ายแรงและ/หรือมีความซับซ้อน
- 2) มีเกณฑ์ในการประเมิน
- 3) มีการประเมินประจำปีหรือตามวงรอบอย่างต่อเนื่อง โดยก่อนเข้ารับการฝึกอบรมควรมีการทำแบบทดสอบสุขภาพจิตประกอบด้วย

4.3 แนวทางการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

การศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน ณ กรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่นๆ ระหว่างเดือนเมษายน พ.ศ. 2566 ถึง เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2567 ผลการศึกษานำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยายตามลำดับ ดังนี้

4.3.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ($n=10$) พบว่า เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 100.00 มีอายุระหว่าง 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 60.00 (Mean = 40.4, SD = 7.00) สถานภาพสมรสคู่ คิดเป็นร้อยละ 70.00 เป็นแพทย์เฉพาะทางด้านนิติเวชศาสตร์ซึ่งมีจำนวนเท่ากับด้านจิตเวชศาสตร์ ร้อยละ 40.00 โดยมีประสบการณ์การตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมานระหว่าง 6 - 10 ครั้ง ร้อยละ 40.00 (Mean = 18.8, SD = 22.66) กลุ่มตัวอย่างที่เคยมีประสบการณ์การให้ความเห็นทางการแพทย์จากผลการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมาน ร้อยละ 70 โดยจำนวนการให้ความเห็นทางการแพทย์จากผลการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมานจำนวน 1- 5 ครั้ง ร้อยละ 42.86 (Mean = 7.71, SD = 6.37) ดังแสดงในตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.7 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง (n = 10)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	10	100.00
อายุ (ปี) Mean = 40.4, SD = 7.00 Min = 35, Max = 58		
31 – 40	6	60.00
41 – 50	3	30.00
51 – 60	1	10.00
สถานภาพสมรส		
คู่	7	70.00
โสด	3	30.00
ความเฉพาะทาง		
นิติเวชศาสตร์	4	40.00
จิตเวชศาสตร์	4	40.00
เวชศาสตร์ครอบครัว	1	10.00
แพทย์ทั่วไป	1	10.00
ประสบการณ์การตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมาน (ครั้ง)		
1 - 5	2	20.00
6 - 10	4	40.00
11 – 15	-	-
15 – 20	2	20.00
มากกว่า 20	2	20.00
Mean = 18.8, SD =22.66		
Min = 2, Max = 80		

ตารางที่ 4.7 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง (n = 10) (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ประสบการณ์การตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ		
ของผู้เสียหายจากการทรมาน (ครั้ง)		
1 - 5	2	20.00
6 - 10	4	40.00
11 - 15	-	-
15 - 20	2	20.00
มากกว่า 20	2	20.00
Mean = 18.8, SD =22.66		
Min = 2, Max = 80		
ประสบการณ์การให้ความเห็นทางการแพทย์จาก		
ผลการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของ		
ผู้เสียหายจากการทรมาน		
เคย	7	70.00
ไม่เคย	3	30.00
จำนวนการให้ความเห็นทางการแพทย์จากผล		
การตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหาย		
จากการทรมาน (ครั้ง)		
1 - 5	3	42.86
6 - 10	2	28.57
11 - 15	-	-
15 - 20	1	14.29
Mean = 7.71, SD =6.37		
Min = 1, Max = 20		

4.3.2 ผลการพัฒนาแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

1) ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 ราย (แพทย์ทางนิติเวช จำนวน 5 ราย และ จิตแพทย์ จำนวน 5 ราย) เกี่ยวกับแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน ผู้วิจัยนำเสนอใน 8 ประเด็น ดังต่อไปนี้

(1) ลักษณะสภาพร่างกาย/สภาพจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมานที่พบเห็น

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ส่วนใหญ่เจ้าหน้าที่ของรัฐจะกระทำการทรมานและพยายามไม่ทำให้เกิดร่องรอย นอกจากนี้ยังพบว่า สภาพร่างกายและสภาพจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมานที่เคยตรวจมีลักษณะดังต่อไปนี้

(1.1) สภาพร่างกาย พบว่า ส่วนใหญ่ไม่มีร่องรอยของการบาดเจ็บเนื่องจากผู้เสียหายจากการทรมานส่วนใหญ่ถูกควบคุมตัวไว้เป็นระยะเวลานาน ทำให้บาดเจ็บหรือร่องรอยที่เกิดจากการถูกกระทำทรมานหาย ส่วนผู้เสียหายจากการทรมานที่ถูกนำตัวส่งโรงพยาบาลส่วนใหญ่จะเป็นผู้เสียหายที่มีอาการบาดเจ็บสาหัสมีแนวโน้มเสียชีวิตสูง และบางรายเสียชีวิตก่อนมาถึงโรงพยาบาล ได้แก่ ถูกซ้อมจนเสียชีวิต กระตุกซี่โครงหัก หมดสติ เรียกไม่รู้สีกตัว แผลที่หน้า จมูก และแขน มีจุดเลือดออกบริเวณเยื่อปมฝีปากด้านใน แขนขาผิดรูป ร่องรอยถูกตีด้วยของแข็ง ร่องรอยไฟฟ้าจี้ รอยข่วน รอยถูกของแข็งฟาด แผลถลอกตามลำคอ คล้ายถูกบีบคอ อาการอ่อนเพลีย กล้ามเนื้ออ่อนแรง มีอาการปวดหลังและสะเอวเรื้อรัง ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ตรวจเหมือนตรวจร่างกายทั่วไป สกรีนจากบนลงล่าง ดูแผลที่หัว ดูจุดเลือดออกที่หน้าตา ร่องรอยบาดเจ็บแผลฟกช้ำ จากนั้นค่อยมาดูว่าตรงตามที่เคลสบอกแล้ว ชักประวัติ หรือไม่ คำถามชักประวัติจะตรงเป็นคำถามปลายเปิด ให้เคลแล้ว และโฟกัสในจุดที่สงสัยเพื่อขยายความ”

“ส่วนในกลุ่มที่หมดสติไม่สามารถพูดคุยได้ จะต้องตรวจร่างกายโดยละเอียด(ระบุคำเรียกเจ้าหน้าที่ของรัฐ)...ที่นำส่งมักจะมาแล้วประวัติของเคลที่แท้จริง เช่นให้ประวัติว่าเสพยาเกินขนาด”

“หลังจับกุมต้องส่งตรวจร่างกายก่อน แต่ส่วนใหญ่มักพบตอนถูกซ้อมหนัก Coma มีแนวโน้มเสียชีวิต หรือมีปรากฏร่องรอย หลักฐาน จนท.จึงพามา รพ.”

“เริ่มแรกเจอแผลถลอกตามลำคอ คล้ายถูกบีบคอ เกิดขึ้นภายใน 3 วัน แผลที่พบไม่สัมพันธ์กับระยะเวลาการเสียชีวิต”

“ถูกนำไปจับขังทรมาน มาด้วยอาการอ่อนเพลีย กล้ามเนื้ออ่อนแรง”

“เคยตรวจผู้ต้องสงสัยที่โดนจับไป แต่ไม่ค่อยบอกรายละเอียด แคโดนตบหัว ไม่มีเอาผ้าจุ่มหัว น้ำราด”

“ปวดหลังและเอนต่อนื่อง เรื้อรัง ส่วนใหญ่ใช้ไม้กระบองพันผ้าเพื่อไม่ให้เก็ตร่องรอย”

“เจอเคส แต่มักจะไม่เจอร่องรอย”

(1.2) **สภาพจิตใจ** พบว่า ผู้เสียหายจากการทรมาณส่วนใหญ่มีความผิดปกติ ดังนี้ มีอารมณ์แปรปรวน เครียด วิตกกังวล ซึมเศร้า มีความคิดอยากทำร้ายตนเอง พยายามทำร้ายตนเอง นอนไม่หลับ สะดุ้งตื่น ฝันร้าย ผวา หวาดกลัวเมื่อเห็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ โกรธ เข้าสังคมน้อยลง กลัวจะได้รับอันตราย มีอาการ Re-experience เมื่อเจอเจ้าหน้าที่ของรัฐ ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“นอนไม่หลับ สะดุ้งตื่น หวาดกลัวเมื่อเห็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ช่วงแรกนอนสะดุ้ง ตอนนี้งีบแค่แป๊บเดียวได้ เพราะเป็นอัมพาต”

“โกรธแต่ไม่อยากไปยุ่ง ผ่านจุดนั้นมาแล้ว”

“สภาพจิตใจแย่มากในช่วงแรกที่โดนช่วง 2 สัปดาห์แรก และค่อยดีขึ้นเรื่อย ๆ ปัจจุบันหายแล้ว”

“สภาพจิตใจเคสที่พบ ส่วนใหญ่เป็น mood disorder /anxiety/dysthymia”

“มีอาการ Break Mania เกิดความเครียดจากการโดนสอบสวน ไม่ได้นอนเป็นเวลานาน ให้ยา 1-2 อาทิตย์ก็ดีขึ้น”

“เครียด โดนสอบสวน จี้ถาม Depress และ จะ Suicide เอาชีวิตตัวเอง และจะใช้ผูกเชือกรัดคอ”

“อาการที่มาหา ก็จะเป็นอาการเรื่องสุขภาพจิต ยังไม่ถึง psychotic เป็น PTSD เครียด นอนไม่หลับ ฝันร้าย ผวา”

(2) การตรวจสภาพร่างกาย/สภาพจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมาณ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า การตรวจสภาพร่างกายและสภาพจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมาณแพทย์จะทำการตรวจโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(2.1) **การตรวจสภาพร่างกาย** พบว่า การตรวจสภาพร่างกายจะเริ่มต้นด้วยการซักประวัติ ตรวจร่างกายเหมือนตรวจร่างกายทั่วไปตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้า หลังจากนั้นจะตรวจเน้นเฉพาะจุดตามการบอกเล่าของผู้เสียหายจากการทรมาณ พร้อมทั้งส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการ และส่งเอกซเรย์ในส่วนที่สัมพันธ์กับการตรวจร่างกายและจากการบอกเล่าอาการของผู้เสียหาย หลังจากนั้นสรุปผลการตรวจ และจัดทำรายงาน ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ตรวจเหมือนตรวจร่างกายทั่วไป สกรีนจากบนลงล่าง ดูแผลที่หัว ดูจุดเลือดออกที่หน้าตา ร่องรอยบาดแผลฟกช้ำ จากนั้นค่อยมาดูว่าตรงตามที่เคสบอกเล่า ซักประวัติ หรือไม่ คำถามซักประวัติจะตรงเป็นคำถามปลายเปิด ให้เคสเล่า และโฟกัสในจุดที่สงสัยเพื่อขยายความ”

“การตรวจ เริ่มจากซักประวัติ ตรวจร่างกายตั้งแต่ศีรษะจรดเท้าตามแนวทางการตรวจร่างกาย”

“ส่วนในกลุ่มที่หมดสติไม่สามารถพูดคุยได้ จะต้องตรวจร่างกายโดยละเอียด เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นำส่งมักจะไม่วัดประวัติของคนที่แท้จริง เช่นให้ประวัติว่าเสพยาเกินขนาด”

“การตรวจที่ผ่านมาไปตามลำดับ ถามโดนคดีอะไร ไปอยู่นานเท่าไร โดนอะไรมาบ้าง”

(2.2) การตรวจสภาพจิตใจ พบว่า เริ่มต้นด้วยการประเมินสภาพจิต ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ประวัติการเจ็บป่วยทางจิต และส่วนที่ 2 การประเมินสภาพจิต (Mental Status Examination: MSE) รวมทั้งใช้หลัก 2P คือ 1) Preparedness คือ การเตรียมพร้อม เตรียมค้นหากลุ่มเสี่ยงที่จะเกิดปัญหาสุขภาพจิต โดยทีมวิกฤตสุขภาพจิต (MCATT) โดยใช้แบบประเมินความเสี่ยงต่อปัญหาสุขภาพจิต ซึ่งหากพบว่า ผู้เสียหายคนใดมีความเสี่ยง ก็จะทำให้การเยียวยาจิตใจและแนะนำวิธีดูแลตนเองในเบื้องต้น และจะทำการประเมินความเครียดและภาวะซึมเศร้า ฆ่าตัวตายร่วมด้วย ซึ่งหากพบว่า มีความเสี่ยงก็จะให้คำปรึกษาแนะนำ และส่งต่อพบจิตแพทย์ทันที และ 2) Prevention คือ การป้องกัน โดยเฉพาะการป้องกันไม่ให้เกิดการฆ่าตัวตาย ซึ่งเมื่อพบกลุ่มเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายแล้วก็จะมีการส่งต่อกลุ่มเสี่ยงเหล่านั้นเข้าสู่กระบวนการรักษาและเฝ้าระวัง โดยมีทีม MCATT ในพื้นที่และศูนย์สุขภาพจิตเป็นหน่วยงานเชิงรุกเข้าไปดูแลส่งต่อกลุ่มเสี่ยงให้ได้รับการวินิจฉัยและรักษาทางจิตเวช ตลอดจนถึงติดตามอย่างต่อเนื่องจนกว่าอาการจะดีขึ้น ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“การตรวจ MSE ควรเน้นตรวจอาการ PTSD และ Autonomic thought ด้านลบ ซึ่งมักจะตรวจเจอ และหากเจอจะได้ช่วยเหลือทันที”

“คิดว่า การตรวจ MSE ตามแบบฟอร์มที่เรามียอยู่แล้ว”

“ถ้าเป็นคนที่หมดสติแล้วควรส่งตรวจ ก็จะส่งต่อนักจิตวิทยา”

“ตรวจและวินิจฉัยว่ามีอาการอย่างไร ไม่ได้ลงข้อมูลเกี่ยวกับการถูกกระทำทารุณ”

“ใช้ 2p ตรวจสภาพจิตใจ เมื่อพบผิดปกติ (positive ทั้ง 2 ข้อ) จะส่งพบจิตแพทย์เลย”

“ควรสนับสนุนให้ได้รับยาต่อเนื่อง เพราะส่วนใหญ่จะมารักษาแค่ครั้งเดียว แล้วหายเลย”

“และทำแบบทดสอบเพื่อประเมินสภาพจิตต่างๆ เช่น แบบประเมินความเครียด ซึมเศร้า ฆ่าตัวตาย เป็นต้น”

“อยากให้มีการซักประวัติและแบบฟอร์มรายงานเหมือนกัน”

(3) การส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการหรือการตรวจพิเศษอื่น ๆ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า แพทย์จะทำการส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการหรือการตรวจพิเศษอื่นๆ เพื่อค้นหาความผิดปกติทั้งด้านร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมาน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(3.1) ด้านร่างกาย พบว่า ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ हमो जे संज्वाण्ण होंग प्रविष्ठि करण्ण फेम् चैन ट्रवज् पससावे अा पैन सफ ट्रवज् पससावे ट्रवज् लेउद फेउ दुवा प्रमाण्ण ताहि गिं ताय हरी प्रमाण्ण ताहि पैन पिष ”

“การเอกซเรย์ดู อาจจะทำให้เห็นรอยกระดูกที่อาจจะเคยโดนทำร้ายแต่ติดแล้ว”

“การตรวจพิเศษ เคยส่ง X ray แต่ไม่เจอร่องรอย แต่จะพบอาการปวดเรื้อรัง ไม่สามารถให้ความเห็นได้จากการโดนซ้อมทรมาน และคิดว่าศาลไม่เชื่อ”

(3.2) ด้านจิตใจ พบว่า หากแพทย์ประเมินสภาพจิตแล้วพบว่ามีความผิดปกติส่วนใหญ่จะส่งพบนักจิตวิทยาคลินิกเพื่อตรวจวินิจฉัยทางจิตวิทยาคลินิก (psychological test) ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ส่งทำ psycho test”

“การทำ psycho test /screening test จะมีประโยชน์ เพราะศาลจะเชื่อผลจาก test”

(4.) การจัดทำรายงานผลการตรวจสภาพร่างกาย/สภาพจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมาน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า การรายงานผลการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมาน ดำเนินการดังนี้

(4.1) การรายงานผลการตรวจสภาพร่างกาย พบว่า ส่วนใหญ่แพทย์ผู้ตรวจสภาพร่างกายจะรายงานผลการตรวจตามแบบฟอร์มการจัดทำเอกสารทางคดีตามมาตรฐานทางนิติเวชศาสตร์ราชวิทยาลัยพยาธิแพทย์แห่งประเทศไทย ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“จัดทำรายงาน โดยระบุในรายงานว่า ตรวจเมื่อไหร่ วันที่ตรวจห่างจากวันที่โดนกระทำเท่าไหร่”

“การเขียนรายงาน จะไม่ได้ลงว่า มาจากการถูกกระทำทรมาน จะเป็นการอธิบายให้ดูมีน้ำหนักมากขึ้น เช่น การบรรยายบาดแผล ระบุวัตถุที่โดนกระทำ ส่วนใหญ่จะไปเพิ่มใน part สอบปากคำเพิ่มเติม เนื่องจากตัวรายงานมีข้อจำกัดในการลงความเห็น”

“ส่วนการรายงานในการลงความเห็นจะลงนามโดยหน่วยงานที่ผ่าพิสูจน์ ความเห็นเป็นลักษณะของบาดแผล แต่ไม่ชี้ชัดว่าเกิดจากถูกทำร้าย หรือถูกของแข็งมีคม”

“การเขียนรายงานตามแบบฟอร์มที่ส่งมา กรณี รพ. รัฐ มักมีรายงานว่าไม่พบร่องรอยจากการซ้อมทรมาน”

“แบบฟอร์ม ใช้แบบฟอร์มการตรวจทุกระบบทางกายดีแล้ว อาจแยกให้ละเอียดแบบ check list แต่อาจใช้ทีมงานมานั่งคุยว่าตำแหน่งไหนที่ข้อซ้อมทรมานมากที่สุด เช่น หน้าท้อง โดยเราไม่เห็น แต่อาจพบตับแตก และคิดว่าทีมซ้อมน่าจะมีความรู้ในการล่อรอยรอย ไม่ให้เจอ”

“เขียนใบรับรองแพทย์ แต่ไม่ได้ระบุว่า ถูกทำร้ายจากใคร”

(4.2) การรายงานผลการตรวจสภาพจิตใจ พบว่า ที่ผ่านมายังไม่มีการจัดทำรายงานผลการตรวจสภาพจิตใจให้กับหน่วยงานที่นำส่งผู้เสียหายจากการทรมานมาตรวจ การตรวจสภาพจิตกระทำเพื่อการบำบัดรักษาเท่านั้น ดังนั้นการสรุปผลการตรวจสภาพจิตส่วนใหญ่จะบันทึกไว้ในเวชระเบียนของผู้ป่วยเท่านั้น ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ผลการตรวจสภาพจิตไม่ได้นำไปใช้ประกอบการพิจารณาคดี แต่ใช้เพื่อการรักษาเท่านั้น”

“เขียนรายงานว่า จากอาการที่ผู้ป่วยเล่า... หากศาลเรียกค่อยไปให้ความเห็นเพิ่มเติม”

“เครียด โดนสอบสวน จี้ถาม Depress และ จะ Suicide เอามิดแทงท้องตัวเอง และจะใช้ผูกเชือกรัดคอ แพทย์ Report ไปตามจริงว่า คนไข้มีประวัติจะ Suicide ทำร้ายตัวเอง”

“ตรวจเสร็จออกใบรับรองแพทย์ให้ เป็นแบบฟอร์มของ รพ. ลงรายละเอียดว่าเกิดอาการตั้งแต่เมื่อไหร่ เน้นว่า จากประวัติที่ ผู้ป่วยให้ ไม่เขียนว่า เป็นเคสถูกทรมานมา”

“Medical report ลงข้อมูลจากการซักประวัติ จากการบอกเล่า การตรวจร่างกาย/สภาพจิต จะใส่ข้อมูลว่าตรวจเจออะไรบ้าง แล้วนำมาสรุปเป็นความคิดเห็น”

(5) การนำผลการตรวจสภาพร่างกาย/สภาพจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมานไปใช้ประโยชน์\

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า มีหน่วยงานที่นำผลการตรวจสภาพร่างกายของผู้เสียหายจากการทรมานไปใช้ประโยชน์ ได้แก่ ศาล และใช้เป็นหลักฐานยื่นขอรับการช่วยเหลือเยียวยา ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“แบบรายงาน ทางศาลนำไปใช้ประโยชน์ เนื่องจาก 1) รายงานชันสูตร/รายงานชันสูตรพลิกศพ เป็นรายงานหลักที่ศาลจะใช้ 2) รายงานการสอบปากคำจากพนักงานสอบสวนที่มาสอบถามแพทย์เพิ่มเติม ไม่มีรูปแบบเฉพาะ แต่จะใช้แบบให้ศาลพิจารณา 3) หนังสือรับรองการตาย (ใช้น้อย) เนื่องจากออกภายใน 24 ชม. ยังไม่มีข้อมูลอะไรมา”

“เคสจะมากดดันให้แพทย์ลงความเห็นให้หนักๆ เพราะมีผลต่อเงินเยียวยา การรับเงินเยียวยาอยากให้เป็นการลงความเห็นจากทีมแพทย์ ไม่ใช่เพียงแพทย์คนใดคนหนึ่ง”

(6) ปัญหาอุปสรรคที่พบ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า ปัญหาอุปสรรคที่พบจากการตรวจสอบและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรمان ได้แก่

(6.1) ตรวจสอบสภาพร่างกายของผู้เสียหายจากการทรمانแล้วไม่พบร่องรอยของการถูกกระทำทรมาน

(6.2) ลงความเห็นการตรวจไม่ตรงกับสิ่งที่ตรวจพบ เนื่องจากเหตุการณ์เกิดมานานแล้ว

(6.3) ไม่มีงบประมาณสนับสนุนการตรวจสอบสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมาน

(6.4) ความไม่ปลอดภัยของแพทย์และครอบครัว

(6.5) ไม่อยากตรวจหรือลงความเห็น เนื่องจากกลัวได้รับอันตราย

ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ข้อจำกัดคือการทำไม่ได้ทำการตรวจในทันที อาจจะทำให้บ่งชี้ได้ยาก”

“เจอเคส แต่มักจะไม่เจอร่องรอย”

“หลักการตรวจ มักจะพิสูจน์ไม่ได้ เช่น อาจเกิดจากแผลขอบเรียบโดนของมีคม ไม่สามารถยืนยันได้ว่าเป็นการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐ”

“เคสโดนมานาน ถ้าอาการเยอะจะหายก่อนถึงจะได้รับการปล่อยตัวออกมา”

“ค่อนข้างยาก กว่าผู้ถูกทรมานมาถึงค่อนข้างช้า ไม่พบร่องรอย”

“ผู้ที่กระทำการทรมานเค้าจะทำให้ไม่มีร่องรอย หรือบางเคสทำให้เสียชีวิต เช่น ถูกซ้อมจนเสียชีวิต กระตุกขีไคร่งหัก”

“ความผิดปกติที่ตรวจพบมีโอกาสที่อาจเกิดจากสาเหตุอื่นได้ ให้ระบุว่าสอดคล้องหรือไม่ สอดคล้องกับการให้ประวัติ”

“มีข้อจำกัดในการแปลผล ให้ความเห็น ไม่สามารถฟันธงได้ อาจมีผลเสียต่อรูปคดี”

“ขาดงบประมาณในการส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการ”

“ไม่สามารถทำงานได้เต็มที่ เพราะเจ้าหน้าที่ค่อนข้างไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร”

“ความไม่ปลอดภัยของแพทย์ และครอบครัว”

“มีจิตแพทย์อยู่คนเดียว เน้นการตรวจรักษา เรื่องคดีไม่ยุ่งเลย เพราะกลัว”

“น่าจะเขียนว่าถูกทำร้าย บอกกว้าง ๆ ไม่ถึงกับระบุว่าถูกฆาตกรรม”

“โดนสะกดรอยตามโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ”

“โดนข่มขู่ คุกคาม”

(7) ความต้องการการช่วยเหลือ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างในประเด็นความต้องการการช่วยเหลือเกี่ยวกับการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการฆาตกรรม พบว่า กลุ่มตัวอย่างต้องการการช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ดังนี้

(7.1) ให้มีงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการดังกล่าวอย่างเป็นรูปธรรม

(7.2) ให้มีการสนับสนุนทรัพยากรอื่น ๆ เช่น กำลังคน วัสดุอุปกรณ์ เครื่องตรวจต่างๆ

ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ควรจะมีกองทุนเพื่อนำเงินมาใช้ในการตรวจเคลสเหล่านี้”

“ขาดงบประมาณ”

“ไม่ใช่เรื่องของสาธารณสุข แต่ใช้ทรัพยากรสาธารณสุข อาจไม่ได้รับการสนใจ ควรมีการจัดสรรงบประมาณมาสนับสนุน รวมทั้งทรัพยากรอื่น ๆ ด้วย เช่น กำลังคน วัสดุอุปกรณ์ เครื่องตรวจต่าง ๆ”

(8) ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่น ๆ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ได้ให้ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับการตรวจทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการฆาตกรรม ดังนี้

(8.1) ขอเสนอให้มีการตรวจสภาพร่างกายของผู้เสียหายจากการฆาตกรรมซ้ำภายใน 3 วัน เนื่องจากการตรวจสภาพร่างกายของผู้เสียหายจากการฆาตกรรมบางรายไม่พบร่องรอยการบาดเจ็บใดๆ ดังนั้น หากถูกกระทำฆาตกรรมด้านร่างกายจริงก็จะปรากฏร่องรอยของการบาดเจ็บให้เห็นชัดเจนขึ้นในภายหลัง

(8.2) ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐที่จับกุมหรือควบคุมตัวผู้เสียหายจากการฆาตกรรมต้องนำผู้เสียหายดังกล่าวส่งตรวจร่างกายก่อนนำตัวไปควบคุมหรือกักขัง เพื่อเป็นหลักฐานไว้เปรียบเทียบในภายหลังหากถูกกระทำฆาตกรรม

(8.3) ให้มีการบันทึกภาพบุคคลไว้เปรียบเทียบก่อนและหลังถูกจับกุมหรือควบคุมตัว

(8.4) ให้มีการบันทึกภาพเคลื่อนไหวขณะทำการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายที่ถูกจับกุมหรือควบคุมตัวโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ

(8.5) ให้มีการบันทึกภาพเคลื่อนไหวผู้เสียหายที่ถูกจับกุมหรือควบคุมตัวโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐขณะอยู่ในสถานที่ควบคุมตัวตลอดเวลา

(8.6) ให้มีการบันทึกภาพเคลื่อนไหวขณะเจ้าหน้าที่ของรัฐกำลังสอบสวนผู้เสียหายที่ถูกจับกุมหรือควบคุมตัวโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ

(8.7) ให้ส่งตัวผู้เสียหายจากการทรมานไปรับการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจยัง รพ. นอกพื้นที่ที่เกิดเหตุ

(8.9) ควรแต่งตั้งคณะกรรมการกลางเพื่อทำหน้าที่ตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

(8.10) ให้มีพยานหรือคนกลางขณะทำการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจใน รพ. และขณะเจ้าหน้าที่ของรัฐกำลังสอบสวนผู้เสียหายที่ถูกจับกุมหรือควบคุมตัวโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ

(8.11) วิธีการป้องกันช่วงแรกอนุญาตให้ญาติเยี่ยมได้และมีคนกลางเข้าไปเยี่ยมด้วย โดยให้เยี่ยมได้ทุก 3 วัน เพื่อป้องกันการซ้อมทรมาน

(8.12) จัดตั้งหน่วยงานรับแจ้งเหตุสำหรับผู้เสียหายกรณีถูกกระทำทรมาน

(8.13) ให้ NGO เข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ

(8.14) ควรให้การเยียวยาจิตใจญาติของผู้เสียหายจากการทรมานด้วย

(8.15) หน่วยงาน รพสต. รพช. ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลสภาพจิต และติดตามเยี่ยมบ้าน

(8.16) มีช่องทางด่วนในการเข้ารับการตรวจรักษาสภาพจิตใน รพ. ของรัฐ

(8.17) การตรวจสภาพจิตผู้เสียหาย ให้ทำเป็นทีมสหวิชาชีพเช่นเดียวกับการตรวจสภาพจิตผู้ป่วยนิติจิตเวชของกรมสุขภาพจิต

(8.18) แบบรายงานผลการตรวจควรใช้ทีมสหวิชาชีพ เช่นเดียวกับการรายงานผลการตรวจผู้ป่วยนิติจิตเวช

(8.19) ต้องการให้มีแนวทางการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน

(8.20) มีแนวทางการนำส่งผู้เสียหายเข้ารับการตรวจสภาพกายและจิตอย่างเป็นระบบตลอดภัย

ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“คนที่ถูกซ้อมทรมาน หากวันแรกมาตรวจยังไม่เจอแผลหรือร่องรอยใดๆ ให้มาตรวจในอีก 3 วัน จะเห็นร่องรอยชัดเจนขึ้น”

“หลังจับกุมต้องส่งตรวจร่างกายก่อน เพื่อเป็นหลักฐานไว้เปรียบเทียบกับภายหลังหากถูกซ้อม”

“ควรพาผู้ป่วยมาตรวจที่ รพ. ก่อนในขณะสภาพร่างกายดี เพื่อดูว่ามีโรคที่ต้องรักษาหรือไม่ บางทีอาจเสียชีวิตจากโรคเดิม (โรคหัวใจ) เป็นการคัดกรองเบื้องต้น”

“การป้องกันคือ ควรมีคนกลางช่วยดู การตรวจใน รพ. ให้ดูว่ามีการซ้อมทรมานหรือไม่ โดยเฉพาะคนที่... (ระบุชื่อเรียกเจ้าหน้าที่ของรัฐ)... จับกุมแล้วนำมาส่งเอง”

“การทำงานที่ผ่านมาจะเลือกใช้คนกลาง (อัยการ) มาเป็นตัวแทนผู้เสียหาย”

“รีบแจ้ง จนท. รัฐ เช่น อัยการ ไม่ต้องรอให้เสียชีวิต แจ้งเพื่อพิสูจน์ก่อน ถือว่าพิสูจน์ความบริสุทธิ์ใจของจนท. รัฐ”

“เมื่อมีการเจ็บป่วยหลังจับกุมให้นำส่งตรวจก่อน บางครั้งมาไม่ถึงแพทย์นิติเวช ผู้นำส่งให้ประวัติไม่ชัดเจน บิดเบือน แพทย์ห้องฉุกเฉินต้องมีความรู้ทางด้านนิติเวชหรือควรมีการ training”

“กรณีที่ จนท. รัฐ จับกุม ควรมีคนกลางเข้าไปร่วมตั้งแต่แรก (อัยการ) แต่ถ้ามีร่องรอยการทำร้าย อาจให้หมอเข้ามาช่วย คนกลาง (ที่ไม่ใช่ฝ่ายปกครองในท้องถิ่นนั้น) และสามารถถอดคำสั่งส่งไปตรวจที่ รพ. ได้ เมื่อสงสัยว่าเคสอาจถูกทำร้าย”

“เกิดความยากลำบากกับแพทย์ในพื้นที่ อยากให้แพทย์ที่เข้ามาทำงานตรงนี้เป็นแพทย์นอกพื้นที่”

“ไม่อยากให้หมอในพื้นที่เป็นผู้ตรวจ หรือลงความเห็น เนื่องจากไม่ปลอดภัย เคยมีเคสโดนข่มขู่”

“แพทย์ที่ตรวจควรเป็นนิติเวช ซึ่งมีจำนวนน้อย เสนอว่า ควรเน้นการบันทึกภาพบุคคลไว้เปรียบเทียบกับก่อนและหลังถูกจับกุม กรณีสงสัยให้ถ่ายภาพร่องรอยบาดแผลให้ชัดเจนส่งปรึกษาแพทย์นิติเวชในจังหวัดข้างเคียง”

“อยากให้มีแพทย์ทางนิติเวช/นิติวิทยาศาสตร์ เข้ามามีส่วนร่วม ว่าจะต้องตรวจอะไรบ้าง มีผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายช่วยดูเรื่อง Report เพื่อความปลอดภัยของแพทย์ผู้ตรวจ และให้ความยุติธรรมกับเคส/จนท. รัฐ”

“การตรวจพิสูจน์ จะไม่ตรวจหรือผ่าชันสูตรเอง แต่จะส่งสถานที่อื่น ส่วนตัวมีช่องทางในการทำงานและไม่ทำให้งานเสียหาย”

“ทำแบบนิติจิตเวชไปเลย ทำเป็นทีม เพราะมิฉะนั้นเอาไปทางคดีไม่ได้อีก”

“อยากให้ส่วนกลางทำ ให้นิติจิตเวชทำ เคสทั่วไป โรงพยาบาลชุมชนทำได้”

“คำแนะนำ คือ ทำแบบนิติจิตเวช ทำให้มีแนวทางที่เป็นมาตรฐาน ตรวจสอบโดยองค์กรกลาง ที่มีความรับผิดชอบ ส่วนการรักษาก็คงได้บ้านได้ หน่วยงานนี้ต้องเป็นหน่วยงานของรัฐบาล แต่ต้องทำให้มีความเชื่อมั่น”

“หมอบอกไม่อยู่ในพื้นที่ ให้หน่วยงานส่วนกลางทำ เช่น โรงพยาบาลใหญ่ ๆ ที่มีศักยภาพพอ”

“รูปแบบการทำงานควรตั้งคณะกรรมการลงความเห็นร่วมกัน เช่น แพทย์นิติเวช สสจ. ผู้เชี่ยวชาญจากพื้นที่ หรือสมาคมแพทย์นิติเวชแห่งประเทศไทย เพื่อบรรเทาภาระของแพทย์”

“ควรมีองค์กรเฉพาะจากรัฐบาล/สิทธิมนุษยชน ในการสอบสวนร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ กรณีที่ผู้ต้องสงสัยถูกจับตัวไป จะเป็นประโยชน์มาก มีคนกลางช่วยสัมภาษณ์ ระหว่างสอบสวน ฝ่ายตรงข้ามจะทำอะไรก็ต้องระมัดระวัง”

“อยากให้ มี คกก กลางในการตัดสิน/ลงความเห็นความเจ็บป่วย”

“การรับเงินเยียวยา อยากให้เป็นกลางความเห็นจากทีมแพทย์ ไม่ใช่เพียงแพทย์คนใดคนหนึ่ง”

“แบบรายงานต้องใช้ทมิฬวิชาชีพ เป็นแบบนิติจิตเวช ให้ admit เพื่อดูอาการ”

“วิธีการป้องกัน ช่วงแรกอุญาตให้ญาติเยี่ยมได้แต่ต้องมีคนกลางเข้าไปดู/เยี่ยมได้ทุก 3 วัน เพื่อป้องกันการซ้อมทรมาน ลดช่องว่างไม่ให้มีโอกาสซ้อมทรมานน้อยที่สุดดีกว่า”

“อาจเพิ่มกฎหมายลูก เรื่องมีคนกลางในการตรวจสอบ”

“มีหน่วยงานรับแจ้งกรณีที่ถูกจับไป การจับผู้ต้องสงสัยทำไปได้แต่ไม่ควรซ้อม”

“เพราะถูกกระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ เกลียดใช้การตรวจที่อยู่ภายใต้ NGO เกลียดไว้ใจใครก็ได้ที่ไม่อยู่ฝ่ายรัฐ”

“เคลที่ไม่ยอมมาตรวจจะทำยังไง เขาถึงจะยอมมา เน้นการทำให้เขาเกิดความมั่นใจว่าจะปลอดภัย”

“อุปสรรคคือ ถ้าเคลยอมมาตรวจก็ไม่น่าจะมีปัญหาอะไร แต่เคลที่ไม่ยอมมาก็น่ากังวลกว่าว่าจะเข้าถึงการรักษาได้อย่างไร เพราะเคลรู้สึกถึงความไม่ปลอดภัย”

“อยากให้ มีช่องทางในการส่งต่อเคลที่เป็นระบบ มีหน่วยงานรองรับ ที่เชื่อมโยงกันได้ แล้วปลอดภัยด้วย”

“ควรมีหน่วยงานด้านสุขภาพจิตเข้ามาร่วมตรวจสอบสภาพจิต ทั้งนิติวิทยาศาสตร์และนิติจิตเวช อาจ screening ค้นหาปัญหา กำหนดว่าต้องตรวจอะไรบ้าง”

“ถ้าจะเยียวยาต้องเยียวยาไปถึงการดูแลญาติด้วย ต้องเยียวยาไปถึงด้านจิตใจด้วย”

“คิดว่าหน่วยงาน รพสต รพช ควรเข้ามาร่วมดูแล ลงเยี่ยมบ้าน”

“มี fast tract ในการเข้ารับการรักษาใน รพ ของรัฐ”

“อยากได้ประเด็นที่ชัดเจนว่าต้องถาม ต้องตรวจอะไรบ้าง มีแบบฟอร์มมาตรฐาน เพื่อประโยชน์ของผู้ถูกทราบ และเจ้าหน้าที่รัฐมากที่สุด”

2) ร่างแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

ร่างแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน ประกอบด้วยหัวข้อสำคัญดังต่อไปนี้

- (1) นิยามศัพท์
- (2) บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- (3) การเลือกและแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ (คตพ.)
- (4) วิธีการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ
- (5) ผังไหลการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน
- (6) การตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน
- (7) วัตถุประสงค์ของการตรวจและให้ความเห็น
- (8) การตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ
- (9) การให้ความเห็นทางการแพทย์
- (10) หลักเกณฑ์และวิธีการในการรายงานผลการตรวจวินิจฉัยและประเมินอาการ
 - แบบรายงานผลการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุน
 - การตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานเบื้องต้น (แบบ ตพ.1)
 - แบบรายงานผลการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานด้านร่างกาย (แบบ ตพ.2)
 - แบบรายงานผลการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานด้านจิตใจ (แบบ ตพ.3)

- แบบรายงานผลการขึ้นสูตรและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานด้านจิตใจ (แบบ ตพ.4)

3) ผลการตรวจสอบแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

จากการตรวจสอบแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน โดยอาศัยการสนทนากลุ่ม (Focus group) กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ผู้พิพากษา จำนวน 1 คน อัยการ จำนวน 1 คน พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ จำนวน 1 คน แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ จำนวน 1 คน แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จำนวน 1 คน จิตแพทย์ จำนวน 1 คน ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน จำนวน 1 คน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จำนวน 1 คน และผู้แทนจากองค์การนอกภาครัฐ (Non-Governmental Organization: NGO) จำนวน 1 คน

ผลจากการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ได้ให้ข้อเสนอแนะในการปรับแก้แนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานพอจะสรุปประเด็นสำคัญได้ดังต่อไปนี้

- ให้สมาคมแพทย์ที่เกี่ยวข้องร่วมจัดทำรายละเอียดการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจตามแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

- แนวทางนี้มีแพทย์เกี่ยวข้อง 3 ส่วน ได้แก่ แพทย์ทั่วไป แพทย์นิติเวช จิตแพทย์ จึงควรมีการอบรม แพทย์ทั่วไป แพทย์นิติเวช จิตแพทย์ ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมานก่อนจะทำการตรวจจริง

- ควรหาแนวทางในการให้กระทรวงสาธารณสุขเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมาน เนื่องจากปลัดกระทรวงสาธารณสุขไม่ได้ถูกกำหนดให้เป็นกรรมการในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นुकคลสูญหาย พ.ศ. 2565 ฉบับนี้

- ต้องออกแบบแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน ภายใต้บริบทที่พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นुकคลสูญหาย พ.ศ. 2565 ฉบับนี้ ประกาศใช้แล้ว

- ควรเพิ่มแพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉินเป็นคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ (คตพ.)

- ควรบูรรวมแบบรายงานผลการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานด้านร่างกาย (แบบ ตพ.2) และ แบบรายงานผลการตรวจและ

ให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรمانด้านจิตใจ (แบบ ตพ.3) ให้เป็นฉบับเดียวกัน

- ผังไหลการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรمان ข้อความในวงกลมแรกให้ใช้คำว่า ผู้ถูกควบคุมตัว
- คณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ (คตพ.) ควรทบทวนการกำหนดระยะเวลาการรายงานผลการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจที่ระบไว้ 5 วัน ควรกำหนดจำนวนวันให้มากกว่านี้
- ทบทวนการต้องนำตัวผู้ที่ถูกควบคุมตัวไปตรวจสภาพร่างกายและจิตใจซ้ำทุก 3 วัน ทุกคนว่าเหมาะสมหรือไม่

4) ผลการประเมินแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรمان

จากการประเมินแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรمان โดยอาศัยการสนทนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ผู้พิพากษา จำนวน 1 คน อัยการ จำนวน 1 คน พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ จำนวน 1 คน แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ จำนวน 1 คน แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จำนวน 1 คน จิตแพทย์ จำนวน 1 คน ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน จำนวน 1 คน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จำนวน 1 คน และผู้แทนจากองค์การนอกภาครัฐ (Non-Governmental Organization: NGO) จำนวน 1 คน

ผลจากการสนทนาอิงผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน ได้ให้ข้อเสนอแนะในการปรับแก้แนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรمان พอจะสรุปประเด็นสำคัญได้ดังต่อไปนี้

- เห็นด้วยที่ให้แพทย์เป็นอิสระในการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรمان
- แพทย์ไม่ได้เรียนเกี่ยวกับการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรمان ดังนั้นภายหลังจากที่พัฒนาแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรمانเสร็จเรียบร้อยแล้ว ควรจัดให้มีการอบรมแพทย์ทางนิติเวช จิตแพทย์ และแพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและสามารถตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรمانได้อย่างถูกต้อง
- นิยามของคำว่า ควบคุมตัว ไม่ใช้กับคำว่า จับกุมตัว
- การตรวจร่างกาย เน้น พยานหลักฐานของบาดแผล

- ขอให้มิศูนย์รับแจ้งเหตุเกี่ยวกับการถูกระทำทรมาน การลงโทษหรือกระทำด้วยประการใดที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อันเป็นเหตุให้ผู้นั้นถูกลดทอนคุณค่าหรือละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานความเป็นมนุษย์ หรือเกิดความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานแก่ร่างกายหรือจิตใจ

- ขอให้มีการบันทึกภาพเคลื่อนไหวตลอดเวลาขณะทำการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมาน

- ทำอย่างไรผู้เสียหายจากการทรมานถึงได้รับการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ

- ในการสัมภาษณ์ผู้เสียหายจากการทรมาน ขอให้มีการจัดหาคนที่สามารถพูดภาษาเดียวกันกับผู้เสียหายจากการทรมานได้

- ควรมีคำตอบแทนให้แพทย์และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมาน

- ประเด็นการส่งตรวจร่างกายทั่วไปเบื้องต้นผู้ที่ถูกควบคุมตัวทุกราย ควรทบทวนใหม่

- ตามมาตรา 27 ต้องเพิ่มการรายงานผลการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมานให้ศาลทราบด้วย

5) แนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน ประกอบด้วยหัวข้อสำคัญดังต่อไปนี้

(1) นิยามศัพท์

(2) บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

(3) การเลือกและแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ (คตพ.)

(4) วิธีการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ

(5) ผังไหลการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

(6) การตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

(7) วัตถุประสงค์ของการตรวจและให้ความเห็น

(8) การตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ

(9) การให้ความเห็นทางการแพทย์

(10) หลักเกณฑ์และวิธีการในการรายงานผลการตรวจวินิจฉัยและประเมินอาการ

- แบบรายงานผลการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุน

- การตรวจสอบและเฝ้าระวังผู้เสียหายจากการทรมานเบื้องต้น (แบบ ตพ.1)
 - แบบรายงานผลการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเฝ้าระวังผู้เสียหายจากการทรมานด้านร่างกายและจิตใจ (แบบ ตพ.2)
 - แบบรายงานผลการชันสูตรและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเฝ้าระวังผู้เสียหายจากการทรมานด้านจิตใจ (แบบ ตพ.3)
- รายละเอียดแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเฝ้าระวังผู้เสียหายจากการทรมาน ตามภาคผนวก จ.

4.4 แนวทางการเฝ้าระวังผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย

การศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาแนวทางการเฝ้าระวังผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย ณ กรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่น ๆ ระหว่างเดือนเมษายน พ.ศ. 2566 ถึง เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2567 ผลการศึกษานำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยายตามลำดับ ดังนี้

4.4.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

1) ผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ

กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 10 คน เป็นเพศชายทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 100.00 ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 50.00 (Mean = 42.5, SD =4.20) สถานภาพสมรสคู่ คิดเป็นร้อยละ 80.00 จบระดับการศึกษาระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 50.00 และประกอบอาชีพรับจ้าง คิดเป็นร้อยละ 50.00 ดังแสดงในตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.8 ข้อมูลทั่วไปของผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ (n = 10)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	10	100.00
อายุ (ปี)		
Mean = 42.5, SD =4.20 Min = 39, Max = 52		
31 – 40	5	50.00
41 – 50	4	40.00
51 – 60	1	10.00

ตารางที่ 4.8 ข้อมูลทั่วไปของผู้เสียหายจากการทรمانโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ (n = 10) (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
สถานภาพสมรส		
คู่	8	80.00
โสด	2	20.00
ระดับการศึกษาสูงสุด		
ประถมศึกษา	5	50.00
มัธยมศึกษาตอนต้น	3	30.00
มัธยมศึกษาตอนปลาย	2	20.00
อาชีพ		
รับจ้าง	5	50.00
เกษตรกรกรรม	4	40.00
ว่างงาน	1	10.00

2) ผู้เสียหายจากการบังคับสูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ

กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 10 คน ส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กับผู้เสียหายจากการบังคับสูญหายโดยเป็นภรรยา คิดเป็นร้อยละ 70.00 เพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 100 มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 40.00 (Mean = 41.3, SD =9.10) สถานภาพสมรสคู่ คิดเป็นร้อยละ 40.00 จบระดับการศึกษาระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 30.00 และประกอบอาชีพรับจ้าง คิดเป็นร้อยละ 60.00 ดังแสดงในตารางที่ 4.9

ตารางที่ 4.9 ข้อมูลทั่วไปของผู้เสียหายจากการบังคับสูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ (n = 10)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ความสัมพันธ์กับผู้เสียหายจากการบังคับสูญหาย		
ภรรยา	7	70.00
พี่น้อง	2	20.00
บุตร	1	10.00
เพศ		
หญิง	10	100.00

ตารางที่ 4.9 ข้อมูลทั่วไปของผู้เสียหายจากการบังคับสูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ (n = 10) (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
อายุ (ปี)		
Mean = 41.3, SD =9.10 Min = 23, Max = 52		
21 – 30	2	20.00
31 – 40	2	20.00
41 – 50	4	40.00
51 – 60	2	20.00
สถานภาพสมรส		
คู่	4	40.00
หม้าย	3	30.00
หย่า/แยก	2	20.00
โสด	1	10.00
ระดับการศึกษาสูงสุด		
ประถมศึกษา	3	30.00
มัธยมศึกษาตอนต้น	2	20.00
มัธยมศึกษาตอนปลาย	2	20.00
อนุปริญญา	1	10.00
ปริญญาตรี	2	20.00
อาชีพ		
รับจ้าง	6	60.00
ค้าขาย	2	20.00
เกษตรกรกรรม	2	20.00

4.4.2 ผลการพัฒนาแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย

1) ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายจากการถูกกระทำทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหายที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 ราย ประกอบด้วย 1) ผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ จำนวน 10 ราย และ 2) ผู้เสียหายจากการบังคับสูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้แก่ สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้ซึ่งอยู่กินกันฉันสามีภริยา ซึ่งมีได้จดทะเบียนสมรส

ผู้อุปการะและผู้อยู่ในอุปการะของผู้ถูกระทำให้สูญหาย จำนวน 10 ราย ผู้วิจัยนำเสนอรายละเอียดครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ (1) ความต้องการการช่วยเหลือเยียวยาของผู้เสียหายจากการทรมาน และ (2) ความต้องการการช่วยเหลือเยียวยาของผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหาย

(1) ความต้องการการช่วยเหลือเยียวยาของผู้เสียหายจากการทรมาน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้เสียหายจากการถูกระทำให้ทรมาน ส่วนใหญ่จะถูกกระทำทรมานโดยพยายามไม่ทำให้เกิดร่องรอยหลงเหลือ โดยพบสภาพร่างกายและสภาพจิตใจของผู้เสียหายจากการถูกระทำให้ทรมานมีลักษณะดังต่อไปนี้

(1.1) การบาดเจ็บทางร่างกายจากการทรมาน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้เสียหายจากการทรมานส่วนใหญ่จะได้รับบาดเจ็บทางร่างกาย อาทิ ข้ำใน เจ็บหน้าอก หายใจไม่สะดวก อ่อนแรง เพลีย เจ็บปวดตามร่างกาย การเดินทางทรงตัวไม่ปกติ ปวดสะเอว ปวดหลัง ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ถูกถีบหน้าอก ไม่มีเลือด แต่ข้ำใน เจ็บหน้าอก”

“มีอาการหายใจไม่สะดวก”

“หลังจากได้กินอาหาร รู้สึกมีอาการไม่เหมือนเดิม”

“รู้สึกอ่อนแรง เพลีย”

“ถูกเตะที่ขา เจ็บขา ปัจจุบันเดินไม่ปกติ”

“เจ็บในช่องท้อง”

“ตอนนี้ยังเจ็บสะเอว ปวดหลัง”

(1.2) การได้รับการดูแล บำบัดรักษา และฟื้นฟูการบาดเจ็บทางร่างกาย

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้เสียหายจากการทรมานส่วนใหญ่ไม่ได้ไปรับการรักษาที่โรงพยาบาล จะปล่อยให้หายเอง หากมีอาการมากจะไปหาหมอชาวบ้านให้ทำการรักษาแทน ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ไม่ได้รับการรักษา หายเอง”

“ไม่ได้รักษาอาการอะไรเลย ทาแค้ยาหม่อง”

“ไปหาหมอบ้าน เขาให้ยากิน หายดีจนถึงทุกวันนี้”

(1.3) อาการบาดเจ็บทางร่างกายในปัจจุบัน และความต้องการการช่วยเหลือ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้เสียหายจากการถูกระงับการกระทำผิดส่วนใหญ่ไม่มีอาการทางกายหลงเหลือ มีบางรายที่ยังมีอาการปวดหลังปวดสะเอว และปวดขาทำให้การเดินและการทรงตัวไม่ค่อยดี ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ปัจจุบันร่างกายหายหมดแล้ว ไม่รู้ว่าร่างกายเป็นอย่างไร เพราะไม่มีการเอกซเรย์”

“ยังมีปวดหลัง ปวดขา ปวดเอวอยู่บ้าง”

“ถูกเตะที่ขา เจ็บขา ปัจจุบันเดินไม่ปกติ”

“ตอนนี้ยังเจ็บสะเอว ปวดหลัง”

(1.4) ความผิดปกติทางจิตใจจากการถูกระงับการกระทำผิด

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า ความผิดปกติทางจิตใจจากการถูกระงับการกระทำผิดจะมีความหลากหลายของความคิด ความรู้สึก และอารมณ์ในแต่ละช่วงเวลาของการเกิดเหตุการณ์ โดยสามารถแบ่งได้เป็น 3 ระยะ คือ สภาพจิตใจในช่วงวันแรกที่ถูกระงับการกระทำผิด สภาพจิตใจขณะถูกระงับการกระทำผิด และสภาพจิตใจภายหลังถูกระงับการกระทำผิด โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

สภาพจิตใจในช่วงวันแรกที่ถูกระงับการกระทำผิด พบว่า ผู้เสียหายจากการถูกระงับการกระทำผิดโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐส่วนใหญ่มีอาการ กลัว ร้องไห้ เครียด วิตกกังวล หวาดระแวง ตัวสั่น ตัวเย็น สมอมนิ่งงอ คออะไรไม่ออก เครียด คิดมาก รู้สึกกดดัน นอนไม่หลับ และอยากให้อ่านช่วงเวลาผ่านไปให้เร็วที่สุด ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ความรู้สึกตัวเรา กลัว มีอาการทำอะไรไม่ถูก จะคุยอะไรกับเขาก็ไม่ถูก”

“รู้สึกสั่น คออะไรไม่ออก ตัวเย็น ความดันขึ้น ตอนตรวจหลังจากเก็บดีเอ็นเอ ตัวเย็น สมอมนิ่งงอ กลัว อยู่กับความกลัว ไม่รู้เขาจะพาไปไหน ไปทำอะไร”

“กดดัน ตัวเรารู้แล้วว่าโดนกระทำ เครียด ไม่รู้จะทำตัวยังไง คิดมาก”

“กลัว หวาดระแวง นอนไม่หลับ เห็นเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ได้ รู้สึกกลัว ปัจจุบันความกลัวยังอยู่”

สภาพจิตใจขณะถูกระงับการกระทำผิด พบว่า ผู้เสียหายจากการถูกระงับการกระทำผิดส่วนใหญ่มีอาการ กลัว ร้องไห้ เครียด วิตกกังวล ไม่ได้หลับไม่ได้นอน นอนไม่ได้กินได้น้อย กินไม่ได้ น้ำหนักลด รู้สึกตัวคนเดียว เสียความรู้สึก มีความคิดอยากตาย คิดถึงครอบครัว เป็นห่วงครอบครัว ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“อยู่ไปสามวัน ไม่ได้หลับไม่ได้นอนสามคืน น้ำหนักลดประมาณสามกิโล เครียด ทำอะไรไม่ได้”

“ตอนที่ถูกขัง น่าจะทุกคนร้องไห้”

“มีความคิดที่จะอยากตาย ตายดีกว่า หมอจิตเวชเคยสัมภาษณ์ บอกว่าอยากตายดีกว่า กินก็ไม่ได้ นอนก็ไม่ได้ น้ำหนักลด”

“กินข้าวคนเดียว กินข้าวไม่ได้”

“เป็นห่วงคนข้างหลัง”

สภาพจิตใจภายหลังถูกปล่อยตัว พบว่า ผู้เสียหายจากการถูกระงับการกระทำผิดส่วนใหญ่มีอาการ หลอน ระแวง เหมือนมีเสียงคนเรียก พูดซ้ำ พูดคนเดียว คิดซ้ำ ยังคิดถึงเหตุการณ์ที่ผ่านมา มึนงง สมองง่าย เครียด วิตกกังวล กลัว กลัวถูกยิง ถูกจับตัวซ้ำ ถูกทำร้ายซ้ำ เห็นเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ได้จะรู้สึกกลัว ปัจจุบันความกลัวยังอยู่ นอนไม่ค่อยหลับ นอนผวา สะดุ้งตื่น นอนหลับไม่เต็มอิ่ม ไม่กล้ากลับบ้าน ไม่กล้าออกไปไหน ไม่กล้าอยู่บ้าน ไปไหนมาไหนก็ต้องระวัง ไม่กล้าไปทำงาน ไม่ค่อยมีคนรับเข้าทำงาน ไม่กล้าอยู่บ้าน หลบหนีไปอยู่ที่อื่น ถูกตีตราว่าเป็นโจร ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“หลังจากเขาปล่อยตัวแล้ว ไม่กล้ากลับบ้าน กลัว พูดคนเดียว เหมือนมีเสียงคนเรียก หลอน”

“ช่วงแรก ๆ หลังจากปล่อยตัว หวาดระแวง นอนไม่หลับ ร้องไห้ เสียความรู้สึก ตอนนี้ไม่เป็นไรแล้ว ปรับตัวได้แล้ว สุขภาพดีขึ้น”

“ไม่กล้าอยู่บ้าน ไปไหนมาไหนก็ต้องระวัง”

“นอนไม่ค่อยหลับ ผวา สะดุ้งตื่น นอนหลับไม่เต็มอิ่ม”

“มึนงง พูดซ้ำ คิดซ้ำ สมองง่าย”

“ไม่อยากจะคิดถึงเหตุการณ์นั้น แต่พอเจอสถานการณ์ ความคิดก็ย้อนกลับมาอีก”

“เครียดทั้งมีหมายและเครียดกลัวจะถูกเก็บ”

“มีความรู้สึกกลัวทุกครั้งที่เจอเจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่ก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะต้องไปทำงาน”

“กลัว หวาดระแวง นอนไม่หลับ เห็นเจ้าหน้าที่ไม่ได้ รู้สึกกลัว ปัจจุบันความกลัวยังอยู่”

“รู้สึกกลัว นอนไม่หลับ หวาดระแวง เป็นเดือนกว่าจะปรับตัวเองให้ดีขึ้น”

“ไปทำงาน ก็ไม่ค่อยมีคนรับเข้าทำงาน”

“ถูกตีตราว่าเป็นโจร”

(1.5) การได้รับการดูแล บำบัดรักษา และฟื้นฟูความผิดปกติทางจิตใจ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการดูแล บำบัดรักษา และฟื้นฟูความผิดปกติทางจิตใจ พบว่า ผู้เสียหายจากการถูกระงับการกระทำผิดส่วนใหญ่ไม่ได้ไปพบจิตแพทย์ แต่จะดูแลตนเอง ดังนี้

- ปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาที่นับถือด้วยการทำจิตใจให้สงบ ให้อภัย ขอให้คนอื่น
ปลอดภัย

- ไปรักษากับหมอบ้าน (ชาวบ้านที่สามารถรักษาโรคได้)

- ไปพบจิตแพทย์ บางรายไปพบจิตแพทย์ด้วยตัวเอง บางรายอาสาสมัครในพื้นที่ที่ลงเยี่ยม
บ้านทำการประสานส่งต่อไปพบจิตแพทย์ยังโรงพยาบาลของรัฐ

- ดูแลตัวเอง ทำใจ ควบคุมตัวเอง ฝึกการหายใจเมื่อรู้สึกกลัว

ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ใช้ศาสนาเป็นที่พึ่ง ทำจิตใจให้สงบ ให้อภัย ขอให้คนอื่นปลอดภัย”

“ไปหาหมอบ้าน ก่อนจะไปหาได้ยินเสียงตุบไม่ได้ ไปหาหมอบ้าน เขาให้ยากิน หายดี
จนถึงทุกวันนี้”

“ไปพบจิตแพทย์ แรก ๆ ไม่ได้ไปเอง แต่อาสาสมัครในพื้นที่ลงไปเยี่ยม และทำการส่งต่อ”

“ทำใจ ควบคุมตัวเอง ถามญาติพี่น้องว่าทำอะไรให้ดีขึ้น ไม่เคยไปหาจิตแพทย์”

“ฝึกการหายใจ เวลากลัว ก็หายใจเข้าออกลึก ๆ ควบคุมไปกับการกินยา”

“คุยกับผู้รู้ทางศาสนา”

(1.6) ความผิดปกติทางจิตใจในปัจจุบัน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้เสียหายจากการถูกรังแกทำทรมานโดยเจ้าหน้าที่
ของรัฐส่วนใหญ่สภาพจิตใจดีขึ้น มีบางรายที่ยังมีอาการมีเสียงในสมอง พุดไม่ประติดประต่อ พุดได้เป็นคำ ๆ มี
อาการพูดคนเดียว หวาดระแวงกลัวจะถูกจับตัวไปอีก หวาดกลัว เครียด กระวนกระวายใจ ควบคุมอารมณ์
ตัวเองไม่ได้ ร้องไห้ตัวสั่นเมื่อพูดถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้น มีอาการกลัวตอนออกจากบ้าน มีอาการสั้นเวลาเห็น
เจ้าหน้าที่ของรัฐ พุดแล้วจำไม่ได้ นอนไม่ค่อยหลับ ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ปัจจุบันอาการดีขึ้นเยอะแล้ว”

“ปกติดี แต่กลัวจะถูกจับตัวไปอีก”

“ตอนที่เรานอน ได้ยินเสียงรถบรรทุก จะสะดุ้ง หัวใจเต้นแรง ปวดหน้าอก”

“มีอาการนอนไม่หลับ เวลาพูดกับเพื่อนแล้วร้องไห้ มีเสียงในสมอง”

“มีอาการนอนไม่หลับ เวลาพูดกับเพื่อนแล้วร้องไห้ มีเสียงในสมอง”

“มีอาการกลัวตอนออกจากบ้าน มีอาการสั้นเวลาเห็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ”

“พุดไม่ประติดประต่อ เมื่อก่อน จะพุดเป็นคำ ๆ พุดแล้วจำไม่ได้”

“มีอาการพุดคนเดียว ควบคุมอารมณ์ตัวเองไม่ได้”

(1.7) ผลกระทบด้านอื่น ๆ

ด้านอาชีพ ต้องออกจากงาน สมัครงานไม่มีคนรับ ถูกเลิกจ้าง

ด้านครอบครัว ภรรยาและลูกขาดคนดูแล ขาดเสาหลักของครอบครัว เด็กถูกเพื่อนล้อเลียนว่าพ่อเป็นโจร เสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปเยี่ยมขณะถูกควบคุมตัวจำนวนมากในแต่ละวัน (ค่าน้ำมัน ค่าเช่ารถ ค่าอาหารการกินทั้งของบุคคลในครอบครัวและคนขับรถพาไป)

ด้านสภาพจิตใจของสมาชิกในครอบครัว ภรรยาและลูกมีอาการหวาดกลัว ตกใจ

ด้านการเงิน ขาดรายได้ เสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปเยี่ยมขณะถูกควบคุมตัวจำนวนมาก รายได้ไม่พอใช้ ภรรยาต้องทำหน้าที่หารายได้แทน ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ต้องออกจากงาน สมัครงานไม่มีคนรับ ต้องดิ้นรนด้วยตัวเองว่าทำอย่างไรจะได้ตั้งค้
ถูกเลิกจ้าง”

“เคยมีรายได้เยอะ ๆ แต่เสียโอกาส เอากลับมาไม่ได้ รายได้ลดลง ทำงานได้วันละพัน พอ
ถูกกระทำแล้ว ความคิดเราไม่เจริญในแนวทางนั้น เลยเสียโอกาส”

“เด็กถูกบูลลี่ ลูกชายถูกเพื่อนล้อว่าพ่อเป็นโจร”

“มีผลกระทบขาดรายได้ เพราะผู้นำครอบครัวถูกจับ มีผลกระทบจิตใจของครอบครัว
ชาวบ้านมองครอบครัวไม่ดี ตอนนี้อยู่ดีขึ้นแล้ว”

“ครอบครัวต้องเดินทางไปเยี่ยม ต้องมีค่าใช้จ่ายในการเดินทาง แต่ละวันหมดหลายบาท”

“ทำงานไม่ได้ ขาดรายได้”

(1.8) การได้รับความช่วยเหลือเยียวยาผ่านมา

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้เสียหายจากการถูกกระทำทารุณส่วนใหญ่ได้รับความช่วยเหลือเยียวยาจากสมาชิกในครอบครัว ได้แก่ การให้กำลังใจ การไปเยี่ยม รวมทั้งมีบางรายที่ได้รับเงินเยียวยาจากศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ให้กำลังใจ”

“เรื่องเศรษฐกิจ ครอบครัวช่วยได้น้อย เพราะเราเป็นเสาหลัก”

“บางคนไม่อยากให้ครอบครัวรู้ ไม่อยากให้ครอบครัวเป็นห่วง ไม่อยากให้คนทางบ้านทุกข์
ไปด้วย”

“คนที่บ้านอยากให้เข้าเร็ว ๆ อยากไปเยี่ยม”

“มีหนึ่งคนได้รับการเยียวยาจาก ศอ.บต. ประมาณหนึ่งหมื่น”

“มีการขอรับการเยียวยาจาก คอ.บต. แต่มีขั้นตอนกาพิจารณาหลายขั้นตอน มีคณะกรรมการพิจารณา บางคนได้ บางคนไม่ได้ มีขั้นตอนไปที่อำเภอ ถ้าไปที่อำเภอแล้วเงียบ แสดงว่าไม่ได้ ไม่มีการแจ้งผล ช่วงหลังไม่มีการเยียวยาแล้ว”

(1.9) ความต้องการการช่วยเหลือเยียวยา

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้เสียหายจากการถูกระทำทรมานส่วนใหญ่ ต้องการให้รัฐบาลช่วยเหลือเยียวยาในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้

ด้านการรักษาพยาบาลให้กลับคืนสู่สภาพเดิม

- ต้องการตรวจและรักษาสภาพร่างกายและจิตใจในโรงพยาบาลของรัฐที่ปลอดภัย
- ต้องการได้รับการรักษาแบบจริงจังและรักษาอย่างต่อเนื่องจนอาการหายหรือทุเลา
- อยากให้เยียวยาสุขภาพจิตอย่างจริงจังทั้งตัวผู้เสียหายจากการถูกระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐและบุคคลในครอบครัว
- อยากให้ทีมสุขภาพจิตไปเยี่ยมผู้เสียหายจากการถูกระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐและบุคคลในครอบครัวทันทีที่เกิดเหตุการณ์ และติดตามเยี่ยมให้กำลังใจ รวมทั้งให้มีการประเมินทางจิตใจอย่างต่อเนื่อง
- กรณีที่ผู้เสียหายจากการถูกระทำทรมานยังมีความผิดปกติทางจิตให้การดูแลต่อเนื่อง ถ้ามีอาการดีขึ้นให้ส่งต่อเครือข่ายสาธารณสุขในพื้นที่ดูแลต่อไป
- ติดตามดูแลผู้เสียหายจากการถูกระทำต่อเนื่องเป็นระยะจนกว่าจะหมดความเสี่ยง และฟื้นฟูอาการผิดปกติให้กลับสู่สภาพเดิมเท่าที่จะเป็นไปได้

ด้านหลักฐานการตรวจสภาพร่างกายและสภาพจิตใจ

- ต้องการใบรับรองแพทย์จากการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ เพื่อใช้ในการแจ้งความดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่กระทำทรมาน และเป็นหลักฐานขอรับการช่วยเหลือเยียวยาจากหน่วยงานภาครัฐ
- ไม่สามารถแจ้งความดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ เพราะไม่มีหลักฐานการถูกระทำทรมาน
- เมื่อไปโรงพยาบาลของรัฐ ผู้เสียหายจะไม่บอกว่าถูกระทำทรมานมา จะโกหกว่าถูกทำร้ายร่างกายหรือได้รับอุบัติเหตุมาเพื่อให้ได้รับการตรวจรักษา แต่มีข้อจำกัดเนื่องจากจะไม่มีหลักฐานการตรวจจากแพทย์มายืนยันเพื่อใช้ในการดำเนินคดี และขอรับการช่วยเหลือเยียวยาจากหน่วยงานภาครัฐ

ด้านการเงิน

- ต้องการการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปเยี่ยมผู้เสียหายขณะถูกควบคุมตัว

- ชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายจากการทรمان เช่น การคืนทรัพย์สิน การซ่อมแซมทรัพย์สิน หรือชดใช้เงินเป็นค่าเสียหาย เป็นต้น

- สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปเยี่ยมผู้เสียหายจากการถูกระทำทรمانขณะถูกควบคุมตัว ได้แก่ ค่าเช่าเหมารถ ค่าน้ำมัน ค่าอาหาร เป็นต้น

- สนับสนุนทุนการศึกษาให้บุตรของผู้เสียหายจากการถูกระทำทรمانจนจบปริญญาตรี

ด้านอาชีพ

- สำหรับผู้เสียหายจากการถูกระทำทรمان อยากได้งานทำ เพราะถ้าไม่มีงาน ก็ไม่มีเงินดูแลครอบครัว อยากได้โอกาสในการทำงาน และอยากให้มีกิจกรรมที่มีรายได้เสริม

- สำหรับบุคคลในครอบครัว อยากให้มีกิจกรรมสร้างรายได้ในครอบครัว มีกลุ่มสตรีมาช่วยเหลือผู้หญิงให้มีงานทำ และอยากให้ช่วยดูแลเรื่องอาชีพของบุตร

- จัดหางานให้ทำตามความเหมาะสมกับความรู้ ความสามารถ ทักษะ และประสบการณ์ของผู้เสียหายจากการทรمان

- จัดกิจกรรมที่มีรายได้เสริมให้กับผู้เสียหายจากการทรمان

- จัดกิจกรรมสร้างรายได้ให้กับสมาชิกในครอบครัว

- จัดหาอาชีพให้กับบุตรของผู้เสียหายจากการทรمان

ด้านกระบวนการขอรับการช่วยเหลือเยียวยา ต้องการให้รัฐช่วยเหลือในการดำเนินการขอรับการเยียวยา เนื่องจากต้องเตรียมเอกสารเป็นจำนวนมาก

ด้านกฎหมาย

- ช่วยดำเนินการแจ้งความ และติดตามความก้าวหน้าของคดี

- การช่วยเหลือทางกฎหมาย อยากให้มีการบังคับใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรمانและการกระทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 อย่างจริงจังและเป็นรูปธรรมกับทุกหน่วยงานของรัฐ

ด้านการประกันว่าจะไม่เกิดขึ้นอีก ต้องการให้รัฐมีมาตรการป้องกันและช่วยคุ้มครองไม่ให้ถูกจับตัวไปอีก ไม่อยากให้เกิดขึ้นอีก กลัวว่าจะถูกเจ้าหน้าที่ขมาองรัฐมาจับตัวไปอีก

ด้านอื่น ๆ

- ต้องการให้รัฐบาลให้การช่วยเหลือเยียวยาแก่ผู้เสียหายจากการทรمانและครอบครัว โดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้หลังจากมีผลการประเมินของแพทย์ ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“อยากให้เยียวยา”

“อยากให้จริงจังกับการรักษา”

“อยากให้พาไปหาหมอ และให้มีการประเมินทางจิตใจ”

“มีคนหนึ่งที่หม้ออกไปรับรองแพทย์ ถูก...(ระบุชื่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ)...ฟ้อง หมอเลยกลัว”

“ช่วยจัดทำหลักฐานการตรวจสภาพจิตใจจากจิตแพทย์เพื่อใช้ในการดำเนินคดี และขอรับการช่วยเหลือเยียวยาจากหน่วยงานภาครัฐ”

“ไปรับรองแพทย์มีความสำคัญ”

“หมอลัวเราจะเอาไปรับรองแพทย์ไปแจ้งความ หมอจะมีปัญหากับ ...(ระบุชื่อเรียกเจ้าหน้าที่ของรัฐ)...เขาเลยไม่อยากยุ่ง ไม่ใช่ไม่อยากรักษา ถ้าไปแจ้งความ หมอก็ต้องไปขึ้นศาล”

“ต้องการไปรับรองแพทย์ อยากให้หมอชี้แจงให้ละเอียด อยากให้หมอรับรองว่าถูกทำร้ายจริง ๆ แต่หมอไม่เคยรับรอง บางทีหมอก็คิดว่าเราโกหกหรือป่าว ถ้าเราไปบอกกับหมอว่าเราถูกทำร้ายร่างกาย คนที่ไปให้ตรวจก็เลยโกหกกว่าชกต่อย หม้ออกไปรับรองแพทย์ แต่ก็ไม่มี ความหมาย”

“เราจะตอบคำถามโดยไม่บอกว่าถูกทรมานมา จะโกหกเพื่อให้ได้รับการตรวจรักษา แต่มีข้อจำกัดในการเอาหลักฐานมาดำเนินคดี”

“การเยียวยาเรื่องงาน เพราะถ้าไม่มีงาน ก็ไม่มีเงินดูแลครอบครัว อยากได้โอกาสในการทำงาน”

“การชดเชย เพราะหากนับถอยหลัง ผลกระทบทางเศรษฐกิจ อาจจะเยอะ”

“อยากให้มีแนวทางเยียวยาลูก รวมถึงครอบครัวที่พ่อได้รับผลกระทบ อยากให้รัฐช่วยเหลือ เรื่องการทำงานทุนการศึกษา ให้มีกิจกรรมสร้างรายได้ในครอบครัว มีกลุ่มสตรีมาช่วยเหลือผู้หญิงให้ มีงานทำ”

“อยากให้มีกิจกรรมที่มีรายได้เสริม”

“อยากให้มีงานทำ สนับสนุนการประกอบอาชีพของครอบครัว เช่น ถ้าเย็บผ้า ก็หาอุปกรณ์เย็บผ้าให้”

“อยากให้สนับสนุนด้านอาชีพมากกว่า”

“อยากให้เยียวยาสุขภาพจิตอย่างจริงจัง ที่ทำที่ผ่านมา รู้สึกดีขึ้น”

“ไม่ค่อยได้ใช้บริการจากกลไก อสม. แผนกจิตเวช เพราะไม่รู้ว่ามียุ่หรือไม่ ไม่รู้ว่าเข้าช่องทางไหน”

“อสม. ไม่มีความรู้เรื่องสุขภาพจิต”

“ถูกควบคุมตัวเป็นเวลานานหลายเดือน ก็ไม่มีโอกาสในการตรวจ ทำให้ไม่มีสิทธิเรียกร้องความยุติธรรม มันยาก ไม่เสมอต้นเสมอปลาย”

“จะตอบคำถามโดยไม่บอกว่าถูกทรมานมา จะโกหกเพื่อให้ได้รับการตรวจรักษา แต่มีข้อจำกัดในการเอาหลักฐานมาดำเนินคดี”

“ไม่อยากไปโรงพยาบาลรัฐ เพราะมีขั้นตอนยุ่งยาก เขาจึงเลือกไปหาหมอบ้าน”

“อยากให้กฎหมายทรมาน ป้องกันการทรมานได้จริง อย่าทำร้ายกัน เพราะกระทบเยอะ”

(1.10) ความจำเป็นเร่งด่วนในการช่วยเหลือเยียวยา

รัฐบาลควรให้การช่วยเหลือเยียวยาแก่ผู้เสียหายจากการทรมานและครอบครัวทันทีที่เกิดเหตุการณ์ โดยเฉพาะการเยียวยาด้านการรักษาพยาบาลทั้งการเจ็บป่วยทางกายและจิตใจ ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“อยากให้รัฐมาช่วยเหลือเยียวยาทันที”

“สุขภาพจิต ก็เข้าไม่ถึง เพราะมันซับซ้อน”

“ไม่เคยได้รับการเยียวยา”

(2) ความต้องการการช่วยเหลือเยียวยาของผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหาย

(2.1) ระยะเวลาที่บุคคลในครอบครัวสูญหาย

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า บุคคลในครอบครัวของผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหายส่วนใหญ่หายตัวไปเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 10 ปี ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“หายตัวไป 16 ปี ตั้งแต่ปี 52”

“เกิดเหตุการณ์ปี 50 ..(ระบุชื่อเรียกเจ้าหน้าที่ของรัฐ)...กับพวก 8 คนมาชวน ประมาณสองทุ่ม จากนั้นก็ไม่กลับมาเลย”

“สามีสูญหาย หายไปตอนลูกสาวสามขวบครึ่ง ตอนนี้อายุ 21 ปีแล้ว”

“หายมกราคม 47 จะไปต่อใบขับขี่ จากนั้นก็ติดต่อไม่ได้เลย”

“สามีหายตั้งแต่ พ.ย. ปี 50”

“น้องชายหายในปี 53”

“พี่ชายหายไปตอนหนูอายุห้าขวบ ปี 47”

“พ่อหายตัวไปตั้งแต่ ปี 51 ขับรถออกจากบ้านไปแล้วไม่กลับมาอีกเลย”

“พ่อหายไป มกราคม 55”

“ถูกจับกุม เมื่อเมษายน 2557 และหายตัวไปนับแต่นั้น”

(2.2) การได้รับทราบความจริง

จากการสอบถามกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ตั้งแต่บุคคลในครอบครัวหายตัวไปยังไม่เคยได้รับทราบข่าวคราวใด ๆ เลย ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ตั้งแต่หายตัวไปยังไม่เคยได้ข่าวเลย”

“ออกไปกับเจ้าหน้าที่ จากนั้นก็ไม่กลับมาเลย”

“ถูกจับตัวไป จากนั้นก็ไม่กลับมาเลย”

“จากนั้นก็ติดต่อไม่ได้เลย”

“ตั้งแต่...(ระบุชื่อเรียกเจ้าหน้าที่ของรัฐ)...มาเชิญตัวไป จากนั้นก็ไม่ได้ข่าวคราวอะไรเลย”

“ตอนเช้าออกไปทำงานแล้ว หายไปกับเพื่อน”

“กินข้าวอยู่กับครอบครัว เพื่อนพี่ชายมารับไป แล้วหายเลย หายไปเป็นกลุ่ม”

“ตอนเที่ยงพอลกลับมาแล้วให้เงินกับแม่ เขามีคำพูดเหมือนกลางสังฆรณ์ แม่ก็เลยบอกว่าทำไมพูดแบบนี้ หลังจากวันนั้นเขาไปแล้วไม่กลับมาเลย แต่ทราบว่าเขาไปช่วยตามเพื่อนที่ถูกจับตัวไป”

“เจ้าหน้าที่มาเอาตัวไปจากที่บ้าน หลังจากนั้นไม่ได้ติดต่อกันเลย”

“ยังไม่เจอเลย”

“หายตัวไปตั้งแต่ปี 54 ในปี 2562 ค้นหาเจอขึ้นส่วนที่ตรวจคดีเอนเอตรงกับแม่”

(2.3) ความผิดปกติทางจิตใจจากการที่บุคคลในครอบครัวสูญหาย

จากการสอบถามกลุ่มตัวอย่าง พบว่า รู้สึกกลัว วิตกกังวลหวาดระแวง ร้องไห้ ไม่ได้นอน นอนไม่หลับ รู้สึกกระวนกระวายใจไม่รู้อะไรจะทำยังไง ไม่รู้จะไปตามหาที่ไหน ได้แต่นั่งรออย่างเดียว กินไม่ได้ น้ำหนักลดลง ทำใจไม่ได้ ทุกข์ใจ เศร้าโศก เสียใจ จิตใจแย่ ความรู้สึกสูญเสียบุคคลที่รัก โดดเดี่ยว ตัวคนเดียว ไม่อยากมีชีวิตอยู่ เนื่องจากต้องรับภาระทั้งหมดเพียงลำพัง ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ตอนนั้นร้องไห้ ไม่รู้จะพูดยังไง กดวางโทรศัพท์ โทรไปอีกไม่รับสาย กดสายทิ้ง คั่นนั้นไม่ได้นอนเลย ไม่รู้จะทำยังไง ไม่รู้จะไปไหน รอเช้าอย่างเดียว น้ำหนักลดลง กินไม่ได้ นอนไม่หลับ”

“กินไม่ได้ นอนไม่หลับ กลัว ไม่เคยกลับไปที่บ้านแม่ พอลกลับไป กลัว หวาดระแวง อยู่ไม่ได้ นอนไม่หลับ”

“มีความทุกข์ความเศร้าโศก ความเสียใจ”

“ร้องไห้ นอนไม่หลับเลย”

“สภาพจิตใจ พออยู่ต่อหน้าคนก็เข้มแข็ง แต่พออยู่คนเดียวก็ร้องไห้ด้วย”

“สภาพจิตใจ ถ้าพูดถึงเรื่องนี้ ความรู้สึกจะกลับมาอีก ปัจจุบันยังนอนไม่ค่อยหลับ”

“ขาดสติ จะไปโคตน้ำ เหมือนเครียดด้วย เพราะพ่อกับแม่จะไปไหนก็ไปด้วยกัน กว่าจะผ่านมาได้ก็หลายปี เหมือนเป็นซึมเศร้า แม่ไม่นอนเลย ตีหนึ่งตีสองเหมือนเครียดเกิน นอนกัดฟันตัวเอง”

“รู้สึกว่าจะไม่อยากคุยกับใครเลย อยากอยู่เงียบ ๆ ไม่อยากคุยกับใคร”

(2.4) การได้รับการดูแลช่วยเหลือด้านจิตใจในระยะแรกภายหลังเกิดเหตุการณ์

จากการสอบถามกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่ดูแลตัวเอง อยู่กับครอบครัว ไม่ได้รับการดูแลช่วยเหลือด้านจิตใจจากหน่วยงานใด เนื่องจากช่วงแรกกำลังวุ่นวายอยู่กับการติดตามหาตัวบุคคลในครอบครัวที่หายตัวไป ทำให้ไม่ได้คิดถึงการดูแลจิตใจของตัวเอง มีเพียงคนในครอบครัวเท่านั้นที่คอยให้กำลังใจ และช่วยเหลือต่าง ๆ รวมทั้งการปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาที่นับถือด้วยการทำจิตใจให้สงบ ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ไม่ได้กินยาจิตเวช”

“การเยียวยาตามความเชื่อตามหลักศาสนา และเป็นห่วงลูก จึงต้องดูแลใจเรา”

“มีครอบครัวคอยดูแลช่วยเหลือ”

“กำลังใจจากครอบครัว จากลูก”

(2.5) สภาพจิตใจในปัจจุบัน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้เสียหายจากการถูกรังแกทำให้สูญหายส่วนใหญ่สภาพจิตใจดีขึ้น เนื่องจากเหตุการณ์เกิดมานานเกิน 10 ปี ต้องทำใจ ทำงานต่อ เพราะต้องดูแลลูก แต่มีบางรายที่ยังมีอาการเครียดง่าย ปวดหัว อยู่คนเดียวไม่ได้ บางครั้งรู้สึกไม่มีคุณค่า ร้องไห้ เป็นโรคซึมเศร้า ยังนอนไม่ค่อยหลับ ไม่อยากคุยกับใคร อยากสงบสติอารมณ์ ไม่อยากรับรู้เรื่องภายนอก ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“มีอาการเครียดง่าย ปวดหัว อยู่คนเดียวไม่ได้ บางครั้งรู้สึกไม่มีคุณค่าและก็ร้องไห้”

“ถ้าพูดถึงเรื่องนี้ ความรู้สึกจะกลับมาอีก จะร้องไห้”

“เป็นโรคซึมเศร้า ตอนนี้อาการดีขึ้นแล้ว เพราะกินยาตลอดทุกวันๆ”

“ปัจจุบันยังนอนไม่ค่อยหลับ”

“ไม่อยากคุยกับใคร อยากสงบสติอารมณ์ ไม่อยากรับรู้เรื่องภายนอก”

“นอนไม่หลับ ร้องไห้ ไม่ได้ไปหาหมอเพื่อขอยา”

(2.6) การได้รับความช่วยเหลือเยียวยาด้านจิตใจที่ผ่านมา

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่ไม่ได้ไปพบจิตแพทย์ แต่จะโทรศัพท์ไปพูดคุยแทน จึงทำให้ไม่ได้รับการรักษาด้วยยาทางจิต ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“มีคนติดต่อให้คุยกับจิตแพทย์ทางโทรศัพท์ แต่ไม่ได้รับยามารับประทาน เพราะไม่ได้ไปพบจิตแพทย์โดยตรง”

“ได้ระบายกับหมอ ไม่มียา เป็นการคุยทางโทรศัพท์ จ่ายยาไม่ได้ เพราะยังไม่ไปถึงโรงพยาบาล”

“จะพูดคุยระบายความทุกข์ใจกับคนที่ประสบกับสถานการณ์เหมือนกันเท่านั้น”

(2.7) ผลกระทบด้านอื่น ๆ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้เสียหายจากการถูกรังแกทำให้สูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐยังได้รับผลกระทบด้านอื่น ๆ ดังนี้

ด้านอาชีพ ต้องหางานทำหรือหารายได้เสริม เพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ในขณะที่บางคนถูกเลิกจ้างงาน และสมัครงานไม่มีคนรับ

ด้านครอบครัว ขาดเสาหลักของครอบครัว เนื่องจากผู้สูญหายส่วนใหญ่เป็นหัวหน้าครอบครัว

ด้านสภาพจิตใจของสมาชิกในครอบครัว ยังมีอารมณ์เศร้า ร้องไห้เมื่อพูดถึงบุคคลในครอบครัวที่สูญหายไป

ด้านการเงิน ขาดรายได้ เสียค่าใช้จ่ายในการติดตามหาความจริง รายได้ไม่พอใช้ ภรรยาต้องทำหน้าที่หารายได้แทน บางรายมีหนี้สิน การกู้ยืมเงินมาใช้จ่ายในครอบครัว และค่าเล่าเรียนของลูก

ด้านสังคม ต้องเก็บตัวอยู่แต่ในบ้าน เพื่อนบ้านไม่มีใครกล้ามาคบหา เพราะกลัวจะได้รับอันตรายไปด้วย ถูกตีตราว่าเป็นคนไม่ดี

ด้านกฎหมาย ไม่มีพยานหลักฐานในการดำเนินคดีตามกฎหมาย

ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“เพื่อนไม่คบ เพราะกลัวจะถูกอันตรายไปกับเรา”

“มีการกู้ยืมอีก ตอนนี้ก็ยังจ่ายหนี้ไม่หมด”

“ไม่มีใครช่วยเหลือ เขาตราหน้าเลยว่าเราเป็นโจร ไปขอทุนการศึกษา เขาบอกว่าจะเอาอะไรอีก สามเือนเธอเป็นโจร”

“ไปแจ้งความ เขารับแจ้ง แต่บอกว่าเจ้าหน้าที่ไม่ทำหรอก มีแต่โจรที่ทำ”

“ไปร้องที่ตีสื่อไอ เขาบอกว่าช่วยไม่ได้ เพราะไม่มีพยาน”

(2.8) การได้รับความช่วยเหลือเยียวยาที่ผ่านมา

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐได้รับความช่วยเหลือเยียวยาที่ผ่านมา ดังนี้

ด้านการรักษาพยาบาล

- มีหน่วยงาน NGO ในการช่วยเหลือดูแลด้านจิตใจ และส่งต่อไปรับการรักษายังโรงพยาบาลของรัฐ

ด้านการเงิน

- ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต) ช่วยเหลือเยียวยาในรูปแบบของตัวเงิน ทั้งนี้จำนวนเงินที่ได้รับขึ้นอยู่กับพยานหลักฐานที่นำมาประกอบการขอรับเงินเยียวยา โดย ศอ.บต. จะจ่ายเงินเยียวยาให้จำนวน 300,000 ถึง 7,000,000 บาท

- กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ช่วยทุนการศึกษาเป็นเวลา 1 ปี เดือนละ 2,500 บาท

- กระทรวงยุติธรรม จ่ายเงินเยียวยาให้ตาม พรบ.ค่าตอบแทนผู้เสียหายฯ

- กรมสอบสวนคดีพิเศษจ่ายค่าดูแลตอนที่เขามาคุ้มครองพยาน

- ญาติฯ ช่วยดูแลค่าเล่าเรียน

- NGO ช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปยื่นเรื่องร้องเรียน ค่าเดินทางไปพบแพทย์
คำรักษาพยาบาล

ด้านอาชีพ

- กษัตริย์สากล ช่วยในเรื่องการประกอบอาชีพ ขอรถเข็นขายข้าวเหนียวไก่กับข้าวต้ม และให้เงินทุนมาเป็นก้อน จะมีเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานให้ ไอซีอาร์ซีจะถามว่าต้องการทำอะไร แล้วเขาจะไปประเมินว่าจะทำอะไรบ้าง แล้วส่งเจ้าหน้าที่มาจัดการให้ ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ได้เยียวยาห้าแสน จาก ศอ.บต. มีบางคนในพื้นที่อื่นได้ 7 ล้าน หรือ 3.5 ล้าน จากนโยบายหลังปี 53”

“ได้ค่าเยียวยาจาก ศอ.บต โครงการเยียวยารัฐบาล ประมาณสองล้านกว่าบาท แบ่งสามส่วน ส่วนละประมาณล้านกว่า ใน 26 คน ได้เราคนเดียว เพราะมีหลักฐาน มีใบแจ้งความ มีพยาน ชี้ตัวคนได้”

“ได้รับการเยียวยาห้าแสน”

(2.9) ความต้องการการช่วยเหลือเยียวยา

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้เสียหายจากการถูกรักรำทำให้สูญหายส่วนใหญ่ ต้องการให้รัฐบาลช่วยเหลือเยียวยาในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้

ด้านการรับรู้ความจริง

- อยากให้รัฐช่วยตามหาว่าบุคคลในครอบครัวที่หายตัวไปนั้นไปอยู่ที่ไหน
- อยากทราบชะตากรรม ยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ ถ้าเสียชีวิตแล้วก็บอกมา และถ้ามีศพ ก็เอาศพกลับมา ถ้าไม่มีศพก็ไม่เป็นไรแต่ให้ยืนยันความจริงว่าผู้สูญหายเสียชีวิตแล้ว
- อยากให้หาหลักฐานว่าเขายังมีชีวิตอยู่หรือไม่ ถ้าเสียไปแล้วครอบครัวก็พร้อมรับ
- อยากให้สืบหาผู้สูญหายและแจ้งผลให้ทราบเป็นระยะภายในสองปีหลังจากเกิดเหตุการณ์

ด้านการรักษาพยาบาล

- ประเมินและดูแลสุขภาพจิตใจบุคคลในครอบครัวโดยเร็ว ถ้าเป็นไปได้อยากให้ทีมสุขภาพจิตลงพื้นที่เพื่อประเมินสภาพจิตใจหลังเกิดเหตุการณ์ทันที
- ดูแลสภาพจิตใจ ไปเยี่ยมให้กำลังใจ และติดตามเยี่ยมอย่างต่อเนื่อง
- ต้องการได้กำลังใจจากเพื่อนบ้านและเจ้าหน้าที่ของรัฐ
- การที่มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาเยี่ยมมาสอบถามก็ถือเป็น การเยียวยา
- ต้องการให้มีการเยียวยาทางใจ มาถามไถ่บ้าง มาดูแลจิตใจ
- ต้องการให้รัฐจัดคนมาดูแล ไม่ใช่เหมือนอยากได้เงินอย่างเดียว การมีคนโทรมาถามไถ่ทำให้รู้สึกว่ครอบครัวเราไม่ได้ถูกทิ้ง
- กรณีที่ผู้เสียหายจากการถูกรักรำให้สูญหายอาการยังไม่ดีขึ้นให้การดูแลต่อเนื่อง ถ้ามีอาการดีขึ้นให้ส่งต่อเครือข่ายสาธารณสุขในพื้นที่ดูแลต่อไป
- ติดตามดูแลผู้เสียหายต่อเนื่องเป็นระยะจนกว่าสภาพจิตใจจะดีขึ้น

ด้านการเงิน

- สนับสนุนเงินทุนในการสร้างอาชีพหรือหารายได้เสริม
- ต้องการให้รัฐช่วยเหลือเยียวยาเป็นเงินให้เหมือนกัน

- ต้องการให้รัฐช่วยสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการติดตามหาตัวผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหาย เนื่องจากต้องจ่ายค่าน้ำมัน ค่าเช่ารถพร้อมคนขับ ค่าอาหารขณะออกตามหาผู้สูญหาย เนื่องจากงานการไม่ได้ทำ

- ต้องการให้รัฐช่วยสนับสนุนทุนทรัพย์ในการจัดซื้ออุปกรณ์ในการประกอบอาชีพให้กับบุคคลในครอบครัว โดยสนับสนุนให้สอดคล้องกับความต้องการ เช่น อุปกรณ์สำหรับขายของออนไลน์

- เงินลงทุนในการสร้างอาชีพหรือหารายได้เสริม

- เงินช่วยเหลือเยียวยา

- ใช้น้ำที่เกิดจากค่าใช้จ่ายในการติดตามหาผู้สูญหาย

- สนับสนุนทุนการศึกษาบุตรของผู้สูญหายจนจบปริญญาตรี อยากให้ลูกได้เรียน มีการศึกษา เพื่อจะได้มีงานทำในอนาคต

ด้านอาชีพ จัดหางานให้ผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหายตามความเหมาะสมกับความรู้ ความสามารถ ทักษะ และประสบการณ์ ได้แก่ พ่อ แม่ สามี ภรรยา บุตร

ด้านกระบวนการขอรับการช่วยเหลือเยียวยา ต้องการให้รัฐช่วยเหลือในการติดต่อขอความช่วยเหลือและเตรียมเอกสารในการดำเนินการขอรับการเยียวยา

ด้านการให้คำปรึกษา ต้องการให้เจ้าหน้าที่ของรัฐจัดหาผู้ให้คำปรึกษาในการดำเนินการต่างๆ ทั้งเรื่องการติดตามหาผู้สูญหาย การดำเนินการขอรับการช่วยเหลือเยียวยา การวางแผนดำเนินชีวิต การทำงาน เป็นต้น

ด้านกฎหมาย ช่วยดำเนินการแจ้งความ และติดตามความก้าวหน้าของคดี รวมทั้งต้องการให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมาแนะนำช่วยเหลือเกี่ยวกับการรวบรวมหลักฐาน การดำเนินการแจ้งความ และช่วยติดตามคดีให้

ด้านความปลอดภัย ต้องการให้รัฐช่วยคุ้มครองความปลอดภัยของบุคคลในครอบครัว เนื่องจากมีเจ้าหน้าที่ของรัฐโทรศัพท์มาคุกคามข่มขู่บอกให้ยุติการดำเนินการแจ้งความและตามหาตัวผู้สูญหาย

ด้านอื่น ๆ

- ต้องการให้มีหน่วยงานของรัฐเข้าไปเยี่ยมอย่างสม่ำเสมอ

- ต้องการให้การเยียวยา มีผลย้อนหลังกับรายอื่นๆ ที่ผ่านมาแล้วด้วย

- ต้องการกำลังใจจากคนอื่น ๆ

ดังเช่นถ้อยคำระบุงของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ตอนหายไปช่วงแรก พยายามร้องไปหลายหน่วยงาน คือพยายามเอาสามีกลับมาให้ได้ ก่อน ถ้ามีศพ ก็เอาศพกลับมา ไม่อยากให้หายจนไม่รู้ชะตากรรม หน่วยงานก็พยายามค้นหา แต่ก็ไม่เจอ”

“อยากทราบชะตากรรม”

“อยากรู้ความจริงว่าหายไปไหน ถ้าเป็นศพก็ให้แจ้ง”

“อยากรู้ความจริง อย่างน้อยอยากให้ออกศพ เราจะได้สงบ”

“การช่วยเหลือการให้ได้ข้อมูลที่แท้จริง”

“ต้องการให้รัฐช่วยเหลือในการดำเนินการขอรับการเยียวยา เนื่องจากต้องเตรียมเอกสาร เป็นจำนวนมาก”

“อยากให้ลูกได้เรียน มีการศึกษา ทำงานกริดอย่างวันหนึ่งไต่เกินหนึ่งร้อยบาท อยากให้ลูกเรียนมหาวิทยาลัย เป็นความต้องการของคนที่เป็นแม่ ขึ้นตำแหน่งปริญญาดรี”

“ยังไม่ได้เงินเยียวยาเต็มจำนวน อยากให้รัฐบาลช่วยเหลือเต็มจำนวน”

“ทุนสนับสนุนอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ ให้สอดคล้องกับความต้องการ เช่น อุปกรณ์สำหรับขายของออนไลน์”

“มีการช่วยเหลือในการดำเนินการเยียวยา”

“การเยียวยาอยากให้มีผลย้อนหลังกับรายอื่นๆ ที่ ยังไม่ได้รับการช่วยเหลือเยียวยาในช่วงที่ผ่านมาด้วย”

“มีค่าใช้จ่ายในการเรียนของลูก รับจ้างกริดยาง เฉลี่ยคนละประมาณห้าสิบบาทต่อคน”

“อยากให้ดูแลการศึกษาลูก เพราะตอนนั้นกังวลอยู่ว่าลูกจะอยู่อย่างไร จะได้เรียนไหม”

“การยื่นเรื่องด้านเอกสารขอเยียวยา ไม่ผ่านการพิจารณา มีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ เรื่องการเยียวยา”

“อยากให้คนให้กำลังใจ ถูกกระทำแล้ว ไม่อยากให้อยู่คนเดียว เพื่อนกลัวไม่คบ”

“ไม่อยากให้ทั้งผู้เสียหายให้อยู่คนเดียว การดูแลจิตใจ การช่วยติดตามคดี”

“ถ้าเรื่องมันเกิดขึ้นแบบนี้ ถ้าเป็นไปได้คือไม่อยากให้มีใครมาเยาะเย้ยเรา มาชี้หน้าเรา อยากให้เป็นกำลังใจมากกว่า ไม่อยากให้เห็นเราเป็นคนต่ำต้อย เป็นเรื่องชื่อเสียงเรื่องศักดิ์ศรี”

“ให้มีหน่วยงานของรัฐเข้าไปสอบถามเยี่ยมเยียนอย่างสม่ำเสมอ”

“อยากให้มีหน่วยงานลงมาสอบถามเยี่ยมเยียน อย่างน้อยไม่ลืมพวกเรา”

“อยากให้รัฐมาแนะนำช่วยเหลือ การช่วยเหลือรวบรวมหลักฐาน และดูแลความปลอดภัย”

“อยากให้ลูกมีงานทำที่มั่นคง ไม่อยากให้ลูกไปทำงานไกล”

(2.10) ความจำเป็นเร่งด่วนในการช่วยเหลือเยียวยา

รัฐบาลควรให้การช่วยเหลือเยียวยาแก่ผู้เสียหายจากการถูกรุกระทำความผิดและครอบครัวทันทีที่เกิดเหตุการณ์ โดยเฉพาะการดูแลด้านจิตใจและค่าใช้จ่ายต่างๆที่เกิดขึ้น ดังเช่นถ้อยคำระบุของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“อยากให้มีการดูแลโดยเร็ว ถ้าเป็นไปได้อยากให้เจอหมอเร็ว”

“อยากให้มีทีมกายและจิตลงพื้นที่ประเมินโดยเร็วและมีการส่งต่อได้ทันที”

“ช่วงแรก ๆ อยากให้มีการให้คำปรึกษา ดูแลค่าใช้จ่าย การให้คำปรึกษาเยียวยาจิตใจด้านจิตใจ อยากให้เขามาพูดให้รู้สึกดี”

“อยากรู้ความจริง กลับมาสภาพไหนรับได้หมด ประมาณห้าปีเรารู้ว่าเขาไม่อยู่แล้วไปหาหมอดูบอกว่าเขาไม่อยู่แล้ว”

2) ร่างแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการถูกรุกระทำความผิดและบังคับสูญหาย

ร่างแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการถูกรุกระทำความผิดและบังคับสูญหาย ประกอบด้วยหัวข้อสำคัญดังต่อไปนี้

(1) แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการถูกรุกระทำความผิดและบังคับสูญหายตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการถูกรุกระทำความผิดและการทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565

(2) นิยามศัพท์

(3) บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

(4) ผังไหลการเยียวยาผู้เสียหายจากการถูกรุกระทำความผิดและการถูกทำให้สูญหาย

(5) การเยียวยาผู้เสียหายจากการถูกรุกระทำความผิดและผู้เสียหายจากการถูกทำให้สูญหาย

(6) เอกสารระบุตัวพยานบุคคล (แบบ ยส.1)

(7) แบบรายงานผลการพิจารณาช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายจากการถูกรุกระทำความผิดและผู้เสียหายจากการถูกทำให้สูญหาย (แบบ ยส.2)

(8) แผนการช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายจากการถูกรุกระทำความผิดและผู้เสียหายจากการถูกทำให้สูญหาย (แบบ ยส.3)

(9) แบบรายงานผลการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหาย (แบบ ยส.4)

3) ผลการตรวจสอบแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย

จากการตรวจสอบแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย โดยอาศัยการสนทนากลุ่ม (Focus group) กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ผู้พิพากษา จำนวน 1 คน อัยการ จำนวน 1 คน พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ จำนวน 1 คน แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ จำนวน 1 คน แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จำนวน 1 คน จิตแพทย์ จำนวน 1 คน ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน จำนวน 1 คน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จำนวน 1 คน และผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และผู้แทนจากองค์การนอกภาครัฐ (Non-Governmental Organization: NGO) จำนวน 1 คน

ผลจากการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ได้ให้ข้อเสนอแนะในการปรับแก้แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย พอดีสรุปประเด็นสำคัญได้ดังต่อไปนี้

- ผังไหลแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย ยังขาดข้อมูลกรณีเสียชีวิต
- มีกรณีที่ถูกคุมขังไป ไม่กี่วัน ก็ปล่อยตัวกลับมา ก็ถือว่าเป็นบุคคลสูญหายเช่นกัน ต้องตรวจร่างกาย
- กรณีเยียวยา ควรกำหนดว่าผู้รับผิดชอบคือใคร ให้จำนวนเท่าไร เยียวยา หรือชดเชยการกระทำผิดของรัฐ
- กรณีเยียวยาข้าราชการพยาบาลเห็นควรใช้สิทธิ สปสช.
- กรณีผู้สูญหาย มีค่าใช้จ่ายในการติดตามหาบุคคลที่สูญหายไป ค่าตรวจดีเอ็นเอของญาติหรือผู้สูญหายเพื่อประกอบการยืนยันตัวตน การ matching เครื่องญาติ ควรมีผู้รับผิดชอบจัดหาเงินทุนสำหรับค่าใช้จ่ายดังกล่าว
- การเยียวยา ให้ยึดหลักคิดว่าจะให้อะไรบ้าง เหมือนกับหน่วยงานอื่นมัย เคยมีใครให้มาแล้วบ้าง
- การช่วยเหลือควรให้เป็นก้อนหรือให้ตามร่องรอยบาดแผล หรือจ่ายโดยยึดหลักตามสิทธิมนุษยชน
- กรณีเด็ก ควรมีการติดตามพัฒนาการ และโอกาสทางการศึกษา การเลี้ยงดู ต้องเยียวยาอย่างไร
- ใช้ MCATT เยียวยาด้านจิตใจได้

- ควรรวมแบบรายงานผลการพิจารณาช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกระงับให้สูญหาย (แบบ ยส.2) กับ แผนการช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกระงับให้สูญหาย (แบบ ยส.3)

- การเยียวยาควรพิจารณาพิเศษในกลุ่มเบาะบาง เด็ก หญิงตั้งครรภ์

4) ผลการประเมินแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย

จากการประเมินแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย โดยอาศัยการสนทนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ผู้พิพากษา จำนวน 1 คน อัยการ จำนวน 1 คน พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ จำนวน 1 คน แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ จำนวน 1 คน แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จำนวน 1 คน จิตแพทย์ จำนวน 1 คน ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน จำนวน 1 คน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จำนวน 1 คน และผู้แทนจากองค์การนอกภาครัฐ (Non-Governmental Organization: NGO) จำนวน 1 คน

ผลจากการสนทนาอิงผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน ได้ให้ข้อเสนอแนะในการปรับแก้แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย พอจะสรุปประเด็นสำคัญได้ดังต่อไปนี้

- เมื่อเกิดเหตุควรกำหนดให้มีการเยียวยาขั้นพื้นฐานในเบื้องต้นทันที โดยไม่ต้องรอคำสั่งจากคณะกรรมการกำหนดมาตรการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกระงับให้สูญหาย (อยส.)

- ไม่สนับสนุนให้มีการตรวจสอบสภาพร่างกายและจิตใจโดยภาคเอกชนเพื่อนำหลักฐานมาขอรับการช่วยเหลือเยียวยาจากภาครัฐ

- เห็นควรเอาเอกสารระบุตัวพยานบุคคล (แบบ ยส.1) ออก

5) แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย

แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย ประกอบด้วยหัวข้อสำคัญดังต่อไปนี้

(1) แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565

(2) นิยามศัพท์

(3) บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

(4) ผังไหลการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการถูกระงับให้สูญหาย

(5) การเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกระงับให้สูญหาย

(6) แบบรายงานผลการพิจารณาช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหาย (แบบ ยส.1)

(7) แบบรายงานผลการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหาย (แบบ ยส.2)

รายละเอียดแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายตามผนวก ฉ.

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การประกาศใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุญจสุญหาย พ.ศ. 2565 ถือเป็นก้าวสำคัญของประเทศไทยในการต่อสู้กับการทรมานและการกระทำให้นุญจสุญหาย ตลอดจนการรับรองการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กฎหมายดังกล่าวเป็นกรอบทางกฎหมายที่สอดคล้องกับอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี (UNCAT) ซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีตั้งแต่ปี 2550 และอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการสูญหายโดยถูกบังคับ (ICPPED) ซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีเมื่อปี 2567

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุญจสุญหาย พ.ศ. 2565 ได้เปลี่ยนแปลงแนวทางปฏิบัติของเจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมายไปอย่างมาก เพราะนอกจากกฎหมายฉบับนี้จะกำหนดความผิดทางอาญาใหม่ 3 ฐานความผิด ได้แก่ ความผิดฐานกระทำการทรมาน ความผิดฐานกระทำการที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และความผิดฐานกระทำให้นุญจสุญหายแล้ว กฎหมายยังได้กำหนดมาตรการคุ้มครองทางกฎหมายทั้งในเชิงป้องกัน คุ้มครองและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการกระทำให้นุญจสุญหาย อย่างไรก็ตาม การมีกฎหมายเพียงอย่างเดียว แม้จะเป็นก้าวสำคัญในการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุญจสุญหาย แต่ที่สำคัญยิ่งกว่าคือการทำให้กฎหมายสามารถบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องมือ มาตรฐานและระบบการป้องกันคุ้มครองและเยียวยาตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุญจสุญหาย พ.ศ. 2565 และพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี จึงต้องการที่จะพัฒนาเครื่องมือที่จะช่วยเสริมประสิทธิภาพของการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าว รวมถึงเสริมสร้างประสิทธิภาพในการป้องกัน คุ้มครองและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการกระทำให้นุญจสุญหายในภาพรวม โดยการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เสนอแนะแนวทางจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติและจัดทำเครื่องมือการตรวจสอบที่ควบคุมตัวตามพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี 2) จัดทำแนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ 3) จัดทำแนวทางการตรวจสอบและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน และ 4) จัดทำแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย โดยผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย โดยแบ่งการนำเสนอผลการวิจัยออกเป็น 4 ส่วนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

5.1 แนวทางจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติ (NPM) และจัดทำเครื่องมือการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว

การวิจัยในส่วนนี้เป็นไปเพื่อเสนอแนวทางจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติ (NPM) และจัดทำเครื่องมือการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวตามพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี (OPCAT) โดยใช้การวิจัยเอกสาร (documentary research) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก 3 กลุ่ม โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) ได้แก่ ผู้บริหารหรือผู้แทนหน่วยงานที่ดูแลสถานที่ควบคุมตัว ผู้บริหารหรือผู้แทนหน่วยงานที่ดำเนินการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว และผู้เชี่ยวชาญด้านการป้องกันการทรมานและการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว รวมจำนวน 17 คน และการสนทนากลุ่ม (focus group) จำนวน 3 ครั้ง โดยการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) ได้แก่ 1) การประชุมกลุ่มอดีตผู้ต้องขัง 2) การประชุมกลุ่มเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในเรือนจำและทัณฑสถานในพื้นที่กรุงเทพมหานคร นนทบุรี และปทุมธานี และ 3) การประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านงานราชทัณฑ์และการตรวจเยี่ยมเรือนจำหรือทัณฑสถาน รวมจำนวน 24 คน โดยจะนำเสนอสรุปและอภิปรายผลการวิจัยเป็น 2 ส่วน ได้แก่ แนวทางจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติ (NPM) ตาม OPCAT และเครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำ ดังนี้

5.1.1 แนวทางจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติ (NPM) ตาม OPCAT

1) การเข้าเป็นภาคีของ OPCAT

ประเทศไทยเป็นภาคีอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม และย่ำยีศักดิ์ศรี และได้ตราพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุกลำสุญหาย พ.ศ. 2565 ขึ้นมาบังคับใช้แล้ว แต่ยังไม่ได้เข้าเป็นภาคีพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี (OPCAT) ซึ่งเป็นพิธีสารที่จะมาเสริมประสิทธิภาพการทำงานป้องกันการทรมานของประเทศไทย อย่างไรก็ตาม รัฐบาลไทยแสดงเจตจำนงในการรายงานทบทวนสถานการณ์สิทธิมนุษยชนของไทยภายใต้กลไก Universal Periodic Review (UPR) ทุกรอบแรก (ปี 2554) รอบที่ 2 (ปี 2559) และรอบที่ 3 (ปี 2564) ด้วยการตอบรับข้อเสนอแนะในการให้สัตยาบัน OPCAT รวมถึงจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติที่มีความเป็นอิสระและมีทรัพยากรสนับสนุนอย่างดี

การเข้าเป็นภาคี OPCAT จะทำให้เกิดกลไกการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวทั้งหมดเพื่อการป้องกันการทรมาน โดยกลไกดังกล่าวจะมี 2 ระดับ คือ กลไกระหว่างประเทศคืออนุกรรมการเพื่อป้องกันการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment หรือ SPT) และการจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติ (National Preventive Mechanism หรือ NPM) ซึ่งเป็นกลไกอิสระเพื่อทำหน้าที่ตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวเชิงป้องกันเป็นประจำและโดยไม่ต้องแจ้งล่วงหน้า

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ส่วนใหญ่มีความเห็นเชิงบวกต่อการเข้าร่วมเป็นภาคีของ OPCAT และการจัดตั้ง NPM โดยเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อประเทศไทยมากกว่าผลเสีย โดยเฉพาะในเรื่องดังต่อไปนี้

(1) ช่วยพัฒนาและยกระดับมาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและสภาพความเป็นอยู่ของผู้ต้องขัง

(2) ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับหลักนิติธรรมและหลักสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะการช่วยให้อันดับดัชนีหลักนิติธรรม (rule of law index) ของประเทศดีขึ้น

(3) ช่วยให้ประเทศไทยเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายความร่วมมือระหว่างประเทศ ที่จะสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และแนวปฏิบัติที่ดีจากประเทศอื่น ๆ ที่เป็นภาคี OPCAT

อย่างไรก็ดี ผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนยังมีความกังวลเกี่ยวกับความไม่พร้อมของสถานที่ควบคุมตัวบางแห่งที่จะต้องถูกตรวจเยี่ยม และกังวลว่าบางสถานที่ควบคุมตัวจะไม่ยอมรับการถูกตรวจเยี่ยม โดยเฉพาะหน่วยงานฝ่ายความมั่นคง

ผู้วิจัยเห็นว่าการเข้าเป็นภาคี OPCAT และการจัดตั้ง NPM เพื่อทำหน้าที่ตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวทั้งหมดในประเทศไทยนั้น ย่อมสร้างความกังวลให้แก่บางหน่วยงานที่อาจถูกตรวจเยี่ยม เพราะหากประเทศไทยเข้าเป็นภาคี OPCAT แล้ว รัฐบาลไทยและหน่วยงานที่ดูแลสถานที่ควบคุมตัว จะต้องทำหน้าที่เปิดให้ SPT และ NPM ทำการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวทุกแห่งโดยไม่แจ้งให้ทราบล่วงหน้า รวมถึงสถานที่ควบคุมตัวแบบปิดลับต่าง ๆ อย่างไรก็ดี การเข้าเป็นภาคี OPCAT และการจัดตั้ง NPM ย่อมจะเป็นผลดีต่อประเทศและประชาชนในระยะยาว โดยเฉพาะการช่วยยกระดับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนของประเทศให้ดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะการปฏิบัติต่อผู้ถูกควบคุมตัว อันจะช่วยสร้างภาพลักษณ์ของประเทศให้ดีขึ้นในสายตาของประชาคมระหว่างประเทศ ซึ่งจะส่งผลในด้านอื่น ๆ ตามมา โดยเฉพาะมิติการค้าและการลงทุนจากประเทศที่ให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชน

2) การจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติ (NPM) สำหรับประเทศไทย

จากการศึกษาทั้งเอกสารและการสัมภาษณ์ พบว่า กลไกป้องกันระดับชาติ (National Preventive Mechanisms (NPM)) คือหน่วยงานตรวจเยี่ยมอิสระที่จัดตั้งขึ้นในระดับประเทศ ประกอบด้วยหน่วยงานหนึ่งหน่วยงานขึ้นไป เพื่อป้องกันการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี รวมถึงการป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชนอื่นในสถานที่ควบคุมตัว โดยการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน รวมถึงการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลไกนี้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ภายใต้ OPCAT รัฐภาคีมีความยืดหยุ่นอย่างมากในการกำหนดรูปแบบ NPM อย่างไรก็ดีตาม OPCAT กำหนดให้หน่วยที่ทำหน้าที่ NPM ต้องมีความเป็นอิสระ โดยเฉพาะตามหลักการว่าด้วยสถานะของสถาบันระดับชาติเพื่อการส่งเสริมและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน หรือหลักการปารีส (the Paris Principles) ซึ่งหมายความว่ารวมถึงการรับรองความเป็นอิสระของ NPM ไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายอย่างชัดเจน และต้องมีหลักประกันความเป็นอิสระในการดำเนินงานด้วย กรณีที่กำหนดให้หน่วยงานที่มีอยู่แล้ว เช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ทำหน้าที่เป็น NPM จำเป็นต้องมีหลักประกันความเป็นอิสระจากการถูกแทรกแซง

ภายในด้วย และกรณีมอบหมายให้หลายหน่วยงานทำหน้าที่ NPM แต่ละหน่วยงานที่ประกอบกันเป็น NPM จำเป็นต้องปฏิบัติตามเกณฑ์ความเป็นอิสระนี้ด้วย

นอกจากนี้ NPM จะต้องทำหน้าที่และอำนาจครอบคลุมตามที่ OPCAT กำหนด โดยเฉพาะอำนาจหน้าที่หลัก 4 ประการ ได้แก่ 1) อำนาจหน้าที่ในการตรวจเยี่ยม (visiting function) โดยต้องสามารถเข้าถึงข้อมูลทั้งเอกสาร สถานที่ การสัมภาษณ์ผู้ต้องขังและบุคคลอื่นได้อย่างเป็นส่วนตัว 2) หน้าที่ให้คำปรึกษา (advisory function) โดยการให้ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะต่อกฎหมายและร่างกฎหมาย 3) อำนาจหน้าที่ด้านการศึกษา (educational function) โดยการฝึกอบรมและพัฒนาโปรแกรมการศึกษาและการสร้างความตระหนักรู้ให้กับเจ้าหน้าที่ที่อาจมีส่วนเกี่ยวข้องในการควบคุมตัว สอบปากคำ หรือปฏิบัติต่อบุคคลที่ถูกควบคุมตัว และ 4) อำนาจหน้าที่ด้านความร่วมมือ (cooperation function) ครอบคลุมถึงการมีส่วนร่วมผ่านการเจรจากับหน่วยงานและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เกี่ยวกับการป้องกันการทรมานและการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสม และการติดต่อกับ NPM อื่นๆ เพื่อแบ่งปันประสบการณ์และเสริมสร้างประสิทธิภาพ และกับ SPT ผ่านการประชุมเป็นประจำและการแลกเปลี่ยนข้อมูล อย่างไรก็ตาม NPM จะไม่ได้มีอำนาจสืบสวนสอบสวนข้อร้องเรียน แต่จะเน้นแนวทางการป้องกัน โดยมุ่งเน้นที่การระบุรูปแบบและตรวจจับความเสี่ยงเชิงระบบของการทรมาน แทนที่จะสืบสวนหรือตัดสินข้อร้องเรียนเกี่ยวกับการทรมานหรือการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสม

จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์พบว่า กลไกการป้องกันระดับชาติในหลายรัฐที่เข้าเป็นภาคี OPCAT จะมีลักษณะเฉพาะของตัวเอง แต่โดยภาพรวมแล้วกลไก NPM จะมีอยู่ 3 รูปแบบ ได้แก่ (1) การจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะทางใหม่ เช่น เซเนกัล ฝรั่งเศส เยอรมัน เป็นต้น (2) การจัดตั้งในสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติหรือผู้ตรวจการแผ่นดิน ซึ่งโดยทั่วไปจะเป็นการมอบหมายอำนาจหน้าที่เพิ่มเติมให้แก่สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติหรือสถาบันผู้ตรวจการแผ่นดินที่มีอยู่ เช่น ออสเตรีย เบลเยียม มัลดีฟส์ เป็นต้น และ (3) การจัดตั้งหลายหน่วยงานทำหน้าที่เป็น NPM โดยแต่ละรูปแบบก็จะมีข้อดีและข้อเสียแตกต่างกันไป และไม่สามารถชี้ชัดลงไปได้ว่ารูปแบบใดดีที่สุด เพราะการจัดตั้ง NPM ในรูปแบบใดนั้น ขึ้นอยู่กับบริบทและทรัพยากรของประเทศนั้น ๆ ด้วย เช่น ประเทศที่มีสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ หรือผู้ตรวจการแผ่นดินที่ทำหน้าที่ด้านสิทธิมนุษยชนอยู่แล้ว ก็มักจะมอบหมายให้กับสถาบันเหล่านั้นทำหน้าที่เป็น NPM ด้วย หรือประเทศที่เป็นสหพันธรัฐ หรือมีการกระจายอำนาจการปกครอง หรือมีพื้นที่ขนาดใหญ่ หรือมีหน่วยงานหลายแห่งที่ทำหน้าที่ในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวเป็นปกติอยู่แล้ว ก็มักจะมอบหมายให้หลายหน่วยงานที่มีอยู่แล้วเหล่านั้นทำหน้าที่เป็น NPM ซึ่งมีข้อดีในการช่วยกันทำหน้าที่ให้ครอบคลุมสถานที่ควบคุมตัวที่มีอยู่ แต่ก็มีข้อท้าทายเรื่องการกำกับดูแลเพื่อให้หน่วยงานเหล่านั้น ซึ่งต่างมีความเป็นอิสระในตัวเอง สามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีมาตรฐานเดียวกัน

จากการวิเคราะห์ข้อดีและข้อจำกัดของหน่วยงานต่าง ๆ ที่จะทำหน้าที่ NPM ทั้งจากเอกสารประสบการณ์ต่างประเทศและความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ ผู้วิจัยขอเสนอแนวทางการจัดตั้ง NPM ที่เหมาะสมกับบริบทประเทศไทย ออกเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 การจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะทางใหม่

ข้อดี การเริ่มต้นใหม่จากศูนย์ ทำให้สามารถออกแบบหน่วยงานที่จะทำหน้าที่เป็น NPM ได้อย่างเปิดกว้าง ไม่ต้องติดกรอบกับโครงสร้างองค์กรเดิม รวมถึงความสามารถสร้างทีมตรวจเยี่ยมและกำหนดวิธีการทำงานได้อย่างเปิดกว้างด้วย

ข้อจำกัด

- การจัดตั้งหน่วยงานใหม่ ต้องใช้งบประมาณและทรัพยากรมากกว่าการจัดตั้ง NPM ในองค์กรที่มีอยู่แล้ว จึงค่อนข้างเป็นไปได้ยากที่จะได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายบริหาร
- การเริ่มต้นใหม่ มักมีความยากลำบากทั้งในเรื่องการจัดการ เช่น การหาพื้นที่สำนักงาน การหาพนักงาน เป็นต้น จึงอาจทำให้เริ่มต้นการทำงานล่าช้า
- การเป็นหน่วยงานใหม่ ซึ่งเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่อาจเป็นผู้ปฏิบัติงานใหม่ที่ยังขาดประสบการณ์ในการทำงานด้วยนั้น อาจส่งผลต่อประสิทธิภาพในการดำเนินงาน แต่ประเด็นนี้ก็อาจจะแก้ไขได้ด้วยการรับโอนเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานอื่นที่มีประสบการณ์จากหน่วยงานอื่นเข้ามาเสริม
- โดยธรรมชาติของหน่วยงานใหม่ มักจะยังไม่เป็นที่รู้จักในวงกว้าง จึงอาจทำให้ขาดความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจทั้งจากสาธารณะชนและจากหน่วยงานที่จะถูกตรวจเยี่ยม จึงต้องให้ความสำคัญกับการสื่อสารและประชาสัมพันธ์หน่วยงานมากกว่าปกติ
- มีความเสี่ยงที่หน่วยงานที่ตั้งขึ้นใหม่ จะทำหน้าที่บางอย่างซ้ำซ้อนกับหน่วยงานที่มีอยู่แล้ว จึงต้องพิจารณาเรื่องความทับซ้อนของอำนาจหน้าที่ และควรพัฒนาความสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกันกับองค์กรที่มีอยู่ รวมถึงการมีกลไกความร่วมมือ ข้อตกลงการแบ่งปันข้อมูล หรือระบบอื่นๆ เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพสูงสุด

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ข้อดีและข้อจำกัดข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่ารูปแบบในการจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะขึ้นใหม่ในรูปแบบของหน่วยงานหรือองค์กรอิสระแยกต่างหากเลยนั้น เป็นรูปแบบที่เป็นไปได้ยากในบริบทประเทศไทย เพราะต้องใช้ทรัพยากรทั้งงบประมาณและกำลังคนจำนวนมาก ประกอบกับเมื่อประเมินจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แล้ว งานด้านการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว ไม่ใช่งานที่ฝ่ายบริหารให้ความสำคัญและสถานที่ควบคุมตัวบางแห่งไม่สนับสนุนให้เกิดกลไก NPM ขึ้น ดังนั้น การจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะขึ้นใหม่ จึงเป็นไปได้ยากเมื่อเทียบกับรูปแบบอื่น

อย่างไรก็ดี หากต้องจัดตั้งหน่วยงานใหม่เพื่อทำหน้าที่ NPM อาจพิจารณาจัดตั้งขึ้นเป็นส่วนราชการในสังกัดฝ่ายบริหารบางแห่งที่มีภารกิจใกล้เคียงกับการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวเชิงป้องกัน เช่น สำนักงานรัฐมนตรี หรือกระทรวงยุติธรรม โดยมีแนวทางการดำเนินการดังนี้

- การจัดตั้ง NPM เป็นส่วนราชการในสังกัดสำนักงานรัฐมนตรี ในฐานะภารกิจพิเศษที่มีความสำคัญ โดยให้เป็นส่วนราชการที่ขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี และมีการออกกฎหมายรองรับเพื่อรับประกันความเป็นอิสระในการดำเนินงานและมีการจัดตั้งคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นมาเป็นการเฉพาะ อย่างไรก็ตาม การเป็น

หน่วยงานที่อยู่ภายใต้ฝ่ายบริหาร ก็ยังไม่อาจถือได้ว่าเป็นอิสระเชิงสถาบันอย่างเต็มที่ อีกทั้งยังมีความเสี่ยงที่จะทำหน้าที่บางอย่างซ้ำซ้อนกับหน่วยงานที่มีอยู่แล้ว เช่น กสม. ผู้ตรวจการแผ่นดิน หรือแม้แต่วินิจฉัยการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุ้คนลสูญหาย เป็นต้น

- การจัดตั้ง NPM เป็นส่วนราชการในสังกัดกระทรวงยุติธรรม เนื่องจากกระทรวงยุติธรรมดูแลการบังคับใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุ้คนลสูญหาย พ.ศ. 2565 อยู่แล้ว การจัดตั้ง NPM เป็นส่วนราชการในสังกัดของกระทรวงยุติธรรม จึงอาจเป็นทางเลือกหนึ่ง โดยต้องอาจแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุ้คนลสูญหาย พ.ศ. 2565 เพื่อจัดตั้ง NPM และกำหนดหลักประกันความเป็นอิสระในการดำเนินงาน โดยให้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุ้คนลสูญหาย อย่างไรก็ตาม อาจมีข้อจำกัดในลักษณะเดียวกับการจัดตั้งในสำนักงานกฤษฎีกา

- การกำหนดให้สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TIJ) ทำหน้าที่เป็น NPM โดยปัจจุบัน TIJ เป็นองค์การมหาชนภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงยุติธรรม และมีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านการตรวจเยี่ยมเรือนจำ โดยเฉพาะเรือนจำหญิง การกำหนดให้ TIJ เป็น NPM จำเป็นต้องมีการจัดทำกฎหมายจัดตั้งองค์กรใหม่เพื่อรับรองความเป็นอิสระและกำหนดหน้าที่และอำนาจให้สอดคล้องกับข้อกำหนดของ OPCAT ต่อไป อย่างไรก็ตาม อาจมีข้อจำกัดในลักษณะเดียวกับการจัดตั้งในสำนักงานกฤษฎีกา และกระทรวงยุติธรรมดังกล่าวไปแล้ว

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า กรณีหากจะจัดตั้ง NPM สังกัดกระทรวงยุติธรรมและอยู่ภายใต้การดูแลของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุ้คนลสูญหาย กล่าวคือในช่วงการร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุ้คนลสูญหาย มีร่างพระราชบัญญัติที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เสนอให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุ้คนลสูญหายมีหน้าที่และอำนาจในการตรวจเยี่ยมหน่วยงานหรือสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมตัวได้โดยไม่ต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้า รวมถึงให้คำแนะนำแก่หน่วยงานที่รับผิดชอบ¹ และในการพิจารณาชั้นกรรมาธิการฯ มีกรรมาธิการเสนอให้เพิ่มอำนาจและหน้าที่ของคณะกรรมการฯ ในการตรวจสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมตัวหรือเข้าไปในสถานที่ดังกล่าวโดยพลัน เมื่อมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ ในกรณีที่สถานที่ที่จะเข้าไปไม่ได้อยู่ในความครอบครองของหน่วยงานของรัฐและเจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่ยินยอม ให้เข้าไปได้เมื่อมีหมายของศาล”² โดยในชั้นพิจารณา

¹ ร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุ้คนลสูญหาย พ.ศ. เสนอโดยนายสิระ เจนจาคะ และคณะ, ร่างมาตรา 13 (9), https://lis.parliament.go.th/attach/mod03/mod03_20211001102048.pdf และร่างที่เสนอโดยนายสุทัศน์ เงินหมื่น และคณะ, ร่างมาตรา 42 (9), https://lis.parliament.go.th/attach/mod03/mod03_20211001102012.pdf และร่างที่เสนอโดยนายวันมูหะมัดนอร์ มะทา และคณะ, ร่างมาตรา 12 (9), https://lis.parliament.go.th/attach/mod03/mod03_20211001101922.pdf

² สรุปผลการประชุมคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปราม การทรมานและการกระทำให้นุ้คนลสูญหาย พ.ศ. สภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 23 วันที่ 1 ธันวาคม 2564, https://www.parliament.go.th/ewtcommittee/ewt/25act_missingperson/ewt_dl_link.php?nid=292&filename=index และสรุปผลการประชุมคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปราม การทรมานและการกระทำให้นุ้คนลสูญหาย พ.ศ. สภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 24 วันที่ 3 ธันวาคม 2564, https://www.parliament.go.th/ewtcommittee/ewt/25act_missingperson/ewt_dl_link.php?nid=293&filename=index

ของคณะกรรมการเห็นด้วยกับการเพิ่มเติมหน้าที่และอำนาจดังกล่าว³ และสภาผู้แทนราษฎรเห็นชอบในวาระ 3⁴

อย่างไรก็ดี ในชั้นการพิจารณาของกรรมาธิการฯ วุฒิสภา อำนาจของคณะกรรมการฯ ในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวดังกล่าวได้ถูกตัดออกไป⁵ โดยผู้แทนกรมราชทัณฑ์และกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ให้ความเห็นว่าอาจกระทบต่อการบริหารจัดการและการรักษาความปลอดภัยของเรือนจำและผู้ที่จะเข้าไปในเรือนจำและทัณฑสถานหรือสถานที่ควบคุมตัวอื่น ส่วนกรรมาธิการหลายคนมองว่า การตรวจเยี่ยมเป็นการเพิ่มอำนาจหน้าที่ในเชิงปฏิบัติการขึ้นใหม่ ไม่สอดคล้องกับหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการที่มีหน้าที่และอำนาจในเชิงนโยบาย ในประเด็นนี้ กรรมาธิการบางส่วนมองว่าคณะกรรมการอาจแต่งตั้งที่ปรึกษาและคณะอนุกรรมการเพื่อปฏิบัติแทนได้ นอกจากนี้ ผู้แทนสำนักงานศาลยุติธรรม ได้อภิปรายเกี่ยวกับการออกหมายศาลในการเข้าไปตรวจเยี่ยมในสถานที่ที่ไม่ได้อยู่ในความครอบครองของหน่วยงานของรัฐและเจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่ยินยอมนั้น ไม่ได้กำหนดให้ศาลออกเป็นหมายจับ หรือหมายค้น ทำให้ไม่มีความชัดเจนว่าผู้พิพากษาปฏิบัติอย่างไร อีกทั้งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีข้อยกเว้นเกี่ยวกับหมายค้นและหมายจับ แต่ร่างกฎหมายไม่ได้กำหนดข้อยกเว้นในการออกหมายไว้ จึงอาจแปลความได้ว่าจำเป็นต้องมีหมายของศาลเท่านั้นจึงจะเข้าไปได้ ซึ่งประธานกรรมาธิการ เห็นว่า การให้อำนาจคณะกรรมการเข้าไปตรวจสถานที่ที่จะเป็นการเข้าซ้อนทับหลักการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณารณาความอาญา จึงเสนอว่าไม่ควรกำหนดอำนาจนี้ไว้ในกฎหมาย⁶

ในมุมมองของผู้วิจัย ไม่สนับสนุนรูปแบบของการจัดตั้ง NPM ในสังกัดฝ่ายบริหาร เพราะแม้จะมีการออกกฎหมายมารองรับการทำหน้าที่อย่างเป็นอิสระและมีคณะกรรมการกำกับดูแล แต่ก็ไม่สามารถจะประกันได้ว่า NPM จะมีอิสระในการดำเนินการได้อย่างเต็มที่ เพราะหน่วยงานดังกล่าวยังอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของฝ่ายบริหาร ซึ่งขัดต่อหลักการของความเป็นอิสระที่ระบุไว้ในเอกสารของสำนักงานข้าหลวงใหญ่สิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ โดยระบุว่าไม่ควรกำหนดให้ NPM หรือสมาชิกอยู่ภายใต้การควบคุมเชิงสถาบันของหน่วยงานรัฐบาล รัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรี⁷

นอกจากนี้ เนื่องจากสถานที่ควบคุมตัวในประเทศไทยค่อนข้างหลากหลายและกระจัดกระจายในหลายสังกัดกระทรวง รวมถึงบางแห่งอยู่ภายใต้การดูแลของฝ่ายความมั่นคง การกำหนดให้ NPM ที่อาจมีฐานะเทียบเท่ากรม ไปทำหน้าที่ตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวเหล่านั้น อาจทำให้เกิดความเกรงใจกัน

³ รายงานของคณะกรรมการวิสามัญพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปราม การทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. สภาผู้แทนราษฎร, https://lis.parliament.go.th/attach/mod03/mod03_20220301193004.pdf

⁴ ร่างพระราชบัญญัติฯ ที่สภาผู้แทนราษฎรเห็นชอบในวาระที่ 3,

https://lis.parliament.go.th/attach/mod03/mod03_20220301194203.PDF

⁵ รายงานของคณะกรรมการวิสามัญ พิจารณาร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปราม การทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. ... วุฒิสภา, https://lis.parliament.go.th/attach/mod03/mod03_20220921151735_2.PDF

⁶ บันทึกประชุมคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปราม การทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. วุฒิสภา ครั้งที่ 10/2565 วันที่ 13 มิถุนายน 2565, https://www.senate.go.th/v2/files/commission/report/25650720_102812.pdf

⁷ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, (2018), Preventing Torture : The Role of National Preventive Mechanisms - A Practical Guide Professional Training Series No. 21, p. 15.

เพราะถือเป็นส่วนราชการในสังกัดฝ่ายบริหารเหมือนกัน ทำให้การตรวจเยี่ยมไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ และหาก NPM สังกัดในกระทรวงยุติธรรม แม้ในทางปฏิบัติ อาจจะได้ความร่วมมืออย่างดีจากเรือนจำหรือทัณฑสถานที่อยู่ในสังกัดกระทรวงยุติธรรม แต่การตรวจเยี่ยมและการให้ข้อเสนอแนะอาจถูกมองจากภายนอกว่าผู้ตรวจและถูกตรวจเป็นกลุ่มเดียวกัน ทำให้การตรวจเยี่ยมไม่ได้เป็นอิสระ

รูปแบบที่ 2 การจัดตั้งในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติหรือผู้ตรวจการแผ่นดิน

กรมอบหมายให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) หรือผู้ตรวจการแผ่นดินด้านสิทธิมนุษยชน ทำหน้าที่เป็น NPM เป็นรูปแบบที่ประเทศส่วนใหญ่ที่เป็นภาคี OPCAT นำมาใช้ ซึ่งหากพิจารณาใช้ทางเลือกรูปแบบนี้ในบริบทของประเทศไทย พบว่า มีข้อดีและข้อจำกัดดังนี้

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.)

ข้อดี

- กสม. เป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ และได้รับการประเมินว่าปฏิบัติตามหลักการปารีส โดยได้รับการรับรอง "สถานะ A"
- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 กำหนดหน้าที่และอำนาจบางประการทำนองเดียวกับที่ปรากฏใน OPCAT (ข้อ 19 (b) (c)) ได้แก่ อำนาจในการให้เสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อำนาจในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ หรือคำสั่ง⁸
- กสม. และเจ้าหน้าที่ กสม. มีความเชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนและมีประสบการณ์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเสนอแนะทางกฎหมาย และการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวพอสมควร
- มีหน่วยงานภายในต่าง ๆ ซึ่งสามารถหนุนเสริมการทำงานของหน่วย NPM ได้ เช่น หน่วยที่ทำหน้าที่ในการจัดทำข้อเสนอแนะทางกฎหมาย หน่วยที่ทำงานด้านการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ตลอดจนหน่วยที่ทำงานด้านสิทธิมนุษยชนศึกษา การฝึกอบรม และการสื่อสาร
- ไม่ต้องใช้งบประมาณในการจัดตั้งหน่วย NPM มากนัก เมื่อเทียบกับการจัดตั้งหน่วยงาน NPM ขึ้นใหม่ แต่ต้องจัดสรรงบประมาณและบุคลากรสนับสนุนการดำเนินงานเพิ่มบางส่วน
- มีสำนักงานระดับภูมิภาค ได้แก่ ภาคใต้ ภาคตะวันออกฉียงเหนือ และภาคเหนือ (อยู่ระหว่างจัดตั้ง) ซึ่งจะเอื้อและสนับสนุนการทำงานของ NPM ได้อย่างครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ
- กสม. มีการมีความคุ้นเคยและทำงานเชื่อมโยงกับระบบสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ อีกทั้ง ปัจจุบัน กสม. ได้รับสถานะ A ซึ่งสามารถมีส่วนร่วมในคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติและกระบวนการของคณะกรรมการตามสนธิสัญญาได้ด้วย ซึ่งถือเป็นจุดแข็งที่จะสนับสนุนการทำงานในฐานะ NPM เพราะ NPM ต้องทำงานร่วมกับกับ SPT และกลไกป้องกันการทรมานในระดับระหว่างประเทศ

⁸ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 มาตรา 26 (3)

ข้อจำกัด

- กสม. ยังขาดทรัพยากร ทั้งบุคลากรและงบประมาณที่เพียงพอในการทำหน้าที่ NPM โดยเฉพาะบุคลากรและงบประมาณสำหรับทำหน้าที่ตรวจสอบสถานที่ควบคุมตัวทุกประเภทอย่างครอบคลุม รวมถึงจัดทำรายงาน และติดตามผลการดำเนินงาน หากไม่มีการจัดสรรเพิ่มเติม ย่อมทำให้ NPM ไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
- การขัดกันแห่งอำนาจ หากไม่มีการแบ่งแยกอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน กับหน้าที่ตรวจสอบเชิงป้องกันออกจากกันให้ชัด ย่อมส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือและไว้วางใจจากหน่วยงานที่จะถูกตรวจสอบ และอาจไม่ได้รับความร่วมมือ
- ยังขาดทีมที่มีความเชี่ยวชาญแบบสหสาขาวิชาชีพที่จะมาร่วมตรวจสอบป้องกัน เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของ กสม. ส่วนใหญ่มาจากผู้ที่จบการศึกษาและหรือมีประสบการณ์ในการทำงานด้านกฎหมายหรือรัฐศาสตร์

ผู้ตรวจการแผ่นดิน

ข้อดี

- ผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ เช่นเดียวกับ กสม. จึงมีความเป็นอิสระแต่จะไม่ได้อยู่ภายใต้ระบบการประเมินการปฏิบัติตามหลักการปารีส เพราะผู้ตรวจการแผ่นดินของไทย ไม่ได้ถูกกำหนดให้มีหน้าที่เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยตรง จึงไม่ได้อยู่ในเครือข่ายของสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (NHRI)
- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พุทธศักราช 2560 กำหนดหน้าที่และอำนาจบางประการทำนองเดียวกับที่ปรากฏใน OPCAT (ข้อ 19 (c)) ได้แก่ เสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อให้มีการปรับปรุงกฎหมาย กฎ หรือคำสั่ง หรือขั้นตอนการปฏิบัติงานใด ๆ⁹
- ผู้ตรวจการแผ่นดินมีประสบการณ์ในการเยี่ยมทั้งกรณีที่มีข้อร้องเรียนและไม่มีข้อร้องเรียนเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ
- ไม่ต้องใช้งบประมาณในการจัดตั้งหน่วย NPM มากนัก เมื่อเทียบกับการจัดตั้งหน่วยงาน NPM ขึ้นใหม่ แต่ต้องจัดสรรงบประมาณและบุคลากรสนับสนุนการดำเนินงานเพิ่มบางส่วน

ข้อจำกัด

ข้อจำกัดส่วนใหญ่จะคล้ายกับ กสม. แต่อาจมีข้อจำกัดเรื่องอำนาจหน้าที่ ความเชื่อมโยงและความคุ้นเคยกับกับระบบสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ

⁹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พุทธศักราช 2560 มาตรา 22 (1)

อภิปรายผล

การกำหนดให้ กสม. เป็น NPM

จากผลการสัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการกำหนดให้ กสม. ทำหน้าที่เป็น NPM ประกอบกับการวิเคราะห์ข้อดีและข้อจำกัดแล้ว พบว่า ข้อดีซึ่งเป็นเงื่อนไขที่สนับสนุนให้ กสม. ทำหน้าที่ NPM นั้นมีมากกว่าข้อจำกัด และข้อดีเหล่านั้นใกล้เคียงกับข้อกำหนดของการเป็น NPM ตาม OPCAT กล่าวคือในเรื่องของความเป็นอิสระ กสม. มีฐานะเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญและได้รับการประเมินว่าได้ปฏิบัติตามหลักการปารีส โดยปัจจุบันได้รับสถานะ A และมีความรู้และความเชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชน มีประสบการณ์การตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว อีกทั้ง กสม. มีอำนาจหน้าที่บางประการที่สอดคล้องกับหน้าที่ของ NPM ตาม OPCAT ได้แก่ หน้าที่ในการให้ข้อเสนอแนะแก่หน่วยงาน เป็นต้น

อย่างไรก็ดี หากกำหนดให้ กสม. ทำหน้าที่ NPM จำเป็นต้องจัดการข้อจำกัดที่มีอยู่ ทั้งในเรื่องการกำหนดหน้าที่และอำนาจให้ครอบคลุมตามที่ OPCAT กำหนด โดยต้องแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเพิ่มอำนาจหน้าที่ในส่วนที่ยังไม่เป็นไปตาม OPCAT เข้าไป โดยเฉพาะอำนาจหน้าที่ในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวทุกแห่งเป็นประจำ โดยไม่ต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้า การเลือกสถานที่ควบคุมตัวที่จะดำเนินการตรวจเยี่ยมได้อย่างอิสระ การการเลือกบุคคลที่จะให้สัมภาษณ์ การเข้าถึงข้อมูลทั้งหมด และการติดต่อกับคณะกรรมการป้องกันการทรมาน (SPT) เป็นต้น ซึ่งในส่วนอำนาจหน้าที่ของ NPM นี้ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการกำหนดหน้าที่และอำนาจให้สอดคล้องกับ OPCAT โดยเฉพาะการเห็นด้วยว่า NPM ควรมีความสามารถในการเข้าถึงสถานที่ควบคุมตัวโดยไม่ต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้า การสัมภาษณ์ผู้ถูกควบคุมตัวเป็นการส่วนตัว และการเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนของทรัพยากรในการดำเนินการนั้น จำเป็นที่รัฐบาลต้องจัดสรรงบประมาณและบุคลากรเพิ่มเติมแก่หน่วย NPM เพื่อให้เพียงพอต่อการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในเชิงโครงสร้าง กสม. จำเป็นต้องกำหนดให้ NPM เป็นหน่วยงานที่แยกออกมาจากสำนักอื่น โดยเฉพาะสำนักที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการรับเรื่องร้องเรียนและการตรวจสอบเรื่องร้องเรียน เพื่อให้มีการแบ่งแยกอำนาจหน้าที่การตรวจเยี่ยมเชิงป้องกันออกจากหน้าที่ด้านการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนให้ชัดเจน และหน่วยงาน NPM ควรให้ขึ้นตรงต่อเลขาธิการ กสม. โดยโครงสร้างลักษณะนี้จะคล้ายกับประเทศมัลดีฟส์ ซึ่งใช้รูปแบบคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งมัลดีฟส์ (HRCM) ทำหน้าที่เป็น NPM นอกจากนี้ อาจพิจารณาแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานที่ประกอบด้วยบุคคลที่มาจากหลากหลายสาขาวิชาชีพและความเชี่ยวชาญ เพื่อทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับการตรวจเยี่ยม ซึ่งจะคล้ายกับหลายประเทศรวมถึงนอร์เวย์ ที่ใช้รูปแบบให้ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภานอร์เวย์ (Norwegian Parliamentary Ombud หรือ SIVILOMBUDET) เป็น NPM และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษา (The advisory committee) ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาและคำแนะนำเกี่ยวกับการทำงานเชิงป้องกันของ NPM คณะกรรมการประกอบด้วยสมาชิก 18 คน จากตัวแทนองค์กรที่มีความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ ที่มีความสำคัญต่อการทำงานเชิงป้องกัน เช่น สิทธิมนุษยชน เด็ก ความเท่าเทียมและการต่อต้านการเลือกปฏิบัติ และมีประสบการณ์จากภาคส่วนต่าง ๆ อาทิ สมาคมทนายความแห่งนอร์เวย์ แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนลนอร์เวย์ ฯลฯ

การกำหนดให้ผู้ตรวจการแผ่นดินเป็น NPM

การมอบหมายให้ผู้ตรวจการแผ่นดินเป็น NPM มีข้อดีและข้อจำกัดทำนองเดียวกับ กสม. แต่มีส่วนที่อาจแตกต่างกันคือ ผู้ตรวจการแผ่นดินของไทย ไม่ได้มีภารกิจด้านสิทธิมนุษยชนโดยตรง จึงไม่ได้เชื่อมโยงและคัมเคยกับระบบสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ รวมถึงสนธิสัญญาและกลไกสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันการทรมาน ในที่นี้คืออนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ พิธีสาร OPCAT และคณะอนุกรรมการป้องกันการทรมานฯ (SPT) จึงอาจเป็นอุปสรรคต่อการทำงานความร่วมมือกับกลไกเหล่านั้น อีกทั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดินไม่ได้อยู่ในเครือข่ายของสถาบันสิทธิมนุษยชนระดับชาติ จึงไม่ได้อยู่ในข่ายที่จะถูกประเมินการปฏิบัติตามหลักการปารีส และอาจทำให้ถูกมองว่าไม่ได้มีความเป็นอิสระเต็มที่ตามหลักการปารีส อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่กล่าวมาเป็นเรื่องที่สามารถแก้ไขและพัฒนาต่อไปได้ ดังนั้น ในอนาคต การกำหนดให้ผู้ตรวจการแผ่นดินทำหน้าที่ NPM จึงเป็นรูปแบบที่เป็นไปได้ในบริบทประเทศไทย

รูปแบบที่ 3 การกำหนดให้หลายหน่วยงานทำหน้าที่ NPM

ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึงหน่วยงานที่ควรจะเป็น NPM ไว้หลายหน่วยงาน ซึ่งนอกจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) และผู้ตรวจการแผ่นดินดังกล่าวไปแล้ว อีกหนึ่งหน่วยงานที่ผู้ให้สัมภาษณ์มักอ้างถึงคือ สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TIJ) อย่างไรก็ตาม เนื่องจาก TIJ มีฐานะเป็นองค์การมหาชนภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงยุติธรรม แม้จะมีความเป็นอิสระในระดับหนึ่งและมีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านการตรวจเยี่ยมเรือนจำ โดยเฉพาะเรือนจำหญิง แต่ด้วยเหตุที่ยังเป็นหน่วยงานภายใต้ฝ่ายบริหาร จึงมีข้อจำกัดเช่นเดียวกับที่ผู้วิจัยได้อภิปรายไว้แล้วในประเด็นการจัดตั้ง NPM ในสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีหรือกระทรวงยุติธรรม ซึ่งสามารถย้อนกลับไปดูในหัวข้อรูปแบบที่ 1 การจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะทางขึ้นใหม่

อย่างไรก็ดี หากมองในระยะยาว ผู้วิจัยมองว่าการกำหนดให้ตั้ง NPM แบบหลายหน่วยงานร่วมกันทำหน้าที่ อาจเป็นทางเลือกหนึ่งที่น่าสนใจสำหรับประเทศไทย แต่อาจจะต้องพิจารณาข้อดีและข้อจำกัดดังต่อไปนี้เพื่อประกอบการตัดสินใจ

ข้อดี

- เป็นการเปิดโอกาสให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะและทำหน้าที่ในการเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวอยู่แล้ว ทั้ง กสม. ผู้ตรวจการแผ่นดิน รวมถึงสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TIJ) คณะกรรมการคุ้มครองเด็ก หรือ สบ.ยช. ได้มีส่วนร่วมหรือใช้ประโยชน์จากความรู้ความเชี่ยวชาญที่มีอยู่ของหน่วยงานเหล่านั้นมาสนับสนุนการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว
- เอื้อต่อการกระจายอำนาจ ซึ่งจะช่วยเพิ่มการตรวจเยี่ยมทั้งในเชิงปริมาณและเชิงลึก โดยเฉพาะหากเป็นไปได้ อาจพิจารณาให้มีให้กลไกป้องกันระดับท้องถิ่นรับผิดชอบตรวจเยี่ยมเรือนจำและการควบคุมตัวเด็กและเยาวชนในพื้นที่

ข้อจำกัด

- การจะทำให้แต่ละหน่วยงานมีความเป็นอิสระตามที่ OPCAT กำหนด ไม่ใช่เรื่องง่าย โดยเฉพาะหน่วยงานที่ยังอยู่ภายใต้สังกัดฝ่ายบริหาร และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง และ/หรืออำนาจหน้าที่ของสถาบันเหล่านี้ให้สอดคล้องกับ OPCAT ย่อมมีแนวโน้มจะใช้ทรัพยากรเพิ่มมากขึ้น
- การทำงานที่อาจไม่ได้มาตรฐานเดียวกัน ซึ่งอาจเกิดจากอุปสรรคในการประสานงาน เพราะในบริบทไทย หน่วยงานแต่ละแห่งจะมีอำนาจจักรของตัวเอง คำนึงกับการทำงานแยกส่วน ไม่ชอบยุ่งเกี่ยวกันและไม่ชอบให้หน่วยงานอื่นมายุ่งเกี่ยว ทำให้การกำกับดูแลเป็นไปได้ยาก
- มีความเสี่ยงที่การดำเนินงานจะซ้ำซ้อน หากขาดการประสานงานและการจัดการที่ดี

3) ข้อเสนอแนะต่อแนวทางการจัดตั้ง NPM สำหรับประเทศไทย

3.1) รูปแบบการจัดตั้ง

กรมอบหมายให้ กสม. ทำหน้าที่ NPM จากการพิจารณาทางเลือกทั้ง 3 รูปแบบดังที่ได้อภิปรายไว้ในหัวข้อก่อนหน้านี้ ผู้วิจัยเสนอว่าการกำหนดให้ กสม. ทำหน้าที่ NPM นั้น เป็นรูปแบบที่มีความเหมาะสมและเป็นไปได้มากที่สุด ณ ปัจจุบัน เนื่องจาก กสม. มีคุณสมบัติที่เข้าเกณฑ์ตามข้อกำหนดของ OPCAT บางประการอยู่แล้ว โดยเฉพาะในเรื่องความเป็นอิสระ ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ OPCAT กำหนด อีกทั้งยังมีความพร้อมและได้ริเริ่มการทำหน้าที่ตรวจเยี่ยมในรูปแบบ NPM แล้ว

อนึ่ง การกำหนดให้หลายหน่วยงานทำหน้าที่ NPM อาจเป็นรูปแบบที่เป็นไปได้ในอนาคตสำหรับประเทศไทย โดยเฉพาะหน่วยงานอย่างเช่นผู้ตรวจการแผ่นดิน สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TIJ) หน่วยงานที่อาจตั้งขึ้นใหม่ในสังกัดกระทรวงยุติธรรมและอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้อับชญาสิทธิมนุษยชน รวมถึงคณะกรรมการคุ้มครองเด็กจังหวัดที่จะมาทำหน้าที่ตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวเด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัด ซึ่งจะเป็นการเปิดโอกาสให้หน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะและทำหน้าที่ในการเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวอยู่แล้ว ได้มีส่วนร่วมหรือใช้ประโยชน์จากความเชี่ยวชาญที่มีอยู่ของหน่วยงานเหล่านั้นมาสนับสนุนระบบการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวของประเทศ อย่างไรก็ตาม การกำหนดให้หลายหน่วยงานทำหน้าที่ NPM จำเป็นต้องมีกลไกการประสานงานที่ดีเพื่อให้แต่ละหน่วยตรวจเยี่ยมได้ตามมาตรฐาน และลดความซ้ำซ้อน ทั้งนี้ อาจดูตัวอย่างจาก NPM ของเดนมาร์ก หรือสหราชอาณาจักร ที่มีการตั้งกลไกการทำงาน โดยมีผู้แทนของ NPM แต่ละแห่งเข้ามาร่วมในกลไกดังกล่าว

3.2) การแก้ไขกฎหมาย กรณีมอบหมายให้ กสม. ทำหน้าที่ NPM

ควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 เพื่อกำหนดอำนาจหน้าที่ของ NPM ให้ครอบคลุมตามที่ OPCAT กำหนด รายละเอียดตามตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 ข้อเสนอแนะแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560

ข้อกำหนดตาม OPCAT	ข้อเสนอแนะในการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย
1. ความเป็นอิสระ	ไม่มีประเด็นแก้ไข เนื่องจาก กสม. เป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ และถูกประเมินว่าได้ปฏิบัติตามหลักการปารีสอยู่แล้ว
2. สมาชิกของ NPM และทีมตรวจเยี่ยม	ไม่จำเป็นต้องแก้ไขในกฎหมายหลัก แต่ต้องมีการออกระเบียบให้ชัดเจนเกี่ยวกับการรับสมัคร การแต่งตั้งคุณสมบัติ วาระการดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่งของคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงานที่จะทำหน้าที่ NPM รวมถึงหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการจ้างผู้เชี่ยวชาญภายนอกเพื่อร่วมตรวจเยี่ยม ทั้งนี้ เพื่อประกันความเป็นอิสระ ความโปร่งใส ป้องกันการขัดกันแห่งผลประโยชน์ และประกันความหลากหลายของทีมตรวจเยี่ยม
3. อำนาจหน้าที่	
3.1 อำนาจหน้าที่ในการตรวจเยี่ยม	
การตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวทุกแห่ง และเป็นประจำ (OPCAT ข้อ 19 (a) และ 20 (c))	เพิ่มเติมมาตรา 26 คณะกรรมการมีหน้าที่และอำนาจดังต่อไปนี้ (...) ตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวใด ๆ โดยไม่ต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้า
เข้าถึงข้อมูล รวมทั้งจำนวนของบุคคลที่ถูกควบคุมตัว การปฏิบัติต่อบุคคลที่ถูกควบคุมตัว สภาพการคุมขัง (OPCAT ข้อ 20 (a) (b))	เพิ่มเติมมาตรา เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตรวจเยี่ยมสถานที่ ควบคุมตัวตามมาตรา 26 (...) ให้คณะกรรมการมีอำนาจดังต่อไปนี้ (1) ขอให้หน่วยงานของรัฐ ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงานดังกล่าว หรือบุคคลใด ส่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการดำเนินการภายในระยะเวลาที่คณะกรรมการกำหนด ในกรณีที่หน่วยงานหรือบุคคลใดไม่ดำเนินการตามที่คณะกรรมการร้องขอ คณะกรรมการจะออกคำสั่งให้หน่วยงานหรือบุคคลนั้นดำเนินการดังกล่าวก็ได้

ข้อกำหนดตาม OPCAT	ข้อเสนอแนะในการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย
	(2) เข้าไปในสถานที่ใด ๆ เพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงหรือรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (3) สัมภาษณ์ผู้ถูกควบคุมตัว เจ้าหน้าที่และบุคคลอื่นที่เชื่อว่าอาจให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเป็นส่วนตัว
เข้าถึงสถานที่ควบคุมตัว อาณาบริเวณ และอาคารสถานที่ทุกแห่งได้ (OPCAT ข้อ 20 (c)) เลือกสัมภาษณ์ผู้ที่ถูกควบคุมตัวและบุคคลอื่นที่เชื่อว่าอาจให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเป็นส่วนตัว (OPCAT ข้อ 20 (d) (e))	
กำหนดนิยามของ “สถานที่ควบคุมตัว” (OPCAT ข้อ 4)	เพิ่มเติมมาตรา 4 นิยาม “สถานที่ควบคุมตัว” หมายถึง สถานที่สำหรับการคุมตัว ชัง กักตัว กักขัง หรือจำกัดเสรีภาพในร่างกายของบุคคล โดยการใช้อำนาจรัฐ หรือได้รับมอบอำนาจหรือได้รับการแต่งตั้ง อนุญาต สนับสนุน หรือยอมรับโดยตรงหรือโดยปริยายจากผู้มีอำนาจรัฐให้ดำเนินการ รวมถึงสถานที่ควบคุมตัวที่ไม่เป็นทางการหรือสถานที่ควบคุมตัวลับ
อำนาจหน้าที่ให้คำปรึกษา	
ให้ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (OPCAT ข้อ 19 (b))	ไม่จำเป็นต้องแก้ไข สามารถปรับใช้อำนาจหน้าที่นี้ตาม มาตรา 26 (3) เสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนต่อรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมตลอดทั้งการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ หรือคำสั่งใด ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนได้
ให้ข้อเสนอแนะและข้อสังเกตเกี่ยวกับกฎหมายหรือร่างกฎหมาย (OPCAT ข้อ 19 (c))	
อำนาจหน้าที่ด้านการศึกษา	ไม่จำเป็นต้องแก้ไข สามารถอ้างอิงอำนาจนี้ได้ตามมาตรา 26 (5) สร้างเสริมทุกภาคส่วนของสังคมให้ตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิมนุษยชน และมาตรา 27 (1) ส่งเสริม สนับสนุน และร่วมมือแก่บุคคล หน่วยงานของรัฐ และภาคเอกชนในการศึกษา วิจัย และเผยแพร่ความรู้และพัฒนาความเข้มแข็งด้านสิทธิมนุษยชน รวมตลอดทั้งใน

ข้อกำหนดตาม OPCAT	ข้อเสนอแนะในการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย
	การให้ความช่วยเหลือหรือเยียวยาแก่ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน
อำนาจหน้าที่ด้านความร่วมมือ โดยเฉพาะการติดต่อกับคณะกรรมการป้องกันการทรมาน เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและประชุมร่วมกัน (OPCAT ข้อ 20 (f))	ไม่จำเป็นต้องแก้ไข อาจปรับใช้มาตรา 27 (3) ส่งเสริมความร่วมมือและการประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชน และองค์การระหว่างประเทศในด้านสิทธิมนุษยชน ได้

3.3) การกำหนดโครงสร้างองค์กรของ กสม. เพื่อรองรับ NPM

(1) กำหนดให้หน่วยงานที่ทำหน้าที่ NPM เป็นหน่วยงานระดับสำนัก และแยกบทบาทระหว่าง การตรวจเยี่ยมเชิงป้องกันออกจากงานด้านการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนให้ชัดเจน

(2) กำหนดให้มีคณะกรรมการ NPM ทำหน้าที่กำกับงานของ NPM ซึ่งประกอบด้วยบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ทางวิชาชีพที่หลากหลาย อาทิ ด้านกฎหมาย การแพทย์ จิตวิทยา เกี่ยวกับเด็ก และเพศสภาพ เพื่อให้ NPM สามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในลักษณะสหวิทยาการ และต้องมีความสมดุลด้านเพศสภาพและมีตัวแทนของกลุ่มชาติพันธุ์และชนกลุ่มน้อยในประเทศอย่างเพียงพอ (OPCAT ข้อ 18 (2)) นอกจากนี้ ควรกำหนดหลักประกันความเป็นอิสระของบุคคลที่จะมาทำหน้าที่ NPM โดยต้องเป็นบุคคลที่อิสระจากหน่วยงานของรัฐทั้งในทางส่วนตัวและเชิงสถาบัน ไม่ควรแต่งตั้งสมาชิกที่ดำรงตำแหน่งที่อาจก่อให้เกิดคำถามเกี่ยวกับความขัดกันแห่งผลประโยชน์ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในสถานที่ควบคุมตัวต่าง ๆ

(3) บุคลากร รัฐบาลควรจัดสรรงบประมาณเพิ่มเติมในการจ้างบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะและความหลากหลายอาชีพในการดำเนินงาน โดยบุคลากรที่ทำงานประจำควรมีประมาณ 7 - 10 คน ซึ่งเป็นจำนวนที่พอจะดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจของ NPM ได้เช่นเดียวกับ NPM ในประเทศอื่นที่ได้ยกตัวอย่างไว้ในบทที่ 4 ซึ่งจะมีพนักงานอยู่ที่ 7 - 10 คน

(4) กสม. ควรร่วมมือกับหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญ เช่น สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TIJ) พัฒนาทีมตรวจเยี่ยมอย่างเป็นระบบ รวมถึงการฝึกอบรม การออกใบรับรอง หากจำเป็น การกำหนดจรรยาบรรณ และการขึ้นทะเบียน

(5) กสม. ควรกระเปียบรองรับการทำงานของ NPM โดยเฉพาะ ซึ่งครอบคลุมการคัดเลือก แต่งตั้ง วาระการดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่ง การป้องกันความขัดแย้งทางผลประโยชน์ ค่าตอบแทนสำหรับคณะกรรมการ NPM และผู้เชี่ยวชาญภายนอกที่จะเข้าร่วมทีมตรวจเยี่ยม นอกจากนี้ ควรกำหนดแนวทางการทำงานร่วมกันระหว่าง NPM และส่วนงานอื่น ๆ ของ กสม. วิธีการทำงาน และมาตรการเพื่อรักษาความเป็นอิสระของการปฏิบัติหน้าที่ การแบ่งปันข้อมูลภายใน NPM การสื่อสารกับผู้มีส่วน

เกี่ยวข้องในระดับชาติและระดับนานาชาติ รวมถึงคณะกรรมการป้องกันการทรมาน (SPA) และการปกป้องข้อมูลและการรักษาความลับชัดเจนและเผยแพร่ให้สาธารณชนทราบเพื่อความโปร่งใส

5.1.2 เครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำ

ในส่วนของการจัดทำเครื่องมือตรวจเยี่ยมเรือนจำ ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการจัดทำร่างเครื่องมือเป็น 3 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

1) การกำหนดแนวทางการจัดทำเครื่องมือตรวจเยี่ยมเรือนจำ

ในส่วนนี้ผู้วิจัยใช้ข้อมูลทั้งจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มเพื่อกำหนดแนวทางการจัดทำเครื่องมือตรวจเยี่ยมเรือนจำ ซึ่งได้ข้อสรุปเบื้องต้นว่า เครื่องมือการตรวจเยี่ยมไม่ควรเป็นการทำงานซ้ำซ้อนการตรวจเยี่ยมที่มีอยู่ ควรคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละเรือนจำ และควรเป็นแนวคำถามปลายเปิด ส่วนการกำหนดกรอบประเด็นในการตรวจเยี่ยมเรือนจำ ควรใช้กรอบพันธกรณีด้านสิทธิมนุษยชน Mandela Rules และ Bangkok Rules เป็นตัวตั้ง และใช้หลักการอื่นเป็นตัวเสริม เช่น หลักการ Yogyakarta Principles และคู่มือปฏิบัติการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว โดยสมาคมเพื่อการป้องกันการทรมาน (APT)

2) การยกร่างเครื่องมือตรวจเยี่ยมเรือนจำ

ผู้วิจัยใช้แนวทางตามข้อ 1) มายกร่างเครื่องมือ (ร่างแรก) โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก คือ ส่วนแรก กล่าวถึงขั้นตอนและวิธีการในการตรวจเยี่ยมเรือนจำ และส่วนที่สอง กล่าวถึงกรอบประเด็นในการตรวจเยี่ยมเรือนจำ

ขั้นตอนหรือวิธีการในการตรวจเยี่ยมเรือนจำ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ (1) การดำเนินการก่อนการตรวจเยี่ยม ได้แก่ การรวบรวมข้อมูลของสถานที่ตรวจเยี่ยม การกำหนดวัตถุประสงค์และกรอบประเด็นการเยี่ยม การเลือกสถานที่ตรวจเยี่ยม การจัดตั้งคณะผู้ตรวจเยี่ยม การประชุมวางแผนการตรวจเยี่ยม และการนัดหมายวัน เวลา สถานที่ตรวจเยี่ยม (2) การดำเนินการตรวจเยี่ยม ได้แก่ การประชุมกับผู้บริหารหน่วยงานเพื่อแนะนำตัว การสัมภาษณ์ผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่ การสำรวจบริเวณสถานที่ การตรวจดูทะเบียนและเอกสารบันทึกต่าง ๆ และการประชุมคณะผู้ตรวจเยี่ยมเพื่อสรุปและวิเคราะห์ข้อมูล และ (3) การดำเนินการหลังการตรวจเยี่ยม ได้แก่ การประชุมกับผู้บริหารหน่วยงานเพื่อเสนอข้อค้นพบ ข้อเสนอแนะ และแลกเปลี่ยนข้อมูล การจัดทำรายงานการตรวจเยี่ยมและข้อเสนอแนะให้กับหน่วยงาน และการติดตามผลการดำเนินการตามข้อเสนอแนะ

ในส่วนองค์ประกอบของทีมตรวจเยี่ยม ผลการศึกษาทั้งเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกมีความสอดคล้องกันว่า คณะตรวจเยี่ยมของ NPM ควรเป็นผู้ที่มีความเป็นอิสระ โปร่งใส มีความน่าเชื่อถือ และมีความรู้ความเชี่ยวชาญหลากหลายสาขา เพื่อให้สามารถตรวจสอบและประเมินสถานการณ์ในสถานที่ควบคุมตัวได้อย่างครอบคลุมรอบด้าน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายและสิทธิมนุษยชน ผู้เชี่ยวชาญด้านการแพทย์และจิตวิทยา ผู้ที่มีประสบการณ์ตรงในการทำงานในสถานที่ควบคุมตัว รวมถึงอดีตเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในเรือนจำ ผู้แทนภาคประชาสังคมที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ผู้เชี่ยวชาญด้านอื่น ๆ เช่น ผู้เชี่ยวชาญด้านวิศวกรรม

สถาปัตยกรรม หรือผู้เชี่ยวชาญด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถประเมินสภาพอาคาร สิ่งแวดล้อม และระบบสาธารณูปโภคภายในสถานที่ควบคุมตัวได้ นอกจากนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนยังเสนอให้มีตัวแทนหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง รวมถึงควรมีตัวแทนจากศาลเข้าร่วมด้วย เนื่องจากเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพิจารณาคดี และมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับกระบวนการยุติธรรม และบางส่วนยังเสนอให้มีผู้แทนระดับจังหวัดด้วย

อย่างไรก็ตาม มีความเห็นจากผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนที่ไม่เห็นด้วยกับการรวมเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ไว้ในคณะตรวจเยี่ยมของ NPM เนื่องจากอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นอิสระ ซึ่งก็สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นด้วยว่าเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับราชทัณฑ์หรือเรือนจำที่ยังปฏิบัติหน้าที่อยู่ในปัจจุบัน ไม่ควรร่วมอยู่ในคณะตรวจเยี่ยม

นอกจากนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนได้หยิบยกประเด็นการกำหนดผู้ที่เข้ามาร่วมทีมตรวจเยี่ยมจะต้องคำนึงถึงการรักษาความลับ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าประเด็นนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำหน้าที่ของ NPM ตาม OPCAT ซึ่งต้องมีความน่าเชื่อถือและต้องรักษาความลับของแหล่งข้อมูล ดังนั้น เพื่อจัดการกับข้อกังวลเรื่องนี้ ส่วนหนึ่งผู้วิจัยเห็นด้วยกับข้อเสนอจากการสนทนากลุ่ม ซึ่งที่ประชุมได้เสนอให้มีการพัฒนาระบบผู้ตรวจเยี่ยมอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การฝึกอบรม การออกใบรับรอง การกำหนดจรรยาบรรณ และการขึ้นทะเบียน

กรอบประเด็นในการตรวจเยี่ยมเรือนจำ กำหนดเป็น 8 หมวดหลัก ได้แก่ 1) ปัจจัยพื้นฐาน การดำรงชีวิต 2) การติดต่อกับภายนอก 3) มาตรการคุ้มครอง 4) การดูแลสุขภาพ 5) กิจกรรมประจำวัน 6) บุคลากรเรือนจำ 7) ความปลอดภัย ระเบียบ และวินัย และ 8) การปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยแต่ละหมวดจะประกอบด้วยประเด็นย่อย พร้อมคำถามสำหรับตรวจเยี่ยมในประเด็นย่อยนั้น ๆ ทั้งนี้ ในการประเมินแต่ละประเด็นย่อย จะใช้เกณฑ์การประเมิน 3 ระดับ คือ

ใช่ หมายถึง มีการปฏิบัติอย่างเต็มที่

บางส่วน หมายถึง มีการปฏิบัติไม่สม่ำเสมอหรือมีการปฏิบัติเพียงบางส่วน

ไม่ใช่ หมายถึง ไม่มีการปฏิบัติเลย

3) การปรับปรุงร่างเครื่องมือตรวจเยี่ยมเรือนจำ

ผู้วิจัยได้นำร่างเครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำที่จัดทำขึ้นตามข้อ 2) มาจัดสนทนากลุ่มเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ อดีตผู้ถูกคุมขัง เจ้าหน้าที่เรือนจำ และผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งแต่ละกลุ่มได้ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงเครื่องมือให้มีความครอบคลุมและเหมาะสมกับบริบทของเรือนจำไทย และจากข้อมูลที่ได้รับการสะท้อนจากการสนทนากลุ่มข้างต้น ผู้วิจัยจะได้นำไปปรับร่างเครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำ โดยในเชิงภาพรวม ผู้วิจัยพิจารณาข้อเสนอของการประชุมแล้ว เห็นด้วยที่จะปรับร่างเครื่องมือให้เป็นรูปแบบของการใช้เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยตัดเกณฑ์การประเมินเดิมที่มี 3 ระดับ คือ ใช่ บางส่วน และไม่ใช่ออกไป เพื่อให้ลดความรู้สึกของการใช้เป็นเครื่องมือในการชี้ถูกผิด ซึ่งดูเป็นมิตรมากขึ้น อีกทั้งผู้วิจัยเห็นว่าการเน้นเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ จะทำให้ได้ข้อเท็จจริงที่ครบถ้วนรอบด้านมากขึ้น

ส่วนในเรื่องรายละเอียดเนื้อหา นั้น ผู้วิจัยยังคงยึดกรอบประเด็น 8 หมวดเช่นเดิม แต่มีการปรับถ้อยคำเล็กน้อย ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ	2. การติดต่อกับภายนอก
1.1 อาคารที่พัก/เรือนนอน	2.1 การรับข้อมูลจากภายนอก
1.2 อาหารและน้ำดื่ม	2.2 การติดต่อกับเจ้าหน้าที่กงสุล
1.3 เสื้อผ้าและที่นอน	2.3 การติดต่อทางจดหมาย โทรศัพท์และอินเทอร์เน็ต
1.4 แสงสว่างและการระบายอากาศ	2.4 การเยี่ยมจากครอบครัว
1.5 สิ่งอำนวยความสะดวกด้านสุขอนามัย	
3. หลักประกันการคุ้มครอง	4. การดูแลสุขภาพ
3.1 การได้รับสิทธิทางศาล	4.1 การบริการด้านการดูแลสุขภาพ
3.2 การเข้าถึงและติดต่อกับทนายความ	4.2 การดูแลสุขภาพเฉพาะกลุ่ม
3.3 การจัดเก็บเอกสารและการบันทึกข้อมูล	4.3 บุคลากรด้านสาธารณสุข
3.4 การยื่นเรื่องร้องเรียน	
3.5 สิทธิในการได้รับข้อมูล	
3.6 กลไกการตรวจสอบ	
5. กิจกรรมประจำวัน	6. บุคลากรของเรือนจำ
5.1 กิจกรรมสันทนาการ	6.1 การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่เรือนจำ
5.2 การศึกษา	6.2 สภาพการทำงาน
5.3 การออกกำลังกายกลางแจ้ง	6.3 การคัดเลือกและสรรหาเจ้าหน้าที่
5.4 ศาสนา	
5.5 การทำงาน	
7. การจัดการด้านความปลอดภัย ระเบียบ และวินัย	8. การป้องกันความรุนแรง
7.1 การตรวจค้นร่างกาย	8.1 ความรุนแรงระหว่างผู้ต้องขัง
7.2 การตรวจค้นห้องพัก	8.2 การทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้าย
7.3 การขังเดี่ยว	
7.4 มาตรการทางวินัย	
7.5 วิธีการควบคุมตัว	
7.6 การจำแนกประเภทผู้ต้องขัง	
7.7 การใช้กำลัง	

ส่วนรายละเอียดปลีกย่อยอื่น ๆ ผู้วิจัยได้พิจารณาปรับตามข้อเสนอแนะของการสนทนากลุ่มตามความเหมาะสม เช่น การปรับถ้อยคำให้เข้ากับบริบทของงานราชทัณฑ์ไทย การตัดชื่อย่อยบางข้อที่ไม่เกี่ยวกับงานราชทัณฑ์ออกไป รวมถึงเพิ่มรายละเอียดบางประเด็นตามข้อเสนอแนะของที่ประชุม เป็นต้น ทั้งนี้

ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการปรับแก้ในรูปแบบของคู่มือการตรวจเยี่ยมเรือนจำเพื่อการป้องกันการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมและย่ำยีศักดิ์ ซึ่งจะปรากฏในภาคผนวก

5.2 แนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ

ในหัวข้อนี้จะเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อสร้างแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชน 2) เพื่อสร้างหลักสูตรการเรียนการสอนการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชน ในเขตพื้นที่จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยดำเนินกิจกรรม 3 ขั้นตอน และคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในทุกขั้นตอนแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ปัจจัยนำเข้า (Input) (Research1: R1) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 ประชาชนที่แจ้งความร้องทุกข์และเป็นผู้ต้องหาในเขตอำนาจการสอบสวนของสถานีตำรวจในสำนักงานตำรวจแห่งชาติ รวมทั้งหมด 5 คน กลุ่มที่ 2 บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งหมด 8 คน ได้แก่ (1) เจ้าหน้าที่ตำรวจมีประสบการณ์ด้านการสืบสวนสอบสวน รวมจำนวน 4 คน (2) เจ้าหน้าที่งานสอบสวนคดีพิเศษ ที่มีประสบการณ์ด้านการสืบสวนสอบสวน จำนวน 1 คน (3) พนักงานอัยการ ตั้งแต่ระดับอัยการจังหวัดผู้ช่วยขึ้นไป ที่มีประสบการณ์ในการทำงานตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป จำนวน 1 คน (4) ผู้พิพากษาศาลยุติธรรม ที่มีประสบการณ์อย่างน้อย 1 ปีขึ้นไป จำนวน 1 คน และ (5) นักสิทธิมนุษยชน จำนวน 1 คน และกลุ่มที่ 3 อาจารย์หรือผู้มีความรู้เชี่ยวชาญด้านการสืบสวนสอบสวน หรือเกี่ยวกับจิตวิทยาามุขย์ จำนวน 4 คน ได้แก่ (1) ผู้ทรงคุณวุฒิหรือนักวิชาการด้านการสืบสวน จำนวน 1 คน (2) ผู้ทรงคุณวุฒิหรือนักวิชาการด้านการสอบสวน จำนวน 1 คน (3) ผู้เชี่ยวชาญด้านการใช้เทคนิคการสืบสวนสอบสวน จำนวน 1 คน และ (4) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านจิตวิทยาและสมอง จำนวน 1 คน เพื่อวิเคราะห์ปัญหา/ แนวปฏิบัติ ของการสืบสวนสอบสวนที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน รวมทั้งหมด 17 คน เพื่อวิเคราะห์ปัญหาจากบริบทการทำงาน หรือประสบการณ์ที่ได้รับ หรือความรู้ตามหลักทฤษฎี จากนั้นคณะวิจัยจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้เคยปฏิบัติหน้าที่พนักงานสอบสวน และอาจารย์ผู้สอนนักเรียนนายร้อยตำรวจ รวมทั้งหมด 10 คน เพื่อวิเคราะห์ปัญหาจากบริบทการทำงาน และหลักสูตรการเรียนการสอน ผลผลิตที่ส่งมอบในขั้นตอนนี้คือ แนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนที่ 2 ปัจจัยกระบวนการ (Process) โดยประชุมคณะทำงานพัฒนาแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ เพื่อวิเคราะห์ชุดข้อมูลที่ได้ และจัดทำ (ร่าง) แนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ จัดสนทนากลุ่ม คณาจารย์โรงเรียนนายร้อยตำรวจ กลุ่มงานสืบสวนสอบสวน และกลุ่มงานกฎหมาย จิตวิทยาที่เกี่ยวกับการสอบสวน และที่มีประสบการณ์ด้านการสืบสวนสอบสวน รวมทั้งหมด 10 คน เพื่อพัฒนา (ร่าง) แนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวน เพื่อนำไปทดลองใช้ (Development1: D1) ต่อไปในการเรียนการสอนผู้ปฏิบัติหน้าที่สืบสวนสอบสวนต่อไป โดยมีการเปรียบเทียบการเรียนการสอนรูปแบบเดิมและรูปแบบใหม่ เพื่อวิเคราะห์และ

ประเมินผลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Research2: R2) นำมาปรับปรุงและพัฒนาเพื่อให้ได้แนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิผล (Development2: D2) ผลผลิตที่ส่งมอบในขั้นตอนนี้ (โครงการระยะที่ 2) คือ แนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิผล

ขั้นตอนที่ 3 (โครงการระยะที่ 2) เกี่ยวกับปัจจัยผลการดำเนินงาน (Output) โดยทดสอบประสิทธิภาพแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิผล ในพื้นที่สถานีตำรวจนำร่อง (Pilot Group) ประกอบด้วย สถานีตำรวจภูธรสามพราน สถานีตำรวจภูธรเมืองนครปฐม และสถานีตำรวจภูธรนครชัยศรี (Research3: R3) นำข้อมูลมาปรับปรุงและพัฒนา (Development3: D3) หลังจากนั้นทดสอบความพร้อมใช้ และถ่ายทอดให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้ปฏิบัติหน้าที่สืบสวนสอบสวนในเขตพื้นที่จังหวัดนครปฐมต่อไป (Reskills)

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือวิจัย รวมทั้งหมด 1 ชุด ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการสืบสวนและสอบสวน หากคุณภาพเครื่องมือวิจัย โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ด้วยการตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัยหรือผู้เก็บข้อมูล (Investigator Triangulation) ให้ได้มาซึ่งข้อค้นพบที่น่าเชื่อถือ โดยโครงการวิจัยนี้ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัย จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยเกี่ยวกับมนุษย์ คณะนิติวิทยาศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ โดยผู้วิจัยมีแผนการนำผลผลิตโครงการคือ แนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิผล ไปใช้ประโยชน์เมื่อสิ้นสุดโครงการวิจัยในระยะที่ 2 คือ นำเสนอผลการวิจัยแก่ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผ่านผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อยตำรวจ พร้อมทั้งติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานสืบสวนสอบสวนของผู้เข้ารับการอบรมเรื่องแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิผลและเคารพสิทธิมนุษยชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการพัฒนาทักษะ โดยใช้การประเมินทั้งจากผู้บังคับบัญชาและจากประชาชน เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงและพัฒนา นำเสนอและเผยแพร่แนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิผล ต่อผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผ่านผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อยตำรวจ ขยายผลสู่การจัดการฝึกอบรมแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิผล (Reskills) รวมถึงต่อยอดนำผลผลิตโครงการสู่การฝึกอบรมให้แก่หลักสูตรการฝึกอบรมนายตำรวจของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่

5.2.1 สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

1) ผลการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรค รวมถึงแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชน

ในการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรค รวมถึงปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนคดีของเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้น ผู้วิจัยศึกษาในทุกมุมมองของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจในสายงานสืบสวนและสอบสวน ประชาชน บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ประกอบด้วย หน่วยงาน พนักงงานอัยการ ศาลยุติธรรม และอาจารย์หรือผู้ทรงคุณวุฒิในด้านที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ดังนี้

(1) ในมุมมองของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายงานสืบสวนและสอบสวน พบปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานที่สำคัญคือ ปริมาณงานที่พนักงานสอบสวนแต่ละคนต้องรับผิดชอบมีมากเกินไป เนื่องจากสถิติคดีอาญาสูงและพนักงานสอบสวนผู้ปฏิบัติมีจำนวนน้อย ประกอบกับการขาดการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ ความไม่พร้อมด้านสถานที่ ได้แก่ การไม่มีห้องสอบสวนที่ได้มาตรฐาน ไม่มีอุปกรณ์บันทึกภาพและเสียง นอกจากนี้ ทศนคติของผู้บังคับบัญชาส่วนใหญ่ยังไม่เห็นความสำคัญของการถามปากคำเพื่อค้นหาความจริง ต้องการเพียงคำรับสารภาพ หรือไม่เห็นคุณค่าของการสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชน

(2) ในมุมมองของประชาชน พบปัญหาและอุปสรรคในการใช้บริการคือ การบริการล่าช้า อันเนื่องมาจากพนักงานสอบสวนมีภาระงานจำนวนมาก อันเป็นปัจจัยสำคัญส่งผลให้พนักงานสอบสวนไม่ได้ใช้เวลาในการสร้างความสัมพันธ์ที่เหมาะสมอย่างเพียงพอ ทั้งพนักงานสอบสวนไม่ได้ใช้หลักการถามปากคำเพื่อค้นหาความจริง ยังใช้คำถามเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เจ้าพนักงานต้องการ ไม่ใช่การรับรู้ที่สะท้อนมาจากผู้ให้ข้อมูล นอกจากนี้ พนักงานสอบสวนถามไม่มีห้องถามปากคำเป็นส่วนสัดส่วน แต่สอบสวนปากคำในห้องใหญ่ ซึ่งมีเจ้าพนักงานหลายคนปฏิบัติหน้าที่อยู่ร่วมกัน ต่างคนต่างสอบสวนปากคำคดีของตน ทำให้เสียสมาธิ

(3) ในมุมมองของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ประกอบด้วย ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ นักสิทธิมนุษยชน และเจ้าพนักงานคดีพิเศษ สรุปปัญหาและอุปสรรคในการทำงานว่า เจ้าพนักงานตำรวจมีภาระงานมากกว่าที่จะทำให้มีประสิทธิภาพได้ พนักงานสอบสวนบางคนขาดทักษะความรู้ในการสอบสวนปากคำ การสอบสวนปากคำในปัจจุบันยังไม่เป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชน ถ้าสามารถนำหลักการสอบสวนแบบ PEACE Model มาใช้ จะทำให้คำให้การน่าเชื่อถือมากขึ้น และมีความเป็นมืออาชีพ ถ้าพนักงานสอบสวนสามารถใช้วิธีการบันทึกภาพและเสียงในการสอบสวนปากคำแทนการพิมพ์จะเป็นการดี ในเรื่องนี้ เจ้าพนักงานคดีพิเศษได้ใช้การบันทึกภาพและเสียงแล้วพบว่าได้ผลดี และเห็นว่าพนักงานสอบสวนของตำรวจควรใช้หลักการบันทึกภาพและเสียงด้วยเช่นกัน

ผู้วิจัยเห็นว่าแม้โรงเรียนนายร้อยตำรวจจะมีการเรียนการสอนหลายวิชาทั้งวิชากฎหมาย วิชาสอบสวน และวิชาที่เกี่ยวกับการฝึกปฏิบัติ ซึ่งหลักการเรียนการสอนและการฝึกอบรมดังกล่าว โดยเฉพาะวิธีการสอบสวนยังเป็นรูปแบบเดิมคือการถามตอบ ซึ่งขาดความต่อเนื่องของการให้ข้อมูลของผู้ถูกสัมภาษณ์ หรือผู้ให้ปากคำ อีกทั้งการสอบสวนแบบเดิม ๆ พนักงานสอบสวนไม่สามารถที่จะสอบสวนและรวบรวมรายละเอียดของข้อมูลให้ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูลไว้ได้อย่างครบถ้วนและรวมไปถึงไม่สามารถที่จะมีการบันทึกภาพและเสียงที่สามารถเห็นอากัปกริยาของผู้ให้ข้อมูลระหว่างการสัมภาษณ์ ถึงแม้ในกฎหมายของประเทศไทยจะมีระบุเพียงแต่การบันทึกภาพและเสียงในคดีความผิดที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนเท่านั้น แต่ถ้าหากนำหลักการและการฝึกปฏิบัติตามวิธีการนี้มาใช้เพื่อปรับปรุงระบบสอบสวนให้ดีขึ้นส่งผลให้พนักงานสอบสวนและเจ้าหน้าที่ตำรวจของไทยมีความเป็นมืออาชีพมากยิ่งขึ้นสามารถที่จะมีสมาธิจดจ่ออยู่กับข้อมูลและการถามผู้ถูกสัมภาษณ์ ไม่มีการขัดจังหวะและการตัดข้อมูลจากการพิมพ์บันทึกไม่ทันหรือการตัดสรุปย่อข้อความของพนักงานสอบสวน ซึ่งหากริเริ่มและผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงนำหลักการนี้มาใช้อย่างเป็นทางการเป็นร่างผ่านนโยบายที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติเห็นชอบแล้วก็จะส่งผลให้การทำงานของพนักงานสอบสวนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยสรุปแนวทางการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิผลและเคารพสิทธิมนุษยชนในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เพื่อนำไปสร้างแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิผลและเคารพสิทธิมนุษยชน ว่าต้องประกอบด้วย 3 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1) ผู้ปฏิบัติหน้าที่สืบสวนสอบสวนจะต้องผ่านการอบรมเพื่อให้มีความรู้ทางด้านจิตวิทยามนุษย์อย่างเพียงพอ และให้ความสำคัญกับผู้เกี่ยวข้องในคดีในฐานะที่เขาเป็นมนุษย์คนหนึ่ง มิใช่เป็นเพียงวัตถุที่ทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลอันเป็นการมองแต่ที่เป้าหมายเท่านั้น

2) ผู้ปฏิบัติหน้าที่สืบสวนสอบสวนจะต้องได้รับการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์อย่างเพียงพอ มีการจัดสรรห้องสอบสวนที่ได้มาตรฐานและมีจำนวนมากเพียงพอ ได้รับการสนับสนุนพนักงานสอบสวนให้เหมาะสมกับภาระงานที่เกิดขึ้น ไม่มีภาระงานมากเกินไป ซึ่งจะทำให้ไม่เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน

3) ผู้ปฏิบัติหน้าที่สืบสวนสอบสวนควรนำหลักการสืบสวนสอบสวนแบบ PEACE Model มาประยุกต์ใช้ในการสืบสวนสอบสวน อย่างน้อยที่สุดต้องรู้หลักการ เพื่อให้สามารถปฏิบัติได้ตามเหมาะสมแก่สถานการณ์ โดยจะต้องมีการเตรียมตัวที่ดี มีการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่เหมาะสม รู้หลักจิตวิทยาการถามปากคำ โดยใช้คำถามที่เหมาะสม การสร้างความศรัทธาโดยการปิดการสอบสวนอย่างมืออาชีพ และมีการประเมินผลและสำคัญที่สุดคือต้องบันทึกภาพและเสียงทุกครั้งที่ทำ การสอบสวน

2) ผลการสร้างหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิผลและเคารพสิทธิมนุษยชน

ก่อนดำเนินการสร้างและพัฒนาแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิผลและเคารพสิทธิมนุษยชน ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นคณาจารย์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ ได้วิเคราะห์การเรียนการสอนที่ผ่านมา กับบริบทการปฏิบัติงานจริงของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพื่อเป็นข้อมูลในการสร้างและพัฒนาแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิผลครบทุกมิติ และเพื่อสร้างหลักสูตรการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ สรุปได้ว่า ควรให้ความสำคัญกับวิชาจิตวิทยามนุษย์มากยิ่งขึ้น และควรมีแนวปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานสำหรับพนักงานสอบสวนในการทำงาน โดยเห็นว่าหลัก PEACE Model สามารถนำมาปรับใช้กับการสืบสวนสอบสวนของไทยได้เป็นอย่างดี เนื่องจากถูกศึกษาและผ่านการรับรองจนมาเป็นคู่มือแนวทางปฏิบัติจากสามหน่วยงานหลัก ได้แก่ 1) Department of Peace Operations (DPO) ซึ่งเป็นทบวงการชำนัญพิเศษขององค์การสหประชาชาติ ที่รับผิดชอบด้านการวางแผน เตรียม บริหารและกำกับปฏิบัติการรักษาสันติภาพของสหประชาชาติ 2) The Office of the High Commission for Human Rights (OHCHR) หรือสำนักงานข้าหลวงใหญ่สิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ซึ่งรับผิดชอบกิจการด้านสิทธิมนุษยชนในระบบสหประชาชาติ และ 3) the UN Office of Drugs and Crime (UNODC) หรือสำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ ซึ่งมีหน้าที่ในการกำกับและดำเนินการในเรื่องที่เกี่ยวกับอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านการทุจริต ซึ่งคู่มือปฏิบัติดังกล่าวได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการหลักการของ Investigative Interviewing ที่ใช้สำหรับการสืบสวนสอบสวนในทางอาญาไว้อย่างเป็นลำดับขั้นตอนที่น่าเชื่อถือโดยได้ผ่านการศึกษาของทั้งสามหน่วยงานและได้รับการยอมรับเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2024 (2567) ที่ผ่านมา

นอกจากนี้ สำนักงานตำรวจแห่งชาติจะต้องให้ความสำคัญกับอุปกรณ์เครื่องมือ การเพิ่มกำลังพล ผู้ปฏิบัติ และทัศนคติที่ถูกต้องของผู้บังคับบัญชา นอกจากนี้ การจัดการเรียนการสอนควรจะให้ทดลองปฏิบัติจริงในรูปแบบจำลองสถานการณ์ มิใช่เพียงเรียนรู้ทฤษฎีเท่านั้น สำหรับทักษะที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่สืบสวนสอบสวนควรมีเพื่อให้การสืบสวนสอบสวนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชน มีดังต่อไปนี้ คือ 1) ทักษะจิตวิทยาการซักถาม เพื่อให้สามารถเข้าใจมนุษย์มากขึ้น เข้าใจการทำงานของสมอง ความจำ และการค้นหาความจริง 2) ทักษะการใช้แนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่ถูกต้อง เช่น สามารถประยุกต์ใช้แนวทาง PEACE Model เข้ากับการสืบสวนสอบสวนในคดีต่าง ๆ ได้ ดังนั้นรูปแบบหลักสูตรการเรียนการสอนจะต้องสร้างองค์ความรู้และทักษะ (Knowledge & Skills) โดยต้องทราบและเข้าใจกระบวนการตั้งแต่แรกเริ่มจนสิ้นสุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประยุกต์ใช้หลัก PEACE Model ในการถามปากคำ เพื่อให้ได้มาซึ่งคำให้การที่ตรงตามความเป็นจริง ถูกต้องไม่บิดเบือน และเคารพซึ่งสิทธิมนุษยชน

ผู้วิจัยนำผลสรุปข้อค้นพบ ไปพัฒนาและได้แนวทางหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ จำแนกได้เป็น 2 ส่วน ดังนี้

(1) ส่วนความรู้ทางด้านจิตวิทยา

เนื่องจากการถามปากคำเป็นการสื่อสารอย่างหนึ่ง มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันตลอดเวลา ระหว่างพนักงานสอบสวนและผู้ให้ถ้อยคำ ถ้าพนักงานสอบสวนไม่ตระหนักว่ากำลังพูดคุยอยู่กับมนุษย์คนหนึ่ง ไม่ได้ใช้หลักความเห็นอกเห็นใจ การฟังอย่างตั้งใจ การใช้คำถามที่เหมาะสม รู้ว่าสมองและความทรงจำของมนุษย์ทำงานอย่างไร พนักงานสอบสวนจะมีปฏิสัมพันธ์ที่ไม่เหมาะสม ใช้คำถามที่ไม่เหมาะสม แสดงกิริยาอาการที่ไม่สมควร ส่งผลต่อความเชื่อใจของผู้ให้ถ้อยคำ ความร่วมมือที่จะให้ข้อมูล และการรื้อฟื้นข้อมูลมาจากความทรงจำได้ ดังนั้น ความรู้ทางด้านจิตวิทยาการสอบสวนเป็น..... (ประโยชน์ไม่จบ).....

(2) ส่วนแนวปฏิบัติในการถามปากคำ

เนื่องจากปัจจุบันสำนักงานตำรวจแห่งชาติมิได้กำหนดแนวปฏิบัติในการถามปากคำในขั้นการสืบสวนสอบสวนให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ทำให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติไปตามความเข้าใจของตน โดยยึดถือตามหลักกฎหมายในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเท่านั้น แต่การปฏิบัติเพียงเท่านั้นมิได้เป็นหลักประกันได้ว่า จะได้รับความร่วมมือและความไว้วางใจจากผู้ให้ถ้อยคำที่พนักงานสอบสวนจะใช้คำถามที่ถูกต้องและเหมาะสมอันจะทำให้การถามปากคำนั้นได้มาซึ่งข้อมูลที่ถูกต้องแท้จริงที่ออกมาจากความทรงจำหรือการรับรู้ของผู้ให้ถ้อยคำ พนักงานสอบสวนควรได้รับการประเมินผลการปฏิบัติโดยผู้มีความรู้เชี่ยวชาญ เพื่อปรับปรุงทักษะการถามปากคำต่อไป จึงเห็นว่าควรมีแนวปฏิบัติที่ชัดเจนในการถามปากคำ อันประกอบไปด้วย การเตรียมความพร้อม การสร้างความสัมพันธ์ที่เหมาะสม การถามปากคำ การปิดการถามปากคำ และการประเมินผล

5.2.2 การอภิปรายผลการวิจัย

จากข้อค้นพบในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะเห็นได้ว่า ควรมีการให้ความสำคัญกับแนวปฏิบัติที่ถูกต้องในการสืบสวนสอบสวนเพื่อค้นหาความจริง ผู้วิจัยได้อภิปรายผลใน 2 ข้อค้นพบสำคัญ ประกอบด้วย ประเด็นด้านจิตวิทยา และประเด็นด้านแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวน ดังนี้

(1) ประเด็นด้านจิตวิทยา

การปฏิบัติหน้าที่ถามปากคำในชั้นการสอบสวนจะต้องอาศัยความรู้ทางด้านจิตวิทยา เพื่อให้สามารถเข้าใจความเป็นมนุษย์ ความรู้สึกนึกคิด ปรับอารมณ์ให้เหมาะสม และเข้าถึงตัวตนของผู้ให้ถ้อยคำได้มากที่สุด ทำให้เมื่อได้รับความไว้วางใจ ปรับสภาพอารมณ์ และเกิดศรัทธาในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานแล้ว ผู้ให้ถ้อยคำจะยินดีให้ข้อมูลแก่เจ้าพนักงานอย่างเต็มที่ และให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ ทำให้เจ้าพนักงานได้ข้อมูลครบถ้วน ตรงตามความเป็นจริงไม่บิดเบือน

(2) ประเด็นด้านแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวน

พนักงานสอบสวนควรมีแนวปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานในการถามปากคำ โดยประยุกต์ใช้หลักการ PEACE Model ซึ่งเกิดมาจากแนวความคิด Investigative Interviewing ซึ่งเมื่อนำมาประยุกต์ใช้ในประเทศไทยเป็นแนวปฏิบัติ “ส.อ.บ.ส.วน.” ถ้าสามารถปฏิบัติตามได้แล้ว จะเกิดการวางแผนที่ดี ทำให้การถามปากคำมีประสิทธิภาพมากที่สุดเท่าที่สามารถจะเป็นไปได้ เมื่อแรกพบปะกับผู้ให้ถ้อยคำเจ้าพนักงานจะสร้างความสัมพันธ์ที่เหมาะสม ทำให้ผู้ให้ถ้อยคำพร้อมที่จะให้การอย่างเต็มที่ โดยมีความพร้อมทั้งทางกายจิตใจ ในขั้นตอนการถามปากคำเจ้าพนักงานจะใช้คำถามที่ถูกต้องเหมาะสม ไม่ส่งเสริมให้เกิดความทรงจำเท็จ กระตุ้นให้ผู้ให้ถ้อยคำให้ข้อมูลอย่างเต็มที่ และให้การอย่างเป็นระบบ ทำให้ได้ข้อมูลครบถ้วน เมื่อได้ข้อมูลจากผู้ให้ถ้อยคำแล้ว ผู้ถามปากคำมีแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการพูดคุยทำความเข้าใจกับผู้ให้ถ้อยคำ เพื่อให้ผู้ให้ถ้อยคำทราบว่าต้องปฏิบัติอย่างไรต่อไป ขั้นตอนกระบวนการทางกฎหมายจะเป็นอย่างไร เพื่อให้เขาเตรียมความพร้อมได้อย่างเหมาะสม และในขั้นตอนสุดท้ายคือการประเมินผลการปฏิบัติ ทั้งทางด้านข้อมูลทางคดี และการปฏิบัติของผู้ให้ถ้อยคำ ทำให้เกิดการทำงานเป็นทีม พัฒนาตนเองอยู่เสมอ

5.2.3 ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้ได้มาซึ่งหลักสูตรการเรียนการสอนการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชน ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

(1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

(1.1) สำนักงานตำรวจแห่งชาติควรออกระเบียบข้อบังคับกำหนดแนวทางการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชน โดยประยุกต์ใช้หลักการ PEACE Model ในการถามปากคำในชั้นการสืบสวนสอบสวน

(1.2) สำนักงานตำรวจแห่งชาติควรเพิ่มบุคลากรที่ทำหน้าที่สอบสวน เพื่อให้ปริมาณงานสัมพันธ์กับจำนวนบุคลากรผู้ปฏิบัติหน้าที่

(1.3) สำนักงานตำรวจแห่งชาติต้องจัดสรรงบประมาณในการสร้างห้องสอบสวนที่ได้มาตรฐานให้แก่สถานีตำรวจทั่วประเทศ จัดซื้อกล้องบันทึกภาพและเสียง ให้เพียงพอ

(1.4) สำนักงานตำรวจแห่งชาติควรจัดทำทำเนียบที่ปรึกษาหรือผู้เชี่ยวชาญด้านการถามปากคำ เพื่อสามารถให้คำแนะนำแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้ปฏิบัติหน้าที่สืบสวนสอบสวนได้

(1.5) โรงเรียนนายร้อยตำรวจควรนำหลักสูตรการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชน ไปบรรจุไว้ในหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (การตำรวจ) และหลักสูตรนักเรียนอบรม โดยมุ่งเน้นการฝึกปฏิบัติจริงในชั้นเรียน มีการประเมินและวัดผลที่ได้มาตรฐาน

(2) ข้อเสนอแนะการนำไปใช้ประโยชน์

(2.1) เจ้าหน้าที่ตำรวจในระดับสถานีตำรวจ นำเอาแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชน ไปใช้ในการถามปากคำในชั้นสืบสวนสอบสวน

(2.2) คณาจารย์โรงเรียนนายร้อยตำรวจ จัดการเรียนการสอนในวิชาการสืบสวนสอบสวน โดยใช้หลักสูตรการเรียนการสอนที่มีการบูรณาการกับจิตวิทยา และแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชน เน้นให้ฝึกปฏิบัติควบคู่ไปกับทฤษฎี เพื่อให้นักเรียนเกิดความเข้าใจและมองเห็นภาพได้ชัดเจน

5.3 แนวทางการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา โดยมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน โดยอาศัยแนวคิดการสืบสวนสอบสวนและบันทึกข้อมูลหลักฐานอย่างมีประสิทธิภาพ กรณีการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอย่างโหดร้าย ไร้มนุษยธรรมและย่ำยีศักดิ์ศรี ตามหลักการของพิธีสารอิสตันบูล: คู่มือการสืบสวนสอบสวนและบันทึกข้อมูลหลักฐานอย่างมีประสิทธิภาพ กรณีการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอย่างโหดร้าย ไร้มนุษยธรรมและย่ำยีศักดิ์ศรี ร่วมกับการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย 5 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

ขั้นตอนที่ 2 จัดทำต้นร่างแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

ขั้นตอนที่ 5 จัดทำแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานฉบับสมบูรณ์

กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย

(1) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นแพทย์ ได้แก่ แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์หรือแพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน ผู้ที่ทำการตรวจสภาพร่างกาย และจิตแพทย์ผู้ที่ทำการตรวจสภาพจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ พร้อมทั้งให้ความเห็นทางการแพทย์จากผลการตรวจดังกล่าว ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่น ๆ ระหว่างเดือนมกราคม ถึง เดือนเมษายน พ.ศ. 2567

ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) จำนวน 10 คน ประกอบด้วย แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์หรือแพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จำนวน 5 ราย และจิตแพทย์ จำนวน 5 ราย มีคุณสมบัติดังนี้ 1) เป็นแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์หรือแพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน ผู้ที่เคยตรวจสภาพร่างกาย และจิตแพทย์ผู้ที่เคยตรวจสภาพจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ พร้อมทั้งให้ความเห็นทางการแพทย์จากผลการตรวจสอบดังกล่าว อย่างน้อย 1 ราย ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่น ๆ 2) ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข หรือสังกัดหน่วยงานอื่นๆ และ 3) ยินดีให้ความร่วมมือในการทำวิจัย

(2) กลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อตรวจสอบร่างแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ผู้พิพากษา จำนวน 1 คน อัยการ จำนวน 1 คน พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ จำนวน 1 คน แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ จำนวน 1 คน แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จำนวน 1 คน จิตแพทย์ จำนวน 1 คน ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน จำนวน 1 คน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จำนวน 1 คน และผู้แทนจากองค์การนอกภาครัฐ (Non-Governmental Organization: NGO) จำนวน 1 คน คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling)

(3) กลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) เพื่อประเมินร่างแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ผู้พิพากษา จำนวน 1 คน อัยการ จำนวน 1 คน พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ จำนวน 1 คน แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ จำนวน 1 คน แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จำนวน 1 คน จิตแพทย์ จำนวน 1 คน ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน จำนวน 1 คน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จำนวน 1 คน และผู้แทนจากองค์การนอกภาครัฐ (Non-Governmental Organization: NGO) จำนวน 1 คน คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจาก

การทรมาน เป็นแบบสัมภาษณ์สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น กำหนดกรอบคำถามโดยอาศัยแนวคิดการสืบสวนสอบสวนและบันทึกข้อมูลหลักฐานอย่างมีประสิทธิภาพ กรณีการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอย่างโหดร้าย ไร้มนุษยธรรมและย่ำยีศักดิ์ศรี ตามหลักการของพิธีสารอิสตันบูล: คู่มือการสืบสวนสอบสวนและบันทึกข้อมูลหลักฐานอย่างมีประสิทธิภาพ กรณีการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอย่างโหดร้าย ไร้มนุษยธรรมและย่ำยีศักดิ์ศรี ร่วมกับการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องจำนวน 8 คำถาม ได้ค่าความตรงเชิงเนื้อหา (CVI) เท่ากับ .93

วิเคราะห์ข้อมูลตามระเบียบวิธีทางสถิติ ตามลำดับดังนี้

- (1) ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ด้วยการแจกแจงความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และร้อยละ
- (2) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง นำมาวิเคราะห์เนื้อหา โดยการจัดกลุ่มข้อมูล แล้วสังเคราะห์ข้อมูล หลังจากนั้นนำมาพัฒนาเป็นแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานร่วมกับการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

5.3.1 สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการศึกษา แนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน ประกอบด้วยหัวข้อสำคัญดังต่อไปนี้

- 1) นิยามศัพท์
- 2) บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 3) การเลือกและแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ (คตพ.)
- 4) วิธีการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ
- 5) พังโหลการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน
- 6) การตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน
- 7) วัตถุประสงค์ของการตรวจและให้ความเห็น
- 8) การตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ
- 9) การให้ความเห็นทางการแพทย์
- 10) หลักเกณฑ์และวิธีการในการรายงานผลการตรวจวินิจฉัยและประเมินอาการ
 - การตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานเบื้องต้น (แบบ ตพ.1)

- แบบรายงานผลการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานด้านร่างกายและจิตใจ (แบบ ตพ.2)
- แบบรายงานผลการชันสูตรและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานด้านจิตใจ (แบบ ตพ.3)

5.3.2 การอภิปรายผลการวิจัย

ผลการพัฒนาแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน ดำเนินการอภิปรายผลการวิจัยดังนี้

จากรายละเอียดผลการศึกษาดังกล่าว จะเห็นได้ว่า แนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานได้พัฒนาขึ้นมาอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยข้อมูลจากแพทย์ทางนิติเวช จิตแพทย์ แพทย์เวชศาสตร์ครอบครัว และแพทย์ทั่วไปซึ่งเป็นผู้ที่เคยมีประสบการณ์ในการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมานระหว่าง 6 - 10 ครั้ง (Mean = 18.8, SD = 22.66) เคยมีประสบการณ์การให้ความเห็นทางการแพทย์จากผลการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมาน คิดเป็นร้อยละ 70.00 และมีจำนวนการให้ความเห็นทางการแพทย์จากผลการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมาน จำนวน 1 - 5 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 42.86 (Mean = 7.71, SD = 6.37) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานฉบับนี้มีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง

นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่าแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานที่พัฒนาขึ้น มีกระบวนการตรวจสอบร่างแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์กรณีผู้เสียหายจากการทรมานผ่านการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ผู้พิพากษา จำนวน 1 คน อัยการ จำนวน 1 คน พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ จำนวน 1 คน แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ จำนวน 1 คน แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จำนวน 1 คน จิตแพทย์ จำนวน 1 คน ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน จำนวน 1 คน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จำนวน 1 คน และผู้แทนจากองค์การนอกภาครัฐ (Non-Governmental Organization: NGO) จำนวน 1 คน รวมทั้งมีกระบวนการประเมินแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานโดยผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เกี่ยวกับการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์กรณีผู้เสียหายจากการทรมานผ่านการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ผู้พิพากษา จำนวน 1 คน อัยการ จำนวน 1 คน พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ จำนวน 1 คน แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ จำนวน 1 คน แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จำนวน 1 คน จิตแพทย์ จำนวน 1 คน ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน จำนวน 1 คน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จำนวน 1 คน และผู้แทนจากองค์การนอกภาครัฐ (Non-Governmental Organization: NGO) จำนวน 1 คน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแนวทางการตรวจและ

การให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานฉบับนี้ ได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้มีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง

การพัฒนาแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานฉบับนี้ ถึงแม้จะอาศัยแนวคิดการสืบสวนสอบสวนและบันทึกข้อมูลหลักฐานอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ การพิจารณาและการปฏิบัติหรือการลงโทษอย่างโหดร้าย ไร้มนุษยธรรมและย่ำยีศักดิ์ศรี ตามหลักการของพิธีสารอิสตันบูล: คู่มือการสืบสวนสอบสวนและบันทึกข้อมูลหลักฐานอย่างมีประสิทธิภาพ การพิจารณาและการปฏิบัติหรือการลงโทษอย่างโหดร้าย ไร้มนุษยธรรมและย่ำยีศักดิ์ศรี ร่วมกับการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง แต่กลับพบว่า แนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานฉบับนี้มีความจำเพาะที่สอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย ในขณะที่แนวทางการสืบสวนสอบสวนและบันทึกข้อมูลหลักฐานอย่างมีประสิทธิภาพ การพิจารณาและการปฏิบัติหรือการลงโทษอย่างโหดร้าย ไร้มนุษยธรรมและย่ำยีศักดิ์ศรี ตามหลักการของพิธีสารอิสตันบูล ไม่ได้กำหนดไว้ ดังนี้

1) การกำหนดให้มีคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ (คตพ.) หมายถึง ผู้แทนองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน นักกฎหมาย และผู้แทนองค์กรนอกภาครัฐที่มีความรู้ความสามารถและทักษะในการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมทั้งผู้ที่ร่วมพิจารณาและให้ความเห็นทางการแพทย์จากผลการตรวจดังกล่าว แต่งตั้งโดยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นुकคนสูญหาย วาระละ 4 ปี จำนวน 5 คณะ คณะละ 8 คน กำหนดให้แต่ละคณะประกอบด้วย จิตแพทย์ จำนวน 1 คน แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ จำนวน 1 คน แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จำนวน 1 คน โดยคนใดคนหนึ่งเป็นประธานคณะกรรมการ และ อัยการ จำนวน 1 คน พยาบาลจิตเวช 1 คน นักจิตวิทยาคลินิก จำนวน 1 คน นักสังคมสงเคราะห์ จำนวน 1 คน ผู้แทนองค์กรนอกภาครัฐ (Non-Governmental Organization: NGO) จำนวน 1 คน เป็นกรรมการ และให้อธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแต่งตั้งข้าราชการของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจำนวนไม่เกินสองคนเป็นเลขานุการและผู้ช่วยเลขานุการ แต่งตั้งโดยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุกคนสูญหาย

2) การกำหนดให้มีศูนย์รับแจ้งเหตุการกระทำทรมาน การกระทำการที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี หรือกระทำการทำให้สูญหาย หมายถึง หน่วยงานที่ได้รับการแต่งตั้งและมอบหมายหน้าที่โดยอธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ให้มีหน้าที่รับแจ้งจากผู้เสียหายหรือบุคคลตามมาตรา 5 6 7 22 24 และ 26 ว่าถูกซ้อมทรมาน พร้อมทั้งแจ้งเลขาคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ และประสานนำส่งโรงพยาบาลเพื่อส่งตรวจสภาพร่างกาย/จิตใจ โดยคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ ณ โรงพยาบาลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข (แบบผู้ป่วยใน)

3) การกำหนดให้มีสถานตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ไว้อย่างชัดเจน ได้แก่ โรงพยาบาลศูนย์หรือโรงพยาบาลทั่วไปอย่างน้อย 2 แห่ง ในแต่ละเขตสุขภาพของกระทรวงสาธารณสุข เป็นโรงพยาบาลที่รองรับการทำงานของคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ และสามารถรองรับการบำบัดรักษาผู้เสียหายที่มีความผิดปกติทั้งทางกายและทางจิตได้ หากเกินศักยภาพของโรงพยาบาลดังกล่าวให้ส่งต่อผู้ป่วยได้

ตามระบบบริการสุขภาพ (Service Plan) ทั้งนี้แต่งตั้งโดยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทรมาน และการกระทำให้อับอายทุกข์ทรมาน

- 4) การกำหนดบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
 - 5) การกำหนดการเลือกและแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ (คตพ.)
 - 6) การกำหนดผังไหลการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน
 - 7) การกำหนดขั้นตอนการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์อย่างชัดเจน จำนวน 11 ขั้นตอน พร้อมอธิบายรายละเอียดการดำเนินการในแต่ละขั้นตอนไว้อย่างละเอียดและครอบคลุม ได้แก่
 - (1) บุคคลถูกจับกุมโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ
 - (2) เจ้าหน้าที่ของรัฐนำผู้เสียหายส่งตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ ตามมาตรา 22 วรรค 2
 - (3) การตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ โดยโรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข
 - (4) การควบคุมตัวในที่คุมขัง
 - (5) เจ้าหน้าที่ของรัฐนำผู้เสียหายตามมาตรา 22 วรรค 2 ส่งตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ ทุก 3 วัน
 - (6) ศูนย์รับแจ้งเหตุฯ ได้รับแจ้งจากผู้เสียหายหรือบุคคลตามมาตรา 5 6 7 22 24 และ 26 ว่าถูกซ้อมทรมานโดยจนท. ของ รัฐ และแจ้งเลขาคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์
 - (7) เลขาคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์กำหนดวัน เวลา สถานที่ และ ประสาน คณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์/โรงพยาบาลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขในพื้นที่/ ผู้เสียหาย เพื่อทำการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ
 - (8) ตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ โดยคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ ณ โรงพยาบาลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข (แบบผู้ป่วยใน)
 - (9) การบำบัดรักษาความผิดปกติทางร่างกายและจิตใจ
 - (10) การให้ความเห็นทางการแพทย์ โดยคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์
 - (11) การเยียวยาช่วยเหลือ
 - 8) การตรวจสภาพจิตใจ
 - 9) การให้ความเห็นทางการแพทย์
 - 10) หลักเกณฑ์และวิธีการในการรายงานผลการตรวจวินิจฉัยและประเมินอาการ
- ทั้งนี้แม้เพียงการตรวจสภาพร่างกายเท่านั้นที่กำหนดให้ดำเนินการเหมือนกับแนวทางแนวทางการสืบสวนสอบสวนและบันทึกข้อมูลหลักฐานอย่างมีประสิทธิภาพ กรณีการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษ

อย่างโหดร้าย ไร้มนุษยธรรมและย่ำยีศักดิ์ศรี ตามหลักการของพิธีสารอิสตันบูล: คู่มือการสืบสวนสอบสวนและบันทึกข้อมูลหลักฐานอย่างมีประสิทธิภาพ กรณีการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอย่างโหดร้าย ไร้มนุษยธรรมและย่ำยีศักดิ์ศรี

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง แต่กลับพบว่ามีข้อจำกัดหากจะนำไปใช้จริง เนื่องจากการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ รวมทั้งการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานนั้นต้องใช้ทีมผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน มีค่าใช้จ่ายส่วนเกินจากงบประมาณที่ได้รับ รวมทั้งเกี่ยวข้องกับหน่วยงานหลายหน่วยงาน อาทิเช่น กระทรวงสาธารณสุข สำนักงานอัยการสูงสุด กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ โดยเฉพาะกระทรวงสาธารณสุขซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่มีบุคลากรผู้เชี่ยวชาญในการให้บริการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมาน แต่กลับพบว่า ปลัดกระทรวงสาธารณสุขไม่ได้ถูกกำหนดให้เป็นกรรมการตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำบุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 ฉะนั้น ในขณะเดียวกันยังพบว่า แพทย์ผู้ที่มีหน้าที่ในการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมาน ก็ไม่ได้เรียนหรืออบรมเกี่ยวกับการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมาน เนื่องจากการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เฉพาะ ดังนั้นจึงยังมีข้อจำกัดในการนำแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานฉบับนี้ไปทดลองใช้หรือปฏิบัติจริง

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า แนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น สามารถนำไปใช้เป็นต้นร่างให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปพัฒนาต่อยอดให้สามารถทำการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานได้จริงตามบริบทของประเทศไทยต่อไป

5.4 แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา เพื่อพัฒนาแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย โดยอาศัยแนวคิดสิทธิในการได้รับการชดเชยเยียวยาของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการทรมาน (The right to redress: General Comment No.3 UN Committee against Torture) ร่วมกับการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย 5 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย

ขั้นตอนที่ 2 จัดทำต้นร่างแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย

ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย

ขั้นตอนที่ 5 จัดทำแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายฉบับสมบูรณ์

กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย

1) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย ได้แก่ 1) ผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ และ 2) ผู้เสียหายจากการบังคับสูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้แก่ สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้ซึ่งอยู่กินกันฉันสามีภริยาซึ่งมิได้จดทะเบียนสมรส ผู้อุปการะ และผู้อยู่ในอุปการะของผู้ถูกระทำให้สูญหายในกรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่นๆ ระหว่างเดือนมกราคม ถึง เดือนเมษายน พ.ศ. 2567

คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) จำนวน 20 คนประกอบด้วย

1) ผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ จำนวน 10 คน และ 2) ผู้เสียหายจากการบังคับสูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้แก่ สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้ซึ่งอยู่กินกันฉันสามีภริยาซึ่งมิได้จดทะเบียนสมรส ผู้อุปการะและผู้อยู่ในอุปการะของผู้ถูกระทำให้สูญหาย จำนวน 10 คน

เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

(1) ผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีคุณสมบัติดังนี้

(1.1) ถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำด้วยวิธีการใดก็ตามให้เกิดความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานอย่างร้ายแรงแก่ร่างกายหรือจิตใจ เพื่อวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(1.1.1) ให้ได้มาซึ่งข้อมูลหรือคำรับสารภาพจากผู้ถูกระทำหรือบุคคลที่สาม

(1.1.2) ลงโทษผู้ถูกระทำเพราะเหตุอันเกิดจากการกระทำหรือสงสัยว่าเป็นกระทำของผู้นั้นหรือบุคคลที่สาม

(1.1.3) ช่มชู้หรือขู่เชือดผู้ถูกระทำหรือบุคคลที่สาม

(1.1.4) ถูกเลือกปฏิบัติไม่ว่ารูปแบบใด

(1.2) ถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐลงโทษหรือกระทำด้วยประการใดที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อันเป็นเหตุให้ผู้อื่นถูกลดทอนคุณค่าหรือละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน ความเป็นมนุษย์ หรือเกิดความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานแก่ร่างกายหรือจิตใจที่มีใช้การกระทำตามที่ระบุไว้ในข้อ (1.1)

(1.3) ยินดีให้ความร่วมมือในการทำวิจัย

(2) ผู้เสียหายจากการบังคับสูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีคุณสมบัติดังนี้

(2.1) เป็น สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้ซึ่งอยู่กินกันฉันสามีภริยาซึ่งมิได้จดทะเบียนสมรส ผู้อุปการะและผู้อยู่ในอุปการะของผู้ถูกระทำให้สูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ

(2.2) ยินดีให้ความร่วมมือในการทำวิจัย

2) กลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อตรวจสอบร่างแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน จำนวน 9

คน ประกอบด้วย ผู้พิพากษา จำนวน 1 คน อัยการ จำนวน 1 คน พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ จำนวน 1 คน แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ จำนวน 1 คน แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จำนวน 1 คน จิตแพทย์ จำนวน 1 คน ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน จำนวน 1 คน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จำนวน 1 คน และผู้แทนจากองค์การนอกภาครัฐ (Non-Governmental Organization: NGO) จำนวน 1 คน คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling)

3) กลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) เพื่อประเมินร่างแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ผู้พิพากษา จำนวน 1 คน อัยการ จำนวน 1 คน พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ จำนวน 1 คน แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ จำนวน 1 คน แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จำนวน 1 คน จิตแพทย์ จำนวน 1 คน ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน จำนวน 1 คน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จำนวน 1 คน และผู้แทนจากองค์การนอกภาครัฐ (Non-Governmental Organization: NGO) จำนวน 1 คน คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

(1) แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป

(2) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างความต้องการการเยียวยาของผู้เสียหายจากการทรมาน จำนวน 10 ข้อ ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น กำหนดกรอบคำถามโดยอาศัยแนวคิดสิทธิในการได้รับการชดเชยเยียวยาของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการทรมาน (สมชาย หอมลออ และ พรเพ็ญ คงขจรเกียรติ, 2556) ร่วมกับการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน จำนวน 1 ท่าน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จำนวน 1 ท่าน จิตแพทย์ 1 ท่าน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย พิจารณาตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหาและความสอดคล้องของจุดมุ่งหมายกับเนื้อหา ได้ค่าความตรงเชิงเนื้อหา (CVI) เท่ากับ .89

(3) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างความต้องการการเยียวยาของญาติหรือบุคคลใกล้ชิดผู้เสียหายจากการบังคับสูญหาย จำนวน 10 ข้อ ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น กำหนดกรอบคำถามโดยอาศัยแนวคิดสิทธิในการได้รับการชดเชยเยียวยาของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการทรมาน (สมชาย หอมลออ และ พรเพ็ญ คงขจรเกียรติ, 2556) ร่วมกับการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน จำนวน 1 ท่าน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จำนวน 1 ท่าน จิตแพทย์ 1 ท่าน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย พิจารณาตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหาและความสอดคล้องของจุดมุ่งหมายกับเนื้อหา ได้ค่าความตรงเชิงเนื้อหา (CVI) เท่ากับ .90

วิเคราะห์ข้อมูลตามระเบียบวิธีทางสถิติ ตามลำดับดังนี้

(1) ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ด้วยการแจกแจงความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และร้อยละ

(2) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง นำมาวิเคราะห์เนื้อหา โดยการจัดกลุ่มข้อมูล แล้วสังเคราะห์ข้อมูล หลังจากนั้นนำมาพัฒนาเป็นแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย ร่วมกับการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

5.4.1 สรุปผลการวิจัย

ได้แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย ประกอบด้วยหัวข้อสำคัญดังต่อไปนี้

(1) แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565

(2) นิยามศัพท์

(3) บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

(4) ผังไหลการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการถูกกระทำให้สูญหาย

(5) การเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหาย

(6) แบบรายงานผลการพิจารณาช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหาย (แบบ ยส.1)

(7) แบบรายงานผลการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหาย (แบบ ยส.2)

5.4.2 การอภิปรายผลการวิจัย

จากรายละเอียดดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายได้พัฒนาขึ้นมาอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้เสียหายจากการบังคับสูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยตรง โดยพบว่า ผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐมีความต้องการการช่วยเหลือเยียวยา ได้แก่ ด้านการรักษาพยาบาล ด้านหลักฐานการตรวจสภาพร่างกายและสภาพจิตใจ ด้านการเงิน ด้านอาชีพ ด้านกระบวนการขอรับการช่วยเหลือเยียวยา ด้านกฎหมาย ด้านการประกันว่าจะไม่เกิดขึ้นอีก และรัฐบาลควรให้การช่วยเหลือเยียวยาแก่ผู้เสียหายจากการถูกกระทำทรมานและครอบครัวทันทีที่เกิดเหตุการณ์ โดยเฉพาะการเยียวยาด้านการรักษาพยาบาลทั้งการเจ็บป่วยทางกายและจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของสิทธิในการได้รับการชดเชยเยียวยาของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการทรมาน (The right to redress: General Comment No.3 UN Committee against Torture) กำหนดขอบเขตของสิทธิที่จะได้รับการเยียวยา ประกอบด้วย การทำให้คืนสู่สภาพเดิม การได้รับ

สินไหมทดแทน การบำบัดฟื้นฟูสภาพ การทำให้พอใจและสิทธิที่จะเข้าถึงความจริง และการประกันว่าจะไม่เกิดขึ้นอีก (สมชาย หอมลออ และ พรเพ็ญ คงขจรเกียรติ, 2556)

ในส่วนของผู้เสียหายจากการบังคับสูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐพบว่า มีความต้องการการช่วยเหลือเยียวยา ได้แก่ ด้านการรับรู้ความจริง ด้านการรักษาพยาบาล ด้านการเงิน ด้านอาชีพ ด้านกระบวนการขอรับการช่วยเหลือเยียวยา ด้านการให้คำปรึกษา ด้านกฎหมาย ด้านความปลอดภัย และรัฐบาลควรให้การช่วยเหลือเยียวยาแก่ผู้เสียหายจากการถูกระทำทรมานและครอบครัวทันทีที่เกิดเหตุการณ์ โดยเฉพาะการดูแลด้านจิตใจ และค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น สอดคล้องกับสิทธิในการได้รับการชดเชยเยียวยาของผู้ได้รับผลกระทบจากการทรมานตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention Against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) ปี ค.ศ. 2012 ประกอบด้วย การรับรู้ความจริงเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ ความก้าวหน้าและผลจากการสืบสวนและชะตากรรมของบุคคลที่หายสาบสูญ การค้นหา จัดหาที่พัก และปล่อยตัวบุคคลที่หายสาบสูญ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการเยียวยาผู้เสียหายจากการบังคับบุคคลให้สูญหายในประเทศไทย ประกอบด้วย การเยียวยาด้านตุลาการ สิทธิที่จะได้ทราบความจริง สิทธิที่จะได้รับการชดเชยค่าสินไหมทดแทน การฟื้นฟูและความพึงพอใจ และสิทธิในการระงับ หลักประกันว่าจะไม่เกิดซ้ำ และการป้องกัน (มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ, 2555)

จากรายละเอียดดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานฉบับนี้มีความน่าเชื่อถือและสามารถตอบสนองต่อความต้องการการช่วยเหลือเยียวยาของผู้เสียหายจากการทรมานและถูกบังคับสูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐได้อย่างแท้จริง รวมทั้งสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริงเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่าแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายที่พัฒนาขึ้น มีกระบวนการตรวจสอบร่างแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายผ่านการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ผู้พิพากษา จำนวน 1 คน อัยการ จำนวน 1 คน พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ จำนวน 1 คน แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ จำนวน 1 คน แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จำนวน 1 คน จิตแพทย์ จำนวน 1 คน ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จำนวน 1 คน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จำนวน 1 คน และผู้แทนจากองค์การนอกภาครัฐ (Non-Governmental Organization: NGO) จำนวน 1 คน รวมทั้งมีกระบวนการประเมินแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายโดยผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายผ่านการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ผู้พิพากษา จำนวน 1 คน อัยการ จำนวน 1 คน พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ จำนวน 1 คน แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ จำนวน 1 คน แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จำนวน 1 คน จิตแพทย์ จำนวน 1 คน ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จำนวน 1 คน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จำนวน 1 คน และผู้แทนจากองค์การนอกภาครัฐ (Non-Governmental Organization: NGO) จำนวน 1 คน ซึ่ง

แสดงให้เห็นว่าแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายฉบับนี้ ได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้มีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง

ดังนั้น เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 จึงพบว่า แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มี การเยียวยาครอบคลุมทั้งด้านร่างกายและจิตใจ เป็นไปตามที่พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 27 (4) ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่าเพื่อประโยชน์ในการยุติการกระทำที่อ้างตามมาตรา 26 และเยียวยาความเสียหายเบื้องต้น ศาลอาจมีคำสั่งให้มีการรักษาพยาบาล และการประเมินโดยแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ และแพทย์ทางจิตเวชศาสตร์ที่รับรองโดยแพทยสภา รวมทั้งให้มีการจัดทำบันทึกทางการแพทย์ ตลอดจนการฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีความน่าเชื่อถือ ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายได้ และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง แต่ในทางปฏิบัติยังต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายหน่วยงานโดยเฉพาะกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ รวมทั้งยังต้องอาศัยผลการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานเพื่อเป็นหลักฐานในการพิจารณาช่วยเหลือเยียวยาต่อผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายดังกล่าว ซึ่งต้องอาศัยบุคลากรทางการแพทย์จากกระทรวงสาธารณสุขเป็นหลัก ดังนั้น จึงยังมีข้อจำกัดในการนำแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายฉบับนี้ไปทดลองใช้หรือปฏิบัติจริง

จึงสรุปได้ว่า แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้เป็นต้นร่างให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปพัฒนาต่อยอดให้สามารถทำการช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายได้จริงตามบริบทของประเทศไทยต่อไป

5.5 การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผู้วิจัยกำหนดการขับเคลื่อนผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

1) แนวทางการขับเคลื่อนผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในภาพรวม

1.1) สำนักงาน กสม. ส่งเคราะห์งานวิจัยและจัดทำเป็นข้อเสนอแนะเสนอ กสม. เพื่อพิจารณาเสนอต่อกระทรวงยุติธรรม คณะรัฐมนตรี และรัฐสภา เพื่อแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย กฎ ระเบียบ และแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการป้องกัน คุ้มครอง และเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการกระทำให้สูญหาย

1.2)หารือกับกระทรวงยุติธรรม เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ในการเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณา กำหนดให้การป้องกันการทรมานเป็นการกระทำให้บุคคลสูญหายเป็นวาระแห่งชาติ รวมถึงการเข้าเป็นภาคีของพิธีสาร OPCAT

2) แนวทางจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติและจัดทำเครื่องมือการตรวจสอบสถานที่ควบคุมตัวตามพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี มีแนวทางการดำเนินการดังนี้

2.1) สำนักงาน กสม. จัดทำเอกสารข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และจัดประชุมปรึกษาหารือกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องทั้งระดับนโยบายและปฏิบัติ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง รวมถึงองค์กรภาคประชาสังคม เพื่อขับเคลื่อนข้อเสนอแนะการวิจัยไปสู่การปฏิบัติ

2.2) สำนักงาน กสม. นำข้อเสนอแนะไปปรับปรุงโครงสร้างและวิธีการทำงานของกลุ่มงานตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมและการป้องกันการทรมาน ของสำนักงาน กสม.

2.3) สำนักงาน กสม. นำเครื่องมือตรวจเยี่ยมเรือนจำไปทดลองใช้ในการตรวจเยี่ยมเรือนจำ ซึ่งปัจจุบันกลุ่มงานตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมและการป้องกันการทรมาน ได้มีการนำเครื่องมือดังกล่าวไปใช้สำหรับการตรวจเยี่ยมเรือนจำและทัณฑสถานแล้วหลายแห่ง ดังนั้น ระยะต่อไปจะมีการถอดบทเรียนและปรับปรุงเครื่องมือให้ดียิ่งขึ้น และจะร่วมกับสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TIJ) เพื่อออกแบบหลักสูตรการอบรมสำหรับผู้ทำหน้าที่ตรวจเยี่ยมเรือนจำต่อไป

2.4) สำนักงาน กสม. การนำองค์ความรู้จากการวิจัยไปต่อยอดจัดทำเครื่องมือตรวจเยี่ยมสำหรับสถานที่ควบคุมตัวอื่น ๆ เช่น สถานที่ควบคุมตัวของตำรวจ สถานที่ควบคุมตัวของทหาร สถาบันบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด เป็นต้น

3) แนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ มีแนวทางการดำเนินการดังนี้

สำนักงาน กสม. ร่วมมือกับโรงเรียนนายร้อยตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมสอบสวนคดีพิเศษ สำนักงานอัยการสูงสุด เป็นต้น นำแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ ไปทดลองใช้ในการอบรม พร้อมทั้งติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานสืบสวนสอบสวนของผู้เข้ารับการอบรม โดยใช้การประเมินทั้งจากผู้บังคับบัญชาและจากประชาชน เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงและพัฒนา และขยายผลสู่การจัดการฝึกอบรมแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ (Reskills) รวมถึงต่อยอดนำผลผลิตโครงการสู่การฝึกอบรมให้แก่หลักสูตรการฝึกอบรมนายตำรวจของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่ต่อไป

4) แนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน มีแนวทางการดำเนินการดังนี้

4.1) สำนักงาน กสม. จะจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายและหารือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ กระทรวงยุติธรรม กระทรวงสาธารณสุข คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำละเมิดสิทธิมนุษยชน แพทยสภา ศาลยุติธรรม สำนักงานอัยการสูงสุด และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เป็นต้น เพื่อผลักดันการนำแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยา

ผู้เสียหายจากการทรมานไปใช้ประโยชน์ รวมถึงการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องเพื่อรองรับแนวทางดังกล่าว

4.2) สำนักงาน กสม. ร่วมกับนักวิจัยจากสถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์ โดยการศึกษาหารือร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามข้อ 3.1 จะนำแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานไปทดลองใช้ในพินิจที่นำร่อง และนำผลการทดลองปฏิบัติดังกล่าวมาปรับปรุงแนวทางให้ดียิ่งขึ้น

5) แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย มีแนวทางการดำเนินการดังนี้

5.1) สำนักงาน กสม. จะจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายและหารือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ กระทรวงยุติธรรม คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหาย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นต้น เพื่อผลักดันการนำแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหายไปใช้ประโยชน์ รวมถึงการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องเพื่อรองรับแนวทางดังกล่าว

5.2) สำนักงาน กสม. ร่วมกับนักวิจัยจากสถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์ โดยการศึกษาหารือร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามข้อ 3.1 จะนำแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหายไปทดลองใช้ในพินิจที่นำร่อง และนำผลการทดลองปฏิบัติดังกล่าวมาปรับปรุงแนวทางให้ดียิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กฤตพร รัตนะพรพิพัฒน์. (2561). การเยียวยาความเสียหายที่มีค่าใช้จ่าย จากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ผิดพลาด. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ กลุ่มวิชากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- กลุ่มด้วยใจ. (2555). รายงานการศึกษากลกระทบจากการทรมาน : Social Support for Detainee's Families in Songkla Prison Center Torture Affected.
- กุลธิดา ปัญญาเชษฐานนท์. (2562). ความจำของมนุษย์: คนเราสร้างความทรงจำ บางครากลับหวนคิด แต่บางทีก็ลืมเลือนได้อย่างไร?. National Geographic ฉบับภาษาไทย. สืบค้นจาก <https://ngthai.com/science/19208/human-memory/>
- คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2566). รายงานผลการประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย ปี 2565. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- เจริญศักดิ์ บุตรไทย. (2544). ทศนคติของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการสอบสวนเด็กในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พุทธศักราช 2542
- ณรงค์ ใจหาญ. (2556). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 พิมพ์ครั้งที่ 12. (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา)
- ณัฐธิดา ศิริวัฒน์ (2562). การเยียวยาผู้ถูกดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด: ศึกษาการเยียวยาเชิงจิตใจและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทินมณี เจียวเลียน. (2563). ปัญหาความไม่สอดคล้องของมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของกฎหมายไทยต่อกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง : ศึกษากรณีหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายระหว่างประเทศ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- นพดล นิมหนู. (2560). มาตรการคุ้มครองสิทธิเยื่อจากการซ้อมทรมานในกระบวนการยุติธรรม. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 36(3), 110-119.
- ปกป้อง ศรีสนิท. (2552). ระบบกล่าวหา ระบบไต่สวนในวิธีพิจารณาความอาญา ยืนหยัดบนหลักนิติธรรม. 72 ปี ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ณ นคร กรุงเทพฯ.
- ปกป้อง ศรีสนิท. (2562). การบังคับบุคคลให้สูญหาย มาตรฐานสากล vs มาตรฐานแบบไทย ๆ. สืบค้นเมื่อ 15 ตุลาคม 2566. จาก <https://www.the101.world/enforced-disappearance/>
- ปกป้อง ศรีสนิท. (2563). สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. วิญญูชน.

- ปานใจ โวหารดี. (2557). แนวทางการปฏิบัติในการตรวจผู้ป่วย หรือผู้บาดเจ็บจากการถูกซ้อมทรมาน. ใน นิติกร โปริสวานิชย์ และ กันต์ ทองแถม ณ อยุธยา (บ.ก.), คู่มือการปฏิบัติงานนิติเวช (สำหรับแพทย์และบุคลากรทางการแพทย์) กระทรวงสาธารณสุข. สำนักบริหารการสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข.
- พลิชฐ์ คงคุณากรกุล. (2564). กางสถิติ ‘ซ้อมทรมาน’ ผ่านเรื่องร้องเรียน ปฎิรูปตำรวจ-พ.ร.บ.อุ้มหายฯ ช่วยได้แค่ไหน? [On-line]. สืบค้นเมื่อ 14 กรกฎาคม 2566. จาก <https://thestandard.co/prevent-forced-disappearance-act/>.
- ภัคพล ยุติธรรมดำรง. (2018). มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการต่อรองคำรับสารภาพในการสอบสวนคดีพิเศษ (Doctoral dissertation).
- มุกดา ศรียงค์. (2550). จิตวิทยาเพื่อการติดต่อสื่อสารและเข้าใจผู้อื่น. วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์. ปีที่ 8 (ฉบับที่ 2) (พ.ค.-ส.ค.)
- มูลนิธิสถานวัฒนธรรม. (2556). คู่มือสำหรับเจ้าพนักงานของรัฐ ยุติการทรมาน แสวงหาการชดเชยให้แก่ผู้รอดชีวิตจากการทรมาน. กรุงเทพฯ: Redress Trust.
- มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ. (2555). การบังคับบุคคลให้สูญหายในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 14 กรกฎาคม 2566. จาก <http://library.nhrc.or.th/ULIB/dublin.php?ID=4902>
- Rebecca Milne & Ray Bull. (1999). การสัมภาษณ์สอบสวน : จิตวิทยาและปฏิบัติ. บทความวารสาร
- Romruk, M. (2022). การสัมภาษณ์เพื่อหาความจริง: ทางเลือกใหม่ของกระบวนการสอบสวน สู่การแก้ปัญหาการจับกุมแพะจากความทรงจำเท็จของประจักษ์พยาน. Journal of Criminology and Forensic Science, 8(1)
- เยาวลักษณ์ อนุพันธ์ และ ศิริกาญจน์ เจริญศิริ. (2555). พิธีสารอิสตันบูล: คู่มือการสืบสวนสอบสวนและบันทึกข้อมูลหลักฐานอย่างมีประสิทธิภาพ กรณีการทรมาน และการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำแย่ศักดิ์ศรี. กรุงเทพฯ: บริษัท โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด.
- สมาคมเพื่อป้องกันการทรมาน. (2553). พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมาน : คู่มือการปฏิบัติฉบับปรับปรุงใหม่
- สมาคมเพื่อการป้องกันการทรมาน. (2564). หลักการสัมภาษณ์อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อการสอบสวนและการรวบรวมข้อมูล. สืบค้นจาก https://www.apt.ch/sites/default/files/publications/Principles_Thai.pdf
- สมชาย หอมลออ และพรเพ็ญ คงขจรเกียรติ. (2556). สิทธิในการได้รับการชดเชยเยียวยาของผู้ได้รับผลกระทบจากการทรมาน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ บริษัท พี เพรส จำกัด.
- สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. (2564). คู่มือปฏิบัติงานสอบสวน
- สำนักบริหารการสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข. (2557). คู่มือการปฏิบัติงานนิติเวช (สำหรับแพทย์และบุคลากรทางการแพทย์) กระทรวงสาธารณสุข. กระทรวงสาธารณสุข.

แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ประเทศไทย. (2566). ทำไมต้องมีกฎหมายป้องกันและปราบปรามการทรมาน และอุ้มหายในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2566. จาก <https://www.amnesty.or.th/latest/blog/812>

อุดมศักดิ์ สีนธิพงษ์. (2561). สิทธิมนุษยชน. (พิมพ์ครั้งที่ 6). วิญญูชน.

Association for the prevention of torture (APT). Association for the Prevention of Torture OPCAT database. Retrieved 30 May 2023. From <https://www.apr.ch/knowledge-hub/opcat>

Association for the prevention of torture (APT). Why ratify the Optional Protocol to the UN Convention against Torture?, Retrieved 30 May 2023. From https://www.apr.ch/sites/default/files/publications/why-ratify-the-opcat_en.pdf

Baradaran, S. (2011). Restoring the presumption of innocence. Ohio St. LJ, 72, 723.

Baum, R. M. (2010). Communicating science. Chemical & Engineering News, 88, 3-3.

Council of Europe. (2005). Parliamentary Assembly, Resolution 1463 (2005) on Enforced Disappearances. Retrieved 30 April 2023. From <http://www.refworld.org/docid/43f5d47b4.html>.

Commission on Human Rights. (2004). Report of the intersessional open-ended working group to elaborate a draft legally binding normative instrument for the protection of all persons from enforced disappearance. E/CN.4/2004/59. Retrieved 30 April 2023. From <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g04/110/45/pdf/g0411045.pdf?token=OVYmptxKoJLXC1L7d5&fe=true>

Davis, D., & Leo, R. A. (2014). The problem of interrogation-induced false confession: Sources of failure in prevention and detection. Handbook of forensic sociology and psychology.

De Vos, Christian M. (2007). "Mind the Gap: Purpose, Pain, and the Difference between Torture and Inhuman Treatment." Human Rights Brief 14, no. 2: 4-10.

Ehrlich, J. A. (1997). The experience of feeling overwhelmed: A phenomenological investigation (Doctoral dissertation, Duquesne University).

Elizabeth F. Loftus & William H. Calvin, (2001), Memory's Future, Psychology Today, 34(2): 55ff (March-April)

European Court of Human Rights. (1978). Ireland v United Kingdom. Retrieved July 15, 2023. From <https://international.vlex.com/vid/ireland-v-united-kingdom-872424144>

- Evans, M. D., & Haenni-Dale, C. (2004). Preventing torture-The development of the optional protocol to the UN convention against torture. *Hum. Rts. L. Rev.*, 4, 19.
- Findley, K. A., & Golden, L. (2014). The innocence movement, the innocence network, and policy reform. *Wrongful conviction and criminal justice reform: Making justice*, 93-110.
- Findley, K. A. (2020). The absence or misuse of statistics in forensic science as a contributor to wrongful convictions: From pattern matching to medical opinions about child abuse. *Dickinson L. Rev.*, 125, 615.
- O'Hearn, G. T. (1982). What is the Purpose of Evaluation?.
- Gallini, B. R. (2009). Police science in the interrogation room: Seventy years of Psuedo-Psychological interrogation methods to obtain inadmissible confessions. *Hastings LJ*, 61, 529.
- Gordon, N. J., & Fleisher, W. L. (2010). *Effective interviewing and interrogation techniques*. Academic Press.
- Hager, E. (2017). The seismic change in police interrogations. The Marshall Project.
- Holmberg, U., & Christianson, S. Å. (2002). Murderers' and sexual offenders' experiences of police interviews and their inclination to admit or deny crimes. *Behavioral sciences & the law*, 20(1-2), 31-45.
- Human Rights Council. (2022). Report of the Working Group on Enforced or Involuntary Disappearances. A/HRC/51/31. 12 August 2022.
- Inbau, F. E., Reid, J. E., Buckley, J. P., & Jayne, B. C. (2013). *Essentials of the Reid technique: Criminal interrogation and confessions*. Jones & Bartlett Publishers.
- Kassin, S. M. (2015). The social psychology of false confessions. *Social Issues and Policy Review*, 9(1), 25-51.
- Kebbell, M., Hurren, E., & Mazerolle, P. (2006). An investigation into the effective and ethical interviewing of suspected sex offenders.
- Kremer, J. Criminal investigations and the art of the interview; Has investigative interviewing kept up with the science?.
- Kolker, R. (2016). A severed head, two cops, and the future of interrogation. *Wired*. 179
- Kolar, K. (2021). *The Seismic Injustices Faced by Juveniles in the Criminal Justice System: The Impact of the Failed Reid Technique*.

- Kozinski, W. (2017). The Reid interrogation technique and false confessions: A time for change. *Seattle J. Soc. Just.*, 16, 301.
- Kukucka, J., & Evelo, A. J. (2019). Stigma against false confessors impacts postexoneration financial compensation. *Behavioral Sciences & the Law*, 37(4), 372-387.
- Leo, R. A., & Davis, D. (2010). From false confession to wrongful conviction: Seven psychological processes. *The Journal of Psychiatry & Law*, 38(1-2), 9-56.
- Loftus, E. F., & Bernstein, D. M. (2005). *Rich False Memories: The Royal Road to Success*.
- Memon, A., Zaragoza, M., Clifford, B. R., & Kidd, L. (2010). Inoculation or antidote? The effects of cognitive interview timing on false memory for forcibly fabricated events. *Law and Human Behavior*, 34(2), 105.
- Meyer, J. R., & Reppucci, N. D. (2007). Police practices and perceptions regarding juvenile interrogation and interrogative suggestibility. *Behavioral Sciences & the Law*, 25(6), 757-780.
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (2018). *Preventing Torture : The Role of National Preventive Mechanisms - A Practical Guide Professional Training Series No.*
- Perloff, L. S. (1983). Perceptions of vulnerability to victimization. *Journal of Social Issues*, 39(2), 41-61.
- Rassin, E., Eerland, A., & Kuijpers, I. (2010). Let's find the evidence: An analogue study of confirmation bias in criminal investigations. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 7(3), 231-246.
- Reid, J. E. (1947). A revised questioning technique in lie-detection tests. *Journal of Criminal Law and Criminology (1931-1951)*, 37 (6), 542-547.
- Rock, F. (2001). The genesis of a witness statement. *Forensic linguistics*, 8, 44-72. Salet, R., & Terpstra, J. (2014). Critical review in criminal investigation: evaluation of a measure to prevent tunnel vision. *Policing: a journal of policy and practice*, 8(1), 43-50.
- Russano, M. B., Kelly, C. E., & Meissner, C. A. (2019). From the ivory tower to the interrogation room: Training and field evaluation research on suspect interviewing. In *The Routledge International Handbook of Legal and Investigative Psychology*, Routledge.
- Schollum, M. (2005). *Investigative interviewing: The literature*. Wellington: Office of the Commissioner of Police.

- Schollum, M. (2017). Bringing PEACE to the United States. POLICE CHIEF. Shane O'Mara, Professor of Experimental Brain Research, Trinity College Dublin, and author of *Why Torture Doesn't Work* (Harvard University Press, 2015).
- Schum, D. A. (2002). Species of abductive reasoning in fact investigation in law. In *The Dynamics of Judicial Proof: Computation, Logic, and Common Sense* (pp. 307-336). Heidelberg: Physica-Verlag HD.
- Singh, S., & Majumdar, R. (2018). Innocence Project-Righting a Wrong. *Nirma ULJ*, 7, 11.
- Starr, D. (2013). The interview: Do police interrogation tactics produce false confessions. *The New Yorker*.
- Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (SPT). (2010). Guidelines on National Preventive Mechanisms : Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. CAT/OP/12/5 . Retrieved 30 May 2023 . From <https://digitallibrary.un.org/record/695890?v=pdf>
- Suedfeld, P. (2007). Torture, interrogation, security, and psychology: Absolutistic versus complex thinking. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 7(1), 55-63.
- Taylor, S. E., Neter, E., & Wayment, H. A. (1995). Self-evaluation processes. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21 (12), 1278-1287.
- The European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT). (2002). 12th General Report.
- UN Committee Against Torture (CAT). (2008). General Comment No. 2: Implementation of Article 2 by States Parties. Retrieved 30 April 2023. From <https://www.refworld.org/legal/general/cat/2008/en/53514>
- UN Committee Against Torture (CAT). (2012). General comment no. 3 : Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment : implementation of article 14 by States parties. Retrieved 30 April 2023. From <https://www.refworld.org/legal/general/cat/2012/en/101850>.
- UN Human Rights Committee (HRC). (2007). General comment no. 32, Article 14, Right to equality before courts and tribunals and to fair trial. CCPR/C/GC/32. Retrieved 30 July 2023. From <https://www.refworld.org/legal/general/hrc/2007/en/52583>
- Vallano, J. P., & Compo, N. S. (2011). A comfortable witness is a good witness: Rapport-building and susceptibility to misinformation in an investigative mock-crime interview. *Applied cognitive psychology*, 25 (6), 960-970.

- Vrij, A. (1998). Interviewing suspects. In *Psychology and law: Truthfulness, accuracy and credibility*, McGraw-Hill.
- Vrij, A., Meissner, C. A., & Kassin, S. M. (2015). Problems in expert deception detection and the risk of false confessions: No proof to the contrary in Levine et al.(2014). *Psychology, Crime & Law*, 21(9), 9001-9009.
- Vrij, A., Meissner, C. A., Fisher, R. P., Kassin, S. M., Morgan III, C. A., & Kleinman, S. M. (2017). Psychological perspectives on interrogation. *Perspectives on Psychological Science*, 12(6), 927-955.
- Vrij, A. (2019). Deception and truth detection when analyzing nonverbal and verbal cues. *Applied Cognitive Psychology*, 33(2), 160-167.
- WALKER, B. (2011). IN THE SUPREME COURT OF PENNSYLVANIA EASTERN DISTRICT.
- Walsh, D. W., & Milne, R. (2008). Keeping the PEACE? A study of investigative interviewing practices in the public sector. *Legal and Criminological Psychology*, 13(1), 39 - 57.
- Walsh, D., & Bull, R. (2015). Interviewing suspects: Examining the association between skills, questioning, evidence disclosure, and interview outcomes. *Psychology, Crime & Law*, 21(7), 661-680.
- Webster, E. (2020). The prosecutor as a final safeguard against false convictions: How prosecutors assist with exoneration. *J. Crim. L. & Criminology*, 110, 245.
- West, E., & Meterko, V. (2015). Innocence project: DNA exonerations, 1989-2014: review of data and findings from the first 25 years. *Alb. L. Rev.*, 79, 717.
- Westera, N. J., Powell, M. B., & Milne, B. (2017). Lost in the detail: Prosecutors' perceptions of the utility of video recorded police interviews as rape complainant evidence. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 50(2), 252-268.
- Williamson, T. M. (1993). From interrogation to investigative interviewing; strategic trends in police questioning. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 3(2), 89 - 99.
- Williamson, T., Milne, B., & Savage, S. (Eds.). (2013). *International developments in investigative interviewing*. Routledge.
- Williamson, T. (2013). Towards greater professionalism: minimizing miscarriages of justice. In *Investigative Interviewing*, Willan.
- Williamson, T. (Ed.). (2013). *Investigative interviewing*. Routledge.

ข่าว

ผู้จัดการออนไลน์. ตำรวจพุดไม่ตี “จักรทิพย์” ไม่ปล่อยไว้ สั่ง พนง.สอบสวนรายงานเหตุเห็นเหยื่อชื้อของออนไลน์ (24 พ.ค. 2019) สืบค้นจาก

<https://mgronline.com/online/section/detail/9620000049529>

เรื่องเล่าเช้านี้. วัยรุ่นมีเรื่องกับ ดชด. ในผับ บังเอิญเจอกันอีกที่บนโรงพัก โดนกระต๊อบคาห้องสอบสวน (22 ก.พ. 2018) สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=vD6U6KO2xgE>

Amarintv. เปิดนาที่หนุ่มถูก ตร. นอกรีต ซ้อม ยัดยา ลั่นฟ้อง 30 ล้าน ทำขาดอิสรภาพ ติดคุกปีกว่า (คลิป) ระบบออนไลน์ <https://www.amarintv.com/news/detail/9321>

Bright Today. วอนเน็ต! ตำรวจ สภ.หนองขามกรา้งตาประชาชน. (27 มิ.ย. 2017). สืบค้นจาก <https://www.brighttv.co.th/news/social/วอนเน็ตผกก-หนองขามยอมร>

CH7HD News. แพะคดีฉกเพชร 15 ล้าน เข้าแจ้งความเอาผิด “ตำรวจชุดจับกุม” หลังศาลยกฟ้อง (3 ต.ค. 2000) ระบบออนไลน์ <https://www.youtube.com/watch?v=KvpDddA8VNE>

3PlusNews. พ่อโพสต์คลิปร้องเรียนตำรวจทำร้ายลูกชายบนโรงพัก. (19 ต.ค. 2022). สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=G13fd5VoqCg>

Post Today. “เมื่อถูกตร.ซ้อมให้สารภาพจะอย่างไร” เรื่องเล่าจากประสบการณ์จริงของทนายความ. (15 ต.ค. 2018). สืบค้นจาก <https://www.posttoday.com/politics/567736>

Thairath Online. เปิดปากเหยื่อชื้อไฟฟ้า ปืบสารภาพ | ถามตรง ๆ กับจอมขวัญ (9 มิ.ย. 2017) https://www.youtube.com/watch?v=-DtXF_svZi0

Thairath Online. ญาติไวยตร. ซ้อมหลาน บังคับรับคำยา | ข่าวเที่ยงไทยรัฐ (21 ธ.ค. 2018) ระบบออนไลน์ <https://www.youtube.com/watch?v=lit2YeSYb4I>

Thairath Online. คุณตลอดชีวิต ผู้กำกับโจ้ ฝูงคลุ้มหัว (8 มิ.ย. 2022) ระบบออนไลน์ <https://www.youtube.com/watch?v=CqIHhdWNzoc&t=5s>

Workpoint News. สาวตามคดีที่โรงพัก ถูกตำรวจด่ากราด แถมปิดโทรศัพท์. (15 ม.ค. 2018). สืบค้นจาก <https://workpointtoday.com/สาวตามคดีที่โรงพัก-ถูกด/>

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก : แบบฟอร์มสรุปผลงานวิจัย/โครงการวิจัย 1 หน้ากระดาษ A4 (สำหรับประชาสัมพันธ์)

1. ชื่อโครงการ โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องมือมาตรฐานและระบบการป้องกันคุ้มครองและเยียวยา
ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญ
หาย พ.ศ. 2565 และพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติ
หรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี
Research Project for the Development of Tools, Standards, and Systems
for the Prevention, Protection, and Remediation in accordance with the
Prevention and Suppression of Torture and Enforced Disappearance Act
B.E. 2565 and the Optional Protocol to the Convention against Torture
and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment
2. นักวิจัย นางสาวहरषा หอมหวล
Miss Hansa Homhual
3. ที่อยู่ติดต่อได้ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติฯ อาคาร
รัฐประศาสนภักดี (อาคารบี) ฝั่งทิศใต้ ชั้น 6-7 เลขที่ 120 หมู่ที่ 3 ถนนแจ้งวัฒนะ
แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210
เบอร์โทรศัพท์ 0910879025 E-mail bandit@nhrc.or.th
4. ชื่อหน่วยงาน สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
5. ปี พ.ศ. ที่ดำเนินการเสร็จ 2567
6. คำค้น keyword การทรมาน, การกระทำทำให้บุคคลสูญหาย, กลไกป้องกันระดับชาติ, การตรวจเยี่ยม
เรือนจำ, การสืบสวนสอบสวน, การให้ความเห็นทางการแพทย์, การเยียวยา
7. อ้างอิง (ใส่ URL ที่สามารถเข้าถึงเอกสารได้กรณีเผยแพร่ผลงานฉบับเต็มทางอินเทอร์เน็ต ถ้าไม่มีให้เว้นว่าง
ไว้)
8. รูปภาพ หรือภาพเคลื่อนไหว (สามารถแยกไฟล์ หรือใส่รวมไว้ในเนื้อหาได้)

9. คำอธิบาย 1 หน้ากระดาษ A4 (font Tahoma ขนาด 10 แบบ Regular)

การทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหายเป็นอาชญากรรมร้ายแรงและต้องห้ามอย่างเด็ดขาดภายใต้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ โดยประเทศไทยเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ และได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำบุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 งานวิจัยนี้จึงต้องการแสวงหาเครื่องมือเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการบังคับใช้กฎหมาย โดยเน้นศึกษา 4 กรอบวัตถุประสงค์ ได้แก่ 1) เพื่อเสนอแนะแนวทางจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติและจัดทำเครื่องมือการตรวจสอบที่ควบคุมตัวตามพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี 2) เพื่อจัดทำแนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ 3) เพื่อจัดทำแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน และ 4) เพื่อจัดทำแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย

การวิจัยนี้จะใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม และจะนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และจัดทำร่างรายงานการวิจัย พร้อมผลผลิตตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ซึ่งจะออกมาในรูปแบบของคู่มือหรือแนวปฏิบัติ สำหรับกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มจะเป็นการเลือกแบบเจาะจง และแตกต่างกันไปตามกรอบการวิจัย

การวิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยเป็น 4 ประเด็น ได้แก่

1) แนวทางจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติ (NPM) และจัดทำเครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำ

1.1) แนวทางจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติ (NPM) งานวิจัยพบว่าไทยมีความพร้อมในการเข้าเป็นภาคี OPCAT และควรมอบหมายให้ กสม. ทำหน้าที่ NPM เนื่องจากมีความพร้อมและได้ริเริ่มการทำหน้าที่ตรวจเยี่ยมในรูปแบบ NPM แล้ว โดยควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายจัดตั้ง กสม. เพื่อกำหนดอำนาจหน้าที่ให้ครอบคลุมตามที่ OPCAT กำหนด ทั้งนี้ ในอนาคต อาจพิจารณาความเป็นไปได้ในการกำหนดให้หลายหน่วยงานร่วมกันทำหน้าที่ NPM ซึ่งจะเป็นการเปิดโอกาสให้หน่วยงานอื่นที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะและทำหน้าที่ในการเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวอยู่แล้ว ได้มีส่วนร่วมหรือใช้ประโยชน์จากความเชี่ยวชาญของหน่วยงานเหล่านั้นมาสนับสนุนระบบการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวของประเทศ

1.2) เครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำ งานวิจัยได้จัดทำเครื่องมือดังกล่าวจะร่างขึ้นโดยอิงกรอบ Mandela Rules และ Bangkok Rules และคู่มือปฏิบัติการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวของสมาคมเพื่อการป้องกันการทรมาน (APT) และได้ปรับแก้เครื่องมือตามความเห็นของการสนทนากลุ่ม โดยเครื่องมือจะเป็นแบบเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย 8 หมวดหลัก ได้แก่ 1) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ 2) การติดต่อกับภายนอก 3) หลักประกันการคุ้มครอง 4) การดูแลสุขภาพ 5) กิจกรรมประจำวัน 6) บุคลากรของเรือนจำ 7) ความปลอดภัย ระเบียบ และวินัย และ 8) การป้องกันความรุนแรง โดยแต่ละหมวดจะประกอบด้วยคำอธิบายโดยย่อ พร้อมคำถามสำหรับตรวจเยี่ยม

2) แนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ งานวิจัยได้วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคการสืบสวนสอบสวนของไทย และได้นำมาจัดทำแนวปฏิบัติการถามปากคำ "ส.อ.บ.ส.วน." ซึ่งสอดคล้องกับกรอบหลักการ PEACE Model ที่เกิดมาจากแนวความคิด Investigative Interviewing ซึ่งถ้าสามารถปฏิบัติตามได้แล้ว จะเกิดการวางแผนที่ดี ทำให้การถามปากคำมีประสิทธิภาพมากที่สุดเท่าที่สามารถจะเป็นไปได้ ทั้งนี้ งานวิจัยเสนอให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติออกระเบียบรองรับแนวปฏิบัติดังกล่าว รวมถึงเสนอให้คณาจารย์โรงเรียนนายร้อยตำรวจ จัดการเรียนการสอนในวิชาการสืบสวนสอบสวน โดยใช้หลักสูตรการเรียนการสอนที่มีการบูรณาการกับความรู้ด้านจิตวิทยา และแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่มีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชน

3) แนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน งานวิจัยได้เสนอแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์ฯ ประกอบด้วยเนื้อหาสำคัญที่รวมถึงแนวทางการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ การให้ความเห็นทางการแพทย์ และหลักเกณฑ์และวิธีการในการรายงานผลการตรวจวินิจฉัยและประเมินอาการ พร้อมแบบฟอร์มที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแนวทางดังกล่าวสามารถนำไปใช้เป็นต้นร่างให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปพัฒนาต่อยอดให้สามารถทำการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานได้จริงตามบริบทของประเทศไทยต่อไป

4) แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย ผลการวิจัยได้แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย ประกอบด้วยเนื้อหาสำคัญที่รวมถึงบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผังไหลการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการถูกกระทำให้สูญหาย และแบบฟอร์มที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแนวทางดังกล่าวสามารถนำไปใช้เป็นต้นร่างให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปพัฒนาต่อยอดให้สามารถทำการช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายได้จริงตามบริบทของประเทศไทยต่อไป

สำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ สำนักงาน กสม. จะจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายและนำไปหารือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ กระทรวงยุติธรรม คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำบุคคลสูญหาย สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุข เป็นต้น เพื่อผลักดันการนำแนวปฏิบัติต่าง ๆ ไปใช้ประโยชน์ รวมถึงการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องเพื่อรองรับแนวทางดังกล่าวต่อไป

ภาคผนวก ข : แบบฟอร์มสรุปผลงานวิจัย/โครงการวิจัย 5 บรรทัด

1. ชื่อโครงการ โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องมือมาตรฐานและระบบการป้องกันคุ้มครองและเยียวยา
ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญ
หาย พ.ศ. 2565 และพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติ
หรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี
Research Project for the Development of Tools, Standards, and Systems
for the Prevention, Protection, and Remediation in accordance with the
Prevention and Suppression of Torture and Enforced Disappearance Act
B.E. 2565 and the Optional Protocol to the Convention against Torture
and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment
2. นักวิจัย นางสาวहरषा หอมหวล
Miss Hansa Homhual
3. ที่อยู่ติดต่อได้ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติฯ อาคาร
รัฐประศาสนภักดี (อาคารบี) ฝั่งทิศใต้ ชั้น 6-7 เลขที่ 120 หมู่ที่ 3 ถนนแจ้งวัฒนะ
แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210
เบอร์โทรศัพท์ 0910879025 E-mail bandit@nhrc.or.th
4. ชื่อหน่วยงาน สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
5. ปี พ.ศ. ที่ดำเนินการเสร็จ 2567
6. คำค้น keyword การทรมาน, การกระทำทำให้บุคคลสูญหาย, กลไกป้องกันระดับชาติ, การตรวจเยี่ยม
เรือนจำ, การสืบสวนสอบสวน, การให้ความเห็นทางการแพทย์, การเยียวยา
7. อ้างอิง (ใส่ URLที่สามารถเข้าถึงเอกสารได้กรณีเผยแพร่ผลงานฉบับเต็มทางอินเทอร์เน็ต ถ้าไม่มีให้เว้นว่างไว้)
8. รูปภาพ หรือภาพเคลื่อนไหว
9. คำอธิบาย 5 บรรทัด (font Tahoma ขนาด 10 แบบ Regular)
การวิจัยนี้มุ่งเน้นพัฒนาเครื่องมือเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการบังคับใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปราม
การทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 ทั้งในมิติการป้องกัน การคุ้มครอง และการเยียวยา โดยเน้นใน 4
ประเด็น ได้แก่ การจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติและเครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำ แนวปฏิบัติและหลักสูตรการ
สืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ แนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อ
สนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน และแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและ
การบังคับบุคคลให้สูญหาย

10. สรุปรงานวิจัยในรูปแบบ info graphic โดยให้มีตราสัญลักษณ์ของ วช. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

11. นำเข้าข้อมูลสรุปผลงานวิจัย/โครงการวิจัย 5 บรรทัด ในระบบ EXPLORE ผ่านทางเว็บไซต์ www.thai-explore.net

ภาคผนวก ค : แบบฟอร์มประเมินผลการวิจัยในการนำไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ชื่อแผนงานวิจัย/ชื่อโครงการวิจัย.....โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องมือ มาตรฐานและระบบการป้องกัน คุ่มครอง และเยียวยาตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 และพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี...

ชื่อนักวิจัย.....นางสาวพรรณษา หอมหวล.....หน่วยงาน.....สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุน.....1,600,000.....(บาท) ปีงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุน.....2666.....
วัน/เดือน/ปี ที่ดำเนินการวิจัยแล้วเสร็จ.....22 กรกฎาคม 2567.....

เป้าหมายดำเนินการ.....เครื่องมือในการป้องกัน คุ่มครอง และเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการกระทำให้นุคคลสูญหาย.....

พื้นที่การใช้ประโยชน์.....สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.....

ส่วนที่ 2 ผลการวิจัยและการนำไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม

2.1 การนำไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม (สามารถตอบได้มากกว่า 1 มิติ)

☒ **มตินโยบาย** หมายถึง การมีเอกสารแสดงความสนใจ ความต้องการ หรือการนำข้อมูลและแนวทางแก้ไขซึ่งได้จากผลงานวิจัย สิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมมาใช้ประกอบการแก้ไขปัญหาสำคัญและปัญหาเร่งด่วนของประเทศในองค์กร หรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน

- ปัญหาสำคัญ/ปัญหาเร่งด่วนของประเทศ คือ.....การป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุคคลสูญหาย ตลอดจนการส่งเสริมหลักนิติธรรมและสิทธิมนุษยชนของประเทศในภาพรวม.....
- ชื่อองค์กร หรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ที่นำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์.....สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
- ช่วงเวลาที่นำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ (วัน/เดือน/ปี).....ตั้งแต่มิถุนายน 2567 เป็นต้นไป.....
- ลักษณะการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ (โปรดให้คำอธิบาย พร้อมแนบเอกสาร/ภาพประกอบ)
.....สำนักงาน กสม. นำเครื่องมือตรวจเยี่ยมเรือนจำที่พัฒนาขึ้นจากการวิจัย ไปใช้ในการตรวจเยี่ยมเรือนจำและทัณฑสถาน เช่น ทัณฑสถานวัยหนุ่มกลาง (ดูลิงก์ข่าว <https://www.nhrc.or.th/th/NHRC-News-and-Important-Events/11980>)
- การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อองค์กร หรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน (โปรดให้คำอธิบาย พร้อมแนบเอกสาร/ภาพประกอบ).....

- ☐ **มิตติวิชาการ** หมายถึง การมีเอกสารแสดงถึงการอ้างอิง (Citations) บทความวิจัย ที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับนานาชาติ ซึ่งมี Peer-review (โปรดแนบเอกสาร/หลักฐานอ้างอิง).....

- ☐ **มิติเชิงสังคม/ชุมชน** หมายถึง การมีเอกสารแสดงความสนใจ หรือความต้องการเข้ารับการถ่ายทอดความรู้ของชุมชน ท้องถิ่น หรือองค์กร (ไม่ใช่หน่วยงานต้นสังกัดของนักวิจัย/หน่วยงานให้ทุน) ที่แสดงให้เห็นถึงการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ และรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อชุมชน ท้องถิ่น องค์กร

- ชื่อชุมชน ท้องถิ่น หรือองค์กร ที่นำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์.....
- ช่วงเวลาที่นำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ (วัน/เดือน/ปี).....
- ลักษณะการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ (โปรดให้คำอธิบาย พร้อมแนบเอกสาร/ภาพประกอบ).....
- การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อชุมชน ท้องถิ่น องค์กร (โปรดให้คำอธิบาย พร้อมแนบเอกสาร/ภาพประกอบ).....

- ☐ **มิติพาณิชย์** หมายถึง การมีเอกสารแสดงความสนใจ หรือความต้องการในการนำผลงานวิจัย สิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมไปพัฒนา/ปรับปรุง กระบวนการผลิตและจำหน่ายในภาคการผลิตและภาคอุตสาหกรรม

- ภาคการผลิต/ภาคอุตสาหกรรม ที่นำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์.....
- ช่วงเวลาที่นำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ (วัน/เดือน/ปี).....
- ลักษณะการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ (โปรดให้คำอธิบาย พร้อมแนบเอกสาร/ภาพประกอบ).....
- การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อภาคการผลิตและภาคอุตสาหกรรม (โปรดให้คำอธิบาย พร้อมแนบเอกสาร/ภาพประกอบ).....

2.2 ทรัพย์สินทางปัญญาที่เกิดจากงานวิจัย (โปรดระบุเดือน/ปี ที่ยื่นขอและได้รับ)

2.3 ผู้ได้รับผลประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม (โปรดระบุหน่วยงาน บุคคล หรือพื้นที่ที่นำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์) ส่วนงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

2.4 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานวิจัย (งานวิจัยที่แล้วเสร็จ)

☐ ไม่มีปัญหาและอุปสรรค

☒ มีปัญหาและอุปสรรค (โปรดระบุสาเหตุ)

.....มีอุปสรรคเล็กน้อยในขั้นตอนการยื่นขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ซึ่งต้องใช้เวลาในการรอการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมฯ จึงทำให้การดำเนินการวิจัยล่าช้ากว่าแผนงานที่กำหนด.....

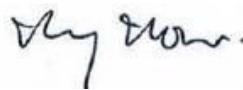
2.5 ผลกระทบจากการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ (งานวิจัยที่แล้วเสร็จ)

☐ ไม่มีผลกระทบ

☐ มีผลกระทบ (โปรดระบุสาเหตุ)

.....
.....

ลงชื่อ

(.....นางสาวทรรษา หอมหวล.....)

ตำแหน่ง รองเลขาธิการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ภาคผนวก ง

คู่มือการตรวจเยี่ยมเรือนจำ
เพื่อการป้องกันการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย
ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

2567

คำนำ

เครื่องมือตรวจเยี่ยมเรือนจำฉบับนี้ จัดทำขึ้นโดยใช้กระบวนการวิจัยที่เน้นการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง รวมถึงผู้ปฏิบัติในเรือนจำ เพื่อเป็นมาตรฐานและแนวทางสำหรับสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (สำนักงาน กสม.) สำหรับใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการตรวจเยี่ยมและประเมินการดูแลและปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ

สำนักงาน กสม. ขอขอบคุณคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ผู้บริหารสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน หน่วยงานภาคี รวมถึงกรมราชทัณฑ์ สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย สมาคมเพื่อการป้องกันการทรมาน เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานของเรือนจำ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ ที่ให้การสนับสนุนข้อมูลองค์ความรู้ ตลอดจนคำแนะนำที่เป็นประโยชน์กับการจัดทำเป็นเครื่องมือฉบับนี้ขึ้นมา สำนักงาน กสม. หวังเป็นอย่างยิ่งว่าเครื่องมือฉบับนี้จะเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนงานป้องกันการทรมานในสถานที่คุมขังได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

คณะผู้จัดทำ

2567

สารบัญ

คำนำ	ก
สารบัญ	ข
ส่วนที่ 1 ความเป็นมาของเครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำ	1
ความเป็นมา	1
วัตถุประสงค์ของเครื่องมือตรวจเยี่ยม	2
กลุ่มเป้าหมายที่จะใช้เครื่องมือตรวจเยี่ยม	2
กรอบแนวคิดการจัดทำเครื่องมือตรวจเยี่ยม	2
ขอบเขตและวิธีการใช้เครื่องมือ	3
ขั้นตอนการตรวจเยี่ยม	4
1) การดำเนินการก่อนการตรวจเยี่ยม	4
2) การดำเนินการระหว่างการตรวจเยี่ยม	7
3) การดำเนินการหลังการตรวจเยี่ยม	9
หลักการพื้นฐานของการตรวจเยี่ยม	10
ส่วนที่ 2 กรอบประเด็นสำหรับการตรวจเยี่ยม	12
หมวด 1 สภาพแวดล้อมทางกายภาพ	13
1.1 อาคารที่พัก/เรือนนอน	13
1.2 อาหารและน้ำดื่ม	14
1.3 เสื้อผ้าและที่นอน	15
1.4 แสงสว่างและการระบายอากาศ	16
1.5 สิ่งอำนวยความสะดวกด้านสุขอนามัย	17
หมวด 2 การติดต่อกับโลกภายนอก	18
2.1 การรับข้อมูลจากภายนอก	18
2.2 การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางกาทูต/กงสุล	19
2.3 การติดต่อทางจดหมาย โทรศัพท์และอินเทอร์เน็ต	20
2.4 การเยี่ยมจากครอบครัว	20
หมวด 3 หลักประกันการคุ้มครอง	21
3.1 การได้รับสิทธิทางศาล	21
3.2 การเข้าถึงและติดต่อกับทนาย	22
3.3 การจัดเก็บเอกสารและการบันทึกข้อมูล	23
3.4 การยื่นเรื่องร้องเรียน	24
3.5 สิทธิในการได้รับข้อมูล	25
3.6 กลไกการตรวจสอบ	26

หมวด 4 การดูแลสุขภาพ	27
4.1 การบริการด้านการดูแลสุขภาพ	27
4.2 การดูแลสุขภาพเฉพาะกลุ่ม	28
4.3 บุคลากรด้านสาธารณสุข	29
หมวด 5 กิจกรรมประจำวัน	30
5.1 กิจกรรมสันทนาการ	30
5.2 การศึกษา	31
5.3 การออกกำลังกายกลางแจ้ง	32
5.4 ศาสนา	33
5.5 การทำงาน	34
หมวด 6 บุคลากรในเรือนจำ	35
6.1 การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่เรือนจำ	35
6.2 สภาพการทำงาน	36
6.3 การคัดเลือกและสรรหาเจ้าหน้าที่	37
หมวด 7 การจัดการด้านความปลอดภัย ระเบียบ และวินัย	38
7.1 การตรวจค้นร่างกาย	38
7.2 การตรวจค้นเรือนนอน	39
7.3 การขังเดี่ยว	40
7.4 มาตรการทางวินัย	41
7.5 วิธีการคุมขัง	42
7.6 การจำแนกประเภทผู้ต้องขัง	43
7.7 การใช้กำลัง	45
หมวด 8 การป้องกันความรุนแรง	46
8.1 ความรุนแรงระหว่างผู้ต้องขัง	46
8.2 การทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้าย	47

ส่วนที่ 1

ความเป็นมาของเครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำ

ความเป็นมา

มาตรา 2 ของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (CAT) ที่ประเทศไทยเป็นภาคีด้วยนั้น ได้กำหนดให้รัฐภาคีมีหน้าที่ต้องใช้มาตรการทางกฎหมาย การบริหาร ตุลาการ หรืออื่นๆ ที่มีประสิทธิผลเพื่อป้องกันการทรมานในดินแดนใด ๆ ภายใต้เขตอำนาจศาลของตน ซึ่งปัจจุบันได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 เพื่อเป็นเครื่องมือทางกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามการทรมาน อย่างไรก็ตาม การมีกฎหมายดังกล่าวอาจไม่เพียงพอต่อการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการบังคับบัญชาหายอย่างมีประสิทธิภาพ หากขาดกลไกเสริมอื่น

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) เห็นว่าบุคคลที่ถูกควบคุมตัวในสถานที่ควบคุมตัวประเภทต่าง ๆ ของรัฐ ถือเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงอย่างมากที่จะถูกกระทำทรมาน เพราะผู้ต้องขังต้องพึ่งพากับหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่เกือบทั้งหมด เพื่อให้มีการคุ้มครอง ปกป้องสิทธิและหนทางการดำรงชีพต่อไป และโอกาสที่ผู้ถูกควบคุมตัวจะกำหนดชะตากรรมของตนเองก็อยู่อย่างจำกัดหรือแทบไม่มีเลย นอกจากนี้ สถานที่ควบคุมตัวมักเป็นสถานที่ปิดและสังคมภายนอกไม่มีโอกาสทราบความเป็นไปที่เกิดขึ้นภายในสถานที่ควบคุมตัวนั้น ดังนั้น ความโปร่งใสและการกำกับตรวจสอบโดยหน่วยงานที่เป็นอิสระถือเป็นหลักประกันขั้นพื้นฐานในการคุ้มครองผู้ถูกควบคุมตัว

การกำกับและตรวจสอบสถานที่ควบคุมตัวสามารถทำได้หลายวิธี โดยการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวอย่างสม่ำเสมอและ/หรือโดยไม่ต้องบอกแจ้งล่วงหน้า เป็นหนึ่งในวิธีการที่ได้รับการยอมรับว่ามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการป้องกันการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้าย โดยแนวคิดนี้ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายมากขึ้นเมื่อสหประชาชาติได้ให้การรับรองพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทรมานและการประติบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment: OPCAT) เมื่อปี 2545 โดยพิธีสารฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีการจัดตั้งระบบการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวหรือสถานที่ลิดรอนเสรีภาพของบุคคลทุกประเภทอย่างสม่ำเสมอโดยหน่วยงานระดับชาติที่เป็นอิสระเพื่อป้องกันการทรมานและการกระทำที่โหดร้ายภายในสถานที่ดังกล่าว หรือที่เรียกโดยย่อว่า “กลไกการป้องกันการทรมานระดับชาติ” (National Preventive Mechanism: NPM)

แม้ปัจจุบัน ประเทศไทยยังไม่ได้เข้าเป็นภาคี OPCAT และยังไม่หน่วยงานซึ่งได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็น NPM แต่สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (สำนักงาน กสม.) ในฐานะสถาบันสิทธิมนุษยชนระดับชาติ ซึ่งทำหน้าที่ตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวทุกประเภทอย่างต่อเนื่อง จึงได้จัดทำเครื่องมือการตรวจเยี่ยมเรือนจำตามมาตรฐาน OPCAT ฉบับนี้ขึ้น เพื่อยกระดับมาตรฐานการทำหน้าที่ตรวจตรวจเยี่ยม

ของ กสม. ให้สอดคล้องกับมาตรฐาน OPCAT และเสริมสร้างความเข้าใจร่วมกันกับเรือนจำในฐานะหนึ่งในหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการควบคุมตัวที่สำคัญของประเทศ อันจะนำไปสู่การปรับปรุงสภาพการคุมขังและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของเครื่องมือตรวจเยี่ยม

1. เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานตรวจเยี่ยมเรือนจำสำหรับบุคคลหรือหน่วยงานที่มีบทบาทในการตรวจเยี่ยมเรือนจำในระดับชาติ รวมถึงกลไกตรวจเยี่ยมของ กสม. ในปัจจุบัน และกลไกป้องกันระดับชาติตามพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ (OPCAT) ที่อาจมีขึ้นในอนาคต
2. เพื่อเป็นมาตรฐานสำหรับรวบรวมข้อมูลและประเมินการตรวจเยี่ยมอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะก่อให้เกิดความน่าเชื่อถือและนำไปสู่การปรับปรุงสภาพการคุมขังและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล รวมทั้งป้องกันการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายที่อาจเกิดขึ้นด้วย

กลุ่มเป้าหมายที่จะเครื่องมือตรวจเยี่ยม

1. สำนักงาน กสม. และหน่วยงานตรวจเยี่ยมอื่น เครื่องมือฉบับนี้ไม่เพียงแต่จัดทำขึ้นเพื่อการทำหน้าที่ในการตรวจเยี่ยมเรือนจำสำหรับเจ้าหน้าที่สำนักงาน กสม. หรือ NPM ที่อาจจะถูกจัดตั้งขึ้นในอนาคตเท่านั้น แต่ หน่วยงานตรวจเยี่ยมอื่น ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานตรวจเยี่ยมภายในของสถานที่ควบคุมตัวนั่นเอง หรือ หน่วยงานตรวจเยี่ยมภายนอกอื่น ก็สามารถนำเครื่องมือนี้ไปประยุกต์ใช้ในการทำหน้าที่ตรวจเยี่ยมด้วยเช่นกัน
2. เรือนจำหรือทัณฑสถาน หรือหน่วยงานที่ดูแลสถานที่ควบคุมตัวประเภทอื่น เครื่องมือนี้จะเป็นประโยชน์กับหน่วยงานในเตรียมความพร้อมสำหรับการกิจการตรวจเยี่ยมของ กสม. รวมทั้งจะเป็นเครื่องมือในการประเมินตนเองของหน่วยงานเพื่อปรับปรุงการดูแลและปฏิบัติต่อผู้ต้องขังต่อไป

กรอบแนวคิดการจัดทำเครื่องมือตรวจเยี่ยม

การตรวจเยี่ยม ประกอบด้วย การตรวจสอบสภาพที่เป็นจริงเปรียบเทียบกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนในประเทศและต่างประเทศ และการปฏิบัติต่อบุคคลผู้ต้องขังเมื่อเปรียบเทียบกับปฏิบัติอย่างมีความเคารพต่อศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นมนุษย์ โดยมาตรฐานที่นำมาใช้กำหนดกรอบประเด็นในการตรวจเยี่ยมส่วนใหญ่ได้นำมาจากตราสารระหว่างประเทศ และกฎหมายระดับประเทศ อาทิ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง หรือข้อกำหนดแมนเดลา (Mandela Rules) ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นหญิง หรือข้อกำหนดกรุงเทพ (Bangkok Rules) พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 แนวทางหรือเครื่องมือในการ

เข้าตรวจเยี่ยมที่จัดทำโดยหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ คู่มือปฏิบัติ: การตรวจเยี่ยมสถานที่คุมขัง โดยสมาคมเพื่อการป้องกันการทรมาน (APT)^๑

ขอบเขตและวิธีการใช้เครื่องมือ

เครื่องมือตรวจเยี่ยมเรือนจำฉบับนี้ มีขอบเขตเนื้อหามุ่งเน้นการตรวจเยี่ยมเรือนจำ ยังไม่มีเนื้อหาที่ครอบคลุมสถานที่ควบคุมตัวประเภทอื่น อย่างไรก็ตาม สามารถประยุกต์ใช้หลักการทั่วไปของเครื่องมือนี้กับการตรวจเยี่ยมสถานที่บางแห่งได้ตามความเหมาะสม เช่น สถาบันจิตเวช ศูนย์พินิจเด็กและเยาวชน หรือศูนย์คุมขังคนต่างด้าว

เครื่องมือนี้ไม่ได้มีเนื้อหาเฉพาะแยกออกมาสำหรับกลุ่มบุคคลที่มีความเสี่ยงเป็นพิเศษ แต่จะอาจมีเนื้อหาเฉพาะสำหรับกลุ่มผู้ต้องขังที่มีความเสี่ยงเป็นพิเศษบางกลุ่ม เช่น ผู้หญิง แต่จะมีการพูดถึงไว้ในหลายหัวข้อ

เครื่องมือมีเนื้อหาแบ่งออกเป็น 8 หมวดหลัก โดยแต่ละหมวดจะประกอบด้วยคำถามหลักและข้อมูลประกอบการพิจารณา และผลการปฏิบัติจริงในแต่ละเรือนจำในลักษณะคำถามที่สั้น ง่าย ชัดเจน และตรงประเด็นว่าได้มีการปฏิบัติตามประเด็นคำถามนั้นหรือไม่ พร้อมทั้งการบันทึกข้อเท็จจริงหรือสถานการณ์ที่สังเกตเห็น ซึ่งอาจจะเป็นข้อจำกัดต่าง ๆ และความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนั้นของผู้บันทึก รวมทั้งข้อเสนอแนะและข้อสังเกตเพิ่มเติมที่สำคัญหรือที่น่าสนใจอื่น ๆ ซึ่งมากกว่าคำถามที่ได้กำหนดไว้แล้วตามแบบประเมิน

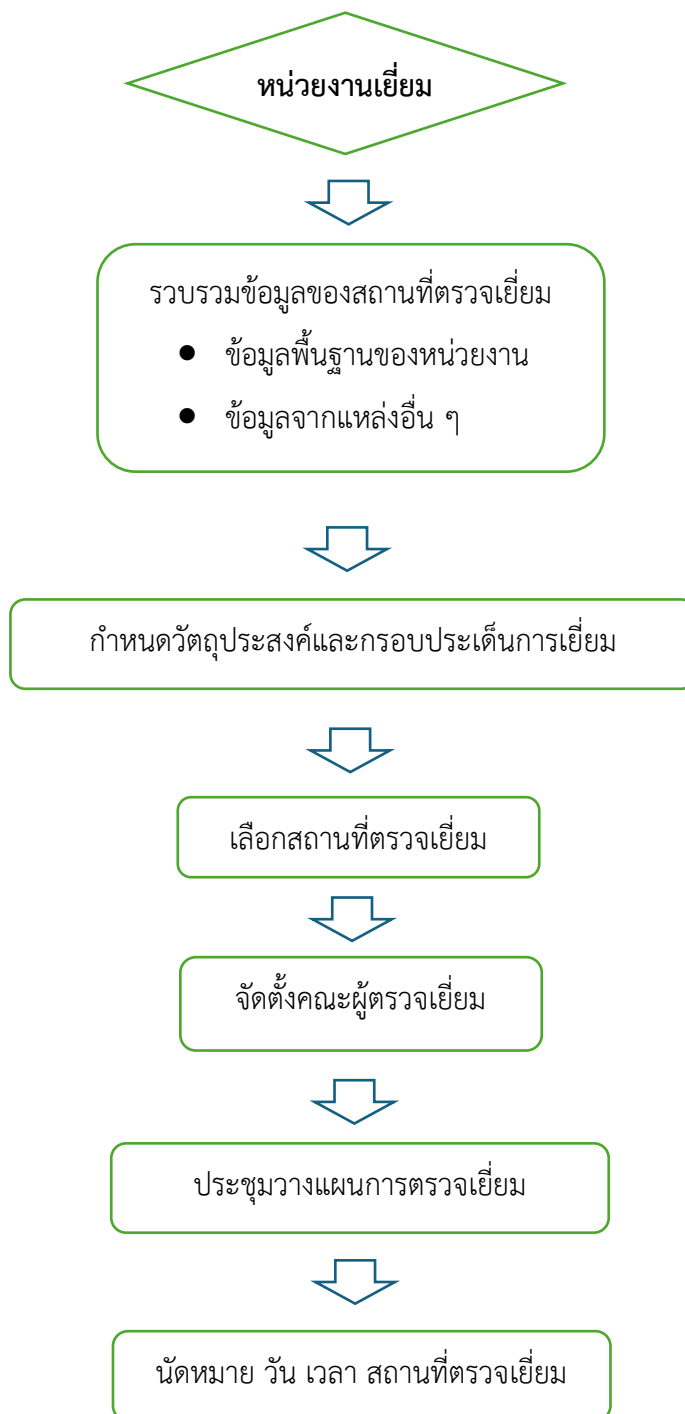
ในการวิเคราะห์และสรุปผลแต่ละประเด็นย่อย จะใช้แหล่งข้อมูลที่หลากหลายเท่าที่เป็นไปได้ตามหลักการตรวจสอบแบบสามเส้า ทั้งข้อมูลเอกสาร บันทึกต่าง ๆ การสัมภาษณ์ผู้บริหารหน่วยงาน เจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่ในแผนกต่าง ๆ และผู้ต้องขัง ตลอดจนการสำรวจและสังเกตการณ์

^๑ สมาคมเพื่อการป้องกันการทรมาน (APT), ๒๕๕๐, คู่มือปฏิบัติ: การเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว, <https://www.apthai.org/sites/default/files/publications/Monitoring%20Guide%20THAI.pdf>

ขั้นตอนการตรวจเยี่ยม

ขั้นตอนการตรวจเยี่ยม ประกอบด้วย 3 กระบวนการใหญ่ ได้แก่ 1) การดำเนินการก่อนการตรวจเยี่ยม 2) การดำเนินการตรวจเยี่ยม และ 3) การดำเนินการหลังการตรวจเยี่ยม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) การดำเนินการก่อนการตรวจเยี่ยม

ก่อนการตรวจเยี่ยม หน่วยงานตรวจเยี่ยมจะมีการดำเนินการเตรียมการดังนี้

การรวบรวมข้อมูลของสถานที่ตรวจเยี่ยม

ก่อนการตรวจเยี่ยมจะต้องมีการเตรียมข้อมูลของสถานที่คุมขังทุกแห่ง และเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเกี่ยวกับสถานที่คุมขังและการปฏิบัติต่อบุคคลที่ผู้ต้องขังของสถานที่ตรวจเยี่ยม รวมถึง

- ข้อมูลที่ได้จากการเข้าตรวจเยี่ยมในช่วงที่ผ่านมาหรือจากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ จากหน่วยงานตรวจเยี่ยมอื่น ๆ เช่น องค์การพัฒนาภาคเอกชน สื่อมวลชน ผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวมาแล้ว ครอบครัวของผู้ต้องขัง นักกฎหมาย เป็นต้น
- ศักยภาพของสถานที่คุมขัง อัตรากำลังเจ้าหน้าที่ จำนวนและสถานภาพของผู้ต้องขัง
- ปัญหาที่เกิดขึ้นหรือมีการกล่าวหาในสถานที่คุมขัง

การกำหนดวัตถุประสงค์และกรอบประเด็นการเยี่ยม

เนื่องจากเป็นไปได้น้อยหรือแทบเป็นไปไม่ได้ที่จะสามารถตรวจเยี่ยมทุกแง่มุมในการตรวจเยี่ยมแต่ละครั้ง ดังนั้น จำเป็นต้องกำหนดวัตถุประสงค์และลำดับความสำคัญในการเข้าตรวจเยี่ยม โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมไว้ในขั้นก่อนหน้าเพื่อช่วยในการวิเคราะห์

ในกรณีที่วางแผนตรวจเยี่ยมหลายครั้ง อาจมีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันสำหรับการเข้าตรวจเยี่ยมแต่ละครั้ง เช่น การเข้าตรวจเยี่ยมครั้งแรก ๆ อาจเน้นที่สภาพทางกายภาพของสถานที่ควบคุมขังหรือระบบการร้องเรียนในสถานที่คุมขัง ครั้งต่อไปก็ตรวจเยี่ยมในประเด็นอื่น โดยในส่วนที่ 2 ของเครื่องมือฉบับนี้จะระบุข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ที่ควรตรวจเยี่ยม

การเลือกสถานที่เข้าตรวจเยี่ยม

เพื่อให้มีการตรวจเยี่ยมสถานที่คุมขังทุกแห่งอย่างสม่ำเสมอ หน่วยตรวจเยี่ยมจะมีการคัดเลือกสถานที่ตรวจเยี่ยมโดยพิจารณาตามหลักเกณฑ์ในแต่ละข้อ หรือผสมรวมกัน ดังนี้

- ประเภทและขนาดของสถานที่คุมขัง จำนวนผู้ต้องขัง ศักยภาพของสถานที่คุมขังและความหนาแน่นของผู้ต้องขัง
- สถานที่ซึ่งสามารถเป็นตัวแทนข้อมูลสถานที่คุมขังทั่วประเทศได้ดีที่สุด
- ความเสี่ยงทั้งที่เป็นไปได้และเกิดขึ้นจริงต่อผู้ต้องขัง โดยอาจดูจากข้อร้องเรียน หรือข้อมูลที่ได้จากแหล่งอื่น ๆ เช่น ข้อมูลจากหน่วยงานตรวจเยี่ยมในประเทศหรือสากลอื่น ๆ
- การมีผู้ต้องขังที่เป็นกลุ่มเสี่ยงพิเศษ เช่น ผู้หญิง ชาวต่างชาติ ชนกลุ่มน้อย
- สถานที่ซึ่งอยู่ในพื้นที่ห่างไกล ที่ไม่ค่อยมีการตรวจเยี่ยม

คณะผู้ตรวจเยี่ยม

คณะผู้ตรวจเยี่ยมจะเป็นคณะบุคคลที่มีคุณสมบัติตามที่ กสม. กำหนด และได้รับการคัดเลือกและแต่งตั้งจาก กสม. โดยองค์ประกอบของคณะผู้ตรวจเยี่ยมหนึ่งคณะ จะคำนึงถึงความหลากหลาย ศักยภาพ ประสบการณ์และทักษะทางวิชาชีพที่จำเป็นสำหรับการตรวจเยี่ยมในครั้งนั้น ๆ รวมถึงนักกฎหมาย พยาบาล แพทย์ เกษตรกร รวมทั้งแพทย์นิติเวช นักจิตเวชและนักจิตวิทยา วิศวกร สถาปนิก ตัวแทนจากภาคประชาสังคม และองค์การพัฒนากาเอกชน รวมถึงผู้เชี่ยวชาญในประเด็นต่าง ๆ เช่น สิทธิมนุษยชน กฎหมายมนุษยธรรม ระบบเรือนจำและตำรวจ และถ้ามีประเด็นเรื่องพ่อแม่และเด็ก ควรมีคนที่เกี่ยวข้องเรื่องพัฒนาการของเด็กเข้าร่วมในคณะตรวจเยี่ยมด้วย

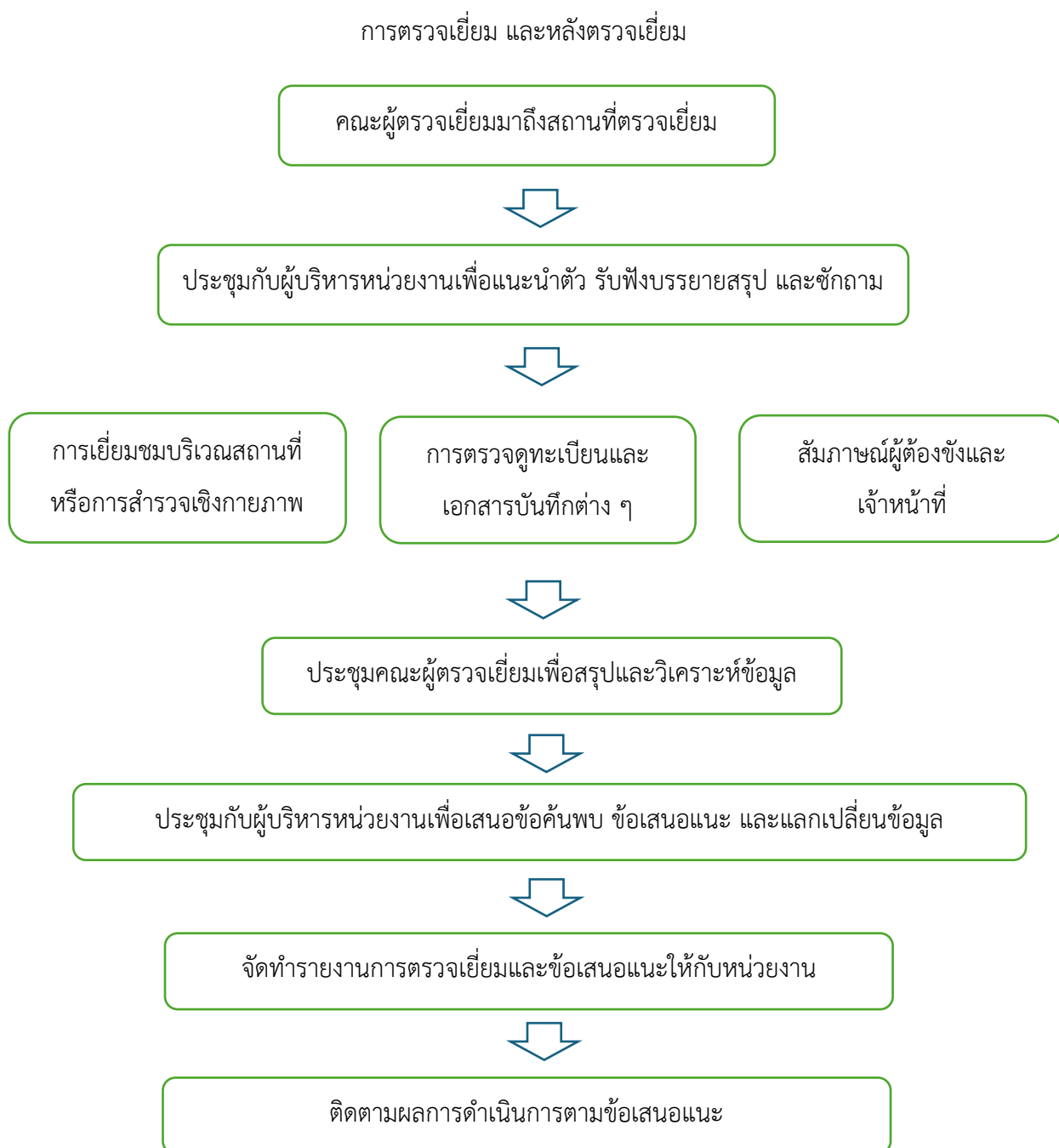
นอกจากทักษะทางวิชาชีพแล้ว การกำหนดองค์ประกอบของคณะเข้าเยี่ยม จะให้ความสำคัญกับทักษะส่วนบุคคล โดยเฉพาะทักษะการสื่อสารด้วยท่าทีละเอียดอ่อน และมีความเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การมีความสมดุลระหว่างสมาชิกชาย หญิง และเพศสภาพอื่นในคณะผู้เข้าตรวจเยี่ยม และการเป็นตัวแทนทางชาติพันธุ์ หากในสถานที่คุมขังมีบุคคลจากพื้นเพทางชาติพันธุ์แตกต่างกันอยู่ร่วมกัน

สำหรับขนาดของคณะผู้เข้าตรวจเยี่ยม จะอยู่ระหว่าง 2-8 คน ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการตรวจเยี่ยม ข้อมูลที่มีอยู่แล้วเกี่ยวกับสถานที่คุมขังและปัญหา ขนาดของสถานที่คุมขังและจำนวนผู้ต้องขัง ข้อจำกัดที่ถูกกำหนดขึ้นโดยหน่วยงานผู้คุมขัง

การตรวจเยี่ยมสถานที่คุมขังเป็นงานที่ยากและละเอียดอ่อน ดังนั้น สมาชิกของคณะผู้เข้าตรวจเยี่ยมจะได้รับการอบรมอย่างพอเพียงทั้งในแง่ทฤษฎีและข้อมูลเชิงปฏิบัติ

คณะผู้ตรวจเยี่ยมจะต้องมีบทบาทจัดเก็บข้อมูลและประเมินอย่างตรงไปตรงมา ด้วยความเป็นมิตรกับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ผู้ต้องขัง และผู้เกี่ยวข้อง และคำนึงหลักการพื้นฐานของการเข้าตรวจเยี่ยมดังจะกล่าวถึงต่อไป

2) การดำเนินการระหว่างการตรวจเยี่ยม

การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นขั้นตอนสำคัญของการตรวจเยี่ยม คณะผู้ตรวจเยี่ยมจะตรวจสอบข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งหมดจากแหล่งต่าง ๆ (การตรวจสอบสามเส้า (Triangulating information)) เพื่อให้เข้าใจสถานการณ์ และประเมินการปฏิบัติและสถานะของบุคคลที่ผู้ต้องขังอย่างเหมาะสม ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือและเป็นกลาง โดยแหล่งข้อมูลต่างๆ ได้แก่ บุคคลที่ผู้ต้องขัง หน่วยงาน เจ้าหน้าที่ และแหล่งข้อมูลอื่นๆ (รวมถึงญาติ อดีตผู้ต้องขัง ทนายความ) การสังเกตโดยตรงโดยทีมเข้าตรวจเยี่ยม และการตรวจดูทะเบียนและเอกสารอื่น ๆ ซึ่งการเก็บข้อมูลมีหลายวิธีการ ดังนี้

ควรกำหนดกรอบเวลาของข้อมูลที่ต้องการเก็บ เนื่องจากข้อคำถามต่าง ๆ เป็นปัจจัยที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา จึงควรกำหนดกรอบเวลาในการเก็บข้อมูล เช่น ต้องการข้อมูลในช่วง 6 เดือนที่ผ่านมา เป็นต้น มิฉะนั้นแล้ว จะกลายเป็นว่าไปตรวจครั้งแรกและตรวจอีกครั้งจะยังคงได้ข้อมูลเหมือนเดิมทั้ง ๆ ที่เรื้อนจำนั้น อาจมีการพัฒนาดีขึ้นแล้ว

การประชุมกับผู้บริหารหน่วยงาน

คณะผู้ตรวจเยี่ยมจะเริ่มต้นด้วยการประชุมกับผู้บริหารสถานที่ตรวจเยี่ยม เพื่อแนะนำหน้าที่และบทบาทของคณะตรวจเยี่ยม โดยเน้นสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ถูกตรวจเยี่ยม สร้างความเข้าใจในบทบาทและวัตถุประสงค์ของการตรวจเยี่ยมที่มุ่งเน้นการปรับปรุงและพัฒนาสถานที่ควบคุมตัว ไม่ได้เน้นการ “จับผิด”

จากนั้น คณะตรวจเยี่ยมควรขอข้อมูลล่าสุดและเฉพาะเจาะจง และขอความคิดเห็นจากผู้ดูแลสถานที่ตรวจเยี่ยมเกี่ยวกับความท้าทายในการทำงานและแนวทางแก้ไขที่เป็นไปได้

การเยี่ยมชมบริเวณสถานที่หรือการสำรวจเชิงกายภาพในสถานที่ตรวจเยี่ยม

ในการตรวจเยี่ยมสถานที่คุมขังเป็นครั้งแรก คณะตรวจเยี่ยมจะทำการเยี่ยมชมสถานที่ทั้งหมดเป็นเบื้องต้น เพื่อทำความเข้าใจการออกแบบและแผนผังโดยรวมของสถานที่นั้น ตลอดจนดูพื้นที่ซึ่งมีความเสี่ยงต่อการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้าย หลังจากการเยี่ยมชมเบื้องต้นแล้ว คณะตรวจเยี่ยมอาจแบ่งเป็นกลุ่มเพื่อแยกดูพื้นที่เฉพาะของสถานที่นั้นอย่างละเอียดยิ่งขึ้น เช่น คุกขังเดี่ยวและคุกขังเพื่องลงโทษ อาคารเรือนนอน ห้องน้ำ ห้องส้วม โรงครัว การกำจัดขยะมูลฝอย น้ำเสีย ไฟส่องสว่าง อาคารพยาบาล อาคารฝึกกิจกรรมหรืออาชีพ นันทนาการต่างๆ ระบบรักษาความปลอดภัย เช่น กล้องวงจรปิด เวย์รียม เป็นต้น

การตรวจดูทะเบียนและเอกสารบันทึกต่าง ๆ

คณะผู้ตรวจเยี่ยมอาจจะขอดูทะเบียนข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลผู้ต้องขังและสภาพการดำรงชีวิตตั้งแต่การเข้าตรวจเยี่ยมในครั้งแรก เนื่องจากข้อมูลที่ได้รับจากทะเบียนและเอกสารสามารถนำไปตรวจสอบความถูกต้องกับข้อมูลอื่น ๆ ได้ในระหว่างการตรวจเยี่ยมและการสัมภาษณ์ผู้ต้องขัง ทีมเข้าตรวจเยี่ยมยังสามารถกลับไปตรวจสอบทะเบียนระหว่างการตรวจเยี่ยมเพื่อตรวจสอบข้อมูลที่ได้รับระหว่างการสัมภาษณ์

ในบริบทของการป้องกันการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้าย ทะเบียนบางประเภทจะมีความสำคัญเป็นพิเศษ อาทิ ทะเบียนเหตุการณ์ บันทึกคดี กิจกรรมและบริการสำหรับผู้ต้องขัง ทะเบียนมาตรการทางวินัย การร้องเรียน แพ้มาทางการแพทย์ และบันทึกการคุมขัง ส่วนเอกสารอื่น ๆ ที่มีความสำคัญเกี่ยวกับวิถีการทำงานของสถานที่ เช่น กฎระเบียบภายใน รายชื่อพนักงาน และตารางการทำงาน

การสัมภาษณ์ผู้ต้องขัง

คณะผู้ตรวจเยี่ยมจะมีการสัมภาษณ์เป็นการส่วนตัวกับผู้ที่ต้องขัง ซึ่งถือเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของการตรวจเยี่ยม ซึ่งการสัมภาษณ์จะเป็นลักษณะการสัมภาษณ์เจาะลึก หรือการสัมภาษณ์กลุ่ม โดยหลักการแล้ว คณะผู้ตรวจเยี่ยมจะสามารถเลือกผู้ต้องขังที่จะเข้าสัมภาษณ์ได้ด้วยตนเอง และจำเป็นต้องเลือกกลุ่มตัวอย่างที่สามารถเป็นตัวแทนของผู้ต้องขังในสถานที่นั้นได้ โดยจะใช้วิธีการผสมผสานระหว่างการคัดเลือกทั้งแบบสุ่มและแบบตามความจำเป็น

การรักษาความลับของการสัมภาษณ์เป็นสิ่งสำคัญ การสัมภาษณ์จำเป็นต้องถูกจัดขึ้นโดยไม่ให้ใครได้ยิน และควรไม่ให้เจ้าหน้าที่และผู้ต้องขังคนอื่น ๆ มองเห็น

การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและเป็นการตรวจสอบข้อมูลด้วยไปในตัว คณะผู้ตรวจเยี่ยมจะมีการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ด้วย ทั้งเจ้าหน้าที่ผู้ทำการควบคุมผู้ต้องขัง และเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการกับผู้ต้องขัง ทั้งในด้านอาหาร การดูแลสุขภาพ หรือสังคม การศึกษา การทำงาน ฯลฯ

การประชุมกับผู้อำนวยความสะดวกที่คุมขังเมื่อสิ้นสุดการตรวจเยี่ยม

เมื่อการตรวจเยี่ยมสิ้นสุดลง คณะผู้ตรวจเยี่ยมจะมีการพูดคุยกับผู้ดูแลสถานที่ตรวจเยี่ยม เพื่อแจ้งข้อสรุป ข้อเท็จจริงที่พบและแลกเปลี่ยนข้อมูลเพิ่มเติม โดยอาจมีการหยิบยกกรณีเร่งด่วนที่ควรได้รับการแก้ไข ขึ้นมาหารือ ตลอดจนกล่าวถึงขั้นตอนต่างๆ ที่จะตามมาหลังการตรวจเยี่ยม รวมถึงการจัดทำรายงานการตรวจเยี่ยมเป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งจะถูกส่งมายังสถานที่ตรวจเยี่ยม

ระยะเวลาการตรวจเยี่ยม

การตรวจเยี่ยมจะมีระยะเวลานานเพียงพอให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยในการกำหนดระยะเวลาการเข้าตรวจเยี่ยม จะพิจารณาถึงความสมดุลที่เหมาะสมระหว่างความจำเป็นที่จะต้องมีการตรวจเยี่ยมอย่างมีประสิทธิภาพกับอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นกับการทำงานของสถานที่นั้น โดยการประมาณระยะเวลาการตรวจเยี่ยมจะคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ รวมถึงขนาดของคณะผู้เข้าตรวจเยี่ยม ข้อมูลที่มีอยู่เกี่ยวกับสถานที่ที่จะเข้าตรวจเยี่ยม ขนาดของสถานที่คุมขังและจำนวนผู้ต้องขัง ประเภทของสถานที่คุมขัง เช่น สถานที่ที่มีระบบรักษาความปลอดภัยเข้มงวดมาก ย่อมทำให้การเดินทางในสถานที่คุมขังก็ต้องใช้เวลามากขึ้น ภาษาที่ผู้ต้องขังใช้และความจำเป็นที่จะต้องใช้เวลา เป็นต้น

3) การดำเนินการหลังการตรวจเยี่ยม

รายงานการตรวจเยี่ยม

หลังจากการตรวจเยี่ยม คณะผู้ตรวจเยี่ยมจะจัดรายงานและส่งไปยังหน่วยงานที่ถูกตรวจเยี่ยมโดยเร็วที่สุดเท่าที่เป็นไปได้เพื่อนำไปสู่การหารือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยรายงานการตรวจเยี่ยมจะมุ่งเน้นไปที่

ประเด็นที่สำคัญที่สุด โดยจะพยายามอธิบายสาเหตุที่ทำให้เกิดการเบี่ยงเบนจากมาตรฐานและข้อเสนอแนะในการแก้ไข

โดยปกติรายงานจะมีการเผยแพร่สาธารณะ และถือเป็นแนวปฏิบัติที่ดีที่คณะผู้ตรวจเยี่ยม จะได้นำรายงานการตรวจเยี่ยมฉบับร่างเข้าพูดคุยกับผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้อำนวยการทัณฑสถาน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณาความถูกต้องของข้อเท็จจริงอีกครั้ง และหารือเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ รวมถึงการกำหนดระยะเวลาของการปรับปรุงตามข้อเสนอแนะก่อนที่จะเผยแพร่รายงาน ทั้งนี้ การปรับแก้รายงานถือเป็นดุลพินิจที่เป็นอิสระของผู้ตรวจเยี่ยม

รายงานเฉพาะเรื่อง

คณะผู้ตรวจเยี่ยมอาจจัดทำรายงานเฉพาะเรื่อง เช่น บริการทางการแพทย์ หรือผู้หญิงที่ผู้ต้องขัง เป็นต้น รายงานเฉพาะเรื่องจะถูกส่งไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ความคิดเห็น

การติดตามผล

คณะผู้ตรวจเยี่ยมอาจมีการเข้าตรวจเยี่ยมเพื่อติดตามผล ซึ่งจะช่วยให้สามารถประเมินการปฏิบัติตามข้อเสนอแนะที่ให้ไปแล้ว หากมีปัญหาใหม่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามข้อเสนอแนะ ผู้ตรวจเยี่ยมก็สามารถหยิบยกขึ้นมาพูดคุยกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทันที

คณะผู้ตรวจเยี่ยมอาจพิจารณาเผยแพร่รายงานการตรวจเยี่ยม ข้อเสนอแนะต่าง ๆ รวมถึงผลลัพธ์ของการติดตามผลข้อเสนอแนะ หากเห็นว่าเหมาะสม

หลักการพื้นฐานของการตรวจเยี่ยม

การตรวจสอบสถานที่คุมขังเป็นงานที่ละเอียดอ่อน ผู้ดำเนินการเข้าตรวจเยี่ยมจึงต้องคำนึงถึงและเคารพหลักการพื้นฐานดังต่อไปนี้²

- 1) ไม่ก่อให้เกิดอันตราย (Do no harm) บุคคลที่ผู้ต้องขังมักจะมีความเสี่ยงเป็นพิเศษ จึงควรคำนึงถึงความปลอดภัยของพวกเขาเป็นอันดับแรกเสมอ
- 2) แสดงวิจารณ์อย่างที่ดี ผู้ตรวจเยี่ยมควรมีและแสดงวิจารณ์อย่างที่ดีไม่ว่าในสถานการณ์ใด
- 3) เคารพหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง หากปราศจากความเคารพต่อกัน อันถือเป็นพื้นฐานระหว่างเจ้าหน้าที่ และคณะผู้เข้าตรวจเยี่ยมแล้ว การทำงานในสถานที่คุมขังก็อาจล้มเหลว การสร้างความ

²Training Manual on Human Rights Monitoring, Professional Training Series n°๗, Office of the High Commissioner for Human Rights, United Nations, New York, Geneva, ๒๐๐๑.

เคารพซึ่งกันและกันกับเจ้าหน้าที่และฝ่ายบริหารของศูนย์คุมขังเป็นพื้นฐานสำหรับการสร้างความสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์และแนวปฏิบัติในการทำงาน

4) เคารพบุคคลที่ผู้ต้องขัง ควรปฏิบัติด้วยความเคารพและมีมารยาทต่อผู้ต้องขัง

5) ทำตัวให้น่าเชื่อถือ ควรอธิบายต่อผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่อย่างชัดเจนถึงวัตถุประสงค์และข้อจำกัดในการทำงานตรวจเยี่ยม และปฏิบัติตามสิ่งที่ตนบอก ไม่ควรให้คำสัญญาที่ไม่อาจปฏิบัติตามได้

6) เคารพหลักการรักษาความลับ จำเป็นอย่างยิ่งที่สมาชิกทุกคนในทีมเข้าตรวจเยี่ยม รวมถึงล่าม ต้องเคารพการรักษาความลับของข้อมูลที่ได้รับจากบุคคลที่ผู้ต้องขังและบุคคลอื่น ๆ ในระหว่างการสัมภาษณ์เป็นการส่วนตัว ไม่ควรเปิดเผยข้อมูลโดยไม่ได้รับความยินยอมอย่างชัดแจ้งจากผู้ถูกสัมภาษณ์

7) เคารพหลักความปลอดภัย ทีมเข้าตรวจเยี่ยมควรเคารพข้อกำหนดด้านความปลอดภัยของสถานที่และปฏิบัติตามกฎหมายใน ควรให้ความสำคัญกับความปลอดภัยของบุคคลที่ผู้ต้องขัง และสมาชิกในทีมเข้าตรวจเยี่ยมจะต้องแก้ไขปัญหาด้านความปลอดภัยของตนเอง

8) มีความแม่นยำและเที่ยงตรง ในระหว่างการเข้าตรวจเยี่ยมจริง จำเป็นต้องเก็บข้อมูลที่มีน้ำหนักและแม่นยำขึ้นเพื่อให้สามารถจัดทำรายงานที่น่าเชื่อถือและมีข้อเสนอที่เป็นประโยชน์

9) มีความละเอียดอ่อน ในระหว่างการสัมภาษณ์ผู้ต้องขัง ผู้เข้าตรวจเยี่ยมควรมีความละเอียดอ่อนต่อสถานการณ์ อารมณ์ความรู้สึกและความต้องการของบุคคล รวมทั้งการทำงานที่ช่วยคุ้มครองความปลอดภัยของผู้ต้องขังด้วย

10) เป็นกลาง ทีมเข้าตรวจเยี่ยมต้องพยายามบันทึกข้อเท็จจริงที่มีอยู่และสังเกตได้ และมีส่วนร่วมทั้งเจ้าหน้าที่และบุคคลที่ผู้ต้องขังด้วยวิธีที่เป็นอิสระและเป็นกลาง ควรอธิบายอำนาจหน้าที่ของทีมเข้าตรวจเยี่ยมทั้งสิ่งที่ทำได้และไม่สามารถทำได้ให้ชัดเจนแก่เจ้าหน้าที่และบุคคลที่ผู้ต้องขัง และไม่ควรให้คำมั่นสัญญาหรือการดำเนินการใดๆ ที่ไม่สามารถทำได้ และมีการรับประกันความเที่ยงธรรมและความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่เกิดขึ้นรวบรวมได้ผ่านการวิเคราะห์แบบสามเส้า (การสังเกต การวิเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์)

11. ทำงานอย่างมีหลักการ ควรปฏิบัติตามมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากล ซึ่งพวกเขามีหน้าที่ต้องคอยปกป้องและคุ้มครอง

12) มีความสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ความชอบธรรมและความน่าเชื่อถือของการทำหน้าที่เข้าตรวจเยี่ยมจะต้องอาศัยความสม่ำเสมอ ความต่อเนื่อง และความอดทน

13) กระทำการอย่างเปิดเผย ควรพยายามทำให้เจ้าหน้าที่และผู้ต้องขังเข้าใจถึงวิธีการและอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่เข้าตรวจเยี่ยม เพื่อช่วยให้ทราบว่าจะมีท่าทีต่อตนเองอย่างไร ผู้เข้าตรวจเยี่ยมควรสวมป้ายชื่อหรือใช้สื่อเพื่อแสดงสถานภาพของตนเอง และรายงานของหน่วยงานเข้าตรวจเยี่ยมควรได้รับการเผยแพร่อย่างเป็นลายลักษณ์อักษรและมีความระมัดระวังในการเผยแพร่ตามสื่อมวลชน

ส่วนที่ 2

กรอบประเด็นสำหรับการตรวจเยี่ยม

ส่วนที่ 2 จะเป็นการอธิบายเนื้อหากรอบประเด็นสำหรับการใช้ในการตรวจเยี่ยม โดยแบ่งออกเป็น 8 หมวดหลัก โดยแต่ละหมวดจะประกอบด้วยคำอธิบายโดยสังเขป และแนวคำถามสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ

- 1.1 อาคารที่พัก/เรือนนอน
- 1.2 อาหารและน้ำดื่ม
- 1.3 เสื้อผ้าและที่นอน
- 1.4 แสงสว่างและการระบายอากาศ
- 1.5 สิ่งอำนวยความสะดวกด้านสุขอนามัย

2. การติดต่อกับภายนอก

- 2.1 การรับข้อมูลจากภายนอก
- 2.2 การติดต่อกับเจ้าหน้าที่กงสุล
- 2.3 การติดต่อทางจดหมาย โทรศัพท์และอินเทอร์เน็ต
- 2.4 การเยี่ยมจากครอบครัว

3. หลักประกันการคุ้มครอง

- 3.1 การได้รับสิทธิทางศาล
- 3.2 การเข้าถึงและติดต่อกับทนายความ
- 3.3 การจัดเก็บเอกสารและการบันทึกข้อมูล
- 3.4 การยื่นเรื่องร้องเรียน
- 3.5 สิทธิในการได้รับข้อมูล
- 3.6 กลไกการตรวจสอบ

4. การดูแลสุขภาพ

- 4.1 การบริการด้านการดูแลสุขภาพ
- 4.2 การดูแลสุขภาพเฉพาะกลุ่ม
- 4.3 บุคลากรด้านสาธารณสุข

5. กิจกรรมประจำวัน

- 5.1 กิจกรรมสันทนาการ
- 5.2 การศึกษา
- 5.3 การออกกำลังกายกลางแจ้ง
- 5.4 ศาสนา
- 5.5 การทำงาน

6. บุคลากรของเรือนจำ

- 6.1 การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่เรือนจำ
- 6.2 สภาพการทำงาน
- 6.3 การคัดเลือกและสรรหาเจ้าหน้าที่

7. การจัดการด้านความปลอดภัย ระเบียบ และวินัย

- 7.1 การตรวจค้นร่างกาย
- 7.2 การตรวจค้นห้องพัก
- 7.3 การขังเดี่ยว
- 7.4 มาตรการทางวินัย
- 7.5 วิธีการควบคุมตัว
- 7.6 การจำแนกประเภทผู้ต้องขัง
- 7.7 การใช้กำลัง

8. การป้องกันความรุนแรง

- 8.1 ความรุนแรงระหว่างผู้ต้องขัง
- 8.2 การทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้าย

ตารางกรอบประเด็นการตรวจเยี่ยม

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลที่ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
	1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ		
1.1	อาคารที่พัก/เรือนนอน	มาตรฐานขั้นต่ำของเงื่อนไขเหล่านี้ต้องสอดคล้องกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การออกแบบห้องขัง จะต้องมีส่วนช่วยรับประกันความปลอดภัยของผู้ต้องขัง และแต่ละคนมีความเป็นส่วนตัวพอสมควร ห้องขังควรมีห้องน้ำ เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถดำรงชีวิตได้อย่างไม่ทุกข์ทรมาน ความแออัดยัดเยียด รวมไปถึงสภาพที่พักที่ต่ำกว่ามาตรฐาน อาจทำให้เกิดการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมหรืออาจถึงขั้นถูกทรมานได้ อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 5.2, 7, 12, 13, 17, 42, 59	<u>คำถามทั่วไป</u> - มีการจัดสรรพื้นที่นอนให้ผู้ต้องขังแต่ละคนอย่างไร และแต่ละคนจะมีพื้นที่ในการนอนเท่าใด - ผู้ต้องขังแต่ละคนมีที่นอนหรือไม่ - ในห้องขังมีเฟอร์นิเจอร์อะไรบ้างและอยู่ในสภาพใด - ห้องขังมีน้ำและห้องน้ำหรือไม่ หากมี ห้องน้ำจะแยกจากห้องขังหรือไม่อย่างไร - ผู้ต้องขังสามารถตกแต่งห้องขังได้หรือไม่ - มีพื้นที่จัดเก็บทรัพย์สินส่วนตัวของผู้ต้องขังหรือไม่ อย่างไร - ผู้ต้องขังได้รับการรบกวนโดยจงใจจากเสียงในห้องขังหรือหอพักหรือไม่ <u>คำถามสำหรับบุคคลเฉพาะกลุ่ม</u> - มีห้องขังสำหรับบุคคลที่ไม่ชอบจำกัดด้านการเคลื่อนไหว รวมทั้งผู้ไร้รถเข็นหรือไม่ อย่างไร - มีห้องขังที่คำนึงถึงความต้องการเฉพาะของผู้หญิงที่ให้นมบุตรหรือมารดาที่มีลูกเล็กหรือไม่ อย่างไร - มีห้องขังเฉพาะสำหรับกลุ่ม LGBTI หรือไม่ อย่างไร - มีห้องขังเฉพาะสำหรับผู้ต้องขังตามสัญชาติหรือชาติพันธุ์หรือไม่ อย่างไร

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลທີ່ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
1.2	อาหารและน้ำดื่ม	เนื่องจากผู้ต้องขังต้องพึ่งพาเจ้าหน้าที่เรือนจำในการดูแลความต้องการพื้นฐาน การจัดหาอาหารและน้ำสะอาดและอาหารที่มีคุณภาพ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการรักษาสุขภาพของผู้ต้องขัง การไม่ปฏิบัติตามความจำเป็นพื้นฐานเหล่านี้อาจถือเป็นการปฏิบัติที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี หรือการทรมาน เรือนจำต้องจัดให้มีอาหารพิเศษสำหรับผู้ต้องขังบางประเภท ควรคำนึงถึงการปฏิบัติทางวัฒนธรรมและศาสนา รวมถึงความต้องการเฉพาะตามเกณฑ์ทางการแพทย์อย่างเหมาะสม และสตรีมีครรภ์หรือให้นมบุตร และลูกๆ ของสตรีเหล่านี้จะต้องได้รับอาหารที่เหมาะสม อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 22, 35.1, 42 ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อ 48.1, 48.2, 48.3	<u>คำถามทั่วไป</u> - ผู้ต้องขังสามารถเข้าถึงน้ำสะอาดได้ตลอดเวลาหรือไม่ - ในห้องขังมีน้ำให้ดื่มได้ตลอดเวลาหรือไม่ อย่างไร - มีการกำหนดเกณฑ์คุณภาพสำหรับมื้ออาหารของผู้ต้องขังหรือไม่ อย่างไร - งบประมาณด้านอาหารประจำปีของเรือนจำต่อผู้ต้องขังคือเท่าไร - ผู้ต้องขังรับประทานอาหารเวลาใดบ้าง และทานที่ไหน - ผู้ต้องขังสามารถรับประทานอาหารได้นานเพียงใด - การคัดเลือกเมนูอาหารทำได้อย่างไร เจ้าหน้าที่สาธารณสุขมีส่วนร่วมในการคัดเลือกเมนูอาหารหรือไม่ ผู้ต้องขังมีโอกาสเสนอแนะเกี่ยวกับมื้ออาหารของตนหรือไม่ - มีการตรวจสอบเรื่องสุขอนามัยและคุณค่าทางโภชนาการของมื้ออาหารเป็นประจำหรือไม่ - มีการจัดเตรียมอาหารสำหรับผู้ต้องขังระหว่างการย้ายหรือบุคคลที่เพิ่งมาถึงเรือนจำหรือไม่ - ห้องครัว (สุทกรรม) ตั้งอยู่ที่ไหน และมีสภาพแวดล้อมเป็นอย่างไร - วัตถุดิบสำหรับประกอบอาหารถูกเก็บไว้อย่างไร มีการตรวจสอบสต็อกอาหาร รวมถึงวันหมดอายุเป็นประจำหรือไม่ - ผู้ต้องขังได้รับอนุญาตให้รับอาหารจากญาติหรือไม่ - สินค้าในร้านเรือนจำมีอะไรบ้าง ราคาเป็นอย่างไรเมื่อเทียบกับสินค้าที่ขายข้างนอก <u>คำถามสำหรับบุคคลเฉพาะกลุ่ม</u>

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลที่ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
			- ผู้ต้องขังที่ตั้งครรภ์หรือให้นมบุตรได้รับอาหารที่เหมาะสมหรือไม่ - มีการจัดอาหารให้สอดคล้องกับประเพณีและความเชื่อทางศาสนาของผู้ต้องขังหรือไม่
1.3	เสื้อผ้าและเครื่องนอน	เสื้อผ้าและเครื่องนอนที่สะอาด เพียงพอ และเหมาะสมกับสภาพอากาศ ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของสุขอนามัยและความเป็นอยู่ที่ดีในเรือนจำ ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีควรได้รับอนุญาตให้เก็บเสื้อผ้าพลเรือนไว้ได้ ผู้ต้องขังเด็ดขาดควรมีตัวเลือกที่จะสวมเสื้อผ้าของตนแทนชุดเครื่องแบบตามมาตรฐานของเรือนจำ เสื้อผ้าไม่ควรมีลักษณะที่ทำให้เสื่อมเสียหรือนำอับอาย ควรซักเสื้อผ้าเป็นประจำโดยบริการของเรือนจำ หรือซักโดยผู้ต้องขังในห้องน้ำหรือบริเวณที่จัดไว้สำหรับซัก อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 19, 20, 21, 35.1, 42	<u>คำถามทั่วไป</u> - มีการกำหนดกฎการแต่งกายสำหรับผู้ต้องขังอย่างไรบ้าง - หากจำเป็นต้องสวมเครื่องแบบ ชุดดังกล่าวมีความเหมาะสมกับสภาพอากาศและเพียงพอที่จะรักษาสุขภาพของผู้ต้องขังหรือไม่ - เครื่องแบบทำให้ผู้ต้องขังดูเสื่อมเสียหรือถูกเหยียดหยามหรือไม่ - ผู้ต้องขังต้องสวมเครื่องแบบที่สัญลักษณ์บ่งบอกถึงประเภทของอาชญากรรม พฤติกรรม หรือลักษณะเฉพาะอื่น ๆ หรือไม่ - เมื่อพ้นโทษออกจากเรือนจำชั่วคราวแล้ว ผู้ต้องขังสามารถสวมเสื้อผ้าพลเรือนได้หรือไม่ - ผู้ต้องขังได้รับชุดชั้นในอย่างเพียงพอหรือไม่ - มีมาตรการในการป้องกันเสื้อผ้าสูญหายหรือไม่ - ผู้ต้องขังจะได้รับเครื่องนอนอะไรบ้าง สภาพเครื่องนอนเป็นอย่างไร - มีการตรวจสอบสภาพเครื่องนอนเป็นประจำหรือไม่ หากพบว่าเครื่องนอนอยู่ในสภาพไม่ดี จะมีการเปลี่ยนที่นอนใหม่หรือไม่ - สภาพเครื่องนอนในห้องขังแยก/ห้องขังเดี่ยวเป็นอย่างไร ถูกออกแบบมาเพื่อป้องกันการทำร้ายและการพยายามฆ่าตัวตายหรือไม่ <u>คำถามสำหรับบุคคลเฉพาะกลุ่ม</u>

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลของทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
			- มีเครื่องนอนและเสื้อผ้าสำหรับผู้หญิงที่ถูกควบคุมตัวพร้อมเด็กเล็กหรือไม่ - ผู้ต้องขังที่เป็น LGBT สามารถสวมเสื้อผ้าที่สอดคล้องกับเพศที่ตนเลือกได้หรือไม่ - คนพิการได้รับการช่วยเหลือในเรื่องการซักเสื้อผ้าและเครื่องนอนหรือไม่ - มีการอนุญาตให้สวมใส่เสื้อผ้าตามประเพณีและความเชื่อทางศาสนาหรือชาติพันธุ์หรือไม่
1.4	แสงสว่างและการระบายอากาศ	การระบายอากาศและแสงสว่างที่เพียงพอ รวมถึงการเข้าถึงแสงแดด ถือเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่จำเป็นเพื่อให้ผู้ต้องขังมีสุขภาพที่ดี ต้องมีการระบายอากาศที่เพียงพอตลอดเวลา หน้าต่างที่มีลูกกรงหรืออุปกรณ์รักษาความปลอดภัยอื่นๆ ไม่ควรปิดกั้นอากาศและแสงที่เพียงพอ อากาศที่มีคุณภาพและแสงที่เพียงพอมีส่วนช่วยป้องกันโรคบางชนิด และยังช่วยกำจัดคาร์บอนไดออกไซด์และกลิ่นไม่พึงประสงค์ สภาพแวดล้อมดังกล่าวยังช่วยส่งเสริมความเคารพในศักดิ์ศรีของผู้ต้องขังอีกด้วย	<u>คำถามทั่วไป</u> - แสงธรรมชาติเข้าสู่ห้องขังได้หรือไม่ อย่างไร - คุณภาพอากาศทั่วไปและระดับความชื้นในห้องขังเป็นอย่างไร - การระบายอากาศในห้องขังเป็นอย่างไร - การเปิดปิดไฟในห้องขังเป็นอย่างไร มีพื้นที่ใดบ้างที่เปิดไฟไว้ตลอดเวลาทั้งคืน - มีแสงธรรมชาติเพียงพอให้ผู้ต้องขังอ่านหนังสือและทำงานโดยไม่กระทบต่อสายตาหรือไม่ - สภาพระบบระบายอากาศ และคุณภาพแสงสว่างในห้องครัว และห้องพยาบาล เป็นอย่างไรบ้าง - มีบริเวณใดบ้างที่มีแสงสว่างหรือมีการระบายอากาศไม่เพียงพอ - แสงสว่างและการระบายอากาศในห้องขังเดี่ยวและห้องขังวินัยเป็นอย่างไรบ้าง

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลທີ່ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
		ผู้ต้องขังที่ถูกขังเดี่ยวและ/หรืออยู่ภายใต้มาตรการลงโทษทางวินัยต้องได้รับการระบายอากาศและแสงสว่างที่เพียงพอเช่นเดียวกับผู้ต้องขังคนอื่น ๆ ด้วย อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 14, 35.1, 42	- ถ้ามีผู้ต้องขังป่วยเป็นวัณโรค จะมีมาตรการจัดการอย่างไร <u>คำถามสำหรับบุคคลเฉพาะกลุ่ม</u> - สภาพห้องขังของผู้ต้องขังที่ตั้งครรภ์ หรือที่กำลังให้นมบุตร หรือมีลูกเล็กอยู่ด้วยเป็นอย่างไร สามารถเข้าถึงอากาศบริสุทธิ์และแสงธรรมชาติได้เพียงพอหรือไม่
1.5	สิ่งอำนวยความสะดวกด้านสุขอนามัย	สิ่งอำนวยความสะดวกด้านสุขอนามัยที่อยู่ในสภาพดี สะอาด มีจำนวนเพียงพอ และเข้าถึงได้ง่าย ถือเป็นสิ่งสำคัญในการรักษาสุขอนามัยและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง ตลอดจนหลีกเลี่ยงการแพร่กระจายของโรคติดต่อ หากไม่ตอบสนองความต้องการด้านสุขอนามัยของผู้ต้องขัง อาจถือเป็นการปฏิบัติที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี รวมถึงการทรมานได้ ห้องน้ำหรือห้องส้วมควรเข้าถึงได้โดยตรงจากห้องขัง และกันด้วยประตูหรือฉากกั้น ในทุกกรณี ผู้ต้องขังต้องสามารถตอบสนองความต้องการทางร่างกายของตนได้เมื่อจำเป็น และต้องเคารพศักดิ์ศรีของผู้ต้องขังด้วย	<u>คำถามทั่วไป</u> - อัตราส่วนห้องน้ำและห้องอาบน้ำต่อผู้ต้องขังเป็นเท่าใด - เมื่อห้องน้ำอยู่ในห้องขัง จะมีประตูหรือฉากกั้นหรือไม่ - ห้องขังที่ไม่มีห้องน้ำมีถึงน้ำให้หรือไม่ - การรักษาความสะอาดและการบำรุงรักษาห้องน้ำเป็นอย่างไร ใครเป็นผู้รับผิดชอบ - ปริมาณน้ำที่ผู้ต้องขังแต่ละคนจะได้รับในแต่ละวันคือเท่าใด - ในห้องน้ำมีระบบระบายอากาศหรือไม่ - ผู้ต้องขังสามารถอาบน้ำและเข้าห้องน้ำได้ตลอดหรือไม่ - ห้องอาบน้ำช่วยให้ผู้ต้องขังมีความเป็นส่วนตัวขั้นต่ำหรือไม่ <u>คำถามสำหรับบุคคลเฉพาะกลุ่ม</u> - มีการเลือกปฏิบัติต่อผู้ต้องขังบางกลุ่มในการใช้ห้องน้ำหรือไม่ - ผู้หญิงได้รับผลิตภัณฑ์สุขอนามัยที่จำเป็น รวมถึงผ้าอนามัย เป็นประจำ เพียงพอ และไม่มีค่าใช้จ่าย หรือไม่

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลที่ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
		ต้องมีห้องอาบน้ำเพียงพอเพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถใช้ อาบน้ำได้ อย่างน้อยวันละ 1 ครั้ง ห้องอาบน้ำ จะต้องคำนึงถึงความต้องการด้าน สุขอนามัยที่เฉพาะเจาะจงของผู้ต้องขังบางประเภท โดยเฉพาะผู้หญิง และคนพิการ อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 15, 16, 18, 35.1, 42 ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อ 5	- มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมสำหรับคนพิการเพื่อให้เข้าถึง ห้องน้ำและห้องอาบน้ำได้อย่างสะดวกหรือไม่ - บุคคล LGBTI ถูกเลือกปฏิบัติในการใช้ห้องอาบน้ำหรือไม่ หรือเป็น เหยื่อของการล่วงละเมิดในห้องอาบน้ำหรือไม่ - บุคคล LGBTI สามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์สุขอนามัยเฉพาะได้หรือไม่
2. การติดต่อกับโลกภายนอก			
2.1	การรับข้อมูลภายนอก	สิทธิของผู้ต้องขังในการเข้าถึงโลกภายนอก หมายถึง การเข้าถึงข่าวสาร ข้อมูล และความบันเทิงอย่าง สม่ำเสมอและมีประโยชน์ ซึ่งสามารถเข้าถึงได้ฟรี โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ หนังสือ และวารสาร ล้วน เป็นช่องทางให้ผู้ต้องขังติดตามความเคลื่อนไหวในสังคม สร้างหรือพัฒนาความรู้ ทักษะ หรือคุณสมบัติ หรือให้ ความบันเทิงหรือการผ่อนคลายระหว่างที่ถูกขัง การ รักษาความเชื่อมโยงนี้ผ่านการเข้าถึงสื่อต่างๆ เป็น	<u>คำถามทั่วไป</u> - ผู้ต้องขังมีสิทธิเข้าถึงสื่อใดบ้าง (ประเภท, เวลาเข้าถึง, ตำแหน่ง ของทีวี/วิทยุ/หนังสือพิมพ์, ฟรีหรือจ่ายเงิน) - มีข้อจำกัดในการเข้าถึงหรือไม่ หากมี สามารถจำกัดด้วยเหตุผลใด และมีนโยบายที่ชัดเจนและเผยแพร่ต่อสาธารณะเกี่ยวกับเรื่องนี้ หรือไม่ - มีห้องสมุดหรือบริการห้องสมุดหรือไม่ เงื่อนไขการเข้าใช้บริการ เป็นอย่างไร วัสดุที่ห้องสมุดมีให้บริการมีลักษณะและขอบเขต อย่างไร

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลที่ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
		ประจำ เป็นส่วนสำคัญของการฟื้นฟูหรือเตรียมปล่อยตัว การเข้าถึงอาจถูกจำกัดด้วยเหตุผลทางวินัย แต่ควรทำในเวลาที่เหมาะสมและในลักษณะเปิดเผยและโปร่งใส อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 63, 117	- นโยบายหรือข้อกำหนดเกี่ยวกับการเซ็นเซอร์ข้อมูลภายนอกเป็นอย่างไร <u>คำถามสำหรับบุคคลเฉพาะกลุ่ม</u> - ผู้ต้องขังซึ่งเป็นชาวต่างชาติสามารถเข้าถึงข้อมูลภายนอกในภาษาที่พวกเขาเข้าใจได้หรือไม่ - ผู้ต้องขังที่มีความพิการสามารถเข้าถึงข้อมูลภายนอกได้อย่างไร - มีการส่งเสริมและอำนวยความสะดวกในการติดต่อระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนกับผู้ต้องขังหรือไม่ - มีระบบตรวจเยี่ยมที่ไม่เป็นทางการหรือไม่ หากผู้ต้องขังต้องการเข้าพบผู้เยี่ยม จะสามารถทำได้หรือไม่
2.2	การติดต่อเจ้าหน้าที่ทางการทูต/กงสุล	การคุมขัง โดยเฉพาะในช่วงแรก อาจกระทบกระเทือนจิตใจอย่างมากสำหรับผู้ต้องขังต่างชาติ หลายคนไม่พูดภาษาถิ่น และอาจไม่เข้าใจว่าทำไมตนจึงถูกคุมขัง ในสถานการณ์เช่นนี้ สิทธิของผู้ต้องขังในการติดต่อกับตัวแทนทางการทูตหรือกงสุล ถือเป็นเรื่องสำคัญมาก อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 62 ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อ 2, 52	<u>คำถามทั่วไป</u> - ผู้ต้องขังได้รับแจ้งสิทธิในการพบตัวแทนทางการทูต/กงสุลหรือไม่ - ชาวต่างชาติสามารถติดต่อตัวแทนทางการทูต/กงสุลได้หรือไม่ - เงื่อนไขการเยี่ยมของผู้แทนทางการทูต/กงสุลมีอะไรบ้าง ผู้ต้องขังสามารถพบปะกับตัวแทนดังกล่าวเป็นการส่วนตัวหรือไม่

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลที่ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
2.3	การติดต่อทางจดหมาย โทรศัพท์ หรือ อินเทอร์เน็ต	ผู้ต้องขังทุกคนมีสิทธิที่จะส่งและรับจดหมาย และโทรออกและรับสายโทรศัพท์ ยกเว้นในสถานการณ์เฉพาะเจาะจง การจำกัดสิทธิใดๆ ควรกระทำโดยมีเหตุผลอันชอบธรรม ในวิธีที่จำกัดน้อยที่สุด และในระยะเวลาสั้นที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 58.1 และ 62 ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อ 26	<u>คำถามทั่วไป</u> - ผู้ต้องขังได้รับอนุญาตให้ติดต่อกับเพื่อน/ญาติ/ครอบครัวหรือไม่ อย่างไร และบ่อยเพียงใด - มีช่องทางการติดต่อที่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ต้องขังหรือไม่ - การติดต่อมีความเป็นส่วนตัวหรือไม่ มีการดักฟังหรือไม่ หากมี มีการบันทึกเสียงหรือไม่ และเก็บข้อมูลไว้อย่างไร มีมาตรการรักษาความปลอดภัยของข้อมูลหรือไม่ - การติดต่อดังกล่าวมีค่าใช้จ่ายหรือไม่ อย่างไร - มีกำหนดระยะเวลาในการติดต่อไว้หรือไม่ อย่างไร - การติดต่อกับทนายความหรือที่ปรึกษากฎหมายเกิดขึ้นโดยปราศจากการดักฟังหรือเซ็นเซอร์ และเป็นความลับอย่างสมบูรณ์หรือไม่ จดหมายถึงทนายความได้รับการยกเว้นไม่ให้เปิดเผยหรือไม่ - หากมีการตรวจและเซ็นเซอร์จดหมาย มีหลักเกณฑ์อย่างไร และมีมาตรการรักษาความปลอดภัยของข้อมูลหรือไม่
2.4	การเยี่ยมจากครอบครัว	การเยี่ยมจากครอบครัวถือเป็นสิทธิ และสมาชิกในครอบครัวสามารถให้การสนับสนุนทางอารมณ์และทางวัตถุแก่ผู้ต้องขังในช่วงเวลาที่ยากลำบาก การติดต่อกับครอบครัวในระหว่างถูกคุมขังถือเป็นการเชื่อมโยงระหว่างผู้ต้องขังกับโลกภายนอก และมักจะทำหน้าที่เป็นเครื่องป้องกัน ครอบครัวจะติดตามว่าคนที่ตนรักถูก	<u>คำถามทั่วไป</u> - ระบบการเยี่ยมเป็นอย่างไร (ความถี่ในการเยี่ยม, ระยะเวลาในการเยี่ยม) - เหตุในการจำกัดสิทธิการเยี่ยมของครอบครัวมีอะไรบ้าง - มีมาตรการลงโทษใดบ้างที่จำกัดการเข้าถึงการเยี่ยมจากครอบครัว

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลທີ່ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
		คุมขังอยู่ที่ใด และคอยดูแลสิทธิ ผลประโยชน์ และความ เป็นอยู่โดยทั่วไปของพวกเขา อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 58.1, 58.2, 60, 88.2, 106 และ 107 ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อ 26, 27 และ 28	- การเยี่ยมอย่างใกล้ชิด/ในชีวิตคู่/สมรสได้รับอนุญาตหรือไม่ บ่อยเพียงใด - จะมีการปฏิบัติกับครอบครัวที่มาเยี่ยมอย่างไร - มีการตรวจค้นสมาชิกในครอบครัวที่มาเยี่ยมหรือไม่ อย่างไร และหากผู้เยี่ยมปฏิเสธที่จะให้ตรวจค้น จะเกิดผลตามมาอย่างไร - มีกฎหมายและนโยบายกำหนดให้ผู้ต้องขังอยู่ในเรือนจำที่ใกล้กับครอบครัวมากที่สุดหรือไม่ และมีการดำเนินการอย่างไร - เรือนจำมีนโยบายหรือมาตรการเพื่อการเชื่อมโยงระหว่างผู้ต้องขังและครอบครัวก่อนปล่อยตัวหรือไม่ <u>คำถามสำหรับบุคคลเฉพาะกลุ่ม</u> - เรือนจำมีการดำเนินการเกี่ยวกับการเยี่ยมของครอบครัวผู้ต้องขังที่เป็นคนพิการ หรือเมื่อผู้มาเยี่ยมเป็นคนพิการอย่างไร
3. หลักประกันการคุ้มครอง			
3.1	การเข้าถึงศาล	การประกันว่าบุคคลทั้งหมดที่ถูกคุมขังสามารถเข้าถึงผู้ ศาลได้โดยทันที ถือเป็นมาตรการคุ้มครองที่สำคัญจาก การคุมขังโดยพลการ โดยสิทธิของผู้ต้องขังในเรือนจำที่ จะเข้าถึงศาลนั้น รวมถึงสิทธิของผู้ต้องขังทุกคนที่จะ ได้แย้งความชอบด้วยกฎหมายของการคุมขัง (habeas corpus) ซึ่งศาลจะสามารถไต่สวนผู้ต้องขังได้ด้วยตนเอง รวมทั้งใช้อำนาจในการตัดสินเกี่ยวกับเงื่อนไขการคุมขัง หรือการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นมาตรการที่กำหนดไว้	<u>คำถามทั่วไป</u> - ผู้ต้องขังได้รับแจ้งในภาษาที่เข้าใจเกี่ยวกับสิทธิในการเข้าถึงผู้ ศาลได้ทันทีหรือไม่ - ผู้ต้องขังสามารถยื่นคำร้องต่อศาลเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติหรือ เงื่อนไขในการคุมขังที่เกี่ยวกับตนได้หรือไม่

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลที่ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
		ทั้งในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และ พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุญยอม พ.ศ. 2565 อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 57.1	
3.2	การเข้าถึงและติดต่อกับ ทนายความ	ผู้ต้องขังสามารถติดต่อทนายได้โดยทันทีไม่ว่าจะเป็นการ ขังระหว่างการสอบสวนและพิจารณาคดีหรือนักโทษ เด็ดขาด เป็นหลักการสำคัญในการป้องกันสิทธิของ ผู้ต้องขังในเรือนจำ ซึ่งการติดต่อทนายจะช่วยป้องกัน สิทธิของผู้ต้องขังในแง่ต่าง ๆ ในการนี้ เรือนจำมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบในการจัดเวลา และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เพียงพอสำหรับผู้ต้องขัง และทนายในการเยี่ยม การสื่อสาร และการปรึกษาทาง กฎหมายที่เป็นความลับ อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 41.3, 41.5, 54, 61.1, 61.2, 61.3, 119.2 และ 120 ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อ 2	<u>คำถามทั่วไป</u> - ผู้ต้องขังแรกได้รับได้รับการแจ้งสิทธิในการเข้าถึงทนายความและ กระบวนการในการดำเนินการดังกล่าวหรือไม่ - ผู้ต้องขังสามารถสื่อสารกับทนายความได้อย่างอิสระและเป็น ความลับหรือไม่ - มีข้อกีดขวางสำหรับสิทธิในการปรึกษา สื่อสาร และพบปะกับ ทนายความโดยเป็นความลับหรือไม่ กฎหมายหรือระเบียบ ข้อบังคับได้ระบุข้อจำกัดดังกล่าวไว้ และมีมาตรการป้องกันที่ เหมาะสมหรือไม่ - ทนายสามารถเข้าเยี่ยมผู้ต้องขังในเรือนจำได้ โดยไม่ต้องรอการ พิจารณานุญาตของเจ้าหน้าที่เรือนจำและโดยไม่ล่าช้า รวมทั้ง ได้รับการจัดสรรเวลาในการพบกันอย่างเพียงพอหรือไม่

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลທີ່ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
3.3	การจัดเก็บเอกสารและการบันทึกข้อมูล	เรือนจำมีเอกสารประเภทต่าง ๆ มากมาย และแต่ละประเภทมีหน้าที่เฉพาะ ทะเบียนสำนักงาน บันทึกของเรือนจำ บันทึกประจำวัน ตลอดจนแฟ้มข้อมูลผู้ต้องขังแต่ละคน ถือเป็นเอกสารสำคัญเพื่อป้องกันการล่วงละเมิดและการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสม ตลอดจนป้องกันการบังคับสูญหาย บันทึกทางการแพทย์มีความสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดวิธีจัดการและประมวลผลข้อกล่าวหาการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสม และในการประเมินการดูแลทางการแพทย์ของผู้ต้องขังโดยทั่วไป บันทึกทางวินัย เป็นมาตรการป้องกันที่สำคัญในแง่ของการป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน การบันทึกข้อมูลที่ดี จะช่วยคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกคุมขังอย่างมีประสิทธิภาพ พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นुकคสูญหาย พ.ศ. 2565 กำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้รับผิดชอบในการควบคุมตัวบุคคลต้องบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับผู้ถูกควบคุมตัวไว้ อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 6, 7, 8, 9, 10, 26 และ 39.2	<u>คำถามทั่วไป</u> - มีแฟ้มและบันทึกประเภทใดบ้างในเรือนจำ - มีการบันทึกในรูปแบบใด (คอมพิวเตอร์ เขียนด้วยลายมือ) - เรือนจำมีการจัดเก็บรักษาเอกสารและข้อมูลของผู้ต้องขังอย่างเป็นระบบโดยเคร่งครัดหรือไม่ - เรือนจำมีสายการบังคับบัญชาหรือลำดับขั้นตอนของการบริหารจัดการข้อมูลที่ชัดเจน ซึ่งมีการกำหนดไว้ในกฎหมายและ/หรือระเบียบข้อบังคับหรือไม่ - มีการจำกัดการเข้าถึงเอกสารและข้อมูลของผู้ต้องขังหรือไม่ และใครบ้างที่ได้รับอนุญาตให้เข้าถึงได้ - ผู้ต้องขังมีสิทธิเข้าถึงข้อมูลที่มีอยู่ในบันทึกหรือไม่ - ในกรณีที่บันทึกข้อมูลอยู่ในระบบคอมพิวเตอร์ มีการควบคุมการเข้าถึงข้อมูลอย่างไร - มีการกำหนดระยะเวลาในการทำลายข้อมูลที่เป็นความลับ ภายหลังการจัดเก็บ และภายหลังผู้ต้องขังพ้นจากการจำคุกหรือไม่

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลທີ່ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
		ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อ 3.1 และ 3.2 พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการทรมานและการ กระทำใ้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 มาตรา 23	
3.4	การยื่นเรื่องร้องเรียน	ผู้ต้องขังมีสิทธิยื่นเรื่องร้องเรียนต่อฝ่ายบริหารหรือ เจ้าหน้าที่เรือนจำ รวมทั้งองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้องกับการ ปฏิบัติหรือสภาพแวดล้อมของการคุมขังในด้านต่าง ๆ โดยขั้นตอนการยื่นเรื่องร้องเรียนที่มีประสิทธิผล จะช่วยรับรองว่าสิทธิของผู้ต้องขังจะได้รับความเคารพ และเป็นหลักประกันขั้นพื้นฐานว่าการทรมานและ การปฏิบัติที่โหดร้ายในเรือนจำจะไม่เกิดขึ้น โดยกลไกรับ เรื่องร้องเรียนเหล่านี้สามารถมีรูปแบบที่หลากหลายได้ แต่ต้องสามารถรับรองได้ว่าผู้ต้องขังจะสามารถเข้าถึงได้ เป็นความลับ เป็นกลาง และทั่วถึงกับผู้ต้องขัง ทุกคน โดยกลไกเหล่านี้ควรมีวิธีการและกลไกการ ตอบสนองที่รวดเร็ว เพื่อให้ได้รับความไว้วางใจและ ความมั่นใจจากทั้งเจ้าหน้าที่เรือนจำและผู้ต้องขังว่าจะ ได้รับประโยชน์จากกลไกรับเรื่องร้องเรียนเหล่านี้ อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 54, 56 และ 57 ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อ 25	<u>คำถามทั่วไป</u> - ในเรือนจำมีกลไกการร้องเรียนภายในและภายนอกใดบ้าง - ผู้ต้องขังได้รับแจ้งเกี่ยวกับสิทธิในการร้องเรียนและขั้นตอนที่ต้องปฏิบัติตามในภาษาที่ตนเข้าใจหรือไม่ - ผู้ต้องขังมีโอกาสร้องเรียนกับผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้อำนวยการทัณฑสถานบ่อยแค่ไหน - มีการรับประกันความลับในขั้นตอนการร้องเรียนหรือไม่ - มีการป้องกันการแก้แค้นผู้ต้องขังที่ร้องเรียนหรือไม่ - มีทะเบียนการร้องเรียนภายในเรือนจำหรือไม่ มีข้อมูลใดบ้าง และใครมีสิทธิ์เข้าถึงข้อมูลดังกล่าว - ผู้ต้องขังสามารถร้องขอและรับทราบสถานะขั้นตอนของการร้องเรียนได้หรือไม่ - มีสถิติเกี่ยวกับประเภทและจำนวนข้อร้องเรียนที่ได้รับในปีที่ผ่านมาหรือไม่ ถ้ามี จำนวนเท่าใด และผลของการร้องเรียนเป็นอย่างไร - มีการกำหนดระยะเวลาในการตอบสนองต่อข้อร้องเรียนอย่างทันท่วงทีและชัดเจนหรือไม่ และที่ผ่านมาเป็นไปตามกำหนดเวลาเหล่านี้หรือไม่

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลທີ່ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
			- การร้องเรียนจะได้รับการสอบสวนอย่างรวดเร็วและยุติธรรมหรือไม่ - มีบริการล่ามเพื่อช่วยให้ผู้ที่ไม่พูดภาษาที่ใช้ในเรือนจำสามารถร้องเรียนได้หรือไม่
3.5	สิทธิในการได้รับข้อมูล	สิทธิในการได้รับข้อมูลจึงจำเป็นสำหรับผู้ที่ถูกกีดรอนเสรีภาพทุกคน เนื่องจากกลุ่มบุคคลเหล่านี้จะไม่สามารถใช้หรือยืนยันสิทธิของตนเองได้ หากไม่ได้รับทราบสิทธิที่ตนเองมีอยู่ โดยข้อมูลเหล่านี้รวมไปถึงความรู้เกี่ยวกับกฎหมายและสิทธิในการต่อสู้ทางคดี รวมทั้งระเบียบและกฎเกณฑ์ประจำวันภายในเรือนจำ ซึ่งการได้รับข้อมูลไม่เพียงแต่ถือเป็นสิทธิ แต่ยังเป็นวิธีในการลดความเสี่ยงที่จะถูกละเมิดและการเลือกปฏิบัติด้วย ดังนั้นการจัดการสถานที่คุมขังที่ดีจึงจะต้องอำนวยความสะดวกให้ผู้ต้องขังทุกคนได้รับทราบสิทธิ ภาระหน้าที่ และกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับตน โดยเฉพาะผู้ต้องขังบางประเภทที่ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างเท่าเทียมกับผู้ต้องขังอื่นด้วยเหตุผลด้านภาษา อายุ หรือความบกพร่องทางสติปัญญา อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 53, 54, 55.1, 55.2 และ 55.3 ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อ 2 และ 17	<u>คำถามทั่วไป</u> - ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีได้รับแจ้งเกี่ยวกับกระบวนการทางกฎหมายหรือไม่ หากได้รับแจ้ง ข้อมูลนี้จะถูกส่งต่ออย่างไร - ผู้ต้องขังแรกรับจะได้รับข้อมูลประเภทใดบ้าง - การแจ้งข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ ถ้าใช่ ผู้ต้องขังสามารถเก็บเอกสารไว้ระหว่างที่ถูกคุมขังได้หรือไม่ - ข้อมูลใดบ้างที่จะไม่ถูกส่งถึงผู้ต้องขัง ด้วยเหตุผลใด - การแจ้งข้อมูลด้วยภาษาที่เหมาะสมและเข้าใจง่ายหรือไม่ <u>คำถามสำหรับบุคคลเฉพาะกลุ่ม</u> - ชาวต่างชาติหรือผู้ที่พูดภาษาชนกลุ่มน้อยได้รับข้อมูลในภาษาที่พวกเขาเข้าใจหรือไม่ - ผู้ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาหรือผู้ป่วยทางจิตได้รับข้อมูลในทางที่เหมาะสมหรือไม่ - ผู้หญิงได้รับข้อมูลเฉพาะเจาะจงหรือไม่

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูล que ที่ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
3.6	กลไกการตรวจสอบ	เนื่องจากมีความไม่สมดุลทางอำนาจระหว่างฝ่ายเจ้าหน้าที่เรือนจำกับผู้ต้องขัง ซึ่งส่งผลก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อการถูกละเมิดทุกประเภท รวมทั้งการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้าย โดยความเสี่ยงดังกล่าวนี้จะยิ่งเพิ่มมากขึ้นหากสถานที่คุมขังนั้นมีลักษณะปิดและตั้งอยู่ห่างไกล ดังนั้น จึงจำเป็นจะต้องมีการกำกับดูแลทั้งจากหน่วยงานภายในและภายนอกเพื่อเพิ่มความโปร่งใสภายในสถานที่ลิดรอนเสรีภาพ ตลอดจนรับรองว่าเรือนจำและเจ้าหน้าที่เรือนจำจะเคารพสิทธิของผู้ต้องขัง อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 83, 84.1, 84.2 และ 85	<u>คำถามทั่วไป</u> - เรือนจำมีกลไกการตรวจสอบภายในหรือไม่ หากมี มีกลไกใดบ้าง และกลไกดังกล่าวดำเนินการตรวจเยี่ยมอย่างไรบ้าง - หน่วยงานตรวจสอบภายในดำเนินการอย่างเป็นอิสระหรือไม่ และเรือนจำมีการนำข้อสังเกตและข้อเสนอแนะของหน่วยงานไปปฏิบัติหรือไม่ - ผู้ทำการตรวจเยี่ยมของหน่วยงานตรวจสอบภายในประกอบด้วยใครบ้าง - หน่วยงานตรวจสอบภายในสามารถสัมภาษณ์ผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่เป็นการส่วนตัวได้หรือไม่ และสามารถเข้าถึงสถานที่ทั้งหมดได้หรือไม่ - มีกลไกตรวจสอบภายนอกใดบ้างที่มาเยี่ยมเรือนจำ และกลไกดังกล่าวดำเนินการตรวจเยี่ยมอย่างไรบ้าง - หน่วยงานตรวจสอบภายนอกดำเนินการอย่างเป็นอิสระหรือไม่ และเรือนจำมีการนำข้อสังเกตและข้อเสนอแนะของหน่วยงานไปปฏิบัติหรือไม่ - ผู้ทำการตรวจเยี่ยมของหน่วยงานตรวจสอบภายนอกประกอบด้วยใครบ้าง - หน่วยงานตรวจสอบภายนอกสามารถสัมภาษณ์ผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่เป็นการส่วนตัวได้หรือไม่ และสามารถเข้าถึงสถานที่ทั้งหมดได้หรือไม่

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูล que ที่ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
	4. การดูแลสุขภาพ		
4.1	การบริการด้านการดูแลสุขภาพ	ผู้ต้องขังยังคงมีสิทธิในการดูแลสุขภาพ รวมถึงการดูแลสุขภาพที่สามารถเข้าถึงได้และเป็นที่ยอมรับทางวิทยาศาสตร์และจริยธรรม อย่างน้อยก็ต้องมีมาตรฐานเดียวกับภายนอก การดูแลสุขภาพควรให้บริการฟรีแก่ผู้ต้องขังทุกคน บริการด้านสุขภาพควรครอบคลุมถึงการป้องกันโรค การส่งเสริมสุขภาพ ตลอดจนการรักษาโรคทางจิตใจ และร่างกาย ผู้ต้องขังต้องสามารถเข้าถึงบริการด้านสุขภาพสำหรับอาการป่วยเฉียบพลันและอุบัติเหตุ ตลอดจนการติดตามผู้ป่วยและโรคเรื้อรัง ผู้ต้องขังต้องสามารถติดต่อเจ้าหน้าที่ด้านสุขภาพได้โดยตรง เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้เจ้าหน้าที่เรือนจำหรือผู้ต้องขังรายอื่นขัดขวางการเข้ารับบริการ การให้คำปรึกษาด้านสุขภาพทั้งหมดต้องเป็นความลับ และต้องบันทึกไว้ในแฟ้มประวัติการรักษาส่วนบุคคลที่เก็บไว้อย่างปลอดภัย	<u>คำถามทั่วไป</u> - สถานพยาบาลในเรือนจำมีที่ตั้ง ขนาด และสิ่งอำนวยความสะดวกอะไรบ้าง - มีสต็อกยาหรือไม่ และสั่งยาและจัดส่งอย่างไร - มีอุปกรณ์ฉุกเฉิน (เช่น เครื่องกระตุ้นหัวใจด้วยไฟฟ้า) และยาต่างๆ พร้อมใช้หรือไม่ - มีผู้เชี่ยวชาญจากสถานพยาบาลมาเยี่ยมเรือนจำบ้างหรือไม่ - บริการสุขภาพในเรือนจำกับระบบสุขภาพแห่งชาติมีความเชื่อมโยงกันอย่างไร - มีโปรแกรมการรักษาของกระทรวงสาธารณสุขหรือหน่วยงานภายนอกในเรือนจำหรือไม่ - ผู้ต้องขังสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพในเรือนจำได้อย่างไร มีอุปสรรคต่อการเข้าถึงหรือไม่ - ระยะเวลาการรอเข้ารับการรักษาคือเท่าใด - ระยะเวลาในการรอการส่งตัวรักษายังโรงพยาบาลภายนอกตามปกติหรือการส่งตัวฉุกเฉินคือเท่าใด - มีการใช้อุปกรณ์ควบคุมผู้ต้องขังที่เข้ารับการรักษาหรือไม่ อย่างไร - ผู้ต้องขังที่มีโรคประจำตัวจะยังคงได้รับการรักษาต่อไปเมื่อเข้ามาในเรือนจำหรือไม่ - ในเรือนจำมีการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพอะไรบ้าง

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลที่ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
		สภาพการคุมขังที่ย่ำแย่ ไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อผู้ต้องขัง เจ้าหน้าที่ และชุมชนเท่านั้น แต่ภายใต้สถานการณ์บางอย่าง อาจถือเป็นการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี หรือแม้แต่การทรมาน ดังนั้น รัฐจึงไม่สามารถเพิกเฉยต่อสุขภาพของเรือนจำและต้องใช้มาตรการเชิงรุกเพื่อป้องกันโรคและส่งเสริมสุขภาพในเรือนจำ อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 24, 25, 26, 27, 30 และ 31	
4.2	การดูแลสุขภาพเฉพาะกลุ่ม	บุคคลและกลุ่มบุคคลที่ผู้ต้องขังบางกลุ่มอาจมีความต้องการด้านสุขภาพที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจง ซึ่งจำเป็นจะต้องได้รับการดูแลรักษาร่วมกับภายนอก รวมทั้งในบางกรณีอาจจำเป็นต้องได้รับทรัพยากรเพิ่มเติมหากมีอุบัติการณ์หรือความชุกของโรคบางโรคที่เพิ่มมากขึ้นภายในเรือนจำ อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 25.1, 28, 29, 31, 109 และ 110 ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อ 10	- มีข้อกำหนดด้านสุขภาพและสุขอนามัยที่เฉพาะเจาะจงสำหรับสตรี มีครรภ์ สตรีให้นมบุตร และสตรีมีประจำเดือนอย่างไรบ้าง - มีการตรวจคัดกรองป้องกันทางนรีเวชโดยเฉพาะหรือไม่ - มีการคัดกรองเบื้องต้นเพื่อให้สามารถนำบุคคลที่มีอาการป่วยทางจิตอย่างรุนแรงไปรับการรักษาที่เหมาะสมหรือไม่ - มีโปรแกรมการฟื้นฟูสำหรับผู้ต้องขังที่มีความพิการหรือไม่ - มีโปรแกรมด้านสุขภาพเฉพาะสำหรับผู้ต้องขัง LGBT หรือไม่ - ผู้ต้องขัง LGBT ที่แปลงเพศจะมีโอกาสได้รับการดูแลต่อไปในระหว่างถูกคุมขังหรือไม่ - มีการดำเนินมาตรการพิเศษเพื่อดูแลสุขภาพของผู้ต้องขังสูงอายุหรือไม่

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลທີ່ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
			- เจ้าหน้าที่ด้านสุขภาพ โดยเฉพาะแพทย์ ได้รับการฝึกอบรมด้านการบันทึกข้อมูลการทรมานโดยใช้พิธีสารอิสตันบูลหรือไม่ - มีกลไกอะไรบ้างสำหรับการรายงานกรณีการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายอย่างเป็นความลับ และเพื่อการคุ้มครองผู้ถูกกระทำทรมาน
4.3	บุคลากรด้านสาธารณสุข	บุคลากรด้านสาธารณสุขที่ทำงานในเรือนจำมีภาระทางวิชาชีพและจริยธรรมต่อผู้ป่วยเช่นเดียวกับบุคลากรที่ทำงานภายนอก อย่างไรก็ตาม ลักษณะเฉพาะของสภาพแวดล้อมในเรือนจำซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักของฝ่ายบริหารคือความปลอดภัยและการรักษาวินัย มักขัดแย้งกับหน้าที่ดูแลของบุคลากรสาธารณสุข ซึ่งภาระหน้าที่ทางจริยธรรมและวิชาชีพต่อผู้ป่วยอาจได้รับการกระทบจากหน้าที่ต่อฝ่ายบริหารเรือนจำ บุคลากรสาธารณสุขต้องได้รับการคัดเลือกอย่างรอบคอบ และต้องได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของสุขภาพในเรือนจำ และสิทธิมนุษยชน และความเป็นอิสระทางวิชาชีพและจริยธรรมของเจ้าหน้าที่ด้านสาธารณสุขมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความไว้วางใจให้กับผู้ต้องขัง	- บุคลากรด้านสาธารณสุขมีจำนวนกี่คน (แพทย์ พยาบาล จิตแพทย์ นักจิตวิทยา ทันตแพทย์) - บุคลากรดังกล่าวประจำที่เรือนจำหรือไม่ หรือทำงานที่เรือนจำวันใดบ้าง (สัปดาห์ละกี่วัน มีตารางงานอะไรบ้าง) - คุณสมบัติและความสามารถของบุคลากรด้านสาธารณสุขในเรือนจำมีอะไรบ้าง - บุคลากรด้านสาธารณสุขในเรือนจำได้รับเงินเดือนเทียบเท่ากับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขภายนอกหรือไม่ - บุคลากรด้านสาธารณสุขในเรือนจำได้รับการคัดเลือกอย่างไร - บุคลากรด้านสาธารณสุขได้รับการฝึกอบรมอะไรบ้าง - มีกลไกในการจัดทำเอกสารและรายงานกรณีการทรมานหรือการปฏิบัติที่โหดร้ายหรือไม่ - บุคลากรด้านสาธารณสุขในเรือนจำอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของกระทรวงยุติธรรม หรือกระทรวงสาธารณสุข - บุคลากรด้านสาธารณสุขในเรือนจำได้รับการฝึกอบรมโดยเฉพาะเกี่ยวกับปัญหาทางจริยธรรมที่อาจเผชิญในเรือนจำหรือไม่

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลที่ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
		อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 25, 27.2, 32, 33, 34, 35, 46 และ 47	- บุคลากรด้านสาธารณสุขในเรือนจำมีบทบาทในการการลงโทษทางวินัยภายในเรือนจำหรือไม่
5. กิจกรรมประจำวัน			
5.1	กิจกรรมนันทนาการ	เรือนจำทุกแห่งควรจัดให้มีกิจกรรมนันทนาการให้แก่ผู้ต้องขังเพื่อรักษาหรือปรับปรุงความเป็นอยู่โดยรวมของผู้ต้องขัง กิจกรรมนันทนาการเกี่ยวข้องกับกีฬาหรือการทำกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรม โดยควรแยกจากงานในเรือนจำหรือการฝึกอาชีพ เรือนจำควรมีบุคลากรและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมสำหรับการจัดและดำเนินกิจกรรมนันทนาการ ผู้ต้องขังทุกคนควรมีโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการหากต้องการ โดยไม่คำนึงถึงเพศ อายุ สัญชาติ รสนิยมทางเพศ หรือสภาพร่างกายหรือจิตใจ อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 4 และ 105	<u>คำถามทั่วไป</u> - ผู้ต้องขังมีสิทธิเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการหรือไม่ หากได้ บ่อยเพียงใด - มีกิจกรรมนันทนาการอะไรบ้าง (กีฬา กิจกรรมทางวัฒนธรรม) - เรือนจำมีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับกิจกรรมนันทนาการโดยเฉพาะหรือไม่ อยู่ในสภาพอย่างไร มีอุปกรณ์ครบครันแค่ไหน - ใครเป็นผู้กำหนดว่าผู้ต้องขังคนใดจะมีสิทธิเข้าร่วมกิจกรรมเหล่านี้ มีเกณฑ์การคัดเลือกอย่างไร - มีข้อบ่งชี้ที่บ่งบอกว่ามีการปฏิเสธการเข้าถึงกิจกรรมนันทนาการอย่างเลือกปฏิบัติหรือไม่ <u>คำถามสำหรับกลุ่มบุคคลเฉพาะ</u> - ผู้ที่มีความพิการทางร่างกายหรือจิตใจมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการหรือไม่ หากได้ กิจกรรมใดบ้าง - บุคคลที่เป็น LGBTI ถูกเลือกปฏิบัติในการเข้าถึงกิจกรรมนันทนาการหรือไม่

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลที่ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
5.2	การศึกษา	การศึกษาถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการฟื้นฟูและการกลับคืนสู่สังคมภายหลังที่ได้รับการปล่อยตัว ดังนั้นผู้ต้องขังทุกคนควรสามารถเข้าถึงการศึกษาหรือกิจกรรมการศึกษาที่เหมาะสมกับแต่ละบุคคลที่จะช่วยการพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มที่ ทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบ รวมทั้งการมีห้องสมุดที่มีหนังสือ สื่อ และอุปกรณ์การศึกษาที่ครบครัน โดยการศึกษาในเรือนจำควรต้องบูรณาการให้เป็นระบบเดียวกันกับการศึกษาแห่งชาติ และมีความต่อเนื่องกัน อนึ่ง สำหรับเด็กติดผู้ต้องขังหรือเด็กประเภทอื่น ๆ ซึ่งจำเป็นจะต้องอยู่ภายในเรือนจำ หากเด็กนั้นยังอยู่ในวัยเรียนจะต้องได้รับการศึกษาภาคบังคับอย่างเต็มที่ รวมทั้งหากผู้ต้องขังคนใดยังขาดทักษะการอ่านออกเขียนได้ขั้นพื้นฐาน เรือนจำจะต้องจัดการศึกษาภาคบังคับให้ด้วย อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 4, 64, 104 และ 105 ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อ 37	<u>คำถามทั่วไป</u> - หน่วยงาน/องค์กรใดที่รับผิดชอบในการให้การศึกษาในเรือนจำ - เรือนจำมีการจัดการศึกษาทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการที่มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาบุคคลให้เต็มที่หรือไม่ - การศึกษาอย่างเป็นทางการในเรือนจำมีการบูรณาการเข้ากับระบบการศึกษาของรัฐหรือไม่ อย่างไร - มีการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ต้องขังที่ขาดทักษะการอ่านเขียนขั้นพื้นฐานเป็นภาคบังคับหรือไม่ - มีปัจจัยใดบ้างที่ขัดขวางการเข้าถึงการศึกษาในทางปฏิบัติ (สถานภาพของครูเป็นอย่างไร (เงินเดือน สภาพการทำงาน สวัสดิการต่างๆ ได้รับการแต่งตั้งจากกระทรวงที่รับผิดชอบการศึกษาของรัฐหรือไม่) - ผู้ต้องขังสามารถรับประกาศนียบัตร/ใบรับรองที่ได้รับการยอมรับในระดับประเทศเมื่อสำเร็จหลักสูตรได้หรือไม่ - หน่วยงานภายนอกมีส่วนร่วมในการให้การศึกษาในเรือนจำหรือไม่ - เรือนจำมีห้องสมุดที่เข้าถึงได้ง่าย พร้อมทั้งมีทรัพยากรและเทคโนโลยีที่เพียงพอและเหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังทุกประเภทหรือไม่ - มีหนังสือและวารสารที่เป็นภาษาต่างประเทศหรือไม่ - มีข้อบ่งชี้ถึงการเลือกปฏิบัติในการเข้าถึงการศึกษาหรือไม่

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลທີ່ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
			<u>คำถามสำหรับกลุ่มบุคคลเฉพาะ</u> - ผู้หญิงมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาระดับกว้างและมีคุณภาพเท่ากับผู้ชายหรือไม่ - เด็กที่อาศัยอยู่กับแม่ในเรือนจำจะมีโอกาสเข้าถึงการศึกษากับเด็กนอกเรือนจำหรือไม่ - คนพิการมีโอกาสเข้าร่วมการศึกษาที่เข้าถึงได้และเกี่ยวข้องในเรือนจำหรือไม่ และประสบกับอุปสรรคอะไรหรือไม่ - ผู้ต้องขังชาวต่างชาติและผู้ที่เป็นชนกลุ่มน้อยสามารถเข้าถึงการศึกษได้เท่ากับผู้ต้องขังอื่นหรือไม่
5.3	การออกกำลังกายกลางแจ้ง	ผู้ต้องขังทุกคนมีสิทธิได้ออกกำลังกายกลางแจ้งอย่างน้อยหนึ่งชั่วโมงต่อวัน เรือนจำจึงควรจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม มีพื้นที่ขนาดใหญ่เพียงพอ และมีความปลอดภัยในการออกกำลังกาย รวมทั้งมีการติดตั้งอุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้ผู้ต้องขังได้มีโอกาสออกกำลังกายและพักผ่อนหย่อนใจอย่างแท้จริง นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่เรือนจำต้องดำเนินการเพื่อรับรองว่าผู้ต้องขังทุกคนได้มีโอกาสได้ใช้เวลากลางแจ้งทุกคน รวมทั้งผู้ต้องขังที่อยู่ภายใต้การขังเดี่ยวหรือการถูกลงโทษทางวินัย ตลอดจนผู้ต้องขังที่อยู่ในสถานการณ์ที่มีความเสี่ยงหรือความเปราะบางต่าง ๆ	<u>คำถามทั่วไป</u> - ผู้ต้องขังทุกคนในเรือนจำมีสิทธิออกกำลังกายกลางแจ้งอย่างน้อยหนึ่งชั่วโมงต่อวันหรือไม่ - ผู้ต้องขังในเรือนจำมีสิทธิออกกำลังกายกลางแจ้งเท่ากันหรือไม่ หากมีความแตกต่างกัน เพราะเหตุใดจึงแตกต่างกัน - พื้นที่ออกกำลังกายกลางแจ้งเหมาะสมกับการออกกำลังกายและพักผ่อนหย่อนใจอย่างแท้จริงหรือไม่ - มีสิ่งอำนวยความสะดวก และอุปกรณ์ออกกำลังกายหรือไม่ - ผู้ต้องขังได้รับเสื้อผ้าที่เหมาะสมสำหรับการออกกำลังกายกลางแจ้งหรือไม่ - พื้นที่ออกกำลังกายมีสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยซึ่งผู้ต้องขังสามารถเคลื่อนไหวได้อย่างอิสระหรือไม่

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลທີ່ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
		อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 4, 23.1, 23.2 และ 35.1	- มีรายงานเรื่องการกลั่นแกล้ง หรือความรุนแรงในระหว่างเวลาออกกำลังกายกลางแจ้งหรือไม่ <u>คำถามสำหรับกลุ่มบุคคลเฉพาะ</u> - ผู้ต้องขังที่มีความบกพร่องทางการเคลื่อนไหวสามารถเข้าถึงพื้นที่สำหรับออกกำลังกายกลางแจ้งได้หรือไม่ - ผู้ต้องขัง LGBTI สามารถเข้าร่วมการออกกำลังกายกลางแจ้งได้อย่างปลอดภัยหรือไม่ (โดยไม่เสี่ยงต่อการถูกกลั่นแกล้งหรือความรุนแรง)
5.4	ศาสนา	ผู้ต้องขังในเรือนจำมีสิทธิที่จะมีเสรีภาพในการนับถือศาสนา รวมทั้งควรมีสิทธิเท่าเทียมกันในการนับถือหรือไม่นับถือศาสนา เจ้าหน้าที่เรือนจำ ควรดำเนินการเพื่อรับรองว่าผู้ต้องขังที่นับถือศาสนาจะสามารถมีส่วนร่วมในการปฏิบัติศาสนากิจที่แต่ละคนนับถือ รวมทั้งได้สวดมนต์และใช้เวลาส่วนตัวร่วมกันตามหลักศาสนา ได้รับการเยี่ยมจากนักบวชหรือตัวแทนทางศาสนา สามารถครอบครองวัตถุและสัญลักษณ์ทางศาสนา รวมทั้งได้มีโอกาสในการปฏิบัติตามข้อกำหนดทางศาสนาของตนเกี่ยวกับอาหาร หรือการแต่งกาย อ้างอิง	- มีสิ่งบ่งชี้การเลือกปฏิบัติต่อบุคคลที่นับถือศาสนาหรือไม่นับถือศาสนาภายในเรือนจำหรือไม่ - ผู้ต้องขังสามารถเลือกและเปลี่ยนศาสนาในเรือนจำได้หรือไม่ - มีสิ่งบ่งชี้ถึงการปลูกฝังลัทธิศาสนาหรือการบังคับเปลี่ยนศาสนาหรือไม่ (ไม่ว่าจะผ่านโครงการทางการของเรือนจำหรือในหมู่ผู้ต้องขัง) - มีข้อจำกัดเกี่ยวกับสิทธิในการนับถือศาสนาหรือไม่ หากมี ด้วยเหตุผลใด - มาตรการทางวินัยกระทบต่อเสรีภาพในการนับถือศาสนาหรือไม่ - เรือนจำมีการแต่งตั้งตัวแทนศาสนาสำหรับศาสนาที่มีอยู่ในเรือนจำหรือไม่ - ผู้ต้องขังสามารถรับการเยี่ยมเป็นส่วนตัวจากตัวแทนทางศาสนาหรือไม่

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลທີ່ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
		ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 2.1, 4, 65, 66, 91, 92.1 และ 104.1 ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อ 54	- ผู้ต้องขังมีโอกาสเข้าร่วมพิธีกรรมหรือกิจกรรมทางศาสนา เป็นประจำหรือไม่ มีการความสะดวกที่เหมาะสมสำหรับการปฏิบัติศาสนกิจร่วมกันภายในเรือนจำหรือไม่ - ผู้ต้องขังสามารถเก็บหนังสือ สัญลักษณ์ และวัตถุทางศาสนาไว้ในครอบครองได้หรือไม่ - ผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะปฏิบัติตามข้อกำหนดของศาสนาของตนได้บ่อยเท่าที่ศาสนากำหนดหรือไม่ - ผู้ต้องขังสามารถอดอาหารด้วยเหตุผลทางศาสนาได้หรือไม่ เรือนจำรองรับผู้ต้องขังที่อดอาหารอย่างไร - ผู้ต้องขังสามารถเข้าถึงอาหารที่จัดเตรียมตามพิธีกรรมทางศาสนาของตนได้หรือไม่
5.5	การทำงาน	เรือนจำควรจัดให้ผู้ต้องขังได้มีโอกาสในการทำงานที่เป็นประโยชน์ในวันและเวลาทำงานปกติ ซึ่งการทำงานมีความสำคัญต่อความเป็นอยู่ที่ดีของผู้ต้องขังและการบริหารจัดการของเจ้าหน้าที่เรือนจำที่ง่ายและเป็นระเบียบเรียบร้อยมากขึ้น รวมทั้งการกลับไปใช้ชีวิตเป็นปกติในสังคมภายหลังการปล่อยตัว ซึ่งการจัดสรรงานหรือตำแหน่งงานควรเป็นไปตามผลการประเมินรายบุคคล เพื่อช่วยให้ผู้ต้องขังได้ทักษะ ประสบการณ์ และภูมิใจในคุณค่าตนเอง ซึ่งการทำงานของผู้ต้องขังในเรือนจำควรได้รับค่าตอบแทนที่เท่าเทียมกันและมี	- มีงานประเภทใดบ้างในเรือนจำ - ผู้ต้องขังที่ได้งานทำงานมีจำนวนเท่าใด - มีการจัดสรรงานผ่านการประเมินรายบุคคลหรือไม่ - มีเกณฑ์ที่ชัดเจนและโปร่งใสในการจัดสรรงานให้ผู้ต้องขังหรือไม่ - เมื่อโอกาสในการทำงานมีจำกัด ใครจะเป็นผู้ตัดสินใจเรื่องการจัดสรรงาน - การประเมินสมรรถภาพทางกายและสุขภาพของผู้ต้องขังในการทำงานมีอะไรบ้าง ผู้ต้องขังที่อ้างว่าตนเองไม่เหมาะสมที่จะทำงานมีสิทธิได้รับการทดสอบทางการแพทย์หรือไม่ - การทำงานมีการเชื่อมโยงกับการฝึกอาชีพหรือไม่

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลที่ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
		เงื่อนไขหรือสภาพการทำงานที่เทียบเคียงได้กับงานในลักษณะเดียวกันในชุมชนภายนอก โดยการทำงานควรมีความสร้างสรรค์และต้องไม่ถูกแสวงหาผลประโยชน์โดยไม่เป็นธรรม อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 4, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102 และ 103	- ผู้ต้องขังมีทางเลือกในการเลือกประเภทงานที่จะทำหรือไม่ - มีการให้ผู้ต้องขังไปทำงานภายนอกเรือนจำหรือไม่ มีการจัดสรรอย่างไร - ชั่วโมงการทำงานในเรือนจำโดยเฉลี่ยคือเท่าใด - สภาพแวดล้อมการทำงานมีความปลอดภัยและเหมาะสมหรือไม่ - มีการจ่ายค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมหรือไม่ มีการกำหนดและคำนวณค่าจ้างอย่างไร - ผู้ต้องขังมีสิทธินำค่าจ้างไปใช้หรือไม่ และใช้ได้อย่างไรบ้าง
6. บุคลากรในเรือนจำ			
6.1	การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่เรือนจำ	การฝึกอบรมมีความสำคัญเพื่อให้เจ้าหน้าที่เรือนจำมีความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีในการปฏิบัติหน้าที่ของตนและเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีของผู้ต้องขัง งานในเรือนจำมีความซับซ้อนและต้องใช้ทักษะที่หลากหลาย การฝึกอบรมจึงเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาและรักษาบุคลากรในเรือนจำที่มีทักษะ แรงจูงใจ และทุ่มเท โปรแกรมการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่เรือนจำควรครอบคลุมการฝึกอบรมเบื้องต้นเกี่ยวกับการแต่งตั้งและโอกาสในการพัฒนาวิชาชีพเป็นประจำตลอดอาชีพการงาน โปรแกรมดังกล่าวควรยึดตามความเข้าใจที่ชัดเจน	- เจ้าหน้าที่ใหม่ของเรือนจำได้รับการฝึกอบรมอะไรบ้าง - การฝึกอบรมเป็นแบบมีส่วนร่วมและมีองค์ประกอบเชิงทฤษฎีและปฏิบัติหรือไม่ - การฝึกอบรมเบื้องต้นครอบคลุมถึงหลักการสิทธิมนุษยชนที่เป็นพื้นฐานของงานในเรือนจำหรือไม่ - เจ้าหน้าที่ทุกคนเข้าถึงโอกาสการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องเท่าเทียมกันหรือไม่ (มีข้อบ่งชี้ถึงการเลือกปฏิบัติในการเข้าถึงหรือไม่) - ผู้บริหารเรือนจำได้รับการฝึกอบรมอย่างเข้มข้นเกี่ยวกับทักษะการจัดการที่จำเป็นสำหรับบทบาทของตนหรือไม่

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลที่ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
		เกี่ยวกับจุดประสงค์ของงานในเรือนจำและหลักการสิทธิมนุษยชนที่อยู่เบื้องหลัง อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 75, 76.1 และ 76.2 ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อ 33	
6.2	สภาพการทำงาน	คุณภาพชีวิตในการทำงานและการบริหารงานเรือนจำของฝ่ายบริหาร รวมทั้งการได้รับการปฏิบัติจากผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน ส่งผลกระทบโดยตรงต่อบรรยากาศภายในเรือนจำและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง นอกจากนี้ สภาพแวดล้อมที่ดีของการทำงานภายในเรือนจำถือเป็นเหตุผลสำคัญในการดึงดูดและรักษาเจ้าหน้าที่ที่เหมาะสมไว้กับงานภายในเรือนจำ อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 74	- เจ้าหน้าที่เรือนจำได้รับเงินเดือนเท่าไร และเทียบกับหน่วยงานสาธารณะอื่นๆ (เช่น ตำรวจ พยาบาล หรือครู) เป็นอย่างไร - มีที่พักให้เจ้าหน้าที่เรือนจำและครอบครัวหรือไม่ อย่างไร - สวัสดิการสำหรับเจ้าหน้าที่เรือนจำมีอะไรบ้าง - อะไรคือสิ่งที่ดีที่สุดและยากที่สุดในการทำงานของเจ้าหน้าที่ - อัตราส่วนเจ้าหน้าที่ต่อผู้ต้องขังในเรือนจำคือเท่าใด - เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ทำงานกี่ชั่วโมง ทำงานเป็นกะหรือไม่ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ต้องทำงานล่วงเวลาหรือไม่ ได้รับค่าตอบแทนหรือไม่ - สภาพการทำงานทางกายภาพของเจ้าหน้าที่เรือนจำเป็นอย่างไร - เรือนจำมีนโยบายสวัสดิการสำหรับเจ้าหน้าที่หรือไม่ อย่างไร - เรือนจำมีระบบการให้คำปรึกษากับเจ้าหน้าที่ที่พบข้อท้าทายในการทำงานที่เหมาะสมหรือไม่ - เจ้าหน้าที่เรือนจำไม่ถูกกดดันจากฝ่ายบริหารหรือเพื่อนร่วมงานให้ปฏิบัติในสิ่งที่ไม่เหมาะสมต่อผู้ต้องขังหรือไม่

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลที่ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
6.3	การคัดเลือกและสรรหาเจ้าหน้าที่	กระบวนการสรรหาบุคลากรมีบทบาทสำคัญในการทำให้อำนาจมีบุคลากรที่มีทักษะ ความรู้ และทัศนคติที่จำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่โดยเคารพศักดิ์ศรีและสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง ดังนั้น ระบบเรือนจำจึงจำเป็นต้องมีนโยบายการสรรหาบุคลากรที่ชัดเจน มาตรฐานระดับนานาชาติและระดับภูมิภาคจำนวนหนึ่งกำหนดว่าเจ้าหน้าที่เรือนจำจะต้องได้รับการคัดเลือกอย่างรอบคอบ โดยเน้นย้ำถึงความจำเป็นในการมีความสามารถทางวิชาชีพ ความซื่อสัตย์ มนุษยธรรม และความเหมาะสมส่วนบุคคลสำหรับงานที่ซับซ้อนที่พวกเขาจะต้องดำเนินการ การคัดเลือกเจ้าหน้าที่ที่เหมาะสมไม่เพียงแต่หมายความว่าพวกเขาจะมีอุปกรณ์ครบครันในการทำงานเท่านั้น แต่ยังเพิ่มโอกาสที่พวกเขาจะพึงพอใจกับงานของตน และยังคงมีแรงจูงใจและทุ่มเทอีกด้วย ส่วนนี้เน้นที่การคัดเลือกเจ้าหน้าที่เรือนจำที่ปฏิบัติหน้าที่ในการดำเนินงานเรือนจำในแต่ละวันและติดต่อกับผู้ต้องขังโดยตรง อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 74, 75.1, 75.2, 78, 79, 80	- เจ้าหน้าที่เรือนจำได้รับการคัดเลือกอย่างไร - เรือนจำมีนโยบายการสรรหาเจ้าหน้าที่เรือนจำอย่างเข้มข้นและโปร่งใส พร้อมเกณฑ์และขั้นตอนการคัดเลือกที่ชัดเจนหรือไม่ - ในเรือนจำมีกี่ตำแหน่ง และปัจจุบันมีเจ้าหน้าที่ว่างกี่ตำแหน่ง - ขั้นตอนการคัดเลือกมุ่งเน้นทดสอบคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้สมัคร รวมถึงความซื่อสัตย์สุจริต ความเป็นมนุษย์ และความเคารพต่อความหลากหลายหรือไม่

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลที่ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
	7. ความปลอดภัย ระเบียบ และวินัย		
7.1	การตรวจค้นร่างกาย	เรือนจำจำเป็นต้องมีการตรวจค้นร่างกายของผู้ต้องขังด้วยเหตุผลด้านความปลอดภัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันหรือหลีกเลี่ยงการนำเข้าสู่สารและวัตถุต้องห้ามหรืออันตรายเข้ามาในบริเวณพื้นที่เรือนจำ เช่น อาวุธ ยาเสพติด หรือโทรศัพท์มือถือ โดยมีวิธีการตรวจค้นร่างกายหรือระดับการปฏิบัติที่แตกต่างกัน รวมถึงการตรวจค้นตามโพรงหรือซอกของร่างกายอย่างใกล้ชิด ซึ่งตามคำแนะนำตามกลไกระหว่างประเทศและกฎหมายของหลายประเทศได้เริ่มมีการห้ามการตรวจค้นร่างกายโดยวิธีนี้ ซึ่งแม้การตรวจค้นร่างกายโดยวิธีนี้ยังไม่ได้มีการห้ามโดยเคร่งครัด แต่ได้รับคำแนะนำให้ควรกระทำโดยแพทย์ที่ได้รับการฝึกอบรมและที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น อนึ่ง เนื่องจากการตรวจค้นร่างกายโดยการให้เปลื้องผ้าสามารถทำให้เสื่อมเสียหรืออับอายได้ ดังนั้น จึงควรดำเนินการเมื่อมีความจำเป็นอย่างเคร่งครัดเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยภายในเรือนจำ ทั้งนี้ การตรวจค้นร่างกายไม่ว่าด้วยวิธีการใดจะต้อง	- สถานการณ์ เงื่อนไข และข้อกำหนดในการตรวจค้นร่างกายมีการกำหนดไว้ในกฎหมายหรือไม่ - ขั้นตอนการตรวจค้นหา มีรายละเอียดอยู่ในกฎระเบียบของเรือนจำหรือไม่ - การตรวจค้นร่างกายจะดำเนินการเฉพาะในกรณีที่เป็นจำเป็นและเคารพหลักความได้สัดส่วนเท่านั้นหรือไม่ - มีการตรวจค้นร่างกายผู้ต้องขังทุกคนอย่างเป็นระบบในช่วงเวลาอื่นนอกเหนือจากตอนที่รับตัวมาหรือไม่ - การตรวจค้นร่างกายต้องกระทำโดยไม่ให้ผู้ต้องขังอื่นมองเห็นหรือไม่ - การตรวจค้นร่างกายดำเนินการโดยบุคลากรที่เป็นเพศเดียวกัน และไม่มีเจ้าหน้าที่ที่เป็นเพศตรงข้ามอยู่ด้วยหรือไม่ - มีการห้ามตรวจค้นในที่ลับโดยเด็ดขาดหรือไม่ มิฉะนั้นแล้ว การตรวจค้นจะต้องดำเนินการเฉพาะในสถานการณ์พิเศษและโดยแพทย์ที่มีคุณสมบัติ (นอกเหนือจากแพทย์ของเรือนจำ) หรือไม่ - มีทางเลือกอื่นนอกเหนือจากการตรวจค้นร่างกายหรือไม่ - มีกฎระเบียบเฉพาะในการตรวจค้นร่างกายบุคคล LGBT หรือไม่ โดยให้บุคคลดังกล่าวมีโอกาสเลือกเพศของบุคคลที่ทำการตรวจค้นหรือไม่

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลที่ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
		กระทำในลักษณะที่เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังในทุกกรณี อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 50, 51, 52, 52.1, 53 และ 60.2 ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อ 19, 20 และ 21	
7.2	การตรวจค้นเรือนนอน	เรือนจำจะต้องดำเนินการตรวจค้นสถานที่บางแห่งหรือทั้งหมดเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยภายในเรือนจำอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งการตรวจค้นเรือนนอน อย่างไรก็ตาม การตรวจค้นเรือนนอนมีความเฉพาะเจาะจงที่แตกต่างจากการตรวจค้นสถานที่อื่นในเรือนจำ เนื่องจากเรือนนอนเป็นพื้นที่ซึ่งมีลักษณะเป็นพื้นที่ส่วนตัว ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีมาตรการป้องกันการละเมิดและการเลือกปฏิบัติที่เป็นระบบ รวมทั้งการป้องกันการทำให้ทรัพย์สินของผู้ต้องขังเสียหาย ตลอดจนการกำหนดให้การตรวจค้นเรือนนอนต้องกระทำในลักษณะที่สงบและเคารพความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขัง	- สถานการณ์ เงื่อนไข และข้อกำหนดในการตรวจค้นเรือนนอนถูกกำหนดไว้ในกฎหมายหรือไม่ - ขั้นตอนการตรวจค้นมีรายละเอียดอยู่ในกฎระเบียบของเรือนจำหรือไม่ - การค้นหาเรือนนอนจะดำเนินการเฉพาะในกรณีที่เป็นและสอดคล้องกับการดำเนินงานด้านความปลอดภัยเท่านั้นหรือไม่ - การตรวจค้นเรือนนอนดำเนินการต่อหน้าผู้ต้องขังที่เกี่ยวข้องหรือตัวแทนของผู้ต้องขังหรือไม่ - ผู้ต้องขังได้รับแจ้งหรือไม่ว่าทรัพย์สินของตนจะถูกยึด - ทรัพย์สินส่วนตัวของผู้ต้องขังที่เสียหายจะได้รับการทดแทนหรือไม่ - เจ้าหน้าที่ตรวจค้นสามารถระบุตัวตนได้ชัดเจนหรือไม่ (เช่น หมายเลขทะเบียน ไม่สวมหมวกหรือหน้ากากระหว่างการค้นหา) - เจ้าหน้าที่ได้รับการฝึกอบรมให้ดำเนินการตรวจค้นเรือนนอนในลักษณะที่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังหรือไม่

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลที่ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
		ทั้งนี้ การตรวจค้นเรือนนอนต้องกระทำโดยเจ้าหน้าที่เรือนจำซึ่งสามารถระบุตัวตนได้ และต้องมีผู้ต้องขังที่เกี่ยวข้องโดยตรงหรือตัวแทนของผู้ต้องขังนั้นอยู่ด้วย และกรณีที่เป็นการค้นเรือนนอนขนาดใหญ่จะต้องมีผู้พักอาศัยอย่างน้อยหนึ่งคนร่วมอยู่ด้วย อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 50, 51 และ 53	
7.3	การขังเดี่ยว	การขังเดี่ยว หมายถึง การขังนักโทษไว้ตามลำพังในห้องขังนานกว่า 22 ชั่วโมงต่อวัน เนื่องจากการขังเดี่ยวจะส่งผลเสียต่อทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ดังนั้น การกักขังเดี่ยวจึงควรใช้ในสถานการณ์ที่พิเศษเท่านั้น และควรได้รับการดูแลอย่างเข้มงวด รวมทั้งให้ใช้ได้เฉพาะในระยะเวลาที่จำกัดเท่านั้น เนื่องจากการขังเดี่ยวจะส่งผลเสียต่อทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ การขังเดี่ยวจึงเป็นสถานการณ์ที่สุ่มเสี่ยงต่อการปฏิบัติที่โหดร้าย ไร้นุชยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี หรือแม้แต่การทรมาน	- การใช้การขังเดี่ยวเป็นมาตรการทางวินัยจำกัดอยู่เฉพาะความผิดที่ร้ายแรงที่สุดเท่านั้นหรือไม่ - เมื่อมีการใช้การขังเดี่ยวเป็นมาตรการคุมครอง ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ต้องขังคนนั้นหรือไม่ - ผู้ต้องขังที่รู้สึกถูกคุกคามสามารถขอขังเดี่ยวชั่วคราวเพื่อปกป้องตัวเองได้หรือไม่ - ใครเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะขังเดี่ยวเมื่อใด และจะคุมขังนานเท่าใด - มาตรการคุมครองเชิงกระบวนการสำหรับบุคคลที่ถูกขังเดี่ยวมีอะไรบ้าง - ผู้ต้องขังที่มีความบกพร่องทางจิตต้องถูกขังเดี่ยวหรือไม่ - สตรีมีครรภ์ สตรีให้นมบุตร หรือสตรีที่ถูกควบคุมตัวพร้อมลูกเล็กต้องถูกคุมขังเดี่ยวหรือไม่

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลที่ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
		เด็กติดผู้ต้องขังหรือเด็กในสถานะใด ๆ ที่อยู่ในเรือนจำ บุคคลที่มีปัญหาด้านสุขภาพจิต ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ และให้นมบุตร หรือผู้ต้องขังหญิงที่ถูกควบคุมตัวพร้อมกับลูกไม่ควรถูกกักขังเดี่ยว อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 38.2, 43.1, 44, 45.1, 45.2 และ 46 ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อ 22	- เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ในเรือนจำมีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจขังเดี่ยวหรือไม่ - มีการดูแลทางการแพทย์เป็นประจำสำหรับผู้ต้องขังเดี่ยวหรือไม่ หากมี ความถี่ในการดูแลเป็นอย่างไร - ห้องขังเดี่ยวมีสภาพเป็นอย่างไร
7.4	มาตรการทางวินัย	การมีขั้นตอนทางวินัยถือเป็นสิ่งสำคัญทั้งในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในเรือนจำและการเคารพสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของบุคคลที่ถูกกักขัง ผู้ต้องขังต้องคุ้นเคยกับกฎทางวินัยและเจ้าหน้าที่เรือนจำต้องปฏิบัติตามกฎเหล่านี้ กฎหมายจะต้องกำหนดบทลงโทษสำหรับแต่ละความผิด การลงโทษทางวินัยต้องเป็นทางเลือกสุดท้าย และผู้ต้องขังต้องดูแลให้สิทธิในการได้รับการปฏิบัติอย่างยุติธรรมของตนได้รับการเคารพ	- มีการระบุความผิดทางวินัยและการลงโทษที่เกี่ยวข้องไว้ในกฎหมายหรือไม่ - มีการใช้มาตรการลงโทษแบบใดบ่อยที่สุด มีการลงโทษทางวินัยที่ไม่เป็นทางการหรือไม่ - ใครเป็นผู้มีอำนาจในการลงโทษทางวินัย - มีการควบคุมความชอบด้วยกฎหมายของกระบวนการลงโทษทางวินัยหรือไม่ - มีการให้สำเนาของระเบียบวินัยแก่ผู้ต้องขังทันทีที่เข้ามาในเรือนจำหรือไม่ - ผู้ต้องขังรับรู้ถึงพฤติกรรมที่ถือเป็นการละเมิดกฎระเบียบวินัยหรือไม่

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลที่ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
		การลงโทษทางวินัยที่มีลักษณะเป็นการประพาดไม่ดีตลอดจนการลงโทษที่เกิดจากการเลือกปฏิบัติทุกรูปแบบ ถือเป็นสิ่งต้องห้าม อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 36, 37, 38, 39.1, 39.2, 39.3, 40, 41, 43, 46 และ 54 ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อ 22 และ 23	- เจ้าหน้าที่เรือนจำใช้วิธีการใดในการแก้ไขข้อพิพาทก่อนที่จะมีการลงโทษทางวินัย - การใช้มาตรการลงโทษทางวินัยเป็นทางเลือกสุดท้ายหรือไม่ - มีการบันทึกมาตรการลงโทษทางวินัยไว้ในทะเบียนหรือไม่ มีการบันทึกประเภทความผิด ระยะเวลาของมาตรการ และชื่อผู้บังคับใช้มาตรการไว้ในทะเบียนหรือไม่ - ผู้ที่ถูกลงโทษสามารถอุทธรณ์คำตัดสินได้หรือไม่
7.5	วิธีการควบคุมตัว	เครื่องมือควบคุม คือ เครื่องมือที่ใช้เพื่อควบคุมหรือจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวของบุคคลเป็นการชั่วคราว เช่น กุญแจมือ สายรัด แล่รัดแขน หรือเตียงควบคุม ห้ามใช้การควบคุม ยกเว้นในสถานการณ์เฉพาะและมีการกำกับดูแลอย่างเข้มงวด และห้ามใช้เครื่องมือดังกล่าวเป็นเวลานานเกินกว่าที่จำเป็น และต้องป้องกันความเสี่ยงในการหลบหนีระหว่างการเคลื่อนย้าย การทำร้ายร่างกายบุคคลอื่น การทำร้ายตนเอง หรือความเสียหายต่อโครงสร้างพื้นฐานเท่านั้น	- เงื่อนไขและวิธีการใช้มาตรการควบคุมตัวมีบัญญัติไว้ในกฎหมายหรือไม่ - กรณีใดบ้างที่กฎหมายอนุญาตให้ใช้วิธีการควบคุมตัว - ในทางปฏิบัติมีการนำวิธีการควบคุมตัวมาใช้จริงอย่างไร - ขั้นตอนการจัดการภายในเกี่ยวกับการใช้เครื่องควบคุมตัวมีอะไรบ้าง - มีแพทย์เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการประเมินวิธีการควบคุมที่ใช้หรือไม่ - มีการใช้เครื่องมือการควบคุมอย่างเลือกปฏิบัติต่อผู้ต้องขังบางกลุ่มหรือไม่ - วิธีการควบคุมทางกายภาพที่นำมาใช้มีอะไรบ้าง

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลที่ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
		ห้ามใช้การควบคุมเพื่อจุดประสงค์ในการลงโทษทางวินัย เครื่องมือในการควบคุมบางประเภท เช่น โซ่และเหล็ก ถือเป็นสิ่งต้องห้าม การใช้มาตรการควบคุมตัวบุคคลบางประเภท โดยเฉพาะสตรีมีครรภ์และเยาวชน ต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลที่เข้มงวดยิ่งขึ้น อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 47, 48.1, 48.2 และ 49 ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อ 24	- เจ้าหน้าที่ที่ได้รับการฝึกอบรมทั้งทางปฏิบัติและทางทฤษฎีเกี่ยวกับเงื่อนไขในการใช้มาตรการควบคุมหรือไม่ - มีการใช้ยาสลบเพื่อระงับอาการหรือไม่ หากเป็นเช่นนั้น แพทย์จะเข้ามาเกี่ยวข้องหรือไม่ - มีการปรึกษาแพทย์เป็นประจำหรือไม่เมื่อมีการใช้มาตรการควบคุม ผู้ต้องขังที่เป็นคนพิการ - มีการบันทึกวิธีการควบคุมไว้ในทะเบียนหรือไม่ - มีกระบวนการสอบสวนทางการปกครองและ/หรือทางกฎหมายต่อข้อกล่าวหาการใช้การควบคุมในทางที่ผิดทุกกรณีหรือไม่
7.6	การจำแนกประเภทผู้ต้องขัง	วัตถุประสงค์หลักของการจำแนกประเภทผู้ต้องขัง คือ เพื่อประกันว่าจะมีระบบการคุ้มครองสิทธิและความปลอดภัยของบุคคลที่ถูกกักขังและเสรีภาพและการจัดการเรือนจำอย่างเหมาะสมที่สุด รวมทั้งเป็นมาตรการเพื่อรักษาหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ของผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างการสอบสวนและพิจารณาคดี ตลอดจนการจัดให้มีสภาพแวดล้อมภายในเรือนจำที่เหมาะสมที่สุดสำหรับผู้ต้องขังแต่ละประเภท	- ใครเป็นผู้ตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดวางผู้ต้องขัง และบนพื้นฐานใด - ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีจะถูกแยกออกจากผู้ต้องขังเด็ดขาดหรือไม่ - มีการดำเนินการแยกผู้ต้องขังออกไป ในกรณีที่มีการคุกคามความสมบูรณ์ทางร่างกายหรือศีลธรรมของผู้ต้องขังหรือไม่ หากเป็นเช่นนั้น การดำเนินการดังกล่าวได้รับความยินยอมจากผู้ที่เกี่ยวข้องหรือไม่ - มีการแยกผู้ต้องขังบางส่วนออกจากผู้ต้องขังคนอื่นๆ โดยขัดต่อความสมัครใจหรือไม่

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลที่ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
		โดยตามหลักการ ผู้หญิงควรแยกออกจากผู้ชาย ผู้เยาว์แยกจากผู้ใหญ่ ผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างการพิจารณาคดีแยกจากนักโทษเด็ดขาด ซึ่งหลักการแยกนี้ควรเป็นการแยกพื้นที่หรือแยกแดนออกจากกันอย่างเด็ดขาด แต่มาตรการแยกพื้นที่ออกจากกันนี้ต้องไม่นำไปสู่การจำกัดหรือการลดคุณภาพบริการหรือการดูแล หรือนำไปสู่สภาพแวดล้อมหรือมาตรฐานการควบคุมตัวภายในเรือนจำที่แย่ลง นอกจากนี้ อาจกำหนดให้มีเกณฑ์การแยกประเภทผู้ต้องขังอื่นเพื่อคุ้มครองผู้ต้องขังในสถานการณ์ที่มีความเปราะบางเป็นพิเศษเนื่องจากอายุ ภาวะด้านสุขภาพ ชาติพันธุ์ เพศสภาพหรืออัตลักษณ์ทางเพศ ซึ่งในกรณีเช่นนี้ การจำแนกประเภทไม่ควรเป็นระบบบังคับ แต่ควรคำนึงถึงความยินยอมของแต่ละบุคคล และไม่ถือว่าเป็นการขังเดี่ยว หรือต้องไม่เป็นเหตุในการจำกัดการเข้าถึงบริการและการดูแลที่ทางเรือนจำจัดให้ อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 11, 89 และ 93	- ผู้ต้องขังสามารถขอและได้รับการแยกจากผู้ต้องขังคนอื่นได้หรือไม่ - ผู้ต้องขัง LGBTI ถูกแยกออกจากผู้ต้องขังคนอื่นๆ อย่างเป็นระบบหรือไม่ หากเป็นเช่นนั้น จะระบุตัวตนได้อย่างไร และต้องได้รับความยินยอมจากพวกเขาหรือไม่ - ผู้ต้องขังบางคนหรือกลุ่มผู้ต้องขังบางกลุ่มถูกแยกออกจากผู้ต้องขังคนอื่นๆ ในเรือนจำด้วยเหตุผลอื่นนอกเหนือจากการปกป้องพวกเขาหรือไม่

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลที่ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
		ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อ 40 และ 41	
7.7	การใช้กำลัง	การใช้กำลังอาวุธภายในเรือนจำจะต้องเกิดขึ้นในสถานการณ์ที่เป็นข้อยกเว้นและจะต้องเป็นทางเลือกสุดท้ายที่สุดแล้วเท่านั้น ซึ่งจะต้องใช้อย่างเคร่งครัดภายใต้สถานการณ์ที่จำกัด 3 สถานการณ์เท่านั้น ได้แก่ 1. กรณีการป้องกันตนเองหรือบุคคลอื่นโดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งเป็นไปตามหลักของกฎหมายอาญา เมื่อมีการคุกคามต่อเจ้าหน้าที่เรือนจำ ผู้ต้องขังอื่น หรือบุคคลที่สาม 2. กรณีพยายามหลบหนี 3. กรณีที่ผู้ต้องขังปฏิเสธที่จะปฏิบัติตามคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย และไม่มีทางเลือกในการจัดการด้วยวิธีการอื่นนอกจากการใช้กำลัง เพื่อป้องกันการละเมิดกฎหมาย การใช้กำลังจะต้องเคารพหลักความชอบด้วยกฎหมาย ความจำเป็น และความได้สัดส่วน โดยเรือนจำต้องมีการกำหนดขั้นตอน	- กฎหมายให้อำนาจในการใช้กำลังภายในเรือนจำมีอะไรบ้าง - มีการควบคุมการใช้อาวุธอย่างไร - มีการดำเนินมาตรการใดบ้างเพื่อหลีกเลี่ยงการใช้กำลัง - การแทรกแซงของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการใช้กำลังมีความสมดุลกับสถานการณ์ที่ต้องเผชิญหรือไม่ - ประเด็นการใช้กำลังถูกบรรจุไว้ในการอบรมเจ้าหน้าที่เรือนจำอย่างไร - ผู้ต้องขังที่ถูกใช้กำลังได้รับการตรวจและรักษาจากแพทย์ทันทีหรือไม่ - การใช้กำลังจะถูกบันทึกไว้ในทะเบียนเป็นประจำหรือไม่ - หากมีการกล่าวหาว่าใช้กำลังในทางที่ผิด จะมีการสอบสวนทางปกครองและ/หรือทางกฎหมายหรือไม่

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลที่ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
		การตรวจสอบการใช้กำลัง ทั้งนี้ หากมีการละเมิดกฎหมายเกิดขึ้น ผู้กระทำจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบ เจ้าหน้าที่เรือนจำและเจ้าหน้าที่หน่วยรักษาความสงบเรียบร้อยที่มีหน้าที่เข้าไปร่วมควบคุมเหตุการณ์ภายในเรือนจำ เช่น หน่วยรบพิเศษ หน่วยตำรวจ ที่สามารถจะถูกเรียกเข้ามาได้เมื่อมีการเหตุการณ์ร้ายแรงเกิดขึ้นในเรือนจำ จะต้องได้รับการฝึกอบรมอย่างถูกต้องเกี่ยวกับความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นจากการใช้กำลังอาวุธและกรอบทางกฎหมายที่ให้อำนาจในการดำเนินการได้ด้วย อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 76 และ 82	
8. การป้องกันความรุนแรง			
7.1	ความรุนแรงระหว่างผู้ต้องขัง	เจ้าหน้าที่เรือนจำมีหน้าที่สำคัญในการป้องกันความรุนแรงระหว่างผู้ต้องขัง ซึ่งหน้าที่ดังกล่าวครอบคลุมถึงการดูแลและการใช้มาตรการป้องกันเพื่อลดความเสี่ยงของความรุนแรงเพื่อปกป้องผู้ต้องขังที่อ่อนแอในเรือนจำ	- มีระบบการมอบหมายงานให้ผู้ต้องขังบางคนหรือไม่ หากเป็นเช่นนั้น งานเหล่านี้คืออะไร และมีผู้ต้องขังที่รับผิดชอบในการดำเนินการอย่างไร - เจ้าหน้าที่เรือนจำมีจำนวนและอัตราส่วนต่อนักโทษเพียงพอที่จะสามารถจัดการสถานการณ์ความรุนแรงภายในเรือนจำได้หรือไม่

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลที่ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
		การมอบหมายงานเล็กๆ น้อยๆ ให้กับผู้ต้องขังบางคน อาจทำให้เขามีความรู้สึกว่ามีความรับผิดชอบบางอย่าง ซึ่งอาจช่วยในการฟื้นฟูสภาพจิตใจของพวกเขาได้ อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 12 และ 40 ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อ 31	- มีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่เรือนจำเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งและความปลอดภัยหรือไม่ - เรือนจำมีระบบการประเมินความเสี่ยงและความต้องการของผู้ต้องขังใหม่แต่ละคนตั้งแต่ในชั้นแรกปรับตัวเข้าสู่เรือนจำหรือไม่ - มีกลไกการร้องเรียนที่มีประสิทธิภาพสำหรับผู้ต้องขังที่ถูกกระทำ ความรุนแรงหรือไม่ - สถานที่ใดภายในเรือนจำที่มีความปลอดภัยน้อยที่สุด และมีมาตรการที่ทำให้สถานที่เหล่านี้ปลอดภัยยิ่งขึ้นหรือไม่ - เรือนจำมีมาตรการป้องกันความขัดแย้งระหว่างผู้ต้องขังในพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์ร่วมกันหรือไม่ - มีมาตรการใดที่ใช้ป้องกันการกลั่นแกล้งหรือความรุนแรงรูปแบบอื่นๆ ต่อผู้ต้องขังด้วยกันเองหรือไม่ - มีการใช้มาตรการใดบ้างเพื่อปกป้องผู้ต้องขัง LGBTI จากการกระทำรุนแรงโดยผู้ต้องขังคนอื่น ๆ มาตรการเหล่านี้มีส่วนทำให้การตีตราผู้ต้องขัง LGBTI รุนแรงขึ้นโดยอ้อมหรือไม่
7.2	การทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้าย	การทรมานและการปฏิบัติและการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี ต้องห้ามโดยเด็ดขาดในทุกสถานการณ์และไม่มีเหตุผลที่สามารถรับรองให้กระทำได้ ซึ่งรัฐมีหน้าที่เชิงบวกที่จะทำให้หน่วยงานของรัฐทั้งหมดปราศจากการกระทำทรมาน	- เรือนจำมีขั้นตอนการตรวจสอบการถูกกระทำทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายก่อนที่จะรับตัวผู้ต้องขังใหม่เข้าสู่เรือนจำหรือไม่ - บุคลากรทางการแพทย์ของเรือนจำมีความสามารถในการแสวงหาหลักฐานและข้อเท็จจริงทางการแพทย์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ รวมทั้งความจำเป็นที่ผู้ต้องขังจะต้องได้รับการรักษาพยาบาลที่เกิดจากการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้าย

ลำดับ	แนวคำถาม	คำอธิบาย	แนวคำถาม/ข้อมูลที่ทีมตรวจเยี่ยมควรเก็บรวบรวม
		ผู้ต้องขังบางรายที่อ่อนแอกว่าคนอื่น ๆ เช่น ผู้ต้องขังพิการ มีความเสี่ยงที่จะถูกปฏิบัติที่โหดร้ายหรือการทรมานมากกว่าคนอื่น ดังนั้น ผู้ต้องขังกลุ่มนี้จึงควรต้องได้รับความคุ้มครองเพิ่มขึ้นจากเจ้าหน้าที่ รวมทั้งการลดเงื่อนไขหรือสถานการณ์ซึ่งอาจเอื้อหรือนำไปสู่การปฏิบัติที่โหดร้ายหรือการทรมานได้ง่าย อ้างอิง ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อ 1, 7, 8, 30, 34, 43.1, 57.3, 71, 76.1 และ 81	- เรือนจำมีการมอบหมายเจ้าหน้าที่หรือคณะเจ้าหน้าที่ในการติดตามผลที่เกิดขึ้น หรือมีข้อสงสัย หรือมีเรื่องร้องเรียนที่เกี่ยวกับการทรมานหรือและการปฏิบัติที่โหดร้าย - เรือนจำมีการติดกล้องวงจรปิด ณ จุดใดบ้าง และเมื่อมีการร้องเรียนเกี่ยวกับการทรมาน ภาพจากกล้องวงจรปิดนั้นได้ถูกนำมาใช้หรือไม่

ภาคผนวก จ

แนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์ เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565

ประเทศไทยได้ตราพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 ขึ้น และเริ่มบังคับใช้เมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2566 ระบุเหตุผลและความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อให้ความคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหายซึ่งกระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐตลอดจนเพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อป้องกัน ปราบปราม และเยียวยาผู้เสียหายจากการกระทำในลักษณะดังกล่าว โดยมีมาตราที่บัญญัติเกี่ยวกับการถูกกระทำความทรมานและบังคับให้หายสาบสูญ ดังนี้

มาตรา 5 บัญญัติไว้ว่า ผู้ใดเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำด้วยประการใดให้ผู้อื่นเกิดความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานอย่างร้ายแรงแก่ร่างกายหรือจิตใจ เพื่อวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

- (1) ให้ได้มาซึ่งข้อมูลหรือคำรับสารภาพจากผู้ถูกกระทำหรือบุคคลที่สาม
- (2) ลงโทษผู้ถูกกระทำเพราะเหตุอันเกิดจากการกระทำหรือสงสัยว่ากระทำของผู้นั้นหรือ

บุคคลที่สาม

- (3) ช่มชู้หรือชู้เชียวผู้ถูกกระทำหรือบุคคลที่สาม

- (4) เลือกปฏิบัติไม่ว่ารูปแบบใด

ผู้นั้นกระทำความผิดฐานกระทำความทรมาน

มาตรา 6 ผู้ใดเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐลงโทษหรือกระทำด้วยประการใดที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อันเป็นเหตุให้ผู้อื่นถูกลดทอนคุณค่าหรือละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานความเป็นมนุษย์ หรือเกิดความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานแก่ร่างกายหรือจิตใจที่มีใช้การกระทำความผิดตามมาตรา 5 ผู้นั้นกระทำความผิดฐานกระทำการที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

การกระทำตามวรรคหนึ่ง ไม่รวมถึงอันตรายอันเป็นผลปกติหรือสืบเนื่องจากการลงโทษทั้งปวงที่ขอบด้วยกฎหมาย

มาตรา 7 ผู้ใดเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐควบคุมตัว หรือลักพาบุคคลใด โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิเสธว่ามีได้กระทำการดังกล่าว หรือปกปิดชะตากรรมหรือสถานที่ปรากฏตัวของบุคคลนั้นซึ่งส่งผลให้บุคคลนั้นไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย ผู้นั้นกระทำความผิดฐานกระทำทำให้บุคคลสูญหาย

การกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งให้ถือเป็นความผิดต่อเนื่องจนกว่าจะทราบชะตากรรมของบุคคลนั้น

ดังนั้น หากเจ้าหน้าที่ของรัฐได้กระทำการใดๆ ที่เข้าข่ายตามมาตรา 5 มาตรา 6 และ มาตรา 7 ถือว่าเป็นการกระทำทรมานและบังคับให้บุคคลหายสาบสูญ หากมีผู้เสียหายร้องเรียนหรือแจ้งความ ต้องมีการพิสูจน์หลักฐานและสอบข้อเท็จจริง เพื่อเอาผิดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ได้กระทำการดังกล่าวตามที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565

ดังนั้น การสืบสวนสอบสวนและบันทึกข้อมูลหลักฐานอย่างมีประสิทธิภาพ กรณีการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอย่างโหดร้าย ไร้มนุษยธรรมและย่ำยีศักดิ์ศรี รวมทั้งการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นระบบและน่าเชื่อถือจึงมีความจำเป็นและสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

นิยามศัพท์

ผู้เสียหายจากการทรมาน หมายถึง บุคคลซึ่งถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐตามมาตรา 5 ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 กระทำด้วยประการใดให้ผู้นั้นเกิดความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานอย่างร้ายแรงแก่ร่างกายหรือจิตใจ เพื่อวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

1. ให้ได้มาซึ่งข้อมูลหรือคำรับสารภาพจากผู้ถูกกระทำหรือบุคคลที่สาม
2. ลงโทษผู้ถูกกระทำเพราะเหตุอันเกิดจากการกระทำหรือสงสัยว่ากระทำของผู้นั้นหรือบุคคลที่สาม
3. ช่มชู้หรือขู่เข็ญผู้ถูกกระทำหรือบุคคลที่สาม
4. เลือกปฏิบัติไม่ว่ารูปแบบใด

รวมทั้งบุคคลซึ่งถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐตามมาตรา 6 ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 ลงโทษหรือกระทำด้วยประการใดที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อันเป็นเหตุให้ผู้นั้นถูกลดทอนคุณค่าหรือละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานความเป็นมนุษย์ หรือเกิดความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานแก่ร่างกายหรือจิตใจที่มีใช้การกระทำความผิดตามมาตรา 5 ผู้นั้นกระทำความผิดฐานกระทำการที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

เจ้าหน้าที่ของรัฐ หมายถึง บุคคลซึ่งใช้อำนาจรัฐหรือได้รับมอบอำนาจ หรือได้รับการแต่งตั้ง อนุญาต สนับสนุน หรือยอมรับโดยตรงหรือโดยปริยาย จากผู้มีอำนาจรัฐให้ดำเนินการตามกฎหมาย ได้แก่ ตำรวจ ทหาร พศดี เจ้าพนักงานกรมสรรพสามิต กรมศุลกากร กรมเจ้าท่า พนักงานตรวจคนเข้าเมือง เจ้าพนักงานอื่น ๆ เป็นต้น

ควบคุมตัวในที่คุมขัง หมายถึง ผู้เสียหายถูกควบคุมตัวไว้ในสถานที่ซึ่งใช้ควบคุม ขัง หรือจำคุก นักโทษ จำเลย ผู้ต้องหา ผู้กระผิด หรือผู้ต้องสงสัยว่ากระทำผิด รวมทั้งในสถานที่ควบคุมตัวตามกฎหมายการศึกษ หรือ พ.ร.ก. ฉุกเฉิน โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ

คณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ (คตพ.) หมายถึง ผู้แทนองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน นักกฎหมาย และผู้แทนองค์กรนอกภาครัฐที่มีความรู้ความสามารถและทักษะในการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมทั้งผู้ที่ร่วมพิจารณาและให้ความเห็นทางการแพทย์จากผลการตรวจดังกล่าว แต่งตั้งโดยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย วาระละ 4 ปี จำนวน 5 คณะ คณะละ 8 คน กำหนดให้แต่ละคณะ ประกอบด้วย จิตแพทย์ จำนวน 1 คน แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ จำนวน 1 คน แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จำนวน 1 คน โดยคนใดคนหนึ่งเป็นประธานคณะกรรมการ และ อัยการ จำนวน 1 คน พยาบาลจิตเวช 1 คน นักจิตวิทยาคลินิก จำนวน 1 คน นักสังคมสงเคราะห์ จำนวน 1 คน ผู้แทนองค์กรนอกภาครัฐ (Non-Governmental Organization: NGO) จำนวน 1 คน เป็นกรรมการ และให้อธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแต่งตั้ง

ข้าราชการของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจำนวนไม่เกินสองคนเป็นเลขานุการและผู้ช่วยเลขานุการ ทั้งนี้ แต่งตั้งโดยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุ้บุคคลสูญหาย

การตรวจสภาพร่างกายและจิตใจเบื้องต้น หมายถึง ขั้นตอน รายละเอียด และวิธีการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้ที่ถูกควบคุมตัวโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยทีมผู้ตรวจของโรงพยาบาลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข

การตรวจเพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน หมายถึง ขั้นตอน รายละเอียด และวิธีการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ (คตพ.) คณะใดคณะหนึ่ง

การให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน หมายถึง การรายงานเกี่ยวกับรายละเอียดของผลการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ (คตพ.) คณะใดคณะหนึ่ง

ศูนย์รับแจ้งเหตุการกระทำทรมาน ถูกกระทำการที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือถูกกระทำให้สูญหาย โดย เจ้าหน้าที่ของรัฐ หมายถึง หน่วยงานที่ได้รับการแต่งตั้งและมอบหมายหน้าที่โดยอธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ให้มีหน้าที่รับแจ้งจากผู้เสียหาย หรือบุคคลตามมาตรา 5 6 7 22 24 และ 26 ว่าถูกซ้อมทรมานโดย เจ้าหน้าที่ของรัฐพร้อมทั้งแจ้งเลขาคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ และประสานนำส่ง ร.พ. เพื่อส่งตรวจสภาพร่างกาย/จิตใจ โดยคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ ณ โรงพยาบาลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข (แบบผู้ป่วยใน)

สถานตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ หมายถึง โรงพยาบาลศูนย์หรือ โรงพยาบาลทั่วไปอย่างน้อย 2 แห่ง ในแต่ละเขตสุขภาพของกระทรวงสาธารณสุข เป็นโรงพยาบาลที่รองรับการทำงานของคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ และสามารถรองรับการบำบัดรักษาผู้เสียหายที่มีความผิดปกติทั้งทางกายและทางจิตได้ หากเกินศักยภาพของโรงพยาบาลดังกล่าวให้ส่งต่อผู้ป่วยได้ตามระบบบริการสุขภาพ (Service Plan) ทั้งนี้แต่งตั้งโดยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุ้บุคคลสูญหาย

บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

บทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน เพื่อให้ผู้เสียหายสามารถเข้าถึงการตรวจพิสูจน์ข้อเท็จจริงและนำไปสู่การได้รับการเยียวยาอย่างเป็นธรรม โดยบูรณาการทำงานร่วมกัน ตามบทบาทหน้าที่ ดังนี้

1. คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย

1.1 แต่งตั้งและมอบหมายหน้าที่คณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ (คตพ.) จำนวน 5 คณะ คณะละ 8 คน กำหนดให้แต่ละคณะ ประกอบด้วย จิตแพทย์ จำนวน 1 คน แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ จำนวน 1 คน แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จำนวน 1 คน โดยคนใดคนหนึ่งเป็นประธานคณะกรรมการ และอัยการ จำนวน 1 คน พยาบาลจิตเวช 1 คน นักจิตวิทยาคลินิก จำนวน 1 คน นักสังคมสงเคราะห์ จำนวน 1 คน ผู้แทนองค์กรนอกภาครัฐ (Non-Governmental Organization: NGO) จำนวน 1 คน เป็นกรรมการ และให้อธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแต่งตั้งข้าราชการของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจำนวนไม่เกินสองคนเป็นเลขานุการและผู้ช่วยเลขานุการ ทำหน้าที่ตรวจสอบสภาพร่างกายและจิตใจผู้เสียหายจากการซ้อมทรมาน พร้อมทั้งให้ความเห็นทางการแพทย์ ภายใน 15 วันทำการ นับตั้งแต่วันที่ศูนย์รับแจ้งเหตุฯ ได้รับแจ้ง

1.2 แต่งตั้งและมอบหมายหน้าที่สถานตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์

1.3 กำหนดนโยบายให้เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทำการควบคุมตัวผู้เสียหาย นำตัวผู้เสียหายไปตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ ณ รพ. สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ในพื้นที่ ก่อนนำไปควบคุมหรือคุมขัง

1.4 กำหนดนโยบายให้ รพ. ศูนย์ หรือ รพ. ทัวไป สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ในพื้นที่ มีหน้าที่ตรวจสภาพร่างกายและจิตใจผู้เสียหายก่อนนำตัวไปควบคุมหรือคุมขัง

1.5 กำหนดนโยบายให้ รพ. ศูนย์ หรือ รพ. ทัวไป อย่างน้อย 2 แห่ง ในแต่ละเขตสุขภาพของกระทรวงสาธารณสุข เป็นโรงพยาบาลที่รองรับการทำงานของคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ และสามารถรองรับการบำบัดรักษาผู้เสียหายที่มีความผิดปกติทั้งทางกายและทางจิตได้ หากเกินศักยภาพของโรงพยาบาลดังกล่าวให้ส่งต่อผู้ป่วยได้ตามระบบบริการสุขภาพ (Service Plan)

1.6 กำหนดนโยบายให้เจ้าหน้าที่ของรัฐนำตัวผู้เสียหายตามมาตรา 22 วรรค 2 ไปตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ ณ รพ. สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ในพื้นที่ ทุกๆ 3 วัน และต้องเป็น รพ. เดียวกับที่ตรวจสภาพร่างกายและจิตใจก่อนนำตัวไปควบคุมหรือคุมขัง (ยกเว้นกรณีถูกคุมขังในสถานที่คุมขังของกระทรวงยุติธรรมให้ส่งตรวจยังสถานพยาบาลในหน่วยงานดังกล่าว)

1.7 กำหนดนโยบายให้เจ้าหน้าที่ของรัฐทำการบันทึกภาพเคลื่อนไหวและเสียงต่อเนื่องตลอดเวลาที่ควบคุมตัวผู้เสียหายในที่คุมขัง

2. กระทรวงยุติธรรม (ส่วนกลาง)

2.1 กำหนดนโยบายและทิศทางการจัดระบบบริการการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ เพื่อสนับสนุนการตรวจและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

2.2 ขับเคลื่อนนโยบายในการดำเนินงานการจัดระบบบริการการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

2.3 ติดตาม กำกับการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ ตลอดจนแก้ไขปัญหา

3. กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม

3.1 แต่งตั้งและมอบหมายหน้าที่ข้าราชการของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจำนวนไม่เกินสองคน เป็นเลขานุการและผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ (คตพ.)

3.2 แต่งตั้งและมอบหมายหน้าที่ศูนย์รับแจ้งเหตุการณ์กระทำทรมาน ถูกกระทำการที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือถูกกระทำให้สูญหาย โดย เจ้าหน้าที่ของรัฐ

3.3 แต่งตั้งคณะกรรมการและคณะกรรมการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

3.4 จัดตั้งกองทุนเพื่อ 1) เป็นค่าใช้จ่ายและค่าตอบแทนคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ 2) เป็นค่าตรวจและรักษาพยาบาลผู้เสียหายในกรณีที่ไม่มีสิทธิเบิกค่ารักษาพยาบาล หรือมีข้อจำกัดในการเบิกจ่าย และ 3) เป็นค่าเยียวยาผู้เสียหายตามแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย

4. สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

4.1 ขับเคลื่อนนโยบายในการดำเนินงานการจัดระบบบริการการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

4.2 ติดตาม กำกับการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ ตลอดจนแก้ไขปัญหา

5. กระทรวงสาธารณสุข (ส่วนกลาง)

5.1 กำหนดนโยบายและทิศทางการจัดระบบบริการการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

5.2 ขับเคลื่อนนโยบายในการดำเนินงานการจัดระบบบริการการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

5.3 กำหนดนโยบายให้ รพ. ศูนย์ หรือ รพ. ทัวไป สังกัดกระทรวงสาธารณสุข มีหน้าที่ตรวจสภาพร่างกายและจิตใจผู้เสียหายก่อนนำตัวไปควบคุมหรือคุมขัง

5.4 กำหนดนโยบายให้ รพ. ศูนย์ หรือ รพ. ทัวไป สังกัดกระทรวงสาธารณสุข มีหน้าที่อำนวยความสะดวกให้คณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ (คตพ.) ใช้สถานที่ในการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจผู้เสียหายจากการทรมาน

5.5 กำหนดนโยบายให้ รพ. ศูนย์ หรือ รพ. ทัวไป สังกัดกระทรวงสาธารณสุข มีหน้าที่รับผู้เสียหายจากการทรมานไว้เป็นผู้ป่วยใน เพื่อบำบัดรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพทั้งทางกายและทางจิตได้ หากเกินศักยภาพของโรงพยาบาลดังกล่าวให้ส่งต่อผู้ป่วยได้ตามระบบบริการสุขภาพ (Service Plan)

5.6 ติดตาม กำกับการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ ตลอดจนแก้ไขปัญหา

6. โรงพยาบาลศูนย์ และ โรงพยาบาลทั่วไป

6.1 สนับสนุนบุคลากรให้จัดระบบบริการการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเฝ้าระวังผู้เสียหายจากการทรมานให้เหมาะสมตามบริบท

6.2 ตรวจสอบสภาพร่างกายและจิตใจผู้เสียหายก่อนนำตัวไปควบคุมหรือคุมขัง

6.3 อำนวยความสะดวกให้คณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ (คตพ.) ใช้สถานที่ในการตรวจสอบสภาพร่างกายและจิตใจผู้เสียหายจากการทรมาน

6.4 รับผู้เสียหายจากการทรมานไว้เป็นผู้ป่วยใน เพื่อบำบัดรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพทั้งทางกายและทางจิตได้ หากเกินศักยภาพของโรงพยาบาลดังกล่าวให้ส่งต่อผู้ป่วยได้ตามระบบบริการสุขภาพ (Service Plan)

7. กรมสุขภาพจิต

7.1 กำหนดนโยบายและทิศทางการจัดระบบบริการรองรับการส่งต่อผู้เสียหายมารับการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเฝ้าระวังผู้เสียหายจากการทรมาน รวมทั้งการบำบัดรักษา และฟื้นฟูสมรรถภาพ

7.2 สนับสนุนหน่วยงานในสังกัดกรมสุขภาพจิตให้จัดระบบบริการรองรับการส่งต่อผู้เสียหายมารับการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเฝ้าระวังผู้เสียหายจากการทรมาน รวมทั้งการบำบัดรักษา และฟื้นฟูสมรรถภาพ

8. หน่วยงานในสังกัดกรมสุขภาพจิต

8.1 จัดระบบบริการรองรับการส่งต่อผู้เสียหายมารับการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเฝ้าระวังผู้เสียหายจากการทรมาน รวมทั้งการบำบัดรักษา และฟื้นฟูสมรรถภาพ

8.2 สนับสนุนบุคลากรให้จัดระบบบริการการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเฝ้าระวังผู้เสียหายจากการทรมานให้เหมาะสมตามบริบท

9. สถาบันนิติวิทยาศาสตร์

9.1 กำหนดนโยบายและทิศทางการจัดระบบบริการรองรับการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเฝ้าระวังผู้เสียหายจากการทรมาน

9.2 สนับสนุนหน่วยงานในสังกัดสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ให้จัดระบบบริการการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเฝ้าระวังผู้เสียหายจากการทรมาน

การเลือกและแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ (คตพ.)

การเลือกและแต่งตั้งผู้แทนองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน อัยการ และผู้แทนองค์การนอกภาครัฐเป็นคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์

1. ให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพมีหนังสือแจ้งไปยังสมาคมแพทยนิติเวชแห่งประเทศไทย สมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย สำนักงานอัยการสูงสุด สมาคมพยาบาลจิตเวชแห่งประเทศไทย สมาคมนักจิตวิทยาคลินิกไทย และองค์กรนอกภาครัฐ (Non-Governmental Organization: NGO) ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เสนอรายชื่อผู้มีคุณสมบัติตามข้อ 1.7 สาขาละ 10 คนต่อกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพได้มีหนังสือแจ้ง พร้อมทั้งหนังสือแสดงความยินยอมในการเสนอชื่อและหลักฐานดังต่อไปนี้

- 1.1 สำเนาหลักฐานการจัดตั้งสมาคม องค์กรนอกภาครัฐ
- 1.2 แบบเสนอชื่อผู้แทน พร้อมประวัติและผลงานของผู้ถูกเสนอชื่อ
- 1.3 หลักฐานที่แสดงถึงการเป็นสมาชิกองค์กรหรือหน่วยงานของผู้ถูกเสนอชื่อ
- 1.4 สำเนาบัตรประจำตัวประชาชนหรือสำเนาบัตรประจำตัวข้าราชการ สำเนาบัตร หรือสำเนาบัตรที่ทางองค์กรนอกภาครัฐที่ทางราชการออกให้
- 1.5 สำเนาทะเบียนบ้าน
- 1.6 แบบเสนอชื่อ หนังสือแสดงความยินยอม ประวัติและผลงานให้เป็นไปตามแบบ คตพ. 1 คตพ.2 และ คตพ.3 ตามที่กำหนดมาพร้อมนี้
- 1.7 บุคคลตามข้อ 1 ต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้
 - 1) มีสัญชาติไทย
 - 2) เป็นข้าราชการไทย (ยกเว้นกรณี องค์กรนอกภาครัฐ)
 - 3) ไม่เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ
 - 4) ไม่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือกรรมการหรือผู้ดำรงตำแหน่งบริหารในพรรคการเมือง
 - 5) ไม่เป็นบุคคลล้มละลายหรือเคยเป็นบุคคลล้มละลายทุจริต
 - 6) ไม่เป็นผู้อยู่ระหว่างถูกสั่งให้พักราชการหรือถูกสั่งให้ออกจากราชการไว้ก่อน
 - 7) ไม่เคยถูกไล่ออก ปลดออก หรือให้ออกจากราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจเพราะกระทำความผิดวินัย
 - 8) ไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก รวมทั้งคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกแต่ให้รอการลงโทษหรือการกำหนดโทษ เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท ความผิดลหุโทษ หรือความผิดฐานหมิ่นประมาท
 - 9) มีประสบการณ์และมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ในสาขาที่สมัคร เป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่าสิบปี

2. ให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจัดประชุมคณะกรรมการสรรหา เพื่อตรวจสอบคุณสมบัติและประวัติ รวมทั้งพิจารณาผลงานของผู้สมัคร หากเห็นว่าผู้สมัครมีคุณสมบัติ มีประสบการณ์และผลงานเป็นที่ประจักษ์ ถูกต้องแล้ว และประกาศรายชื่อผู้ที่มีสิทธิได้รับการแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์

3. ให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจัดประชุม เพื่อเสนอรายชื่อต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุคคลสูญหาย พิจารณาแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ ต่อไป

4. กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพประกาศรายชื่อคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์

5. ให้สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่ออบรมการปฏิบัติตามแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานสำหรับคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์

6. ให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเตรียมงบประมาณเพื่อเป็นค่าใช้จ่าย (ค่าเดินทาง ค่าที่พัก ค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าตอบแทนการตรวจ) สำหรับคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ตามข้อ 1 และค่าใช้จ่าย (ค่าเดินทาง ค่าที่พัก ค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าตรวจ) สำหรับผู้เสียหายจากการทรมาน เพื่อทำการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

แบบเสนอชื่อผู้แทนเข้ารับการคัดเลือกเป็นคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ (คตพ.1)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ข้าพเจ้า นาย/นาง/นางสาว.....นามสกุล.....

ตำแหน่ง (ในองค์กร)

ขององค์กร (ระบุชื่อองค์กร).....

ที่อยู่บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....แขวง/ตำบล.....เขต/อำเภอ.....

จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....โทรศัพท์.....

ขอเสนอผู้แทนเข้ารับการคัดเลือกเป็นคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ ดังนี้

1. ชื่อนาย/นาง/นางสาว.....นามสกุล.....ตำแหน่ง.....
2. ชื่อนาย/นาง/นางสาว.....นามสกุล.....ตำแหน่ง.....
3. ชื่อนาย/นาง/นางสาว.....นามสกุล.....ตำแหน่ง.....
4. ชื่อนาย/นาง/นางสาว.....นามสกุล.....ตำแหน่ง.....
5. ชื่อนาย/นาง/นางสาว.....นามสกุล.....ตำแหน่ง.....
6. ชื่อนาย/นาง/นางสาว.....นามสกุล.....ตำแหน่ง.....
7. ชื่อนาย/นาง/นางสาว.....นามสกุล.....ตำแหน่ง.....
8. ชื่อนาย/นาง/นางสาว.....นามสกุล.....ตำแหน่ง.....
9. ชื่อนาย/นาง/นางสาว.....นามสกุล.....ตำแหน่ง.....
10. ชื่อนาย/นาง/นางสาว.....นามสกุล.....ตำแหน่ง.....

ข้าพเจ้า ขอรับรองว่าผู้ได้รับการเสนอชื่อมีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กำหนด ข้อความที่แจ้งให้ไว้ทั้งหมดถูกต้องและเป็นความจริงทุกประการ

ลงชื่อ.....ผู้เสนอชื่อ

(.....)

ตำแหน่ง.....

หมายเหตุ ผู้เสนอชื่อผู้แทนต้องดำรงตำแหน่งนายกสมาคมหรือผู้บริหารสูงสุดขององค์กร

หนังสือแสดงความยินยอมในการเสนอชื่อเพื่อเข้ารับการคัดเลือกหรือแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการตรวจและ
ให้ความเห็นทางการแพทย์ (คตพ.2)

หนังสือแสดงความยินยอม

ในการเสนอชื่อเพื่อเข้ารับการคัดเลือกหรือแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์

ที่.....

วันที่..... เดือน..... พ.ศ.....

ข้าพเจ้า นาย/นาง/นางสาว.....นามสกุล.....

หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน.....

เกิดวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....อายุ.....ปี สัญชาติ.....ศาสนา

.....อาชีพ ปัจจุบัน.....

อยู่บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตรอก/ซอย.....ถนน.....

ตำบล/แขวง.....อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....

รหัสไปรษณีย์.....โทรศัพท์.....โทรศัพท์เคลื่อนที่.....โทรสาร

.....E-mail:.....

ยินยอมให้ (ชื่อองค์กรภาคเอกชนหรือสมาคม)

เสนอชื่อข้าพเจ้าเพื่อเข้ารับการคัดเลือกหรือแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์

(ลงชื่อ).....ผู้ให้ความยินยอม

(.....)

ประวัติและผลงาน (คตพ.3)

ประวัติและผลงาน

1. ชื่อนาย/นาง/นางสาว.....นามสกุล.....
2. ตำแหน่งปัจจุบัน.....
3. ประวัติการศึกษา
 1.
 2.
 3.
 4.
 5.
4. ประวัติการทำงาน
 1. ตำแหน่ง.....หน่วยงาน.....พ.ศ.....
 2. ตำแหน่ง.....หน่วยงาน.....พ.ศ.....
 3. ตำแหน่ง.....หน่วยงาน.....พ.ศ.....
 4. ตำแหน่ง.....หน่วยงาน.....พ.ศ.....
 5. ตำแหน่ง.....หน่วยงาน.....พ.ศ.....
5. ผลงาน
 1.
 2.
 3.
 4.
 5.

ขอรับรองว่าข้าพเจ้าเป็นผู้มีคุณสมบัติตรงตามประกาศรับสมัคร และข้อความที่ข้าพเจ้าแจ้งไว้ในใบสมัครนี้ถูกต้องและเป็นความจริงทุกประการ

ลายมือชื่อผู้สมัคร.....
 (.....)
 วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

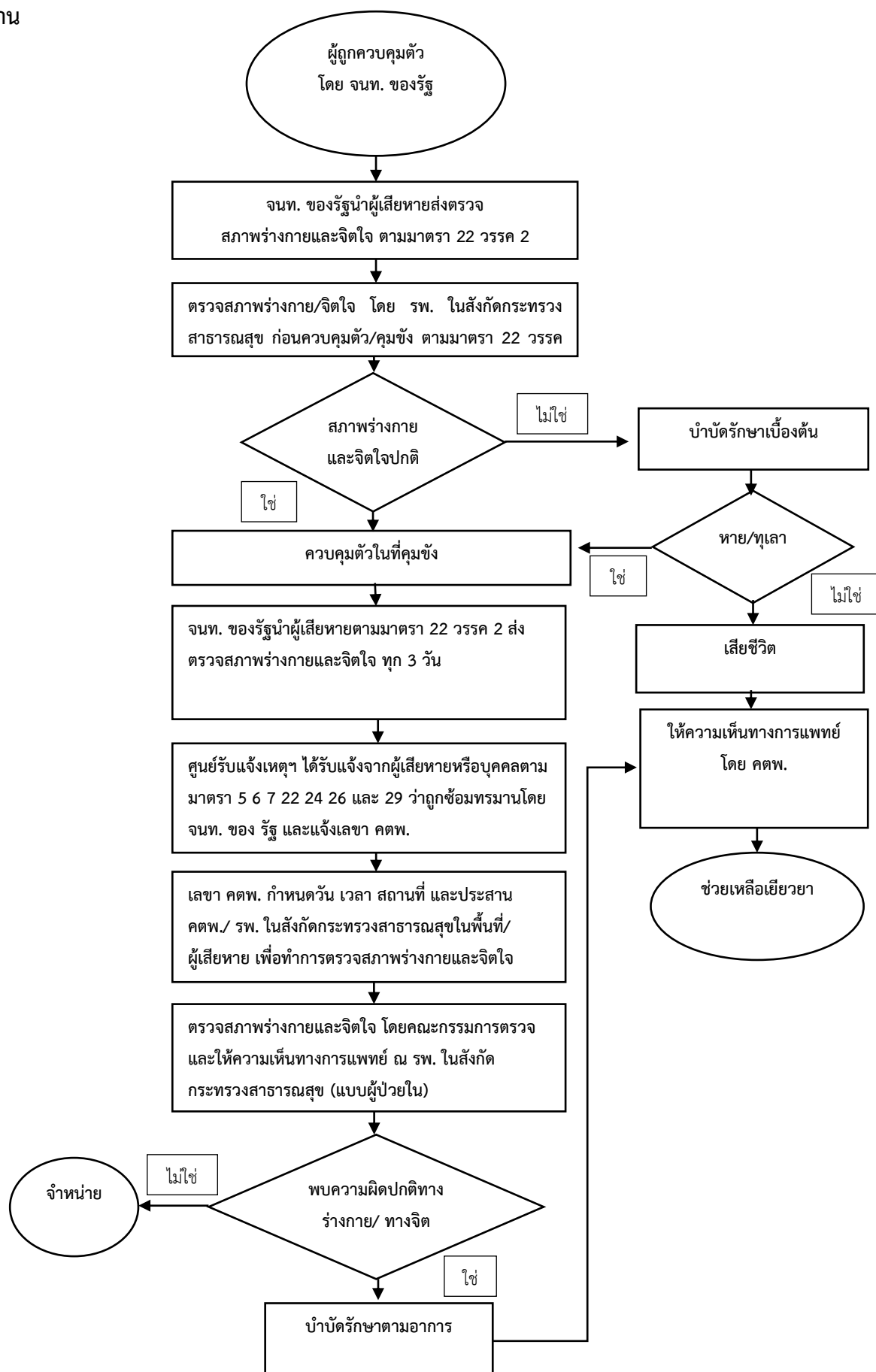
วิธีการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ

การกระทำทรมาน ถูกกระทำการที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือถูกกระทำให้สูญหาย โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่พบบ่อยพอจะสรุปได้ดังต่อไปนี้ (ปานใจ โวหารดี, 2557; เยาวลักษณ์ อนุพันธ์ และ ศิริกาญจน์ เจริญศิริ, 2555)

1. การบาดเจ็บจากการถูกกระแทก เช่น ต่อย เตะ ตบ ฟาด ตีด้วยลวดหรือกระบองหรือหกล้ม ตีด้วยไม้หรือท่อนเหล็กพันด้วยผ้าหรือยางล้อยรถ
2. การทรมานในท่าแบบต่างๆ โดยการแขวน การถ่างแขนและขาออกจากกัน การจำกัดการเคลื่อนไหวเป็นเวลานาน การถูกบังคับให้อยู่ในท่าต่างๆ
3. การไหม้จากการถูกจี้ด้วยบุหรี่ เครื่องมือที่มีความร้อน การลวกด้วยของเหลวร้อนหรือการไหม้จากสารเคมี
4. การจี้ด้วยไฟฟ้า
5. การขาดอากาศหายใจจากวิธีเปียกและแห้ง การจมน้ำ การหายใจลำบาก การสำลักหรือการใช้สารเคมี การใช้ถุงคลุมศีรษะ การปิดกั้นช่องจมูกและปาก การทำให้สำลักหรือการใช้สารเคมีอื่นๆ
6. การบาดเจ็บจากการถูกบีบกดทับ เช่น การทุบตีนิ้วมือ การใช้เครื่องบดขนาดหนักทำโคนขาหรือหลัง
7. การบาดเจ็บจากการตีแทง เช่น ผลจากการถูกแทงหรือจากกระสุนปืน การสอดลวดเข้าไปใต้เล็บ
8. การใช้สารเคมี เช่น เกลือ พริกไทย น้ำมันเชื้อเพลิง และอื่นๆ ใส่ลงไปในแผลหรือช่องเปิดของร่างกาย
9. การทรมานทางเพศต่ออวัยวะสืบพันธุ์ การคุมคามทางเพศ การใช้เครื่องมือ การข่มขืน
10. การบาดเจ็บจากการบดหรือการกระชากให้นิ้วหรือแขนขาฉีกขาด
11. การตัดนิ้วมือหรือแขนขาออกโดยวิธีการทางการแพทย์ การผ่าตัดเอาอวัยวะออก
12. การบังคับให้อยู่ในสภาพเปลือยกาย เช่น การยืนเปลือยกายในห้องที่อากาศหนาวเย็น ยืนเปลือยกายตากน้ำค้างหรือยืนแช่ในน้ำเย็น
13. การทรมานทางเภสัชวิทยาโดยใช้ยากดประสาทระงับประสาท ยาที่ทำให้เป็นอัมพาต เป็นต้น
14. ใช้สภาพของการควบคุมตัว เช่น ห้องขังมีขนาดเล็กหรือแออัดเกินไป การขังเดี่ยวสภาพแวดล้อมที่ไม่ถูกสุขลักษณะ ไม่มีห้องน้ำห้องส้วมให้ใช้ การได้รับอาหารหรือน้ำไม่สม่ำเสมอหรือปนเปื้อน การอยู่ในอุณหภูมิสูงหรือต่ำสุดขีด และการไม่ให้ความเป็นส่วนตัว
15. การถูกกีดกันจากภาวะรับรู้ปกติ หรือปิดกั้นประสาทสัมผัส เช่น เสียง แสง การรับรู้เวลา การขังเดี่ยวการให้ความสว่างน้อยเกินไปหรือมากเกินไปในห้องขังการข่มเหงความต้องการทางร่างกาย การจำกัดเวลานอน อาหารน้ำ ห้องน้ำห้องส้วม กิจกรรมที่มีการเคลื่อนไหว สวัสดิการทางการแพทย์ การติดต่อกับบุคคลอื่น ความเป็นส่วนตัวในเรือนจำ การสูญเสียการสื่อสารกับโลกภายนอก เพื่อป้องกันการสานสัมพันธ์และการระบุตัวซึ่งกันและกัน รวมทั้งเพื่อให้หวาดกลัวผู้ทรมาน

16. การทำให้อับอายขายหน้า เช่น การชมเชงด้วยคำพูดการแต่งท่าทางดูถูกเหยียดหยาม
17. การขู่ว่าจะฆ่า จะทำร้ายสมาชิกในครอบครัว จะถูกทรمانเพิ่มขึ้น จะถูกจำคุก หรือแสดงการจำลองสถานการณ์การถูกประหารชีวิต
18. การขู่ว่าจะใช้สัตว์ทำร้าย เช่น สุนัข แมว หนูหรือแมงป่อง
19. การใช้กลไกทางจิตวิทยาในการทำลายบุคคล ทั้งนี้รวมถึงการบังคับให้ทรยศ การเน้นย้ำถึงสถานะที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ การเผชิญสถานการณ์ที่คลุมเครือหรือข่าวที่ขัดแย้งกัน
20. การบังคับให้ละเมิดข้อห้ามทางสังคม และการบีบบังคับพฤติกรรม เช่น การบังคับให้กระทำในเรื่องที่ขัดต่อหลักศาสนา เช่น การบังคับให้ชาวมุสลิมกินเนื้อหมู บังคับให้ทำร้ายผู้อื่นโดยการทรمانหรือการกระทำที่โหดร้ายอื่น ๆ บังคับให้ทำลายทรัพย์สิน บังคับให้ทรยศผู้อื่นเพื่อให้บุคคลนั้นตกอยู่ในความเสี่ยงที่จะเกิดอันตราย
21. บังคับให้ผู้เสียหายดูการทรมานหรือการกระทำที่โหดร้ายต่อผู้อื่น

ผังไหลการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเยียวยาผู้เสียหายจากการ
ทรมาน

การตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

ขั้นตอนการตรวจ	การดำเนินการ
1. บุคคลถูกจับกุมโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ	บุคคลถูกจับกุมโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ - ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทำการจับกุมหรือควบคุมตัวผู้เสียหายแจ้งพนักงานอัยการและนายอำเภอในพื้นที่ทราบทันที สำหรับในกรุงเทพมหานครให้แจ้งพนักงานอัยการและผู้อำนวยการสำนักการสอบสวนและนิติการ กรมการปกครอง (ตามมาตรา 22)
2. เจ้าหน้าที่ของรัฐนำผู้เสียหายส่งตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ ตามมาตรา 22 วรรค 2	เจ้าหน้าที่ของรัฐนำผู้เสียหายส่งตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ ตามมาตรา 22 วรรค 2 - หากผู้รับแจ้งเห็นว่ามีเหตุอันควรสงสัยว่าจะมีการทรมาน การกระทำที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามมาตรา 22 วรรค 2 ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐนำตัวผู้เสียหายไปตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ ณ รพ. สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ก่อนนำไปควบคุมหรือคุมขัง - การตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) บำบัดรักษาอาการบาดเจ็บ 2) ค้นหาความจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่มีการกล่าวหาว่าถูกซ้อมทรมานระหว่างจับกุมหรือควบคุมตัว และ 3) เป็นหลักฐานไว้เปรียบเทียบหากมีการซ้อมทรมานในภายหลังควบคุมตัว
3. การตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ โดย รพ. สังกัดกระทรวงสาธารณสุข	การตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ โดย รพ. สังกัดกระทรวงสาธารณสุข การตรวจสภาพร่างกาย (ตามมาตรา 22 วรรค 2) - ตรวจสภาพร่างกายโดยแพทย์ทางนิติเวช หรือแพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน หรือแพทย์ทั่วไป ณ รพ. สังกัดกระทรวงสาธารณสุขในพื้นที่ โดยในขณะตรวจต้องบันทึกภาพและเสียงอย่างต่อเนื่องทุกคดี - การตรวจไม่พบพยานหลักฐานการทรมานทางร่างกายไม่ควรถูกตีความว่าไม่มีการทรมานเกิดขึ้น เนื่องจากอาจจะมีการกระทำรุนแรงต่อผู้เสียหายที่ไม่ทิ้งร่องรอยหรือบาดแผลใด ๆ หรือบาดแผลอาจหายไปก่อนที่จะถูกตรวจร่างกาย การตรวจสภาพจิตใจ (ตามมาตรา 22 วรรค 2) - ตรวจสภาพจิตใจโดยจิตแพทย์ หรือแพทย์ทั่วไป ณ รพ. สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ในพื้นที่ โดยในขณะตรวจต้องบันทึกภาพและเสียงอย่างต่อเนื่องทุกคดี

ขั้นตอนการตรวจ	การดำเนินการ
	การสรุปผลการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ - หากตรวจพบอาการบาดเจ็บทางร่างกายและ/หรือความผิดปกติทางจิต ให้ทำการบำบัดรักษาเบื้องต้นก่อน จนอาการหายหรือทุเลา แล้วจึงให้ จนท. ของรัฐ นำตัวผู้เสียหายกลับไปควบคุมหรือคุมขังต่อไป -การรายงานการตรวจวินิจฉัยและประเมินอาการเบื้องต้น ให้ดำเนินการ ดังต่อไปนี้ 1) เมื่อตรวจวินิจฉัยและประเมินอาการเบื้องต้นเสร็จแล้ว ให้จัดทำรายงานโดยไม่ชักช้าและจัดเก็บสำเนาฉบับไว้เป็นหลักฐาน และเก็บไว้ในแฟ้มเวชระเบียนของผู้ป่วย 2) รายละเอียดเกี่ยวกับรายงานการตรวจวินิจฉัยและประเมินอาการเบื้องต้นให้เป็นไปตามแบบรายงานผลการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานเบื้องต้น (แบบ ตพ.1) - กรณีเสียชีวิต ให้ดำเนินการตรวจชันสูตรตาม แนวทางการชันสูตรศพคดี การตรวจผู้ป่วยคดี และการจัดทำเอกสารทางคดีสำหรับแพทย์เวชปฏิบัติทั่วไป ปี พ.ศ. 2562 โดยคณะกรรมการกำหนดมาตรฐานทางนิติเวชศาสตร์ ราชวิทยาลัยพยาธิแพทย์แห่งประเทศไทย และหากพิสูจน์ได้ว่าเสียชีวิตจากการซ้อมทรมานโดย เจ้าหน้าที่ของรัฐให้ดำเนินการชดเชย เยียวยา ตามมาตรา 32 และ 33 และได้รับการเยียวยาจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ค่าบริการตรวจรักษาสภาพร่างกายและจิตใจ -ค่าตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ โดยทีมแพทย์ของ รพ. สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ในพื้นที่ ให้เบิกจ่ายตามสิทธิของผู้เสียหายก่อน และหากมีข้อจำกัด ให้เบิกจากกองทุนของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ
4. การควบคุมตัวในที่คุมขัง	การควบคุมตัวในที่คุมขัง - ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐทำการบันทึกภาพเคลื่อนไหวและเสียงต่อเนื่องตลอดเวลาที่ควบคุมตัวผู้เสียหายในที่คุมขัง -ให้ เจ้าหน้าที่ของรัฐนำตัวผู้เสียหายตามมาตรา 22 วรรค 2 ไปตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ ณ รพ. สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ในพื้นที่ ทุกๆ 3 วัน และต้องเป็น รพ. เดียวกับที่ตรวจสภาพร่างกายและจิตใจในข้อ 3 (ยกเว้นกรณีถูกคุมขังในสถานที่คุมขังของกระทรวงยุติธรรมให้ส่งตรวจยังสถานพยาบาลในหน่วยงานดังกล่าว)

ขั้นตอนการตรวจ	การดำเนินการ
5. เจ้าหน้าที่ของรัฐนำผู้เสียหายตามมาตรา 22 วรรค 2 ส่งตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ ทุก 3 วัน	เจ้าหน้าที่ของรัฐนำผู้เสียหายตามมาตรา 22 วรรค 2 ส่งตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ ทุก 3 วัน -เจ้าหน้าที่ของรัฐนำผู้เสียหายตามมาตรา 22 วรรค 2 ส่งตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ ณ รพ. สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ในพื้นที่ ทุก 3 วัน (ยกเว้นกรณีถูกคุมขังในสถานที่คุมขังของกระทรวงยุติธรรมให้ส่งตรวจยังสถานพยาบาลในหน่วยงานดังกล่าว)
6. ศูนย์รับแจ้งเหตุฯ ได้รับแจ้งจากผู้เสียหายหรือบุคคลตามมาตรา 5 6 7 22 24 และ 26 ว่าถูกซ้อมทรมานโดยจนท. ของ รัฐ และแจ้งเลขา คตพ.	ศูนย์รับแจ้งเหตุฯ ได้รับแจ้งจากผู้เสียหายหรือบุคคลตามมาตรา 5 6 7 22 24 และ 26 ว่าถูกซ้อมทรมานโดยจนท. ของ รัฐ และแจ้งเลขา คตพ. -ศูนย์รับแจ้งเหตุฯ ได้รับแจ้งจากผู้เสียหายหรือบุคคลตามมาตรา 5 6 7 22 24 และ 26 ว่าถูกซ้อมทรมานโดยจนท. ของ รัฐ ขณะถูกควบคุมตัวหรือคุมขัง -ศูนย์รับแจ้งเหตุฯ แจ้งเลขา คตพ. เพื่อดำเนินการประสานผู้เกี่ยวข้องในการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ และให้ความเห็นทางการแพทย์ต่อผลการตรวจดังกล่าว
7. เลขา คตพ. กำหนดวัน เวลา สถานที่ และ ประสาน คตพ./ รพ. ในสังกัด กระทรวงสาธารณสุขในพื้นที่/ ผู้เสียหาย เพื่อทำการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ	เลขา คตพ. กำหนดวัน เวลา สถานที่ และประสาน คตพ./ รพ. ในสังกัด กระทรวงสาธารณสุขในพื้นที่/ ผู้เสียหาย เพื่อทำการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ -เลขา คณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์กำหนดวัน เวลา สถานที่ และประสาน 1) คณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ แจ้งกำหนดวันเวลาลงพื้นที่ยัง รพ. ในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขในพื้นที่เกิดเหตุ เพื่อทำการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน 2) รพ. ในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขในพื้นที่ ซึ่งเป็นโรงพยาบาลที่รองรับการทำงานของคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ เพื่อแจ้งกำหนดวันเวลาขอส่งตัวผู้เสียหายไปรับการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ โดยคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ เพื่อค้นหาความจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่มีการกล่าวหา 3) ผู้เสียหาย ให้มารับการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดให้
8. ตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ โดย	ตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ โดยคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ ณ รพ. ในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข (แบบผู้ป่วยใน)

ขั้นตอนการตรวจ	การดำเนินการ
คณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ ณ รพ. ในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข (แบบผู้ป่วยใน)	- ภายหลังเลขาคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์กำหนดวัน เวลา สถานที่ และประสานผู้เกี่ยวข้องเรียบร้อยแล้ว เมื่อถึงวันนัด ให้ รพ. รับตัวผู้เสียหายไว้เป็นผู้ป่วยใน - ผู้เสียหายได้รับการตรวจสภาพร่างกายและสภาพจิตใจโดยคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ ซึ่งประกอบด้วย จิตแพทย์ จำนวน 1 คน แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ จำนวน 1 คน แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน จำนวน 1 คน โดยคนใดคนหนึ่งเป็นประธานคณะกรรมการ และ อัยการ จำนวน 1 คน พยาบาลจิตเวช 1 คน นักจิตวิทยาคลินิก จำนวน 1 คน นักสังคมสงเคราะห์ จำนวน 1 คน ผู้แทนองค์กรนอกภาครัฐ (Non-Governmental Organization: NGO) จำนวน 1 คน เป็นกรรมการ พร้อมทั้งเลขานุการและผู้ช่วยเลขานุการ ค่าบริการตรวจรักษาสภาพร่างกายและจิตใจ - ค่าตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ โดยคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ รวมทั้งค่ารักษาพยาบาลของทีมแพทย์ใน รพ. สังกัดกระทรวงสาธารณสุขที่รับผู้เสียหายไว้เป็นผู้ป่วยใน ให้เบิกจ่ายตามสิทธิของผู้เสียหายก่อน และหากมีข้อจำกัดให้เบิกจากกองทุนของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ - ค่าใช้จ่ายและค่าตอบแทนคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ ได้แก่ ค่าตรวจ ค่าเดินทาง ค่าที่พัก และค่าเบี้ยเลี้ยง ให้เบิกจากกองทุนของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ
9. การบำบัดรักษาความผิดปกติทางร่างกายและจิตใจ	การบำบัดรักษาความผิดปกติทางร่างกายและจิตใจ - หากผลการตรวจพบว่าสภาพร่างกายและ/หรือจิตใจมีความผิดปกติ ให้ผู้เสียหายได้รับการบำบัดรักษา โดยทีมผู้รักษาของ รพ. ดังกล่าว หากเกินศักยภาพของโรงพยาบาลดังกล่าวให้ส่งต่อผู้ป่วยได้ตามระบบบริการสุขภาพ (Service Plan) จนกว่าอาการจะหายหรือทุเลาจนหาย แล้วจึงให้จำหน่ายให้กลับบ้านได้ - หากตรวจไม่พบความผิดปกติทางร่างกายและทางจิต ให้จำหน่ายให้กลับบ้านได้
10. การให้ความเห็นทางการแพทย์ โดย คตพ.	การให้ความเห็นทางการแพทย์ โดย คตพ. - คณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ทำการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ และให้ความเห็นทางการแพทย์ให้แล้วเสร็จ ภายใน 15 วันทำการ

ขั้นตอนการตรวจ	การดำเนินการ
	นับตั้งแต่วันที่ศูนย์รับแจ้งเหตุฯ ได้รับแจ้ง การสรุปผลการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ - แบบรายงานผลการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานด้านร่างกายและจิตใจ (แบบ ตพ.2) - กรณีเสียชีวิต ให้ดำเนินการตรวจชันสูตรตาม แนวทางการชันสูตรศพคดี การตรวจผู้ป่วยคดี และการจัดทำเอกสารทางคดีสำหรับแพทย์เวชปฏิบัติทั่วไป ปี พ.ศ. 2562 โดยคณะกรรมการกำหนดมาตรฐานทางนิติเวชศาสตร์ ราชวิทยาลัยพยาธิแพทย์แห่งประเทศไทย และรายงานผลตามแบบรายงานผลการชันสูตรศพและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน (แบบ ตพ.3) การรายงานศาล - ทั้งนี้ให้รายงานผลการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจให้ศาลทราบด้วย โดยแนบรายละเอียด 1) แบบรายงานผลการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานด้านร่างกายและจิตใจ (แบบ ตพ.2)
11. การเยียวยาช่วยเหลือ	การเยียวยาช่วยเหลือ - หากผลการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ พิสูจน์ได้ว่ามีความผิดปกติด้านร่างกายและ/หรือด้านจิตใจจากการซ้อมทรมานโดย เจ้าหน้าที่ของรัฐให้ดำเนินการชดเชย เยียวยา ตามมาตรา 32 และ 33 และได้รับการเยียวยาตามแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ - หากพิสูจน์ได้ว่าเสียชีวิตจากการซ้อมทรมานโดย เจ้าหน้าที่ของรัฐให้ดำเนินการชดเชย เยียวยา ตามมาตรา 32 และ 33 และได้รับการเยียวยาตามแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

วัตถุประสงค์ของการตรวจและให้ความเห็น

วัตถุประสงค์ของการตรวจและให้ความเห็นกรณีผู้เสียหายจากการกระทำความผิด ถูกกระทำการที่ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือถูกกระทำให้สูญหาย โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ (เยาว ลักซ์ อนุพันธ์ และ ศิริกาญจน์ เจริญศิริ, 2555)

1. เพื่อบอกความรุนแรงของการบาดเจ็บ เนื่องจากผู้ป่วยที่ได้รับบาดเจ็บที่มีประเด็นทางนิติเวช ศาสตร์นั้น มักเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา โดยหลักแล้ว การตัดสินความผิดและโทษต้องอาศัยความเห็นของ แพทย์ว่า การบาดเจ็บที่เกิดขึ้นนั้นรุนแรงมากน้อยเท่าใด

1.1 กฎหมายอาญาจัดฐานความผิดแบ่งตามผลที่เกิดว่าบาดเจ็บหนักหรือเบา

1.2 การบาดเจ็บที่หนักที่สุดที่กฎหมายจัดไว้คือ “อันตรายสาหัส”

1.3 การวินิจฉัยระดับของการบาดเจ็บตามกฎหมายเป็นหน้าที่ของผู้บังคับใช้กฎหมาย แพทย์ เป็นผู้ให้ความเห็นเพื่อให้ผู้ที่มีหน้าที่นำไปปรับใช้เท่านั้น เช่น เราจะไม่ลงความเห็นผู้ป่วยของเราเป็นอันตราย สาหัส หรือมีสภาพตามที่กฎหมายบัญญัติว่าเป็นอันตรายสาหัสหรือไม่ แต่เราต้องรู้ว่าอันตรายสาหัสมีอะไร และเราสมควรทำอะไร แค่นั้น และเพียงพอ

1.4 ความเห็นของแพทย์ต้องมีรูปแบบที่สามารถใช้งานได้ และสอดคล้องกับดุลยพินิจทาง กฎหมายแต่ต้องจำกัดขอบเขตไม่ให้เลยเถิดเข้าไปในหน้าที่ของผู้บังคับใช้กฎหมาย ดังนั้น การลงความเห็นจึง ควรทำตามคำแนะนำที่จะให้ต่อไปในบทนี้

2. เพื่อให้ข้อมูลที่ใช้ในการอธิบายกลไกของการบาดเจ็บ เพื่อใช้ค้นหาความจริง

การตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ

การตรวจสภาพร่างกายและจิตใจที่เหมาะสมทันเวลามีความสำคัญอย่างมาก จึงควรมีการตรวจร่างกายไม่ว่าการทรมานจะเกิดขึ้นแล้วนานเท่าใด อย่างไรก็ดี หากเหตุการณ์ที่กล่าวอ้างเพิ่งเกิดขึ้นไม่เกินหกสัปดาห์ การตรวจร่างกายควรจะต้องกระทำโดยด่วนก่อนที่จะร่อนรอยการบาดเจ็บจะจางหายไป ในขณะเดียวกัน การประเมินสภาพจิตใจของผู้เสียหายที่อ้างว่าถูกทรมานก็เป็นสิ่งจำเป็นและอาจเป็นส่วนหนึ่งของการตรวจร่างกายก็ได้ หรืออาจทำการประเมินสภาพจิตใจเพียงอย่างเดียวในกรณีที่ไม่มีบาดแผลตามร่างกาย

สถานที่ที่ใช้สัมภาษณ์และตรวจร่างกายและจิตใจ ควรมีความปลอดภัยและสะดวกสบายที่สุดเท่าที่จะทำได้ และควรจัดเวลาให้มากพอเพื่อที่จะสัมภาษณ์และตรวจร่างกาย รวมทั้งจิตใจอย่างละเอียด นอกจากนี้ ในระหว่างการประเมินผู้เสียหายอาจรู้สึกกังวล กลัว อ่อนเพลีย จึงอาจต้องมีการสัมภาษณ์ครั้งที่สองหรือสาม เพื่อความสมบูรณ์ของการประเมิน

นอกจากนี้ ความไว้วางใจของผู้เสียหายต่อคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ นับเป็นส่วนประกอบสำคัญในการได้มาซึ่งข้อมูลที่แท้จริงจากการถูกซ้อมทรมาน ดังนั้น การที่คณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ ประกอบด้วย จิตแพทย์ จำนวน 1 คน แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ จำนวน 1 คน โดยกำหนดให้คนใดคนหนึ่งเป็นประธานคณะกรรมการ พนักงานอัยการ จำนวน 1 คน พยาบาลจิตเวช 1 คน นักจิตวิทยาคลินิก จำนวน 1 คน ผู้แทนองค์กรนอกภาครัฐ (Non-Governmental Organization: NGO) จำนวน 1 คน เป็นกรรมการ และอธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเป็นกรรมการและเลขานุการ ร่วมกับการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการรักษาความลับของผู้เสียหาย น่าจะทำให้ผู้เสียหายเกิดความเชื่อมั่นและไว้วางใจได้มากกว่าการตรวจโดยแพทย์ของโรงพยาบาลรัฐเพียงคนเดียว อย่างไรก็ตามผู้เสียหายจะเกิดความไว้วางใจมากยิ่งขึ้นหากมีคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ท่านหนึ่งท่านใดสามารถสื่อสารภาษาเดียวกันกับผู้เสียหายได้ เช่น ภาษาอีสาน ภาษาเมืองภาคเหนือ ภาษาใต้ ภาษาชนเผ่า หรือ ภาษามาลายู เป็นต้น

ผู้ตรวจควรบันทึกผลการตรวจสภาพร่างกายและสภาพจิตใจให้ละเอียด ทั้งสิ่งตรวจพบทั้งบวกและลบ โดยการใช้แผนภาพร่างกายเพื่อบันทึกตำแหน่งและลักษณะของการบาดเจ็บ เนื่องจากการทรมานบางชนิด เช่น การจี้ด้วยไฟฟ้าหรือการบาดเจ็บจากวัตถุไม่มีคม อาจไม่มีร่องรอยให้เห็นในการตรวจครั้งแรก แต่อาจพบในการตรวจเพื่อติดตามผลครั้งต่อไป

การถ่ายภาพบริเวณที่ตรวจพบความผิดปกติหรือบาดแผล รอยฟกช้ำต่างๆ โดยถ่ายภาพนิ่งหรือบันทึกภาพเคลื่อนไหวไว้เป็นหลักฐาน กรณีตรวจร่างกายก่อนนำตัวไปควบคุม ให้ถ่ายภาพนิ่งหรือบันทึกภาพเคลื่อนไหวบริเวณที่ผิดปกติ แผลเป็นหรือตำหนิรูปพรรณไว้เป็นหลักฐาน เพื่อเอาไว้เทียบเคียงหากมีการซ้อมทรมานในภายหลัง ดังนั้น การถ่ายภาพ ควรถ่ายเป็นภาพสี รวมทั้งการใช้สายวัดหรือวิธีอื่นๆ เพื่อช่วยแสดงมาตราส่วนในรูปถ่ายเป็นสิ่งจำเป็นมาก การถ่ายภาพต้องกระทำโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ แม้ต้องใช้กล้องแบบพื้นฐานก็ตาม เพราะร่องรอยต่างๆ เลือนหายไปได้เร็วมาก เนื่องจากภาพจากกล้องโพลารอยด์อาจจางลงเมื่อเวลาผ่านไป ดังนั้น จึงควรถ่ายภาพแบบมืออาชีพมากกว่า และควรถ่ายทันทีที่มีอุปกรณ์พร้อม หากเป็นไปได้ ควรถ่ายภาพด้วยกล้องที่มีการลงวันที่อัตโนมัติเพื่อเป็นหลักฐานสำคัญ

การตรวจไม่พบพยานหลักฐานการทรมานทางร่างกายไม่ควรถูกตีความว่าไม่มีการซ้อมทรมานเกิดขึ้น เนื่องจากอาจจะมีการกระทำรุนแรงต่อผู้เสียหายมากไม่ทั้งร่องรอยหรือแผลเป็นใดๆ หรือบาดแผลอาจหายไปแล้วก่อนที่จะถูกตรวจร่างกาย

การตรวจสภาพร่างกาย

การตรวจสภาพร่างกายของผู้เสียหายจากการกระทำทรมาน ถูกกระทำการที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือถูกกระทำให้สูญหาย โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการดังนี้

1. การซักประวัติ แพทย์ต้องซักประวัติอย่างละเอียด หลีกเลี่ยงการถามนำ ให้ตั้งคำถามเพื่อให้ผู้เสียหายเล่าเรื่องราวตามลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างการควบคุมตัว รวมทั้งสอบถามข้อเท็จจริง ลักษณะการถูกซ้อมทรมาน โดยใคร ที่ไหน อย่างไร มีบาดแผล บาดเจ็บหรือไม่ โดยละเอียด

รวมทั้งการซักประวัติการเจ็บป่วยทางกาย โรคประจำตัว การรักษาโรค การผ่าตัด การได้รับอุบัติเหตุต่างในอดีต เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์หาความจริงตามคำบอกเล่าของผู้เสียหาย

นอกจากนี้ แพทย์ต้องซักประวัติลักษณะของอุปกรณ์ที่ใช้ทรมาน ท่าทางของร่างกาย วิธีการพันธนาการ ลักษณะบาดแผลอย่างเฉียบพลันหรือเรื้อรังและการสูญเสียสมรรถภาพ รวมทั้งข้อมูลระบุตัวตน ผู้กระทำการทรมาน สถานที่ที่ใช้ควบคุมตัว และสภาพอากาศ

2. การตรวจร่างกาย หลักฐานการทรมานทางร่างกายได้จากการตรวจร่างกาย ต้องตรวจชันสูตรบาดแผลให้ครบถ้วน โดยเน้นการตรวจร่างกายอย่างละเอียดตรงบริเวณที่ผู้เสียหายแจ้งว่าได้รับบาดเจ็บจากการถูกซ้อมทรมาน

2.1 ลักษณะการบาดเจ็บที่เกิดขึ้นมีความรุนแรงมากน้อยเพียงใด

- วันเวลาที่เกิดเหตุ เพื่อใช้ประเมินความสัมพันธ์กับลักษณะของบาดแผล การบาดเจ็บ หรือความผิดปกติที่ตรวจพบ
- รายละเอียดของบาดแผล การบาดเจ็บ หรือความผิดปกติที่ตรวจพบ (อาการเฉียบพลัน)
- อวัยวะที่ได้รับผลกระทบหรือการสูญเสีย เช่น เล็บหลุด นิ้วขาด แขนงู เกิดแผลเป็น
- เวลาที่มีอาการและภาวะที่เกิดขึ้น
- ความสามารถในการใช้งานระหว่างที่ยังไม่หาย
- ความผิดปกติ (อาการเรื้อรัง) ที่ยังหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน
- การสูญเสียสมรรถภาพที่ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตประจำวันและการทำงาน

2.2 วิธีการซ้อมทรมาน

- สภาพเหตุการณ์โดยสังเขป เช่น ให้เปลือยกายแล้วยืนอยู่ในห้องที่มีอากาศหนาวมาก ให้เปลือยกายแล้วยืนกลางแจ้งกลางสนามหญ้าทั้งคืน เป็นต้น
- สถานที่ที่ใช้ควบคุมตัว
- ช่วงเวลาที่ถูกซ้อมทรมาน

- ลักษณะของอาวุธหรืออุปกรณ์ที่ใช้ทรมาน
- ท่าทางของร่างกายที่ถูกสั่งหรือบังคับให้ทำ
- วิธีการพันนาการ
- วิธีที่ทำให้เกิดการบาดเจ็บ
- จำนวนผู้กระทำและระบุตัวตนผู้กระทำการซ้อมทรมาน
- จำนวนครั้งที่ถูกกระทำ

2.3 การตรวจร่างกายอย่างละเอียด ต้องตรวจทุกส่วนของร่างกายแม้ผู้เสียหายจะมีได้ให้ประวัติ ตรวจสภาพร่างกายทั่วไปตามมาตรฐานทุกระบบโดยละเอียดตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้า ผิวหนัง ใบหน้า รวมถึงตา หู (มักพบการฉีกขาดของเยื่อแก้วหูจากการทรมาน) ขากรรไกร ช่องปากและฟัน ทรวงอกและช่องท้อง ระบบกล้ามเนื้อและกระดูก ระบบสืบพันธุ์และทางเดินปัสสาวะ ระบบประสาทส่วนกลางและส่วนปลาย ดังนี้ (เยาวัลลักซ์ อนุพันธ์ และ ศิริกาญจน์ เจริญศิริ, 2555)

- ผิวหนัง ควรตรวจผิวหนังของร่างกายทุกส่วนเพื่อหาร่องรอยโรคผิวหนังทั่วไป รวมทั้งร่องรอย การขาดวิตามิน เอ บี และซี บาดแผลก่อนการทรมาน หรือบาดแผลจากการถูกทรมาน เช่น บาดแผลถลอก ฟกช้ำ บาดแผลฉีกขาด บาดแผลถูกเจาะ รอยไหม้จากบุหรี่หรืออุปกรณ์ให้ความร้อน การบาดเจ็บจากไฟฟ้า ฆรม่วงศีรษะล้าน เล็บถูกดึงหลุด การบรรยายลักษณะบาดแผลจากการทรมานควรแสดงตำแหน่ง ความสมดุลรูปร่าง ขนาด สี และผิว (เช่น การตกสะเก็ด หยาบ แผลเปื่อย) รวมถึงการแบ่งแยกของผิวในระดับที่เทียบกับผิวรอบๆ และถ่ายภาพเป็นหลักฐาน

- ใบหน้า ควรตรวจคลำเพื่อหาร่องรอยของกระดูกแตก การบวมหรือการเจ็บปวด ส่วนประกอบของเส้นประสาทการเคลื่อนไหวและการสัมผัส รวมทั้งเส้นประสาทสมองในการรับรู้กลิ่นและรส ควรได้รับการตรวจ การใช้ เครื่องถ่ายภาพรังสีส่วนตัดอาศัยคอมพิวเตอร์ (CT) สแกนแทนการถ่ายภาพรังสีธรรมดา เป็นวิธีที่ดีที่สุดในการวินิจฉัยและบอกลักษณะการแตกร้าวของกระดูกใบหน้า การหาตำแหน่งและวินิจฉัยการบาดเจ็บและการแทรกซ้อนของเนื้อเยื่ออ่อน การบาดเจ็บภายในกะโหลกศีรษะและกระดูกคอกมักจะเกี่ยวข้องกับการกระทบกระเทือนบริเวณใบหน้า

- ตา มีการบาดเจ็บของตาหลายรูปแบบรวมถึงเลือดออกใต้เยื่อぶตา การเคลื่อนที่ของเลนส์ตา การตกเลือดในเยื่อตาใส การตกเลือดหลังลูกตา จอตตตกเลือด การสูญเสียลานสายตา และตาบอด เมื่อพิจารณาถึงอันตรายที่อาจตามมาจากการขาดการรักษาหรือรักษาไม่ถูกต้องจะต้องมีการปรึกษาจักษุแพทย์ หากมีข้อสงสัยเรื่องโรคหรือการบาดเจ็บเกี่ยวกับสายตา การตรวจด้วยเครื่องถ่ายภาพรังสีส่วนตัดอาศัยคอมพิวเตอร์ (CT) เป็น วิธีที่ดีที่สุดในการวินิจฉัยการแตกหักของกระดูกเบ้าตาและการบาดเจ็บของเนื้อเยื่ออ่อนบริเวณลูกตาและหลังลูกตา การวินิจฉัยด้วยเครื่องถ่ายภาพเอ็มอาร์ไอ (MRI) เป็นวิธีที่ดีในการหาการบาดเจ็บของเนื้อเยื่ออ่อน ส่วนเครื่องสะท้อนเสียงความละเอียดสูงเป็นอีกวิธีหนึ่งในการประเมินการบาดเจ็บของกระบอกตา

- หู การบาดเจ็บที่หูโดยเฉพาะการฉีกขาดของเยื่อแก้วหู หูหนวก มักเป็นผลจากการโดนทุบตีอย่างรุนแรง ช่องหูและเยื่อแก้วหูควรได้รับการตรวจด้วยเครื่องตรวจหูและจดบันทึกลักษณะของการบาดเจ็บ วิธีการทรมานที่ใช้กันมากซึ่งรู้จักกันในประเทศแถบลาตินอเมริกาว่า telefono คือ การตบหูอย่างแรง

ด้วยฝ่ามือ ทำให้ความดันในช่องหูเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและทำให้แก้วหูทะลุ การตรวจในทันทีเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการตรวจหาการฉีกขาดของเยื่อแก้วหูที่มีเส้นผ่าศูนย์กลางเล็กกว่า 2 มิลลิเมตรซึ่งจะหายไปเองภายใน 10 วัน อาจพบของเหลวในหูด้านนอกและส่วนกลาง ถ้าการวิเคราะห์ในห้องปฏิบัติการยืนยันการมีน้ำหนองในหู ก็ควรมีการตรวจด้วยเครื่องถ่ายภาพเอ็มอาร์ไอ (MRI) หรือเครื่องถ่ายภาพรังสีส่วนตัดอาศัยคอมพิวเตอร์ (CT) เพื่อหาตำแหน่งรอยร้าว การสูญเสียความสามารถในการได้ยิน ควรได้รับการตรวจสอบด้วยวิธีทดสอบการได้ยินแบบง่ายๆ หากจำเป็นควรมีการทดสอบโดยเจ้าหน้าที่เทคนิคด้านทดสอบการได้ยิน การตรวจด้วยรังสีสำหรับรอยร้าวของกระดูกขมับหรือการเคลื่อนของกระดูกหูควรกระทำโดยเครื่องถ่ายภาพรังสีส่วนตัดอาศัยคอมพิวเตอร์ (CT) ตามด้วยการถ่ายภาพรังสี (X - ray) ในระนาบกลาง (hypocycloidal tomography) และระนาบตรงแบบ (linear tomography) เป็นลำดับสุดท้าย

- จมูก ควรมีการตรวจจมูกเพื่อประเมินถึงตำแหน่ง เสียงสะท้อนอาการผิดปกติหรือการเบี่ยงตัวของผนังกันโพรงจมูก การตรวจด้วยภาพถ่ายรังสีธรรมดาจะเพียงพอสำหรับการรื้อเล็กน้อยของจมูก สำหรับการรื้อที่รุนแรงของกระดูกจมูกหรือกระดูกอ่อนของผนังกันโพรงจมูกเคลื่อนตัว ควรมีการตรวจด้วยเครื่องถ่ายภาพรังสีส่วนตัดอาศัยคอมพิวเตอร์ (CT) ถ้ามีน้ำมูกไหลควรมีการตรวจด้วยเครื่องถ่ายภาพรังสีส่วนตัดอาศัยคอมพิวเตอร์ (CT) หรือเครื่องถ่ายภาพเอ็มอาร์ไอ (MRI)

- ขากรรไกร คอหอยส่วนบน และคอ การแตกหรือเคลื่อนตัวของขากรรไกร อาจเกิดจากการทำร้ายร่างกาย กลุ่มอาการผิดปกติของข้อต่อขากรรไกรเป็นผลจากการถูกทำร้ายร่างกายบริเวณใบหน้า ส่วนล่างและขากรรไกรที่พบได้บ่อย ผู้ป่วยควรได้รับการตรวจหาพยาธิฐานการแตกหักของกระดูกโคนลิ้นหรือกระดูกกล่องเสียงจากการถูกทุบที่คอสิ่งที่พบเกี่ยวกับคอหอยส่วนบนควรได้รับการบันทึกอย่างละเอียดรวมถึงรอยบาดเจ็บซึ่งสอดคล้องกับรอยไหม้จากไฟฟ้าดูดหรือการบาดเจ็บอื่นๆ การตกเลือดในเหงือกและอาการอื่นๆ ของเหงือกควรได้รับการบันทึกไว้ด้วย

- ช่องปากและฟัน อาจเกิดฟันหัก ลื่นขาด การตรวจโดยทันตแพทย์ควรได้รับการพิจารณาให้เป็นส่วนหนึ่งของการตรวจร่างกายเป็นครั้งคราว การตรวจชนิดนี้มีกฏมองข้าม แต่ถือเป็นส่วนสำคัญของการตรวจร่างกาย การดูแลสุขภาพฟันอาจถูกห้ามโดยจงใจเพื่อให้อาการผุร่อนของฟัน เหงือกอักเสบและการเป็นหนองเลวร้ายมากขึ้น ควรมีการทำประวัติการทำฟันอย่างละเอียดและขอบันทึกการทำฟัน ถ้าหากว่ามีการหลุดของฟัน ฟันหัก หรือวัสดุอุดฟันที่หลุด รวมทั้งฟันเทียมแตกซึ่งอาจเกิดจากการถูกทำร้ายโดยตรงหรือการถูกทรมานด้วยการจี้ด้วยไฟฟ้า อาการฟันผุและเหงือกบวมควรได้รับการบันทึกไว้ ฟันที่ขึ้นอย่างไม่เป็นระเบียบอาจเกิดจากสภาพของการควบคุมตัว หรืออาจจะมียูก่อนการถูกควบคุมตัว ช่องปากควรได้รับการตรวจอย่างระมัดระวังเพราะลิ้น เหงือกหรือปากอาจถูกกัดระหว่างการถูกจี้ด้วยไฟฟ้า รอยบาดเจ็บอาจเกิดจากการยึดวัตถุบางอย่างเข้าไปในช่องปากหรือการจี้ด้วยกระแสไฟฟ้า การตรวจด้วยเครื่องถ่ายภาพรังสี (X - ray) และเครื่องถ่ายภาพเอ็มอาร์ไอ (MRI) อาจทำให้ทราบความรุนแรงของการบาดเจ็บของเนื้อเยื่ออ่อน ขากรรไกร และฟันด้วย

- ทรวงอกและช่องท้องในการตรวจลำตัวนอกเหนือจากการสังเกตบาดแผลแล้ว ควรจะเน้นการหาบริเวณที่ปวด บริเวณที่กดเจ็บ หรือไม่สบาย ซึ่งแสดงถึงอาการบาดเจ็บของกล้ามเนื้อ ซีโครง หรืออวัยวะภายในช่องท้อง ผู้ตรวจควรพิจารณาความเป็นไปได้ของการมีก้อนเลือดในกล้ามเนื้อ เยื่อช่องท้องและ

ภายในห้องทอ้ง รวมทั้งบาดเจ็บและการแตกหักของของอวัยวะภายใน ถ้ามีเครื่องอัลตราซาวด์ เครื่องถ่ายภาพรังสีส่วนตัดอาศัยคอมพิวเตอร์ (CT) และเครื่องตรวจกระดูก ให้นำมาใช้เพื่อตรวจยืนยันการบาดเจ็บ ควรมีการตรวจระบบการทำงานของหัวใจ ปอดและช่องท้องตามปกติเพราะอาการผิดปกติของระบบการหายใจที่มีอยู่ก่อน มักจะมีอาการเลวร้ายขึ้นระหว่างถูกควบคุมตัวและมักจะเกิดขึ้นใหม่สำหรับผู้ที่ไม่เคยเป็นมาก่อน

- ระบบกล้ามเนื้อและกระดูก อาการปวดและเจ็บกล้ามเนื้อและกระดูกมักพบบ่อยในผู้รอดชีวิตจากการทรมาน ซึ่งอาจเกิดจากการถูกทุบตี ทำร้ายซ้ำๆ หรือถูกแขวน ถูกทรมานด้วยการบังคับให้อยู่ในท่าใดท่าหนึ่งหรือจากสภาพทั่วไปของที่ถูกควบคุมตัว หรืออาจเกิดจากร่างกายเอง ถึงแม้ว่าจะไม่เจาะจงแต่อาการดังกล่าวควรได้รับการบันทึกไว้ อาการเหล่านี้มักจะรักษาให้หายได้ด้วยการทำกายภาพบำบัดแก่ระบบประสาทซิมพาเทติก การตรวจโครงกระดูกควรรวมถึงการทดสอบการเคลื่อนไหวของข้อต่อ สันหลัง และปลายแขนขา ความเจ็บปวดที่เกิดจากการเคลื่อนไหว การหดตัว ความแข็งแรง กลุ่มอาการความดันบริเวณเนื้อเยื่อที่สูงซึ่งส่งผลให้เกิดการกดรัด กระดูกหักทั้งที่มีและไม่มีบาดแผลและการเคลื่อนไหวควรได้รับการบันทึกไว้ การเคลื่อนไหว การแตกและกระดูกอักเสบที่น่าสงสัยควรได้รับการตรวจด้วยเครื่องตรวจทางรังสี เมื่อสงสัยว่ามีกระดูกอักเสบ ควรมีการตรวจด้วยเครื่องตรวจรังสีตามปกติและตามด้วยการตรวจกระดูกสามขั้นตอน สำหรับการบาดเจ็บที่เส้นเอ็นยึดกล้ามเนื้อและกล้ามเนื้อวิธีการตรวจที่ดีที่สุดคือด้วยเครื่องถ่ายภาพเอ็มอาร์ไอ (MRI) แต่การบันทึกภาพรังสีข้อเพื่อตรวจก็ใช้ได้เช่นกัน ในรายที่รุนแรงจะสามารถตรวจพบการแตกเลือดและการฉีกขาดของกล้ามเนื้อได้ กล้ามเนื้อตามปกติแล้วสามารถหายสนิทโดยไม่ เหลือร่องรอยผลเป็นการถ่ายภาพรังสีจะได้ผลเป็นลบ กล้ามเนื้อที่ไม่มีเส้นประสาทมาเลี้ยงและกลุ่มอาการความดันบริเวณเนื้อเยื่อที่สูงส่งผลให้เกิดการกดรัดจะเห็นคล้ายคลึงกับภาวะพังผืดของกล้ามเนื้อ เมื่อตรวจด้วยเครื่องถ่ายภาพเอ็มอาร์ไอ (MRI) และเครื่องถ่ายภาพรังสีส่วนตัดอาศัยคอมพิวเตอร์ (CT) การบอบช้ำของกระดูกสามารถเห็นได้ด้วยเครื่องถ่ายภาพเอ็มอาร์ไอ (MRI) และเครื่องสแกนกระดูก รอยช้ำของกระดูกหายได้โดยไม่มีร่องรอย

- ระบบสืบพันธุ์และปัสสาวะ อาจเกิดการเสียอวัยวะสืบพันธุ์ หรือความสามารถสืบพันธุ์ การตรวจอวัยวะสืบพันธุ์ควรกระทำเมื่อได้รับการยินยอมจากผู้ป่วย และถ้าจำเป็นควรเลื่อนไปกระทำในการตรวจร่างกายครั้งต่อไป ถ้าหากผู้ป่วยและแพทย์ผู้ตรวจไม่ใช่เพศเดียวกันก็ควรจะมีที่เลี้ยงอยู่ร่วมด้วย

- ระบบประสาทส่วนกลางและส่วนปลาย การตรวจระบบประสาทควรตรวจเส้นประสาทสมอง อวัยวะรับรู้ความรู้สึกและระบบประสาท ส่วนปลาย ตรวจหาความผิดปกติของเส้นประสาททั้งสั่งการและรับรู้ความรู้สึกที่อาจเกี่ยวข้องกับการบาดเจ็บ การขาดวิตามินหรือโรคของระบบประสาทความสามารถในการรับรู้และสถานะทางจิตใจต้องได้รับการประเมิน ในผู้ป่วยที่มีรายงานว่าถูกแขวน ควรเน้นการตรวจข่ายประสาทแขน (ความแข็งแรงของมือสองข้างไม่เท่ากัน ข้อมือตกร่วมทั้งสูญเสียการควบคุมเส้นเอ็นและการรับรู้ความรู้สึกต่างๆ) โรครากประสาทและโรคเส้นประสาทอื่นๆ ประสาทสมองเสื่อม การรู้สึกเจ็บมากกว่าปกติ รู้สึกเหมือนหนามตำ ความรู้สึกไวกว่าปกติ การเปลี่ยนท่าทาง การรู้สึกไวต่อการเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิ การเคลื่อนไหวร่างกาย ทำเดิน การประสานงานของร่างกายล้วนแต่เป็นอาการที่อาจเกิดจากการถูกทรมานทั้งสิ้น ผู้ป่วยที่มีประวัติการเวียนศีรษะและอาเจียน ควรได้รับการตรวจระบบการทรงตัวภายในช่องหูและสังเกตอาการตากระตุก การตรวจด้วยรังสีควรรวมถึงการใช้ เครื่องถ่ายภาพเอ็มอาร์ไอ (MRI)

หรือเครื่องถ่ายภาพรังสีส่วนตัดอาศัยคอมพิวเตอร์ (CT) เครื่องถ่ายภาพเอ็มอาร์ไอ (MRI) จะเหมาะสมกว่า เครื่องถ่ายภาพรังสีส่วนตัดอาศัยคอมพิวเตอร์ (CT) ในการตรวจทางรังสีของสมองและฐานกะโหลกส่วนหลัง

- แท้งลูก หากเกิดกรณีดังกล่าว สมควรมีการส่งตรวจชิ้นเนื้อที่แท้งออกมาทั้งหมด รวมถึงตรวจดูสภาพในโพรงมดลูกว่าเกิดอะไรขึ้น เช่น มีภาวะรกรอกตัวหรือไม่เพื่อใช้ประกอบความเห็นแสดงความสัมพันธ์อย่างเป็นเหตุเป็นผล

- ทุพพลภาพ เสียแขน ขา มือ เท้า นิ้ว หรืออวัยวะอื่นใด หรือป่วยเจ็บเรื้อรัง ซึ่งอาจถึงตลอดชีวิต ต้องได้การวินิจฉัยที่แน่นอน แล้วต้องประเมินลักษณะของ activity of daily life รวมถึง การพยากรณ์โรค การเกิดทุพพลภาพ หรือป่วยเจ็บด้วยอาการทุกขเวทนาเกินกว่ายี่สิบวัน หรือจนประกอบกรณียกิจตามปกติไม่ได้เกินกว่ายี่สิบวันเป็นกรณีที่พบบ่อยที่สุด แพทย์ต้องตรวจว่ามีอาการ หรืออาการแสดงอย่างไร มีการดำเนินของโรคอย่างไรแล้วมีความสามารถในการใช้งานในส่วนที่บาดเจ็บได้เพียงใดซึ่งศาลต้องการข้อมูลดังกล่าวร่วมกับระยะเวลาการหายด้วย

- การบาดเจ็บที่ถูกส่งต่อไปรักษากับแพทย์เฉพาะทางรวมถึงการบาดเจ็บของฟัน ให้ติดตามการรักษาและผลที่เกิดขึ้นเป็นระยะ ๆ เสมอ ถ้าเป็นไปได้ควรได้บทวนรายงานการรักษาหรือจดหมายตอบการส่งต่อด้วย

- กรณีบาดเจ็บที่มีหรืออาจจะมีสิ่งแปลกปลอมที่สำคัญอย่างยิ่งคือ ชิ้นส่วนของอาวุธคาอยู่ เช่น บาดแผลถูกแทงหรือถูกยิง ควรสำรวจกันแผล และถ่ายภาพรังสี เพื่อค้นหาสิ่งแปลกปลอมหรือชิ้นส่วนของอาวุธในแผล หรือเป็นไปได้ควรนำออกมาเพื่อส่งให้พนักงานสอบสวนไว้เป็นพยานหลักฐาน

- ควรเก็บรวบรวมเสื้อผ้าของผู้บาดเจ็บ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีถูกยิง เพื่อส่งมอบให้พนักงานสอบสวน และขณะทำการรักษาหากต้องตัดเสื้อผ้าควรเลี่ยงการตัดผ่านรอยฉีกขาดหรือร่องรอยที่อาจจะใช้เป็นพยานหลักฐานเท่าที่จะทำได้

- กรณีผู้บาดเจ็บจากอาวุธปืน ควรเลี่ยงการทำความสะอาดมือเท่าที่จะทำได้ เพื่อจะได้ให้ผู้มีหน้าที่เก็บสิ่งส่งตรวจสำหรับตรวจหาเขม่าแก๊ปปืนเสียก่อน

- กรณีผู้บาดเจ็บหมดสติหรือสงสัยว่าถูกมอมยาให้รีบเก็บ เลือด และปัสสาวะไม่ต่ำกว่า 50 มล. หรืออาจเก็บน้ำล้างกระเพาะครั้งแรกหากทำได้ เพื่อตรวจหาสารเคมีในร่างกาย และควรติดตามอาการในโรงพยาบาลเพื่อบันทึกลักษณะอาการ อาการแสดง และเก็บ สิ่งส่งตรวจซ้ำเป็นระยะ ๆ อย่างน้อย 2-3 ครั้ง ห่างกันตามเวลาครึ่งชีวิตของสารนั้น ๆ หรือตามการเปลี่ยนแปลงที่พบ

2.4. การตรวจร่างกายที่เกิดจากการทุบตีและการกระแทกด้วยวัตถุไม่มีคม

- การบาดเจ็บของผิวหนัง บาดแผลหรือรอยโรคเฉียบพลันมักจะเป็นลักษณะของการทรมาน เนื่องจากมีอาการบาดเจ็บที่สร้างความเจ็บปวด ซึ่งแตกต่างจากการบาดเจ็บที่ไม่เจ็บปวด ตัวอย่างเช่น รูปร่างบาดแผล การเกิดซ้ำๆ และตำแหน่งที่เกิดขึ้นบนร่างกาย เนื่องจากบาดแผลส่วนใหญ่จะหายดีภายในหกสัปดาห์หลังจากการทรมานโดยไม่เหลือแผลเป็นหรือมีแผลเป็นที่ไม่สามารถระบุที่มาได้ ดังนั้น ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงของบาดแผลเฉียบพลันจนหายเป็นปกตินั้น อาจเป็นสิ่งที่สนับสนุนการกล่าวหาเรื่องทรมาน การเปลี่ยนแปลงของผิวหนังอย่างถาวรจากการบาดเจ็บด้วยการกระแทกมีน้อยมาก และเป็นรอยที่ไม่เฉพาะเจาะจงและโดยมากไม่มีความสำคัญในการวินิจฉัย ผลที่ตามมาของการกระทำรุนแรงซึ่งวินิจฉัยพอได้ว่า

เป็นการถูกพันนาการอย่างแน่นหนา ทำให้เกิดรอยวงกลมรอบๆ แขนหรือขา โดยมากที่ข้อมือและข้อเท้า บริเวณดังกล่าวมีขนและรูขุมขนน้อยมาก ซึ่งอาจจะเป็นรูปแบบหนึ่งของรอยแผลเป็นที่ไม่มีขน ไม่มีการวินิจฉัยที่แตกต่างออกไปในเรื่องโรคผิวหนัง และเป็นการยากที่จะนึกถึงการเกิดขึ้นของการบาดเจ็บดังกล่าวในชีวิตประจำวันได้

ในบาดแผลหรือรอยโรคเฉียบพลัน บาดแผลถลอกที่เกิดจากการชูดอย่างตื้นๆ บนผิวหนังอาจดูเหมือนรอยช่วน รอยแผลไหม้หรือบาดแผลถลอกใหญ่ ในบางครั้งรอยถลอกนี้อาจแสดงรูปร่างของเครื่องมือหรือผิวที่ทำให้เกิดการบาดเจ็บ การถูบ่อยๆ หรือลื่นอาจทำให้ผิวไหม้หรือจางลงในส่วนที่ถูกเสียดสี และขึ้นอยู่กับลักษณะของผิวหนัง ซึ่งจะเกิดขึ้นด้านในของข้อมือหากว่ามือถูกมัดแน่นมาก

บาดแผลฟกช้ำเกิดจากเลือดออกในเนื้อเยื่ออ่อน เนื่องจากเส้นเลือดฝอยแตกเพราะถูกกระแทกด้วยวัตถุไม่มีคม ความรุนแรงของรอยฟกช้ำไม่ได้ขึ้นอยู่กับแรงที่กระแทกอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับโครงสร้าง และชนิดของหลอดเลือดในเนื้อเยื่ออ่อนด้วย บาดแผลเกิดขึ้นง่ายในบริเวณที่ผิวบางคลุมกระดูกหรือในบริเวณที่มีไขมันมาก อาการทางอายุรศาสตร์หลายชนิด อย่างเช่น การขาดวิตามินหรือขาดสารอาหารอาจเกี่ยวข้องกับการมีรอยฟกช้ำหรือรอยจ้ำง่าย บาดแผลฟกช้ำแสดงถึงการมีแรงกระแทกตรงบริเวณดังกล่าว แต่การไม่มีรอยฟกช้ำไม่ได้หมายความว่าไม่มีการใช้แรงกระแทกบริเวณดังกล่าว บาดแผลฟกช้ำอาจมีรูปแบบแสดงถึงเครื่องมือที่ใช้กระทำ อย่างเช่น บาดแผลฟกช้ำที่เป็นแนวเส้นคู่ (rail - shaped bruises) อาจเกิดขึ้นเมื่อมีการใช้อุปกรณ์ เช่น กระบองหรือไม้ เรียว รูปร่างของวัตถุสามารถทราบได้จากรูปร่างของบาดแผลฟกช้ำ เมื่อบาดแผลฟกช้ำเริ่มหายดีมันจะเปลี่ยนสีไปเรื่อยๆ โดยจะเริ่มจากสีน้ำเงิน ม่วงหรือแดงเข้ม เมื่อเม็ดเลือดในบาดแผลฟกช้ำเริ่มแตกตัวสีจะค่อยๆ เปลี่ยนเป็นม่วง เขียว เหลืองเข้ม หรือเหลืองอ่อนและจางหายไปเป็นการยากมากที่จะกำหนดเวลาที่เกิดบาดแผลฟกช้ำอย่างเที่ยงตรง บาดแผลฟกช้ำ ทำให้ผิวหนังบางประเภทเข้มขึ้นซึ่งอาจเป็นอยู่หลายปี รอยช้ำที่เริ่มจากเนื้อเยื่อที่อยู่ใต้ผิวหนังอาจใช้เวลาหลายวันกว่าจะปรากฏให้เห็นจนเมื่อเลือดที่ออกมาในเนื้อเยื่อเคลื่อนที่มาถึงใต้ชั้นผิวหนัง ในกรณีที่มีการกล่าวหาแต่ไม่มีร่องรอยการจางเมื่อเลือดที่ออกมาในเนื้อเยื่อเคลื่อนที่มาถึงใต้ชั้นผิวหนัง ในกรณีที่มีการกล่าวหาแต่ไม่มีร่องรอยการฟกช้ำผู้เสียหายควรได้รับการตรวจร่างกายซ้ำหลังจากเวลาผ่านไปหลายวัน แต่ควรคำนึงด้วยว่าตำแหน่งและรูปร่างของรอยฟกช้ำที่ปรากฏอาจไม่บ่งชี้ถึงการกระแทกแต่แรก และบาดแผลอาจจางหายไปเมื่อถึงเวลาการตรวจร่างกายซ้ำ ผู้เสียหายควรได้รับการตรวจร่างกายซ้ำหลังจากเวลาผ่านไปหลายวัน แต่ควรคำนึงด้วยว่าตำแหน่งและรูปร่างของรอยฟกช้ำที่ปรากฏอาจไม่บ่งชี้ถึงการกระแทกแต่แรก และบาดแผลอาจจางหายไปเมื่อถึงเวลาตรวจร่างกายซ้ำ

บาดแผลฉีกขาด เช่น การฉีกขาดหรือการบีบกดทับผิวหนังและเนื้อเยื่ออ่อนจากการใช้กำลังกดด้วยวัตถุที่ไม่มีคมจะเกิดขึ้นได้ง่ายกับส่วนของร่างกายที่ยื่นออกมา เพราะผิวหนังที่ถูกกดนั้นอยู่ระหว่างวัตถุที่ไม่มีคมกับผิวกระดูกใต้เนื้อเยื่อ อย่างไรก็ตาม หากการกดนั้นรุนแรงพอก็อาจทำให้ผิวหนังบริเวณใดฉีกขาดได้แผลเป็นที่มีลักษณะไม่สมมาตร อยู่ในตำแหน่งผิดปกติและกระจายทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นถึงการบาดเจ็บจากการถูกกระทำ

แผลเป็นที่เกิดจากการเขียนแสดงถึงบาดแผลฉีกขาดที่หายดีแล้ว แผลเป็นเหล่านี้มีสีจางและมีลักษณะนูนล้อมด้วยขอบผิวสีเข้ม การวินิจฉัยที่แตกต่างได้อีกชนิดหนึ่ง คือ ผิวหนังอักเสบซึ่งมักจะมีสีเข้มและมีแผลเป็นที่สั้นกว่า ในทางตรงข้าม รอยตามแนวยาวที่สมมาตร เล็กและสีจางบริเวณหน้าท้อง รักแร้

และหาซึ่งอ้างว่าเป็นผลจากการทรمانนั้นเกิดจากอาการรอยแตกกลายที่ผิวหนังและโดยมากไม่เกี่ยวข้องกับการทรمانแต่อย่างใด

การเผาไหม้เป็นรูปแบบการทรمانที่โดยมาก มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของผิวอย่างถาวรบางครั้งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีคุณค่าในการวินิจฉัย รอยไหม้จากบุหรี่มักทิ้งรอยแผลเป็นเป็นดวงยาวประมาณ 5 - 10 มม. รูปร่างกลมหรือรูปไข่โดยมีจุดตรงกลางสีเข้มหรืออ่อนล้อมรอบด้วยเส้นรอบวงสีเข้มที่รอยขอบไม่ชัดเจน มีรายงานการทรمانด้วยการเผารอยสักทิ้งโดยใช้บุหรี่ รูปร่างลักษณะของแผลเป็นที่เกิดขึ้นหรือรอยสักที่เหลือนจะมีส่วนช่วยในการวินิจฉัย⁸¹ การเผาด้วยวัตถุร้อนจะทำให้เกิดรอยแผลเป็นหดรั้งหรือลิบฝ่อที่ชัดเจน ซึ่งบ่งชี้ถึงรูปร่างของวัตถุที่ล้อมรอบด้วยเส้นแนวส่วนที่นูน และสีเข้มแสดงถึงตำแหน่งเริ่มต้นของการเผา ซึ่งอาจเห็นได้จากการถูกเผาด้วยท่อโลหะร้อนไฟฟ้าหรือไฟแช็คก๊าซ จึงเป็นการยากที่จะวินิจฉัยเป็นอื่น หากว่ามีรอยแผลเป็นจำนวนมาก กระบวนการอักเสบตามธรรมชาติขาดลักษณะขอบเขตที่ชัดเจนและมักจะไม่มี การสูญเสียเนื้อเยื่อมากนัก การเผาอาจทำให้เกิดแผลเป็นนูนหรือแผลคีลอยด์ดังเช่นที่เกิดจากการนวดด้วยแผ่นยางร้อน

เมื่อโคนเล็บถูกเผา เล็บที่ขึ้นใหม่จะเป็นริ้ว บางและผิดปกติรูปร่าง บางครั้งแตกตามรอยยาว ถ้าเล็บถูกดึงหลุดเนื้อเยื่อใกล้เคียงที่โตเร็วเกินไปอาจทำให้เกิดตุ่มเนื้อเยื่อ การเปลี่ยนแปลงของเล็บที่เกิดจากโรคผิวหนังเรื้อรังชนิดหนึ่งชื่อ Lichen planus ซึ่งอาจวินิจฉัยได้จากสาเหตุหลายประการ ลักษณะอาการ คือผิวหนังเป็นผื่นนูนสีม่วงแดง แต่โดยมากอาการดังกล่าวมักจะเกิดพร้อมกับการบาดเจ็บของผิวหนังที่กระจายไปทั่ว ส่วนเล็บที่อักเสบจากเชื้อราจะมีลักษณะหนา เหลือง และเปราะหักง่ายซึ่งแตกต่างจากการเปลี่ยนแปลงที่กล่าวมาข้างต้น

บาดแผลจากการกระแทกด้วยของแหลมคมเกิดขึ้น เมื่อผิวหนังตัดด้วยวัตถุมีคม
 อย่างเช่น มีด ดาบ ปลายปืน เศษแก้ว และรวมถึงแผลถูกแทง ผ่า หรือฉีกและแผลเจาะ ลักษณะเย็บแผล
 มักจะง่ายต่อการแยกแยะจากแผลฉีกที่เกิดจากการฉีกขาดและแผลเป็นที่พบตามมาในการตรวจร่างกายมี
 ลักษณะเด่นชัดรอยแผลเป็นจากการผ่าเล็กๆ เป็นแนวอาจเกิดจากการรักษาโดยวิธีโบราณ ถ้าพริกไทยหรือ
 สารพิษอื่นๆถูกโรยใส่แผลเปิด แผลเป็นที่ตามมาจะมีลักษณะนูน แผลเป็นที่ขนาดต่างกันและมีรูปแบบไม่
 สมมาตรอาจมีส่วนสำคัญในการวินิจฉัยเรื่องการทรมาน

- กระตุกแตกหัก การแตกหักทำให้กระดูกสูญเสียความแข็งแรง อันเป็นผลจากการถูกกระแทกอย่างแรงด้วยวัตถุที่ไม่มีคมหลายระนาบทิศทาง การแตกหักโดยตรงเกิดขึ้นบริเวณที่ถูกกระแทกหรือบริเวณที่แรงกระทำ ตำแหน่งรูปร่าง และคุณสมบัติอื่นๆ ของการแตกหัก แสดงให้เห็นถึงลักษณะและทิศทางของแรงที่กระทำ บางครั้งลักษณะของรอยแตกหักที่เห็นได้จากเครื่องฉายรังสีบางครั้งเราสามารถแยกแยะรอยที่เกิดจากการบาดเจ็บโดยอุบัติเหตุได้ การหาอายุของรอยแตกหักที่เกิดใหม่ๆ ด้วยเครื่องทางรังสีควรกระทำโดยนักรังสีวิทยาที่มีประสบการณ์ การตัดสินใจด้วยการเดาไม่ควรใช้ในการประเมินลักษณะและอายุของบาดแผลจากการกระแทกด้วยวัตถุทื่อ เนื่องจากการบาดเจ็บขึ้นอยู่กับอายุ เพศ ลักษณะเนื้อเยื่อ สถานะและสุขภาพคนไข้และความรุนแรงของการบาดเจ็บ ตัวอย่างเช่น บุคคลอายุน้อย แข็งแรงและดูแลตัวเองอย่างดี มีความต้านทานการถูกทำร้ายมากกว่าบุคคลที่มีอายุและสุขภาพไม่ดี

- การบาดเจ็บที่ศีรษะ การบาดเจ็บที่ศีรษะเป็นการทรมาณที่พบได้บ่อยมากชนิดหนึ่ง การบาดเจ็บที่ศีรษะบ่อยครั้งแม้จะไม่รุนแรงมาก ทำให้เกิดการฟ่อของสมองส่วนนอกและความเสียหายต่อเส้นใยประสาท การบาดเจ็บที่เกิดจากการหกล้มอาจทำให้เกิดการบาดเจ็บของสมองส่วนที่อยู่อีกด้าน (ตรงข้ามกับตำแหน่งที่บาดเจ็บ) ในกรณีของการกระทบกระแทกตรงๆ อาจมีการฟกช้ำภายใต้บริเวณที่ถูกกระทบ การฟกช้ำของกะโหลกโดยมากจะไม่สามารถสังเกตเห็นภายนอกยกเว้นเมื่อมีการบวม รอยฟกช้ำอาจสังเกตได้ยากในบุคคลที่มีผิวเข้ม แต่อาจพบจากการตรวจด้วยการลูบคลำ

ผู้รอดชีวิตจากการทรมาณที่ถูกกระทบที่ศีรษะบ่อยๆ อาจจะบ่นเรื่องอาการปวดหัว เรื้อรังผู้เสียหายอาจอ้างว่าปวดเมื่อถูกสัมผัสบริเวณดังกล่าวและอาจพบบริเวณที่แข็งตึงเมื่อตรวจคลำหนังศีรษะ อาจพบแผลเป็นในกรณีที่หนังศีรษะมีการฉีกขาด อาการปวดหัวอาจเป็นอาการขั้นแรกของการมีเลือดคั่งใต้เยื่อหุ้มสมอง ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับการเริ่มต้นอย่างเฉียบพลันของการเปลี่ยนแปลงทางจิตการสแกนด้วยเครื่องถ่ายภาพรังสีส่วนตัดอาศัยคอมพิวเตอร์ (CT) ควรกระทำอย่างรวดเร็วที่สุด การบวมของเนื้อเยื่ออ่อนและการตกเลือดสามารถตรวจพบได้ด้วยเครื่องถ่ายภาพรังสีส่วนตัดอาศัยคอมพิวเตอร์ (CT) หรือเครื่องถ่ายภาพเอ็มอาร์ไอ (MRI) เป็นการเหมาะสมที่จะจัดให้มีการประเมินด้านจิตวิทยาหรือจิตประสาทวิทยา

การเขย่าตัวอย่างรุนแรงเป็นการทรมาณชนิดหนึ่ง ซึ่งอาจทำให้เกิดการบาดเจ็บทางสมองโดยไม่มีร่องรอยภายนอกใดๆ แม้ว่าอาจจะมีรอยช้ำบริเวณทรวงอกด้านบนหรือหัวไหล่ซึ่งผู้เสียหายหรือเสื้อผ้าของผู้เสียหายถูกฉวยไว้ระหว่างเขย่า ในกรณีร้ายแรงที่สุดการเขย่าอาจทำให้เกิดอาการบาดเจ็บของเนื้อเยื่อสมองลักษณะเดียวกับกลุ่มอาการบาดเจ็บในเด็กซึ่งเกิดจากการเขย่า คือ สมองบวม น้ำ มีภาวะเลือดออกใต้เยื่อหุ้มสมองส่วนนอกและเลือดออกบริเวณจอประสาทตา ที่พบบ่อยกว่าคือผู้เสียหายบ่นเรื่องปวดศีรษะสับสนหรืออาการทางจิตใจเปลี่ยนแปลง การเขย่ามักจะกระทำอย่างสั้นๆ ในเวลาไม่กี่นาทีหรือน้อยกว่านั้น แต่อาจมีการกระทำซ้ำหลายๆ ครั้งเป็นเวลาหลายวันหรือหลายสัปดาห์

- การบาดเจ็บบริเวณทรวงอกและหน้าท้อง กระดูกซี่โครงหักเป็นผลที่เกิดจากการถูกทำร้ายบริเวณทรวงอก ถ้ากระดูกเคลื่อนอาจทำให้ปอดฉีกขาดและก่อให้เกิดภาวะลมในช่องปอด การร้าวของก้านกระดูกสันหลังอาจเกิดจากการใช้แรงกระทบโดยตรง

ในกรณีของการบาดเจ็บที่หน้าท้องอย่างรุนแรง การตรวจร่างกายควรหาการบาดเจ็บของอวัยวะในช่องท้องและท่อน้ำปัสสาวะ อย่างไรก็ตามการตรวจร่างกายมักจะไม่พบอะไร อาการปัสสาวะเป็นเลือดมากบ่งถึงอาการซ้ำของไต การล้างเยื่อช่องท้องอาจวินิจฉัยภาวะเลือดออกในช่องท้องอย่างเล็กน้อยของเหลวในช่องท้องซึ่งพบโดยเครื่องถ่ายภาพรังสีส่วนตัดอาศัยคอมพิวเตอร์ (CT) หลังการล้างเยื่อช่องท้องอาจมาจากการล้างหรือการตกเลือด ซึ่งทำให้ผลการตรวจใช้ไม่ได้ ในภาพที่ได้จากเครื่องถ่ายภาพรังสีส่วนตัดอาศัยคอมพิวเตอร์ (CT) การตกเลือดในช่องท้องอย่างเฉียบพลันมักจะมองไม่เห็น หรือเห็นแต่ความหนาแน่นของน้ำซึ่งไม่เหมือนการตกเลือดในระบบประสาทส่วนกลาง (CNS) อย่างเฉียบพลันซึ่งมองเห็นได้ในภาพ การบาดเจ็บของอวัยวะภายในอาจพบลักษณะของลม ของเหลวที่พบนอกช่องท้อง หรือบริเวณที่มีความหนาแน่นน้อยกว่าส่วนอื่นอันแสดงถึงการบวม น้ำ การฟกช้ำการตกเลือดหรือการฉีกขาด การบวมน้ำบริเวณรอบๆ ตับอ่อนเป็นอาการของการอักเสบของตับอ่อนที่เกิดจากการถูกกระทบกระแทกรุนแรงหรือการอักเสบปกติ การสแกนด้วยคลื่นความถี่สูงมีประโยชน์ในการตรวจหาเลือดออกใต้เยื่อหุ้มม้าม ไตวายจากแรงกระทบอาจเกิดเฉียบพลัน

หลังจากถูกทำร้ายอย่างรุนแรง ภาวะความดันโลหิตสูงอันเกิดจากความผิดปกติของไตโดยเป็นภาวะแทรกซ้อนระยะท้ายของการบาดเจ็บบริเวณไต

2.5 การทุบตีเท้า Falanga เป็นศัพท์เฉพาะที่ใช้เรียกการทุบตีซ้ำๆ ที่เท้าอย่างรุนแรง (หรือทุบตีบริเวณมือและสะโพกแต่ก็พบได้น้อย) โดยใช้กระบอง ท่อ หรืออาวุธลักษณะคล้ายๆ กัน อาการรุนแรงที่สุดจาก Falanga คือ กลุ่มอาการที่เกิดจากการเพิ่มขึ้นของความดันในเนื้อที่จำกัดภายในร่างกาย ซึ่งทำให้มีอาการกล้ามเนื้อตายบางส่วน เส้นเลือดตัน หรือเป็นเนื้อตายบริเวณปลายเท้าหรือปลายนิ้วเท้า การเสียรูปทรงอย่างถาวรหรือความพิการถาวรของเท้าไม่ค่อยเกิดขึ้นแต่ เป็นไปได้ รวมทั้งการแตกหักของกระดูกข้อมือ ฝ่ามือและนิ้วเนื่องจากการบาดเจ็บมักจะอยู่ที่เนื้อเยื่ออ่อน การใช้เครื่องถ่ายภาพรังสีส่วนตัดอาศัยคอมพิวเตอร์ (CT) และเครื่องถ่ายภาพเอ็มอาร์ไอ (MRI) เป็นวิธีทางรังสีที่ดีที่สุดในการบันทึกอาการบาดเจ็บ แต่ควรย้ำว่าการตรวจร่างกายในช่วงอาการเฉียบพลัน ควรเป็นการวินิจฉัยมากกว่า Falanga อาจทำให้เกิดการสูญเสียสมรรถภาพเรื้อรัง การเดินอาจเจ็บปวดและทรมาณ กระดูกข้อเท้าอาจติดกันหรือมีการเคลื่อนตัวมากขึ้น การบีบฝ่าเท้าและตัดหัวแม่เท้าอาจทำให้ปวด การตรวจด้วยการลูบคลำอาจพบว่า บริเวณฝ่าเท้าทั้งหมดจะอ่อนนุ่มและส่วนปลายของแผ่นกล้ามเนื้อยึดกระดูกอาจฉีกขาด โดยเฉพาะบริเวณโคนนิ้ว แผ่นกล้ามเนื้อยึดกระดูกจะไม่ยึดแน่นเหมือนปกติทำให้ ลำบากในการเดินและปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ การกระดกหัวแม่เท้าอาจแสดงให้เห็นว่าแผ่นกล้ามเนื้อยึดกระดูกฉีกขาดหรือไม่ ถ้าไม่ขาด การลูบคลำควรพบการตั้งตัวของแผ่นกล้ามเนื้อยึดกระดูกเมื่อหัวแม่เท้าถูกกระดกขึ้น 20 องศา การกระดกสูงสุดปกติจะอยู่ที่ประมาณ 70 องศา ค่าที่สูงขึ้นแสดงถึงการบาดเจ็บที่ส่วนยึดของแผ่นกล้ามเนื้อยึดกระดูก การกระดกขึ้นได้น้อยและอาการปวดที่หัวแม่เท้าเวลายืดแสดงถึงอาการของ Hallux rigidus ซึ่งเป็นผลมาจากมีปุ่มงอกด้านล่างของกระดูกฝ่าเท้าบริเวณใกล้โคนนิ้ว

อาการแทรกซ้อนและโรคหลายชนิดที่อาจเกิดขึ้นจากการทุบตีเท้า มีดังนี้

- กลุ่มอาการความดันในเนื้อเยื่อที่สูงซึ่งส่งผลให้เกิดการกดรัดเป็นอาการแทรกซ้อนที่รุนแรงที่สุด การบวมน้ำในร่างกายส่วนที่ไม่ใช่ช่องว่างทำให้เส้นเลือดไหลไม่สะดวกและกล้ามเนื้อตายบางส่วน ซึ่งทำให้เกิดพังผืด การหดตัวของกล้ามเนื้อ เนื้อร้ายบริเวณเท้าและหัวแม่เท้าส่วนปลาย การตรวจวินิจฉัยทำได้ด้วยการวัดความดันในส่วนที่เป็นเนื้อที่จำกัดภายในร่างกาย

- ส้นเท้าและฝ่าเท้าส่วนหน้าที่ถูกบีบกดทับ ส่วนใต้กระดูกส้นเท้าและโคนนิ้วเท้าใกล้เคียงถูกบีบกดทับระหว่างการถูกตีฝ่าเท้า ทั้งถูกบีบกดทับโดยตรงหรือเกิดจากอาการบวมน้ำที่เกี่ยวข้องกับการบาดเจ็บแถบเนื้อเยื่อที่ขยายไปถึงเนื้อเยื่อไขมันซึ่งยึดกระดูกและผิวมีการฉีกขาด เนื้อเยื่อไขมันขาดเลือดไปเลี้ยงและเริ่มเสื่อมลง ความสามารถในการรองรับการกระแทกน้อยลงทำให้เท้าไม่สามารถรับความตึงเครียดจากการเดินได้

- เกิดแผลเป็นที่แข็งและผิดปกติที่ผิวและเนื้อเยื่อใต้ผิวหนังหลังจากถูกตีฝ่าเท้า ในเท้าปกติเนื้อเยื่อของหนังแท้และใต้หนังแท้ติดต่อกับแผ่นกล้ามเนื้อยึดต่อที่ยึดกระดูกและกล้ามเนื้อด้วยแถบเนื้อเยื่อที่ติดกันแน่นหนา อย่างไรก็ตาม แผลเหล่านี้อาจถูกทำลายบางส่วนหรือทั้งหมดเนื่องจากการบวมน้ำที่ทำให้แถบเหล่านี้ปริหลังจากการถูกตีฝ่าเท้า

- การฉีกขาดของแผ่นกล้ามเนื้อยึดต่อที่ยึดกระดูกและกล้ามเนื้อและเอ็นของเท้า การบวมน้ำหลังจากการถูกตีฝ่าเท้าอาจทำให้โครงสร้างส่วนนี้แตกออก เมื่อส่วนที่ทำหน้าที่ในการงอเท้าหายไป การ

เดินเริ่มยากลำบากและกล้ามเนื้อเท้าโดยเฉพาะส่วนที่เรียกว่า quadratus plantaris longus จะถูกแรงกระทำมากกว่าปกติ

- การอักเสบของแผ่นพังผืดที่ทำหน้าที่ในการงอเท้าอาจเป็นผลจากการบาดเจ็บ ในกรณีของการตีฝ่าเท้าการระคายเคืองจะเกิดทั่วบริเวณแผ่นกล้ามเนื้อยึดต่อยึดกระดูกและกล้ามเนื้อ ทำให้มีอาการบวมเรื้อรังของแผ่นกล้ามเนื้อยึดต่อยึดกระดูกและกล้ามเนื้อ จากการศึกษาพบว่าผู้ต้องขังที่ถูกปล่อยตัวหลังจากการคุมขัง 15 ปี และอ้างว่าถูกทรมานด้วยการตีฝ่าเท้าเมื่อถูกจับในตอนแรก สามารถตรวจพบได้ด้วยการสแกนกระดูก

2.6 การแขวน การแขวนเป็นรูปแบบการทรมานที่พบเห็นโดยทั่วไป ซึ่งสามารถทำให้เกิดความเจ็บปวดอย่างมาก แต่ทั้งร่องรอยพยานหลักฐานที่มองเห็นได้เพียงเล็กน้อย บุคคลใดที่ยังอยู่ภายใต้การควบคุมตัวอาจสงสัยที่จะยอมรับว่าถูกทรมาน แต่จากการตรวจพบว่า มีการสูญเสียประสิทธิภาพของระบบประสาทส่วนปลาย หรือการวินิจฉัยถ่ายประสาทแขนเป็นข้อพิสูจน์ของการวินิจฉัยว่า เกิดจากวิธีทรมานแบบแขวน การแขวนอาจทำได้หลายรูปแบบ เช่น

- แขวนแบบกางแขน โดยถ่างแขนออกไปและผูกไว้กับราวขวาง
- แขวนแบบวิธีการแขวนเนื้อ โดยผูกมือน้อยสูงขึ้นไม่ว่าจะสองข้างหรือที่ละข้าง
- แขวนแบบกลับกันกับการแขวนเนื้อ โดยผูกขายกสูงขึ้นและหัวห้อยลงมา
- แขวนแบบ “ปาเลสไตน์” โดยมัดปลายแขนไว้ข้างหลังโดยข้อศอกงอ 90 องศาและปลายแขนถูกผูกติดกับราวขวาง อีกวิธีหนึ่ง คือ ผู้ต้องขังถูกแขวนโดยใช้สายรัดผูกรอบข้อศอกหรือข้อมือโดยที่แขนไขว้ไปทางหลัง
- แขวนแบบ “นกแก้วเกาะราว” โดยให้เข่างอกับราวในขณะที่ข้อมือถูกมัดไว้กับข้อเท้า

การแขวนอาจกินเวลานานตั้งแต่ 15 นาที ถึง 20 นาที จนถึงหลายชั่วโมง การแขวนแบบ “ปาเลสไตน์” ในช่วงเวลาสั้นๆ อาจทำให้เกิดการบาดเจ็บถาวรของถ่ายประสาทแขนได้ ส่วนการแขวนแบบ “นกแก้วเกาะราว” อาจทำให้เกิดการฉีกขาดของเอ็นยึดเข้า ผู้เสียหายมักจะถูกตีหรือไม่ก็ถูกทารุณในขณะที่ถูกแขวน การบาดเจ็บเรื้อรังมักพบอาการปวดและอาการกดเจ็บรอบๆ ข้อไหล่ โดยเฉพาะภายในข้อไหล่จะยังคงอยู่ เนื่องมาจากการยกของหนักและการหมุนรอบ ที่จะทำให้เกิดความเจ็บปวดอย่างรุนแรงหลายปีต่อมาอาการแทรกซ้อนในระยะเฉียบพลันอันเกิดตามหลังการถูกแขวนรวมถึงการอ่อนแรงของแขนหรือมือ ความเจ็บปวดและการสูญเสียความสามารถในการรับรู้สัมผัส อาการชา ไวต่อการสัมผัส ความเจ็บปวดบริเวณผิวหนังและการขาดปฏิกิริยาโต้ตอบของเส้นเอ็น ความเจ็บปวดอย่างรุนแรงลึกอาจปิดบังความอ่อนแรงของกล้ามเนื้อในระยะเรื้อรังนั้น ความอ่อนแรงอาจมีอยู่ต่อไปและพัฒนาเป็นการสูญเสียกล้ามเนื้อ อาการชาและการสูญเสีย

ความสามารถ ในการรับรู้สัมผัสจะเกิดขึ้นบ่อยครั้ง การยกแขนหรือยกของหนักอาจทำให้เกิดความปวดชาหรืออ่อนแรง นอกเหนือจากการบาดเจ็บทางประสาทแล้ว อาจจะมีการฉีกขาดของเอ็นข้อไหล่ การเคลื่อนของกระดูกสะบักและการบาดเจ็บของกล้ามเนื้อในบริเวณหัวไหล่ ในการตรวจสอบภาพด้านหลัง อาจจะมี

“กระตุกสะบักงุ่ม” (บริเวณขอบด้านในของกระตุกสะบัก) อาจเกิดจากการบาดเจ็บที่เกิดขึ้นกับ long thoracic nerve ประสาททรวงอกส่วนยาวหรือการเคลื่อนที่ของสะบัก

การบาดเจ็บของระบบประสาทมักพบไม่เท่ากันในแขนแต่ละข้าง มักจะมีผลต่อแขนไม่เท่ากันการบาดเจ็บของกลุ่มเส้นประสาทส่วนปลายที่ส่งไปเลี้ยงกล้ามเนื้อแขนเห็นได้จากความผิดปกติในการทำงาน การรับรู้ความรู้สึก และการตอบสนองกลับฉับพลัน

- ตรวจสอบระบบการสั่งการ ความอ่อนแรงของกล้ามเนื้อที่เกิดขึ้นมากกว่าในส่วนปลาย เป็นผลตรวจที่คาดการณ์ได้มากที่สุด การปวดเฉียบพลันอาจทำให้ยากต่อการแปลผลตรวจความแข็งแรงของกล้ามเนื้อ หากการบาดเจ็บนั้นรุนแรง ภาวะกล้ามเนื้อฝ่อก็อาจพบได้ในระยะเรื้อรัง

- การตรวจสอบประสาทสัมผัส การสูญเสียความสามารถในการสัมผัสอย่างสมบูรณ์หรือบางส่วน มักพบบริเวณที่มีเส้นประสาทผ่าน ควรทดสอบการรับรู้ตำแหน่ง การแยกจุดสองจุดออกจากกัน การใช้วัตถุปลายแหลมสะกิดผิวหนัง การรับรู้ความร้อนเย็น ถ้าอย่างน้อยใน 3 สัปดาห์ต่อมาปรากฏการสูญเสียหรือการลดลงของการสนองกลับฉับพลัน ควรตรวจประเมินคลื่นไฟฟ้าของระบบประสาทโดยแพทย์ประสาทวิทยาที่มีประสบการณ์ในการใช้และแปลผลวิธีการเหล่านี้

- การตรวจสอบการสนองกลับฉับพลัน การสูญเสียหรือการลดลงของปฏิกิริยาสะท้อนกลับหรือมีความแตกต่างระหว่างปลายแขนปลายขาทั้งสองข้างอาจเกิดขึ้นได้ ในวิธีทรมานด้วยการแขวนแบบ “ปาเลสไตน์” นั้น แม้เกิดการบาดเจ็บที่เส้นประสาทส่วนปลาย ภาวะอ่อนแรงและการเสียประสาทรับรู้ความรู้สึกที่แขนอาจไม่เท่ากันอันเนื่องมาจากลักษณะที่ผู้เสียหายถูกแขวน ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าแขนข้างใดอยู่ในตำแหน่งที่สูงกว่าหรือวิธีของการมัด แม้การวิจัยจะชี้ให้เห็นว่าภาวะอ่อนแรงและการเสียประสาทรับรู้ความรู้สึกที่แขนมักจะเกิดขึ้นกับแขนข้างเดียวซึ่งผันแปรไปตามเหตุการณ์ของการทรมาน แต่การบาดเจ็บทั้งสองข้างเป็นเรื่องที่มักเกิดขึ้นได้เช่นกัน

ในบริเวณไหล่ นั้น กลุ่มเส้นประสาทบริเวณแขนมักได้ รับบาดเจ็บจากการถูกดึงแขวนแบบ “ปาเลสไตน์” เนื่องจากแขนถูกดึงไปด้านหลัง ดังที่เห็นจากการแขวนแบบ “ปาเลสไตน์” เมื่อร่างกายถูกแขวนโดยมือไขว้หลังสุดเหยียด เอื่อยายประสาทส่วนล่าง ส่วนกลางและส่วนบนจะถูกทำลายตามลำดับถ้าการถูกดึงสุดเหยียดนั้นมีความรุนแรงเพียงพอ ถ้าเป็นการแขวนแบบ “ตรึงกางเขน” แต่ไม่มีการตรึงสุดเหยียด มีความเป็นไปได้ที่เอื่อยายประสาทส่วนกลางจะเป็นส่วนแรกที่ถูกทำลายโดยการดึงเช่นนั้น การบาดเจ็บกับประสาทรับรู้ความรู้สึกของกล้ามเนื้ออาจแบ่งประเภทออกได้ดังต่อไปนี้

- ข่ายประสาทส่วนล่างถูกทำลาย การสูญเสียความรู้สึกกระจุกอยู่ที่กล้ามเนื้อปลายแขนและมือ อาจสังเกตได้ถึง การขาดประสาทสัมผัสบนปลายแขนและนิ้วนางและนิ้วก้อยที่เส้นประสาทอัลนาตรงกลางของมือ

- ข่ายประสาทส่วนกลางถูกทำลาย กล้ามเนื้อยึดปลายแขน ข้อศอกและนิ้วถูกกระแทกกระเทือน อ่อนแรงเวลาพลิกแขนและกำมือ การขาดประสาทสัมผัสพบได้บนปลายแขนและบนด้านหลังของนิ้วโป้ง นิ้วชี้และนิ้วกลางบริเวณเส้นประสาทเรเดียล การตอบสนองกลับฉับพลันของกล้ามเนื้อไตรเซปส์อาจเสียไปด้วย

- ข่ายประสาทส่วนบนอาจ ถูกทำลาย กล้ามเนื้อไหล่ได้รับผลกระทบโดยเฉพาะอาจไม่สามารถดึงไหล่จากแกน หมุนได้รอบ และคว่ำหงายปลายแขน การขาดประสาทสัมผัสพบได้ในบริเวณ กล้ามเนื้อหัวไหล่และอาจลามไปถึงแขนและด้านนอกของปลายแขน

2.7 การทรมานในท่าอื่นๆ การทรมานมีรูปแบบมากมายในท่าต่างๆ ซึ่งจะผูกหรือพันนาการผู้เสียหายในตำแหน่งบิดเบี้ยวเหยียดตึงอย่างแรงหรือท่าผิดธรรมชาติอื่นๆ ทำให้เกิดความเจ็บปวดอย่างรุนแรงและเกิดความบาดเจ็บต่อเส้นเอ็น เส้นประสาทและหลอดเลือด โดยลักษณะของการทรมานแบบนี้จะทิ้งร่องรอยภายนอกหรือสิ่งที่ตรวจพบได้โดยวิธีทางรังสีวิทยาได้น้อย แม้ว่ามักจะเกิดความพิการเรื้อรังอย่างรุนแรงตามมาบ่อยครั้ง

การทรมานในท่าต่างๆ ส่งผลกระทบต่อเส้นเอ็น ข้อต่อและกล้ามเนื้อ ซึ่งทำอันหลากหลาย เช่น “แขวนนกแก้ว” และ “แขวนกล้วย” หรือ “ผูกกล้วย” เหนือเก้าอี้ที่ตั้งอยู่บนพื้นหรือบนมอเตอร์ไซด์ การถูกบังคับให้ยืนขาเดียว การต้องยืนเป็นเวลานานโดยที่มือและแขนถูกเหยียดสูงและตึง การถูกบังคับให้นั่งยองเป็นเวลานานและการถูกบังคับให้ขดอยู่ในกรงขนาดเล็ก จากลักษณะของท่าทางเหล่านี้ อาการที่เกิดขึ้นจึงเป็นความเจ็บปวดที่บริเวณใดบริเวณหนึ่งของร่างกาย มีความลำบากในการเคลื่อนไหวข้อปวดหลัง ปวดมือ หรือคอและอาการบวมที่ปลายขา หลักการตรวจสอบประสาทและโครงสร้างกล้ามเนื้อกระดูกที่ใช้กับการแขวนสามารถนำมาใช้ได้กับการทรมานในท่าต่างๆ เหล่านี้ เครื่องถ่ายภาพเอ็มอาร์ไอ (MRI) เป็นวิธีทางรังสีวิทยาที่ควรจะนำมาใช้ในการประเมินความบาดเจ็บอันเกี่ยวข้องกับการทรมานในทุกท่า

2.8 การทรมานด้วยการใช้ไฟฟ้า กระแสไฟฟ้าจะส่งผ่านข้อไฟฟ้าซึ่งติดไว้บริเวณส่วนต่างๆ ของร่างกาย บริเวณที่มักถูกจี้ด้วยไฟฟ้ามากที่สุดคือ มือ เท้า นิ้ว หัวแม่มือ หัวแม่เท้า หู หูหนม ปาก บริเวณริมฝีปาก และอวัยวะสืบพันธุ์ แหล่งไฟฟ้าอาจจะมาจากการหมุนด้วยมือหรือเครื่องปั่นไฟ เต้าเสียบที่ผนัง ปืนสลับปลั๊กไฟฟ้า หรืออุปกรณ์ไฟฟ้าอื่นๆ กระแสไฟฟ้าจะวิ่งไปตามเส้นทางที่สั้นที่สุดระหว่างข้อไฟฟ้าสองข้อ อาการที่เกิดขึ้นในขณะที่ปล่อยกระแสไฟฟ้าก็มีลักษณะเช่นเดียวกันนี้ เช่น ถ้าข้อไฟฟ้าถูกวางที่นิ้วเท้าขวาและบริเวณอวัยวะสืบพันธุ์ก็จะเกิดความเจ็บปวดการหดตัวของกล้ามเนื้อและเกร็งในกล้ามเนื้อต้นขาและน่อง และเจ็บปวดอย่างรุนแรงบริเวณอวัยวะสืบพันธุ์เนื่องจากกล้ามเนื้อส่วนที่ไฟฟ้าวิ่งผ่านหดตัว อาจเกิดการเคลื่อนที่ของไหล่และหลังส่วนล่างหรือความผิดปกติของปมประสาทไขสันหลังระดับคอเมื่อมีกระแสไฟฟ้าค่อนข้างสูงไหลผ่าน อย่างไรก็ตาม วิธี เวลาในการใช้กระแสไฟฟ้าและแรงดันไฟฟ้าที่ใช้ไม่สามารถระบุได้แน่นอนจากการตรวจร่างกายผู้เสียหายเพียงอย่างเดียวผู้ทรมานมักใช้น้ำหรือเจลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทรมาน เพื่อขยายจุดกำเนิดกระแสไฟฟ้าบนร่างกายและป้องกันไม่ให้เกิดรอยไหม้ซึ่งอาจตรวจพบได้ รอยไหม้จากไฟฟ้ามักจะเป็นวงกลมสีน้ำตาลแดงขนาด 1 ถึง 3 มิลลิเมตรและปกติจะไม่มีการอักเสบซึ่งอาจทำให้เกิดรอยแผลลึกมากขึ้น บริเวณพื้นผิวหนังจะต้องได้ รับตรวจสอบอย่างระมัดระวังเพราะร่องรอยบาดแผลมักไม่สามารถมองเห็นได้ง่าย การตัดสินใจว่าควรจะตัดชิ้นเนื้อจากรอยไปตรวจเพื่อหาสาเหตุ เป็นเรื่องที่ถกเถียงกันอยู่ รอยไหม้ อันเกิดจากไฟฟ้าอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของเนื้อเยื่อในลักษณะจำเพาะ แต่ไม่ปรากฏให้เห็นเสมอไปและไม่มีทางทำให้ร่องรอยการไหม้จากไฟฟ้าน้อยลง การตัดสินใจจึงควรจะต้องดูเป็นกรณีไปว่า ผลที่ได้จากการตรวจคัมกับความเจ็บปวดและความไม่สบายอันเกิดจากการตัดชิ้นเนื้อผิวหนังไปตรวจสอบหรือไม่

2.9 การทรมานที่ทำกับฟัน การทรมานอาจเป็นในรูปทำให้ฟันแตกหรือหลุดหรือปล่อยกระแสไฟฟ้าไปที่ฟัน ซึ่งอาจส่งผลให้สูญเสียฟันหรือฟันแตก เหงือกบวม เลือดออก เหงือกอักเสบ ปากอักเสบชากรรไกรหักหรือสิ่งอุดฟันหลุดออกมา เหงือกบวมอักเสบและชากรรไกรล่าง ขยับขากรรไกรลำบาก และในบางกรณีเกิดข้อเคลื่อนจากการหดเกร็งของกล้ามเนื้อ อันเป็นผลจากกระแสไฟฟ้าหรือถูกกระแทกที่ใบหน้า

2.10 การขาดอากาศหายใจ ภาวะใกล้ขาดออกซิเจนจากวิธีทำให้ขาดอากาศหายใจเป็นวิธีที่ใช้ในการทรมานกันมากขึ้น ซึ่งจะไม่ทั้งรื้อรอยและฟื้นตัวได้รวดเร็ว วิธีการทรมานแบบนี้ใช้กันอย่างแพร่หลายในประเทศแถบลาตินอเมริกาโดยเรียกในภาษาสเปนว่า submarino อันกลายเป็นศัพท์ที่ใช้กันทางด้านสิทธิมนุษยชน การหายใจปกติอาจถูกขัดขวางด้วยวิธีอย่างเช่น คลุมหัวด้วยถุงพลาสติก ปิดปากและจมูก กัดหรือมัดรอบคอ หรือถูกบังคับให้สูดฝุ่นปูน พริกไทย เป็นต้น วิธีนี้เรียกว่า “dry submarino” อาการแทรกซ้อนที่อาจเกิดขึ้นรวมถึงผิวหนังห่อเลือด เลือดออกทางจมูกหรือหูและเลือดคั่งบนใบหน้า ติดเชื้อในปาก และปัญหาระบบทางเดินหายใจเฉียบพลันหรือเรื้อรัง การถูกบังคับให้จุ่มศีรษะในน้ำซึ่งอาจเจือปนด้วยปัสสาวะ อุจจาระ สิ่งที่ไม่อาเจียนหรือสิ่งปฏิกูลอื่นๆ อาจทำให้เกิดอาการใกล้จมน้ำหรือจมน้ำ การสำลักน้ำเข้าปอดอาจทำให้เกิดปอดบวม วิธีการทรมานแบบนี้เรียกว่า “wet submarino” ในการแขวนหรือการมัดให้ขาดอากาศหายใจ มักพบรอยถลอกหรือรอยฟกช้ำบริเวณคอกระดูกโคนลิ้นและกระดูกอ่อนของกล่องเสียงอาจแตกได้จากการถูกบีบรัดไม่ให้หายใจหรือจากการถูกกระแทกที่คอ

2.11 การทรมานทางเพศรวมถึงการข่มขืนกระทำชำเรา การทรมานทางเพศเริ่มจากการบังคับให้เปลือยกาย ซึ่งในหลายๆ ประเทศเป็นส่วนประกอบในพฤติกรรมการทรมาน บุคคลจะรู้สึกอับอายและท้อแท้กับในขณะที่ต้องเปลือยกายและช่วยเหลือตัวเองไม่ได้การเปลือยกายเพิ่มความน่ากลัวของการทรมานในทุกด้าน เพราะมักจะมีการทำร้าย ข่มขืนกระทำชำเรา หรือกามวิถีดารด้วย นอกจากนั้นการข่มขู่ทางเพศทางวาจา การล่วงเกินและการล้อเลียนเป็นส่วนหนึ่งของการทรมานทางเพศเช่นกัน เพราะทำให้เกิดความอับอายและถูกย่ำยีศักดิ์ศรี การสัมผัสสลับคลำร่างกายสตรีในทางเพศ เป็นการสร้างบาดแผลทางจิตใจในทุกกรณีและถือว่าเป็นการทรมาน

การทรมานทางเพศที่กระทำต่อผู้ชายและผู้หญิงมีความแตกต่างกัน แต่ก็มีหลายกรณีที่เกี่ยวข้องกับทั้งสองเพศ ในกรณีส่วนใหญ่จะมีการอนาจารทางเพศ และในอีกหลายกรณีอื่นๆ การทรมานจะเน้นไปที่อวัยวะสืบพันธุ์ การใช้ไฟฟ้าและการทุบตีมักมุ่งไปที่อวัยวะสืบพันธุ์เพศชาย ซึ่งอาจมีหรือไม่มี การทรมานทางทวารหนักร่วมด้วยก็ได้บาดแผลทางร่างกายที่เกิดขึ้นถูกเสริมด้วยการทำร้ายด้วยวาจา บ่อยครั้งจะมีการข่มขู่เรื่องการสูญเสียความเป็นชาย และการขาดความนับถือในสังคมที่จะเป็นผลติดตามมา ผู้ต้องขังอาจถูกปล่อยให้เปลือยกายอยู่ในห้องขังกับสมาชิกครอบครัว เพื่อนหรือคนแปลกหน้า ซึ่งเป็นการขัดต่อข้อห้ามทางวัฒนธรรม เหตุการณ์เช่นนี้อาจเลวร้ายลงได้จากการขาดความเป็นส่วนตัวในการใช้ห้องน้ำ ยิ่งกว่านั้น ผู้ต้องขังอาจถูกบังคับให้ล่วงเกินทางเพศซึ่งกันและกัน ซึ่งทำให้เป็นการยากอย่างยิ่งที่จะรับมือทางอารมณ์ได้ ความหวาดกลัวว่าจะถูกข่มขืนของผู้หญิงสามารถสร้างความบาดแผลทางจิตใจอย่างมาก และทำให้ เป็นตราบาปทางวัฒนธรรมที่ยากจะเยียวยาบาดแผลที่ไม่ควรละเลย คือ ความกลัวการตั้งครรภ์ซึ่งผู้ชายไม่ต้องประสบ ความ

กลัวว่าจะสูญเสียพรหมจรรย์และความกลัวว่าจะไม่สามารถมีบุตรได้ (ถึงแม้ว่าการข่มขืนจะได้รับการปิดบังมิให้สามีในอนาคตและสังคมได้รู้ก็ตาม)

หากเกิดการล่วงละเมิดทางเพศขึ้น ผู้เสียหายที่ไม่ต้องการเปิดเผยให้ผู้ อื่นทราบ เนื่องจากแรงกดดันทางสังคมและวัฒนธรรมหรือเหตุผลส่วนตัว แพทย์ผู้ทำการตรวจร่างกาย หน่วยงานสืบสวน สอบสวนและศาลมีหน้าที่ที่จะต้องให้ความร่วมมือในการรักษาความเป็นส่วนตัวของผู้เสียหาย การสร้างสัมพันธ กับผู้รอดชีวิตจากการทรมานซึ่งเพิ่งถูกทำร้ายทางเพศจำเป็นต้องอาศัยการศึกษาเป็นพิเศษในเรื่องจิตวิทยา และการให้ความช่วยเหลือทางจิตใจอันเหมาะสม การปฏิบัติใดๆ ที่จะเพิ่มบาดแผลทางจิตใจแก่ผู้เสียหายที่รอด ชีวิตจากการทรมานควรต้องหลีกเลี่ยง ก่อนเริ่มการตรวจใดๆ จะต้องได้รับอนุญาตจากผู้รับการตรวจและควร ได้รับการยืนยันความยินยอมจากผู้เสียหายก่อนการตรวจบริเวณที่เป็นส่วนพึงสงวน บุคคลนั้นควรได้รับการ อธิบายเกี่ยวกับความสำคัญของการประเมินและผลการตรวจอย่างชัดเจนและครอบคลุมทุกๆ ด้านโดยละเอียด

- การตรวจอาการ ประวัติโดยละเอียดของการทำร้ายร่างกายที่กล่าวหาควรได้รับการ บันทึกไว้ อย่างไรก็ตาม มีคำถามเฉพาะบางอย่างซึ่งเกี่ยวข้องกับข้อกล่าวหาเรื่องการล่วงละเมิดทางเพศ คำถามเหล่านี้ต้องการข้อมูลเรื่องอาการปัจจุบัน อันเป็นผลจากการทำร้ายที่เพิ่งเกิดขึ้นตัวอย่างเช่น เลือดออก สิ่งที่ขับออกมาทางช่องคลอดและทวารหนักและตำแหน่งของความเจ็บปวด รอยฟกช้ำหรือแผล ในกรณีล่วง ละเมิดทางเพศที่เกิดขึ้นในอดีต คำถามควรเน้นไปที่อาการที่เป็นอยู่ซึ่งเป็นผลมาจากการทำร้าย เช่น ความถี่ใน การปัสสาวะ กลั้นปัสสาวะไม่อยู่หรือปัสสาวะไม่ออก ความผิดปกติของประจำเดือนประวัติการตั้งครรภ์ใน ภายหลัง การทำแท้งหรือเลือดออกในช่องคลอด ปัญหากิจกรรมทางเพศอันรวมเพศสัมพันธ์และความเจ็บปวด ของทวารหนัก ตกเลือด ท้องผูกหรือกลั้นอุจจาระไม่อยู่

- การตรวจสอบภายหลังเหตุการณ์ถูกทำร้ายเพิ่งผ่านพ้นไป ผู้เสียหายจากการข่มขืน ระหว่างทรมานไม่ค่อยได้รับการปล่อยตัวในขณะที่ยังสามารถตรวจพบผลของการถูกทำร้าย ในกรณีเหล่านี้มี หลายประเด็นที่ควรจะต้องทราบซึ่งอาจทำให้การประเมินทางการแพทย์เป็นไปได้อย่างลำบาก ผู้เสียหายที่เพิ่ง ถูกทำร้ายอาจประสบความยากลำบากและความสับสนในการขอความช่วยเหลือทางการแพทย์และทาง กฎหมาย เนื่องจากความกลัว ความกังวลทางสังคมวัฒนธรรมหรือลักษณะของการทำร้าย ในกรณีเหล่านี้ แพทย์ควรอธิบายถึงทางเลือกทางการแพทย์และทางกฎหมายทั้งหมดและควรทำตามความต้องการของ ผู้เสียหาย หน้าที่ของแพทย์ก็คือ การขอความยินยอมจากผู้เสียหายโดยสมัครใจและมีความเข้าใจเรื่องการตรวจ ร่างกายสำหรับการบันทึกผลทางการแพทย์ในเรื่องการทำร้ายและการเก็บตัวอย่างเพื่อใช้ในการตรวจสอบทาง นิติเวช

3. การส่งตรวจพิเศษหรือการส่งตรวจทางนิติวิทยาศาสตร์ เพื่อค้นหาความผิดปกติที่สอดคล้องกับ การบอกเล่าของผู้เสียหาย เช่น ตรวจทางห้องปฏิบัติการ (เลือด ปัสสาวะ อุจจาระ) ตรวจเอ็กซเรย์ ตรวจคลื่น สมอง ตรวจคลื่นหัวใจ ตรวจหาสารพิษตกค้างจากเส้นผม รวมทั้งตรวจ ultrasound, CT หรือ MRI เนื่องจาก สามารถตรวจหาอาการบาดเจ็บที่เนื้อเยื่อภายในได้ดีกว่า การตรวจชิ้นเนื้อจากการบาดเจ็บจากการถูกไฟฟ้าจี้ การใช้วิธีการสร้างภาพโดยใช้ไอโซโทปกัมมันตรังสี (Scintigraphy) ในการวินิจฉัยการทรมานด้วยการทุบตีเท้า (falanga) เป็นต้น

วิธีตรวจด้วยรังสี เช่น เครื่องถ่ายภาพเอ็มอาร์ไอ (MRI) เครื่องถ่ายภาพรังสีส่วนตัดอาศัยคอมพิวเตอร์ (CT) เครื่องสะท้อนเสียงความละเอียดสูง (Ultrasound) และสามารถยืนยันการบาดเจ็บที่เกิดจากการถูกตีฝ่าเท้า แต่ผลการตรวจที่เป็นบวกอาจจะเป็นผลจากโรคหรือการบาดเจ็บอื่นๆ การตรวจด้วยรังสีควรกระทำในการตรวจร่างกายขั้นต้น วิธีตรวจแบบเครื่องถ่ายภาพเอ็มอาร์ไอ (MRI) เป็นวิธีที่ควรใช้ในการตรวจการบาดเจ็บของเนื้อเยื่ออ่อน หรือการสแกนกระดูกสามารถตรวจพบการบาดเจ็บของกระดูกในรูปแบบการฟกช้ำ ซึ่งไม่สามารถตรวจพบด้วยเครื่อง

การตรวจสภาพจิตใจ

ผู้เสียหายจากการกระทำทารุณ ถูกกระทำการที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือถูกกระทำให้สูญหาย โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐจำนวนมากที่มีปฏิกิริยาตอบสนองทางอารมณ์แบบฝังลึก และมีอาการทางจิตอื่นๆ ความผิดปกติทางจิตเวชหลักๆ ที่สัมพันธ์กับการทารุณ คือ มีภาวะเครียด วิตกกังวล กลัว หวาดระแวง นอนไม่หลับ ผวาตื่น ฝันร้าย บางรายนำไปสู่ภาวะเครียดหลังการประสบเหตุการณ์ร้ายแรง (PTSD) และอารมณ์ซึมเศร้าอย่างรุนแรงในเวลาต่อมา

ผลกระทบทางจิตใจที่เกิดจากการทารุณ

ผู้เสียหายจากการกระทำทารุณ ถูกกระทำการที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือถูกกระทำให้สูญหาย โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐได้รับผลกระทบทางจิตใจ ดังต่อไปนี้ (เยาวลักษณ์ อนุพันธ์ และ ศิริกาญจน์ เจริญศิริ, 2555)

1. การรู้สึกเหมือนอยู่ในเหตุการณ์ร้ายแรงนั้นอีก ผู้เสียหายอาจนึกถึงภาพในอดีตหรือมีความทรงจำที่เจ็บปวดจากเหตุการณ์ร้ายแรงในอดีตที่เกิดขึ้นซ้ำๆ ไม่ว่าในขณะที่ตื่นและรู้สึกตัวอยู่ หรือปรากฏในฝันร้ายซ้ำๆ ที่มีลักษณะของเหตุการณ์ร้ายแรงทั้งในรูปแบบของเหตุการณ์จริงหรือสัญลักษณ์ของเหตุการณ์นั้น ความโศกเศร้าเสียใจในยามเผชิญกับสิ่งเตือนใจทั้งที่เป็นสัญลักษณ์หรือที่คล้ายคลึงกับเหตุการณ์นั้น มักแสดงออกมาในรูปของการขาดความไว้วางใจและหวาดกลัวต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ

2. การหลีกเลี่ยงและการไร้อารมณ์ความรู้สึก ได้แก่

2.1 หลีกเลี่ยงความคิด บทสนทนา กิจกรรม สถานที่หรือบุคคลที่กระตุ้นให้เกิดภาพเหตุการณ์ร้ายแรงนั้นขึ้นมาอีก

2.2 เกิดอารมณ์บีบคั้นอย่างหนัก

2.3 วางตัวห่างเหินและปลีกตัวจากสังคมอย่างมาก

2.4 ไม่สามารถจดจำข้อมูลสำคัญในเหตุการณ์ร้ายแรงได้

2.5 การตื่นตัวเกินปกติ

2.6 นอนหลับยากหรือไม่สามารถนอนหลับอย่างต่อเนื่อง

2.7 อารมณ์ฉุนเฉียวหรืออารมณ์ปะทุง่าย

2.8 ขาดสมาธิ

2.9 ระแวงระวังเกินเหตุ ตอบสนองอย่างหวาดผวาก่อนควร

2.10 วิตกกังวลตลอดเวลา

2.11 หายใจไม่ทั่วท้อง เหงื่อออก ปากแห้งหรือเวียนศีรษะ รวมทั้งปวดกระเพาะอาหารลำไส้

3. อาการซึมเศร้า อาจแสดงอาการซึมเศร้า ดังต่อไปนี้ อารมณ์หดหู่ ขาดความพึงพอใจ (ความสนใจหรือความพึงพอใจในกิจกรรมต่างๆ ลดลงอย่างเห็นได้ชัด) เบื่ออาหารหรือน้ำหนักลด นอนไม่หลับ หรือนอนมากเกินไปเคลื่อนไหวอย่างกระวนกระวายหรือเชื่องช้าผิดปกติ อ่อนเพลียและขาดพลังงาน รู้สึกไร้ค่า และรู้สึกผิดอย่างมาก มีความยากลำบากที่จะสนใจสิ่งหนึ่งสิ่งใด ขาดสมาธิหรือความสามารถในการจดจำ คิดถึงความตายและช่วงเวลาขณะกำลังจะตาย มีความคิดฆ่าตัวตายหรือพยายามฆ่าตัวตาย

4. สูญเสียความคิดเกี่ยวกับตนเองและมองอนาคตสิ้นลง ผู้เสียหายมีความรู้สึกที่ว่า ไม่อาจได้รับการเยียวยาความเสียหายได้ และบุคลิกภาพของตนได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีอาจเปลี่ยนกลับคืนมาได้ ผู้เสียหายมองอนาคตของตนสิ้นลง โดยปราศจากความคาดหวังในอนาคตในชีวิตการทำงาน ชีวิตสมรส การมีบุตร หรือชีวิตช่วงอายุตามปกติ

5. การแตกแยกของภาวะรู้สำนึก ภาวะแยกออกจากตนเอง และพฤติกรรมผิดปกติ ภาวะแยกออกจากตัวเองเป็นความรู้สึกที่ถอนตัวออกมาจากสภาวะจิตหรือร่างกายของตนเอง ปัญหาในการควบคุมแรงกระตุ้นที่ก่อให้เกิดพฤติกรรม

6. อาการทางกายจากปัญหาทางจิตใจ อาการทางร่างกายต่างๆ เช่น ความเจ็บปวด ปวดศีรษะ หรืออื่นๆ ไม่ว่าจะตรวจพบหรือไม่ก็ตาม อาการทางร่างกายเหล่านี้อาจเป็นผลสืบเนื่องโดยตรงจากการทรมานร่างกายหรือทางจิตใจ ยกตัวอย่างเช่น ความเจ็บปวดทุกชนิดอาจเป็นผลโดยตรงจากการทรมานร่างกายหรือทางจิตใจ อาการโดยทั่วไปที่พบ คือ ปวดหลัง ปวดกล้ามเนื้อกระดูกและปวดศีรษะที่มักเกิดจากการบาดเจ็บทางศีรษะ ซึ่งมักนำไปสู่ภาวะปวดหัวเรื้อรังหลังจากเผชิญเหตุการณ์ร้ายแรง ความกดดันและความเครียดก็อาจทำให้เกิดอาการปวดศีรษะดังกล่าวหรือทำให้มีอาการรุนแรงมากขึ้นได้

7. ความบกพร่องทางเพศ ความบกพร่องทางเพศเป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นกับผู้รอดชีวิตจากการทรมาน โดยเฉพาะผู้ถูกทรมานทางเพศหรือถูกข่มขืนกระทำชำเรา

8. โรคจิต อาการดังกล่าวอาจเกิดขึ้นในขณะที่บุคคลนั้นถูกควบคุมตัวและถูกทรมานหรือเกิดขึ้นในภายหลัง อาการที่อาจเกิดขึ้นได้ มีดังนี้

8.1 ภาวะหลงผิด

8.2 ประสาทหลอนทางการได้ยิน การมองเห็น การสัมผัส และการได้กลิ่น

8.3 มีความคิดและพฤติกรรมที่แปลกประหลาด

8.4 เห็นภาพลวงตาหรือมีการรับรู้บิดเบือนซึ่งอาจเป็นในลักษณะของประสาทหลอนเทียมและสภาวะโรคจิตแท้แบบคาบเส้น

8.5 อาการหวาดระแวงและหลงผิดว่ามีคนปองร้าย

8.6 กลุ่มโรคความผิดปกติทางจิตหรือกลุ่มโรคความผิดปกติทางอารมณ์ที่มีอาการทางโรคจิต

9. การใช้สารเสพติด การติดเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และยาเสพติดมักเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายหลังของผู้รอดชีวิตจากการทรมาน โดยเป็นวิธีที่ถูกใช้เพื่อลบเลือนความทรงจำเกี่ยวกับเหตุการณ์ร้ายแรง เพื่อควบคุมอารมณ์และจัดการกับความวิตกกังวล

10. ความบกพร่องทางประสาทจิตวิทยา การทรมานสามารถก่อให้เกิดบาดแผลทางร่างกาย อันนำไปสู่ความบกพร่องของสมองได้ในหลายระดับ การถูกตีบริเวณศีรษะ การขาดอากาศหายใจ และการขาดสารอาหารเป็นเวลานาน อาจมีผลต่อระบบประสาทและประสาทจิตวิทยาในระยะยาว

การวินิจฉัยแยกโรคทางจิตเวช (เยาवलักษ์ อนุพันธุ์ และ ศิริกาญจน์ เจริญศิริ, 2555)

ความผิดปกติทางจิตที่มักพบได้จากผู้รอดชีวิตจากการทรมานและเหตุการณ์ร้ายแรง ได้แก่

1. ภาวะเครียดหลังการประสบเหตุการณ์ร้ายแรง (PTSD)
2. อารมณ์ซึมเศร้าอย่างรุนแรง
3. การเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพถาวร
4. สารเสพติด
5. ความวิตกกังวลผิดปกติ
6. อาการตื่นตระหนก
7. ภาวะเครียดเฉียบพลัน
8. โรคอารมณ์สองขั้ว
9. โรคกลัว เช่น กลัวสังคมและกลัวที่โล่ง

การตรวจสอบสภาพจิตใจของผู้เสียหายจากการกระทำทรมาน ถูกกระทำการที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือถูกกระทำให้สูญหาย โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการดังนี้

1. แพทย์ต้องซักประวัติอย่างละเอียด หลีกเลี่ยงการถามนำ ให้ตั้งคำถามเพื่อให้ผู้เสียหายเล่าเรื่องราวตามลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างการควบคุมตัว

2. รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความเจ็บป่วยทางจิต ดังนี้

- 2.1 ปัญหาอันเป็นเหตุให้นำตัวมาพบแพทย์
- 2.2 ประวัติความเจ็บป่วยทางจิต (ประวัติพัฒนาการ ประวัติส่วนตัว ประวัติครอบครัว ประวัติการรักษา)
- 2.3 ประวัติการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายต่างๆ
- 2.4 สภาพร่างกาย การแต่งกายและพฤติกรรมภายนอก (general appearance)
- 2.5 อารมณ์และความรู้สึกที่แสดงออก (mood and affect)
- 2.6 ลักษณะของคำพูด (pattern of speech)
- 2.7 การรับรู้และประสาทหลอน (perception and hallucination)
- 2.8 ความคิดหลงผิด (delusion)
- 2.9 ความคิดหวาดระแวงและพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อผู้อื่น (paranoid)

- 2.10 ความสามารถในการควบคุมตนเอง (impulsive control)
- 2.11 ความสามารถในการรับรู้กาลเวลา สถานที่ บุคคล (orientation)
- 2.12 ความคิด และพฤติกรรมพยายามฆ่าตัวตาย (attempted suicide)
- 2.13 สังเกตและประเมินอาการเปลี่ยนแปลงของผู้ป่วย
- 2.14 การทดสอบทางจิตวิทยาคลินิก
- 2.15 การดำเนินโรคทางจิตเวช
- 2.16 การวินิจฉัยโรค ให้การวินิจฉัยโรคตามมาตรฐานของวิชาชีพ ตามเกณฑ์การวินิจฉัยของ

Diagnostic and Statistical Manual of Mental disorders fifth edition (DSM-5) หรือ บัญชีจำแนกโรคระหว่างประเทศ ฉบับประเทศไทย ICD-10 TM (International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems, 10th Revision, Thai Modification)

การให้ความเห็นทางการแพทย์

แพทย์ควรระบุระดับความสอดคล้องระหว่างรอยโรคที่ตรวจพบและข้อมูลที่ได้จากผู้เสีย
โดยใช้ถ้อยคำที่มักใช้ต่อไปนี้ (เยาวลักซ์ อนุพันธุ์ และ ศิริกาญจน์ เจริญศิริ, 2555)

1. ไม่สอดคล้อง คือ บาดแผลหรือรอยโรคไม่น่าจะเกิดจากการบาดเจ็บตามที่บรรยาย
2. สอดคล้อง คือ บาดแผลหรือรอยโรคอาจจะเกิดจากการบาดเจ็บตามที่บรรยาย แต่ยังไม่เจาะจง
เพราะมีสาเหตุอื่นอีกหลายอย่างที่ทำให้เกิดแผลดังกล่าว
3. สอดคล้องมาก คือ บาดแผลหรือรอยโรคอาจจะเกิดจากการบาดเจ็บตามที่บรรยาย และ
มีสาเหตุอื่นเพียงไม่กี่อย่างที่ทำให้เกิดแผลดังกล่าว
4. ตรงกับลักษณะเฉพาะ คือ ลักษณะบาดแผลหรือรอยโรคที่เกิดจากการทรมานชนิดที่กล่าวถึง แต่
มีสาเหตุอื่นได้เช่นกัน
5. วินิจฉัยได้ คือ บาดแผลหรือรอยโรคที่พบไม่อาจเกิดจากสาเหตุอื่นได้นอกจากการบาดเจ็บที่
บรรยาย

หลักเกณฑ์และวิธีการในการรายงานผลการตรวจวินิจฉัยและประเมินอาการ

การประเมินทางการแพทย์เพื่อวัตถุประสงค์ด้านกฎหมายควรกระทำด้วยความเที่ยงตรงและเป็นกลาง การประเมินควรอาศัยความชำนาญด้านการแพทย์และประสบการณ์ทางวิชาชีพของแพทย์เป็นสำคัญ หน้าที่ทางจริยธรรมในการทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์นั้น จะต้องยึดถือหลักความเที่ยงตรงและความเป็นกลาง เพื่อที่จะรักษาความน่าเชื่อถือของวิชาชีพไว้

ดังนั้น หากเป็นไปได้แพทย์ผู้ทำหน้าที่ตรวจร่างกายผู้เสียหายจากการซ้อมทรมานควรได้รับการฝึกอบรมด้านการบันทึกข้อมูลทางนิติเวชกรณีการทรมานและรูปแบบการทำร้ายทางร่างกายและจิตใจ และควรมีความรู้เกี่ยวกับสภาพของสถานที่ควบคุมตัว รวมถึงวิธีที่ใช้ในการทรมานในแต่ละพื้นที่ที่ผู้เสียหายถูกควบคุมตัวและผลลัพธ์ที่พบได้บ่อยที่เกิดหลังจากถูกทรมาน

รายงานการแพทย์ควรแสดงข้อเท็จจริงและใช้ถ้อยคำอย่างระมัดระวัง ไม่ควรใช้ศัพท์เฉพาะทางศัพท์ทางการแพทย์ควรได้รับการอธิบายให้ประชาชนทั่วไปเข้าใจได้ แพทย์มีหน้าที่ในการค้นหาและรายงานสิ่งที่พบซึ่งคิดว่าจะมีความเกี่ยวข้องกับการซ้อมทรมาน แม้ว่าสิ่งเหล่านี้อาจถูกมองว่าไม่มีความเกี่ยวพันหรืออาจเป็นปฏิปักษ์ต่อรูปคดีของผู้ร้องขอให้ดำเนินการตรวจสอบทางการแพทย์ก็ตาม สิ่งตรงจวบที่สอดคล้องกับการทรมานหรือการปฏิบัติที่โหดร้ายต่างๆ จะต้องไม่ถูกตัดออกจากรายงานนิติเวชไม่ว่าในกรณีใดๆ

การจัดทำสรุปผลการตรวจสอบทางการแพทย์ เพื่อวัตถุประสงค์ในการรายงานเกี่ยวกับพยานหลักฐานเกี่ยวกับการทรมานทั้งทางร่างกายและจิตใจนั้นที่ได้รับการทรมาน ควรตั้งคำถามสำคัญ 6 ข้อ คือ

1. ผลการตรวจทางร่างกายและจิตใจสอดคล้องกับรายงานการทรมานที่มีการกล่าวหาหรือไม่
2. สภาพทางร่างกายใดบ้างที่ช่วยให้เห็นภาพความผิดปกติได้
3. ผลการตรวจสภาพจิตใจเป็นตามที่คาดการณ์ หรือเป็นเพียงปฏิกิริยาที่ตอบสนองจากอาการเครียดอย่างรุนแรงจนถึงขีดสุดตามบริบททางวัฒนธรรมและสังคมของบุคคลนั้น
4. เนื่องจากความผิดปกติทางจิตที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการเผชิญเหตุการณ์ร้ายแรงผันผวนไปตามเวลาที่ผ่านไป อะไรคือช่วงเวลาของความผิดปกติทางจิตที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์การทรมานนั้น และบุคคลนั้นอยู่ในช่วงใดของการฟื้นคืนสู่สภาพปกติ
5. อะไรเป็นปัจจัยอื่นๆ ในการทำให้เกิดความเครียดที่กระทบต่อบุคคลนั้น (ตัวอย่างเช่น การถูกคุกคาม กดขี่ข่มเหงอย่างต่อเนื่อง การถูกบังคับให้อพยพถิ่นฐาน การลี้ภัย การสูญเสียครอบครัวและบทบาททางสังคม เป็นต้น) ปัจจัยเหล่านี้ก่อให้เกิดผลกระทบกับผู้เสียหายอย่างไรบ้าง
6. อาการทางคลินิกชี้ให้เห็นถึงความไม่ถูกต้องของข้อกล่าวหาเรื่องการทรมานหรือไม่

แบบรายงานผลการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหาย
จากการทรมานเบื้องต้น (แบบ ตพ.1)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ชื่อโรงพยาบาล.....จังหวัด.....

ชื่อผู้รับการตรวจ นาย/นาง/นางสาว.....นามสกุล.....

อายุ.....ปี

เลขที่คนไข้วัดไป (Hospital number).....

แพทย์ได้ตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เบื้องต้น เมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....

ปัญหาอันเป็นเหตุให้นำตัวมาพบแพทย์.....

.....

ประวัติการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายต่างๆ.....

.....

การตรวจสภาพร่างกาย

ประวัติความเจ็บป่วยทางกาย

รายการที่แพทย์ได้ตรวจ.....

การตรวจทางห้องปฏิบัติการ.....

อื่นๆ.....

ความเห็นแพทย์.....

การวินิจฉัยโรคเบื้องต้น.....

การบำบัดรักษาเบื้องต้น.....

ลงนาม.....

(.....)

แพทย์ผู้ตรวจ

การตรวจสภาพจิต

ประวัติความเจ็บป่วยทางจิตก่อนการทรมานจิต (ประวัติพัฒนาการ ประวัติส่วนตัว ประวัติครอบครัว ประวัติการศึกษา).....

ประวัติการใช้และการติดสารเสพติด.....

อาการทางจิตในปัจจุบัน.....

สภาพร่างกาย การแต่งกายและพฤติกรรมภายนอก (general appearance)

อารมณ์และความรู้สึกที่แสดงออก (mood and affect).....

ลักษณะของคำพูด (pattern of speech)

การรับรู้และประสาทหลอน (perception and hallucination).....

ความคิดหลงผิด (delusion).....

ความคิดหวาดระแวงและพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อผู้อื่น (paranoid)

ความสามารถในการควบคุมตนเอง (impulsive control)

ความสามารถในการรับรู้กาลเวลา สถานที่ บุคคล (orientation).....

ความคิด และพฤติกรรมพยายามฆ่าตัวตาย (attempted suicide)

อื่นๆ.....

การวินิจฉัยโรคเบื้องต้น.....

การบำบัดรักษาเบื้องต้น.....

ลงนาม.....

(.....)

แพทย์ผู้ตรวจ

แบบรายงานผลการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหาย
จากการทรมานด้านร่างกายและจิตใจ (แบบ ตพ.2)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ชื่อโรงพยาบาล.....จังหวัด.....

ชื่อผู้รับการตรวจ นาย/นาง/นางสาว.....นามสกุล.....

อายุ.....ปี เลขที่คนไข้ทั่วไป (Hospital number).....

แพทย์ได้ตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เบื้องต้น เมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....

ปัญหาอันเป็นเหตุให้นำตัวมาพบแพทย์.....

ประวัติการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายต่างๆ.....

ประวัติความเจ็บป่วยทางกาย

1. การตรวจสภาพร่างกาย

รายการที่แพทย์ได้ตรวจ.....

การตรวจทางห้องปฏิบัติการ.....

อื่นๆ.....

ความเห็นแพทย์.....

ผลการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน
ด้านจิตใจของคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์.....

2. การตรวจสภาพจิตใจ

ประวัติความเจ็บป่วยทางจิตก่อนการทรมานจิต (ประวัติพัฒนาการ ประวัติส่วนตัว ประวัติครอบครัว ประวัติ
การรักษา).....

ประวัติความเจ็บป่วยทางจิตภายหลังการทรมาน.....

ประวัติการใช้และการติดสารเสพติด.....

อาการทางจิตในปัจจุบัน.....

สภาพร่างกาย การแต่งกายและพฤติกรรมภายนอก (general appearance)

อารมณ์และความรู้สึกที่แสดงออก (mood and affect).....

ลักษณะของคำพูด (pattern of speech)

การรับรู้และประสาทหลอน (perception and hallucination).....

ความคิดหลงผิด (delusion).....

ความคิดหวาดระแวงและพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อผู้อื่น (paranoid)

ความสามารถในการควบคุมตนเอง (impulsive control)
 ความสามารถในการรับรู้กาลเวลา สถานที่ บุคคล (orientation).....
 ความคิด และพฤติกรรมพยายามฆ่าตัวตาย (attempted suicide)
 อื่นๆ.....
 การทดสอบทางจิตวิทยาคลินิก
 การดำเนินโรค.....
 การวินิจฉัยโรค.....
 การบำบัดรักษา.....
 ผลการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเฝ้าระวังผู้เสียหายจากการทรมาน
 ด้านจิตใจของคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์.....

ลงนาม.....

(.....)

ประธานคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์

แบบรายงานผลการชันสูตรศพและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยา
ผู้เสียหายจากการทรมาน (แบบ ตพ.3)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ชื่อโรงพยาบาล.....จังหวัด.....

ชื่อผู้รับการตรวจ นาย/นาง/นางสาว.....นามสกุล.....

อายุ.....ปี เลขที่คนไข้ทั่วไป (Hospital number).....

แพทย์ได้ตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เบื้องต้น เมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....

ปัญหาอันเป็นเหตุให้นำตัวมาพบแพทย์.....

ประวัติการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายต่างๆ.....

สภาพของศพ หรือส่วนของศพตามที่พบเห็น หรือตามที่ปรากฏจากการตรวจพร้อมความเห็น

.....

แสดงเหตุตายเท่าที่ทำได้.....

ผลการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

ด้านจิตใจของคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์.....

.....

ลงนาม.....

(.....)

ประธานคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์

เอกสารอ้างอิง

- ปานใจ โวหารดี. (2557). แนวทางการปฏิบัติในการตรวจผู้ป่วย หรือผู้บาดเจ็บจากการถูกซ้อมทรมาน. ใน นิติกร โปริสวานิชย์, กัณฑ์ ทองแถม ณ อยุธยา (บรรณาธิการ). *คู่มือการปฏิบัติงานนิติเวช (สำหรับแพทย์และบุคลากรทางการแพทย์) กระทรวงสาธารณสุข*. สำนักบริหารการสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข.
- ปิยะ ตรงคเดช และ นิติกร โปริสวานิชย์. (2557). หลักการตรวจและให้ความเห็นทางนิติเวชคลินิก. ในนิติกร โปริสวานิชย์, กัณฑ์ ทองแถม ณ อยุธยา (บรรณาธิการ). *คู่มือการปฏิบัติงานนิติเวช (สำหรับแพทย์และบุคลากรทางการแพทย์) กระทรวงสาธารณสุข*. สำนักบริหารการสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข.
- พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุญนุญ. (2565). *พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุญนุญ พ.ศ. 2565* [On-line]. สืบค้นเมื่อ กรกฎาคม 14, 2566. จาก <https://www.dsi.go.th/Upload/deff96562a91fd955a95ddd894618a6f.pdf>.
- เยาวลักษณ์ อนุพันธ์ และ ศิริกาญจน์ เจริญศิริ. (2555). *พิธีสารอิสตันบูล: คู่มือการสืบสวนสอบสวนและบันทึกข้อมูลหลักฐานอย่างมีประสิทธิภาพ กรณีการทรมาน และการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำแย่ศักดิ์ศรี*. บริษัท โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด.
- ราชวิทยาลัยพยาธิแพทย์แห่งประเทศไทย. (2562). *แนวทางการชันสูตรศพคดีการตรวจผู้ป่วยคดีและการจัดทำเอกสารทางคดีสำหรับแพทย์เวชปฏิบัติทั่วไป ปี พ.ศ.2562*. บริษัท พี.เอ.ลีฟวิ่ง จำกัด.

ภาคผนวก ฉ

แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย
ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุ้คคลสูญหาย
พ.ศ. 2565

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
พ.ศ. 2567

คำนำ

ประเทศไทยได้ตราพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 ขึ้น และเริ่มบังคับใช้เมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2566 ระบุเหตุผลและความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อให้ความคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการทรมานและการกระทำให้นุคคลสูญหายซึ่งกระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐตลอดจนเพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อป้องกัน ปราบปราม และเยียวยาผู้เสียหายจากการกระทำในลักษณะดังกล่าว

ดังนั้น หากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายอย่างเป็นระบบ และเป็นไปในทิศทางเดียวกันจึงมีความจำเป็นและสำคัญยิ่ง สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจึงได้จัดทำแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้เป็นแนวทางในการช่วยเหลือ ฟ้นฟู และเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐได้อย่างครอบคลุม อันจะส่งผลให้ผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายได้รับการดูแลช่วยเหลือ ฟ้นฟู และเยียวยาได้อย่างทันท่วงที เป็นระบบ ครอบคลุม สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้ตามอัตภาพ ตลอดจนส่งผลให้เกิดการขับเคลื่อนการบังคับใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 อย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

พ.ศ. 2567

สารบัญ

	หน้า
แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายตามพระราชบัญญัติ ป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้อับชยสูญหาย พ.ศ. 2565	1
นิยามศัพท์	1
บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	3
ผังไหลการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการถูกกระทำให้อับชยสูญหาย	6
การเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้อับชยสูญหาย	7
แบบรายงานผลการพิจารณาช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหาย จากการถูกกระทำให้อับชยสูญหาย (แบบ ยส.1)	21
แบบรายงานผลการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำ ให้อับชยสูญหาย (แบบ ยส.2)	22
เอกสารอ้างอิง	23

แนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและสูญหาย
ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย
พ.ศ. 2565

นิยามศัพท์

ผู้เสียหายจากการทรมาน หมายถึง หมายถึง บุคคลซึ่งถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐตามมาตรา 5 ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 กระทำด้วยประการใดให้ผู้นั้นเกิดความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานอย่างร้ายแรงแก่ร่างกายหรือจิตใจ เพื่อวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

1. ให้ได้มาซึ่งข้อมูลหรือคำรับสารภาพจากผู้ถูกกระทำหรือบุคคลที่สาม
2. ลงโทษผู้ถูกกระทำเพราะเหตุอันเกิดจากการกระทำหรือสงสัยว่ากระทำของผู้นั้นหรือบุคคลที่สาม
3. ช่มชู้หรือขู่เข็ญผู้ถูกกระทำหรือบุคคลที่สาม
4. เลือกปฏิบัติไม่ว่ารูปแบบใด

รวมทั้งบุคคลซึ่งถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐตามมาตรา 6 ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 ลงโทษหรือกระทำด้วยประการใดที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อันเป็นเหตุให้ผู้นั้นถูกลดทอนคุณค่าหรือละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานความเป็นมนุษย์ หรือเกิดความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานแก่ร่างกายหรือจิตใจที่มีใช้การกระทำความผิดตามมาตรา 5 ผู้นั้นกระทำความผิดฐานกระทำการที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ผู้ถูกกระทำให้สูญหาย หมายถึง บุคคลซึ่งถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐควบคุมตัว หรือลักพาตัวไป โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิเสธว่ามีได้กระทำการดังกล่าว หรือปกปิดชะตากรรมหรือสถานที่ปรากฏตัวของบุคคลนั้นซึ่งส่งผลให้บุคคลนั้นไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย

ผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหาย หมายถึง สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้ซึ่งอยู่กินกันฉันสามีภริยาซึ่งมิได้จดทะเบียนสมรส ผู้อุปการะและผู้อยู่ในอุปการะของผู้ถูกกระทำให้สูญหาย

เจ้าหน้าที่ของรัฐ หมายถึง บุคคลซึ่งใช้อำนาจรัฐหรือได้รับมอบอำนาจ หรือได้รับการแต่งตั้ง อนุญาต สนับสนุน หรือยอมรับโดยตรงหรือโดยปริยาย จากผู้มีอำนาจรัฐให้ดำเนินการตามกฎหมาย ได้แก่ ตำรวจ ทหาร พศดี เจ้าพนักงานกรมสรรพสามิต กรมศุลกากร กรมเจ้าท่า พนักงานตรวจคนเข้าเมือง เจ้าพนักงานอื่น ๆ เป็นต้น

ควบคุมตัวในที่คุมขัง หมายถึง ผู้เสียหายถูกควบคุมตัวไว้ในสถานที่ซึ่งใช้ควบคุม ขัง หรือจำคุก นักโทษ จำเลย ผู้ต้องหา ผู้กระผิด หรือผู้ต้องสงสัยว่ากระทำผิด รวมทั้งในสถานที่ควบคุมตัวตามกฎหมายการศึกษา หรือ พ.ร.ก. ฉุกเฉิน โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ

คณะกรรมการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหาย (อยส.) หมายถึง ผู้แทนองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน นักกฎหมาย และผู้แทนองค์กรนอกภาครัฐที่มีความรู้ความสามารถและทักษะในการช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมทั้งผู้ที่ร่วมพิจารณาและสรุปผลการเยียวยาดังกล่าว แต่งตั้งโดยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุญคนสูญหาย วาระละ 4 ปี จำนวน 8 คน ประกอบด้วย อธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เป็นประธานคณะกรรมการ จิตแพทย์ จำนวน 1 คน แพทย์ทางนิติเวช จำนวน 1 คน พนักงานอัยการ จำนวน 1 คน นักสังคมสงเคราะห์ จำนวน 1 คน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จำนวน 1 คน ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จำนวน 1 คน ผู้แทนองค์กรนอกภาครัฐ (Non-Governmental Organization: NGO) จำนวน 1 คน เป็นกรรมการ และให้อธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแต่งตั้งข้าราชการของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจำนวนไม่เกินสองคนเป็นเลขานุการและผู้ช่วยเลขานุการ

การเยียวยา หมายถึง รูปแบบ วิธีการ และรายละเอียดการช่วยเหลือผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ/อารมณ์ ด้านสังคม ด้านกระบวนการทางกฎหมาย ด้านการได้รับทราบความจริง และด้านอื่นๆ

การตรวจสภาพจิตใจ หมายถึง ขั้นตอน รายละเอียด และวิธีการตรวจสภาพจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยทีมผู้ตรวจของโรงพยาบาลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข

บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

บทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหาย เพื่อให้ผู้เสียหายดังกล่าวได้รับการดูแล ช่วยเหลือ พ้นฟู และเยียวยาได้อย่างทันท่วงที เป็นระบบ ครอบคลุม สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้ตามอัธยาศัยโดยบูรณาการทำงานร่วมกัน ตามบทบาทหน้าที่ ดังนี้

1. คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้อับชยสูญหาย

1.1 แต่งตั้งและมอบหมายหน้าที่คณะอนุกรรมการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหาย (อยส.) ซึ่งประกอบด้วย อธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เป็นประธาน คณะกรรมการ จิตแพทย์ จำนวน 1 คน แพทย์ทางนิติเวช จำนวน 1 คน พนักงานอัยการ จำนวน 1 คน นักสังคมสงเคราะห์ จำนวน 1 คน ผู้แทนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จำนวน 1 คน ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จำนวน 1 คน ผู้แทนองค์กรนอกภาครัฐ (Non-Governmental Organization: NGO) จำนวน 1 คน เป็นกรรมการ และให้อธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแต่งตั้งข้าราชการของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจำนวนไม่เกินสองคนเป็นเลขานุการและผู้ช่วยเลขานุการ

2. กระทรวงยุติธรรม (ส่วนกลาง)

2.1 กำหนดนโยบายและทิศทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหาย

2.2 ขับเคลื่อนนโยบายในการดำเนินงานการจัดระบบการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหาย

2.3 ติดตาม กำกับการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ ตลอดจนแก้ไขปัญหา

3. กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม

3.1 แต่งตั้งและมอบหมายหน้าที่ข้าราชการของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจำนวนไม่เกินสิบคนเป็นเลขานุการและผู้ช่วยเลขานุการคณะอนุกรรมการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหาย (อยส.)

3.2 แต่งตั้งและมอบหมายหน้าที่จัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาสำหรับผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ

3.3 จัดตั้งกองทุนเพื่อ 1) เป็นค่าใช้จ่ายและค่าตอบแทนคณะกรรมการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์ 2) เป็นค่าตรวจและรักษาพยาบาลผู้เสียหายในกรณีที่ไม่มียุติธรรมเบิกค่ารักษาพยาบาล หรือมีข้อจำกัดในการเบิกจ่าย และ 3) เป็นค่าสินไหมทดแทนและค่าเสียหายสำหรับผู้เสียหายตามแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย

4. สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

4.1 ขับเคลื่อนนโยบายในการดำเนินงานการจัดระบบการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย

4.2 ติดตาม กำกับการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ ตลอดจนแก้ไขปัญหา

5. กระทรวงสาธารณสุข (ส่วนกลาง)

5.1 กำหนดนโยบายและทิศทางการจัดระบบบริการการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหาย

5.2 ขับเคลื่อนนโยบายในการดำเนินงานการจัดระบบบริการการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหาย

5.3 กำหนดนโยบายให้ รพ. ศูนย์ หรือ รพ. ทัวไป สังกัดกระทรวงสาธารณสุข มีหน้าที่ตรวจสภาพร่างกายและจิตใจผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหาย

5.4 กำหนดนโยบายให้ รพ. ศูนย์ หรือ รพ. ทัวไป สังกัดกระทรวงสาธารณสุข มีหน้าที่รับผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหายไว้เป็นผู้ป่วยใน เพื่อบำบัดรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพทั้งทางกายและทางจิตได้ หากเกินศักยภาพของโรงพยาบาลดังกล่าวให้ส่งต่อผู้ป่วยได้ตามระบบบริการสุขภาพ (Service Plan)

5.5 ติดตาม กำกับการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ ตลอดจนแก้ไขปัญหา

6. โรงพยาบาลศูนย์ และ โรงพยาบาลทั่วไป

6.1 สนับสนุนบุคลากรให้จัดระบบบริการการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานให้เหมาะสมตามบริบท

6.2 ตรวจสภาพร่างกายและจิตใจผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหาย

6.3 รับผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหายไว้เป็นผู้ป่วยใน เพื่อบำบัดรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพทั้งทางกายและทางจิตได้ หากเกินศักยภาพของโรงพยาบาลดังกล่าวให้ส่งต่อผู้ป่วยได้ตามระบบบริการสุขภาพ (Service Plan)

7. กรมสุขภาพจิต

7.1 กำหนดนโยบายและทิศทางการจัดระบบบริการรองรับการส่งต่อผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหายมารับการตรวจ รวมทั้งการบำบัดรักษา และฟื้นฟูสมรรถภาพ

7.2 สนับสนุนหน่วยงานในสังกัดกรมสุขภาพจิตให้จัดระบบบริการรองรับการส่งต่อผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหายมารับการตรวจ รวมทั้งการบำบัดรักษา และฟื้นฟูสมรรถภาพ

7.3 สนับสนุนหน่วยงานในสังกัดกรมสุขภาพจิตให้จัดระบบบริการ MCATT สำหรับให้การช่วยเหลือผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกระงับการฟ้อง

8. หน่วยงานในสังกัดกรมสุขภาพจิต

8.1 จัดระบบบริการรองรับการส่งต่อผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกระงับการฟ้องมารับการตรวจ รวมทั้งการบำบัดรักษา และฟื้นฟูสมรรถภาพ

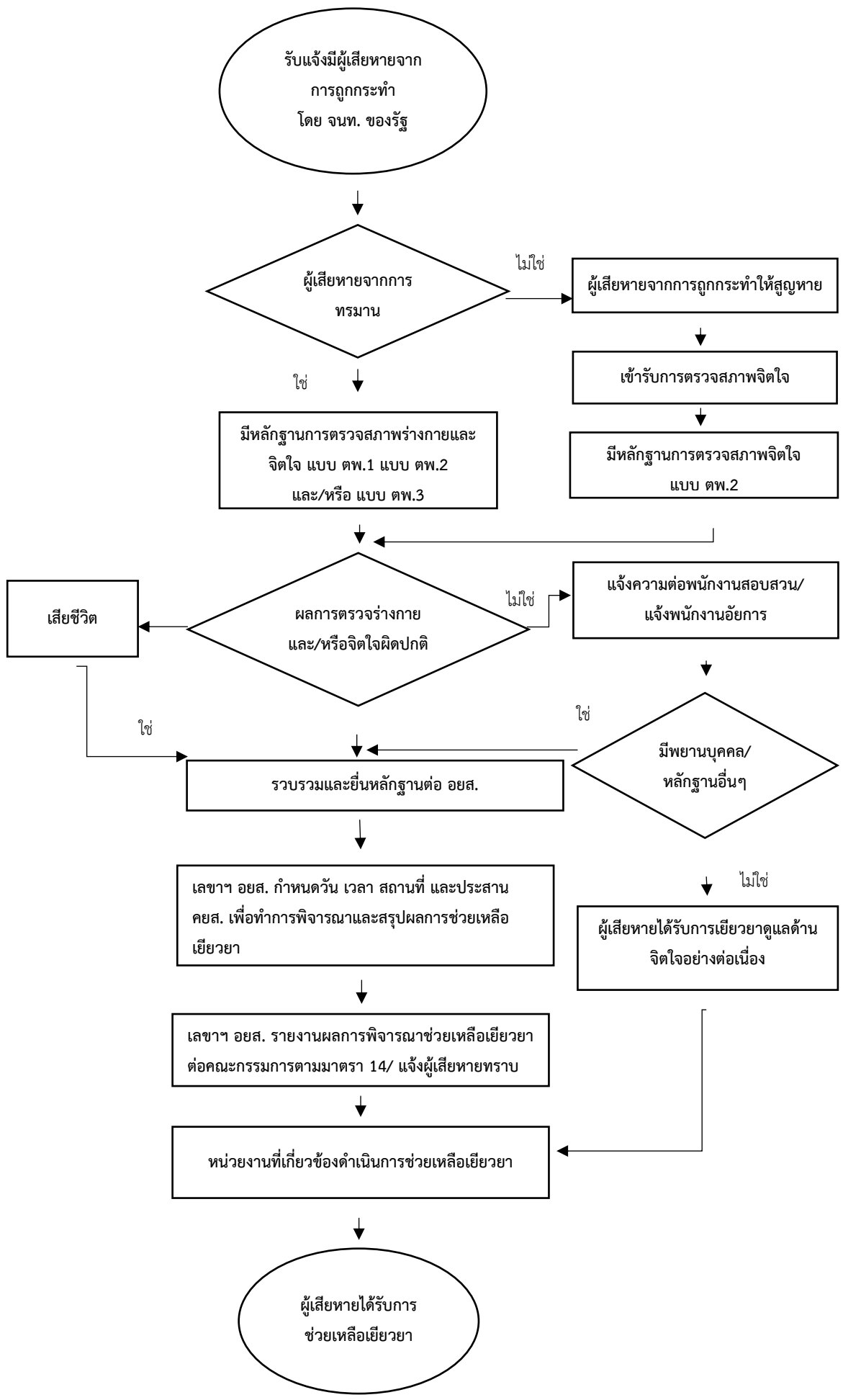
8.2 สนับสนุนบุคลากรให้จัดระบบบริการการตรวจ รวมทั้งการบำบัดรักษา และฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกระงับการฟ้องให้เหมาะสมตามบริบท

8.3 สนับสนุนบุคลากรให้จัดระบบบริการ MCATT สำหรับให้การช่วยเหลือผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกระงับการฟ้อง

9. สำนักงานอัยการ

9.1 ใ้พนักงานอัยการเรียกค่าสินไหมทดแทนแทนผู้เสียหายด้วย

ผังไหลการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการถูกกระทำให้สูญหาย

การเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหาย

ขั้นตอน	การดำเนินการ	เอกสารที่เกี่ยวข้อง
1. รับแจ้งมีผู้เสียหายจากการถูกกระทำโดย จนท. ของรัฐ	1. กรณีผู้เสียหายจากการทรมาน -เลขาธิการอนุกรรมการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหาย (อยส.) รับแจ้งจากผู้เสียหายหรือบุคคลตามมาตรา 22 24 26 และ 29 ว่ามีผู้เสียหายถูกซ้อมทรมาน โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ขณะถูกควบคุมตัวหรือคุมขัง	
	2. กรณีผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหาย -เลขาธิการอนุกรรมการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหาย (อยส.) รับแจ้งจาก สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้ซึ่งอยู่กินกันฉันสามีภริยาซึ่งมิได้จดทะเบียนสมรส ผู้อุปการะและผู้อยู่ในอุปการะของผู้ถูกกระทำให้สูญหาย รวมทั้งบุคคลตามมาตรา 22 24 26 และ 29 ว่ามีผู้จากการถูกกระทำให้สูญหาย โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ	
2. การตรวจสอบสภาพร่างกายและจิตใจ	1. ผู้เสียหายจากการทรมาน -ผู้เสียหายจากการทรมานได้รับการตรวจสอบสภาพร่างกายและสภาพจิตใจตามแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน -มีหลักฐานการตรวจสอบสภาพร่างกายและจิตใจ ได้แก่ 1) แบบรายงานผลการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานเบื้องต้น (แบบ ตพ.1) 2) แบบรายงานผลการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานด้านร่างกายและจิตใจ (แบบ ตพ.2) และ/หรือ 3) แบบรายงานผลการชันสูตรและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน (แบบ ตพ.3) -หากผลการตรวจสอบสภาพร่างกายและจิตใจปกติ ผู้เสียหายจากการทรมานแจ้งความต่อพนักงานสอบสวน/ แจ้งพนักงานอัยการ เพื่อนำเอกสารหรือพยานหลักฐานอื่นๆที่มีมาแจ้งและลงบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น พยานบุคคล ภาพเคลื่อนไหว ภาพนิ่ง เป็นต้น	-แบบ ตพ.1 แบบ ตพ.2 และ/หรือ แบบ ตพ.3

ขั้นตอน	การดำเนินการ	เอกสารที่เกี่ยวข้อง
	2. ผู้เสียหายจากการถูกระงับให้สูญหาย -ผู้เสียหายจากการถูกระงับให้สูญหายเข้ารับการตรวจสภาพจิตใจ ณ รพ. สังกัดกระทรวงสาธารณสุขในพื้นที่ -จิตแพทย์ออกใบรับรองผลการตรวจตาม แบบรายงานผลการตรวจ และให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานด้านร่างกายและจิตใจ (แบบ ตพ.2) -หากผลการตรวจสภาพจิตใจปกติ ผู้เสียหายจากการถูกระงับให้สูญหายแจ้งความต่อพนักงานสอบสวน/แจ้งพนักงานอัยการ เพื่อนำเอกสารหรือพยานหลักฐานอื่นๆที่มีมาแจ้งและลงบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น พยานบุคคล ภาพเคลื่อนไหว ภาพนิ่ง เป็นต้น	- แบบ ตพ.2
3. การรวบรวมพยานหลักฐาน	1. ผู้เสียหายจากการทรมาน -เตรียมหลักฐานการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ ได้แก่ 1) แบบรายงานผลการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานเบื้องต้น (แบบ ตพ.1) 2) แบบรายงานผลการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานด้านร่างกายและจิตใจ (แบบ ตพ.2) และ/หรือ 3) แบบรายงานผลการชันสูตรและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน (แบบ ตพ.3) -เตรียมหลักฐานอื่นๆที่มี เช่น พยานบุคคล ภาพเคลื่อนไหว ภาพนิ่ง เป็นต้น	- แบบ ตพ.1 แบบ ตพ.2 และ/หรือ แบบ ตพ.3 -ภาพเคลื่อนไหว ภาพนิ่ง (บรรจุใส่แฟลชไดรฟ์ (Flash Drive)) - อื่นๆ
	2. ผู้เสียหายจากการถูกระงับให้สูญหาย -เตรียมหลักฐานการตรวจสภาพจิตใจ แบบรายงานผลการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานด้านร่างกายและจิตใจ (แบบ ตพ.2) -เตรียมหลักฐานอื่นๆที่มี เช่น พยานบุคคล ภาพเคลื่อนไหว ภาพนิ่ง เป็นต้น	-แบบ ตพ.2 -ภาพเคลื่อนไหว ภาพนิ่ง(บรรจุใส่แฟลชไดรฟ์ (Flash Drive)) - อื่นๆ
4. การยื่นหลักฐานต่อ ออ.ส.	1. ผู้เสียหายจากการทรมาน -นำหลักฐานการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ ได้แก่ 1) แบบรายงานผลการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานเบื้องต้น (แบบ ตพ.1)	- แบบ ตพ.1 แบบ ตพ.2 และ/หรือ แบบ ตพ.3 -ภาพเคลื่อนไหว ภาพนิ่ง(บรรจุใส่แฟลชไดรฟ์ (Flash Drive)) - อื่นๆ

ขั้นตอน	การดำเนินการ	เอกสารที่เกี่ยวข้อง
	2) แบบรายงานผลการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานด้านร่างกายและจิตใจ (แบบ ตพ.2) และ/หรือ 3) แบบรายงานผลการขึ้นสูตรและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน (แบบ ตพ.3) และหลักฐานอื่นๆที่มี เช่น เอกสารระบุตัวพยานบุคคล ภาพเคลื่อนไหว ภาพนิ่ง เป็นต้น ไปยื่นต่อคณะกรรมการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหาย (อยส.) โดยสามารถไปยื่นได้ด้วยตัวเองหรือส่งทางไปรษณีย์	
	2. ผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหาย -นำหลักฐานการตรวจสภาพจิตใจ แบบรายงานผลการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานด้านร่างกายและจิตใจ (แบบ ตพ.2) และหลักฐานอื่นๆ ที่มี เช่น เอกสารระบุตัวพยานบุคคล ภาพเคลื่อนไหว ภาพนิ่ง เป็นต้น ไปยื่นต่อคณะกรรมการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหาย (อยส.) โดยสามารถไปยื่นได้ด้วยตัวเองหรือส่งทางไปรษณีย์	-แบบ ตพ.2 -ภาพเคลื่อนไหว ภาพนิ่ง (บรรจุใส่แฟลชไดรฟ์ (Flash Drive)) - อื่นๆ
5. การพิจารณาและสรุปผลการช่วยเหลือเยียวยา	-เลขาธิการคณะกรรมการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหาย (อยส.) ดำเนินการดังนี้ 1) กำหนดวัน เวลา และสถานที่เพื่อนัดคณะกรรมการฯ ดังกล่าวเข้าร่วมประชุม เพื่อพิจารณาการช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหาย 2) ประสานคณะกรรมการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหาย (อยส.) เพื่อทำการพิจารณาและสรุปผลการช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดไว้ 3) ประสานเชิญพยานบุคคลตามที่ถูกผู้เสียหายแจ้ง (กรณีจำเป็น) 4) สรุปผลการพิจารณาการช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายตามแบบฟอร์มหนังสือผลการพิจารณาช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหาย (แบบ ยส.1) พร้อมทั้งระบุวิธีการ และรายละเอียดการช่วยเหลือผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายของผู้ถูกระทำให้สูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ/อารมณ์ ด้านสังคม ด้านกระบวนการทางกฎหมาย ด้านการได้รับทราบความจริง และด้านอื่นๆ เป็นต้น ตามแบบแผนการช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหาย (แบบ ยส.1) -คณะกรรมการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหาย (อยส.) มาประชุมพร้อมกันตามวัน เวลา	-หนังสือผลการพิจารณาช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหาย (แบบ ยส.1)

ขั้นตอน	การดำเนินการ	เอกสารที่เกี่ยวข้อง
	และสถานที่ที่กำหนด โดยทำการพิจารณาจากข้อมูลเอกสารและหลักฐานต่างๆ ที่ได้รับว่าผู้เสียหายจากการทรมานหรือผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหายดังกล่าวสมควรได้รับการช่วยเหลือเยียวยาตามที่ร้องขอหรือไม่ อย่างไร พร้อมทั้งร่วมกันวางแผนการช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายดังกล่าวตามมติของที่ประชุม ทั้งนี้หากจำเป็น อยส. สามารถให้เลขา อยส. ประสานเชิญพยานบุคคลตามผู้เสียหายแจ้งมาพบเพื่อสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้แล้วแต่กรณี	
6. รายงานผลการพิจารณาช่วยเหลือเยียวยา	-เลขาธิการอนุกรรมการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหาย (อยส.) ดำเนินการดังนี้ 1) จัดทำรายงานผลการเยียวยาต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นิโทษสูญหาย ลงนามโดยประธานคณะอนุกรรมการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหาย (อยส.) (อธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ) ตามแบบรายงานผลการพิจารณาช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหาย (แบบ ยส.1) 2) ทำหนังสือแจ้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามแบบแผนการช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหาย (แบบ ยส.1) ทราบ เพื่อดำเนินการในส่วนที่ต้องรับผิดชอบต่อไป - ทำหนังสือแจ้งผู้เสียหายจากการทรมานหรือผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหายทราบ พร้อมสำเนาแบบรายงานผลการพิจารณาช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหาย (แบบ ยส.1)	-หนังสือผลการพิจารณาช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหาย (แบบ ยส.1) -แบบรายงานผลการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหาย (แบบ ยส.2)
7. การดำเนินการช่วยเหลือเยียวยา	ผู้เสียหายจากการทรมาน	
	1. ด้านร่างกาย - ตรวจ บำบัดรักษา และฟื้นฟูอาการผิดปกติให้กลับสู่สภาพเดิมเท่าที่จะเป็นไปได้ - จัดทำหลักฐานการตรวจสภาพร่างกายจากแพทย์เพื่อใช้ในการดำเนินคดี และขอรับการช่วยเหลือเยียวยาจากหน่วยงานภาครัฐ	
	2. ด้านจิตใจ การช่วยเหลือเยียวยาจิตใจผู้เสียหายจากการทรมาน เมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้น ผู้เสียหายจากการทรมาน รวมทั้งบุคคลตามมาตรา 22 24 26 และ 29 สามารถแจ้งขอรับความช่วยเหลือเยียวยาจิตใจจากทีมช่วยเหลือเยียวยาจิตใจผู้ประสบภาวะวิกฤต (Mental Health Crisis Assessment and Treatment Team: MCATT) ทั้งในระดับ	

ขั้นตอน	การดำเนินการ	เอกสารที่เกี่ยวข้อง
	กรมสุขภาพจิต ระดับจังหวัด ระดับอำเภอและระดับตำบล ซึ่งทำหน้าที่ให้การช่วยเหลือเยียวยาจิตใจผู้ประสบภาวะวิกฤต เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาสุขภาพจิตในระยะยาว โดยแบ่งช่วงเวลาให้การช่วยเหลือเป็น 4 ระยะ คือ 1) ระยะวิกฤต (ตั้งแต่เกิดเหตุ - 72 ชั่วโมง) 2) ระยะฉุกเฉิน (72 ชั่วโมง - 2 สัปดาห์) 3) ระยะหลังเกิดเหตุการณ์ (2 สัปดาห์ - 3 เดือน) และ 4) ระยะฟื้นฟู (หลังเกิดเหตุการณ์ 3 เดือนขึ้นไป) การให้ความช่วยเหลือเยียวยาจิตใจในแต่ละระยะ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ 2.1 ระยะวิกฤต (ตั้งแต่เกิดเหตุ-72 ชั่วโมง) ระยะนี้ผู้เสียหายจากการทรมานจะมีการตื่นตัวทางสรีระและพฤติกรรม มีพลังอย่างมากเพื่อให้รอดชีวิต เกิดความเครียด หวาดผวา หวาดกลัว ซ็อก วิตกกังวล สับสน ซึ่งระยะนี้เป็นระยะที่สำคัญต้องให้การปฐมพยาบาลด้านจิตใจ (Psychological First Aid: PFA) แก่ผู้เสียหาย และให้การช่วยเหลือที่ตรงตามความต้องการของผู้เสียหาย โดยทีม MCATT ในพื้นที่เกิดเหตุให้การช่วยเหลือดังต่อไปนี้ - คัดกรองและค้นหากลุ่มเสี่ยงต่อปัญหาสุขภาพจิต - ให้การปฐมพยาบาลด้านจิตใจในรายที่พบปัญหาสุขภาพจิต - จัดกลุ่มผู้เสียหายที่มีความเสี่ยงต้องเฝ้าระวัง (Psychological Triage) เพื่อการติดตามดูแลอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง ดังนี้ ระดับความเสี่ยงของผู้ประสบภาวะวิกฤต แบ่งได้เป็น กรณีผู้ใหญ่ (อายุ 18 ปีขึ้นไป) 1) ระดับเสี่ยงสูง (แดง) ได้แก่ ผู้ที่มีคะแนน 9Q $\geq$ 19 คะแนน หรือคะแนน 9Q ข้อ 9 $\geq$ 1 คะแนน หรือคะแนน PISCES-10 $\geq$ 19 คะแนน 2) ระดับเสี่ยงปานกลาง (เหลือง) ได้แก่ ผู้ที่มีระดับความเครียด $\geq$ 4 คะแนนหรือผู้ที่มีคะแนน 9Q อยู่ระหว่าง 7-18 คะแนน หรือ หรือผู้ที่มีคะแนน PISCES-10 อยู่ระหว่าง 9-18 คะแนน โดยผู้เสียหายจากการทรมานที่ยังมีระดับความเสี่ยงปานกลางขึ้นไปทุกราย ควรส่งพบแพทย์ เพื่อรับการวินิจฉัยและรับการรักษาตามระบบบริการสาธารณสุขต่อไป 3) ระดับเสี่ยงต่ำ/ไม่เสี่ยง (เขียว) หมายถึง ผู้เสียหายจากการทรมานที่ไม่มีอาการตามแบบประเมินอยู่ในระดับเสี่ยง กรณีเด็ก/วัยรุ่น 1) ระดับเสี่ยงสูง (แดง) ได้แก่ เด็ก/วัยรุ่นที่มีคะแนน CRIES-8 $\geq$ 17 คะแนน หรือคะแนน PHQ-A $\geq$ 15 คะแนน หรือคะแนน PHQ-A ข้อ 9 $\geq$ 1 คะแนน ควรพิจารณาส่งพบแพทย์ทันที	กรณีผู้ใหญ่ (อายุ 18 ปีขึ้นไป) -แบบประเมินระดับความเครียด (Visual Analog Scale) -แบบคัดกรองโรคซึมเศร้า 2Q -แบบคัดกรองโรคซึมเศร้า 9Q -แบบประเมินผลกระทบทางจิตใจหลังประสบเหตุการณ์สะเทือนขวัญ (2P) -แบบประเมิน PISCES-10 กรณีเด็ก/วัยรุ่น - การประเมินภาวะสุขภาพสำหรับเด็ก (Symptom Checklists) ตามช่วงอายุ - แบบประเมิน CRIES-8 (อายุ 8 - 17 ปี) - แบบประเมิน PHQ-A (อายุ 11 - 17 ปี)

ขั้นตอน	การดำเนินการ	เอกสารที่เกี่ยวข้อง
	2) ระดับเสี่ยงปานกลาง (เหลือง) ได้แก่ เด็ก/วัยรุ่นที่มีอาการจาก Symptoms Checklist พบอย่างน้อย 1 อาการ หรือมีคะแนน PHQ-A อยู่ระหว่าง 5 - 14 คะแนน โดยเด็ก/วัยรุ่นที่ประสบภาวะวิกฤต ที่ยังมีระดับความเสี่ยงปานกลางขึ้นไปทุกราย ควรส่งพบแพทย์ เพื่อรับการวินิจฉัยและรับการรักษาตามระบบบริการสาธารณสุขต่อไป 3) ระดับเสี่ยงต่ำ/ไม่เสี่ยง (เขียว) ได้แก่ เด็ก/วัยรุ่นที่ไม่มีอาการตามแบบประเมินอยู่ในระดับเสี่ยง - ให้การช่วยเหลือตามสภาพปัญหา ได้แก่ ปฐมพยาบาลทางจิตใจ การให้สุขภาพจิตศึกษา - การให้การปรึกษา และการช่วยเหลือทางจิตใจในภาวะวิกฤต - ในรายที่มีปัญหาสุขภาพจิตดำเนินการส่งต่อตามระบบบริการสุขภาพทันที - กรณีพบกลุ่มเสี่ยงมีความคิดฆ่าตัวตายในช่วง 2 สัปดาห์ที่ผ่านมา ให้ส่งพบบุคลากรทางการแพทย์ทันทีและติดตามต่อในระยะหลังได้รับผลกระทบ (2 สัปดาห์ – 3 เดือน) - การติดตามดูแลอย่างต่อเนื่อง	
	2.2 ระยะฉุกเฉิน (72 ชั่วโมงหลังเกิดเหตุ – 2 สัปดาห์) ระยะนี้เป็นระยะที่ผู้เสียหายจากการทรมานยังคงเกิดความเครียด หวาดผวา หวาดกลัว ซ็อก วิตกกังวล สับสน ซึ่งระยะนี้เป็นระยะที่สำคัญต้องให้การปฐมพยาบาลด้านจิตใจ (Psychological First Aid: PFA) แก่ผู้เสียหายอย่างต่อเนื่อง และให้การช่วยเหลือที่ตรงตามความต้องการของผู้เสียหาย โดยทีม MCATT ในพื้นที่เกิดเหตุให้การช่วยเหลือดังต่อไปนี้ - ติดตามเยี่ยมกลุ่มมีปัญหาสุขภาพจิต และกลุ่มเสี่ยงมีปัญหาสุขภาพจิต เพื่อประเมินสถานการณ์ปัญหาและความต้องการ รวมทั้งมีการคัดกรองภาวะสุขภาพจิตของผู้เสียหายจากการทรมานซ้ำ - ประเมินปัญหาสุขภาพจิตในรายที่ยังไม่พบปัญหาสุขภาพจิต - สำรวจความต้องการช่วยเหลือทั้งด้านร่างกายและจิตใจ และให้การช่วยเหลือเยียวยาจิตใจเบื้องต้นโดยการปฐมพยาบาลด้านจิตใจ (Psychological First Aid: PFA) - ในรายที่มีปัญหาสุขภาพจิตดำเนินการส่งต่อตามระบบบริการสุขภาพทันที - การติดตามดูแลอย่างต่อเนื่อง	กรณีผู้ใหญ่ (อายุ 18 ปีขึ้นไป) -แบบประเมินระดับความเครียด (Visual Analog Scale) -แบบคัดกรองโรคซึมเศร้า 2Q -แบบคัดกรองโรคซึมเศร้า 9Q -แบบประเมินผลกระทบทางจิตใจหลังประสบเหตุการณ์สะเทือนขวัญ (2P) -แบบประเมิน PISCES-10 กรณีเด็ก/วัยรุ่น - การประเมินภาวะสุขภาพสำหรับเด็ก

ขั้นตอน	การดำเนินการ	เอกสารที่เกี่ยวข้อง
		(Symptom Checklists) ตามช่วงอายุ - แบบประเมิน CRIES-8 (อายุ 8 -17 ปี) - แบบประเมิน PHQ-A (อายุ 11 -17 ปี)
	2.3 ระยะเวลาหลังได้รับผลกระทบ (2 สัปดาห์ – 3 เดือน) ระยะนี้เป็นระยะที่ผู้เสียหายจากการทรมานเริ่มเผชิญกับความเป็นจริงมากขึ้น พละกำลังเริ่มแรงเริ่มถดถอย อ่อนล้า หงุดหงิด และมีความหวังว่าจะได้รับความช่วยเหลือจากทางราชการ ขณะเดียวกันเริ่มไม่แน่ใจว่าจะได้รับความช่วยเหลือจริงหรือไม่ และจะมีความเครียดวิตกกังวล ท้อแท้ ซึมเศร้า ไม่แน่ใจในอนาคตของตนเองว่าจะเป็นอย่างไร จะอยู่อย่างไร ไม่ว่าจะเป็นด้านที่อยู่อาศัยหรือการประกอบอาชีพ โดยทีม MCATT ในพื้นที่เกิดเหตุให้การช่วยเหลือดังต่อไปนี้ -ติดตามกลุ่มมีปัญหาสุขภาพจิต และกลุ่มเสี่ยงมีปัญหาสุขภาพจิต เพื่อประเมินสถานการณ์ปัญหาและความต้องการ รวมทั้งมีการคัดกรองภาวะสุขภาพจิตของผู้เสียหายจากการทรมานซ้ำ - ประเมินปัญหาสุขภาพจิตในรายที่ยังไม่พบปัญหาสุขภาพจิต - ให้การช่วยเหลือตามสภาพปัญหา ได้แก่ 1) การปฐมพยาบาลทางด้านจิตใจ (PFA) 2) ประคับประคองจิตใจให้ (Psycho Support) 3) การช่วยเหลือทางจิตใจในภาวะวิกฤต (Crisis Intervention) 4) การให้การปรึกษา (Counseling) 5) เทคนิคการคลายเครียดด้วยตนเอง (Stress Relaxation) 6) การให้สุขภาพจิตศึกษา (Psycho-education) 7) แหล่งสนับสนุนทางสังคมและอาชีพ 8) การให้ความรู้เพื่อการช่วยเหลือตนเอง 9) การปรับความสมดุล (Stabilization) - ในรายที่มีปัญหาสุขภาพจิตดำเนินการส่งต่อตามระบบบริการสุขภาพทันที - การติดตามดูแลอย่างต่อเนื่อง	กรณีผู้ใหญ่ (อายุ 18 ปีขึ้นไป) -แบบประเมินระดับความเครียด (Visual Analog Scale) -แบบคัดกรองโรคซึมเศร้า 2Q -แบบคัดกรองโรคซึมเศร้า 9Q -แบบประเมินผลกระทบทางจิตใจหลังประสบเหตุการณ์สะเทือนขวัญ (2P) -แบบประเมิน PISCES-10 กรณีเด็ก/วัยรุ่น - การประเมินภาวะสุขภาพสำหรับเด็ก (Symptom Checklists) ตามช่วงอายุ - แบบประเมิน CRIES-8 (อายุ 8 -17 ปี) - แบบประเมิน PHQ-A (อายุ 11 -17 ปี)
	2.4 ระยะฟื้นฟู (หลังเกิดเหตุการณ์ 3 เดือนขึ้นไป) ระยะนี้เป็นระยะที่ผู้เสียหายจากการทรมานเริ่มยอมรับกับสิ่งที่เกิดขึ้นได้ การช่วยเหลือเยียวยาจิตใจในระยะนี้เน้นการส่งเสริม ป้องกัน บำบัด ฟื้นฟูสุขภาพจิต การเฝ้าระวังและค้นหาโรคระยะเริ่มแรกเพื่อป้องกันความพิการทางจิตใจ (Early Detection and Early	กรณีผู้ใหญ่ (อายุ 18 ปีขึ้นไป) -แบบประเมินระดับความเครียด (Visual Analog Scale)

ขั้นตอน	การดำเนินการ	เอกสารที่เกี่ยวข้อง
	Intervention) โดยทีม MCATT ในพื้นที่เกิดเหตุให้การช่วยเหลือดังต่อไปนี้ - ประเมินติดตามเยี่ยมผู้เสียหายจากการทรมานที่มีปัญหาสุขภาพจิตต่อเนื่อง เพื่อวางแผนให้การดูแลช่วยเหลือต่อเนื่อง - ให้การช่วยเหลือผู้เสียหายจากการทรมานในรายที่เป็นกลุ่มเสี่ยงตามแบบประเมิน/คัดกรอง เช่น โรคเครียดภายหลังเหตุการณ์สะเทือนขวัญ (PTSD) - มีการเฝ้าระวังติดตามผู้เสียหายจากการทรมานให้การบำบัดอย่างต่อเนื่องตามสภาพปัญหา เช่น การให้ยา การให้การบำบัดทางจิตใจเพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม - ให้การช่วยเหลือตามสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เสียหายจากการทรมาน - ให้การช่วยเหลือตามสภาพปัญหา ได้แก่ 1) การปฐมพยาบาลทางด้านจิตใจ (PFA) 2) ประคับประคองจิตใจให้ (Psycho Support) 3) การช่วยเหลือทางจิตใจในภาวะวิกฤต (Crisis Intervention) 4) การให้การปรึกษา (Counseling) 5) เทคนิคการคลายเครียดด้วยตนเอง (Stress Relaxation) 6) การให้สุขภาพจิตศึกษา (Psycho-education) 7) แหล่งสนับสนุนทางสังคมและอาชีพ 8) การให้ความรู้เพื่อการช่วยเหลือตนเอง 9) การปรับความสมดุล (Stabilization) 10) การปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรม (CBT) 11) การจัดการกับบาดแผลทางใจ (EMDR)	-แบบคัดกรองโรคซึมเศร้า 2Q -แบบคัดกรองโรคซึมเศร้า 9Q -แบบประเมินผลกระทบทางจิตใจหลังประสบเหตุการณ์สะเทือนขวัญ (2P) -แบบประเมิน PISCES-10 กรณีเด็ก/วัยรุ่น - การประเมินภาวะสุขภาพสำหรับเด็ก (Symptom Checklists) ตามช่วงอายุ - แบบประเมิน CRIES-8 (อายุ 8 -17 ปี) - แบบประเมิน PHQ-A (อายุ 11 -17 ปี)
	2.5 การช่วยเหลือด้านจิตใจอื่นๆ - ช่วยจัดทำหลักฐานการตรวจสุขภาพจิตจากจิตแพทย์เพื่อใช้ในการดำเนินคดี และขอรับการช่วยเหลือเยียวยาจากหน่วยงานภาครัฐ - กรณีที่ผู้เสียหายจากการทรมานอาการยังไม่ดีขึ้นให้การดูแลต่อเนื่องถ้ามีอาการดีขึ้นให้ส่งต่อเครือข่ายสาธารณสุขในพื้นที่ดูแลต่อไป - ติดตามดูแลผู้เสียหายจากการทรมานต่อเนื่องเป็นระยะจนกว่าจะหมดความเสี่ยง และฟื้นฟูการผิดปกติให้กลับสู่สภาพเดิมเท่าที่จะเป็นไปได้	
	3. ด้านการเงิน - ชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายจากการทรมาน เช่น การคืนทรัพย์สิน การซ่อมแซมทรัพย์สิน หรือชดใช้เงินเป็นค่าเสียหาย เป็นต้น - สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปเยี่ยมผู้เสียหายจากการทรมานขณะถูกควบคุมตัว ได้แก่ ค่าเช่าเหมารถ ค่าน้ำมัน ค่าอาหาร เป็นต้น	

ขั้นตอน	การดำเนินการ	เอกสารที่เกี่ยวข้อง
	- สนับสนุนทุนการศึกษาให้บุตรของผู้เสียหายจากการทรمانจนจบปริญญาตรี	
	4. ด้านอาชีพ - จัดหางานให้ทำตามความเหมาะสมกับความรู้ ความสามารถ ทักษะ และประสบการณ์ของผู้เสียหายจากการทรمان - จัดหางานให้กับบุตรของผู้เสียหายจากการทรمان - จัดกิจกรรมสร้างอาชีพหรือหารายได้เสริมให้กับผู้เสียหายจากการทรمان และสมาชิกในครอบครัว	
	5. ด้านกระบวนการขอรับการช่วยเหลือเยียวยา - ช่วยเหลือในการดำเนินการขอรับการเยียวยา เนื่องจากต้องเตรียมเอกสารเป็นจำนวนมาก	
	6. ด้านกฎหมาย - ช่วยดำเนินการแจ้งความ และติดตามความก้าวหน้าของคดี - ช่วยดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ซ้อมทรมานตามที่กฎหมายกำหนด	
	7. ด้านการประกันว่าจะไม่เกิดขึ้นอีก - มีมาตรการป้องกันและคุ้มครองไม่ให้ถูกจับตัวไปทรมานอีก	
	ผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหาย	
	1. ด้านการรับรู้ความจริง - ช่วยค้นหาว่าบุคคลในครอบครัวที่สูญหายไปอยู่ที่ไหน ยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ทันทีที่เกิดเหตุการณ์ - แจ้งผลการค้นหาตัวผู้สูญหายให้ทราบเป็นระยะภายในสองปีหลังจากเกิดเหตุการณ์	
	2. ด้านจิตใจ การช่วยเหลือเยียวยาจิตใจผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหาย เมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้น ผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหาย รวมทั้งบุคคลตามมาตรา 22 24 26 และ 29 สามารถแจ้งขอรับความช่วยเหลือเยียวยาด้านจิตใจจากทีมช่วยเหลือเยียวยาจิตใจผู้ประสบภาวะวิกฤต (Mental Health Crisis Assessment and Treatment Team: MCATT) ทั้งในระดับกรมสุขภาพจิต ระดับจังหวัด ระดับอำเภอและระดับตำบล ซึ่งทำหน้าที่ให้การช่วยเหลือเยียวยาจิตใจผู้ประสบภาวะวิกฤต เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาสุขภาพจิตในระยะยาว โดยแบ่งช่วงเวลาให้การช่วยเหลือเป็น 4 ระยะ คือ 1) ระยะวิกฤต (ตั้งแต่เกิดเหตุ - 72 ชั่วโมง) 2) ระยะฉุกเฉิน (72 ชั่วโมง - 2 สัปดาห์) 3) ระยะหลังเกิดเหตุการณ์ (2 สัปดาห์ - 3 เดือน) และ 4) ระยะฟื้นฟู (หลังเกิดเหตุการณ์ 3 เดือนขึ้นไป) การให้ความช่วยเหลือเยียวยาจิตใจในแต่ละระยะ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้	

ขั้นตอน	การดำเนินการ	เอกสารที่เกี่ยวข้อง
	2.1 ภาวะวิกฤต (ตั้งแต่เกิดเหตุ-72 ชั่วโมง) ระยะนี้ผู้เสียหายจากการถูกกระทำให้สูญหายจะมีการตื่นตัวทางสรีระและพฤติกรรม มีพลังอย่างมากเพื่อให้รอดชีวิต เกิดความเครียด หวาดผวา หวาดกลัว ซ็อก วิตกกังวล สับสน ซึ่งระยะนี้เป็นระยะที่สำคัญต้องให้การปฐมพยาบาลด้านจิตใจ (Psychological First Aid: PFA) แก่ผู้เสียหาย และให้การช่วยเหลือที่ตรงตามความต้องการของผู้เสียหาย โดยทีม MCATT ในพื้นที่เกิดเหตุให้การช่วยเหลือดังต่อไปนี้ - คัดกรองและค้นหากลุ่มเสี่ยงต่อปัญหาสุขภาพจิต - ให้การปฐมพยาบาลด้านจิตใจในรายที่พบปัญหาสุขภาพจิต - จัดกลุ่มผู้เสียหายที่มีความเสี่ยงต้องเฝ้าระวัง (Psychological Triage) เพื่อการติดตามดูแลอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง ดังนี้ ระดับความเสี่ยงของผู้ประสบภาวะวิกฤต แบ่งได้เป็น กรณีผู้ใหญ่ (อายุ 18 ปีขึ้นไป) 1) ระดับเสี่ยงสูง (แดง) ได้แก่ ผู้ที่มีคะแนน 9Q $\geq$ 19 คะแนน หรือคะแนน 9Q ข้อ 9 $\geq$ 1 คะแนน หรือคะแนน PISCES-10 $\geq$ 19 คะแนน 2) ระดับเสี่ยงปานกลาง (เหลือง) ได้แก่ ผู้ที่มีระดับความเครียด $\geq$ 4 คะแนนหรือผู้ที่มีคะแนน 9Q อยู่ระหว่าง 7-18 คะแนน หรือ หรือผู้ที่มีคะแนน PISCES-10 อยู่ระหว่าง 9-18 คะแนน โดยผู้เสียหายที่ยังมีระดับความเสี่ยงปานกลางขึ้นไปทุกราย ควรส่งพบแพทย์ เพื่อรับการวินิจฉัยและรับการรักษาตามระบบบริการสาธารณสุขต่อไป 3) ระดับเสี่ยงต่ำ/ไม่เสี่ยง (เขียว) หมายถึง ผู้ที่ไม่มีอาการตามแบบประเมินอยู่ในระดับเสี่ยง กรณีเด็ก/วัยรุ่น 1) ระดับเสี่ยงสูง (แดง) ได้แก่ เด็ก/วัยรุ่นที่มีคะแนน CRIES-8 $\geq$ 17 คะแนน หรือคะแนน PHQ-A $\geq$ 15 คะแนน หรือคะแนน PHQ-A ข้อ 9 $\geq$ 1 คะแนน ควรพิจารณาส่งพบแพทย์ทันที 2) ระดับเสี่ยงปานกลาง (เหลือง) ได้แก่ เด็ก/วัยรุ่นที่มีอาการจาก Symptoms Checklist พบอย่างน้อย 1 อาการ หรือมีคะแนน PHQ-A อยู่ระหว่าง 5 - 14 คะแนน โดยเด็ก/วัยรุ่นที่ประสบภาวะวิกฤต ที่ยังมีระดับความเสี่ยงปานกลางขึ้นไปทุกราย ควรส่งพบแพทย์ เพื่อรับการวินิจฉัยและรับการรักษาตามระบบบริการสาธารณสุขต่อไป 3) ระดับเสี่ยงต่ำ/ไม่เสี่ยง (เขียว) ได้แก่ เด็ก/วัยรุ่นที่ไม่มีอาการตามแบบประเมินอยู่ในระดับเสี่ยง	กรณีผู้ใหญ่ (อายุ 18 ปีขึ้นไป) -แบบประเมินระดับความเครียด (Visual Analog Scale) -แบบคัดกรองโรคซึมเศร้า 2Q -แบบคัดกรองโรคซึมเศร้า 9Q -แบบประเมินผลกระทบทางจิตใจหลังประสบเหตุการณ์สะเทือนขวัญ (2P) -แบบประเมิน PISCES-10 กรณีเด็ก/วัยรุ่น - การประเมินภาวะสุขภาพสำหรับเด็ก (Symptom Checklists) ตามช่วงอายุ - แบบประเมิน CRIES-8 (อายุ 8 - 17 ปี) - แบบประเมิน PHQ-A (อายุ 11 - 17 ปี)

ขั้นตอน	การดำเนินการ	เอกสารที่เกี่ยวข้อง
	- ให้การช่วยเหลือตามสภาพปัญหา ได้แก่ ปฐมพยาบาลทางจิตใจ การให้สุขภาพจิตศึกษา - การให้การปรึกษา และการช่วยเหลือทางจิตใจในภาวะวิกฤต - ในรายที่มีปัญหาสุขภาพจิตดำเนินการส่งต่อตามระบบบริการสุขภาพทันที - กรณีพบกลุ่มเสี่ยงมีความคิดฆ่าตัวตายในช่วง 2 สัปดาห์ที่ผ่านมา ให้ส่งพบบุคลากรทางการแพทย์ทันทีและติดตามต่อเนื่องหลังได้รับผลกระทบ (2 สัปดาห์ – 3 เดือน) - การติดตามดูแลอย่างต่อเนื่อง	
	2.2 ระยะฉุกเฉิน (72 ชั่วโมงหลังเกิดเหตุ – 2 สัปดาห์) ระยะนี้เป็นระยะที่ผู้เสียหายจากการถูกกระทำทำให้อุญหายยังคงเกิดความเครียด หวาดผวา หวาดกลัว ซ็อก วิตกกังวล สับสน ซึ่งระยะนี้เป็นระยะที่สำคัญต้องให้การปฐมพยาบาลด้านจิตใจ (Psychological First Aid: PFA) แก่ผู้เสียหายอย่างต่อเนื่อง และให้การช่วยเหลือที่ตรงตามความต้องการของผู้เสียหาย โดยทีม MCATT ในพื้นที่เกิดเหตุให้การช่วยเหลือดังต่อไปนี้ - ติดตามเยี่ยมกลุ่มมีปัญหาสุขภาพจิต และกลุ่มเสี่ยงมีปัญหาสุขภาพจิต เพื่อประเมินสถานการณ์ปัญหาและความต้องการ รวมทั้งมีการคัดกรองภาวะสุขภาพจิตของผู้เสียหายจากการทรมานซ้ำ - ประเมินปัญหาสุขภาพจิตในรายที่ยังไม่พบปัญหาสุขภาพจิต - สำรวจความต้องการช่วยเหลือทั้งด้านร่างกายและจิตใจ และให้การช่วยเหลือเยียวยาจิตใจเบื้องต้นโดยการปฐมพยาบาลด้านจิตใจ (Psychological First Aid: PFA) - ในรายที่มีปัญหาสุขภาพจิตดำเนินการส่งต่อตามระบบบริการสุขภาพทันที - การติดตามดูแลอย่างต่อเนื่อง	กรณีผู้ใหญ่ (อายุ 18 ปีขึ้นไป) -แบบประเมินระดับความเครียด (Visual Analog Scale) -แบบคัดกรองโรคซึมเศร้า 2Q -แบบคัดกรองโรคซึมเศร้า 9Q -แบบประเมินผลกระทบทางจิตใจหลังประสบเหตุการณ์สะเทือนขวัญ (2P) -แบบประเมิน PISCES-10 กรณีเด็ก/วัยรุ่น - การประเมินภาวะสุขภาพสำหรับเด็ก (Symptom Checklists) ตามช่วงอายุ - แบบประเมิน CRIES-8 (อายุ 8 -17 ปี) - แบบประเมิน PHQ-A (อายุ 11 -17 ปี)
	2.3 ระยะหลังได้รับผลกระทบ (2 สัปดาห์ – 3 เดือน)	กรณีผู้ใหญ่ (อายุ 18 ปีขึ้นไป)

ขั้นตอน	การดำเนินการ	เอกสารที่เกี่ยวข้อง
	ระยะนี้เป็นระยะที่ผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหายเริ่มเผชิญกับความเป็นจริงมากขึ้น พละกำลังเริ่มแรงเริ่มถดถอย อ่อนล้า หงุดหงิด และมีความหวังว่าจะได้รับความช่วยเหลือจากทางราชการ ขณะเดียวกันเริ่มไม่แน่ใจว่าจะได้รับความช่วยเหลือจริงหรือไม่ และจะมีความเครียด วิตกกังวล ท้อแท้ ซึมเศร้า ไม่แน่ใจในอนาคตของตนเองว่าจะเป็นอย่างไร จะอยู่อย่างไร ไม่ว่าจะเป็นด้านที่อยู่อาศัยหรือการประกอบอาชีพ โดยทีม MCATT ในพื้นที่เกิดเหตุให้การช่วยเหลือดังต่อไปนี้ -ติดตามกลุ่มมีปัญหาสุขภาพจิต และกลุ่มเสี่ยงมีปัญหาสุขภาพจิต เพื่อประเมินสถานการณ์ปัญหาและความต้องการ รวมทั้งมีการคัดกรองภาวะสุขภาพจิตของผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหายซ้ำ - ประเมินปัญหาสุขภาพจิตในรายที่ยังไม่พบปัญหาสุขภาพจิต - ให้การช่วยเหลือตามสภาพปัญหา ได้แก่ 1) การปฐมพยาบาลทางด้านจิตใจ (PFA) 2) ประคับประคองจิตใจให้ (Psycho Support) 3) การช่วยเหลือทางจิตใจในภาวะวิกฤต (Crisis Intervention) 4) การให้การปรึกษา (Counseling) 5) เทคนิคการคลายเครียดด้วยตนเอง (Stress Relaxation) 6) การให้สุขภาพจิตศึกษา (Psycho-education) 7) แหล่งสนับสนุนทางสังคมและอาชีพ 8) การให้ความรู้เพื่อการช่วยเหลือตนเอง 9) การปรับความสมดุล (Stabilization) - ในรายที่มีปัญหาสุขภาพจิตดำเนินการส่งต่อตามระบบบริการสุขภาพทันที - การติดตามดูแลอย่างต่อเนื่อง	-แบบประเมินระดับความเครียด (Visual Analog Scale) -แบบคัดกรองโรคซึมเศร้า 2Q -แบบคัดกรองโรคซึมเศร้า 9Q -แบบประเมินผลกระทบทางจิตใจหลังประสบเหตุการณ์สะเทือนขวัญ (2P) -แบบประเมิน PISCES-10 กรณีเด็ก/วัยรุ่น - การประเมินภาวะสุขภาพสำหรับเด็ก (Symptom Checklists) ตามช่วงอายุ - แบบประเมิน CRIES-8 (อายุ 8 - 17 ปี) - แบบประเมิน PHQ-A (อายุ 11 - 17 ปี)
	2.4 ระยะฟื้นฟู (หลังเกิดเหตุการณ์ 3 เดือนขึ้นไป) ระยะนี้เป็นระยะที่ผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหายเริ่มยอมรับกับสิ่งที่เกิดขึ้นได้ การช่วยเหลือเยียวยาจิตใจในระยะนี้เน้นการส่งเสริมป้องกัน บำบัด ฟื้นฟูสุขภาพจิต การเฝ้าระวังและค้นหาโรคระยะเริ่มแรกเพื่อป้องกันความพิการทางจิตใจ (Early Detection and Early Intervention) โดยทีม MCATT ในพื้นที่เกิดเหตุให้การช่วยเหลือดังต่อไปนี้ - ประเมินติดตามเยี่ยมผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหายที่มีปัญหาสุขภาพจิตต่อเนื่อง เพื่อวางแผนให้การดูแลช่วยเหลือต่อเนื่อง - ให้การช่วยเหลือผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหายในรายที่เป็นกลุ่มเสี่ยงตามแบบประเมิน/คัดกรอง เช่น โรคเครียดภายหลังเหตุการณ์สะเทือนขวัญ (PTSD)	กรณีผู้ใหญ่ (อายุ 18 ปีขึ้นไป) -แบบประเมินระดับความเครียด (Visual Analog Scale) -แบบคัดกรองโรคซึมเศร้า 2Q -แบบคัดกรองโรคซึมเศร้า 9Q -แบบประเมินผลกระทบทางจิตใจหลังประสบเหตุการณ์สะเทือนขวัญ (2P)

ขั้นตอน	การดำเนินการ	เอกสารที่เกี่ยวข้อง
	- มีการเฝ้าระวังติดตามให้การบำบัดอย่างต่อเนื่องตามสภาพปัญหา เช่น การให้ยา การให้การบำบัดทางจิตใจ เพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม - ให้การช่วยเหลือตามสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เสียหาย - ให้การช่วยเหลือตามสภาพปัญหา ได้แก่ 1) การปฐมพยาบาลทางด้านจิตใจ (PFA) 2) ประคับประคองจิตใจให้ (Psycho Support) 3) การช่วยเหลือทางจิตใจในภาวะวิกฤต (Crisis Intervention) 4) การให้การปรึกษา (Counseling) 5) เทคนิคการคลายเครียดด้วยตนเอง (Stress Relaxation) 6) การให้สุขภาพจิตศึกษา (Psycho-education) 7) แหล่งสนับสนุนทางสังคมและอาชีพ 8) การให้ความรู้เพื่อการช่วยเหลือตนเอง 9) การปรับความสมดุล (Stabilization) 10) การปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรม (CBT) 11) การจัดการกับบาดแผลทางใจ (EMDR) - กรณีที่ผู้เสียหายอาการยังไม่ดีขึ้นให้การดูแลต่อเนื่อง ถ้ามีอาการดีขึ้นให้ส่งต่อเครือข่ายสาธารณสุขในพื้นที่ดูแลต่อไป - ติดตามดูแลต่อเนื่องเป็นระยะจนกว่าจะหมดความเสี่ยง	-แบบประเมิน PISCES-10 กรณีเด็ก/วัยรุ่น - การประเมินภาวะสุขภาพสำหรับเด็ก (Symptom Checklists) ตามช่วงอายุ - แบบประเมิน CRIES-8 (อายุ 8 -17 ปี) - แบบประเมิน PHQ-A (อายุ 11 -17 ปี)
	2.5 การช่วยเหลือด้านจิตใจอื่นๆ - ประเมินและดูแลสภาพจิตใจบุคคลในครอบครัวของผู้สูญหายภายหลังเกิดเหตุการณ์ทันที - ดูแลสภาพจิตใจ ไปเยี่ยมให้กำลังใจ และติดตามเยี่ยมอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง	
	3. ด้านการเงิน - ชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายจากการถูกระงับให้สูญหาย ได้แก่ พ่อ แม่ สามี ภรรยา บุตร - ชดเชยค่าเสียหายให้กับครอบครัวหรือญาติของผู้สูญหาย - สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปตามหาตัวผู้เสียหายจากการถูกระงับให้สูญหาย ได้แก่ ค่าเช่าเหมารถ ค่าน้ำมัน ค่าอาหาร เป็นต้น - สนับสนุนทุนการศึกษาให้บุตรของผู้เสียหายจากการถูกระงับให้สูญหายจนจบปริญญาตรี - สนับสนุนเงินทุนในการสร้างอาชีพหรือหารายได้เสริม	
	4. ด้านอาชีพ - จัดหางานให้กับผู้เสียหายจากการถูกระงับให้สูญหายตามความเหมาะสมกับความรู้ ความสามารถ ทักษะ และประสบการณ์ ได้แก่ พ่อ แม่ สามี ภรรยา บุตร	

ขั้นตอน	การดำเนินการ	เอกสารที่เกี่ยวข้อง
	- จัดกิจกรรมสร้างอาชีพหรือหารายได้เสริมให้กับผู้เสียหายจากการถูกระงับให้สูญหาย	
	5. ด้านกระบวนการขอรับการช่วยเหลือเยียวยา - ติดต่อให้การช่วยเหลือและเตรียมเอกสารในการดำเนินการขอรับการเยียวยา	
	6. ด้านการให้คำปรึกษา - จัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาสำหรับผู้เสียหายจากการถูกระงับให้สูญหาย	
	7. ด้านกฎหมาย - ช่วยรวบรวมหลักฐาน แจ้งความ และติดตามความก้าวหน้าของคดี - การดำเนินการเกี่ยวกับกฎหมายครอบครัวและสิทธิในทรัพย์สิน	
	8. ด้านความปลอดภัย - ช่วยปกป้อง ค้ำครองความปลอดภัยของบุคคลในครอบครัว - การรับประกันว่าจะไม่เกิดเหตุการณ์สูญหายกับบุคคลในครอบครัวอีก	

แบบรายงานผลการพิจารณาช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกระทำให้
สูญหาย (แบบ ยส.1)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ชื่อผู้เสียหาย นาย/นาง/นางสาว.....นามสกุล.....

อายุ.....ปี บัตรประจำตัวประชาชนเลขที่.....

ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....

จังหวัด.....หมายเลขโทรศัพท์มือถือ.....

สถานะ () ผู้เสียหายจากการทรมาน () ผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหาย

ผลการพิจารณาช่วยเหลือเยียวยา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

.....
.....
.....
.....
.....

แผนการช่วยเหลือเยียวยา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

.....
.....
.....
.....
.....

ลงนาม.....

(.....)

ประธานคณะกรรมการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและ
ผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหาย

แบบรายงานผลการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหาย (แบบ ยส.
2)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ชื่อผู้เสียหาย นาย/นาง/นางสาว.....นามสกุล.....

อายุ.....ปี บัตรประจำตัวประชาชนเลขที่.....

ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....

จังหวัด.....หมายเลขโทรศัพท์มือถือ.....

สถานะ () ผู้เสียหายจากการทรมาน () ผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหาย

ผลการเยียวยา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลงนาม.....

(.....)

ประธานคณะกรรมการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและ
ผู้เสียหายจากการถูกระทำให้สูญหาย

เอกสารอ้างอิง

- กฤตพร รัตนะพรพิพัฒน์. (2561). *การเยียวยาความเสียหายที่มีใช้เงิน จากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ผิดพลาด*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ กลุ่มวิชากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2566). *รายงานผลการประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย ปี 2565*. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- ณัฐธิดา ศิริวัฒน์ (2562). *การเยียวยาผู้ถูกดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด: ศึกษาการเยียวยาเชิงจิตใจและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปานใจ โวหารดี. (2557). *แนวทางการปฏิบัติในการตรวจผู้ป่วย หรือผู้บาดเจ็บจากการถูกซ้อมทรมาน*. ใน นิติกร โปริสวานิชย์ และ กันต์ ทองแถม ณ อยุธยา (บ.ก.), *คู่มือการปฏิบัติงานนิติเวช (สำหรับแพทย์และบุคลากรทางการแพทย์) กระทรวงสาธารณสุข*. สำนักบริหารการสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข.
- พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย. (2565). *พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565*. สืบค้นเมื่อ 14 กรกฎาคม 2566. จาก <https://www.dsi.go.th/Upload/deff96562a91fd955a95ddd894618a6f.pdf>.
- พลีษฐ์ คงคุณากรกุล. (2564). *กวางสถิติ 'ซ้อมทรมาน' ผ่านเรื่องร้องเรียน ปฏิรูปตำรวจ-พ.ร.บ.อุ้มหายฯ ช่วยได้แค่ไหน?*. สืบค้นเมื่อ 14 กรกฎาคม 2566. จาก <https://thestandard.co/prevent-forced-disappearance-act/>.
- มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ. (2555). *การบังคับบุคคลให้สูญหายในประเทศไทย*. สืบค้นเมื่อ 14 กรกฎาคม 2566. จาก <http://library.nhrc.or.th/ULIB/dublin.php?ID=4902>
- สมชาย หอมลออ และ พรเพ็ญ คงขจรเกียรติ. (2556). *สิทธิในการได้รับการชดเชยเยียวยาของผู้ได้รับผลกระทบจากการทรมาน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ บริษัท พี เพรส จำกัด.
- สิทธิมนุษยชน. (2550). *อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทรมาน และการกระทำอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำแย่ที่สุด*. สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2566. จาก <https://humanrights.mfa.go.th/th/humanrights/obligation/international-human-rights-mechanism/CAT.php>.

Amnesty International Thailand. (2566). *ทำไมต้องมีกฎหมายป้องกันและปราบปรามการทรมานและอุ้มหายในประเทศไทย*. สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2566. จาก <https://www.amnesty.or.th/latest/blog/812>

ภาคผนวก ข

เอกสารรับรองจริยธรรมการวิจัยเกี่ยวกับมนุษย์

เอกสารรับรองจริยธรรมการวิจัยของโครงการวิจัย

เอกสารรับรองเลขที่ : 670205-002

รหัสโครงการวิจัย : FSRPCA-IRB-66038

ชื่อโครงการวิจัย : (ไทย) แนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชน และมีประสิทธิภาพ

(English) Guidelines and Curriculum as to Effective and Human Rights Investigative Interviewing Techniques

ผู้วิจัยหลัก : พันตำรวจโท เกียรติศักดิ์ จันทะนะ

สังกัดหน่วยงาน : คณะนิติศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

เอกสารรับรอง : 1) แบบเสนอโครงการวิจัย
2) เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย
3) หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย
4) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ คณะนิติวิทยาศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ ดำเนินการให้การรับรองโครงการวิจัยตามแนวทางหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ที่เป็นมาตรฐานสากล ได้แก่ Declaration of Helsinki, The Belmont Report, CIOMS Guideline และ International Conference on Harmonization in Good Clinical Practice หรือ ICH-GCP

วันที่รับรอง : 5 กุมภาพันธ์ 2567

วันหมดอายุ : 4 กุมภาพันธ์ 2568

พันตำรวจเอก

(รองศาสตราจารย์ สุรัตน์ สาเรือง)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
คณะนิติวิทยาศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

AF 04-03

คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา

เลขที่ 91 ถนนเทศบาล 1 ตำบลสะเตง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา 95000 โทรศัพท์ 0 7321 2863 ต่อ 131

E-mail: scphylirb@yala.ac.th Website: http://www.yala.ac.th/IRB-SCPHYL/

หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ชื่อโครงการวิจัย	การพัฒนาแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน		
รหัสจริยธรรมการวิจัย	SCPHYLIB-2567/013		
ผู้วิจัยหลัก	นายแพทย์ณัฐกร จำปาทอง		
สังกัด	สถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์ กรมสุขภาพจิต		
วิธีการพิจารณา	Expedited		
วันที่ส่ง	16 มกราคม 2567	วันที่พิจารณา	17 มกราคม 2567
วันที่รับรอง	27 กุมภาพันธ์ 2567	วันหมดอายุ	27 กุมภาพันธ์ 2568

เอกสารที่รับรอง

1. โครงการวิจัยเพื่อขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. เอกสารชี้แจงข้อมูลอาสาสมัครวิจัย
4. เอกสารแสดงความยินยอมที่ได้รับการบอกกล่าว
5. ประวัตินักวิจัย/คณะนักวิจัย

คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา ได้พิจารณาโครงการวิจัยแล้ว ตามแนวทางหลักจริยธรรมการวิจัยในคนที่เป็นมาตรฐานสากล ตามระเบียบแนวทางและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

หมายเหตุ:

1. กำหนดส่งรายงานความก้าวหน้า 27.สิงหาคม.2567. แบบฟอร์ม AF 03-19
2. กำหนดส่งรายงานสิ้นสุดโครงการ 27.มีนาคม.2568. แบบฟอร์ม AF 03-20
3. หากมีการเปลี่ยนแปลงการดำเนินการวิจัยหลังได้รับการรับรอง ให้นักวิจัยขออนุมัติปรับรายละเอียด และ AF 07-02
4. หากดำเนินการวิจัยไม่แล้วเสร็จภายในระยะเวลารับรอง ให้นักวิจัยขออนุมัติขยายระยะเวลา แบบฟอร์ม AF 03-18

(นายวิรุทธิ์ สิงห์กุล)

เลขานุการคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

(นายณัฐกร จำปาทอง)

ประธานคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

(หนังสือรับรองมีเป็นบรรณตราสัญลักษณ์วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา)

AF 04-03

คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา

เลขที่ 91 ถนนเทศบาล 1 ตำบลสะเตง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา 95000 โทรศัพท์ 0 7321 2863 ต่อ 131

E-mail: scphyl.irb@yala.ac.th Website: http://www.yala.ac.th/IRB-SCPHYL/

หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ชื่อโครงการวิจัย	การพัฒนาแนวทางการเฝ้าระวังผู้เสียชีวิตจากการหมานและบังคับสูญหาย		
รหัสจริยธรรมการวิจัย	SCPHYLIRB-2567/014		
ผู้วิจัยหลัก	นายแพทย์ณัฐกร จำปาทอง		
สังกัด	สถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์ กรมสุขภาพจิต		
วิธีการพิจารณา	Expedited		
วันที่ส่ง	16 มกราคม 2567	วันที่พิจารณา	17 มกราคม 2567
วันที่รับรอง	28 กุมภาพันธ์ 2567	วันหมดอายุ	28 กุมภาพันธ์ 2568

เอกสารที่รับรอง

1. โครงการวิจัยเพื่อขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. เอกสารชี้แจงข้อมูลอาสาสมัครวิจัย
4. เอกสารแสดงความยินยอมโดยได้รับการบอกกล่าว
5. ประวัตินักวิจัย/คณะนักวิจัย

คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา ได้พิจารณาโครงการวิจัยแล้ว ตามแนวทางหลักจริยธรรมการวิจัยในคนที่เป็นมาตรฐานสากล ตามระเบียบแนวทาง และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

หมายเหตุ:

1. กำหนดส่งรายงานความก้าวหน้า 28 สิงหาคม 2567 แบบฟอร์ม AF 03-19
2. กำหนดส่งรายงานสิ้นสุดโครงการ 28 มีนาคม 2568 แบบฟอร์ม AF 03-20
3. หากมีการเปลี่ยนแปลงการดำเนินการวิจัยหลังได้รับการรับรอง ให้นักวิจัยขออนุมัติปรับรายละเอียด แบบฟอร์ม AF 07-01 และ AF 07-02
4. หากดำเนินการวิจัยไม่แล้วเสร็จภายในระยะเวลารับรอง แบบฟอร์ม AF 03-18 ให้นักวิจัยขออนุมัติขยายระยะเวลา

(นายอิทธิพล สิงห์กุล) (นายณัฐกร จำปาทอง) (นายณัฐกร จำปาทอง)

เลขานุการคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ประธานคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

(หนังสือรับรองมีเป็นนตราสัญลักษณ์วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา)

ภาคผนวก ข

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย

กรอบวิจัยแนวทางการจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติ (NPM) และมาตรฐานการตรวจสอบสถานที่ควบคุมตัวตามพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี

1	ศาสตราจารย์ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์	อาจารย์ประจำวิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2	รองศาสตราจารย์เดชา สังขวรรณ	อาจารย์ประจำวิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
3	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปณณวัฒน์ ไตรจุฑากาญจน์	อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กรอบการวิจัยการพัฒนาแนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ

1	รองศาสตราจารย์ พันตำรวจเอก ปพัฒน วสุวัช	อาจารย์ (สบ ๕) คณะตำรวจศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ กองบังคับการตำรวจศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
2	รองศาสตราจารย์ พันตำรวจเอก เอนก อะนันทวรรณ	อาจารย์ (สบ ๕) กลุ่มงานคณาจารย์ คณะ นิติศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ รองคณบดีคณะนิติศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
3	พันตำรวจโท ฐิติภูมิ ผิวบัวคำ	อาจารย์ (สบ๓) คณะตำรวจศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

กรอบการวิจัยการพัฒนาแนวทางการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและ
 เี่ยวยาผู้เสียหายจากการทรมาน และกรอบการวิจัยแนวทางการเี่ยวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการ
 บังคับบุคคลให้สูญหาย

1	แพทย์หญิงคณางค์ วาณิชย์เจริญ	หัวหน้ากลุ่มภารกิจสนับสนุนและพัฒนาเครือข่าย บริการ โรงพยาบาลจิตเวชสงขลาราชนครินทร์
2	นายแพทย์ประณิธาน รัตนสาลี	หัวหน้ากลุ่มงานนิติเวช โรงพยาบาลลำปาง
3	นายแพทย์อัสมาน อาลี	หัวหน้ากลุ่มงานเวชศาสตร์ฉุกเฉินและนิติเวช โรงพยาบาลปัตตานี

ภาคผนวก ณ

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือการวิจัยสำหรับ
แนวทางการจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติ (NPM) และมาตรฐานการตรวจสอบที่ควบคุมตัวตามพิธีสาร
เลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย
ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี

แบบสัมภาษณ์

: ผู้บริหารหรือผู้แทนหน่วยงานที่ดูแลสถานที่ควบคุมตัว

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเรื่อง “แนวทางการจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติ และมาตรฐานการตรวจสอบที่คุ้มเข้มตามพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี ” โดย สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ร่วมกับหน่วยงานภาคีเครือข่าย ได้แก่ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กรมราชทัณฑ์ สมาคมเพื่อป้องกันการทรมาน และสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษารูปแบบและแนวทางในการจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติภายใต้กรอบพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี 2) เพื่อพัฒนามาตรฐานและกระบวนการตรวจสอบสถานที่ควบคุมตัวที่สอดคล้องกับพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี และ 3) เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายต่อแนวทางการพัฒนาการป้องกันระดับชาติ และมาตรฐานการตรวจสอบสถานที่ควบคุมตัวตามพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี ทั้งนี้แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญ ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 2 ข้อมูล ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อแนวทางการจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติ (National Preventive Mechanism - NPMs) และการจัดทำเครื่องมือและกระบวนการตรวจสอบสถานที่ควบคุมตัว

คณะผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์ผู้ให้ข้อมูลทุกท่านตอบแบบสัมภาษณ์ตามข้อเท็จจริง และ/หรือตามความเห็นของท่าน ข้อมูลที่ได้รับจากท่านมีความสำคัญอย่างยิ่งในการเสนอแนะเพื่อพัฒนาการป้องกันระดับชาติ และมาตรฐานการตรวจสอบที่คุ้มเข้มตามพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี โดยการตอบแบบสัมภาษณ์ครั้งนี้จะไม่มีผลกระทบต่อนานแต่อย่างใด โดยทางคณะผู้วิจัยจะเสนอข้อมูลในภาพรวมเชิงวิชาการเท่านั้น

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

ตำแหน่ง/หน้าที่ความรับผิดชอบหลัก และขอบเขตความรับผิดชอบ.....

ระยะเวลา/ประสบการณ์ในการทำงานที่เกี่ยวข้อง.....

สถานที่/หน่วยงาน..... จังหวัด.....

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ เดือน..... พ.ศ.

สถานที่สัมภาษณ์ เริ่มสัมภาษณ์เวลา

ผู้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ข้อมูล ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อแนวทางการจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติ (National Preventive Mechanism - NPMs) และการจัดทำเครื่องมือและกระบวนการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว

- 1) สถานการณ์โดยรวมเกี่ยวกับสถานที่ควบคุมตัวและผู้ถูกควบคุมตัวในความดูแลของหน่วยงานท่านเป็นอย่างไร
- 2) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ควบคุมตัวและการปฏิบัติต่อผู้ถูกควบคุมตัวในความดูแลของหน่วยงานท่านมีอะไรบ้าง อย่างไร
- 3) มีหน่วยงานหรือกลไกใดบ้างที่เข้าไปตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวที่อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานท่าน
- 4) วัตถุประสงค์ของแต่ละหน่วยงานที่ทำการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวที่อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานท่านมีอะไรบ้าง
- 5) กระบวนการและประเด็นการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวที่อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานท่านของแต่ละหน่วยงานเป็นอย่างไรบ้าง
- 6) ท่านคิดว่าเครื่องมือและวิธีการดำเนินการในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวควรเป็นอย่างไร และควรตรวจประเด็นใดบ้าง
- 7) ท่านเห็นว่าอย่างไรหากประเทศไทยจะเข้าเป็นภาคีพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี (OPCAT) และท่านมองว่าประเทศไทยพร้อมเข้าเป็นภาคีหรือไม่ และควรเตรียมความพร้อมอย่างไร
- 8) หากต้องจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติ (National Preventive Mechanism หรือ NPM) เพื่อทำหน้าที่ตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวในประเทศไทย ท่านคิดว่าควรมีจัดตั้งในรูปแบบใดและควรมีแนวทางในการดำเนินการอย่างไร

แบบสัมภาษณ์

: ผู้บริหารหรือผู้แทนหน่วยงานที่ตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเรื่อง “แนวทางการจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติ และมาตรฐานการตรวจสถานที่คุมขังตามพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี ” โดย สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ร่วมกับหน่วยงานภาคีเครือข่าย ได้แก่ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กรมราชทัณฑ์ สมาคมเพื่อป้องกันการทรมาน และสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษารูปแบบและแนวทางในการจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติภายใต้กรอบพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี 2) เพื่อพัฒนามาตรฐานและกระบวนการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวที่สอดคล้องกับพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี และ 3) เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายต่อแนวทางการพัฒนากลไกการป้องกันระดับชาติ และมาตรฐานการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวตามพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี ทั้งนี้แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญ ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 2 ข้อมูล ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อแนวทางการจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติ (National Preventive Mechanism - NPMs) และการจัดทำเครื่องมือและกระบวนการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว

คณะผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์ผู้ให้ข้อมูลทุกท่านตอบแบบสัมภาษณ์ตามข้อเท็จจริง และ/หรือตามความเห็นของท่าน ข้อมูลที่ได้รับจากท่านมีความสำคัญอย่างยิ่งในการเสนอแนะเพื่อพัฒนากลไกการป้องกันระดับชาติ และมาตรฐานการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวตามพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี โดยการตอบแบบสัมภาษณ์ครั้งนี้จะไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่อย่างใด โดยทางคณะผู้วิจัยจะเสนอข้อมูลในภาพรวมเชิงวิชาการเท่านั้น

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

ตำแหน่ง/หน้าที่ความรับผิดชอบหลัก และขอบเขตความรับผิดชอบ.....

ระยะเวลา/ประสบการณ์ในการทำงานที่เกี่ยวข้อง.....

สถานที่/หน่วยงาน..... จังหวัด.....

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ เดือน..... พ.ศ.

สถานที่สัมภาษณ์ เริ่มสัมภาษณ์เวลา

ผู้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ข้อมูล ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อแนวทางการจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติ (National Preventive Mechanism - NPMs) และการจัดทำเครื่องมือและกระบวนการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว

- 1) กฎหมายหรือกฎระเบียบที่ให้อำนาจในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวของท่านมีอะไรบ้าง
- 2) วัตถุประสงค์ของการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวของหน่วยงานท่านมีอะไรบ้าง
- 3) วิธีการ เครื่องมือ และกรอบประเด็นในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวของหน่วยงานท่านเป็นอย่างไร
- 4) เครื่องมือในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวของหน่วยงานท่านพัฒนาขึ้นอย่างไร และอ้างอิงบรรทัดฐานหรือมาตรฐานใด
- 5) หน่วยงานของท่านเคยตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวประเภทใดบ้าง และพบปัญหา อุปสรรคหรือข้อจำกัดในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวหรือไม่ อย่างไร
- 6) ท่านสามารถแนะนำแนวปฏิบัติที่ดีในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวได้หรือไม่ อย่างไร
- 7) ท่านคิดว่าเครื่องมือและวิธีการดำเนินการในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวของกลไกป้องกันระดับชาติควรเป็นอย่างไร และควรตรวจประเด็นใด
- 8) ท่านเห็นว่าอย่างไรหากประเทศไทยจะเข้าเป็นภาคีพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี (OPCAT) และท่านมองว่าประเทศไทยพร้อมเข้าเป็นภาคีหรือไม่ และควรเตรียมความพร้อมอย่างไร
- 9) ท่านคิดว่าหากต้องจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติเพื่อทำหน้าที่ตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวในประเทศไทย ควรจัดตั้งในรูปแบบใดและควรมีแนวทางในการดำเนินการอย่างไร

แบบสัมภาษณ์
: ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญ/นักวิชาการ

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเรื่อง “แนวทางการจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติ และมาตรฐานการตรวจสอบที่คุ้มเข้มตามพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี ” โดย สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ร่วมกับหน่วยงานภาคีเครือข่าย ได้แก่ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กรมราชทัณฑ์ สมาคมเพื่อป้องกันการทรมาน และสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษารูปแบบและแนวทางในการจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติภายใต้กรอบพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี 2) เพื่อพัฒนามาตรฐานและกระบวนการตรวจสอบสถานที่ควบคุมตัวที่สอดคล้องกับพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี และ 3) เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายต่อแนวทางการพัฒนากลไกการป้องกันระดับชาติ และมาตรฐานการตรวจสอบสถานที่ควบคุมตัวตามพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี ทั้งนี้แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญ ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 2 ข้อมูล ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อแนวทางการจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติ (National Preventive Mechanism - NPMs) และการจัดทำเครื่องมือและกระบวนการตรวจสอบสถานที่ควบคุมตัว

คณะผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์ผู้ให้ข้อมูลทุกท่านตอบแบบสัมภาษณ์ตามข้อเท็จจริง และ/หรือตามความเห็นของท่าน ข้อมูลที่ได้รับจากท่านมีความสำคัญอย่างยิ่งในการเสนอแนะเพื่อพัฒนากลไกการป้องกันระดับชาติ และมาตรฐานการตรวจสอบที่คุ้มเข้มตามพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี โดยการตอบแบบสัมภาษณ์ครั้งนี้จะไม่มีผลกระทบต่อนานแต่อย่างใด โดยทางคณะผู้วิจัยจะเสนอข้อมูลในภาพรวมเชิงวิชาการเท่านั้น

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

ตำแหน่ง/หน้าที่ความรับผิดชอบหลัก.....

ระยะเวลา/ประสบการณ์ในการทำงาน

สถานที่/หน่วยงาน..... จังหวัด.....

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ เดือน..... พ.ศ.

สถานที่สัมภาษณ์ เริ่มสัมภาษณ์เวลา

ผู้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อแนวทางการจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติ (National Preventive Mechanism - NPMs) และการจัดทำเครื่องมือและกระบวนการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว

- 1) ท่านมีประสบการณ์ในงานด้านการป้องกันการทรมานและตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวอย่างไรบ้าง
- 2) การตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวของท่าน มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายอย่างไร
- 3) ท่านมีกระบวนการ เครื่องมือ และประเด็นในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวอย่างไรบ้าง และพื่น
- 5) ท่านเคยตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวประเภทใดบ้าง และพบปัญหา อุปสรรค หรือข้อจำกัดในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวหรือไม่ อย่างไร
- 6) ท่านพัฒนาเครื่องมือในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวขึ้นมาอย่างไร และอ้างอิงบรรทัดฐานหรือมาตรฐานใด
- 7) ท่านสามารถแนะนำแนวปฏิบัติที่ดีในการเข้าตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวได้หรือไม่ อย่างไร
- 8) ท่านคิดว่าเครื่องมือและวิธีการดำเนินการในการตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวควรเป็นอย่างไร และควรตรวจประเด็นใดบ้าง
- 9) ท่านเห็นว่าอย่างไรหากประเทศไทยจะเข้าเป็นภาคีพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี (OPCAT) และท่านมองว่าประเทศไทยพร้อมเข้าเป็นภาคีหรือไม่ และควรเตรียมความพร้อมอย่างไร
- 10) หากต้องจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติเพื่อมาทำหน้าที่ตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวในประเทศไทย ท่านคิดว่าควรมีจัดตั้งในรูปแบบใดและควรมีแนวทางในการดำเนินการอย่างไร
- 11) ท่านพอจะแนะนำตัวแบบหรือตัวอย่างที่ดีของกลไกป้องกันระดับชาติในต่างประเทศได้หรือไม่ หากได้ กลไกของประเทศอะไร และเหตุใดท่านจึงมองว่าเป็นตัวอย่างที่ดีของกลไกป้องกันระดับชาติ

แนวคำถามการสนทนากลุ่มการจัดทำเครื่องมือและแนวทางในการตรวจสอบสถานที่ควบคุมตัว

- 1) ท่านคิดว่าประเด็นในการตรวจเยี่ยมเรือนจำควรเป็นอย่างไร และควรอ้างอิงจากบรรทัดฐานหรือมาตรฐานใด
- 2) ท่านคิดว่าควรมีกระบวนการในการตรวจเยี่ยมเรือนจำอย่างไรบ้าง
- 3) จากเครื่องมือที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้นมา ท่านเห็นว่าควรปรับปรุงและแก้ไขในเรื่องใดบ้าง และอย่างไร

เครื่องมือการวิจัยสำหรับ
การวิจัยการพัฒนาแนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและ
มีประสิทธิภาพ

แบบสัมภาษณ์การสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ (รหัสชุดข้อมูล 1A-1B , 2A-2E)

เรียน ผู้ให้สัมภาษณ์

คำชี้แจง

กระผม พันตำรวจโท เกียรติศักดิ์ จันทนะ อาจารย์ (สบ2) กลุ่มงานคณาจารย์ คณะนิติศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ นักวิจัยและผู้ประสานกิจกรรมของโครงการการวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องมือ มาตรฐาน และระบบการป้องกัน คຸ້ມครองและเยียวยา ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำบุคคลสูญหาย พ.ศ.2565 และพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่ทารุณโหดร้ายไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี โครงการย่อยภายใต้ชุดโครงการวิจัย โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาแนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ ของสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ทุนสนับสนุนจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) วัตถุประสงค์โครงการนี้คือ เพื่อพัฒนาแนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ โดยแบบสัมภาษณ์นี้มีข้อความรวมทั้งหมด 4 ข้อ เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการสอบสวนปากคำของเจ้าพนักงานตำรวจ เวลาที่ใช้สัมภาษณ์ประมาณ 1 ชั่วโมง

การให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ครั้งนี้ของท่าน มีคุณค่าและประโยชน์อย่างยิ่งในด้านวิชาการและเป็นข้อมูลให้เจ้าหน้าที่ตำรวจ และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ใช้เพิ่มประสิทธิภาพการสืบสวนสอบสวน คณะนักวิจัยใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านให้ข้อมูลตามความเป็นจริง

อนึ่ง ในการให้ข้อมูลครั้งนี้ คณะนักวิจัยจะไม่เปิดเผยข้อมูลรายบุคคล และจะนำเสนอผลสรุปการวิจัยในภาพรวมเท่านั้น การให้ข้อมูลครั้งนี้เป็นไปโดยความสมัครใจ หากเป็นกรณีที่คณะนักวิจัยเก็บข้อมูลโดยผ่านช่องทางออนไลน์ คณะนักวิจัยจะสอบถามความยินยอมของท่านที่เข้าร่วมโครงการวิจัยก่อนที่จะเริ่มทำการเก็บข้อมูล เพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ด้วย หากมีกรณีที่ท่านอัดอัดไม่สบายใจในระหว่างการสัมภาษณ์ ท่านสามารถงดให้ข้อมูลได้ตลอดเวลา การถอนตัวของท่านจะไม่มีผลต่อท่านแต่อย่างใด

ขอขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้

พันตำรวจโท เกียรติศักดิ์ จันทนะ
คณะนิติศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
นักวิจัยและผู้ประสานกิจกรรม

ข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์ (รหัสชุดข้อมูล 1A-1B และ 2A-2E)

ข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์นี้ ประกอบด้วย ข้อคำถามรวม 4 ข้อ เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการสอบสวนปากคำของเจ้าพนักงานตำรวจ ประเด็นคำถามมีดังนี้

ข้อ 1 กระบวนการถามปากคำผู้เสียหาย พยาน หรือผู้ต้องหา ที่ท่านใช้ในชั้นสอบสวน มีอย่างไรบ้าง

ข้อ 2 ท่านพบปัญหาและอุปสรรคใดบ้างในกระบวนการถามปากคำที่ท่านปฏิบัติอยู่

ข้อ 3 ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรเกี่ยวกับ แนวปฏิบัติในการถามปากคำผู้เสียหาย พยาน หรือผู้ต้องหา ซึ่งเคารพสิทธิมนุษยชน

ข้อ 4 ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรเกี่ยวกับ แนวปฏิบัติในการถามปากคำผู้เสียหาย พยาน หรือผู้ต้องหาซึ่งมีประสิทธิผล

แบบสัมภาษณ์การสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ (รหัสชุดข้อมูล 3A-3B)

เรียน ผู้ให้สัมภาษณ์

คำชี้แจง

กระผม พันตำรวจโท เกียรติศักดิ์ จันทนะ อาจารย์ (สบ2) กลุ่มงานคณาจารย์ คณะนิติศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ นักวิจัยและผู้ประสานกิจกรรมของโครงการการวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องมือ มาตรฐาน และระบบการป้องกัน คຸ້ມครองและเยียวยา ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำบุคคลสูญหาย พ.ศ.2565 และพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่ทารุณโหดร้ายไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี โครงการย่อยภายใต้ชุดโครงการวิจัย โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาแนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ ของสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ทุนสนับสนุนจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) วัตถุประสงค์โครงการนี้คือ เพื่อพัฒนาแนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ โดยแบบสัมภาษณ์นี้มีข้อความรวมทั้งหมด 4 ข้อ เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการสอบสวนปากคำของเจ้าพนักงานตำรวจ เวลาที่ใช้สัมภาษณ์ประมาณ 1 ชั่วโมง

การให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ครั้งนี้ของท่าน มีคุณค่าและประโยชน์อย่างยิ่งในด้านวิชาการและเป็นข้อมูลให้เจ้าหน้าที่ตำรวจ และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ใช้เพิ่มประสิทธิภาพการสืบสวนสอบสวน คณะนักวิจัยใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านให้ข้อมูลตามความเป็นจริง

อนึ่ง ในการให้ข้อมูลครั้งนี้ คณะนักวิจัยจะไม่เปิดเผยข้อมูลรายบุคคล และจะนำเสนอผลสรุปการวิจัยในภาพรวมเท่านั้น การให้ข้อมูลครั้งนี้เป็นไปโดยความสมัครใจ หากเป็นกรณีที่คณะนักวิจัยเก็บข้อมูลโดยผ่านช่องทางออนไลน์ คณะนักวิจัยจะสอบถามความยินยอมของท่านที่เข้าร่วมโครงการวิจัยก่อนที่จะเริ่มทำการเก็บข้อมูล เพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ด้วย หากมีกรณีที่ท่านอัดอัดไม่สบายใจในระหว่างการสัมภาษณ์ ท่านสามารถงดให้ข้อมูลได้ตลอดเวลา การถอนตัวของท่านจะไม่มีผลต่อท่านแต่อย่างใด

ขอขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้

พันตำรวจโท เกียรติศักดิ์ จันทนะ
คณะนิติศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
นักวิจัยและผู้ประสานกิจกรรม

ข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์ (รหัสชุดข้อมูล 3A-3B)

ข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์นี้ ประกอบด้วย ข้อคำถาม รวม 4 ข้อ เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการสอบสวนปากคำของเจ้าพนักงานตำรวจ ประเด็นคำถามมีดังนี้

ข้อ 1 กฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้องได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนจะต้องปฏิบัติอย่างไรในการถามปากคำผู้เสียหาย พยาน หรือผู้ต้องหา ในชั้นสอบสวน

ข้อ 2 ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับวิธีการถามปากคำในชั้นสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจอย่างไร อันเป็นการเคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ

ข้อ 3 การจัดการเรียนการสอนที่ใช้ในปัจจุบันส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าใจและปฏิบัติตามแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพหรือไม่ อย่างไร

ข้อ 4 ควรจัดรูปแบบการเรียนการสอนอย่างไร เพื่อให้ผู้เรียนปฏิบัติตามแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ

แบบสัมภาษณ์การสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ (รหัสชุดข้อมูล 4A-4E)

เรียน ผู้ให้สัมภาษณ์

คำชี้แจง

กระผม พันตำรวจโท เกียรติศักดิ์ จันทนะ อาจารย์ (สบ2) กลุ่มงานคณาจารย์ คณะนิติศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ นักวิจัยและผู้ประสานกิจกรรมของโครงการการวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องมือ มาตรฐาน และระบบการป้องกัน คຸ້ມครองและเยียวยา ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำบุคคลสูญหาย พ.ศ.2565 และพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่ทารุณโหดร้ายไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี โครงการย่อยภายใต้ชุดโครงการวิจัย โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาแนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ ของสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ทุนสนับสนุนจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) วัตถุประสงค์โครงการนี้คือ เพื่อพัฒนาแนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ โดยแบบสัมภาษณ์นี้มีข้อความรวมทั้งหมด 2 ข้อ เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการสอบสวนปากคำของเจ้าพนักงานตำรวจ เวลาที่ใช้สัมภาษณ์ประมาณ 1 ชั่วโมง

การให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ครั้งนี้ของท่าน มีคุณค่าและประโยชน์อย่างยิ่งในด้านวิชาการและเป็นข้อมูลให้เจ้าหน้าที่ตำรวจ และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ใช้เพิ่มประสิทธิภาพการสืบสวนสอบสวน คณะนักวิจัยใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านให้ข้อมูลตามความเป็นจริง

อนึ่ง ในการให้ข้อมูลครั้งนี้ คณะนักวิจัยจะไม่เปิดเผยข้อมูลรายบุคคล และจะนำเสนอผลสรุปการวิจัยในภาพรวมเท่านั้น การให้ข้อมูลครั้งนี้เป็นไปโดยความสมัครใจ หากเป็นกรณีที่คณะนักวิจัยเก็บข้อมูลโดยผ่านช่องทางออนไลน์ คณะนักวิจัยจะสอบถามความยินยอมของท่านที่เข้าร่วมโครงการวิจัยก่อนที่จะเริ่มทำการเก็บข้อมูล เพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ด้วย หากมีกรณีที่ท่านอัดอัดไม่สบายใจในระหว่างการสัมภาษณ์ ท่านสามารถงดให้ข้อมูลได้ตลอดเวลา การถอนตัวของท่านจะไม่มีผลต่อท่านแต่อย่างใด

ขอขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้

พันตำรวจโท เกียรติศักดิ์ จันทนะ
คณะนิติศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
นักวิจัยและผู้ประสานกิจกรรม

ข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์ (สำหรับรหัสชุดข้อมูล 4A-4B)

ข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์นี้ ประกอบด้วย ข้อคำถามรวม 2 ข้อ เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการสอบสวนปากคำของเจ้าพนักงานตำรวจ ประเด็นคำถามมีดังนี้

ข้อ 1 ท่านพบปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับวิธีการถามปากคำในชั้นสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือไม่ และในประเด็นใดบ้าง

ข้อ 2 ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับวิธีการถามปากคำในชั้นสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ อย่างไรบ้าง

แบบสัมภาษณ์การสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ (รหัสชุดข้อมูล 5A-5E)

เรียน ผู้ให้สัมภาษณ์

คำชี้แจง

กระผม พันตำรวจโท เกียรติศักดิ์ จันทนะ อาจารย์ (สบ2) กลุ่มงานคณาจารย์ คณะนิติศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ นักวิจัยและผู้ประสานกิจกรรมของโครงการการวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องมือ มาตรฐาน และระบบการป้องกัน คຸ້ມครองและเยียวยา ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำบุคคลสูญหาย พ.ศ.2565 และพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่ทารุณโหดร้ายไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี โครงการย่อยภายใต้ชุดโครงการวิจัย โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาแนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ ของสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ทุนสนับสนุนจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) วัตถุประสงค์โครงการนี้คือ เพื่อพัฒนาแนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ โดยแบบสัมภาษณ์นี้มีข้อความรวมทั้งหมด 2 ข้อ เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการสอบสวนปากคำของเจ้าพนักงานตำรวจ เวลาที่ใช้สัมภาษณ์ประมาณ 1 ชั่วโมง

การให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ครั้งนี้ของท่าน มีคุณค่าและประโยชน์อย่างยิ่งในด้านวิชาการและเป็นข้อมูลให้เจ้าหน้าที่ตำรวจ และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ใช้เพิ่มประสิทธิภาพการสืบสวนสอบสวน คณะนักวิจัยใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านให้ข้อมูลตามความเป็นจริง

อนึ่ง ในการให้ข้อมูลครั้งนี้ คณะนักวิจัยจะไม่เปิดเผยข้อมูลรายบุคคล และจะนำเสนอผลสรุปการวิจัยในภาพรวมเท่านั้น การให้ข้อมูลครั้งนี้เป็นไปโดยความสมัครใจ หากเป็นกรณีที่คณะนักวิจัยเก็บข้อมูลโดยผ่านช่องทางออนไลน์ คณะนักวิจัยจะสอบถามความยินยอมของท่านที่เข้าร่วมโครงการวิจัยก่อนที่จะเริ่มทำการเก็บข้อมูล เพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ด้วย หากมีกรณีที่ท่านอัดอัดไม่สบายใจในระหว่างการสัมภาษณ์ ท่านสามารถงดให้ข้อมูลได้ตลอดเวลา การถอนตัวของท่านจะไม่มีผลต่อท่านแต่อย่างใด

ขอขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้

พันตำรวจโท เกียรติศักดิ์ จันทนะ
คณะนิติศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
นักวิจัยและผู้ประสานกิจกรรม

ข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์ (สำหรับรหัสชุดข้อมูล 5A-5E)

ข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์นี้ ประกอบด้วย ข้อคำถามรวม 2 ข้อ เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการสอบสวนปากคำของเจ้าพนักงานตำรวจ ประเด็นคำถามมีดังนี้

ข้อ 1 ท่านพบปัญหาและอุปสรรค ในขั้นตอนการสอบสวนปากคำของเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้เกี่ยวข้องในคดีของท่าน หรือไม่ อย่างไร

- (1) ประเด็นเกี่ยวกับความพร้อมของบุคคล สถานที่
- (2) ประเด็นเกี่ยวกับวิธีการสอบสวน วิธีการใช้คำถาม และ
- (3) ประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการขั้นตอนในการสืบสวนสอบสวน

ข้อ 2 ท่านมีข้อเสนอแนะในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ในขั้นตอนการสอบสวนปากคำในคดีของท่านอย่างไร

แบบคำถามในการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group)

โครงการวิจัยเรื่อง “แนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ”

โครงการวิจัยเรื่อง “แนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ” มีวัตถุประสงค์การวิจัยดังต่อไปนี้

- 1.) เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เจ้าหน้าที่ตำรวจไทยใช้อยู่ในปัจจุบัน พร้อมปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากแนวปฏิบัติดังกล่าว
- 2.) เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ
- 3.) เพื่อจัดทำหลักสูตรครูผู้สอนวิชาแนวปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ

คำชี้แจง ท่านเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากเป็นบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการจัดทำแนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ ความเห็นของท่านมีบทบาทสำคัญและเกี่ยวข้องในการวิเคราะห์ข้อมูลวิจัยครั้งนี้

ในการสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ เพื่อวัตถุประสงค์ในทางวิชาการเท่านั้น การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการภายใต้บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ร่วมประชุมกลุ่มย่อย

ตอนที่ 2 กฎหมาย กฎ ระเบียบที่เกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

2.1 ท่านเห็นว่ามีกฎหมาย กฎ ระเบียบใดที่ใช้อยู่ในปัจจุบันของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ใช้ในการสืบสวนสอบสวนที่สนับสนุนหรืออ้างอิงในการปฏิบัติงาน การบริหารจัดการ และการดำเนินการสืบสวนสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจในประเทศไทย

2.2 กฎหมาย กฎ ระเบียบ ที่ใช้ในการปฏิบัติงานการสืบสวนสอบสวนมีความสอดคล้องเหมาะสมกับการเคารพสิทธิมนุษยชนหรือไม่ อย่างไร

ตอนที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคในการสืบสวนสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

- เช่น
- 3.1 ด้านงบประมาณ
 - 3.2 ด้านบุคลากร
 - 3.3 ด้านความพร้อมของอุปกรณ์และสถานที่
 - 3.4 ด้านการประสานงานระหว่างหน่วยงาน
 - 3.5 ด้านอื่น ๆ

ตอนที่ 4 แนวทางการพัฒนาหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ

4.1 ท่านมีหลักการหรือแนวคิดเกี่ยวกับแนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่ตำรวจของประเทศไทยในด้านต่าง ๆ อย่างไร

4.2 ท่านคิดว่าควรมีการปรับปรุงในกระบวนการสืบสวนสอบสวนให้มีความเคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพอย่างไร

4.2.1 ประเด็นใดบ้างที่ควรมีการปรับปรุง หรือมีการบูรณาการการทำงานเพื่อให้การสืบสวนสอบสวนมีประสิทธิภาพและเคารพสิทธิมนุษยชน

4.2.2 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจในประเทศไทย มีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง

4.2.3 ควรมีการปรับปรุงประเด็นการสืบสวนสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจไทย หรือไม่ อย่างไร

ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะ หรือข้อคิดเห็นอื่น ๆ

เครื่องมือการวิจัยสำหรับ
การวิจัยแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยา
ผู้เสียหายจากการทรมาน

แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล

1. แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป

สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

คำชี้แจง โปรดเติมข้อความลงในช่องว่างหรือทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน () หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริง

1. อายุ ปี
2. เพศ () ชาย () หญิง
4. สถานภาพสมรส
 () โสด () สมรส
 () หม้าย () หย่าร้าง / แยกกันอยู่
4. ท่านเป็นแพทย์เฉพาะทาง
 () แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์หรือแพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน
 () จิตแพทย์
 () อื่น ๆ
5. ท่านเคยตรวจสภาพร่างกายหรือจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐมาแล้ว จำนวน.....ราย
6. ท่านเคยให้ความเห็นทางการแพทย์จากผลการตรวจสอบสภาพร่างกายหรือจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐมาแล้ว จำนวน.....ราย

2. แบบสัมภาษณ์ถึงโครงสร้างการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

1. สภาพร่างกาย/สภาพจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมานที่ท่านเคยตรวจมีลักษณะอย่างไรบ้าง?

2. ท่านทำการตรวจสภาพร่างกาย/สภาพจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมาน อะไรบ้าง อย่างไร? และคิดว่าควรตรวจอะไรเพิ่มเติมบ้าง?

3. ท่านได้ทำการส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการหรือการตรวจพิเศษอื่นๆ/การตรวจทางจิตวิทยาหรือจิตเวชอะไรบ้าง อย่างไร? และคิดว่าควรตรวจอะไรเพิ่มเติมบ้าง?

.....

4. ท่านรายงานผลการตรวจสภาพร่างกาย/สภาพจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมาน ให้ผู้นำส่งหรือผู้เสียหายที่มารับการตรวจในประเด็นใดบ้าง มีรายละเอียดอย่างไร? และคิดว่าควรรายงานอะไรเพิ่มเติมบ้าง?

.....

5. ท่านทราบว่าผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำรายงานผลการตรวจสภาพร่างกาย/สภาพจิตใจของผู้เสียหายจากการทรมานของท่านไปใช้ประโยชน์ในการพิจารณาคดีหรือไม่ อย่างไร?

.....

6. ปัญหาอุปสรรคที่ท่านพบจากการตรวจสอบและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานมีอะไรบ้าง?

.....

7. ท่านต้องการความช่วยเหลืออะไร จากหน่วยงานไหน อย่างไรบ้าง?

.....

8. ท่านมีข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานอะไรบ้าง อย่างไร?

ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus group) และ การสนทนาอิงผู้เชี่ยวชาญ(Connoisseurship) แนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

1. รูปแบบของแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน จากที่ผู้วิจัยนำเสนอ มีความครบถ้วนเพียงพอหรือไม่ และควรเพิ่มเติมหรือปรับปรุงแก้ไขจากที่ผู้วิจัยนำเสนออะไรบ้าง?

.....

2. รูปแบบของแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน จากที่ผู้วิจัยนำเสนอ มีความเหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทของประเทศไทยหรือไม่ อย่างไร?

.....

3. รูปแบบของแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน จากที่ผู้วิจัยนำเสนอ มีความเป็นไปได้ที่จะดำเนินการภายใต้บริบทของประเทศไทยหรือไม่ อย่างไร?

.....

4. รูปแบบของแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน จากที่ผู้วิจัยนำเสนอ มีความเป็นประโยชน์กับบริบทของประเทศไทยหรือไม่ อย่างไร?

.....

เครื่องมือการวิจัยสำหรับ
การวิจัยแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย

1. แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป

สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาความต้องการการเยียวยาของผู้เสียหายจากการทรมาน

คำชี้แจง โปรดเติมข้อความลงในช่องว่างหรือทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน () หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริง

1. ท่าน คือ

- () ผู้เสียหายจากการทรมาน
- () ผู้เสียหายจากการบังคับสูญหาย
- () ญาติหรือบุคคลใกล้ชิดของผู้เสียหายจากการบังคับสูญหาย
- ระบุความสัมพันธ์ () สามี
- () ภริยา
- () ผู้บุพการี
- () ผู้สืบสันดาน ระบุ () ลูก () หลาน () เหลน () ลื้อ
- () ผู้ซึ่งอยู่กินกันฉันสามีภริยาซึ่งมิได้จดทะเบียนสมรส
- () ผู้อุปการะของผู้ถูกระทำให้สูญหาย
- () ผู้อยู่ในอุปการะของผู้ถูกระทำให้สูญหาย

2. อายุ.....ปี

3. เพศ () ชาย () หญิง

4. สถานภาพสมรส

- () โสด () สมรส
- () หม้าย () หย่าร้าง / แยกกันอยู่

5. ระดับการศึกษาขั้นสูงสุด

- () ไม่ได้เรียนหนังสือ () ปวส. / ปวส.
- () ประถมศึกษา () ปริญญาตรี
- () มัธยมศึกษาตอนต้น () สูงกว่าปริญญาตรี
- () มัธยมศึกษาตอนปลาย () อื่น ๆ ระบุ.....

6. อาชีพ

- () ว่างาน () รับราชการ () นักเรียน/นักศึกษา
- () รับจ้าง () รัฐวิสาหกิจ () แม่บ้าน
- () ค้าขาย () พนักงานบริษัทเอกชน () อื่น ๆ ระบุ...
- () เกษตรกรรม () เจ้าของธุรกิจ

2. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างความต้องการการเยียวยาของผู้เสียหายจากการทรมาน จำนวน 10 ข้อ

1. ท่านได้รับบาดเจ็บทางร่างกายจากการถูกทำร้าย หรือถูกระงับทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐอะไรบ้าง อย่างไร?

2. ท่านได้รับการดูแล บำบัดรักษา และฟื้นฟูการบาดเจ็บทางร่างกายเมื่อไร จากใครบ้าง ที่ไหน อย่างไร และผลการรักษาเป็นอย่างไร?

3. ปัจจุบันนี้อาการบาดเจ็บทางร่างกายเป็นอย่างไร และต้องการได้รับการช่วยเหลืออะไรเพิ่มเติมบ้าง?

4. ในขณะนั้นสภาพจิตใจของท่านเป็นอย่างไรบ้าง รู้สึกอย่างไร และมีอาการอย่างไร?

5. ท่านจัดการกับความรู้สึกหรืออาการทางจิตใจอย่างไร และได้รับการช่วยเหลือด้านจิตใจเมื่อไร จากใครบ้าง ที่ไหน อย่างไร และผลเป็นอย่างไร?

6. ปัจจุบันนี้อาการทางจิตใจเป็นอย่างไร และต้องการได้รับการช่วยเหลืออะไรเพิ่มเติมบ้าง?

7. ท่านได้รับผลกระทบด้านอื่น ๆ อะไรอีกบ้าง (เช่น ครอบครัว อาชีพ รายได้ การดำเนินชีวิต) ได้รับความช่วยเหลืออย่างไร และต้องการได้รับการช่วยเหลืออะไรเพิ่มเติมบ้าง?

8. ที่ผ่านมามีท่านได้รับความช่วยเหลืออื่นๆ อะไรบ้าง จากใคร อย่างไร?

9. ท่านต้องการได้รับความช่วยเหลือเพิ่มเติมอะไรอีกบ้าง จากใคร อย่างไร? (เช่น ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ/อารมณ์ ด้านสังคม ด้านกระบวนการทางกฎหมาย ด้านการได้รับทราบความจริง การประกันว่าจะไม่เกิดขึ้นอีก หรือด้านอื่นๆ)

10. ท่านคิดว่าการเยียวยาช่วยเหลือควรเริ่มตั้งแต่เมื่อไหร่ โดยใคร และมีขั้นตอนอย่างไรบ้าง?

3. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างความต้องการการเยียวยาของญาติหรือบุคคลใกล้ชิดผู้เสียหายจากการบังคับสูญหาย จำนวน 10 ข้อ

1. ท่านพอจะบอกได้ไหมว่าญาติหรือบุคคลใกล้ชิดของท่านหายตัวไปตั้งแต่เมื่อไหร่ ที่ไหน และอย่างไร?

2. ตั้งแต่ญาติหรือบุคคลใกล้ชิดของท่านหายตัวไปท่านได้รับทราบข่าวคราวบ้างหรือไม่ จากใคร อย่างไร?

3. วันแรกหรือในช่วงแรกที่ทราบข่าวว่าญาติหรือบุคคลใกล้ชิดของท่านหายตัวไป สภาพจิตใจของท่านเป็นอย่างไรบ้าง รู้สึกอย่างไร และมีอาการอย่างไรบ้าง แล้วท่านจัดการอย่างไร?

4. วันแรกหรือในช่วงแรกท่านได้รับการช่วยเหลือด้านจิตใจจากใครบ้าง ที่ไหน อย่างไร และผลเป็นอย่างไร และต้องการได้รับการช่วยเหลืออะไรเพิ่มเติมบ้าง?

5. ปัจจุบัน/ตอนนี้สภาพจิตใจของท่านเป็นอย่างไรบ้าง รู้สึกอย่างไร และมีอาการอย่างไร แล้วท่านจัดการอย่างไร ?

6. ปัจจุบัน/ตอนนี้ท่านได้รับการช่วยเหลือด้านจิตใจจากใครบ้าง ที่ไหน อย่างไร และผลเป็นอย่างไร และต้องการได้รับการช่วยเหลืออะไรเพิ่มเติมบ้าง?

7. ท่านได้รับผลกระทบด้านอื่น ๆ อะไรอีกบ้าง (เช่น ครอบครัว อาชีพ รายได้ การดำเนินชีวิต) ได้รับความช่วยเหลืออย่างไร และคิดว่าควรได้รับการช่วยเหลืออะไรเพิ่มเติมบ้าง?

8. ที่ผ่านมามีท่านได้รับความช่วยเหลืออื่นๆ อะไรบ้าง จากใคร อย่างไร?

9. ท่านต้องการได้รับความช่วยเหลือเพิ่มเติมอะไรอีกบ้าง จากใคร อย่างไร? เช่น ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ/อารมณ์ ด้านสังคม ด้านกระบวนการทางกฎหมาย ด้านการได้รับทราบความจริง การประกันว่าจะไม่เกิดขึ้นอีก หรือด้านอื่นๆ)

10. ท่านคิดว่าการเยียวยาช่วยเหลือควรเริ่มตั้งแต่เมื่อไหร่ โดยใคร และมีขั้นตอนอย่างไรบ้าง?

ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus group) และ การสนทนาอิงผู้เชี่ยวชาญ(Connoisseurship) แนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

1. รูปแบบของแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย จากที่ผู้วิจัยนำเสนอ มีความครบถ้วนเพียงพอหรือไม่ และควรเพิ่มเติมหรือปรับปรุงแก้ไขจากที่ผู้วิจัยนำเสนออะไรบ้าง?
2. รูปแบบของแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย จากที่ผู้วิจัยนำเสนอ มีความเหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทของประเทศไทยหรือไม่ อย่างไร?
3. รูปแบบของแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย จากที่ผู้วิจัยนำเสนอ มีความเป็นไปได้ที่จะดำเนินการภายใต้บริบทของประเทศไทยหรือไม่ อย่างไร?
4. รูปแบบของแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหายจากที่ผู้วิจัยนำเสนอ มีความเป็นประโยชน์กับบริบทของประเทศไทยหรือไม่ อย่างไร?

ภาคผนวก ก

ภาพกิจกรรม

ประชุมผู้บริหารเรือนจำและพัฒนาสถาน หน่วยงานตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัว และผู้ทรงคุณวุฒิ
เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2566 ณ สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย

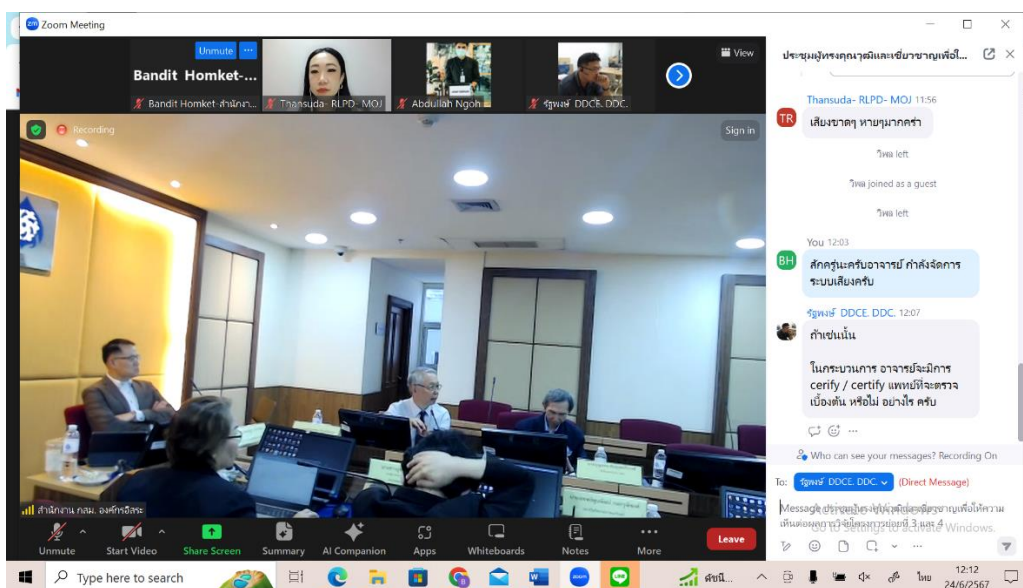
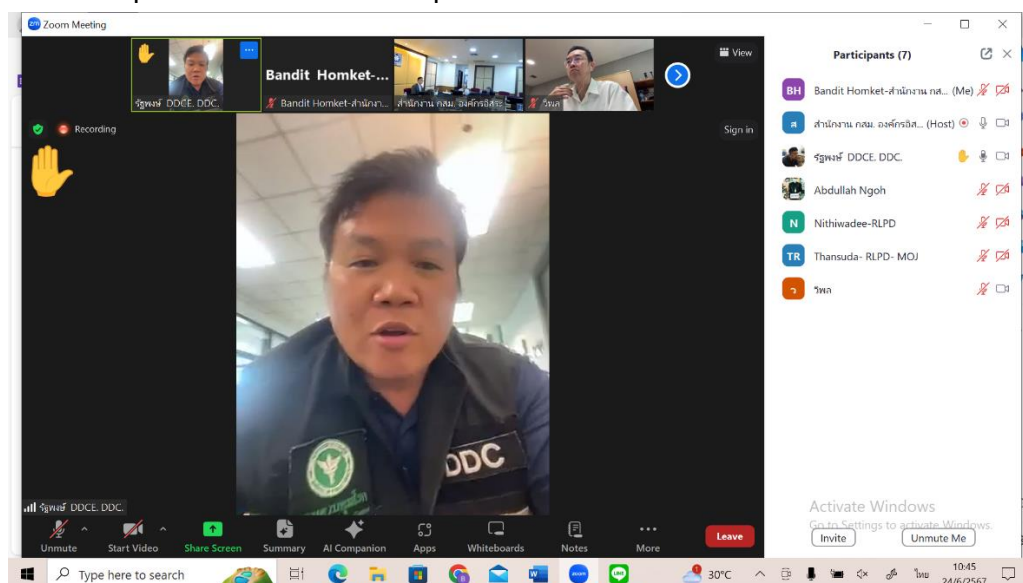
สนทนากลุ่มอดีตผู้ต้องขังเพื่อพัฒนาเครื่องมือตรวจเยี่ยมเรือนจำ
เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2566 ณ ห้องเสวนา ชั้น 6 สำนักงาน กสม.

สนทนากลุ่มเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในเรือนจำและทัณฑสถานพื้นที่กรุงเทพมหานคร นนทบุรี และปทุมธานี
เพื่อพัฒนาเครื่องมือตรวจเยี่ยมเรือนจำ
เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2567 ณ โรงแรม ที.เค. พาเลซ แจ้งวัฒนะ

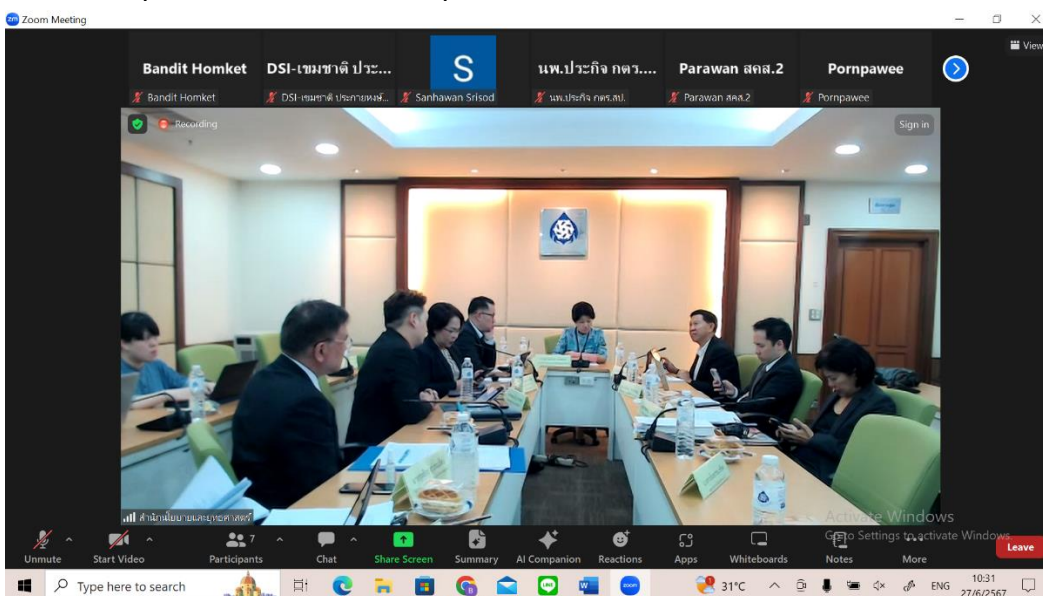

สนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ความเห็นต่อแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อ
สนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน
และแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย
วันที่ 24 มิถุนายน 2567 ณ ห้องประชุม 606 สำนักงาน กสม. และผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์

สัมมนาผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ความเห็นต่อแนวทางการตรวจและการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุน
การตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและ
บังคับสูญหาย

วันที่ 27 มิถุนายน 2567 ณ ห้องประชุม 605 สำนักงาน กสม. และผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์

ประชุมผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้เห็นต่อแนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชน
และมีประสิทธิภาพ

เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2567 ณ คณะนิติศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ จังหวัดนครปฐม

ภาคผนวก ก

รายชื่อคณะกรรมการวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องมือ มาตรฐานและระบบ การป้องกัน คุ่มครองและเยียวยาตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและ การกระทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565

1. คณะทำงานกำกับโครงการวิจัย

1.1 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุชาติ เศรษฐมาลินี	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
1.2 นางสาวปิติกาญจน์ สิทธิเดช	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
1.3 เลขาธิการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ	ประธานคณะทำงาน
1.4 นางहरषा บุญรัตน์	รองประธานคณะทำงาน
1.5 ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์	คณะทำงาน
1.6 ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมการเคารพสิทธิมนุษยชน	คณะทำงาน
1.7 ผู้อำนวยการสำนักกฎหมาย	คณะทำงาน
1.8 หัวหน้ากลุ่มงานวิจัยและวิชาการสิทธิมนุษยชน	คณะทำงาน
1.9 นายบัณฑิต หอมเกษ	คณะทำงานและเลขานุการ

2. คณะทำงานวิจัยแนวทางจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติและพัฒนามาตรฐานการตรวจสถานที่คุมขังตาม พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี

2.1 นายณัฏฐ์ จิตสว่าง	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
2.2 นายชาญ วชิรเดช	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
2.3 นางสาวมนัษญา ญาณกิตติกุล	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
2.4 ผู้อำนวยการสำนักงานป้องกันและปราบปราม การทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหาย	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
2.5 นายพิทักษ์พล บุญยมาลิก	ประธานคณะทำงาน
2.6 นายภาณุวัฒน์ ทองสุข	คณะทำงาน
2.7 นางสาวปวีณา จันทรเอียด	คณะทำงาน
2.8 นางสาวศศวดี ทิพย์มงคลอุดม	คณะทำงาน
2.9 นางสาวพิมพ์พร เนตรพุกคณะ	คณะทำงาน
2.10 นางสาวพรปรียา จำนงบุตร	คณะทำงาน
2.11 นางสาวอชิรญา จงรักษ์	คณะทำงาน
2.12 นางสาวกมลชนก ดุริยประกิจ	คณะทำงาน
2.13 นายบัณฑิต หอมเกษ	คณะทำงานและเลขานุการ

3. คณะทำงานวิจัยเพื่อพัฒนาแนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ

3.1 ศาสตราจารย์ พล.ต.ท. ดร.จักรพงษ์ วิวัฒน์วานิช	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
3.2 นายวิพล กิตติศาสนาสัย	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
๓.๓ ผู้อำนวยการสำนักงานป้องกันและปราบปราม การทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหาย	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
2.4 นางสาวมนัญญา ญาณกิตติกุล	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
3.5 พ.ต.ท. เกียรติศักดิ์ จันจะนะ	ประธานคณะทำงาน
3.6 พ.ต.ท. เนติ ศรีสกุล	คณะทำงาน
3.7 นายเข้มชาติ ประกายหงษ์มณี	คณะทำงาน
3.8 นางสาวสุทิสรา น้อมรักษา	คณะทำงาน
3.9 นายบัณฑิต หอมเกษ	คณะทำงานและเลขานุการ

4. คณะทำงานวิจัยเพื่อพัฒนามาตรฐานและระบบการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

4.1 นายนพพร ตันติรังสี	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
4.2 นางสาวสุริ อูมนต์	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
4.3 ผู้อำนวยการสำนักงานป้องกันและปราบปราม การทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหาย	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
4.4 นายณัฐกร จำปาทอง	ประธานคณะทำงาน
4.5 นางสาวอุทยา นาคเจริญ	คณะทำงาน
4.6 นางสาวภาวิณี บุตรแสน	คณะทำงาน
4.7 นายบัณฑิต หอมเกษ	คณะทำงานและเลขานุการ

5. คณะทำงานวิจัยเพื่อพัฒนามาตรฐานและระบบการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย

5.1 นางสาวสุวัฒนา ลิ้มยุ่นทรง	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
5.2 นางสาวถ้วนสามีล๊ะ ยี่งอ	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
5.3 นางสาวชูไบตะห์ หะยีเปาะ	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
5.4 ผู้อำนวยการสำนักงานป้องกันและปราบปราม การทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหาย	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
5.5 นายณัฐกร จำปาทอง	ประธานคณะทำงาน
5.6 นางสาวอุทยา นาคเจริญ	คณะทำงาน
5.7 นางสาวเพ็ญพรรณ ชิตวร	คณะทำงาน
5.8 นางสาวปัญญาภัส จี๋ก้อนทอง	คณะทำงาน
5.9 นายบัณฑิต หอมเกษ	คณะทำงานและเลขานุการ

ภาคผนวก ก

รายชื่อคณะกรรมการวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องมือ มาตรฐานและระบบ
การป้องกัน คัมครองและเยียวยาตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและ
การกระทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565

1. คณะทำงานกำกับโครงการวิจัย

1.1 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุชาติ เศรษฐมาลินี	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
1.2 นางสาวปิติกาญจน์ สิทธิเดช	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
1.3 เลขาธิการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ	ประธานคณะทำงาน
1.4 นางहरषา บุญรัตน์	รองประธานคณะทำงาน
1.5 ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์	คณะทำงาน
1.6 ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมการเคารพสิทธิมนุษยชน	คณะทำงาน
1.7 ผู้อำนวยการสำนักกฎหมาย	คณะทำงาน
1.8 หัวหน้ากลุ่มงานวิจัยและวิชาการสิทธิมนุษยชน	คณะทำงาน
1.9 นายบัณฑิต หอมเกษ	คณะทำงานและเลขานุการ

2. คณะทำงานวิจัยแนวทางจัดตั้งกลไกป้องกันระดับชาติและพัฒนามาตรฐานการตรวจสถานที่คุมขังตาม พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี

2.1 นายณัฏฐ์ จิตสว่าง	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
2.2 นายชาญ วชิรเดช	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
2.3 นางสาวมนัษญา ญาณกิตติกุล	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
2.4 ผู้อำนวยการสำนักงานป้องกันและปราบปราม การทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหาย	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
2.5 นายพิทักษ์พล บุญยมาลิก	ประธานคณะทำงาน
2.6 นายภาณุวัฒน์ ทองสุข	คณะทำงาน
2.7 นางสาวปวีณา จันทร์เอียด	คณะทำงาน
2.8 นางสาวศวดี ทิพย์มงคลอุดม	คณะทำงาน
2.9 นางสาวพิมพ์พร เนตรพุกคณะ	คณะทำงาน
2.10 นางสาวพรปรียา จำนงบุตร	คณะทำงาน
2.11 นางสาวอชิรญา จงรักษ์	คณะทำงาน
2.12 นางสาวกมลชนก ดุริยประกิจ	คณะทำงาน
2.13 นายบัณฑิต หอมเกษ	คณะทำงานและเลขานุการ

3. คณะทำงานวิจัยเพื่อพัฒนาแนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ

3.1 ศาสตราจารย์ พล.ต.ท. ดร.จักรพงษ์ วิวัฒน์วานิช	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
3.2 นายวิพล กิตติศาสนาสัย	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
๓.๓ ผู้อำนวยการสำนักงานป้องกันและปราบปราม การทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหาย	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
2.4 นางสาวมนัญญา ญาณกิตติกุล	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
3.5 พ.ต.ท. เกียรติศักดิ์ จันจะนะ	ประธานคณะทำงาน
3.6 พ.ต.ท. เนติ ศรีสกุล	คณะทำงาน
3.7 นายเข้มชาติ ประกายหงษ์มณี	คณะทำงาน
3.8 นางสาวสุทิสรา น้อมรักษา	คณะทำงาน
3.9 นายบัณฑิต หอมเกษ	คณะทำงานและเลขานุการ

4. คณะทำงานวิจัยเพื่อพัฒนามาตรฐานและระบบการให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

4.1 นายนพพร ตันติรังสี	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
4.2 นางสาวสุริ อูมนนต์	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
4.3 ผู้อำนวยการสำนักงานป้องกันและปราบปราม การทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหาย	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
4.4 นายณัฐกร จำปาทอง	ประธานคณะทำงาน
4.5 นางสาวอุทยา นาคเจริญ	คณะทำงาน
4.6 นางสาวภาวิณี บุตรแสน	คณะทำงาน
4.7 นายบัณฑิต หอมเกษ	คณะทำงานและเลขานุการ

5. คณะทำงานวิจัยเพื่อพัฒนามาตรฐานและระบบการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและบังคับสูญหาย

5.1 นางสาวสุวัฒนา ลิ้มยุ่นทรง	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
5.2 นางสาวถ้วนสามีล๊ะ ยี่งอ	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
5.3 นางสาวชูไบตะห์ หะยีเปาะ	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
5.4 ผู้อำนวยการสำนักงานป้องกันและปราบปราม การทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหาย	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
5.5 นายณัฐกร จำปาทอง	ประธานคณะทำงาน
5.6 นางสาวอุทยา นาคเจริญ	คณะทำงาน
5.7 นางสาวเพ็ญพรรณ ชิตวร	คณะทำงาน
5.8 นางสาวปัญญาภัส จี๋ก้อนทอง	คณะทำงาน
5.9 นายบัณฑิต หอมเกษ	คณะทำงานและเลขานุการ

รายชื่อคณะนักวิจัย

ชื่อ - สกุล	สถานะในโครงการ	สังกัด	ที่ติดต่อ
กรอบวิจัยแนวทางการจัดตั้งกลไกการป้องกันระดับชาติ (NPM) และมาตรฐานการตรวจสอบที่ควบคุมตัวตามพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำแย่ศักดิ์ศรี			
นายพิทักษ์พล บุญยมาลิก	หัวหน้า (อดีต)	สำนักงาน กสม.	pitakpol_b@nhrc.or.th
นางสาวहरषา บุญรัตน์	หัวหน้า (ปัจจุบัน)	สำนักงาน กสม.	hansa@nhrc.or.th
นายบัณฑิต หอมเกษ	นักวิจัย	สำนักงาน กสม.	bandit.nhrc@gmail.com
นางสาวอชิรญา จงรักษ์	ผู้ช่วยนักวิจัย		achi_namphung@yahoo.com

กรอบการวิจัยการพัฒนาแนวปฏิบัติและหลักสูตรการสืบสวนสอบสวนที่เคารพสิทธิมนุษยชนและมีประสิทธิภาพ

พ.ต.ท. เกียรติศักดิ์ จันจะนะ	หัวหน้า	โรงเรียนนายร้อยตำรวจ	Mkiat4561@gmail.com
พ.ต.ท. เนติ ศรีสกุล	นักวิจัย	โรงเรียนนายร้อยตำรวจ	
นายเขมชาติ ประกายหงษ์มณี	ผู้ช่วยนักวิจัย	กรมสอบสวนคดีพิเศษ	

กรอบการวิจัยการพัฒนาแนวทางการตรวจและให้ความเห็นทางการแพทย์เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมาน

นายแพทย์ณัฐกร จำปาทอง	หัวหน้า	สถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์	n_jumpathong@hotmail.com
นางสาวอุทยา นาคเจริญ	นักวิจัย	สถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์	utayaa@yahoo.com
นางสาวเพ็ญพรรณ ชิตวร	นักวิจัย	สถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์	chittawon@hotmail.com
นางสาวปัญญาภัส จีงก้อนทอง	ผู้ช่วยนักวิจัย	สถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์	panyapat.j@gmail.com

กรอบการวิจัยแนวทางการเยียวยาผู้เสียหายจากการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย

นายแพทย์ณัฐกร จำปาทอง	หัวหน้า	สถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์	n_jumpathong@hotmail.com
นางสาวอุทยา นาคเจริญ	นักวิจัย	สถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์	utayaa@yahoo.com
นางสาวภาวิณี บุตรแสน	ผู้ช่วยนักวิจัย		bphawinee@yahoo.com